

RÉGI MAGYAR DRÁMAI EMLÉKEK

XVIII. század

1/1.

PROTESTÁNS

iskoladrámák

Akadémiai Kiadó, Budapest

PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK

(Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. század)

Sajtó alá rendezte

VARGA IMRE

A *Régi Magyar Drámai Emlékek* sorozat jelen kötete azokat a XVIII. századi magyar, illetve magyar és latin nyelvű iskoladrámákat, jeleneteket közli, melyeket a történeti Magyarország valamelyik protestáns — evangélikus, unitárius, református — oktatási intézményében eljátszottak, előadhattak vagy előadásra szántak. Mindegyik csoportot bevezető tájékoztatás előzi meg, a szövegeket jegyzetapparátus kíséri, mely a szerzőről, a színre vivőről, a darab forrásáról, az előadókról ad eligazítást, a szövegek megértését pedig nyelvi és tárgyi magyarázatok segítik. A magyar kultúrtörténet jelentős fejezetét összefoglaló kötet hasznos kézikönyve lesz a dráma-, irodalom- és zenetörténetnek, nemcsak a tudományos kutatóknak, hanem a magyar kultúra múltját ápoló közművelődési szakembernek is.

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK

**RÉGI MAGYAR DRÁMAI EMLÉKEK
XVIII. SZÁZAD**

**SOROZATSZERKESZTŐ
KILIÁN ISTVÁN ÉS VARGA IMRE**

**1/1.
PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK**

**KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN**

PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK

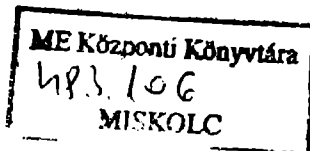
SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
VARGA IMRE

ELSŐ KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1989

1987

ISBN 963 05 4934 4 I/1—2 kötet
ISBN 963 05 5561 1 I/1 kötet
ISBN 963 05 5562 X I/2 kötet

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

Első kiadás: 1989

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1989 · Varga Imre

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket
illetően is.

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója
A szedés és a számítógépes szerkesztés a CODEX GMK, Szeged munkája

Felelős vezető: Dr. Vas Zoltán

Nyomta az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat

Felelős vezető: Hazai György

Budapest, 1989

Felelős szerkesztő: Kormányos József

Műszaki szerkesztő: Nyárádi Tamásné

A fedéltérket készítette: Németh Zsuzsanna

Megjelent az I. kötet 72,93 (A/5) ív terjedelemben

Printed in Hungary

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
EVANGÉLIKUS DARABOK	9
1. <i>Egy magyar Eszter-dráma</i> (Felpéc)	13
2. <i>Eszter</i> (Győr, 1724)	33
UNITÁRIUS DARABOK	87
A KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS KOLLÉGIUM	
3. <i>A világ változásai, az emberi nem megújítása</i> (1702)	93
4. KONCZ GÁBOR: <i>Krisztus kínszenvedése</i> (1777)	131
5. <i>Kótyavetye</i> (1781)	141
6. <i>Tündéres játék</i> (1788)	159
7. <i>Iaszón</i> (1790 körül)	193
8. <i>A tanulóknak a Múzsáktól való búcsúzása</i> (1790 körül)	211
TORDA	
9. DERSI SIMÓ ISTVÁN: <i>Dávid király</i> (1713)	217
REFORMÁTUS DARABOK	225
10. <i>Komédia egynémely mesterségről</i> (Ákos, a XVIII. század második fele)	233
A DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM	
11. HÁLÓ KOVÁCS JÓZSEF: <i>Csak a test a halálé</i> (1785)	243
12. SZILÁGYI SÁMUEL: <i>A poéták búcsúvételekor játszott játék</i> (1786)	295
13. NAGY ISTVÁN: <i>Lakodalmi játék</i> (1796)	309
14. <i>Komédia a cigányról és a deákról</i> (1797 körül)	353
EKEL	
15. BÖKÉNYI JÁNOS: <i>Zsuzsanna históriája</i> (1767)	365
16. BÖKÉNYI JÁNOS: <i>A parasztemberről és annak oskolába járó fiáról</i> (1767)	375

17. BÖKÉNYI JÁNOS: <i>Actus a mesteremberekről</i> (1768) .	383
18. BÖKÉNYI JÁNOS: <i>A Halál beszélgetése</i> (1772)	401
19. BÖKÉNYI JÁNOS: <i>A tékozló fiú</i> (1773—1774) . .	417
20. BÖKÉNYI JÁNOS: <i>A bűnök és az erények civódása</i> (1775)	437
A KOLOZSVÁRI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM	
21. <i>Nagy Sándor és Diogenész</i> (1720 körül)	453
A LOSONCI REFORMÁTUS ISKOLA	
22. SZÁSZI JÁNOS: <i>Didonak szomorú története</i> (1791—1792)	481
23. <i>Nasonak számkivetése</i> (1792 körül)	503
24. SZÁSZI JÁNOS: <i>Turnusnak szomorú története</i> (1793)	547
25. <i>Thetis és Lyaeus</i> (1793 körül)	565
A MAROSVÁSÁRHELYI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM	
26. <i>Komédia és tragédia</i> [1775—1777]	579
27. NAGY GYÖRGY: <i>Konok pereskedők</i> (1780)	647
28. NAGY GYÖRGY: <i>Legények intése</i> (1781)	747

ELŐSZÓ

A Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. századi sorozatának jelen kötete azokat a magyar, illetőleg magyar és idegen (latin) nyelvű iskoladramákat, jeleneteket, párbeszédese előadásokat, drámaprogramokat közli, melyeket a történeti Magyarország valamelyik protestáns oktatási intézményében a XVIII. század folyamán eljátszottak, előadhattak, előadásra szántak, vagy az iskola növendékei valahol alkalomszerűleg bemutattak. A drámákat felekezeti bontásban, kronológiai rendben adjuk közre. Szövegelemleink között azonban akadnak olyan darabok, melyeket nem tudunk egyik felekezet oktatási intézményéhez sem kötni. Nem ismerjük szerzőjüket, nem tudjuk, hol játszották őket. A forrás lelőhelye sem nyújt besorolásukhoz segítséget. Ezeket az ismeretlen eredetű játékokat külön csoportban közöljük.

Kötetünk kizárólag XVIII. századi magyar anyagot tartalmaz. Az egyes intézményekben a század folyamán előadott idegen nyelvű iskolajátékokra, valamint az azt megelőző iskolai színjátszásra vonatkozó adatokat az érdeklődő A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma című kiadványban találja meg.

A történeti fejlődés rendjében először az evangélikus, azután az unitárius, végül a református iskoladramákat közöljük. Mindegyik csoport előtt rövid bevezető tájékoztatást adunk. Az egyes csoportokon belül a darabokat a helységek betűrendjében hozzuk. A kronológiai rend megállapításánál a keletkezés, illetőleg az előadás idejét vesszük figyelembe. Ha ezeket nem tudjuk, és a darabban sincs olyan mozzanat, mely a keletkezés vagy a bemutatás idejének meghatározását lehetővé teszi, akkor a drámák, amelyekről csak annyit tudunk, hogy a XVIII. században keletkeztek, a fejezetek végére kerülnek.

Minden drámaszöveg külön címlapot kap. A szakirodalomban vagy a forrásban szereplő címet abban az esetben változtatjuk meg, ha ez szerkesztési okból szükséges. Idegen nyelvű címet azonban a címlapon nem adunk. A teljes eredeti címet a dráma szövege előtt közöljük. Ha ismerjük, a címlapon megadjuk a szerző nevét, a szerzés vagy az előadás helyét és évét.

A címlap után a szereposztás következik. Ezt a forrásból közöljük; ha ilyen nincs, a szereprendet rekonstruáljuk. Ez utóbbi esetben a szerepeket, szereplőket színre lépésük rendjében soroljuk fel.

A dráma szövegét eredeti helyesírásban adjuk. Megőrizzük tehát a kéziratok hosszú ékezeteit, nagybetűs szókezdeteit. A tulajdonneveket azonban mindig nagybetűvel írjuk, és a középpontozásban a mai elveket követjük. Ettől csak az autográf szövegek közlésében térünk el, amikor is betűhíven adjuk a szöveget.

A verses szövegeket versszakokra bontjuk, a strófákat nem, a sorokat ötösével sorszámozzuk. Hasonlóképpen ötösével számozzuk a prózai szöveget is. De csak a

dráma főszövegét sorszámozzuk, figyelmen kívül hagyjuk a darab elején esetleg meglévő summázásokat, a felvonások, jelenetek élén adott szereposztásokat, valamint a színpadi utasításokat. A sorszámozásra azért van szükség, mert a variánsok felsorolásában, a tárgyi és nyelvi magyarázatokban a sorszámokra hivatkozunk. Ha bármilyen okból (értelmi, verstani, helyesírási) javítunk a főszövegen, a javítást kurzíválással jelöljük, és az eredeti alakot a lap alján, a variánsok közt sorszámmal ellátva feltüntetjük. (Ettől csak a színpadi utasítások tipográfiája tér el, melyek szövege kurzív, a bennük lévő javítások álló szedésűek.) A főszövegen kívül a kiválasztott források variánsait a lap alján közöljük. A változatok közlésével a szerzői szöveg rekonstruálását, illetőleg a drámaszöveg továbbélését kívánjuk jelezni.

Minden drámaszöveg után jegyzetapparátust adunk. Ezt mindig ugyanaszerint a séma szerint állítjuk össze. A mű adatai után szólunk a szerzőről, színre vivőről, a másolóról. Utánakeresünk a darab forrásának, közöljük, amit az előadás helyéről, idejéről, a bemutató osztályról és az előadás egyéb körülményeiről sikerült felderítenünk. A szövegkritikai megjegyzésekben ismertetjük, hogyan jártunk el a főszöveg, a variánsok kiválasztásában, közlésében. Külön fejezetben szólunk szükség esetén a darabok nótautalásairól, énekszámairól, kórusbetétjeiről. A jegyzet utolsó részét a nyelvi és tárgyi magyarázatok alkotják. Csak azokat a szavakat, fogalmakat magyarázzuk, melyek a szöveg megértéséhez szükségesek. Az ismétlések elkerülése végett a darabokban nagy számban található mitológiai, bibliai, antik történeti neveket és vonatkozásokat ebben a részben nem tárgyaljuk. Ehelyett a kötet utolsó fejezeteként külön névjegyzéket közlünk.

A magyar szövegek sajtó alá rendezésének munkáját Varga Imre végezte. A latin szövegek ellenőrzésében Kilián István segített. Az ő munkája a 31. szám alatt közölt dráma latin forrásának a közlése. A nótautalások azonosítását, a dallamok meghatározását Papp Géza végezte. Mindkettőjüknek ezen a helyen mondunk köszönetet. Itt köszönjük meg Vekerdi Józsefnek azt a segítségét, melyet egyes darabok szövegének cigány nyelvű passzusai megfejtésében nyújtott.

EVANGÉLIKUS DARABOK

Bár a magyar nyelvű evangélikus szellemű iskoladráma Sztárainak a lutheri irányzatot propagáló hitvitázó komédiáival (*Comoedia de matrimonio sacerdotum*, 1550; *Comoedia lepidissima de sacerdotio*, 1559) korán megszületett Magyarországon, Bornemisza Péter *Élektájában* (1558) pedig a drámai műfaj tartalmi és formai tekintetben egyaránt magas szinten jelentkezett, e darabok után hosszú időn keresztül nincs hírünk magyar nyelvű evangélikus drámáról, vagy arról, hogy az evangélikus iskoláinkban oly nagy számmal rendezett előadásokon valahol is a magyar lett volna azoknak a nyelve. Ezt azonban megmagyarázzák azok a tények, melyek közt nálunk az evangélikus egyház és iskola kialakult, fejlődött.

A reformációval Luthernek Magyarországra is eljutott tanításait német városaink polgársága fogadta el elsőként. Az első reformált iskolák és a belőlük kialakult magasabb tanintézmények (kollégiumok) a Felvidék és Erdély szász városaiban szerveződtek. Ezek — akárcsak Németországban — a latin nyelv ismeretét, a vallásosságra („sapiens atque eloquens pietas”) nevelést tartották legfőbb feladatuknak (MÉSZÁROS István, *Népoktatásunk 1553—1777 közt*. Bp. 1972. 24). Ennek szolgálatába állították a színjátszást is.

Voltak helyek, mint pl. Bártfa, Körmöcbánya, Brassó, ahol már a XVI. század második felében hagyománnyá vált az iskolai előadások szokása. Máshol — mint pl. Sopron, Késmárk, Eperjes — a XVII. század folyamán vert ez a szokás gyökeret. A XVII. században Eperjes volt azoknak a városoknak egyike, ahol az evangélikus színjátszás a leggazdagabb és legváltozatosabb termést hozta. (Vö. a protestáns iskolai színjátékok forrásairól szóló munka ún. mártoni drámakolligátum darabjaival!)

Magyar nyelvű előadással az evangélikus iskolákban a XVIII. századig — eddigi ismereteink szerint — nem találkozunk. Ez érthető, mivel az evangélikus tanintézmények főleg német és szlovák nyelvű területeken működtek. Csak a Dunántúlon és a Felvidék déli részein voltak magyar nyelvű evangélikus gyülekezetek és iskolák. Ezeknek színjátszásáról viszont jóval kevesebb hírünk van, mint az erdélyi és a felsőmagyarországi evangélikus iskolákról. Bár egyetemes érvénnyel elmondható, hogy az evangélikus iskolajátékokról többet tudunk, mint az egyéb protestáns iskolai színjátszásról, és drámairókat is nagyobb számban — sokat közülük név szerint is — ismerünk, maguk az előadott darabok csak kis részben maradtak ránk. Pl. Buchholtz György nagypalugyai, majd késmárki evangélikus tanár 15 drámája közül eddig egynek a szövegét ismerjük. [VARGA Imre, Buchholtz György (1688—1737) és az iskolai színjátszás. ItK 1983. 212—224.]

Nagyon kevés szövegemlék jutott el hozzánk az evangélikus iskolákban magyar nyelven játszott darabokból. Pedig volt ilyen. Kis János (1770—1846) vadosfai tanuló-

éveiről szólva beszél arról, hogy több helyen szokásban volt, „mi néhány helyen most is szokásban van, hogy az oskolai esztendő végén közvizsgálat alkalmával valamely bibliai történetet színjátékképen adjanak elő versekben.” (Kis János superintendens Emlékezései életéből maga által feljegyezve. Bp. 1890.² 40—42, 362.) De csak a témáját ismerjük a Vadosfán 1779-ben és 1780-ban játszott két bibliai játéknak. (Lásd a protestáns iskolai színjátékok forrásaiban a 343. lapon!) Magyar nyelvű előadásról tájékoztatnak adataink Rozsnyóról, Eperjesről, Sopronból is. Bizonyára ennél több helyen volt ilyen előadás. Mindössze két olyan helységet ismerünk (Győr és Felpéc), melynek evangélikus iskolájában a XVIII. század folyamán eljátszott magyar nyelvű drámának a szövege is fennmaradt.

1.

EGY MAGYAR ESZTER-DRÁMA

FELPÉC, XVIII. SZÁZAD

[A SZEREPEK:

BEKÖSZÖNTŐ
KIRÁLY (ASVERUS)
KIRÁLY TANÁCSOSAI (1—15.)
VASTHI KIRÁLYNÉ ASSZONY
KÉT KÖVETEK
MARDOKEUS
ESZTER
BIKTÁN

TÉRES
HÁMÁN
TÖBB ZSIDÓK
ZERES
SECRETARIUS
SZOLGA
EPILOGUS]

BE KÖSZÖNTŐ VERSEK

(I. Sam. X.)

Az Isten hegyén volt régen az oskola,
A' Próféták egész serege ott vala,
Ott az Ifjúságot Istenes dolgokban
Nevelték, oktatták a' tudományokban.

5 Ippen akkor mentek ki az oskolából
A' Próféták, mikor Saul ut jártából
Az Isten hegyéhez el-közelétene,
Im az Urnak Lelke ott ra ki öntete.

10 Azonnal ott Saul minden félre téve,
Meg változván, mint egy más emberré leve,
Nem keresi többé Attya szamarait,
Hanem Profetálja az Isten titkait.

15 Valaki e' dolgot látja a' vagy halja,
Isten munkájának ésméri és valja;
Ezt mondják magok közt tsudálkozván nagyon,
Talám Saul is a' Próféták közt nagyon.

20 E mondás azután példá beszédé lett,
Ugy, hogy ha valaki valami illyest tett,
Azt szokták mondani mosologva 's bátran,
Talám Saul is a Profeták közt nagyon.

Illyen apró Próféták serege vagyon
Ezen a kis Péczy kerek hegy oldalon;
Kik ide küldettünk a hegy oldalában
A Tudományoknak szép Oskolájában.

4 Neveltették [A szótagszám miatt jav.]

7 És Isten [Értelem szerint jav.]

8 öntötte

9 minden [Értelemszerűleg jav.]

22 [Az a beszúrva] ; [A kerekre más kézírással
ráírva:] Hoszu

25 Le jöttünk sereggel mi is im a' hegyről,
Akarnánk, ha tudnánk, Profétalni egyről,
Számot adni arról, a mitt itt tanultunk,
Ha benne vagy kívül az Oskolán jártunk.

30 De nem tudunk mi ugy talám Profetálni,
Hogy azt kelljen minden embernek mondani,
Talám mi is a' Proféták között vagyunk,
Erről valami kis jelt, ha lehet, hagyunk.

35 De jobb az embernek magát meg álazni,
Azután másoktól föl magasztaltatni,
Mí is még mint gyenge nevendék Deákok,
Fakadóban lévő szép oltovány ágok,

40 Botsánatot kérünk előre is árrol,
Ha szégyennel kell el menni e' Piártzrol;
Kiki mint gyengéket benünk ugy ítéljen,
A' Szunyogbol tsőbőr vért ne várjon 's kérjen.

Minden sorson, renden lévő kegyes népek,
A' nemesek 's alsóbb karon állo hivek,
Azt kérjük tőletek, 's békével halljátok,
Minden kitsény hibát nagyra ne rójátok.

45 Ha reménységteknek eleget nem teszünk,
A' ditséretből ugy tsak kitsény részt veszünk,
De ha a' tehetség tsak tsekély lészen is,
A' Szándék ditséretett érdemel még is.

50 Tisztelendő Tudós Urunkkal ezekben
Mínd jó véget érünk, ilyen esetekben
Nem fogy el ő benne a' Tudomány ere,
'S mínd mester Urunk, mínd magunk mestere.

55 A' ki minket most is, tudom, hogy el nem hágy,
Közülünk is senki ne légyen Puha 's lágy,
Bátran és harsányon kiki meg feleljen,
Az Isten bennünket erre ra segítjen.

KIRÁLY

En, Aşverus király Ūrös oráimban,
Mivel haboru nints mostan országimban,
Egy dolgot végeztem el gondolatimban,
60 Ezt vighez is viszem nyugott napjaimban.

Száz és huszon hét tartományokkal birok,
Parantsolatokat azokban így irok,
Tudjátok, hogy mostan örülök, nem sirok,
Minden fő rendeket most előmbe hívok.

Vendégséget adok, száz 80 napokban,
65 Meg mutatom minden kintsemet azokban,
Jó Bort töltögetnek minden Pohárokban,
Mint a' Bachus Vendéginek táborokban.

Az ivásban pedig ez a' Törvény lészen,
70 Senki az Ivásra mást ne erőltessen,
Nem embernek való tuscht notára inni,
Az ökörnek szokták, ha iszik, fűtyölni.

Országomnak azért mind főbb főbb rendei,
Jertek elől minden Vezéri 's Tisztjei,
75 Indiatul fogva Szeretseny országig.
Lakodalmaskodjunk egész virrataig.

KIRÁLY TANÁTSOSAI

Örökkén élj király, mi, te hű Jobágyid
Parantsolatodra mint igaz szolgálid,
Térd és fő hajtással itt mind megjelentünk,
80 Hogy Parantsolatott rea tőled vettünk.

VASTHI KIRÁLYNÉ ASZSZONY

En is, Vasthi királyné hát fel öltözöm,
Aszszony Barátimmal örömmel töltözöm,
Vendégséget szerzek azoknak magamnál,
Mi se legyünk alább valók most másoknál.
85 Senki közületek semmire se agygyon,
Köpűtt, Seprűtt, Szaput, mindent félbe hagyjon!
Öltözzetek hamar, legyünk tzifra, tarka,
Tanczollunk, ugorgyunk egyet, mint a Szarka.

57 [a sor fölött:] I[n] N[omine] I[esu]
63 most [A szótagszám miatt jav.]
70 ne <ör> erőltessen

71 tuschd
77 [A sor előtti szerepnében:] TANTSOSAI

KIRÁLY

90 No, jó Tanátsosim, Hertzegim, Hadnagyim,
 Persia, Media országi Vitézim,
 Minden kintseimet meg nézegessétek,
 Nagy ditsösségemről hogy hirtt tehessetek!

KIRÁLY TANÁTSOSAI

95 Oh, Felséges király, oly nagy a' te hired,
 Hatalmad, országid, hogy végig nem éred,
 Mi is, hű szolgálid, nagy boldogak vagyunk,
 Hogy illy fejedelmet meg udvarolhatunk.

KIRÁLY

100 Nagy ditsösségemnek melly nagy légyen *ára*,
 Már láttátok, de még egy nagy vagyon hátra.
 Vasthi királynét is, Deli formájában
 Hozzatok ki az ország Koronájában.

KÉT KÖVETEK (a kik irtette mentek)

Mi, Felséges király, ime meg fordultunk,
 Ránk bizott dolgokban hiven el is jártunk,
 De Vasthi királyné nem akart el jőnni
 Parantsolatodra, 's nem tudtunk mit tenni.

KIRÁLY

105 Nagyon szégyenlem én ezt Király létemre,
 Hogy egy hitván Aszszony az én beszédemre,
 Ennyi ember előtt Parantsolatomra
 El nem jött, 's nintsen itt most szolgálatomra.

110 Minden Tanátsosim, most ide jöjtek,
 Erre nékem hamar 's jól meg feleljetek,
 Mit kellene annak törvény szerint tenni,
 Ki a király szavát így meg meri vetni!

HÉT TANÁCSOSOK RENDIBEN ELSŐ

115 Ez, Felséges király, egy köz embernek is
 Ektelen, rutt dolog volna még annak is,
 Ha a' Felesége úgy szégyenítettene
 Az emberek előtt, mint egy vázzá tenne.

93 [A sor előtt:] TANÁTSOSOK
 97 arra [Értelemszerűleg jav.]

103 <n> nem
 109 Tántosim

Hát egy nagy hatalmu 's ditsösséges király,
A ki a' nép előtt mint egy Isten ugy áll,
Ez által meg vettetik, és léssen oltó,
120 Mint a Szürös kertben a Polyva és Otsó.

MÁSODIK TANÁTSOS

Sött, nem tsak a' király ellen vétett ezzel
A király né, hanem minden nepek ellen,
Mert ha majd meg hallják ezt egyéb Aszszonyok,
Szarvat vesznek ebből mind kitsinyek s nagyok.

HARMADIK TANÁTSOS

125 Igenis majd meg sem maradhat a' háznál,
A kuzsóba üllne, nem az Asztalánnál
Sok jó Jambor firfi, ha ezt meg hallanak
A nagyra vágyódó, pipes fő Aszszonykák.

130 Majd sok jó firfitol olly szókot hallanak,
A' mit az egyszeri emberről mondanak.
Szóllok, édes Feleségem, hát mit tegyek,
Mert bennem vagyom még a' firfi természet.

NEGYEDIK TANÁTSOS

135 Jobb az olyan szegény firfi ne is élljen,
A' Feleségétől a'ki mindig féljén,
Jobb annak, bujdossék, lentsét, borsót mérjen,
Haljon meg tavaszszal, több telet se érjen.

140 Az én eszem szerént én ezt tanátsolnám,
Ha Felséged kedvét hát meg nem bánthanám,
Tessék a' királynak Sententiát írni,
Hogy színét soha sem fogja Vasthi látni.

ÖTÖDIK TANÁTSOS

Énis azt tanátslom a magam részeről,
Mert azt mondanák egy kiralyi Fellségről,
Hogy az állam szíjját az Aszszonynak adta,
'S maga olyan ember, mint a ruha baba.

121 [Az *ellen* beszúrva.]

133 [A sor előtt csak:] NEGYEDIK

135 bujdosék [Az értelem miatt javítva.]

139 <tenni> írni

141 [A sor előtt csak:] ÖTÖDIK

142 Fellségről

143 álom [Értelem szerint jav.]

145 Meg mutassuk méltán, hogy Firfiak vagyunk,
Kotonozni rajtunk Aszszonynak nem hagyunk,
Az Aszony halgasson, üljön a' Rókára,
Ha Botra ki jön, nízzen varrójára.

HATODIK TANÁTSOS

E' szent szó, így legyen! Ez igazi tanáts,
150 Nints ebbe leg kisebb hiba, sem pedig gánts,
Ha firfi vagy, sokszor féket és zablát ránts
Az Aszony szajjában, mint a tsipő kollants.

HETEDIK TANÁTSOS

Felségednek azért nem tsak tanatsoljuk,
Hogy így tselekedjék, hanem kirjük s várjuk,
155 Hogy e' gonosz példát oltsa vagy el tiltsa,
E botránkoztatást közölünk ki irtsa.

KIRÁLY

Igen tetszik nékem e' Tanáts adástok,
Azt tselekszem azért, így legyen irástok,
Minden népek az én egész országimban
160 E Parantsolatott vegyék házoikban!

Én, Asverus király, nagy kevélysegéért,
Vasthi Feleségemet rosz erköltseért,
Örökre meg vetem, és szinem eleibe
Soha se jöhessen, legyen szám kivetve!

165 Minden Aszszonyi rend ebből jól meg értse,
Az Urát, mint illik, fülle és bötsüllje,
Minden firfi pedig a' maga házában
Uralkodjék, 's legyen fej a' gunyájában!

Vessétek ki immár királyi házombol
170 Ama kevély Vasthit e' Lakodalombol,
Soha én előmbe ő többé nem jöhet,
Mivel így meg vetett, akár hova mehet!

EGY TANÁTSOS *(mikor Vasthit ki vezetik)*

Be jól esik néki, a' király Aszszonynak,
Ugy kellet az édes jó komám Aszszonynak,
175 Ha itthon az Urát restelte betsülni,
Most oda ki rá ér bolhákat öldözni.

KIRÁLY

Ezek mind meg vagynak, már ötöt meg öltük,
A gonosz Aszszonyon boszszunkat töltöttük,
De ha el vetétek a' Feleségemet,
180 Adjátok mást érte, had töltsen kedvemet!

NYOLCADIK TANÁTSOS

Oh, Felséges király, könnyű mód lesz ebbe,
Majd olajt töltünk mi a' szerelem sebbe,
Tégyen most Felséged illetén rendelést,
Szedjük öszvö minden szebb szebb *Leány* személyt!

KIRÁLY

Ezen is meg nyugszom, tsak hordjátok öszvö,
185 A Leg szebb Leányokat ide egybe füzvö,
Se Úljetek addig, se meg ne álljatok,
E' Parantsolatban hiven el járjatok.

KILENCEDIK TANÁTSOS

A mint Parantsolta, Felséged, meg tettük,
190 A szebb szebb Leányokat már mind őszve szedtük,
Tesik a' királynak benne valogatni.
Mellyik fog tetszeni, azt kell váloztani.

KIRÁLY

Jol vagyon, hozzátok elől most egyenként,
Hadd nézem meg őket itt mind személlenkent,
195 A ki nékem azok közzül jobban tetszik,
A' lesz a' kiralyné, koronában látszik.

Eszter talált kedvet én szemeim előtt,
Ezt fel magasztalom már mindenek felött,
E' Lészen királyné, a' Vasthi helyében,
200 Im koronát tészek most az ő fejében.

Ujrra örüljenek most minden rendeim,
Uri vendigeim, s minden embereim,
Ujrra Lakodalmat szerzek most tinéktek,
Uj Királynétok van, vig légyen képetek!

TIZEDIK TANÁTSOS

205 Éljen a' királyné, éljen a király is,
Mi se szomorkodjunk, legyünk vigan mi is,
Mert rut dolog volná akkor szomorkodni,
Mikor a királyal merünk vigadozni.

MARDOKEUS

210 Egy titkot mondanék én nagyságotoknak,
Ha meg mondanátok uj királynétooknak,
A pedig mondja meg azt ö Felségének,
Míg jutalmát veszi ezen Hűségének.

TIZENEGYEDIK TANÁTSOS

215 Mardokeus, kérünk, itt bátor szivet végy,
Ha mi titkos dolgot tudsz, olly hűséges légy,
A királytol abbol semmit el ne titkolj,
A mi gondunk lesz az, te semmit se busulj.

MARDOKEUS

220 Arra visz engemet már jó szivűségem,
A királyhoz való jobbágyi hűségem,
Hogy minden kárt drága éltétől fordítsak,
Titokban szivemen semmit meg ne tartsak.

Biktán és Téres, a' Király hofmesteri,
Ajton álló Laib guardista test örzői,
Magok között ollyan tanatsot tartotak,
A királyt meg öljék, mert meg haragudtak.

225 E' gonosz tanatsot azért meg mondjatok
Eszter királynénak, a meg a királynak.

TIZENKETTEDIK TANÁTSOS

230 Eljen a' királyne, rosz hirt hozunk néki,
A királynak gonosz két Hof mesterei
Tanatsott tartotak, hogy ötett meg öljék,
De Mardokeustól ezt el nem rejthették.

ESZTER

Áldottak vagytok ti, királynak hivei,
Kik előtt illy drága Uratok életi.
Most mindjárt el mégyek ezt be jelenteni
A királynak, 's néktek jutalmat rendelni.

205 [A sor előtt:] TANATSOK

208 királyol

209 nagyságotoknak [A szótagszám miatt jav.]

213 [A sor előtt:] TANÁTS

219 kart

230 Mardokeustól

235 Örökkén élj, király, ha meg nem bántolak,
Hald meg 's vedd szivedre az én panaszomat,
Jaj, szólni sem tudok, döbbög bennem a szív,
Köztünk a' Gyilkosok, tselédünk nints jó 's hiv.

240 Mardokeus néked általam izeni,
Hogy Biktán és Téres meg akarnak ölni.
Vigyáz azért, kérlek, ream 's életedre,
E gonosz dolognak jarj mindjárt végtére!

KIRÁLY (*szolítja Tanátsosít*)

245 Hamar szállítsátok e' két gonosz szolgát,
Törvény szerént jól meg vizsgáljátok dolgát,
Ha ki bizonyodik e' gonosz szándékjok,
Semmit ne halladjon Ö sententiajok.

TIZENHARMADIK TANÁTSOS

250 Oh, ti boldogtalan, gonosz tévő Szolgák,
A kik a' királynak őrzitek ajtaját,
Nektek kellett valla életet menteni,
Még ti akarjátok gyilkosul meg ölni!

Halál fiaí vagytok, már nints kegyelem,
De *ha* meg valjátok, egy kis engedelem
Talán még lesz; Biktán, azért erre kérlek,
Vald meg, akartál é király ölni, kérlek.

BIKTÁN

255 Artotlan vagyok én ezen gonoszságtól,
Még hajam szala is ment e' rosz szándéktól.

TIZENNEGYEDIK TANÁCSOS

Még is kinszeritlek téged, Biktan, vald meg!
Ha tagadod, sulosb büntetés lesz, tud meg.

BIKTÁN

260 Átokra s más egyéb szókra nem fakadok,
De igaz ügyömben bizom, hát tagadok
Mindent, az irigyek a mit rám költettek,
Hiremben, nevemben illy szörnyen meg öltek.

248 őrzitek [A szótagszám miatt jav.]
252 De meg [A szótagszám miatt jav.]

253 meg
256 szalai [A szótagszám miatt jav.]; szándéktól

TIZENÖTÖDIK TANÁCSOS (*Téreshez*)

Az Isten és király előtt, Téres, vald meg,
Lelked ésméretét többet ne terheld meg,
265 Mi vitt arra, hogy szivedben el tökéljed,
Hogy a' királyt gyilkos kezzekkel meg öljed.

TÉRES

A' nagy Udvarokon sok az irigy ember,
A józan hir Költő annyi, mint a' Tenger;
270 Ők keverték minket *most e'* gonosz hirbe,
Hogy förtőzni akartunk királyi vérbe.

KIRÁLY

Ti mint szunyatolo rosz lány Birák vagytok,
A gonosz tévőknek még sok időtt hagytok,
Hogy gondolhassanak uj gonoszságokat,
Melyekkel földőzzék e' gonoszságokat.

275 Ide, Profós, hohér, vasat pengessetek,
Kezekre, Labokra bilintset vessetek!
Revid sententia kell illy gonoszoknak,
Akaszszátok fára például másoknak.

280 Ez egész történet a kronika könyvben
Meg íratlassek, hogy azt minden időben
A maradikink is láthassák, s meg tudják,
A' Tselédjektől is magokat meg ojjak.

HÁMÁN

285 Mivel engem Felsőged úgy fel magasztolt,
Minden Tiszteidnél föllebb rendelt asztolt,
En is Felsőgedhez hű akarok lenni,
Tanatsommal hasznot is akarok tenni.

Vagyon Felsőgednek tágos országiban
Egy különös nemzet széllal hatariban,
290 Ezek mind törvénnyel, mind egyebb szokással
Különbeznak minden néptől 's polgársággal.

KIRÁLY

Ime, itt a' Gyürüm, petsételd meg véle
A Parantsolatott, 's úgy tselekedj véle,
A mint néked tetszik, én mind meg fogadom,
A' pénzt, mellyet igérsz, azt is neked adom.

269 minket e' [A szótagszám miatt jav.]

290 néptől

271 [A *szunyatolo*-ban a z beszúrva.]

295 Ezek nagy kárára vagynak az országnak,
Ha ugy tetszik azért, adj helyt e' Tanátsnak,
Adj Parantsolatott, hogy el vesztesenek,
Én tiz ezer Talentomot adok néked.

HÁMÁN

300 Susánban, es minden Városban 's faluban,
A' hol Zsidok laknak egész orszagunkban,
Egy nap van rendelve mind el vesztesekre,
Kiki készen légyen mind öldözésekre.

305 E Parantsolatott a' király hirdeti,
Maga Gyürejével megpötsélteti,
Minden hű Jobbágyit általam inteti,
Hogy e' napra készen légyen vir önteni.

MARDOKEUS,

310 Jaj nekünk, jaj nekünk, szegény Zsido nemzet,
Oda vagyunk, ha tsak a ki mindent vezet,
A' Jákob Istenne rajtunk nem könyörül,
Ki az ártatlannak el vesztén nem örül.

El-végeztetett, hogy mind meg öletessünk,
Egy bizonyos napon mind el-töröltessünk,
De az Isten, hiszem, még meg bolondítja,
Hámán rosz Tanátsát fejére fordítja.

TÖBB ZSIDÓK (*sirnak*)

315 Seregeknek Ura, nagy hatalmas Isten,
Sem mennyen sem földön kivüled több mintsen,
A ki a veszélből ki szabadithasson,
Ebben reménytelen módott mutathasson.

320 Szánd meg minyájunknak keserű sirását,
Az édes Anyáknak sűrű köny hullását,
Ö Gyermekéikért nagy sziv szakadását,
A böltsö-beléknak artatlan sirását!

304 pötselteti

306 ontani

307 [A sor előtt MARDOKEUS után még:] több zsidók. [Elhagytuk, a 315. sortól beszélnek.]

311 [A sor előtt:] E. 3. [Eszter könyve 3. fejezete.]

319 minyájunkat [Értelemszerűleg jav. A sor előtt álló 4 szám talán a 4. fejezetre akar utalni.]

MARDOKEUS

Várjatok, legyetek tsak jó reménységgel,
Kérjétek az Istent, a' lesz segítségem,
325 Bátor ki van reánk rendelve az halál,
A szabadításban meg is módot talál.

Majd tudtára adom Eszter királynénak,
Hogy nemzetségünknek mint ő magájénak
Légyen Párt fogója, 's azon esedezzek
330 A' király előtt, hogy éltünk meg tartassék.

ESZTER

Az Arvát igazán még az ág is huzza,
A' nyomoruságot egész fülig uszsa,
Én is ilyen voltam, de el változtatta
Isten én sorsomat, 's méltóságra hozta.
335 E' méltóság velem meg úgy nem osztozott,
Mint a' kikben a' vér majd vízzel változott,
Sir a' Lélek bennem, kedves nemzetemért,
Magam is kész lészék meg halni ezekért.

Tudjátok, illy szokás vagyon a királynál,
340 Hogy senki hivatlan az ő ajtajánál
Meg nem jelenthetik, 's az Arany veszszejét
Ha *rea* nem nyujtja, el veszti életét.

De meg keményéttem most még is szívemet,
345 Markomban hordozom értetek éltetemet,
Talám úgy meg aldja Isten szám beszédét,
Hogy meg hajtom véle a királynak Szívét.

KIRÁLY

Kedvet találtál te en szemeim előtt
Minden egyéb királyné Aszszonyok felött.
Mi a' kívánságod? Én meg nem tagadom,
350 Országom felét is, ha kéred, meg adom.

ESZTER

Nints, és nem is lehet olly nagy kívánságom,
Tsak ez egybe vagyon nálad instállásom,
Tessék Felségednek holnap hozzám jönni,
Azén ebédemre Hámánt is el hívni.

329 esedezek [Értelem szerint jav.]
342 reaja [A szótagszám miatt jav.]

343 meg
345 úgy <aldja> meg

KIRÁLY

355 Jól vagyok, ebben is leszek tetszésedre,
El megyek Hámánnal a te ébededre.

Nem tagodhatom, jó üzött eszem, iszom,
De most is eszembe van a tegnapi szóm.
Kirjen az Eszter királyné a' mi tetzik,
360 Országom feleig néki meg adatik.

ESZTER

Ha kedvet találtam ma Felséged előtt,
Legyek olly szerentsés én mindennek felött,
Hogy a' király holnap is én hozzám jöjjön
Ebedre, 's Hámánnal asztalomnál üljön,

365 Akkor ki jelentem, mi kívánságom lesz,
Ha Felséged újra gratiájába vesz.

HÁMÁN (*Zeresnek, az ő Feléségének*)

Jó lehet én első vagyok a' királynal,
Holnap is ő véle ülök egy asztalnál,
Az egészségemért a' király ma ivott,
370 Ebédjére Eszter holnap is hivatott.

Ditsőségem 's kintsem elég sok 's nagy vagyok,
De e' még mind kevés, e' gyötör, bánt nagyon;
Egy kedves orám sints', rám sem jön az álom,
Valamig a' Zsidó Mardokeust látom.

375 Mert ez a' Goromba fel sem kél előttem,
Noha az országban senki sints fölöttem,
Mikor ki s bé járok a' király Házába,
Ott áll, mint egy törnök, annak kapujában.

ZERES

380 Oh, szegény ember vagy! Könnyű arról tenni,
Egy hitván emberért nem kell boszorkodni,
Akasztó-fát néki tsináltos mindgyárást,
Holnap Mardokeust akasztasd ra bizvást!

361 szerentés mindennek [A szótagszám miatt jav.]

367 [A sor előtti rendezői utasításban az utolsó szó:] Feléség

377 Mikor <s> ki

HÁMÁN

Jó tanáts ez; mindjárt most ahoz kezdetek,
Itt a' házam előtt olly fát készítetek,
385 Mellynek ötven singni lesz a magassága,
Holnap azon lebeg a Zsidó foszlángja.

KIRÁLY

Nem tudom, hogyan van, éppen nem alhatom,
Ez egész éjtzaka gondoktól hányotom,
Hozzátok elöl most kronika könyveket,
390 Olvasatok abból szép *történeteket*.

SECRETARIUS

Mardokeus, igaz, halálos veszélből,
A király életét gyilkosok kezéből
Meg mentette, lévén hű minden tsep-vérig,
De jutalmat ezért nem látott mind eddig.

KIRÁLY

A kinek a király jeles érdemeért,
395 Tisztességet akar tenni hűségéért,
Mit kellene tenni az ilyen embernek,
Eszes tanátsoddal menjj végére ennek!

HÁMÁN

Szükség azt az embert királyi ruhában,
400 Királyi Paripán és a' koronában,
A' Város Piartzán jól meg hordoztatni
Fő emberek által, és azt kiáltani:

A' Firfinak dolga im, illetén lészen,
A' kinek a' király tisztességet téssen.

KIRÁLY

Sies, mind' e szerént tégy Mardokeussal,
405 E' kapumban ülő Zsidó Ferfiuval!

HÁMÁN (*Felesegének Panaszkodik*)

Nem ehetem ma egy falat jó üzött is,
Ma háborították még az epémet is,
Mert az Akasztó fa üressen maradott,
410 Mardokeus Zsidó fel magosztaltatott.

390 tört énekeket [!]
391 veszélbol

392 Kezebol
405 [A *Mardokeussal* szóban az *e* beszúrva.]

SZOLGA (*ebédre hívja Hámánt*)

Már el készült Eszter királyné ebédje,
Hámán a' királlyal ma is lesz Vendégje,
Jöjjön azért Hámán, a' király mondattya,
Eszter a' Levesét már ki tállattja.

KIRÁLY

415 Tegnap a' királyné nékem azt fogadta,
Kivánságát hogy ma ki nyilatkoztattja,
Királyi szómbol én semmit el nem veszek,
Valamit kér, mindent azonnal meg teszek.

ESZTER

420 Ha kedvet találtam ma szemeid előtt,
Oh király, ez egyért én mindenek felött
Könyörgök előtted, hogy nemzetségemet
Tartsd meg országodban, az én életemet.

425 Én magam is igaz Zsidó nemzett vagyok,
Bennem a' Szivbéli fájdolmak olly nagyok,
Hogy meg-halni én is minden órán készen
Lészek nemzetemmel, ha egy sir el vészen.

430 Mert el-töröltetünk majdan egy orában,
Ha Felséged Szive ideje korában
Rajtunk nem könyörül, és e' Szörnyű romlást
El-nem tavosztattja a' sok vér ki omlást.

KIRÁLY

Ki lehetne az a' gonosz 's maga meg hitt,
A kit az ő szive illy rosz Szándékra vitt?
Távol legyen tőlem, hogy így förtőztessem,
Ártatlan vérrel hogy kezemet így fössem.

ESZTER

435 A' mi ellenségünk im, e' gonosz Hámán,
E' gonosz szintt mutat ortzáján, Homlokán,
Meg nem elégeszik nagy méltóságival,
Hanem ártatlan vért szomjuhoz torkával.

414 találtattja
417 számbol [Értelem szerint jav.]

428 Szine [Értelem szerint jav.]

HÁMÁN

440 Fölséges királyne, botsásd meg véttkemet!
Vétkeztem, de kérlek, tartsd meg életemet,
Nemzetséged ellen még nem is gondolok
Soha gonoszt, tsak most muljék el e' dolog!

KIRÁLY

445 Nem lehet kegyelem néked e' gonoszért,
Mind tiz fiaiddal szenvedj e' nagy bűnért,
Azon fa lesz néktek az Akasztó fátok,
Mardokeusnak a' mellyet tsináltatok.

EPILOGUS

450 Áldott légyen az Ur, a' ki meg halgatta,
Szegény népét halál torkából ki hoztta,
A' szegényt a' Porból így föl magosztalta,
Az Árvát királyi székre méltóztatta.

A kevélyt ellenben meg szégyenitette,
A melly Vermet ásott, abba be vettete.
Innét meg tanuljuk, melly igaz az Isten,
Előtte egy jó el felejtetve nintsen.

455 Eszter más ajtaján Vintörgő árva volt,
A szeméről a' könyv, hidd el, sokszor le folyt,
Sirt szegény gyakorta ülve, kelve, jarva,
Mert tudta, hogy még tsak a' neve is arva.

460 Isteni félelmét, állhatatosságát,
A nagy Isten az ő alázotosságát
Meg jutalmazta, és itt is meg mutatta,
Hogy a' benne bizó árváknak ő Attya.

465 Mardokeus tanit, hogy az árvát ne bántsđ,
Ellene kardodat hüvelyéből ne rántsđ,
Inkább nevelője légy 's párt fogo Attya,
Ezt jutalom nélkül az Isten nem hagyja.

439 [A *véttkemet* k-ja javításként ráírva.]

454 felejve [A szótagszám miatt és értelmi okokból jav.]

A MŰ ADATAI

A dráma szövege az OSzK Kézirattárának Quart. Hung. 1408. jelzetű kolligátumában található a 36a—43a lapokon. A vegyes tartalmú gyűjtemény a *Versek, egyházi beszéd, történelmi, költészeti és könyvészeti kisebb kéziratokból* címet viseli. Az iskolajátékot tartalmazó különálló füzet negyedréti nagyságú. Az első lapon az epilógus kezdő versszakai mellett hosszában Sebestyén Gyula alábbi megjegyzése olvasható: "Győrből kaptam Szentmihályi Gyula gyógyszerésztől, a ki viszont egy paraszt asszonytól szerezte meg." A kézirat származási helye tehát Győr.

A szöveget BAYER József publikálta "Egy magyar Eszter-dráma" címmel (Értek. Ny. Széptud. Kből 1907. 1—29.).

SZERZŐ

Sem a szerzőről, sem a színre vivőről, sem a másolóról nem tudunk semmit.

1724-ben Győrben az evangélikus diákok előadtak egy Eszter-drámát, melynek cselekménye lényegében megegyezik ennek a darabnak a cselekményével. (Lásd a következő szám alatt!) Mikor 1749-ben Győrben megszüntették az evangélikus istentiszteletet, bezárták az iskolát, a lakosság egy része Felpécre járt istentiszteletre; az evangélikus gyerekek részben a felpécsi iskolában tanultak. Lehetséges, hogy az 1724-ben játszott darabból ihletődve szerezte valaki e jelen iskolajátékot, de a kettőjük közti hasonlóságot a forrásként használt Eszter könyve is megmagyarázza.

A 49-52. sorokból arra lehet következtetni, hogy a darabot a felpécsi evangélikus iskolában tanító személy írta vagy az a "tiszteendő tudós úr", aki az iskolamesternek is mestere, vagyis Felpéc evangélikus lelkésze volt.

A felpécsi evangélikus lelkész 1749 táján Szeniczei Bárány János (1716—1758) volt. Győrben is tanult, és mikor Jénából 1739-ben hazajött, a következő évben már Felpécen működött. Ha a "tiszteendő tudós úr" rá vonatkozik, feltételezhetjük, hogy ő írta a bibliai drámát. Több egyházi munkának volt a szerzője.

FORRÁS

A *Be köszöntő versek* első tekintetre nehezen érthető versszakainak a Sámuel (Királyok) első könyve 10. része volt a forrása. A párhuzamokat lásd a tárgyi magyarázatban. Magát a főcselekményt az Eszter könyve 1—7. fejezete szolgáltatta, ahogyan a következő szám alatt közölt győri darabét is. Felpécen azonban nem fűszerezték az előadást közjátékszerű betétekkel, komikus alakokkal, mint Győrben tették. Asverus tanácsosait a felpécsi játék nem említi név szerint, hanem növekvő sorszámmal ellátva őket, tizenötöt szerepeltet. A bibliában csak Memuchán nyilvánít véleményt. A győri darabban hét főember beszél. A 113. sor előtt azt olvashatjuk, hogy a "Hét tanácsosok rendiben első" beszél. Ez talán azért van így, mivel a szerző ismerte a győri darabot? A felpécsi előadásban 15 tanácsos szerepel. A gyilkosságra készülő Biktán és Térés kihallgatása, elítélése az Eszter könyvében nincs meg, a győri előadásban röviden van erről szó (551—574. sorok), a felpéciben hosszabban tárgyalják az ügyet (243—278. sorok). A felpécsi előadásból hiányzik a Mardokeus és Eszter közti jelenet, valamint a győri darabban ezt megelőzően Eszternek a környezetével, a szolgálólánnyal és hofmesterével folytatott tárgyalása. Eszter maga vállalkozik a királynál való közbenjárásra. A cselekménynek ez a része, valamint Mardokeus bukása sokkal hamarabb bekövetkezik, mint a győri előadásban.

A Felpécen játszott darab tisztán bibliai játék, melyet kisiskolás gyerekek, a darab 35. sora szerint "gyenge nevendék Deákok" adtak elő.

ELŐADÁS

Az előadás ideje, körülményei ismeretlenek. Vizsgálódás lehetett, amikor is a kisdíákok, a "fakadóban lévő szép oltvány ágak" (35. sor) számot adtak róla, hogy mit tanultak, hogy az iskolába jártak-e, vagy az iskolán kívül töltötték idejüket. (Vö. a 26—27., 36. sorokkal!) Bizonyára azután mutatták be a drámát, amikor Győrben az evangélikus egyházat és iskolát 1749-ben felszámolták.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A darabban csak a *Be köszöntő versek* és az *Epilogus* van külön jelezve. A főcselekmény egyfolytában, részekre tagolás nélkül következik. A versszakok számozva vannak.

A másoló számos hibát ejtett a szövegben. Ezeknek egy kis részét kijavította. Elég sok a szótagszám elleni vétség; ezt általában javítottuk. Problémát jelentett sokszor az a tény, hogy a másoló a kis- és a nagybetűk írásában következtelen. Nehéz eldönteni egyes betűkről (K, S, M, N), hogy azokat kisbetűnek vagy nagybetűnek minősítsük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

1 *Isten hegyén* — Károli Gáspár I. Sám. 10,5. részénél a margón Sámuelre vonatkoztatva írja: "Isten hegyének mongya az Gibeá várost, es annac az hegyen valo részét, holott Sinagoga, az az, Prophetaknac gyülekezetezec vala, mint egy schola..."

5—12 Saul, miután nem találta meg apja szamarait, Sámuelhez, a "látó emberhez", a "nézőhöz" ment. Ez küldte Gábaába (= halom), az Isten hegyére ("in collem Dei"). Mikor Saul a városba ért, éppen akkor jöttek le a próféták a hegyről. Az Úr lelke Saulra szállt, és ő is "prófétálni" kezdett. (Vö. I. Sám. 10,5—6.)

13—20 A sorok megértéséhez idézzük I. Sám. 10,11—12. részét Károliból: "Lön pedig hogy valacic ötet esmértec volna annac előtte, látúan hogy az Prophetackal égyyütt prophetalná, Monda az nép közzül égyyc az másíknac: Mi lölte az Cisnec fiát? Nem de az Saulis az Prophetac között vagyoné? Es feleluén egy közzülöc, monda: Vallyon s-kiczoda az Prophetáknac Attya? Azért ez példa beszédbe kele: Talám az Saulis az Prophetac között vagyon."

22 *kis Péczy kerek hegy oldalon* — Győrtől délre a Bakony-ér és a Sós-ér között húzódik mintegy 15 km hosszúságban a péci halom. Ennek a lábánál fekszik Felpéc, melynek evangélikus elemi iskolája volt a XVIII. század folyamán.

49—52 A sorok arra mutatnak, hogy a lelkész oktatta a gyerekeket, ő volt az iskolamester is. Az 52. sor rövidebb egy szótaggal.

71 A *tus* valakinek az egészségére való ivást is jelentett.

86 *Kópűt* — köpülőt, vajköpülő faedényt; *Szaput* — mosódézsát

116 *vázzá* — bábbá

120 *Szürös Kertben* — szérűskertben; *Otsó* — ocsú, szemetes búza

124 *Szarvat vesznek* — elszemtelenednek

127 *pipes* — kevély

146 *kotonozni* — uralkodni, parancsolni, hangoskodni

147 *Rókára* — rokkára

148 Egy szótaggal rövidebb a sor, nem tudjuk világosan értelmezni. Talán: siessen haza a boltból, a varró munkájára legyen gondja.

152 *Kollánts* — kullancs

168 *gunyájában* — házában (gunyhójában)

190 Vagy a két *szeb*-ből az egyik felesleges, vagy a *Leányokat* 3 tagúnak kell ejtenünk, mint fentebb a 186. sorban is.

222 *Laib guardista* — testőr

246 A sor értelme: semmit se késsen az elítélésük.

271 *szunyatóló* — szundikáló, alvó

273—274 A sorok végén található azonos szó bizonyára a másoló figyelmetlenségének a következménye.

275 *Profós* — tömlőctartó

325 *Bátor* — ámbár

378 *törsök* — tuskó

385 Egy *sing* kb. 60 cm

386 *fosz lángja* — foszlánya, földi maradványa

455 *Vintörgő* — fintorgó; jelentése itt alkalmatlankodó

2.

ESZTER

GYÖR, 1724

[A SZEREPEK:

PROLOGUS
ASVERUS (REX, REX ASVERUS)
MORIO
MEMNON
AULICUS REGIS
PRAEFFECTUS
VASTI KIRALYNÉ ASZSZONY
MEMUCHÁN PRAEFFECTUS
CHARSENA
SETHAR
ADMATHA
THARSIS
MERES
MÁRSENA
VETULA
ALTER MORIO
SERVI
HEGAI
FRAUZIMMER
MENDICUS

BIGTAN
MARDOCHEUS
ESTER
HÁMÁN
JUDEUS
ANCILLA
HATAK
PUER
SERVUS
UXOR HAMANI
CONSILIARIUS HAMANI
HOFMESTER
HARBONA
CARNIFEX
ZINGARUS
ZINGARA
HOSTES
JUDAEI
EPILOGUS]

PROLOGUS

Tekéntetes s. Tiszteletes Uri rendek,
Nemes és Nemzetes Vitézlő személyek,
Köz rend hivatalban szolgáló szent hivek,
Kitsinyek és nagyok, vattok iffjak, Vének.

5 Ezér hét száz felett huszon negyed idő,
Minden részeiben frissen kedveskedő,
Elegyesis noha ez ujult esztendő,
Mert örömmel öszve bánatot is szerző.

10 Örömet minékünk ezzel ajánl*gatja*,
Söt, szerentsés voltát ebben mutogattya,
Hogy az mult esztendőn életünk fonala
Nem szakadt el, inkább terjedet folyása.

15 Nem lett ez minékünk utolso esztendőnk,
Ami életünket meg foszto veszélünk,
Joszágink, marháink huzo ellenségink,
Meg szégyenültenek fene gyülölőink.

20 Oh, mely nagy kegyelmét sokszor tapasztaltuk
A' nagy Ur Istennek ebben is mi rajtunk,
Hogy az ő nyájának, nekünk Fő tutorunk
Volt, és békességben töle meg tartattunk.

El jött az Oroszlán, hogy praedát vadászson,
Farkasok Soksága rajta vólt a' nyájon,
Készen vólt a' Sárkány, hogy nyakon ragadgyon,
De az kegyelmes Ur könyörült Sionon.

- 25 Jgéreti szerint nem feletkezett el,
Mert szent tenyerére ő nevét írta fel,
Nem is vészen ezen a' Pokol Semmivel
Erőt, mert hatalmas, bir ő mindennel.
- 30 Amaz ő kenettyét, a' kit őrállóul
A' kereszténységnek tett oltalmazóul,
Meg tartá, és szivét hajtá, hogy mi rutul
Ne gyaláztatnánk meg ellenség szájátul.
- 35 Kinek szárnya alatt tsendessen nyugottunk,
Országlása alatt békével maradtunk,
Ennek gratiaját midön meg fontoljuk,
Szükség, hogy egyenlő szivből ezt kívánnyuk:
- 40 Királyok királlya, az Felséges Isten
Felséged életét terjeszsze kegyessen,
Királyi szikedben ülni sok idöken
Engedgye, s-hatalmat adgyon ellenségén!
- 45 Országlása erős, álhatatos légyen,
Az háboruságok árjától ne félyen,
Artani ki akar néki, nagy hirtelen
Essék-el, és többé soha fel ne kellyen.
- 50 Végre adgyon néki diadalmi páltzát,
Es tegye fejében az arany koronát,
Közöllye ő véle örökke országát,
A' holott mondhasson örök alleluját.
- 55 De főképpen ezért nagy háláadással
Tartozunk Istennek ditséret mondással,
Musáink szállásit hogy kegyes szablyával
Védelmezé, s-tartá ő szent oltalmával.
- 55 Ecclesiáinknak élő oszlopokat,
Musáink Segéttő hiv Patronusokat,
Titeket minékünk rendelt mint Atyákat,
Hogy ti általatok látnánk jó napokat.

60 Örülünk hát ezen mind közönségessen,
Hogy életeteknek kedvezett az Isten,
Minden szélveszeknek háborai ellen
Elő menetünkre oltalmazott hiven.

Meg hült vala immár a' reménség bennünk,
Oskoláink felöl nem vala reményünk,
Söt, panaszolkodtunk, hogy oda életünk,
De nagy kegyelmessen, lám, meg őriztettünk.

65 Jmmár vigasággal kezdünk dolgainkhoz,
Ez Uj esztendőben scholai munkánkhoz,
Kiki mi közzülünk Serényen lát ahoz,
A' mi az ő tiszt; nem szimod s-nem motoz.

70 Kedves Pátronusink, hát kik fel gyültetek,
Fel gyülvén mi nálunk rendel le ültetek,
Ti le üléstekben hogy meg szemlélnétek
Munkáink mi vóltát, és ti kedvelnétek,

75 Ez Uj esztendőben első Specimennyét,
Diligentiánknak valamely gyümölsét,
Mái nap mutattyuk meg valamely részét,
Es tanulásunknak ő első Sengéjét.

80 Nem Aristoteles mély okoskodását,
Sem nem Nagy Sándornak Sok hadakozását,
Erös Herculesnek vitézkedő karját,
Hozzuk elő mostan ezeknek virtussát,

Hanem a' szent irás, a' melly életünknek
Egy Sinor mértéke és a' mi hitünknek.
Mostani munkánkban ez az Ut mutato,
A' melly mindeneknél, héj, melly igen ható.

85 Sem Talos, sem Plato, sem Anaximenes,
Sem Anaxagoras, tudos Zoroastes,
Sem Philo, Cicero, bölts Aristoteles
Tudománnyal Semmi ehez a' Socrates.

60 oltalmazott <Isten>
85 Anixamenes

86 Anixagoras; Zoroastes

90 Hogy ha meg olvastad Ester Aszszony könyvét,
Meg szemlélted ebben ő nagy vendégségét,
A' gonosz Hámánnak Istentelenségét;

 Ez az Isten népét miként nyomorgatta,
Alnok practicával veszteni akarta,
95 Mardocheus szegént mert akasztófára
Jtélte, már ugyan véghez viszi vala.

 De véres szándéka ő maga fejére
Viszsa szálla, néki lön veszedelmére,
Mert az akasztófán, kit más halálára
100 Készette, a' maga nyaka szakadt rajta.

 Eztet hát bővebben akarjuk szemlélni,
Circumstantiával és repraesentálni,
Kinek kinek szeme eleiben adni,
És miként lett dolgok, azt meg jelenteni.

105 Azért praetitulált kedves Pátronusink,
A' kik mostan nekünk lesztek halgatóink,
Alázatos szivel kérünk, hogy munkáink
Kedvessek legyenek nálatok ajakink.

ASVERUS

110 Sok dolgaim között elmém meg vidula,
Szivem, butol főzött, immár meg indula,
Kedvem most azt tartya, hogy magát mulassa,
Minden akarattya, örömét folytassa.

MORIO

Ha vólna, jó vólna.

ASVERUS

115 Azért gyors Postáim azonnal fussatok,
Mindenütt Országom Urait hívjátok,
Hozzám vendégségben ide szolitsátok,
Nékem most ez egyben hiven szolgáltatok!

94 [Előbb:] practival [A cá szótag a sor fölé
beszúrva.]

116 <ts> vendégségben
117 szol<l>gáltak

Mert fel tettem nyilván, hogy Fő Herczegimnek
Persián, Medián két Fejedelmimnek
120 Gazdag lakodalmat szerzek mindeneknek,
Mutassam magamat Uri fő rendeknek.

Vagyon benne modom. Sok Tartományokkal
Birok, mert jól tudom, erős Városokkal;
Magam meg tudatom széles e' Világgal,
125 Jgy időm folytatom nyájas vigassággal.

De látom, érkeznek az Hét Fejedelmek,
Udvaromban lesznek Fő rendü nagy nemek,
Kik hivatalomra nagy megszűnően jönnek,
A' lakodalomra velem együtt ünek.

MEMNON

130 Felséges királyunk, parantsolatodra
El érkeztünk immár te hivatalodra,
Keszek mindenkoron fris udvarlásodra,
Jelen vagyunk hiven parantsolatidra.

135 Jm láttya, Felséged, Fő Hét Fejedelmek,
Fejedelem vérből származott személyek,
Uri méltosággal Tekéntetes nemek,
Velem együtt ékes szép Uri fő rendek.

ASVERUS

140 Noszsza, jó szolgálaim, helyet készétsetek,
Frissen, pohárnakim, pohárt öblítsetek,
Jnasok, Urakat helyre ültessetek,
Arany poharakat elő készétsetek!

MORIO

145 Jhól, Uram, hoztam czifra poharokat,
Mellyekből ihattok drága italokat,
Ez meg ékesétti Uraknak bajszoikat,
Tsak hogy jól készétsék vendégek torkokat.

AULICUS REGIS

Eregy félre, bolond! Talám te azt tudom,
Hogy a' király Uram paraszt ember vagyok,
Ebugatta, mindgyárt téged meg tanulom,
Ha néked hátára egy darab fát adom.

150 A' pohár töltéssel gyorsan forgodgyatok,
Urak, köszöntéssel ti se mulassatok,
Házomnál jó kedvel most mulatozzatok,
Láttjátok, jó szível hogy vagyok hozzátok.

Azomban, fő szolgám értsd meg beszédemet,
155 Vásti királynénak mond követségemet,
Jelennyék meg nálom, ne szegje kedvemet,
Ezzel meg tiszteli királyi fejemet!

MORIO

Vásti király Aszszony elég bolond feje,
Mert vastag és kövér, meg dágadt veséje.

PRAEFECTUS

160 A' Felséges király ilyen izenettel
Vasti király Aszszony, engem ereszttel,
Hogy vendégi előtt mindgyárt jelen lennél,
Nagy grátiát néki mostan ezzel tennél.

VASTI

165 Hogy hogy követhetném ebbéli tanását,
Felséges királynak mostani hívását?
Költse Vendégivel szerzet áldomását,
Inkább, ha ehethék, küldök néki kását.

El hadnámé vallyon Aszszony barátimat,
Kikkel most kedvemre mulatom magamat?
170 Felséges királyhoz térétvén utamat,
Mennék, hogy láthatnák Vendégi orczámat?

Most éppen nem lehet nékem jelen lennem,
Király Felségéhez Sőt által is mennem,
Nem is méltó vólna ezt meg tselekednem,
175 Azért Felségenek mond meg, ezt izenem.

PRAEFECTUS

Felséges királyunk, te izenetedet
Végben vittem, kivel nem lelem kedvedet,
Vasti király Aszszony meg vete tégedet,
Nem jöhet most, ugy mond, látni Felségedet.

153—155 [A sorok mellett a második kéztől:]

Musica. Cibi adferantur.

[A sorok jobb oldalán alig olvasható halvány tin-
tával:] Cibi adportentur

171 <királyi v> Vendégi

ASVERUS

180 Mit beszélsz, jó szolgám, úgy vané, mint hallom?
Bezzeg el enyészék szememről az álom,
Mellyért majd ezentől boszumat is állom,
Vásti izenetit éppen nem javallom.

Sok tartományoknak noha vagyok Ura,
185 Számtalan Sok népet ültethetek lora,
Még is ez egy Aszszony im, mint hozza bura,
Engedetlensége engem által szura.

MORIO

A' balháknak és tetveknek, látom, vagon száma,
De népeknek, katonáknak ritka nálod volta.

ASVERUS

190 Herczegek, nagy Urak, hát ti mit mondotok,
A' kik vendégségben mostan nálom vadtok,
Királyné Aszszonytok, tudom, ti tudgyátok,
Parantsolatomat meg veté, hallátok.

Azért mit érdemel, meg judicállátok,
195 Bátor törvényessen ha meg fontollyátok,
Nem kitsiny dolog ez, tudom, gondollyátok;
Deliberatit nohát ki mondgyátok.

MEMNON

Jól értyük Felséged ki mondot panaszszát,
Vasti királynéről nagy boszonkodását,
200 Felséged ellen tett ő hányakodását,
Ezentől ki mondgyuk elménk conceptussát.

(Memnon ad Principes)

Fejedelmek, Urak, Fö Fö tanáts rendek,
Kik most jelen vagyunk, birodalmi székek,
Hallyuk, királyunknak szava hozzánk szépek,
205 Meg felelni mi is legyünk mostan készek.

Felséges királyunk tölünk judicálást
Kivány törvényessen hasznos igazulást,
Ki ki szollyon hozzá, hogy ez boszszu állást
Mint vihesse véghez, hogy ne mondja mássát.

Nem kishiny uoioq ez, ki ki eszbe vegye,
Hogy Aszszony királynak szava meg szegője,
Parantsolattyának ő nem engedője,
Es hivatalyának készen meg vetője.

215 Törvényem, elsőben reá halgassatok,
Ki mondom, valóban tsak hogy meg tartjátok,
Ti is törvényteket, azt nyilván tudgyátok,
Ki mondgyátok, kérlek, ne tébologjátok.

PRAEFECTUS MEMUCHÁN (*legem dicit*)

220 Nem jó az Aszszonynak a' Simon biróság,
Szegény Férfiakon való hatalmasság,
Ellenek rugdaló pör patvar, nagy mordság,
Mert így szegény férfin marad nyomoruság.

225 Hogy ha az Adám is nem engedet vólna,
Evának szépsége meg nem tsalta vólna,
Sámsont és Dávidot nem rontotta vólna
Meg az Aszszony állat, hanem éppen vólna.

Jnnét kárhozatnak iszonyu torkában
Nem eshetet volna mérges igájában
Es ki mondhatatlan szörnyü nagy bajában,
Véghetetlen kinos pokolnak lángjában.

230 Fő Fő Fejedelmek, elmémnek tanátsa,
Hogy Férfi gatyáját Aszszony fel ne rántsa,
Hanem hogy férfitől minden ő tanátsa
Fügjön, és hogy Senki ötet meg ne bántsa.

235 De az engedetlent, tanátslom, meg rontsa,
Vastit nyakra főre királyunk taszitsa,
Országából hamar mindgyárt el ki tiltsa,
Gratiájában öt többször már ne tartsa.

240 Jgy vegyenek példát az Aszszonyi rendek,
Méndel birósággal kik most szemtelenek,
Engedetlenség im, mellyel mostan vesznek,
Es nagy gyűlölségben mindeneknél lesznek.

245 Sethar, Admatha és Tharsis, te beszéded
Jelentsd ki, Meres, Marsena, az te elméd,
Hogy király meg értse mindnyájunk értelmét!

CHARSENA

Tartománnyal nagyal, erős hatalommal
Birok Várasokkal, nagy birodalommal,
Es a törvény szerint jó igassággal,
Aszszont nem botsátok száján zabolámmal.

250 Mert ha az Aszszonynak mindenben kedvére
Jár az Férje néki, és nem szól fejére,
Ereszti nagy hosszan az ő elméjére,
Végtére az férfi jut nagy bus elmére.

255 Majd beteggé magát, majd ájultnak teszi,
Majd Sír és majd jajgat, így az Urát gyötri,
Mindenkép nyavalást bu bánatra ejti,
Gyötri, nyomorgatya s-mindenkép epezti.

260 Ha pénzi nints, pénzt kér ő nagy practicaval,
Erszényét szarollya titkos álnoksággal,
Es magát czifrályla minden hazugsággal,
Jgy ő kedve szerint jár gonosz hivsággal.

265 Nem tsak pedig pénzét ő szegény Urának
Költi, és fogyasztya javait házának,
El adgya gabnáját titkon szomszédgyának,
Tsak bort hogy adhasson meg szomjút torkának.

Az után, ha eztet ő végben viheti,
Szegény jámbor Urát mindgyárt meg nyergelli,
Sővegét leg ottan fejeröl le veszi,
Es az magajéra kevélyen fel teszi.

270 Jöllehet péntele igen széles néki,
De még is szorosnak látzik néki széki,
Mind addig practikál, mig végben nem viszi,
Mig Ura nadrágját lában nem viseli.

275 ~~MIND EZEK ANI HAGYAN, bator úgy lennének,~~
Tsak hogy tisztességet Uroknak tennének,
Es nagy bötsülettel nékik engednének,
Ök is tölök, hidgyed, minden jót nyernének.

280 De mivel furtsássak, szofogadatlanok,
Semmit ö Férjekkel ingyen Sem gondolnak,
Disz Duszszal gyakorta ök igen pattagnak,
Es a' szép intésnak Semmi helyt nem adnak.

285 Söt inkább trutzokra másokat bé hívnak,
Urok beszédgyekre éppen nem hajtanak,
Hanem legényeket magokhoz hodétnak,
Hogy igy vidámsággal meg hizlaltassanak.

Azért az én elmém: mások példájára
Az ilyen nyakassak testek fájdalmára,
Nem lire farára és lakodalomra,
Hanem küldessenek nagy nyomoruságra.

290 E' mellet pediglen undok proscriptio,
Országoként való nem német portio,
Hanem gyalázatos rut prostitutio,
Nyilván kinél kinel légyen a' ratio.

295 Azért kevély Vasti, itéletem szerint,
Ki Urát, királyt nem érdeme szerint
Bötsülte, Söt inkább meg vetette kedvet,
Jgy el távoztatta töle néki szívét,

300 Csapattassék ö ki minden társaival
Nagy gyalázatossan Aszszony barátival,
Hogy hire és neve minden Rokonyival
Ne légyen, ne fogyon mindü~~tt~~ hamarsággal.

SETHAR

305 Törvényem énnekem, én tartományomban,
Aszszonyt nyargalodni igaztalanságban
Nem hagyok rugdalni, meg hidgye valóban,
Engedelemességre kénszerétem abban.

276 bötsulettel

280 [A második kéz javította:] Dir Durral

301 [A *mindenültre* a második kéz ráírta:
mindü~~tt~~!]

303 igazságtalanságban [A szótagszám miatt jav.]

ADMATHA

Országom törvénye azt hozza magával,
Hogy Aszszonyi rendek minden jó modgyával,
Uroknak engedni készek udvarlással
Legyenek mindenkor szép térd hajtásokkal.

THARSIS

310 Erős törvént tartok én birodalmamban,
Aszszonyt meg dorgálok Simon biroságban,
Meg feddem, dorgálok ö akarattyában,
Többe hogy ne lépjen Ura gatyájában.

MERES

315 Én is törvényemet olly szépen folytatom
Hogy az Aszszony rendet száján nem botsáttom,
Törvényes mod szerint jól meg pufáltatom,
A nadrágot rólok hamar le vonyatom.

MÁRSENA

320 Söt én is végtére törvényem ki mondom,
Engedetlenségért Aszszont el ki tudom,
Sarkantus csizmában járni nem akarom,
Országomból gyorsan ki igazéttatom.

MEMNON (*ad Principes*)

325 Fejedelmek, Urak és Fő Fő személyek,
Jm, értem tanátstok és a' ti elmétek,
Mit hozott magával minden ti törvénytek,
Királyunk elejbe terjesztem, értsétek.

(*Memnon ad Regem*)

Mi, Felséges király, a' mi törvényünkkel
Engedetlenségért ilyen értelemmel
Szollunk, hogy királyné királytól válnék el,
Söt, Országodból is meszsze távoznék el.

330 Mert nem tsak Felséged ellen ö vétkezett,
De az egész Ország ellen fegyverkezett,
Mert az Aszszonyoknak szarvat nagyot szerzett,
Férfiaknak mellyel kissebséget nemzett.

320 csizmá(j)ban

322 [A sor előtt:] *Memon* [Az N a sor fölé besúruva.

Az utasítás után:] Vide 13.

325 [A sor után:] *Memnon ad*

335 Nem méltó e' dolgot azért el szenvedni,
Engedetlenséget Siketségre venni,
Mert ha most Felséged meg fogja engedni,
Ezután ugy Sem fog engedelmeskedni.

340 Söt, ebben nekünk is válván, nagy kárt tennél,
Feleségeinkkel meg nem bötsültetnél,
Mert ha meg értenék, bennünket egy pénznél
Kissebnek vélnének vagy бүdös gerinnél.

MORIO

345 Gyakran veszet ebnek дühös nevét költik,
Jgy, a' mi kedves vólt, majd hamar el veszik,
Néktek a' királyné hogy immár nem tetzik,
Oka, mert Asverus más rétiben lépik.

ASVERUS

350 Helyén hagyom, Urak, a' ti törvénytéket,
Javallom is ebben ez értelmeteket,
Tanullyák bötsülni Aszszonyok Férjeket,
Ne tartsák ugy őket, mint gubás ebeket.

De hogy e' ne légyen, Postám futamodgyék
Minden Országokban, és ki hirdetödgyék,
Hogy minden Aszszonytól férfi bötsültessék,
Kilentzedik bőrit hogy meg ne keressék.

MORIO

355 Ugy, ugy, helyén hagyom én is mondásodat,
Látom, ki tanultad Philosophiádat.

ASVERUS

360 Jm, egész Országban ki publicáltatom,
Gyorsan mindenfelé levelem futtatom,
Vasti király Aszszonyt dolgára botsáttom,
Mint szo fogado volt, ugy nyerjen barátom.

Simon biroságát földig le rontatom,
Férfi igát Aszszony nyakába vonyatom,
Leveleben pedig meg parantsoltatom,
Hogy Férfitól Aszszony függjön, akaratom.

346 [*Asverus* elé a második kéz odaírta:] Rex [A
továbbiakban is, de nem jelezzük.]

348 bötsülni

350—353 [E sorok 22 sorral alább olvashatók;

idetartozásukra ≠ jel utal; a sorok előtt *Continua-*
tio megjegyzés olvasható más kézírással, amely a
De hogy E' ne fölé a *Hogy pedig e'* szavakat is írta.]
358 botsáttam [A rím miatt jav.]

365 Mert ha e' most nékik meg engedtettnék,
Félő, hogy Urokat pad alá fektetnék,
Szekeret az Ökrök végtére vezetnék,
Fejeken Férjeknek Süvegét viselnék.

MORIO

370 Bezzeg, helyén szollasz, látom most, oh, király,
Nem bolondultál meg, mert torkod nem bokály,
Nyilván tapasztalod Aszszony álnokságát,
Mellyel férjét tsallya, gonosz kivánságát.

375 Ő majd vidám ortzát, majd szomorut mutat,
Ha az Ura vidám, ő könyveket hullat,
Titkon petsenye borral magát táplálja,
De ő szegény férje tsak a' kását nyallja.

VETULA

Jaj, jaj s-hallátok meg, szomszéd Aszszonyaim,
Mostan kik itt vadtok, *én kedves* Leányaim,

Melly keserves Sorsa légyen az Aszszonynak,
Ha kedvét nem tudgya keresni Urának.

380 Ha ugyan ollykor is ötet tsokolgattya,
Attátt, teremtetett ismét öszve hajtya;

Maga éjjel nappal társaival iszik,
Mint a' kövér Ártány fris étkekkel hizik,

385 De a' szegény Aszszony rokka mellé ülvén,
Koplal, szomjuhozik, az Urától félvén.

Ha pedig el mégyen ollykor mulatságra,
Lám, minémü esik boldogtalanságra.

Vasti Aszszonyokkal hogy magát mulatta,
Az Ura mint kurvát ötet el botsátta.

390 Hadgyán, ő kegyelme talán azt gondollya,
Hogy még ez fársángba ő mássát találja.

367 viselnek

375 nyalla

376 [A sor előtt más kézzel: Principes exeunt.

Musica.]

377 [Utólag a sor fölé beszúrva:] én; Leányaim
[három szótagúnak ejtendő]

381 öszve

De fogadom, bizony, hogy még jön eszébe,
Még magának talál Menyetskét kedvébe.

395 Mint értem, hozzám is kedve van nékie,
De én velem bizony nem hál ő kegyelme.

MORIO (*ad Vetulam*)

Eregy, vén Boszorkány, mit keresz szobánkban?

VETULA (*ad Morionem*)

Hány fogad hullott ki Seggem rágásában?

PRIMUS MORIO

400 Lám, meg mondám, komám Aszszony, ne tarts vendégseget,
Király helyet te magadnak ne végy szeretőket.
Jgy van dolga, ki Urához nem mutat hivséget,
Másnak tartya, másnak adgya Söt gyenge emléket.

ALTER MORIO

405 Jm, vallyon meg esél te kevélységeddel!
Tovább király mellet a' te szerelmeddel
Nem lehet, de meny el meg hizlalt testeddel,
Takarodgyál, meny ki pofás személyeddel!

Nem kel már pénteled, meg holt bötsületed,
Testednek szépsége el mult reménséged.
Nem tetzik te tested, mert nintsen érdemed
Királynál, de inkább van éktelenséged.

410 Meny el, Sies gyorsan, mert teli vagy búzzel;
Talám a' Vénusnak főztél te ma mézzel
Etket, nem királynak készettél szerekkal,
Söt, szeretőidnek fingottál bőséggel.

415 Phuj, Phuj, oda vagyon már te bötsületed,
Hires kurva, meny ki, nintsen emberséged,
Agyé kod nem tiszta, mert megavult Segged,
Királynak nem tetzél, vesz el, nints Szépséged!

402 [A sor előtt:] 2. *Morio*

403 szerelmeddel <szemelyeddel>

405 <szerelmeddel> személyeddel

415 <e>ki

417 [A sor után nem a másoló kézírásával:]
Musika.

SERVI

420 Felséges királyunk, ha meg nem bánatanánk,
Mi vastag elménkből aztot javallyanánk,
Minden Országokban küldgy el, tanátsalnánk,
Hogy ha kedved ellen ez aránt nem szolnánk.

425 Parantsold, gyüjtsenek öszve Sok Szúzeket,
Szép ékes termetü gyenge személyeket,
Kik tisztességessen folytattyák élteket,
Hogy ezzel szentellik meg szüzességeket.

Talám találkozik, melly löli kedvedet,
Enyhitti bánattól meg főzött elmédet,
Vigasztallya buban bé merölt szivedet,
Söt, meg öregbéli hiredet, nevedet.

ASVERUS

430 Meg értem, szolgálaim, a' ti tanátstokat,
Mellyből meg ésmértem jó akarattokat,
Királytokhoz való igaz vóltotokat,
A' mellyért is nyertek tőlem jutalmokat.

435 Vigyétek el, Posták, tehát leveleket,
Minden Országokra küldök embereket,
A' kik keressenek szüzi személyeket,
Mellyek tisztaságban viselik élteket.

440 Széllél e' Világon hogy meg szemléllenek
Minden szép szúzeket, és meg tekéntsenek,
Kik kellemetessek leendnek a' szemnek,
Nálom találtatik ez ilyen kedvesnek.

445 Hegai házához elsőben vitessék,
Hogy annál is inkább személye meg tessék,
Drágo eszközökkel fel ékesítettessék,
Jgy hozzám ez után e' szüz vezetessék!

HEGAI

Jm, látom, házomnál Sok szép szüz személyek
Vannak, kiktől étket Semmit nem kéméllyek,
De Esternek mását köztök nem szemlélyek,
Mellyet erköltséért magam is kedvellek.

422 oszve

430 [A sor előtt:] REX

440 [A sor utólag beszúrva a 439. és 441. közé.]

444 fel [Előbb: *meg*; a javítás ráírva.]

446 [A sor előtt, a szerepnév után a második kéztől:] *Musica Hester ad ducitur.*

450 Öltözzél fel azért királyi ruhákban,
Semmi fogyatkozás ne légyen dolgodban,
Hét szolgáló leánz kövessen utadban,
Kikkel jelennyél meg királynál udvarban!

FRAUZIMMER

455 Jme, jelen vagyunk, hogy fel öltöztessünk
Drága szép ruhákkal, mi semmit nem késünk,
Te szolgálatodra, imé, meg jelentünk,
Mert parantsolatunk, és ez a' mi kedvünk.

460 Veled is el mégyünk király udvarába,
És ha szabad léssen, éppen palotába,
El késérünk, hidgyed, e' drága ruhába,
Minden bötsülettel követünk utadba.

ASVERUS

465 Ugy tetzik, szivem is ugyan meg ujjula,
Hogy személyed latom, mindgyárt meg vidula,
Bokros bu fejemről azontól el mula,
Buban főzött elmém örömré fordula.

Jöj bé azért hozzám Országnak házában,
Mert méltó vagy lépni a' királynéságban,
Vasti Aszszony helyet lenni az Országban,
Jó akaratomat vegyed mostanában.

470 Jm, fejedre tészem királyi koronát;
Szakáts is gazdagon készétse a' konyhát,
Musikás pendétse palotámban lantját,
Minden el felejtse mostannak bánattyát!

475 Ti, Fö Hofmesterim, frissen forgodgyatok,
Mostan hiv szolgaim velem vigadgyatok,
Unalmas bánatot meszi taszitsatok,
Mindgyárt sok Urakat hozzám szolitsatok!

480 Mert akarok mostan jó kedvet mutatni,
Es ajándekokat bövön osztogatni,
Mindenekben pedig jó rendeket szabni,
Jobbágyim adoit és meg szállittani.

454 [A sor előtt a Frauzimmer mellett:] Musica [A
második kéztől.]; öltöztessünk
460 késérünk

474—477 [A sorok mellett a margón a második
kéztől:] Musica et potus cum fructu.
480 Mindenek(e)ben

485 Hogy jelit mutassam királyi voltomnak.
Sok napokat tészek a' lakodalomnak,
Mellyekben vendégim nem Sok vizet isznak,
De izit kóstollyák a' drágo boroknak.

MORIO

Adgy csigert nékiek, nem vész el az eszek,
Meg marad, nem bomlik meg az ő elméjek.

MENDICUS

Uram, énnékem is valamiből jusson!

MORIO

Majd jut, ha én egyszer téged ütlek pofon.

(*Aulicus Morionem objurgat.*)

490 Ey ti nemce, polozni my vrit!

AULICUS

O, ti slovenske hovedo!

MORIO

Hiszem nem vagyok én Sido.

AULICUS

Szis si se stal wul Uherski,
Yak bi neznal po slovenski.

MORIO

495 Nem tudom én totul, mert én Magyar vagyok
Ha tudni akarod, Turotzában lakom,

Ti szegény Németek nem tudgyátok Semmi,
Tsak kapunál ülni, zöld békákkal élni.

500 De mi, Turocziak Sok Országban járunk,
Drága Gyemekatot és készöztét eszünk.

486 nékik [A szótagszám miatt jav.]

488 [A szerepnév mellett a második kéz írásával:]
Musica.

495 [A *Magyar* fölött nem a másoló kezétől származó írással:] Nemet

496 [A *Turotzában* felett:] itt Posonban [Nem a másoló kézírása.]

497 [A *Németek* felett:] Trotziak [Nem a másoló kézírása!]

497—499 [A sorok mellett a margón nem a másoló írásával:] hic Turoczienses Slavi eludendi.

Ha mit egész héten robotánkban nyerünk,
Vasárnap Pivára az kortsmára megyünk;

Huszlával s-gajdával ulitzákat járunk,
Örömet tanzolván, hop, hop, hop kiáltunk.

505 Hogy katonák voltam Rákoczi vojnában,
Lepedő Zászloval jártam Oravában.

Itt hogy katonássan magamat viseltem,
Jhól arany forgot Golya tolból nyertem.

510 Az után Trentsénbe kvártélomban mentem,
Minden napon bővön pálinkával éltem.

Ha jól nem tartottak hajdina kássával,
Gazdámat meg vertem ezen valaskával.

Ha ilyen vén koldust találtam utamban,
Mindgyárt dutkát adtam, ha vólt tarisznyámban.

515 De az másoktól is sok penyázát vontam,
Ha nem adtak, gyabli w matyeri, mondtam.

Azért sok pénzem vólt Siros tarisznyámban,
Jártam szürüs, Selem posztoból ruhában.

520 Még is olyan kevély nem voltam, mint te vagy,
Eb lelkü Németye, kezembe ne akadgy;

Mert ha valaskámat egyszer elő vészem,
Bizony a' plundrád is mindgyárt teli lészen.

BIGTAN

525 Hallodé, Theres, kedves jó barátom,
Egy dolgot jelentek, jóvá hagyod, tudom.
Jól vigyáz is szomra ezentöl, meg mondom,
Végben is vihettyük, vagyon benne modom.

507—510 [Számozással jelezte a másoló, hogy az
507—508. sorok az eredetileg őket megelőző
509—510. sorok elé valók.]

511 tartotta [Értelem szerint jav.]
523 [A sor előtt álló szerepnév után a második
kéztől:] Musica. Hopmester exit.

530 Mi Fő Hofmesteri Asverusnak vagyunk,
Most is ajtajinak őrizetin állunk,
Jól tudod, mindenben eleget szolgálunk,
De melly kevés mégis érette jutalmunk.

Verjük által egykor ötet alatomban,
Talám így juthatunk nagyobb méltóságban.
Ezen szokát azért te is tarts magadban,
Mig modunk fog lenni fel tett szándékunkban.

MARDOCHEUS

535 Gonosz végezését két Hofmestereknek
Hallottam, hogy öszve így beszélgetének;
Engemet kapuban lenni nem véltének,
Királyt meg ölnie ezek igyekeznek.

540 Ezen szokát azért mondgyák meg Esternek,
Még eleit lehet venni párt ütésnek;
Jó idején azért végere mennyenek,
A' lett dolgon osztán hogy ne könyvezzenek.

ESTER

545 Mardocheus szavát értem ilyen formán,
A' ki Felségedhez hűségét mutatván,
Ennek igaz voltát bizonyította nyilván,
Vigyáz életedre azért mostan korán.

550 A' két Hofmesterek öszve esküttenek,
Es ők te ellened pártot ütöttek,
A' kapuban titkon erről beszéltenek,
Miképpen tégedet hogy meg ölhetnének.

ASVERUS

Nem trefa dolog ez, szolgák, indullatok,
A' dolgot még jobban, úgy vané, lássátok!
Nagy keményen őket examinálljátok,
Ha úgy van, azontól nékem meg mondgyátok!

(Musika)

SERVI

555 Felséges királyunk, parantsolatodban
El jártunk igazán mi hivatalunkban,
Ökett meg vizgáltuk, el hidgyed, valoban,
Meg próbálhad őket még te is ujjobban.

560 De igaz valoban, hogy a' Hofmesterek,
Kiket te gondoltál, hogy igaz emberek,
Ha ki nem tudodott volna pártos hírek,
Ellened már nálok keszen vólt fegyverek.

565 Azért majd Felséged elejben hozatnak,
Akarattyok ellen elő alittatnak,
Deliberatíot hogy tőled hallanak,
hogy mitsoda nemét érdemlik halálnak.

ASVERUS

570 Ertem bizonyossan, hogy igaz dolog vólt,
A' mit Mardocheus Sido jelentet vólt,
E' gonosz szolgálknak szívek ellenem vólt,
Kiknek bötsülettyek, tudgyátok, nálom vólt.

Azért parantsolom, hogy e' Sült latrokat,
Ellenem támadó pártos gyilkosokat
Hohér Strángba vesse, azontól nyakokat,
Mivel meg akarták ölni királyokat.

575 Azomban hogy töbször párt ütés ne légyen,
Udvaromban Hámán mindennél föbb légyen,
Országomban a' ki mindent rendben végyen,
Tanátsosom nékem mindenekben légyen.

580 Udvaromban légyen ezért bötsületben,
Mert Második ő lesz utánam székemben,
Országomban pedig nagy emlékezetben
Marad mind éltéig ezen bötsületben.

SERVI

585 Fő Urunk, magunkat előtted meg hajtyuk,
Uri méltóságod vagyon reá, láttyuk,
Hűségünket hozzád most ebben mutattyuk,
Királyunk parantsolattyát is meg tarttyuk.

574 <De ők is fügjenek érette kötélben> Mivel [Az áthúzott sor után írva.]

Mert, ki adott, tudgyuk, illy parantsolatott,
Hogy Országban téged főé már választott,
Es a' tanáts házban ki publicáltatott,
590 Mikor ezen tisztben bé állittatott.

Ez parantsolatban azért el kell járnunk,
Téged térd hajtással tisztelni akarunk,
Mert Asverus után második vagy Urunk,
El hidgyed, valóban hogy meg is udvarlunk.

595 Hát te, Mardocheus, mit állasz, mint órfa?
Ved le a' Söveged, el hidgyed, nem tréfa,
Mert ha nem tselekszed, rád hág a' darabfa,
Kíért meg szégyenül ezentől a' Pofa.

600 Hogy hogy Sido lévén, ezt mered mivelni,
Hámánt nem akarod velünk meg tisztelni,
Deli térd hajtással Söt meg bötsülleni?
Mi az oka, azért akarjuk érteni.

MARDOCHEUS

Hámánt hogy veletek én meg nem tisztelem,
Nem gorombaságból, hidgyétek, mivelem,
605 De az nagy Ur Istent igaz hittel félem,
Ki ellen nem álhat földi Fejedelem.

Soha ettől azért én el nem szakadok,
Tisztelni kivüle Söt mást nem akarok,
Mert ennek hatalma és ereje nagyok,
610 A' mellynek ellene bizony, ti sem áltok.

Noha mostan ugyan nagy fönyen beszéltek,
Tudom is ellenem nagyon törekedtek,
Ugy Hámánt én velem meg tiszteltetnétek,
De hidgyétek, ebben nem telik kedvetek.

615 Azért rövideden én eztet felelem:
Agageus Hámant Soha nem Söveglem,
Söt előtte magam fel Sem is emelem,
Bátor törekedgyék, nem bánom, ellenem.

SERVI

620 Mostani beszédünk halgasd meg, jó Urunk,
Ki Asverus után lettél már Tutorunk,
Egy dolgot Tenéked mondani akarunk,
A' mellyért mérgünkben, hidgyed, mi is forrunk.

625 Vagyon a' kapuban mindennapon velünk
Mardocheus, Sido Nemzetségből köztünk,
Ki még eddig, mikor mi téged tiszteltünk,
Parantsolat szerént vagy meg Sövegültünk,

630 Soha ö tenéked magát meg nem hajtya,
Sem pedig Sövegét Soha le nem kaptya,
Holot tudgya, mi király parancsolattya,
De ellene magát ö keményen tartya.

Jöllehet mi arról gyakran meg intettük,
Téged tisztelnie ugy kinszerítettük,
De Soha is ötet reá nem vehettük,
Talám Semminek vél, mint tőle értettük.

635 Söt, magad e' dolgot experiálhatod,
Ha igazé vagy nem, jobban meg tudhatod,
Önnön szemeiddel, hidgyed, meg látándod,
Hogy ugy léssen, a' mint most én tőlem hallod.

HAMÁN

640 Beszéded hogy értém, fel gyultam haraggal,
Mardocheus ellen mint egy tüzes lángal,
Hogy engem illetni mér illy boszusággal,
Söt ellenem jární kemény bátorsággal.

645 Hogy hogy fogoly lévén, ezt meri mivelni,
Parantsolat szerint nem akar tisztelni,
De még a' földről is elöttem fel kelni
Nem akar kapuban engem Sövegölni

650 Jollehet magam is ötet Sokszor láttam,
Hogy engem nem tisztelt, mind továbbra vártam,
A' mellyért is reá ugy meg boszonkodtam,
Hogy haragom miátt tsak meg nem fuladtam.

De tovább e' Sidót már nem szenvedhetem,
Söt, gonosságáért méltán meg büntetem,
Azért mindgyárt utam királyhoz téríttem,
A' több Sidokat is, ha lehet, ki vesztem.

(Haman convertit se ad Regem)

655 Mivel hogy, Felséges Király, engem tettél
Második székedben utánnad ültettél,
Föbbé Országodban mindennél emeltél,
Mindenre vigyáznék, arra köteleztél,

Azért most tudodra adom, hogy egy nemzet
660 Széles Országodban már el gyökerezet,
Söt, minden Városban köztünk meg örögzött,
Mint haszontalan fü a' gabona között.

A' kik különböznek mi tőlünk mindenben,
Járni nem akarnak a' mi Törvényünkben;
665 Nem hasznos, ha tovább, Felséged, földében
Engedi maradni őket veszteségben.

Azért e' tanátsom, hogy ha Felségednek
Tetzik, irassék meg minden Fő tisztednek,
Országodban Sidok meg olettessenek,
670 Hogy kárunkra tovább köztünk ne éllenek.

Es a' kints tartoknak a' király házában
Tiz ezer tálentom ezüstöt Summában
Adok, hogy bé vegyék éppen jó szántomban,
Ha hiba nem léssen ezen tanátsomban.

MORIO

675 Hidd el, király, meg tsal ez ember tégedet,
Meg jádzik te veled, meg nyomja elmédet,
Kontz helyet árnyékkal tölti meg hasadat,
Nem tormás gömböztel rakja meg gyomrodát.

ALTER MORIO

Ne kiálts, hadd a' királyt szollani!

ASVERUS

680 Hámán, kedved szerint minden mennyen végben,
De én nem kívánok részt ígért pénzedben,
Sido Nemzet légyen ámbátor kezeden,
Mivelled, mit akarsz, ő vélek földemben.

665 hasznos <de> ha [A ha beszúrva.]
669 olettessenek

670 tovább <Sidok> köztünk [A javítás az áthú-
zott szó alá írva.]

685 Jródeákimat azért hivasd gyorsan,
Ez akaratunkat beszéld meg okossan,
Jrják meg azontól előtted Summassan,
Ha akarsz, folyon szándékos hasznossan!

690 Jmé, gyürűit is ved hozzá Országnak,
Hogy Senki ne véle költött bolondságnak,
Mert a' lesz ereje a' levél irásnak,
Ha Ország petsétit reá ütve látnak.

695 Postán mindenfelé a' levél vitessék
Minden Városokban, és ki hirdettessék,
Egy napon hogy Sido nemzet meg őlessék,
Először Susánban ki publicáltassék.

Talám Országunk is az után jobban lesz,
Ha Sido nép köztünk tovább lakván nem lesz,
Annyi háboruság vagy földünkben nem lesz,
Ha e' pártos nemzet közzülünk most ki vész.

(Musica, tandem exaratio literarum)

JUDEUS

700 Honnét jösz, te büszke, miért kevélded?
Talám a' Sidoknak kárán gyönyörködöl?
Véreknek ontásán mostan örvendezel,
Veszteken királynál kevélyen kérkedel?

705 Am, uszszál mind addig, valamig uszhatol,
Fel tett szándékodban járj el, mig járhatól,
De hid el, veremtől te meg nem tartatól,
Mellyet másnak ástál, belé taszitattól.

MARDOCHEUS

710 Oh, melly Siralmas szó hallatik fülemben,
Melly meg keseritte engemet elmémben!
Semmi vigasztalás most nem fog szivemben,
Mert megháborodtam egészen testemben.

715 Mert a' gonosz Hámán, imé, arra vitte,
Asverus királlyal nyilván el hitette,
Ellenünk haragra ötet ingerlette,
Bennünket meg ölnek, immár ki hirdette.

701 gyönyörködöl [A rím miatt jav.]

Méltó szánakodnom édes Nemzetemért,
Jól tudom, hogy én is ö vélek ontok vért,
De az Ur Istenhez kiáltok bünömért,
Talám meg kegyelmez nekünk szent nevéért.

720 Azért, nagy Ur Isten, hozzád fohászkodom,
Nyavalyámban ruhám testemen szagatom,
Port, hamvat fejemre mind untalan hajtom,
Gyászos köntösömben bünömet Siratom.

725 Fordítsd meg királynak e' szándékát, kérek!
Oh, ha izenhetném e' dolgot Esternek,
Mitsoda végezést ellenünk tettek,
Talám segíthetne, a' mig meg ölnének.

ANCILLA

730 Jaj, Felséges Aszszony, Mardocheus jajgat,
Testén levő ruhát erőssen meg szagat,
Port önnön fejére kezével takargat,
Jaj, jaj szavaival szüntelen nem halgat.

735 Itt a' kapu előtt borult ortzájára,
Hamut is hány bővön gyászos ruhájára,
Meg indult a' szivünk nyomoruságára,
Felségednek azért e' légyen tudtára.

Rajta magamnak is meg eset a' szivem,
Sűrűn a' könnyeim folytak, mikor néztem,
Mennél előbb azért felségedhez tértem,
Busult állapotját néked jelentettem.

ESTER

740 Uj hir, de szomoru, kit fülemmel hallok,
Kin Sebhet szivemben, tsak nem el alilok,
Mi lehet az oka, egyet más gondolok,
De Semmi bizonyost, lám fel nem találok.

745 Lám, Palotákban is vagyon szomoruság,
Királyné voltomban ér most háboruság,
Azt tudtam, holtomig léssen itt vigasság,
Nints, itt is meg talál mindenféle agság.

750 Édes Nemzetimnek ellenségi vadnak,
Hogy ött el törüllyék, azon tanátskodnak,
Talám ö utánna ujjon olázkodnak,
Melly örömet tudnám, mire szándekoznak.

Szollitsátok hamar Hofmester Hatakat,
A' Felséges király engem kire bizot,
Nem türhetem, még meg nem tudom a' dolgot,
755 Miért Mardocheus így meg szomorodot.

Hatako Hofmester, Mardocheus igyét
Tekénts meg, mi lelte szomorodot szívét,
Mondgyák, a' kapunál hullogattya könyvét,
Gyászra fordétotta szines öltözetét.

HATAK (*ad Mardocheum*)

760 Mi az oka, mond meg, hogy így szomorkodol,
Sűrű könyveiddel nagyon Siránkozol,
Gyászos ruházatban igen buslakodol?
Felséges királyne kérdi, miért bánkodol.

MARDOCHEUS

765 Méltó meg siratnom édes nemzetemet,
Istentől választott kedves véreimet,
Vélek egyetemben magam életemet,
Majd el közelgető nagy veszedelmemet.

770 Hámán fő ellenség, kívánnya holtunkat,
Akarja vesztetni tiszta vallásunkat,
Nem tekénti a' mi ártatlanságunkat,
El törteni akar e' földről magunkat.

775 Királynak bé vádolt, mint ha nem tartanánk
Törvényét, és szavát éppen nem fogadnánk,
Parantsolatira Semmit nem hajtanánk,
Országnak károk naponként okoznánk.

Mi pedig mindenkor engedelmeskedtünk,
Világi dolgokban tsak ő tőle függtünk,
De a' lelkiekben Istennek engedtünk,
Kivel király ellen, hiszem, nem vétettünk.

780 Hogy pedig vehesse királyt rá könnyebben,
Tiz ezer másákat ígért ezüstyében,
Kezét keverhesse tsak Sidok vérében,
Nem szán kárt vallani a' maga kintsében.

785 Az egész Országgra levelek küldettek,
Melly nap és mi modon minket veszessenek;
Susánból a' párját vettem leveleknek,
Jm hol van, ad, kérlek, Aszszony Felségének.

790 El hitetett szivét enyhitse királynak,
Gonosz tsalárdságát emlitse Hámánnak,
Esedezék szépen Országunk Urának,
Egyszersmind ne legyünk praedája halálnak.

HATAK (*Reginae*)

795 Méltó, Márdocheus hogy ugy szomorkodik
A' többi Sidokkal, és szörnyen bánkodik,
Sidok veszedelmén gyászban buslalkodik,
Hámán éltek után mivel olálkodik.

Király előtt őket tsalárdul vádolta,
Engedetlenségnek hamissan mondotta,
Sidok veszszenek el, nagy kintsit is adta,
Jrásit felöle már ki botsátotta.

800 Márdocheus azért téged kér szivessen
Meny el a' királyhoz, kérd őt szerelmessen,
Fordétsa haragját és bányik kegyessen,
Mert nem érdemlettük, hogy el törültessen.

ESTER

805 Véremmel Segélnék édes Nemzetemen,
Hogy ne könyörülnek szegény feleimen!
Mít tegyek, há legyek? Nem vagyok elmémen,
Busulás el hatott minden tetemimen.

810 De Márdocheusnak mond, nem Segéthetek,
Király eleiben magam nem mehetek,
Ha tsak bé nem hivat, hozzá sem léphetek,
Szoros a' Segétség, nem tudom, há lesztek.

815 Szokását királynak minden ember tudgya,
Arany szál veszeit ha kire nem nyujtja,
Nem léssen hozzája Semmi modon uttja,
Hofmesterit ámbár akarki mint futtja.

Söt, e' törvény ellen ha valaki vitend,
Veszsző nem illetvén, királyhoz bé lépend,
Királyi Thronushoz vakmeröül érend,
E' Világban többbe az olyan nem élend.

820 Harmintz napja vagyon, hogy nem hivattattam,
Király eleiben én Sem szollittattam,
Ha pedig tselekszem, halálra adatom,
Azért ezen dolgot fel nem vállalhatom.

SERVI (*indicant*)

825 A királyné Aszszony mondja, nem Segéthet,
Veszsző érés nélkül királyhoz nem mehet,
Ha pedig tselekszi, halálban is eshet
Mig pedig az lészen, Sido nép el veszhet.

MARDOCHEUS (*Reginae*)

830 Mardocheus így szöll: hallya meg, Felsőged,
Mivel Sido néked is a' Nemzetséged,
Ha el vesztnék, néked is lesz vesztséged,
Nem lesz Hámán előtt, hidd, Semmi mentséged.

835 Velünk együtt téged halállal el vesztnék,
Királynéságodért meg nem kegyelmeznek,
Jaj annak, a' kire olly számassan esnek,
Nints ott reménsége többöl az életnek.

Hidgyed, ha mi rajtunk az halált el kezdik,
Rajtad utollára el végezdegelik,
Torkok mi vérünkel addig bé nem telik,
Mig te véredet is osztán el nem nyelik.

840 Király illet mostan arany szál veszövel,
Egész udvar illet fényes tisztességgel,
Akkor ontya véred küldöt vitézivel,
Illetnek a' szolgák nagy bötstelenséggel.

845 Azonban gondold meg uttyait Istennek,
Miképpen viseli gondgyát hiveinek,
Szabadulást adhat egy által népének,
Ne mulasd szándékát a' mi teremtöknnek!

850 Talám azért emelt most királynéságra,
Az alaton porbol vitt nagy méltoságra,
Mivel veszedelem jönne Sidoságra,
Kérés által volnál nékie hasznára.

855 Azért, a' mi lehet, mindent tselekedgyél,
Veled lesz az Isten, tsak ne kételkedgyél,
A' királyunkhoz mentöl előbb igyekezzél,
Éltünkért minékünk buzgon esedezzél!

ESTER

Meny el azért, kérlek, az én Nemzetemhez,
Mardocheus, hiven kedves feleimhez,
Mond meg nékik, buzgók legyenek Istenhez,
Es áhítatossak a' mi Teremtönkhöz!

MARDOCHEUS

860 Felséges Királyné általam izeni,
Mentöl előbb fogna a' királyhoz menni,
Halálával is kész néktek segíteni,
Szokot törvény szerint ha meg kel is halni.

865 Azomban hát ti is ne restelkedgyetek,
Három éj három nap tisztán böjtölletek,
Azon idő alatt Semmit ne egyetek,
A' nagy Ur Istennek mind esedezzetek!

870 Ö maga is böjtöl hiven Leányival,
Buzgon imadkozik ma szolgálóival,
Es Istenhez fordul szép imádsággal,
Az után királyhoz mégyen gyorsasággal.

ESTER

875 Felette rettegek királytól elmémben,
Mivel parantsolat vagyon a' törvényben,
Hogy Senki hivatlan néki eleiben
Nem mennyen, mert kárt val ezaránt éltében.

De a' szerentsére vetem én fejemet,
Hogy ha meg menthetem édes Nemzetemet,
Ha arany veszövel nem illet engemet,
Király nem kíványa, tudom, életemet.

880 No, akar mint járok, életemet nem szánom,
Ha a' törvény szerént meg halok, Sem bánom,
Asverus ortzáját meg kellett látnom,
Eletemért tőle gratiáját várnom.

885 Talám az Ur Isten szivit meg lágyította,
Ellenünk szándékát és meg változtattya,
Mi imádságunkat nyilván meg halgattya,
Akaratunk szerint dolgunkat folytattya.

890 Azért, noha félek, mégyek eleiben,
Az Ország házában mert most ül székiben,
Királyi páltzáját viseli kezében,
Talám rám ki nyujtja, ha lések kedvében.

(Ester Regem accedit)

ASVERUS

895 Ester, szépségeddel nagy grátiát nyertél
Nalom, noha hozzám hivatlan érkeztél,
A' mellyért is, tudom, magadban rettegtél,
Parantsolat szerint az haláltól féltél.

Jőj bé, mert kegyelmet találtál előttem,
Mihelyt meg láttalak, rajtad könyörültem,
Arany veszőt azért reád eresztettem,
Ez által kedvemet hozzád jelentettem.

900 Jelentsd meg azért fel tett szándékodat,
Mi okozza mostan ez utazásodat;
Talám valakitől érzed bántásodat,
Mit kívánsz én tőlem, had értsem meg szódat!

905 Bátor Országomnak felit kérjed tőlem,
Kinek földi Ura nints Sohól kivülem,
Tsak hogy kívánságod megérthesse fülem,
El hidgyed, meg léssen adattatván tőlem.

ESTER

910 Köszönöm jó voltát hozzám Felségednek,
Hogy nem tsak kedvezél kétséges életemnek,
Söt felit ígéred mindenütt földednek,
Ezzel igaz voltát jelented szivednek.

~~888-889~~ [A sorok mellett más kéztől:] Ester Regem
accedit

891 [A sor előtt:] REX

E' grátiát tőled, oh, hogy érdemlettem?
Jóllehet Istennek érte könyörgöttem;
De ha felségedtől immáron meg nyertem,
915 Ellenségem ezzel, tudom, hogy meg győztem.

Még is tovább hogy ha királynak tetzenék,
Es ha e' kérésem kedve szerént esnék,
Kérem, hogy Hámánnal nálom meg jelennék,
Vendégségben még ma nálom mulatoznék.

MORIO

920 Mitsoda erősebb, a bor, az igasság? Responsum: Az Aszszony.

ASVERUS

Nosza hát szolgálaim, talpra ugordgyatok,
A' Hámán házahoz Serénnyen fussatok,
Utatokban Semmit és ne mulassatok,
Ő néki nevemmel ekképpen szollyatok:

925 Hogy mindgyárt udvarban nálom készen légyen,
Hogy ha azt akarja, ne szálljon rá szégyen,
Minden dolgot azért mostan félre tégyen,
Mert Esterhez velem vendégségben mégyen!

930 Ne mulasson pedig házánál Sokára,
De veletek együtt indullyon utára,
Hogy hamarébb mennyünk a' Siros konyhára,
Ester királynénak a' lakodalmára!

MORIO

Azt mondgya: a бүdös kloákara.

ALTER MORIO

Ott lakhatól jól.

MENDICUS (ad Puerum)

935 Bezzeg, Fiam, mostan kedves szokot hallom,
Hogy a' királynénál lészen lakodalom.

916 Meg

918 Hámánnál

920 bor<nál>

921 [A sor előtt:] REX

934 [A sor előtt:] ALTER

935 [A sor előtt szerepnévvel egy vonalban a második kéztől a margóra írva:] Musica. Ester exit
936 Hogy ma [beszúrva!] a' király<né>nál [Értelmileg az eredetileg jó szöveget adjuk.]

Majd bizony el megyünk, talám adattatik
Nékünk is, ha léssen szakátstól...

940 Avagy az Asztalhoz ha találunk ülni,
Valami Menyetske fog minket kínálni.

PUER

Vallyon Papa Ura, talán nem szégyenled,
Hogy inkább Menyetskét kívánsz, mint ebédet?

Hiszem egész Győröt Menyetskék jól tudgyák,
Hogy tsak vén koldus vagy, te felőled tartják.

945 Nehéz lévén folytos tarisznyád nyakadnak,
Minden nyomás után hogy fingsz magadnak.

MENDICUS

Ah, ah eb anyáju, fattyu, Istentelen,
Mint a vén kutyával, tsak ugy bánsz én velem!

950 Bezzeg mostanában látnálok tégedet,
Mindgyárt öszve törném botommal fejedet.

Hiszem tenéked is derék dolgod vólna,
Ha az feleségem fris Menyetske vólna.

Hát nem vólna néked jó tetvet keresni,
Es mint tsintalan vagy, véle jádzadozni?

PUER

955 De igazán mondom, nem kell az énnékem,
Egy darab kenyeret nagyobra bötsülem.

MENDICUS

Jöszte hát, igazits engemet konyhára,
Ne tartsuk magunkat király asztalára!

HÁMÁN

960 Válván jó hir, szolgák, e' nékem töletek,
Azért egy kevésse nálom le ülletek;
Ambator tsak addig, mig fel készülhetek,
Hidgyétek, ez után el mégyek veletek!

938 [A sor csonka, a végéről hiányzik egy három szótagú szó.]; Nékünk

951 [Az is utólag beszúrva.]

959 [A sorral egy magasságban a margón a második kéztől:] Musica

SERVUS

965 *Mi le nem ülhetünk, mert el kel sietnünk
Királyhoz te veled, kel teveled menünk,
Azért ne mulatoz, ne légyen kisesünk,
Kely fel sietséggel, és jere el velünk!*

HÁMÁN

970 *Parantsolattya királyi Felségnek
Örülök is válván e' szép vendégségnek,
Hogy királlyal együtt vendégge Esternek
Lehetek, azt tartom mert nagy bötsületnek.*

*Öröm és vigasság, nagy, fogá szívemet,
Jndullyunk királyhoz, had lássa kedvemet,
Nagyra is terjesztem ez által hiremet,
Mindenek tisztelnék így, tudom, engemet.*

MORIO

975 *Borra hiják, de majd fel akasztyák.*

ALTER MORIO

A' torkára for bezzeg néki majd a' kása.

MORIO

Ugy ám a' Seggi veleje.

HÁMÁN

980 *Kedvem szerint azért királlyal mulatom,
Magamat Esterrel jobban meg tudatom,
Eppen kedvem szerint leszen akaratom,
Sidokat földünkblől jobban ki irthatom.*

SERVUS

985 *Kel fel hamar, jövel, mert a' király hivat,
Gazdag vendégségben általunk szollittatt,
Hol torkig hasadat étkekkel meg rakhad,
Igy holyagodnak is igazát meg adhad.*

HÁMÁN

*De immár magamat otben meg jelentem.
Felséges Asverus, már ide érkeztem,
Köszönöm, hogy nálad volt emlikezetem,
Es a' királynétől így meg tiszteltetem.*

963—966 [A sorok két strófa közé és a margóra
beszorítva; nem a másoló kezeírása.]

967 [A sor elől hiányzik a szerepnév.]

977 [A sor előtt:] ALTER

- 990 Hogy mindenek felett engemet hivatok,
 Jó akarattokat hozzám mutattatok,
 Drágo jó borokkal jól meg itattatok,
 Mellytől is jó kedvem vólt, a' mint láttatok.
- Elég immár a' bor, étket is jól ettem,
 995 Mindenekkel azért most meg elégettem,
 Mivel holnapra is más hivatalt vettem,
 El is jövök viszont, magam köteleztem.
- De most házam felé akarok Sétálni,
 1000 Kertemben pásiton vagy is Spatialni,
 A' bortol ne légyen ártásom járkálni,
 Holnapra viszontag itt Comparealni,
- Melly nagy bánat szurá által én szivemet,
 1005 Meszi távoztatta előbbi kedvemet,
 Miként meg tsufolya egy Sido engemet,
 Kapuban nem adá meg bötsületemet.
- Asverus és Ester noha bötsültenek,
 Magamat egyedül meg vendégeltének,
 Söt, hozzájok viszont holnapra kértenek,
 De ezek látattak énnékem Semminek.
- 1010 Mert immár magában ugy meg átalkodott,
 Soha nem Sövegöl, ilyen szokot mondott,
 Sido nemzet lévén, ugy meg kanászcodott,
 Elmém mellyen nagyon most meg háborodott.
- 1015 Azért, jó barátim, kik itt jelen vadtok,
 Mardocheus eránt tanátsot adgyatok,
 Kedves Feleségem, szoll te is hozzájok,
 Mert jó választ ebben te töled is várok,
- UXOR HAMANI
 1020 Edes Uram, ezen ne badgyazd szivedet,
 Ne hányjad és vessed annyira elmédet,
 Hogy nem tisztele meg e' Sido Tégedet,
 Kérlek, inkább mutasd előbbi kedvedet!

990 [A sor után a második kéz írásával:] Musica [Utána más írással] bibunt et comedunt.

1025 Csudálkozom rajtad, hogy illy szomorú vagy,
Holott Asverusnak utánna való vagy,
Hired, birodalmad Országában is nagy,
Melly Soha tégedet meg tsufolni nem hagy.

Jlly tanátsot adok mostan néked ebben,
Tudom, hogy királynál fő vagy mindenekben,
Mellyért is az Ország tart nagy bősületben,
Hidgyed, modod léssen a' Sido vesztében.

1030 Tsináltos Atsokkal egy nagy akasztó fát,
Királynak jelentsd meg Mardocheus dolgát,
Akasztasd fel arra az után a' nyakát,
Vigan lakhatod így király lakodalmat.

MORIO

1035 Köz mondásban szokták Czigányok mondani,
Az Aszszonynak haját hosszabrá nyujtani,
Az ő elméjénél igazán ki adni,
Száját is nagyobnak orránál mondani.

1040 Mind azáltal mostan jó tanátsot mondasz,
Aszszony, te Férjednek hogy ha nem bolondasz,
Tsak hogy meg ne tsallyon, rosdássá ne vállon,
Te meg töltött puskád nagyot ne pattanjon.

ALTER MORIO

Ugy a' Seggi.

HAMÁN

1045 Éppen jó tanátsot adtál nékem ebben,
Nem tudtam, hogy vagyon illy eszed fejedben,
Hivjanak hát három Atsokat előmben,
Es nagy két magas fát vágjatok erdőmben!

1050 Kikből akasztófát mindgyárt faragjatok,
Es ötven Singnyire a' hosszát hadgyátok,
Ha meg készül az utzára le ássátok,
Reggel pedig mindgyárt és fel támaszszátok.

1039 bolondosz [A rím miatt jav.]

1040 tsallyon <nagyon> [Fölé írva:] rosdássá;
<pattanyon> [Fölé írva:] vállon

ASVERUS

Nyughatatlan vagyok egészen elmémben,
Semmi alom nintsen melly miatt szememben,
Hozzatok kronikát ti szolgálk előmben,
Mi történt, had lássam el mult esztendőben.

1055 Mivel ugy is régtől fogva nem olvastam,
A' Sok gondok miatt fel nem forgathattam,
Mardocheus hűségére itt akadtam,
Ki által haláltól meg oltalmaztattam.

1060 Vallon, szolgálk, nyerte erette jutalmat,
Hogy meg jelentette pártos gyilkosomat?
Ha pedig nem vette még Discretiomat,
Hozzája mutatom jó akaratomat.

SERVI

1065 Felsőges királyunk, az igaz hűségért
Nem nyert Mardocheus még tőled Semmi bért,
Mikor e' dologról ő tenéked tett hirt,
Jródeák mellyet kronikában bé irt.

1070 Méltó hát, Felsőged, respectusban vegye,
Igen, mint hogy ugy is szegény néki igye,
Nagy gratiajában ött részessé tegye,
Mert meg is érdemli, bár minden el hidgye.

ASVERUS

Ugy tetzik, valaki vagyon a' konyhában,
Jgen fénlík rajta, vagyon szép ruhában,
Nagyon gondolkodik, mint látom, magában,
Gondolom, valami nem tetzik dolgában.

1075 Szolitsátok ötet, mit akar előmben,
De ám Haman azért had jöjjön előmben,
Jól jösz, éppen talász válván jó kedvemben,
Mert van egy kérdésem most tőled elmémben.

1080 A' kivel a' király jót akarna tenni,
Söt, mindenek felett respectusban venni,
Mi modalitással kellene meg lenni,
Tanátsodat ebben akarom érteni.

1051 [A sor előtti szerepnév után a második kéz
írásával:] Musica, patipulum extruitur.

1071 [A sor előtt:] REX

HÁMÁN

1085 A' kinek kívánnya király tisztességét,
Es nagyra emelni akarja vérségét,
Országban hogy nagy tegye Nemzetségét,
Mesze el terjeszsze vagy is hírességét,

1090 Király ruhájában azt fel öltöztessék,
Ország koronája fejére tétessék,
Mellyen a' király jár, ló meg nyergeltessék,
Azon ember osztán arra ültetessék.

Utzákról utzákra egy Hertzeg vezesse,
Lovastól előtte a' többi hirdesse,
Jgy lesz az embernek meg tiszteltetése,
Kit a' király szeret, meg bötsültetése.

ASVERUS

1095 Ezen bötsületre méltó Mardocheus,
Ki most a' kapuban felette igen bus,
Haman, azért gyorsan a' kamarában fus,
Mert ma hűségéért lesz néki tőlem jus!

1100 Királyi ruhámban ötet öltöztessed,
Koronámat pedig fejére tétessed,
Jobbik paripámra ottan fel ültessed,
Es osztán lovastól te magad vezessed!

1105 Szovad szerint pedig mindenütt utzákbán
Kiálts, így lesz dolga, kit gratiajában
Király akar venni jó akarattyában,
Publicáld ki magad Susán Városában!

HÁMÁN

1110 Jollehet szomoru szivel mostan vagyok,
Előtted, oh király, bánkodva is állok,
De még is te szodnak leg ottan helyt adok,
Parantsolatodra im most elől állok.

(Alloqvitur et induit Mardocheum regali veste)

1095 [A sor előtt:] REX

1102 [Eredetileg:] te magad lovastól [Számozással
jav.]

1110 [A második kéz a sor végére írta:] Musica

Jmé, a' ruházat, mellyet király adot,
Arany, gyöngy kövekkel szépen ki varratott,
Ved rád, Mardocheus, e' czifra palástot,
Király kedve szerint nyujtott ajándekot.

1115 Ez Szép czifra lora üllý fel hamarsággal,
Király parantsollya minden gyorsasággal,
Le ted banatodat, légy móst bátorsággal,
Mert birsz már ez utan gazdag Urasággal.

1120 Láttýátok mindenek, így van annak dolga,
A kit király kedvel, lészen boldogsága,
Szerentsétlensége nagy fő Uraságra
Változik illy hamar drágo méltoságra.

1125 Oh, én boldogtalan ember, mire juték?
Szerentsém várása valoban meg esék,
Mardocheus helyet lenni Ur akarék,
De én reménségem éppen meg tsaláték.

1130 Jmmár haza mégyek sziv keserüséggel,
Buvában bé merült vagyok nagy inséggel,
Talám találkozik, a' ki reménséggel,
Táplálni fog engem szives szeretettel.

Kedves házas társom, meg tsalt a' reménség,
Mert Mardocheusnak adaték ditsösség,
Mellyet vártam vala, im a' nagy tisztesség
El véteték tőlem, adaték kissebség.

UXOR HAMANI (et Consiliari ejus)

1135 Hát a' Mardocheus előtt ez alázat
Eset rajtad, ilyen förtelmes gyalázat,
Phuj, valóban szégyen, bánom is károdát,
A' melly meg motskolta te ékes házadat.

1114 [A sor után a második kéztől:] Musica; [alig olvashatóan:] pausa

1116 [A gyorsasággal szóban a *sá* beszúrva.]

1119 minden<n>ek

1121 Urasága [Értelemszerűleg jav.]

1122 [A sor előtt a margón a második kéztől:] Musica.

1135 [A sor előtti szerepnévből hiányzik a HAMANI. A Consiliarii csak jelenlévő személyekként színpadi utasítás.] <gy>alázat

HOFMESTER

1140 Sies hamar, Haman, készítsd el magadat,
Sirástól szünnél meg, töröld meg ortzádat,
Királyné kívánnya te jelen voltodat,
A' lakodalomban mutasd vigságodat.

(Surgunt Rex et Haman et ad convivium se conferunt.)

ASVERUS

1145 Fel kelünk s-el megyünk királyné szavára
A Lakodalomba paratsolattyára,
Eszünk, iszunk véle, és a' tanzolásra
Keszek vagyunk im mi a' nagy vigasságra.

(Rex alloquitur Reginam)

1150 Mit kívánsz, most mond meg, én szerelmetessem,
Szép Ester királyném, ki vagy én kedvessem?
Szivemre szivedhez ragadot édessem,
Kivánságod bátran jelentsd meg, szerlmem!

Ha bár Országomnak felét kívánod is,
Meg léssen, tsak mond meg akarotodat is,
Jelentsd meg, ne titkold kívánságodat is!
Meg adom, el hidgyed, meg léssen bőven is.

ESTER

1155 Már most bátorságot vészek én szivemben,
Meg nem tántorodom el lankat elmémben,
Es ha király vagyok a' te szerelmedben,
Halgas meg, és végy bé a' te kegyelmedben.

1160 Ellenségim ellen tartsd meg életemet,
Kik vermet ástának, hogy abban testemet
Vessék, és taszítsák én Nemzetségemet,
Es el törölhessék szegény feleimet!

1165 Mert el adattattunk a' nagy irigységből,
Mi ellenségünknek ő dühösségekből,
Fegyver és fogságra ő keménységekből,
Jtéltettünk vala kegyetlenségekből.

1140 még

1143 [A sor előtt nincs szerepnév.]

1147 [A sor előtti utasítás magasságában balról:]

Musica [jobbról:] Cibi adportantur. A második
kéz írása.]

1149 Szive<d>mre

1170 Jollehet e' nagy kárt Senki is királynak
Viszsa nem adhattya mint kegyelmes Urnak,
De a' nagy irigység kárt tesz a' nagy jónak,
Nem gondol senkivel, de használ magának.

ASVERUS

Kérlek, mond meg nékem, melly légyen a' személy,
Ki ellened fel kél, pattog, mint egy kevély,
Gondolattya néki ám légyen olyan mély,
Mint nékem, királynak, mindazáltal ne fély.

ESTER

1175 Elötted, oh király, meg hajtom térdemet,
S- kinyilatkoztatom im, most én szívemet,
Ama' gonosz Hámánt mint ellenségemet
Meg vallom, hogy légyen, kemény üldözőmet.

HÁMÁN

1180 Jaj, im hová legyek, mert bé vádoltattam,
Király kegyelmében igen meg változtam,
Királyné kedvétől mostan meg fosztattam,
Mert nagy gyalázatra imé, most adattam.

MORIO

Lám, meg mondám, torkodra for a' kása.

ASVERUS

1185 Fel kelek s- el mégyek nagy busulásomban,
Kedvemet folytatni vig lakodalomban
Nem akarom tovább, Sőt én bánatomban,
Kiki majd meg láttya, mit tselekszem bumban.

HÁMÁN (*rogat Reginam*)

1190 Rettegve én szívem járól te elődben,
Gratiát hogy kérjek, dülök kebeledbe,
Reszketnek láboim, nem álhatnak ittbe,
Alig maradhatok tovább már életbe.

Felséges királyné, alázatos szível
Kérlek, oh szép Ester, bánatos elmével,
Szóll az én éltémért királynak kéressel,
1195 Hogy meg tartattassam életben békével.

1175 [A *térdemet* az eredeti *magamat*-ból jav.]

1182 imé <meg> most

ASVERUS

Nagy és rut gyalázat, melyet most tselekszel,
Te szemtelen Haman, phuj, miképpen fekszel
Agyára, s- melleje királynénak dültél,
Mellyet talám immár meg is szeplőséttél.

(Obducitur facies Hamani.)

HARBONA

1200 Jm, az akasztó fa, melyet tsináltatott
Haman Mardocheusnak, és fel állítottatott,
Király, ha akarod, adgy paratsolatott,
Hogy akasztassék fel, ne lásson több napot.

CARNIFEX

1205 Sokheresz dabule ne semiti bango,
Kel fel hamar, jöszte! Itthon vagyé, Janko?
Forgodgyál, hól amaz köütötte fuvo,
Nyalod a' Seggemet, ne légy szomorkodo!

ZINGARUS

1210 Mit hajtasz, jó Mester, tsufot az emberből?
Talán az Markalfnak tsusztál ki seggiből?
Mi nem gondolod meg, hogy nem Semmi nemből
Származot az Czigány, vagy jöt ki berekből.

1215 Gyalázat, némellyek hogy aztot költötték,
Hogy midőn a' Magyar seggit fűrésztették,
Bárdolatlan lévén és hogy egyengették,
Seggéről le hullot forgátsból ök lették.

Faraho aklából maradtunk szép purdék,
Szenes vízben fresztet iffiu vójnik morék,
Szurkos ágyban fekvén, lettünk osztán dádek,
Ez már az az hires Cziganyi maradék.

MORIO

1220 Eredgy rut, szokheresz! ki ördög hozott be?
Ugy fénlük a' fogad, mint Salamon töke.

1205 [A sor előtti szerepnév után nem a másoló
írásával:] Servus
1212 költöttek

1218 f⟨e⟩resztet
1220 szokheresz; [a *be* feletti ékezet áthúzva]
1221 Salamon ⟨töke ebe⟩ töke

ZINGARUS

Phuj, rut gyalázatos s-utálatos ember,
Melly hathatos szájad, mint az éles fegyver,
Beszéded is undok, mint az gonosz tsemer,
1225 Meg lásd, kalapátsom alá hogy ne heverj!

CARNIFEX

Nem hittem, hogy olyan haragos légy, Vajda,
Es nemzetségednek olly magasztalója,
Holott Papotokat a' Czigányok Szája
Emészte meg, mivel étlen vólt a gyomra.

1230 Sajtból faragtatván lévén Templomotok,
Annak oszlopai kövér diszno lábok,
A' létzek helyében vóltanak kolbászok,
Sindel helyet eztet fedték be pomposok.

1235 Szalonnából való vólt ennek ajtaja,
Ennek rajta függő diszno fő lakattya,
Egy tömlő bor vala az halgatok Papja,
A' kit meg emészte a' Czigányok szája.

1240 Virgák közt baculus keresni hogy járnék,
Ott Nemes virgában Logicát tanulnék,
Egy historicusra ottan én akadék,
Hól én mind ezekről irást így találék.

ZINGARA

Gyikhesz, dade, szokhereszto, mit szenveded eztet?
Mi nem mézes mátsikkal tölt ám ö tégedet,
Felesége Seggiből szopta mind ezeket
1245 Ez historicusa, mellyből gyaláz minket.

Tudgyák az Czigányok, az kövér Disznonál
Nem vólna jobb madár, ha szárnyat adhatnál
Néki, s-mindenekben véle ugy bánhatnál,
Mint tetzik, hájától vékonyan foshatnál.

MORIO

1250 Szájadon follyon le ennek az ö sirja,
Részes légyen benne a' pëndelyed allya!

CARNIFEX

No, Vajda s. Vajdáné, hadgyuk el ezeket,
Ne rutítsuk ezzel Nemes személyünket!
Inkáb komaságban el hivlak titeket,
1255 Mikor az én kutyám fos apro kölykeket.

Kivánságom nékem ez hát, János Vajda,
Hogy mindgyárást kohod légyen szénnel rakva,
Tizenegy szegeket, mellynek arasz hossza
Légyen, készéts s-küldgyed hamar asztalomra.

1260 Hámán barátomat majdan fenn felejem,
Tiz Fiaival is az fát ékeséttem,
Ha mit el hullatnak hát ezek félytekben,
Szed fel, jó Vajdáné, és vegyed jó néven!

ZINGARA

Aha cslingyes plingyes kardareszkero szop seg, mord Valag.

(Surgunt Zingari ad labores.)

ASVERUS

1265 Fogjátok, s- vigyétek és akasztassátok,
Keserves kinokkal meg kinoztassátok
A' rut gonosz Hámánt, ne szánakozzatok
Rajta, könyörgésének helyt ne adgyatok!

MORIO (*Illudat, trudit Lictori tradatur ad Suspendum*)

Gratia magnatum nescit habere Statum.

1270 Köz mondásban szokták Magyarok mondani,
Bizd el magad, szégyent ha akarsz vallani,
Kevélyeket Isten szokta meg alázni,
Alázatosokat nagyra fel emelni.

ESTER (*Lacrymabunda flectit genua, quam Rex virga aurea tangit et erigit, tandem Ester loquitur*)

1275 Ha előtted, király, most kedvet találtam,
Kérek, a' tsalárdság, mellyel vádoltattam
A gonosz Hámántól és káromoltattam,
Tetessék Semmivé, ne légyen bánatom.

1252 [A sor előtt álló szerepnév után, mint fentebb:] Servus curat fiendum obelum ein Spietz pro conviviis.

1263 <Ed> Szed

1265 [Az Asverus szerepnév után:] Musica

1269 [A sor elé a második kéz *Musica* szót írt.]

1275 mellyel <a'>

Ország, Városokra küldött levelei,
Hámánnak botsátott hamis levelei
1280 Változtassanak el gondolt álnoksági,
Sidok ellen forralt gonosz tsalárdsági.

Hogy szegény Nemzetem légyen tsendességben,
Alattad nyughasson kivánt békességben,
1285 Ne félyen, rettegien, de Sőt, kegyességben
Erteed Istent áldgyon, légyen tisztességben.

ASVERUS

Ne fély, és ne rettegi, mert Hámánnak házát
Mardocheusnak adom minden jóságát,
Földemből ki töltöm minden ő hatalmat,
El rontom, el vesztem minden álnokságot.

1290 Jmé, ved el gyűrűm, mellyel már levelet
Jras, és petsétely, igérgy nagy kegyelmet
Sidoknak, és mutas hozzájok szerelmet,
Hogy ők békességben lakják én földemet.

1295 Ha pedig ellenek valaki támadand,
Lakásokba nékik békét is nem hagyand,
Hirekbe, nevekbe Sidokat *meg* bántand,
Vagy valami okot zendülésre adand,

1300 Leg ottan a' Sidok *paratsolat* szerint
Vágják és kergessék őket mind fejenként,
Meg öllyék, ki irtsák akarattyok szerint,
Kik őket bántották, rontsák országoként.

(Hic scribantur literae secundum C. 8. 11. finem et expediantur.)

HOSTES (*omnes exclamant*)

1305 Jaj, jaj most minékünk, mert oda van kedvünk,
Hámán, édes Atyánk, meg holt most minékünk,
Igasságunk nékünk el véteték tőlünk,
Szabadság rabságra változik minékünk.

Esternek szépsége nagy dolgokat teve,
Rutul a' királynak meg változik kedve,
Mi szabadságunkat el rontá mert szive,
Ester szépségéhez ragadot ő lelke.

1283 nyu(k)ghasson

1296 nem [Értelem szerint jav.]

1297 valami <modon>

1298 parantsolatom [A szótagszám miatt jav.]

1301 [A sort követő színi utasítás után:] Musica

JUDAEI

1310 Jm, mint patvarkodnak pogányok ellenünk,
Királyt meg rontatnak alittyák előttünk
Ester szépségétől, aszt mondgyák minékünk,
Meg vesztegetődött, oda van már igyünk.

1315 Nosza rajta, rontsuk gonosz ellenséget,
Töröllyük és vágjuk minden dühösséget,
Ne kéméllyük, a' ki rut kegyetlenséget
Mutat, de meg rontsunk minden Nemzetséget.

ASVERUS

1320 Hámán tiz fiai fel akasztassanak,
Minden ellenségtek le tapodtassanak,
Fegyverre és nyársra ök adattassanak,
Mig vége nem lészen az én haragomnak.

(Suspenduntur Hamani 10 filii et hostes trucidantur.)

JUDAEI

1325 Nosza, immár jertek a' nagy Ur Istennek,
A' ki teremtője menynek és a' földnek,
Adgyunk háláadást a' mi Teremtönknek,
Mondgyunk: Alleluja, ditséret Istennek.

(Festum et Te Deum laudamus celebretur.)

EPILOGUS

Láttátok s. hallátok, kedves fel gyúlt hivek,
Christus nyája körül forgodó személyek,
Alnok practikáját az gonosz Ördögnek,
Mellyel kíván ártni az Isten népének.

1330 Nem is nyughatik ez, hanem éjjel, nappal
Jár, nyargal, fut szerte, azon van, mi móddal
Ronthassa s. veszthesse rut álnokságával,
Egyenlővé tegye a' földnek porával.

1335 Maga mellé gyakran vészen Hámánokat,
Es rendel ezekhez szolgáló társokat,
Kik egy akaratból gonosz szándékjokat
Véghez vinni készek rosz gondolattyokat.

1317 [A sor után:] REX [A második kéz javításá-
val:] Asverus

1321 [A sor előtt a második kéz írásával:] Musica
1331 [előbb:] nyargál [Az ékezet áthúzva.]

- 1340 De mi nem úgy fordul, a' mint el gonolták,
Ördög készletéből magokban el szánták,
Jhól Istentelent, Hámánt fel akaszták,
Kire Mardocheus huzatni akarták.
- 1345 Nem gondolta eztet ez a' gonosz Hámán,
Hogy a' másnak emelt magas akasztófán
Nagy méltóságából így le taszittatván,
Csontya meg száradván, szemét hollok vájván.
- Ne féllünk hát Semmit mi is a' Pokoltól,
Eltünket vadászó gonosz Hámanoktól,
Rendel Estereket, kik által azoktól
Meg szabadit az Ur, gyaláztatnak rutól.
- 1350 De hogy szavaimat többre ne terjeszszem,
Avagy bő beszéddel unalmát szerezzem,
Praetitulált Patronusink hát terjesztem
Reátok ekképpen, és immár fejezem.
- 1355 Ugy vélem Hámantok néktek is lehetet,
Gyakran ellenetek ki fel fegyverkezett,
Es tellyes erővel azon mesterkedett,
Miként el olthasson az földről titeket.
- 1360 De mind ez oráig ő kegyelmességét
Terjesztette rátok gondviselő kezét,
Az Isten őrizett mint ő szeme fényét,
Hogy oltalmaznátok veteményes kertét.
- 1365 Mellyhez hűségteket meg is mutattátok,
Tehetségtek szerint ti dajkálkodtatok
Véle, mindenekben meg oltalmaztatok,
Tudtátok, hogy Isten mert bizta reátok.
- Leg közellyebb ma is melly nagy kegyelmetek
Mutattátok hozzánk, és meg jelentetek,
Munkáink mi voltát, és meg szemléltétek,
Mellyen, úgy itélem, örült is szivetek.

1350 <j> terjeszszem

1356 azon <azon>

1365 Tudtátok <mert> [A *hog*y fölé írva.]

1367 <Hogy ily szép Sereggel nálunk> [A javított
szöveg fölé írva.]

- 1370 Ezért szálljon rátok az Ur bő áldása,
Es bő áldásának légyen áldomása,
Aradgyon reátok Sok jóknak folyása,
Hogy örvendezhessen Musáink szállása.
- 1375 Ernetek tinéktek az Ur békességet
Adgyon, s- bekességben Sok jókban bövséget,
Békesség gyözze meg a' káros szükséget,
Hogy ti általatok vegyünk épületett.
- 1380 Tartsa meg az Isten köztetek szent házát
Es ő szent házának ne lássátok gyászszát,
Vagy gyász ne borítsa fényeskedő napját,
Söt, erős karjával üzze el homályát!
- 1385 Az hiv tanítottokat tartsa meg életben,
Hogy hasznot hajtsanak Istennek az hitben,
Tükrők avagy példák legyenek szentségben,
Es fegyhetetlenek ök a' kegyességben.
- Rendellyen ö elő hasznos oszlopokat,
Musákat Segéttő hiv Pátronusokat,
Kik az Oskolának hajtsanak hasznokat
Forgolodásokban és kegyes munkákat.
- 1390 Hogy illy tisztességes és hasznos dolgokat
Ti szemlélhessetek bölts tudományokat,
Es mi mind fejenként ajánlyuk magunkat,
Akar mély dologban hiv szolgálatunkat.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye az OSzK Kézirattárának 195X160 mm méretű, Quart. Hung. 2530. jelzetű kézírata, melyet Varga Sándor Frigyesztől vásároltak meg 1939-ben. A kéziratnak címe nincs. A Növedéknapló számát (1939. év 58. sz.) feltüntető számozatlan levél verzójára ismeretlen kéz az alábbi szöveget írta: "Ki által, mely évben, mily célból, mely alkalommal íratott ezen költemény, el van é terjedve, ösmerve a közönségnél és az irodalomban?"

A bekötetlen füzet csupán ezt a darabot tartalmazza az 1a—35b lapokon. A 943. sor a darabnak Győrben való előadásáról tanúskodik. Feltehetőleg a másolat is onnan származik, és egykorú vagy közelkorú az 5. sorban említett 1724. évvel.

A dráma ebben az évben keletkezett. A *Prologus* a protestánsokat gyűlölő ellenséget emlegeti. Ez bizonyára utalás azokra a rendelkezésekre, melyekkel III. Károly érvénytelenítette az egyházi tulajdon vonatkozásában és a protestáns vallásgyakorlatban a II. Rákóczi Ferenc idején hozott változtatásokat; valamint az 1715. június 15-én általa szentesített törvénycikkre, mely az 1681-es és 1687-es vallásügyi törvényeket újította meg; továbbá célzás a katolikusoknak a protestánsok ellen irányuló tevékenységére, így

1376 karos
1377 általatonk

1389 [Előbb:] Fördolodásokban [a g ráírva a d-re.]
1393 m<i>elly [A javítás ráírva.]

a Vallásügyi Bizottság munkájára. Ezekre a vészterhes időkre céloz az Apokalipsziszból vett utalásokkal a 21—24. sor. Ugyanakkor a *Prologus* (az előbb mondottakkal ellentétesnek látszó módon) háláját fejezi ki, hogy a király szárnya alatt megnyugodtak a protestánsok, köztük a győri evangélikusok. Ennek magyarázata, hogy III. Károly 1721. augusztus 10-én királyi leirattal feloszlatta a Vallásügyi Bizottságot, megparancsolva, hogy a vallási viszonyok úgy maradjanak, mint a bizottság összeülése előtt voltak. Ugyanilyen értelemben rendelkezett 1723. október 19-én is. A lábra kapott újabb zaklatásoknak tehát az uralkodó vetett véget. Ezért kívánják rá Isten áldását, hálálkodva Istennek, hogy védelmezte a műszak szállását, az iskolát; segítő patrónusokat küldött. Az evangélikusok győri iskolája 1724-től újra virágzásnak indult, s a felső vármegyékből szlovák és német anyanyelvűek is látogatták, részben, hogy magyarul tanuljanak, részben, mivel nemcsak elemi, hanem magasabb fokú ismereteket is adott. (Vö. Győr megye és város egyetemes leírása. Szerk. FEHÉR Ipoly. Bp. 1874. 220. — EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér, A Győr szabad királyi Városi Ág. Hitv. Evang. Keresztyén Egyházközség története keletkezésétől 1904. december 31-ig. Győr 1905. 57—68.)

Az iskoladrámát BUSA Margit ismertette (Eszter történetéről szóló magyar iskoladráma. Új Élet Naptár. Bp. 1959. 215—221), szemelvényként közölve a 418—485., 764—791., 827—859., 1274—1301. és az 1310—1321. sorokat. Teljes szövege nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A drámaíró személyét nem ismerjük. Feltehetőleg olyan valaki szerezte, aki 1724-ben Győrben tanított. Ekkor az iskola rektora Szászky Tomka János volt. (1721-től konrektor, 1723—1732 között rektor.) 1723 végétől konrektor volt Sartorius Szabó János. Őt 1724-ben másodpappá választották, de 1728-ig tanított. Mindketten külső akadémiákat látogattak, és irodalmi tevékenységet fejtettek ki. Általában a konrektor vezette az iskolát. Sartorius azonban szigorú pietista elvei miatt mégsem igen jöhet szóba szerzőként, etikai-vallásos szempontból túságosan rigórozus volt ahhoz, hogy feltételezzük róla a szabadszájú jelenetek megírását, színre vitelét. EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér szerint ez időben győri tanító volt Clemens Jakab is (i. m. 68), de róla nem tudjuk, hogy irodalmi tevékenységet folytatott-e. KOVÁCS Géza nyugalmazott győri evangélikus lelkész szerint, aki a győri evangélikus gyülekezet és az iskola történetével, a pietizmus vezéralakjaival jelenleg foglalkozik, valószínűleg fényt derítene a szerzőre az a *Diarium*, melyet a mindenkori rektor 1726-tól megszakítás nélkül vezetett 1749-ig, az iskola elvételéig, mely azonban 1749-ben vagy megsemmisült, vagy jelenleg ismeretlen helyen lappang.

FORRÁS

Az álnok Hámán, aki el akarja rontani Isten népét, de ellene támasztja az Úr Esztert, és így nem viheti véghez szándékát, a protestánsüldözések idején többször is színre került a XVIII. század evangélikus iskoláiban. Az itt közölt drámán kívül ezt a témát dolgozták fel Felpécen. (Lásd kötetünkben I. sz. alatt.) Kis János (1770—1846) ev. püspök 1781-ben vadosfai kisdíakként valószínűleg tanítójának, Laky Istvánnak azonos témájú darabjában játszotta Hámán szerepét. (Kis János superintendens Emlékezései életéből maga által feljegyezve. Bp. 1890² 41—42.)

A történetet a szerző Eszter könyvének 1—9. részéből vette, a kilencedik részből azonban már csak kevés elemet használt fel. Csekély eltérés van csupán a dráma cselekménye és a bibliai történet között. Vasti királyné ellen Eszter könyvében csak Asverus egy tanácsosa, Memuchán vádaskodik, a drámában mind a hét, miután Memnon véleménynyilvánításra szólítja fel őket. A drámából nem tudjuk meg, hogy Mardocheus Eszter nagybátyja, nevelőapja. A drámában Mardocheus személyesen is beszél Eszterrel, a Bibliában nem. Az elbeszélés helyett a megjelenítés jellemző általában a szerzőre. Sokkal inkább, mint az 1. sz. alatt közölt, azonos tárgyú darabban.

Drámaírói készségre mutat, hogy a bibliai történetet írója több ízben fűszerezte komikus szerepekkel, közzjátékszámba menő — néha szabadszájú — jelenetekkel. Az egész darabban jelen van Morio; gyakran közbeszól, figyelmet, ítéletet mond, és részt vesz a közzjátékszerű jelenetekben. Három jelenetben kettő is van belőle. Közzjátékszerű jelenet található pl. a Vasti királyné elítélése utáni 367—417. sorokban. Szereplői: Morio, Vetula, Alter Morio; tárgya részben az asszonyok panasza a férfiak ellen, részben a vénasszony kicsúfolása. Eszter lakodalmában Morio, Mendicus és a szlovákuul szóló Aulicus beszél egymással (485—522. sorok) tréfás jelenetben. Itt mondja el Morio a XVIII. századból több forrásból ismert "Nem tudom én tótul,

mert én magyar vagyok” kezdetű, *Volt tót kurucz dala* című éneket, melyet legelőször Ján KOLLAR közölt a *Národnié zpievanky* (Buda, 1834—35.) második kötetének 177. lapján. (Vö. REXA Dezső, Két újabb változat a „Volt tót kurucz dalá”-hoz. ItK 1910. 118—120.) Az ismert szövegekkel összehasonlítva a dráma változata a maga 14 strófájával a leghosszabb variáns. És a dráma bizonyítéka annak, hogy ez a németellenes, kevert nyelvű gúnydal élt a Rákóczi-szabadságharcot követő években. (Vö. VARGA Imre, Hitelesnek bizonyult kuruc vers. MKsz 1987. 221—224.)

A harmadik tréfás jelenet (933—958. sorok) az Esztertől rendezett első vendégséggel kapcsolatos; Morio, Alter Morio, Mendicus, Puer a szereplői. Az evésről, a menyecskéről folyik köztük a szó. Közjátékszerű jelenet játszódik Hámán felakasztása előtt Carnifex, Zingarus, Morio és Zingara között. A cigány szavakkal kevert sorok (1204—1264.) részben cigánycsúfólót nyújtanak, részben összefüggnek a főcselekménnyel, minthogy a cigányvajdától 11 szöveget kér a hóhér Hámánnak és tíz fiának a felakasztásához.

A négy jelenet a szerző eredeti leleménye lehet. Nem valószínű, hogy ezeket idegen forrásból merítette. Nem tudjuk bizonyítani, hogy a „Nem tudom én tótul...” kezdetű dalt ő írta. Több helyen érezhető a drámában a keletkezését megelőző idő, illetőleg a korabeli közköltészet ismerete. Ennek hangját, stílusjegyeit találjuk meg pl. a *Prologus* panaszkodásában.

Az 1270—1272. sorok az 1670-es évek prédikátorok elleni perekben szerepet játszó Jóra Istvánról szóló ének kezdősoraira emlékeztetnek; a Dunántúlon keletkezett *Hölischer-kódex*ben így hangzanak:

Kööz Példa beszédben szoktak aszt mondany,

Hidd el magad, szégyent ha akarsz Vallany

(Vö. RMKT XVII. 11. kötetben a 85. sz. alatt!)

ELŐADÁS

A prológusból megállapítható, hogy a darabot 1724-ben adták elő az „ez új esztendőbeni skólai munka” kezdetekor. A 943. sor pedig megnevezi Győr városát.

Ahogy a 943. sorból a Győrött való előadásra következtethetünk, a 496. sor fölé beszúrt „itt Posonban” változattól azt állapíthatjuk meg, hogy a drámát Pozsonyban is eljátszották. Az evangélikus iskola 1749-ben történt megszüntetése után a győri diákok részben a Felvidékre, Pozsonyba, Modorba mentek tanulni. (Vö. EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér, i. m. 119.) Így kerülhetett el a darab Pozsonyba. De hogy mikor, kinek a rendezésében adhatták elő, eddig nem sikerült megtudnunk.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szerző a darabot nem tagolta részekre, csupán a *Prologus* és az *Epilogus* van külön jelezve, a főcselekmény egyfolytában olvasható a kéziratban. Helyenként színi utasítást találunk a szereplők neve mellett. Ezek latin nyelvűek. Az 554., 699. sorok után a másoló keze írásával „Musika”, „Musica” szavak jelzik, hogy előadás közben zene is volt.

A kézirat nem szerzői példány; egykorú vagy közelkorú másolat. A másolóén kívül határozottan még legalább két kéz írását különböztethetjük meg benne. Feltételezhető, hogy a darabot máskor is előadták, és színi utasításokkal bővítették. Legfeltűnőbb, hogy a második kéz gyakran írja a „Musica” szót a versszakok mellé (18-szor!). Mintha így akarta volna jelenetekre tagolni a darabot.

A harmadik kéz javítgataisából — a *Volt tót kuruc dalában* — is arra lehet következtetni, hogy a darabot ismételtelen előadták. A harmadik kéz a szövegbe is belejavított. A 963—966. sorokat ő írta be két strófa közé, illetőleg a margóra. Az idegen kezek javításaiából csupán ezt a négy sort vettük fel a főszövegbe. A beírásokat, javításokat egybeűt a lap alján tüntetjük fel.

Valaki a szerepnevek után számokat írt, megszámozva 43 szereplőt. (Kihagyta a 12-es számot!) A számozásban azonban nincs következetesség. Ugyanannak a személynek ismételtelen számot ad, a 495. sor előtt álló Morioval abbahagyja a számozást, majd a 934. sor előtti Mendicusszal folytatja, aztán megint abbahagyja, illetőleg tovább folytatja. Hasonló következetlenséggel valaki a szereplőktől mondott versszakok mellé M vagy T betűt írt, de ezek is meg-megszakadnak, majd újakezdednek. Mivel sem a számozásban, sem a betűjelekben nincs következetesség, értelem, és nem a másoló kezétől származnak, ezeket nem tüntettük fel.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

21—24 Az oroszlán, a sárkány az Apokalipszisben szerepelnek; Sion Jeruzsálemet, később a választott népet jelentette. Itt az üldözött evangélikus egyház értelmében áll.

38—52 A sorok III. Károlyra utalnak. Vö. a bevezetésben mondottakkal!

68 *nem szimod s-nem motoz* — nem szimmog (= szipákolva sír) és nem kutatgat (nem piszmog).

73 *Specimennyét* — próbáját

85 *Talos* — elírás lehet. Nem a Krétát őrző mondai alak illik ide, hanem az utána következő nevek (Plato, Anaximenes stb.) tanúsága szerint a bölcs Thalész.

109 A kéziratban a *Prologust* díszítőelemekből álló szalag választja el magától a darabtól.

110 *butol főzött* — a. m. búval fűzött, búval tűzdelt

114 *Postáim* — hírvivőim

130 A sor előtti Memnon Károlinál Mehumán.

218 *Simon biróság* — asszonyuralom, papucs alatt létel (a továbbiakban is előjön). A sor előtt az utasítás: törvényt hirdet.

239 *Méndel* —?, Szórontás lehet, talán ménden, méndez helyett.

259 *szarollya* — a. m. zárolja, elzárja; vagy talán zsarolja?

270 *pénte* — pendelye (Később is előfordul ugyanígy.)

280 *Disz Duszszal* — diz-dúzzal. Az ikerszóban a főként tájszavakban élő (duzma = harag, felfuvalkodottság; duzmadt = haragos) *dúz* (a. m. harag) tő van benne. A *duzzad* közsavunk is eredetileg 'haragra gerjed' jelentésben élt.

288 *lire farára* —?, Feltehetőleg a terefere változatát kereshetjük a szóban, mint amilyen pl. a tiri-firi, derebere, tere-tura stb.

315 *száján nem bortsáttom* — nem engedem szabad szájra

316 *meg pufáltatom* — megpüföltetem

319 *el ki tudom* — elkergetem

332 *Asszonyoknak szarvat szerzett* — megnövelte az asszonyok szarvát, hatalmát

341 *gerinnél* — a. m. görénynél

369 *bokály* — egyfülű agyagkancsó

427 *bánattól meg főzött* — vö. a 110. sorral! Előfordul később is.

486 *csigert* — savanyú vinkót

489 A sor utáni utasítás: Az udvari ember Moriót megfeddi.

490 A sor magyarul: Hej, te német, nyald ki a seggem!

491 Magyarul: Ó, te szlovák barom!

493—494 Ha magyar ökör lettél, hogyné tudnál szlovácul.

495—522 A sorokról lásd a bevezetőben mondottakat.

498 *békákkal* — elírás lehet a szlovák *broskva* (= őszibarack) helyett. Vö. az alsókubini változattal! (REXA, ItK 1910. 120. 4. sor.)

500 *Gyemekatot és keszöztét* — brinzalevest és ciberét (savanyúlevesfélélt)

502 *Pivára* — sörért

503 A sor jelentése: guszálával, dudával az utcákat járjuk.

505 *Rákoczi vojnában* — A Rákóczi-féle háborúban

506 *Oravában* — Árvában

512 *valaszkával* — baltával, fokossal

514 *dutkát* — kis értékű pénzérmet

515 *penyázát* — pénz

516 *Gyabli w materi* — az ördög büjjék anyádba

573 *strángba* — kötélbe

601 *deli* — szép

654 a sor utáni utasítás: Hámán a királyhoz fordul.

661 *meg örögzött* — megrögződött, állandóvá vált

666 *veszteségben* — vesztegségben, csendben

699 A sor utáni utasítás: Muzsika, végül a levél írásba foglalása.

763 *miért* — egytagúnak számít

781 *másákat* — mázsákat

806 *há* — hová

- 816 *vitend* — vétend
 823 A sor után a *Servi indicant*: A szolgák hírül adják.
 825 *Veszszö érés* — lásd alább a 887. sornál!
 827 *Mardocheus Reginae*: Mardocheus a királynénak.
 892 A sor előtti utasítás: Eszter bemegy a királyhoz
 941 *Papa Ura* — apó, apám uram
 945 *folytos* — foltos
 965 *kisesünk* — késésünk
 1002 Értelemszerűen színváltozásra kell gondolnunk rendezői utasítás nélkül is. Otthon a feleségének, barátainak beszél.
 1059 *Vallon* — a. m. vajon
 1061 *Discretiomat* — kitüntetésemet
 1110 A sor utáni utasítás: Mardocheust megszólítja, és felruházza a királyi öltözéssel.
 1142 A sor utáni latin tájékoztatás: A király és Hámán felkél, és vendégségbe megy.
 1147 A sor előtt: A király a királynéhoz beszél.
 1188 A sor előtt: Hámán a királynét kéri.
 1196—1199 Az életéért könyörgő Hámán ráborult arra a kerevetre, melyen Eszter féloldalt dölve pihent.
 Az *Obducitur facies Hamani* (=Hámán arcát betakarják) színi utasításhoz idézzük Károli lapszéli megjegyzését az Eszter könyve 7,9. verse mellől: "Szokás volt ez a Persiá bélieknél, hogy annak ortzáiát be fedné az ki az királynac kedueből ki esett volna, hogy az király ortzáiát ne látna." Így jelezték, hogy méltó a halálra.
 1201 *Mardocheusnak* — négytagúnak olvasandó.
 1204 A sor értelme: Hogy vagy, görbe, baszd meg!
 1210 *Mi* — miért
 1216 *purdek* — meztelen cigánygyerekek
 1217 *vójnik morék* — harcos, vitéz cigányok
 1218 *dádék* — cigányemberek
 1224 *isemer* — a. m. csömör = gyomorrontás, undor
 1228 Vö. az 1237. sorral: a cigányok papja — egy tömlő bor.
 1230—1237 A cigányok templomáról szóló vers a XVIII. század elejétől népszerű darabja volt a ponyvanyomtatványoknak.
 1233 *pomposok* — borsos mézes pogácsák
 1238 *Virgák közt baculust keresni* — vesszők között botot keresni. A virga itt valószínűleg a hajdani iskolai fenytéket, a megvesszőzést idézi fel.
 1242 *Gyikhesz, dádé, szokereszto*: Látod, dádé, mit csinálsz!
 1243 *Mi nem mézes mátsikkal* — mert nem mézesmákos metélttel
 1264 A sor torzult, cigányos hangzású szóval kevert; kb. ezt jelentik a cigány szavak: vágd le az apád farkát. A sor utáni utasítás: A cigányok munkához fognak.
 1269 A sor előtti tájékoztatás és maga a sor magyarul: Csúfolja, lökdösi az akasztásra átadottat; Nem állandó az urak gráciája. (Ének)
 1274 A sor előtti utasítás: Sírva térdet hajt, a király az aranyvesszővel megérinti és felemeli, végül Eszter így beszél.
 1301 A sor után: Ekkor a leveleket megírják a 8. fejezet (ti. Eszter könyve 8. fejezete!) 11. vers szerint, és elküldik őket. Utána az utasítás magyarul: Mindnyájan felkiáltanak.
 1311 *Királyt meg ronatnak alittyák* — azt állítják (vagy gondolják!), hogy a királyt megrontotta (ti. Eszter szépsége).
 1321 A sor után: Hámán 10 fiát felakasztják, az idegeneket megölik.
 1325 A sor után: Ünnepe tétessék és Te Deum mondattassék.
 1377 *épületett* — épülést

UNITÁRIUS DARABOK

Az antitrinitárius mozgalom a kezdetektől fogva felkarolta az iskolai színjátékokat. Az 1560-as évek második felétől a köztük és a trinitáriusok közt folyó heves szellemi csatározások, a hitviták csakhamar arra ihlették az új tanok védelmezőit, hogy a drámai előadási formát is felhasználják esszméik terjesztésére (*Disputatio Debrecenensis*, 1572; *Nagyváradi komédia*, 1573). A vitadrámák mellett a reformációval megindult iskolajátékok másik kedvelt fajtát, a bibliai játékot is már korán megtaláljuk az antitrinitáriusoknál magyar nyelven (*A három ifjú tüzes kemencébe vettetése*, 1575).

Az antitrinitárius iskolai színjátszásnak nemcsak a XVI. századi magyar nyelvű emlékeit kötik a kolozsvári iskolához. A következő századok unitárius színjátszó tevékenysége is elsősorban ehhez az intézményhez kapcsolódik. A biztató kezdetek után azonban hosszabb időn át hiányoznak az erre vonatkozó adataink, szövegméleink.

A Kolozsvári Unitárius Kollégium szenioraitól 1621-től fogva vezetett feljegyzések, az ún. Fasciculusok a XVII. század folyamán mindössze nyolc előadásról emlékeznek meg. Az elszórt és kevés számú adat nem támogatja azt a véleményt, hogy "az egész XVII. században annyira szokásos volt a színielőadás, hogy néha évenként kétszer is, sőt háromszor is játszottak" (BENCZÉDI Gergely, *Színielőadás Kolozsvárott 1626-ban*. *Ellenzék* 1892. 235. szám). Valószínű azonban, hogy többször játszottak a kollégiumban, és joggal feltételezhető, hogy Erdélyben más unitárius iskolákban is folyt színjátszás, ahogyan erről a XVIII. századra vonatkozólag adatok tanúskodnak.

Szövegméleink a XVII. század végéről és a századforduló éveiből valók. Ezek száma, valamint a megelőző idők híradásainál jóval gazdagabb adatok kétségtelenné teszik, hogy ebben az időben a kollégiumban az előadások nem elszórt kísérletek voltak, nem folytonos újratevés, hanem folyamatos, összefüggő hagyomány.

Az előadásokat a diákok nemegyszer az előkelő közönségnek (egyházi előljárók, városatyák, nemesek) latin nyelven tartották. Ugyanazt a témát azonban magyar nyelvű változatban is előadták a város és környéke kereskedő, iparos polgárságának, a köznépeknek, a tanulók szüleinek. Ez magyarázza a különböző nyelvű produkciók hangjának, mondanivalójának különbözősét. A latin játékok ünnepélyes, visszafogott hangjával szemben a magyar előadásokban merészebben szólal meg a diákhumor, a komikum; behatol a kollégiumi élet, a közállapotok rajza, a feudális társadalom bírálata. Van olyan darab, melynek magyar változata műfajilag is felette áll a latinak, melyben csak elrecitálják a történetet, míg a magyarban megjelenítik, eljátsszák azt (Vö. pl. az 1698-as előadást; VARGA Imre, *Magyar nyelvű iskolaelőadások a XVIII. század második feléből*. Bp. 1967. 153—212).

Kétségtelen, hogy a századforduló latinul vagy magyarul eldeklamált darabjai csak tágabb értelmezésben tekinthetők drámai műfajba tartozó alkotásoknak. Drámai

konfliktusról, drámai cselekményről nem beszélhetünk. Egymás után színrelépő diákok elrecitálják a történetet. De a prológusból, epilógusból kitűnik, hogy közönség előtt. A közönséggel való kapcsolatteremtést a színpadról hozzászóló kibeszélés is mutatja. Az ilyenfajta előadások nemcsak a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban voltak szokásosak, hanem a protestáns iskolákban is. Műfajttörténetileg ezek a játékok az iskoladráma-történet dokumentumai.

A XVII—XVIII. század fordulóján a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban megfigyelhető iskolai előadások szokása, a tárgyválasztásban, kifejezési eszközökben a téma feldolgozásában a megelőző évek örökségének felhasználása, a darabok szerkezeti felépítésében tapasztalható analógiák, párhuzamok gyakorisága azt mutatja, hogy a protestáns felekezetek közül ebben az időben a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban volt leginkább folyamatos hagyomány a latin és magyar nyelvű előadás.

Nem véletlen, hogy a magyar világi színjátszás megteremtésének a gondolata ebből a környezetből indult ki. Felvinczi György, aki 1664—1675 között a kollégiumban tartózkodott, 1696-ban színjátszási engedélyért folyamodott a császárhoz. Bizonyára a Kolozsvári Unitárius Kollégium színjátszása is sarkallta, mikor azt kérte, hogy a maga mellé állítandó társaival Magyarországon, Erdélyben és a Partiumban párbeszéd formájában erkölcsös és tanulságos példákkal ékesített, jelenetekbe és felvonásokba osztott komédiákat, komiko—tragédiai játékokat adhasson elő az elmék felvidítésére és művelésére. Olyanokat, melyekben nincsenek obszcén tréfák, melyek többet használnak, mint a szemfényvesztő alakosok, kötél-táncosok mutatványai. Nem akarja azonban sérteni azoknak az iskoláknak, kollégiumoknak, gimnáziumoknak az érdekeit, ahol ilyesféle játékot szoktak előadni (Vö. RMDE II. 468. 71).

A Kolozsvári Unitárius Kollégiumban a XVII—XVIII. század fordulóján virágzó iskolai színjátszás azonban 1703-mal véget ért. Nem azért, mert 1703. december 18-án a patrónusok testülete a szintakszisták kollaborátorát megfosztotta tisztségétől, mivel "producalt Actussában" becsstelen szavakkal illette az eklézsia előljáróit, a patrónusokat. A darabban szereplő mendikánsokat büntetésképpen megcsapatta. Bizonyára ezután is megtalálták volna a módját, hogy az egzámenekbe „alienumokat, intermediumokat elegyítsenek”, „*mellyek eddég szoktak volt gyakoroltatni*". Inkább külső okok következtében szűntek meg a kolozsvári unitárius iskolai előadások. A Rákóczi-szabadságharc viszontagságai, a német katonaság zsarolásai, a katolikusoknak az antitrinitáriusokat felszámolni akaró törekvései, a meg-megismétlődő járványok tették lehetetlenné a vizsgák megtartását, előadások rendezését. 1718-ban elvették iskolájukat, templomukat. A tanítás és szállás céljára szolgáló Huszár-féle ház minden tekintetben alkalmatlan volt. 1726-ban, 1759-ben, 1765-ben bővítik ugyan az épületeket, a tanulók száma szaporodik, de még az 1760-as években is csak két tanítója van az iskolának; 1771 és 1776 közt pedig újra csak egy. 1751-ben „examen-generalé”-t tartanak; ekkor jegyzi meg a senior, hogy már régen nem volt közvizsga (Fasc. V. 49). Az összeomlófélben levő épületek helyett 1779-ben építkezni kezdenek. Az egyemeletes épületet 1780. december 3-án ünnepelve veszik használatba.

Iskolai színjátszásról 1780 tájától kezdve vannak újra adataink, szövegemlékeink, de fellendülésről csak a Türelmi Rendelet kiadása utáni években beszélhetünk. Ekkor alakul ki a XVII—XVIII. század fordulójához hasonló drámaíró műhely. Kollektív szerzésről, szokássá vált színjátszó tevékenységről vallanak a darabok bevezető sorai: "Kidolgoztatott és eléadatott a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban vitézkedő poéták

által az héten által versekben lévő gyakoroltatásoknak idején.” Az eljátszott darabokból a következő években nem egy fogást, eljárást használnak fel, szövegrészeket vesznek át. A hagyományos iskoladrámát azonban lassan felváltja a módosabb, egyre világiasabb téma és előadásmód, a nem iskolai játéknak készült darabok bemutatása. Erre következtethetünk az 1790-es évekből csak címszerűleg ismert előadási adatokból (lásd A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma darabjait). Az Erdélyi Nemes Jászó Társaság 1792 decemberében tartotta Kolozsvárott az első előadását. Ettől fogva több-kevesebb rendszerességgel világi színjátszás folyt a városban. A tanulók közül — a főtanács rendelkezése, tilalma ellenére — sokan látogatták az előadásokat, a togátusok közül pedig többen a nemzeti játékszín aktorai lettek. A világi színjátszás hatása jelentkezett a kollégiumi előadásokban is, mely nem ért véget az 1800. évvel (GÁL Kelemen, 1935. II. 153, 179, 275).

A magyarországi antitrinitarizmus központja mindig Kolozsvár volt. Kivüle azonban még számos helyen működött Erdélyben unitárius iskola. Nevezetes gimnáziumuk volt pl. Tordán. Itt felsőbb ismereteket is tanítottak, olyan szinten, hogy a Tordáról a felső tanulmányok folytatására a kolozsvári kollégiumba érkezett tanulóknak 1698-ig nem kellett felvételük előtt kövizsgát tenniük (VARGA Dénes, A tordai unitárius gimnázium története. Torda 1907).

A tordai gimnázium tanárai, preceptorai Kolozsvárról kerültek ide, ahol bizonyára részt vettek az ottani iskolai játékokban. Feltételezhető, hogy a Tordán is viruló alkalmi verselés bőséges termése iskolai produkciókat, vizsgai előadásokat, színi játékokat, passiókat itt is hozott létre. Az iskolai színjátszásnak kézzelfogható emléke azonban ez ideig mindössze egy 1713-ban játszott bibliai tárgyú drámának nyomtatott programja. Az unitárius egyháztörténet szerzője ennek íróján kívül Uzoni F. Jánosról is azt mondja, hogy írt darabokat, minthogy az 1713-as előadásnak olyan sikere volt, hogy azt követően évenként játszottak az iskolában hasonlókat. (Historia ecclesiastica Transilvano—unitaria. I. 397. A kolozsvári unitárius püspökség példánya. A programot a 9. szám alatt közöljük.) Ezeket azonban nem ismerjük. Azok a diák műkedvelő előadások pedig, melyeket az 1790-es években Tordán mutattak be a Nagyenyeden tanuló tordaiak, már nem az iskoladráma, hanem a világi színjátszás termékei lehettek (ENYEDI Sándor, Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei 1792—1821. Bukarest 1972. 203).

Erdélyből a háromszéki Nagyajta ismeretes még olyan helyként, ahol az unitárius iskolamester iskoladrámát írt és adott elő. A bemutatott komédiáról az 1722. évi szent-ábrahámi zsinat beszél. Minthogy darabjában Szentmártoni Simon kifigurázta az esperest, a kántort, a zsinat elrendelte, hogy a tanítók ”a comoediáktól absteineálják” magukat (GÁL Kelemen, i. m. I. 552).

Annak ellenére, hogy ez ideig csupán három helyről kerültek napfényre unitárius iskolajátékokkal kapcsolatos adatok, illetőleg szövegek, az unitárius magyar nyelvű iskolai színjátszás mennyiségileg és minőségileg egyaránt jelentős a XVIII. századi protestáns iskolajátékok összességében.

3.

A VILÁG VÁLTOZÁSAI, AZ EMBERI NEM MEGÚJÍTÁSA

KOLOZSVÁR, 1702

[A SZEREPEK ÉS A SZEREPLŐ SZEMÉLYEK:

I. ELŐKÖSZÖNTŐ	Pakei János
II. ARANY IDŐ	Almasi Mihály
III. EZÜST IDŐ	Farkass Istvan
IV. VAS IDŐ	Uzoni Samuel deak
V. AZ IGASSAGNAK ISTEN ASZSZONYA	Csiszar Miklos
VI. A VAS IDEŐN PANASZKODÓ	Solymosi István
VII. JUPITER	Szabedi Peter deak
VIII. AZ EGYIK ISTEN	Hevizi István
IX. NEPTUNUS	Tordathfalvi Janos deak
X. ELSŐ NARRÁTOR	Ernyei István Déak
XI. THEMIS	Almasi Samuel
XII. MÁSODIK NARRÁTOR	Járai Janos
XIII. ÉPILOGUS	Takacs Istvan]

ELŐ KÖSZÖNTÉS

ELŐKÖSZÖNTŐ

Pallas Chorussanak Nemes Patronussi,
Minerva sergenek Kedves Mecenassi,
Ez kiseded Nyajjnak is vattok jo Urai,
Azert ker, légyétek csendes halgatoi.

5 It lakik Apollo, itt laknak az Musak,
Apollo letzkéjét figyelme halgattyák,
Heliconnak ki nyilt viragit Szaggattyák,
S' Az kisseb musaknak viragozva adgják.

10 Pallás, böltsessegnek Kyralyne Aszszonya,
Mint drága gyöngy, gyemant es arany Corona
Ugy ragyog, s' itt lakik mint szép Regiaba,
Tűtőkötis fogad ekes Udvaraba.

15 Ennek scholájában tanolt volt Thalia,
Clio és Euterpe s Polihimnia,
Tudos Melpomene, az bölts Urania,
Masis, valakinek Mnemosine Anyja.

20 Magass Heliconnak Zöldellik Laurussa,
Pegasus kútyának jó üzű folyoma,
Aonianak itt van gyönyörű forrasa,
Honnat bölcsesseget merit az Minerva.

Ez kiseded seregis, mellyet most szemleltek,
Hogy ha kedves dolgot mondand előttetek,
Ez helyben tanolta, ha tettzik ti nektek,
Jo kedvel közleni kesz mingjart tinektek.

1 [A sor előtt nincs szerepnév.]
18 kútyának

- 19 Aonisnak
22 előttkek

25 Jo emlekezettel s' jo hirrel fenyletek,
Minden nemű jokkal bővösők legyetek,
Fogjatkozast soha ne lasson eltetek,
E kitsin Minerva eszt kívánnya nektek.

30 Mivel egyikünkis nincs tellyes erőben,
Tudom, fogyatkozás esik Verseinkben,
Mint jo Uraimtol, tölletek ez helyben
Botsanatot kerek ez kis nyaj kepiben.

Igyekezésinket jo neven vegjetez,
Együgyűségűnket, kellek, kedvellyétek,
35 Az Urnak aldasit igyen el veszitek,
Es miis, ha előnk, megh szolgállyuk nektek.

II. ARANY IDŐ

ARANY IDŐ

Minden, ki ide jó, tudom, mond valamit,
De tzelomhoz képest kéveset vagj semit,
Mivel nincs kedvesb, mint Embernek eletit
40 Egeszszen ki tenni annak eo jeleit.

De ved jol eszedben, nem mostani elet,
Az melyről ez helyben en teszek beszedet,
Mert ez sem van, sem nincs; Métélyes, elveszhet,
Hanem ARANY időt verseim emleget.

45 Melyben maga kennyen folt dolga embernek,
Törvény nélkül jol folt dolgok mindeneknek,
Űldözője sem volt testenek, Lelkenek,
Minnyajan szolgaltak az szép edgjessegnek.

50 Nem volt ő közöttők Felsegh és Meltosagh,
Nagysagos, kegjelmes Fő rendű Urasagh,
Tanács Úr, Tablafi es feo Directorsagh,
Feo Ispany és vice, Biroasagh, Hadnagsagh.

Sem Polgari mester, Fohnagy -s- Kiraly Biro,
Eoregh -s- Iffiu Mester vagy penig viz hordo,
55 Ceh és Atya Mester, ketelen sir aso,
Ductor, kötél vivő -s- koporso tapaszto.

60 Vrak, szolgák akkor mind egy rendben voltak,
Szabadok, Jobbagjok egyszer -s- mind mosdottak,
Feo, Jobbagy Aszszonyok egyjütt kontyolottak,
Kis Aszszony Fraival egjütt ettek s ittak.

Se félelem, se Tiszt eo köztök nem vala,
Egjik az másikét nem kívánta s' lopta.
Tsak két penzt sem attak az Czitatzióra,
Procator sem ivut Njert pere boraba.

65 Szarándok eletet nem kevantak akkor,
Hogy Parisban s' tovab mentek volna szokszor,
Tartomány Földekből kevésbé ambator
Ment volna valaki, veltek, hogy az bator.

70 Nem tsináltak akkor erős Citadellat,
Santzokkal környűl vött roppantot nagy Bastyat,
Nem kívánta senki másoknak Agyuját,
Sem egjéb vár beli tűzes Practikáját.

75 Mivel dolog nélkül elég volt mindennek,
Senkitől erővel nem igjekeztenek
El venni valamit, mert minden mindennek,
Mire volt szüksege, magoktól lóttének.

80 Nem kellett Regimen, ropantot Armada,
Sok lovas és gyalogh, erős Compania,
Azoknak számokra nagj summa adoba,
Azon kül etekre egj falka Praebenda.

Azonban Uraknak Milliioni Milliok,
Lovaknak, magoknak mind annyi portiok,
Nem mehetnek vegben tóllünk oly actiok,
Hogj ne elleneznek, lennemek fractiok.

85 Igen rossz ideje volt az Trombitaknak,
Sargákat nem attak az Trombitasoknak,
Őrömeiben soha nem harsoghtattanak,
Kürtők sem futattak Copok és vislaknak.

69 Cita <...> at [A törlés miatt a javított betűk csak sejtethők.]

71 Aguját
84 lc<1>nnenek

90 Nem kellett hegyestör, Pallas, sem par Puska,
Lodingh, Kard es annak tzifran vart Tarsolya,
Pantzel ing, karvasok, és hozszu Kopia,
Sisak, mely vitezek fejét oltalmazza.

95 Semmit nem szolgaltak az szép Mestersegnek,
Sem az kivaltkeppen valo vitezsegnek,
Az szept hirrel nevel nem ditsőködtenek,
Hanem az szajokban várták s' hevertenek.

100 Maga keppen adot a' Ceres Gabonat,
Míveletlen adta Bacchusis ő borat,
Igy az hegy ő eprét, Tölgy fais ő makját,
A' szederfák szedrit, somfa számos somat.

Eorőkke Tavasz volt, Tel penigh soha nem,
Sokfele viragban gjönyörködöt a' szem,
Majorant és szekfüt vagj plantaltak vagy sem,
Sok termet oly fim több, mint Karmasin szelyem.

105 Mellyeztve heverték az köver kappanok,
Pujkakkal s' Retzekkel kendermagos tyukok,
Alig jarhattak el Zabon hizat Ludok,
Súlve s' tötve jartak az kever malatzok.

110 Volt itt az *Scholaban* egj kasa halamis,
Annak közepiben egy bő Tej forrasis,
Kürölle Bor, Meses, folytak egjebekis,
Ily boldogh állapot volna bar meg mais.

III. EZŰST IDŐ

EZŰST IDŐ

115 Mi jeleit mongjam en Ezüst időnek,
Midón most előttem ha mi jot veltenek,
Az Arany időre mindent beszellének?
Tsak halgas ide, megis jutott ennek!

120 Meztelenségből ekkor mind ki költek,
Posztot kalmaroktól bezzegh immar vöttek,
Scarlatot, Granatot szövökkel szövöttek,
Tafotat es Bibort mondva szegöttettek.

100 szamos
103 szekfű; vagj

109 Scholabnanis [A szótagszám miatt jav.]
113 időmnek

Atlatz, kamukaknak nem volt semmi szüki,
Viselte ezeknek az dragajat ki ki,
Egy szoval az arrát meg mondtak, tsak vess ki,
Mingyart ki vetette, volt megh velle hettyki.

125 Czipkéket Aranyból végekkel verettek,
Galandott és premet kötesestől vettek,
Fűzőket sinorral egyűve fűzettek,
Köntösököt ezzel szepen frisseltettek.

130 Inget s' egjebetis Fatyolbol tsinaltak,
Azokra szelesen köteseket vartak,
Fejekre Aszszonyok győnyből bobitákat,
De Leg job feleből Leányok partakat.

135 Az draga Barsonybol tzizmat tsinaltanak,
Azert van tsak egyik felől szine annak,
Hetzer vanyolt póstot varrottak talpanaak,
Tafota Bélése hogy ne artson Labnak.

140 Ekkor keszitettek Tűrkis parta őket,
Gyemantbol, Rubintbol rakott övedzőket,
Skofiumos selyemmel egyvellettettek,
Egeszzen Smaragdbol fűbeli függőket.

Tündőklőtt az Nyakok piros Clarisokkal,
Rogjogot az mellyek le nyult Medajokkal,
Fris kereszt kötesek, flaytz, Arany lantzokkal,
Vállok, Csipő csóntak szepültek azokkal.

145 Minden Mestersegek akkor kezdettenek,
Legh dragabb munkakat az Eotvesek töttek,
Csipke, prem szövőknek volt am betsülletek,
Az Szabokis dali köntösöket mértek.

150 Apollo Gyémantal rakott köntőseben
Az kilentz musakkal mondhatatlan színben,
Rosat abrazolo Zomántzok fényében
Ekkor öltöztek fel minnyajan nagy frissen.

122 [Az az utólag beszúrva.]
139 Suofiumos

143 keresz
147 p<e>rem

155 Közöpettek mint Nap, Apollo ugy fenlet,
Aranyas hajatul az Helicon fenlet,
Tsak egjedül Phoebus ily színben lehetet,
Nagjob ekesseget szem soha nem nezet.

Bacchus atalagja ekkor kezdet telni
Ceres Sarlojais gabonat metzeni,
Kiki ha dolgozot, hasznat keszte venni,
160 Ha ki nem dolgozot, meg kezdet ehezni.

IV. VAS IDEO

VAS IDŐ

Jo idejen en itt mindeneket kerek,
Nyelven irant hogj ha darabosra megjek,
Tölletek minnyajan botsánatot nyerjek,
Mivel hidegennis majdon vasat verek.

165 Mi haszna affele leha czifrasagnak?
Ugye, job termeni jo forman izmosnak,
Hiszem teged, encz hencz, ezek el morsolnak,
Az többivel egyjüt tsinalnak vas pornak.

170 Vgyanis mibe tart matska egj egeret,
Jo husu hat ökőr egy üres szekeret,
Edgj jo testes kotsis abban egj Kereket,
Olyban tart vas idő minnyajan títeket.

175 Kinek nyaka font gus, sisak az eo feje,
Valla ket nagy Oszlop, erős vas rud keze,
Ket harapo fogo újjai s hivelke,
Minden nemü tagja termet az Pörölyre.

180 Nemis tartya ingjen, mert veri az vasat,
Ertzet es affele kemeny atzellakat,
Hidegen, melegen szilylyallya azokat,
Ha meleg, sem keres mindenkor fogokat.

Hogyha oda súlis, egjedül el rantya,
Segetsegére mást nem igen szolittyta,
Ambar kialtsais, de azt nem varhattyta,
Addig tsak iziben kezeről el rantya.

185 Nem szannak sok vasat tsinalni az Kardra,
Kedves Barattyokat vonni probajara,
Nyakokon szemlelni, hogj ha jol szalasztya,
S' Igy mennek el azzal sok praeda, sakmanyra.

190 Fiu edes Atyat mingjarast le fozza,
Battyaval, menyével egy Halomba hannya,
Immar tellyesseggel annyira meg szokta,
Hogy ha kit hol talal, mingjarast puskazza.

195 Ferje ő Tarsara, Leany az Annyara,
Az Ipa vejere, vendegh gazdajara,
Lovasok, kotsisok kedves barattyokra
Támadnak minnyajan edgjik az masikra.

200 Most van a' jo idő, megh szűnt az hamissagh,
Az kis Gyermekek meg holt, el mult az komasagh,
Itt mindennek hasznal szemessegh, batorsagh,
Hogy haki gyengetske, meg üti az korsagh.

Ki ki maganak van, senki utan nem jarnak,
Ha mi kell, sokaig most nem kúnyeralnak,
Add alab vagy fellyeb, nem usikalodnak,
Hanem jokat tsapnak rajtok, ingen vonnak.

205 Most tsak azt kialtyak: Pajtas, Cape, rape,
Szed el, ved el tőlle, vagj arte vagy Marte,
Mienk volt az regen, minekünk kereste,
Illik, hogy ki adgja az dezmat belőlle.

210 Városon, Falukon egy arant praedainak,
Erdőn, mezőn, vizen akárkit fosztanak,
Nemesé vagy paraszt, arra nem vigjaznak,
Csak egj ingben hadgjak, kit uton talalnak.

215 Hej bezzegh most van az jo katona vilagh!
Nem nezi azt senki, hogy Atyafias ágh,
Vagj hogy közel valo harmad iz rakonsagh,
Annalis inkab, ha tsak pusztza sogorsagh.

220 Enis köpenyegért adom ezt az Togat,
Lodingra tsinalom Ezüst karikáját,
Kard szijra varratom rajszolt horgas kaptsat,
Baratimmel közlöm könyveimnek arrat.

Mostan az Földbölis erő-szakkal vesznek,
Addigh ásnak, hannak, hogj eret keresnek,
Onnan vas kőveket nagy erővel szednek,
Ily hasznos munkával igen hiresednek.

225 Rontyak az Földetis nagy hoszszu vasokkal,
Egjenetlenitik tagas barazdakkal,
Nemis mulatoznak gyenge Nymphacskakkal,
Vas jarmot vonatnak kemeny nyakasokkal.

230 Mint egy Brakiummal hozzak ki az Buzat
Az nagy sovány Földből az gjöngy szem gabonat,
Nem hadnak nyugodni semmi Materiat,
Hogj ne vennek annak valami quantumat.

235 Fel tőttek, nem enyim, holnap nem tudom kié,
Ki rántyak az giekent, leszen mas bitange,
Hogy sem inkább legjen igy hitvan szomszede,
Sem enyim, sem mase, ne legjen senkije.

V. AZ IGASSAGNAK ISTEN ASZSZONYA, ASTRAEA EZ BŰNŐS VILAGTOL EL BUTSUZIK

AZ IGAZSAGNAK ISTEN ASZSZONYA

240 Regtől fogva siralmimban magamat emesztettem,
Keservimben, mikent Biblis, egészszen megepettem,
Fajdalmim sok számu jajji,
Könyveim sűrűn zaporí
Ime, jelet mutattyak.

245 Bár nezd meg jól, szemellyemen van szomoru ...,
Szivemet szomorusaggal homaly be borította,
Gyamoltalan arváságom,
Es ez vilagot siratom
Sűrű zokogásimban.

235 [A *hitvan* szóban javítgatás van.]

238 egészszen epettem [A szótagszám miatt jav.]

242 [A sor utolsó szava hiányzik.]

Ez vilagtól el butsozot az Isteni kegyessegh,
Be iratta önnön magat az nagy Istentelensegh,
Azert enis Atyaimhoz,
250 Igassagnak tutorihoz
El megyek ez vilagrol.

Nem lakhatik az Igassagh hamisságh fertőjeben,
Nem külömben, mint sötetsegh s' vilagossagh egy helyben,
Igassagh az Hamissagnak,
255 Sötetsegh vilagossagnak
Meg esküt ellenseghe.

Engem hittak volt Atyaim ez vilagh tutoranak,
Ez oka, miért hivattam Igassagh Aszszonyanak,
De mivel hogy igi el fajult
260 Es bűneiben be borult,
El megjek ez vilagrol.

Gonosz Fiak Szülejeknek szep intő beszedeget
Nem fogadgjak, nem tisztelik Atyai szemellyeket,
De sőt inkab halálokat
265 Ohajtyak ki mulasokat
Szerelmes szülejeknek.

Megh hidegült mindeneben az Atyai szeretett,
Tsak egy sintsen, ki kövessen massal egjenlőseget,
Mar el alutt az kegyessegh,
270 Be oltatot az Irigysegh
Minden Emberi szivben.

Sirjatok, Isten Aszszonyok, ez szomorú eseten,
Jajgassatok, kegyessegnek Leanyi az ínsegen!
Ki volna, a' ki nem sirna,
275 Mint Niobe nem jajgatna
Sziveben keservesen?

El butszuznam, ha szolhatnak könyvem forrasi miatt,
Ajakim ha mozdíthatnam keserűsegem miatt.
Sirálmas beszéd nyelvemet,
280 Sűrű Zapor szemeimet
El nyomta, nem szolhatok.

285 Megis el hagjot erőmben a' mint magam birhatom,
 Szívennek vepső szandekat valamint ki mondhatom,
 Kinek, kinek ezt jóvallom,
 Testamentumbannis hagjon,
 Terjen ki bűneiből.

VI. AZ VAS IDEONEK MOSTOHASAGAROL VALO PANASZ

A VAS IDEÓN PANASZKODÓ

290 Saturnus az Arany Aetasnak Istene,
 Mikent orszaganak folt bő esztendeje,
 Mint lett nagy hertelen ennek el telese,
 Egy ket szoval mostan teszem előtekbe.

 Ez szép Birodalom bekesegben vala,
 Tsuda minden keppen, mely bőszeggel vala,
 Ez nagy Vigassagnak közepin az Utya,
 Paradicsom kertnel kiessebb situssa.

295 Csuda drága Fai minden orszaginak,
 Piaczin s' Utzain minden varossinak
 Szüntelen zöldelven örülnek tavasznak,
 Kolosvari kenyér gyümöltse azoknak.

300 Nem jart akkor Ember szanto, vető után,
 Semmit nem faradott Bor es Buza Utan,
 Nem tsudalt akkoron senkinek kő Hazan,
 Szeme sem akadott az szép Barsony ruhan,

305 Ha éhezett, mindjart futott az Fak Közzé,
 Az tyukak és Ludak sülve futtak elé,
 Figet az fige fa sponte nyujtot elé,
 Az bor palatzkokban tanczban jöttek elé.

310 Draga etkek akkor Toval allattanak,
 Varaknak falakot nad mezzel raktanak,
 Tej, Meser es egjeb, mint Szamos folytanak,
 Lehet az kenyeres bizonsaga annak.

287 [A sor előtti szerepnevet mi csináltuk.]
297 Szüntelen

303 Fak <ala> közzé

Nem ment am kantalni akkoron a' Pajtas,
Nem tudta, mi legyen az sovany koplalas,
Nem neszte szemével, hogy adé neki mas,
Mert nekiis kí jart Tormaval a' sufas.

315 Mít mondok? Kantalni? Sőt meg az vizre is
Nem ment, mert bor eleg volt az scholabannis,
A' Pintze tele volt, ugy mint most, akkoris,
Fenesit az Cultsar adva tsak ingyennis.

320 Akkor Colosvarat az Nadas tejjel folt,
A' Szamos szaj színü festet borral buzgott,
Ha penigh eső lótt, mustal megh aradott,
A' tsatornakbolis Aquavita csorgot.

325 Mostan hordo bortis penz nélkül nem adnak,
Ambar kerti legjen meg neveis annak,
Czompollyi s' kómáli, hijjak Falernumnak,
Mássa ez Varason, mondgiak, nincz e bornak.

330 Szegeny Fejem, Hajdan volt kasa Halomis,
Ez időben keves az buza rakasis,
Nintsen mostan sohult tsak egy kenyer hajjis,
Jo izú nehany helt a' sovan keszegis.

Az Tsere fak mézet nagj bővön termettek,
Mostan az Mehekis keveset gűjtenek,
Valakinek kellet, penz nélkül ehettek,
De mostan penzenis keveset lelhetnek.

335 Akkor nem panaszlott Decurio Uram,
Hogy ő neki fejjer kenyeret nem attam,
Mostan tsak tegnapis erzette az Hatam
Bottyanak sulsagat, mint penigh az vallam.

340 Természetnek dolga majdon el változott,
Edes keserűvel egyben baratkozot,
Az nagy kegyetlensegh közinkben szarmazot,
Magaval praedáló vitezeket hozott.

319 Na⟨g⟩das

326 Massa; nincz bornak [A szótagszám miatt
jav.]

330 keszelyis

338 vallom [A rím miatt jav.]

340 keserüvel

342 Magaval ⟨me⟩

345 Bezzeg boldog ember, kinek kapujara
Ha csak fejjere^{lis} írtak, hogj Exempta,
Mert az poroszlonak egy vagj ket szavara
Nem mozdult, sőt inkab az labat mozgattya.

350 Az szep Finum Arany külömb természetben
Öltözet Ezüstnek fejjer köntösiben,
Fejjer Ezüst, veres öltözetiben,
Veres Rez, kemeny vas elegyes színeben.

Fiu az Atyanak szakallat ki tepi,
Es idejen koran battyatol kerdezi,
Vallyon, ugj mond, Atyam mikor fogh megh halni,
Mert szeretnem penzet magam olvasgatni.

355 Térek beszedemmel közelleb magamra,
Mert ha nem vigjazok, meg koplalok meg ma,
Jo Uraim, gondot visellyetek arra,
Ket s' harum sustakot adgjatokis borra.

360 Mi tagadas benne, mostis meg eheztem,
Tudom, lesz Urammal egy darab kenyerelem,
Az mellet súllyegő petsenyem, fris etkem,
Kőmal allyit, bizom, hozatis fel nekem.

365 El megyek edgjikkel, mikor haza megjen,
Gondolom, meg monda, legy itt ebedemen,
Nem hagjok szakadast tenni köntesemen,
Tsak első szorais megh maradok hiven.

370 Holott Lud s Pujka hust hoznak fel Asztralra,
Regen hogj az inyem vagyik Phátzán husra,
Fogoly csubakokkal, ketsege falatra,
Ezekkel nagy frissen meg hartzolok meg ma.

Jol tartanak maskent, tsak ennem nem adnak,
Hogj őket ne mondgjam rosz akaroimnak,
Jarai s' Almasi korsokbol itattnak
Magok Czompolyival azonban jol laknak.

VII. JUPITER HARAGSZIK AZ BŰNERT AZ EMBEREKRE

JUPITER

- 375 En az Saturnusnak leg nemesbik Fia,
Jupiter, ki vagjok Atyam successora,
Pluto, Neptunusnak testver Attyafia,
Minden embereknek, Kiralyoknak Ura,
- Akarom *magamat* most megh esmertetni,
380 Hogy nekem szolgálnak az egek egei;
A' kit mar sok izben az Földnek Lakosi
Meg sertettek, lótték fejem üldözői.
- Micsoda az ember, ki ellenem fel tótt,
Mint kirallya ellen sokszor partot ütött,
385 Orszagomból földre, hogy le vessen, fel kólt.
Mellyert nagy haragot tóllem magasra vótt?
- Probaltam es vartam sokszor megh tereset,
De mindenkor lattam inkab sietseget
Az bűnre s' vetekre futo batorsagit,
390 Bűnnek rosdajaban megh kemenyült szivit.
- Az egesz vilagra Medeanak merge
Ki óntetet, mellé hodolt minden resze,
Meg rothadot belól ez vilagh epeje,
Erinnis mergenek el fogta ereje.
- 395 Nyilvan vagjon, Tanuk erre mar sok Peldak,
Lóttenek minnyajan mert meg óló Hydrak,
Egymast fulakjokkal mardoso Harpiak,
Rut vert szomjuhozo s' bajt vivo Medusak.
- 400 Nem szenvedem azert ebben megh maradni,
Nem hajjom nevemet igj megh mocskoltatni,
Tovab szinem elótt nem engedem lenni,
Kesz vagjok mingjarast mindent el vesztení.

379 magamagamat
381 a' ki [Értelem szerint jav.]
386 tollem

392 melle
398 vivo [Értelem miatt jav.]

405 Lattyatok eszt tüis, Isteni statusok,
Satyrak, Faunusok, kivel gubernalok,
Tudom, szandekomat tiis jovallyatok,
Meg emesztő tüzet reaja botsatok.

410 Így lesz, a' mit mondok, bar minden elhídgie,
Esküszem Plutonak folyo vizeire,
Albula, Styx, Lethe ezeknek az neve,
Szakallomra mondom, nem lesz hiba ebben.

VII. AZ ISTENEK KÖZÖNSEGESEN KERIK JUPITERT, HOGY EZ VILAGOT NE TŰZZEL, HANEM VIZZEL BORITSA EL

AZ EGYIK ISTEN

Mihelt Mercuriust maga személyeben
Meg-lattuk postakon ülő eoltőzetben,
Ott mingyar félelem érkezet szívünkben,
Mi lehet az Oka, hogy jőne közinkben.

415 Vri Meltosagod petsétes Levelet
Megh mutata annak halhatlan pecsetet,
Halhatlan keovekből meczzettet Czimeret,
Becsűs ötveseknek arra rajszolt mivet.

420 Mellyekből ki tetzik Jupiter szemelnye,
Minden eoltőzete, maga s' viselese,
Szajanak jarasa, nyelvenek beszede,

425 Parontsolatodra mint az sebes Madar,
Mely önnön magára Ellenseget nem var,
Könnýű szárnyaival magas helyeken jar,
Bator, és senkítől semmit nem fel immar,

430 Így miis egy szodra sebessen el jöttünk,
Akaratod halvan, semmitis nem késtünk,
Mint szárnyas allatok majdon ugj repültünk,
Ne lenne ebbenis fogjatkozás kősztünk.

411 [A sor előtt nincs szerepnév.]

413 szívünkben

421 jarasa <szaj> nyelvenek

422 [A sor nincs meg a kéziratban.]

428 Akarat<otok>od <ellen>

Ez előtt két hettel valank vendégségben
Talam amaz nyelves Tantalusnal eppen,
Mondal akkor hol mit az gűlekezetben,
Melto, hogj az Dolgot, hogj vegyük jobb rendben.

435 Nem illik, hogy szonkat sokaigh folytassuk,
Keringő beszéddel tóvább halogassuk,
Ime, tólled mostan minnyajan hallottuk,
Resz szerent szándekod magunkis jovallyuk.

440 Hogyha lehetséges, kívánnjuk ez edgjet,
Vilagra bűnéért ne botsáss meny Kővet,
Avagy egyeb holmi rettenetes Tűzet,
Tsak viz özönnelis, hidgyed, *hogj* el veszhet.

445 Másként hogy ha tűzet bocsatosz reajok,
El égh tellesseggel minden alkottmányok,
Nem lesz ez vilagon sohultis szállások,
Illyen czifra, ékes, gőnyőőrű országok.

450 Sött megh, a' mi nagjob, az magos Egekis
El éghnek hertelen az mi szállásinkis,
Felső, *kőzép*, alsó *rész* palatainkis,
Vegre edgyen egyen megh sirattyuk miis.

Mert ugyanis osztán, nem tudom, hol lakunk,
Ha egben sem lehet tóvábba szallasunk,
Földön sem adatik sohult maradasunk.
Mind innen, mind onnan szűkseg el bujdosnunk.

IX. NEPTUNUS JUPITERNEK KÉRÉSERE AZ TENGERNEK VIZEIT EZ VILAGRA KI KÜLDI

NEPTUNUS

455 Mikor ez világnak Saturnus volt ura,
Akkor tsak egy birta, nem szallat sok ágra,
De midőn életét adná az halalra,
Ez vilagis ottan szálla három *Fira*.

434 Dologh hogy veszük [Értelem szerint jav.]

438 szande<d>kod

442 holgy veszthet

446 <Igy> Illyen

449 ke<p>zép alsó rév [Értelemszerűleg jav.]

455 [A sor elé mi tettük ki a szerepnevet.]

458 Fiura [a szótagszám miatt jav.]

- 460 Jus szerint Jupiter az eget megh szállá,
Mert Saturnus elseo Fianak azt vallá,
Az egis gradusban elseo számban vala,
Amint ezt bővebben írja az Fabula.
- 465 Engemet, Neptunust, Atyam midőn elne,
Masodik Fianak rend szerent neveze,
Csak egy tsep viznek, mely fellyülről le jöne,
Mind megh parontsola, nekem hogj engedne.
- 470 Szemleld el az szélyes és mély Tengereket,
Azokat nevelő sok szamu vizekett,
Jus szerint énnékem atta mindenedet,
Uri voltom szerint igazgassam őket.
- Ez mellet kezemben adá az szeleket,
Mellyekis ennekem hoznak segetseget,
Bumat fel indito sok szamu sereget,
Ki altal el vesztek sok Gállyas nepeket.
- 475 Az minap ellennem Márs fel fegyverkezék,
Orszagomra jöven, velle szemben szallek,
Eolus szeleknek mihelyt parontsolék,
Magan kívül nepet vizzel el meritek.
- 480 Meg szűntek Tengernek mar habzo Szelei,
El oszlottak szomra Eolus szelei,
Marsnakis gálljákön nem jarnak nepei,
Cseledimnek immar tsendesseb elmei.
- 485 Magam kies parton csendesen lakózom,
Orszagom irantis nincsen bantodasom,
Minden butul szivem üres, mert jól tudom,
hogy senkitől nem lesz bu nevelő bajom.
- 490 De mi lehet oka, hogy szivem így dobogh?
Talam az ellensegh en ream vigjorogh?
Jm, batyam szolgaja, latom, hogy szomorogh,
Jö Udvarom fele, en környülem frogh.

465 tsép; fellyül [A szótagszám miatt jav.]

466 en<d>ge<g>dne

467 szélyés; mely

481 gallyakon

486 nevelo

489 szolga<s>ja

Megh ertem ő tőlle, az Orias nepek
És azokkal edgyüt mind egyeb emberek
Jupiter Batyamra, hogy fel fegyverkeztek,
Fel tőttek, hogy uri szekiben ülnek.

495 Irja, hogy sokakat mar megh őlettetett,
Menyütő kőekkel az Földre veretett,
Nem talál már sohult Menyütő kőveket,
Mert sokakat eghből mar le erezetett.

500 Már nincs hova bizzek, hova folyamadgyek,
Nincsen bizodalma, honnan ségettessek,
Instal, mondvan, véle mostan jol tehetnek,
Vizet segetsegre ha bőven küldenek.

505 Edgy paraszt példában szoktak azt mondani,
Tiszta vérnek vizzé nehez el változni,
Igy Atyafiaknak edgymást megh tagadni
Nem lehet, sőt illik mindenben segelni.

510 Azert tű, melseges, feneketlen vizek,
Kenköves bűdös Tok, s' habozo tengerek,
Batyam kérésere mingjart elmennyetek,
Viz özönnel földet mind el veszeszsetek!

Vizeket nevelő s' haborito szelek,
Nagy zuhagasokkal vizet nevellyetek,
A' földnek szineről minden~~t~~ el vigjeteK,
Ki vitzől megh marad, Tengerben vessetek.

515 Magam szemellyemben enis megh jelenek,
Batyám kérésere vellek szemben leszek,
Hogy ha orszagomat birhatnam oly hivnek,
A' ki pusztulasat ne várná Nepenek.

520 El menven magamis eppen magánoson,
Valamennyi ember leszen ez vilagon,
Halált egyébetis ejtek majd azokon,
Töbszer batyam ellen senki ne tamadgjon.

525 Ha ugyan batyamnak elméjet vehetem,
S' Az Labás haz alá egykor bé vehetem
Tsaplarnak, Tenyeret eleb megh kenhetem,
Szakállomra mondom, hogy meg részegitem.

530 Az utan ő velle ilyen kőtest szerzek:
Ez Földön emberek többbe ne légjének,
Keszek mingjart menni oda az Istenek,
Kik között legh főveb önnön magam leszek.

535 Soha nem engedem Jupiter orszagat,
Hogy az barbarus nép el végje hatalmat,
Sebes vizeimmel fel vállalom bajat,
Hogy megh értse abbol Őtse rokonságat.

Batya, mind addigh kérj, megh egy Tsep viz marad,
Az Tenger Feneken ha mi lesz, megh akad,
Mínd teneked adom, tsak ne hadd hatalmad,
El kültem mar őket, oktassad te magad.

X. AZ VIZ ŐZŐNBEN TSAK DEUCALION ES PYRRA MARADVAN, THEMIS ISTEN ASZSZONYNAK TANÁTSABOL MEGH UJJITYÁK AZ EMBERI NEMZETET

ELSŐ NARRÁTOR

540 Az mi Teremtetett, nincs egy állapotban,
Sött inkabb tétetett változando sorsban.
Ő, vajha nem volna reszünk nekünk abban,
Nem hevernék talam ennyi bajos buban!

545 Vétketis nem tennék olyan gjakor izben
Az Istentelensegh az Igassagh ellen,
Nem öltöznek ilyen gyakorta fegjverben,
De most minden órán forgolodik ebben.

550 Ezert is Jupiter kemeny tekintettel
Ezeknek vizeit igen nagy bőszeggel
El ki széllyezettette ez vilagra szellyel,
Hogy minden emberek veszszenek el vizzel.

538 kültem <temag>

539 [A sor előtti szerepnevet mi adtuk] nins

544 Istelensegh

Egek tsatornai kezdnek szakadozni,
Mert megh nyomtak immár sok vizek habjai,
Nincs kormányozojok, kezdnek omladozni,
Neptunus sem gjözi immár kormányozni.

555 Vizek mar hegjeken omlanak köblenként,
Az völgyekis telnek immaron orankent,
Mert ezek tsepjei jőnek nagy vedrenkent,
Azoknak folyami omlanak Hordonkent.

560 Szivárványok ottan ottan szakadoznak,
Egéknek szárnyai szőrnyen tsattogoznak,
Szikrazo tűznek is langjai lattzanak,
Nincs hat bizodalma Föld lakosainak.

565 Nintsenek mar lakok, nintsenek Hazakis,
Templomok es Torn yok, vagy szep oltarokis,
Akar mi magassan epítettet helyis,
Vizeknek fenekin hevernek ezekis.

570 Mit álmottok Urak, hatalmas kyralyok,
Kiknek mindeneken vala meltosagtok?
Bezzegh hertelenül történek romlástok,
Eleg volna mostan hab hajto sajkatok!

Mit gondolsz, Deucalion, mind ebben Pyrraval,
Kik Parnassus hegjen sirtok jajgatassal?
Vigasztalhattyatok magatokat azzal,
Hogy el nem vesztetek vizek arjaival.

575 Szállanak mar viznek haragos árjai,
Egeknek zarattnak fogos tsatornai,
Az mély Tengereknek elebbi helyei,
Megh adatnak minden vizeknek folyami.

580 Immár ez világon kettőnel több nincsen,
Ennyi nemzetségből, mert azt ily hirtelen
Viznek áradasa őle az Tengerben,
Deucalion s' Pirra marattak megh ketten.

551 tsatornai
567 álmottak [Értelem miatt jav.]

569 romlások [A rím és az értelem miatt jav.]

Sokat gondolkodvan ezek ő magokban,
Vennek ez világot mikent ujításban,
585 Themis Isten Aszszonyt talallyak utyokban,
Jővendőt hogy tenne, kerik, ez dologban.

Kinek feleleti vala egy summaban,
Hogy ha Deucalion hattal fordultaban
Követ hany, Ferfiu lenne hatalmaban,
590 Ha Pyrra, fejjer nep lenne munkájában.

Deucalion hanya fővenyes kőveit,
Pyrrais kőveit ennek ő ősvenyit,
Mindenűt mint tsillagh fenletik jeleitt,
Követik hogy szörnnyen ez vilagh lakosit.

595 Tetzenék ezekből Földbeol nyult karjai,
Ezeket követik ki terjet vállalai,
Im mar mindeneknek kún vadnak tagjai,
Lattzanak utánnak labokon állani.

600 Igy annak utanna tamada más Nemzet,
Gyarpodek szörnnyen, mert szapora szerzet,
Miis mind, ezekből, mikor vegezetett
Vennenk, szinte akkor lenenk eredetet.

XI. THEMIS ISTEN ASZSZONY SZOL DEUCALIONNAK ÉS PYRRANAK SZORGALMATOS HŰSEGEKRŐL, ÉS MINEMŰ TANÁTSOT ADOTT NEKIK AZ EMBEREK UJJITASOKROL

THEMIS

Soha el nem vesz az Igassagh jutalma,
Sötetben s' akar hol fenlik annak napja,
605 Fenlő ragjogással tündőklik sugara,
Egh, megh sem aluszik ragjogo csillaga.

Deucalion, Pirra ebben igaz peldak,
Kik ő Isteneket igazán szolgálták,
Azert ennek méltán jutalmat várhattak,
610 Mint ezt az Istenek, ime, megis attak.

Melseges vizekből csak mostan nem regen
Ez föld kereksegen elnyomatot minden,
Deucalion s' Pirra marattak tsak ketten,
Egy hajoban ülven egy nagy magos helyen.

- 615 Ime, ez világon volt tsak ez a' ketteo,
 Jupitert ő magat igazan tisztaleo,
 Ejjel s akár mikor igazat miveleo,
 Minden embereket igazán szereteo.
- Mellyert az Istenek őket megh marasztak,
 620 Eltet mind kettőnek tóvabbara nyujtak,
 Tovabis élnének, egy szivből akarnak,
 Vizzel el merúlni egjiket sem hattak.
- Iment hozzam jöven engemet kerenek,
 Hol mi mestersegre tanitsam megh őket,
 625 Hogj ujjithattnák megh az emberi nepet,
 Mondvan, ketten élnek Remeten eletet.
- Engettem ezekben, s' attam ily Tanátsot,
 Hogj ha holmi követ az viz őzön hajjott,
 630 Hánnák hatok meghi, mind aprot, mind nagjot,
 Elébbi *kivánság* megh leszen mingjart ott.
- Mellyet Deucalion hata meghi hajtott,
 Azokbol kemény szivű Ferfiakat várhatt,
 Pyrra, mivel gjenggébb, aprobb köve adhat
 Magához hasonlo gjenge Aszszonyokat.
- 635 Enis akkor születtem kemeny természettel,
 Ime, jelet mutatom izmos termetemmel,
 Magam viseléssel s' haragos beszeddal,
 Oly helt még en előttem sok ember futna el.

XII. ISTEN ASZSZONYOK ŐRŰLNEK AZ EMBETREKNEK MEGH UJJÍTÁSOKON

MÁSODIK NARRÁTOR

- 640 Apollo serényen kesziti szekerít,
 Phoebus őrvendezve be fogta lovaít,
 Akarván mutatni mindenút őrmít,
 Titan fenyesseggel hinti ő sugarit.
- Minden allatokis nagy vígassagokkal
 Vigadnak szivekben sok szép aldasokkal,
 645 Idejeket töltik kedves mulatsaggal,
 Magokat ujjittyák őrvendező szokkal.

629 Hannák
 630 kivánságok [A szótagszám miatt jav.]

632 varhált
 639 [A szerepnevet mi adtuk.]

De legh kiváltkeppen Musaknak sereghe
Vagyon nagy örömmel Helicon Mezeje,
Szomoru sziveket Dianának népe
650 Vigasztal, szüntelen Innepet szentelve.

Ekes Calliope Hegedűje lantját
Mozgattya, jelentvén magának vigságát,
Gyenge Euterpe pengeti Harfajat,
Heaban heverni nem engedi kobzát.

655 Diana szép rendben rendelte seregit,
Fel ekesította szolgáló Léányit,
Egiben szolította minden jó barátit,
Kikkel friss kerteben szemlélye Vadait.

660 *Miert a' viz özönt lattyák el oszolni,*
Az magos egekis latzanak tisztulni,
Haza mennek immár Neptunus vizei,
Megh szűntek az Földnek sebes árvizei.

665 Deucalion, Pyrra ketten megh marattak,
Köveket mind ketten hatok meg hantak,
Mellyekből Emberek mingjart szármozanak,
Az mint latom, ittis már elegen vadnak.

670 Oh, mely nagy örömmel Musak koronája
Ezen gőnyörködik Szűzek Musikaja,
Orpheus vigsaga oly, mint Tenger habja,
Heraclitustolis tavozik bu arja.

Szép Termetű Clio mutagattya magat,
Erato peniglen gyönyörű notáját,
Terpsicore veri gjenge Minerváját,
Megh az Kupidois huzza Cziteráját.

675 Mellyeket Diána megh halvan, papjait
Szollitá, vidulni inditya Léányit,
Fel tévén Fejekben diszes Coronait,
Maga sem kimelli vigh kedves szavait.

651 E<d>kes [A javítás ráírva.]

659 Miert mert [A szótagszám miatt jav.]

671 Termetu; mutogatta [Ertelem szerint jav.]

680 Ezt nagy tsendesseggel halgattya Minerva,
Figyelmező szokkal vigjáz Uraimra,
Igen gőnyörkődik ezekben Thalia,
Sőt megh vigh kedvetis mutat Polimnia.

685 Az erdei Szűzek ujjulnak, mint Rosak,
Gyönyörűn sétálnak edgjút az Gratiák,
Gyenge szép Ruhában öltöztek az Nymphak,
Mellyekben olyanok, mint ékes Violak.

690 Csak hogy embereknek immár ezt jovallyák,
Hogj ne véttkezenek, mert magok megh tsállják,
Minden ő dolgokat igen megh Proballják,
Eleteket balra soha ne fordicsak.

XIII. TSEKELY VERSEINKNEK BE REKESZTÉSE

EPILÓGUS

Ez Szép virtusoknak tündöklő Czimere,
Pallas s' Minervának kevant Bóltssesseghe,
Mintegy Apollonal, nallad van leteve,
Az kilencz Musaknak vagj első szűlette.

695 Ritka virtusidnak mostis attad jelet,
Ez kis Minervának maga gyengéséget
Nem nezted egy űgjű erőtelenseget,
Hanem tsendes füllel halgattad beszédet.

700 Ezért s' egyebekert egész éltetekben
Kedves élteteknek minden reszeiben
Bő áldással Isten fizessen ez Testben,
Őrökké tsendesek legietek Lélekben.

705 Apollo tejeből valamit szophattunk,
Annál semmi keppen többet nem mondhatunk,
Más időre arra igirjük mi magunk,
Ha Isten engedi, nagjobra Czélozunk.

710 Kevés erő sullyos terhet nem viselhet,
Herculessele tartya Atlasis az eget,
Tudom, verseinkben fogjatkozás esett,
Melyről gjengeseğünk botsánatot kerhet.

691 [A sor előtt nincs semmi.]

693 Mindegy

Keris edgjen edgjen nagj batran tölletek,
Fogjatkozásinkat hogy ha fel veszitek,
Azokban mint Atyák minket itellyetek,
Mellyért most, örökké boldogok legjetekek!

A MŰ ADATAI

Címe nincsen.

Lelőhelye: RAkKKvt (a volt Kolozsvári Unitárius Kollégium Könyvtára) 731. sz. kézirata. A pergamen kötésű negyedréte kézirát két, eredetileg különálló 24 leveles füzet összekötéséből keletkezett. Az első füzet a jelen darabot tartalmazza latin és magyar nyelvű kidolgozásban. Másolási idejét, a másoló személyét nem ismerjük. A kézirát második fürete latin és magyar változatban a Bencze Józseftől 1732-ben lemásolt „Illustrissimae totoque Christiano Orbi salutarissimae Domini Jesu Christi Nativitatis felici omine Collectis Musarum ad Suavem Poëseos Aganippen floribus resparsa Cwnabula” című, a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban az 1696. decemberi közvizsgán előadott vizsgaverseket őrizte meg számunkra (kiad. VARGA Imre, i. m. 1967. 93—151).

A kézirát első levele, mely valószínűleg az előadás címére, idejére és esetleg egyéb körülményekre vonatkozó adatokat tartalmazhatott, hiányzik. A másolat a latin változat szövegével kezdődik. Utána „Ad praecedentium sensum sequentia Hungarico Idiomate subjiciuntur” megjegyzés olvasható. Ezt követi ugyanazzal a kézírással a cím nélküli magyar szöveg.

Mikrofilmje a MTAK Mikrofilmtárban A 170/III. sz. alatt található. A szöveget, mely nyomtatásban itt jelenik meg először, a filmfelvételtől másoltuk le.

SZERZŐ

Nem egyetlen szerző műve, kollektív alkotás. Mind a latin, mind a magyar szöveg részeit más-más személy írta. Feltehetőleg azok a poétikai osztályú tanulók, togátus diákok, akiknek neve és rangja az egyes részek végén olvasható. Ugyanezek a személyek nemcsak megírták a szerepeket, hanem valószínűleg ugyanők el is deklamálták azokat. A kollektív szerzőség mellett szól az a tény, hogy a szövegben többször esik szó ugyanazokról a dolgokról. Vonatkozik ez elsősorban a magyar változatra. A vaskorról Uzoni Sámuel deák 19 versszakban beszél a negyedik részben. Az Igazság istenasszonyának panasza után a hatodik részben Solymosi István deklamációjának ugyanez a tárgya: „Az vas ideonek mostohasagarol valo panasz.” Panaszának első felében ugyanúgy dicséri az aranykort, a skólabeliek akkori gyöngyvetését, mint azt Almási Mihály tette az aranykorról szóló második deklamációjában; így aztán a 16 strófából csak 4 telik a vaskor általános jellemzésére, hogy a befejező 4 versszakban a hallgatósághoz a színpadról kiszólva, lakomára hívassa meg magát. Hasonló ismétlődések fordulnak elő a tizedik és tizenegyedik részekben: beszámoló a vízözön pusztításáról, Deucalionnak és Pyrrhának Thetisz istenasszonnyal való tanácskozásáról, az emberi nemnek általuk való „megújításáról”

A deklamálók közül a latin változatban Joo Ferenc két részt is elmondott („Salutatio Praeliminaris” és „Consultatio Jovis de perdendo Humano Genere”), Almási Mihály pedig szerepelt mind a latin („Aurea Aetas”), mind a magyar („Arany idő”) változatban. Ez a két „poéta” bizonyára két-két résznek a szerzője tehát.

FORRÁS

A témát Ovidius *Metamorphoses*ének I. könyve szolgáltatta a 415. sorig bezárólag. A latin változatban helyenként szóról szóra áttemelt sorokat is találunk (pl. 42—43, 195—197, 199, 208—210, 330). Másról Ovidius kifejezéseit felhasználva „költik” tovább a szöveget. Lényegében azonban a témát a *Metamorphoses*ből vették. Az itt-ott megállapítható egyezés, imitáció ellenére a latin szöveg egészében — legalábbis a kor bevett szokása szerint — eredeti szerzeményként fogható fel.

A magyar változat nem fordítása a latinnak, legfeljebb annak nagyon szabad átdolgozása. Csak annak vezérfonalát, szerkezetét követték, de ezt sem mindig. Terjedelemben a magyar szöveg a latinnak a duplája (356 sorral szemben 714 sor).

A latin nyelvű szerzemény, melynek szövegét a jegyzetben alább közöljük, kilenc poéta deklamációjából áll. A „jelenetek” így következnek:

I. *Salutatio Praeliminaris*

II. *Aurea Aetas*

III. *Aetas Argentea et Ahenea*

IV. *Gigantomachia*

V. *Consultatio Jovis de perdendo Humano Genere*

VI. *Oratio Undecim Deorum, Ne Mundus fulminibus, sed potius aqua periret*

VII. *Neptunus auxiliariibus undis juvat Fratrem suum, Jovem*

VIII. *Deucalion et Pyrra consequuntur simulque accepto a Themide Consilio, Humanum Genus reparant*

IX. *Epilogus*

A magyar változat tizenhárom „jelenet”-ből áll. Az első kettő funkciójában és mondanivalójában egyezik a latinnal. A III. („Ezüst idő”) csak egy részét adja a latinban megfelelő résznek. A „Vas ideo”-t új deklamáló ismerteti a IV. „jelenet”-ben. A magyar változatból hiányzik a *Gigantomachia*, ezzel szemben új rész az V. („Az igazságnak isten aszszonya, Asztraea ez bűnös világtól el butsuzik.”) Ez után a VI. rész ismét a vas időt tárgyalja („Az vas ideonek mostohasagarol valo panaszt”), sokszor ismételve a II. és IV. rész gondolatait. A magyar változatban Jupiter csak az emberekre haragszik, őket akarja elpusztítani. (Lásd a VII. részt!) A latin VI. és a magyar átdolgozás VIII. része tartalmilag egyező. Ugyanezt mondhatjuk a latin VII. és a magyar változat IX. jelenetéről, eltekintve attól, hogy a magyar átdolgozás jóval bővebb. A latin nyelvű feldolgozás VIII. részét a magyar változat — ismétlésekbe bocsátkozva — két jelenetben vitte színre. (X—XI.) A latinban nincs megfelelője a XII.-nek: „Az isten aszszonyok örülnek az embereknek megh újításokon.” Mindkét változatot a közönségtől elköszönő epilógus fejezi be.

A szerkezeti felépítésben megfigyelhető különbözőzésnél jelentősebb a két változatnak a mondanivaló eszmeiségében való eltérése. A túlnyomórészt nemesi származású deklamáló poéták latin nyelven az előkelő közönséghez, az egyházi és világi előljárókhoz szóltak. A magyar előadás közönsége más társadalmi osztályból, rétegből toborzódott; elsősorban a tanulók iparos, kézműves, paraszti, kereskedői foglalkozású szüleiből. A magyar nyelvű előadás merészebb hangját, a humornak és a komikumnak, ugyanakkor a korviszonyok, a közállapotok bírálatának érvényesülését, a mondanivaló aktualizálását a hallgatóság demokratikus összetétele magyarázza.

Az aranykorban pl. azért voltak boldogok az emberek, mert nem voltak főrendek, tanácsurak, táblafiak, fő- és alispánok, polgármesterek, folnagok, céhmesterek stb.

Urak, szolgák akkor mind egy rendben voltak,
Szabadok, jobbágyok egyszersmind mosdottak,
Fő-, jobbágyasszonyok együtt kontyolódtak,
Kisasszony fraíval együtt ettek is ittak

(57—60. sor)

Nem volt ármáda, annak eltartására nagy summa adó, porció, prebenda. Különös kedvvel (két jelenetben is!) rajzolják meg a boldog aranykor kulináris gazdagságát. A századforduló éveiben a Kolozsvári Unitárius Kollégium vezetésében, gazdasági helyzetében sok zűrzavar, ádáz harc dúlt. Bezzeg más volt a helyzet az aranykorban!

Melleyesztve heverték a kövér kappanok,
Pujkákka, récékkel kendermagos tyúkok

(105—106. sor)

Volt itt az skólában egy kásahalom is,
Annak közepiben egy bő tejforrás is,
Köröle bor, mézes; folytak egyebek is,
Ily boldog állapot volna bár még ma is!

(109—112. sor)

Nem ment ám kántálni akkor a' pajtás,
Nem tudta, mi lenne az sovány koplalás

(311—312. sor)

Vízért sem jártak a Szamosra, mert elég bor volt a skólában.

Nincsen mostan sohult csak egy kenyérhaj is,
Jóizú néhány helyt a' sovány keszeg is

(329—330. sor)

Az éhező diák leleményessége komikus helyzetet teremt. Molière *Fösvényére* emlékeztető módon a színről a hallgatóságához beszél ki. Néhány garast kér, meghívhatja magát egy jó lakomára.

Elmegyek egyikkel, mikor hazamegyen,
Gondolom, megmondja, légy itt ebédemen,
Nem hagyok szakadást tenni köntesemen,
Csak első szóra is megmaradok híven.

(363—366. sor)

Mindennek a latin változatban nincsen nyoma sem.

Hasonló módon jártak el a kollégium növendékei a néhány évvel előbb, 1698 decemberében játszott latin és magyar nyelvű darabjukban, mely a jelen előadásnak a forrása. A poétai osztály tanulói ekkor is Ovidius *Metamorphoses* I. 1—415. sorai alapján írták meg a latin előadást („Montis Heliconis Tenellus Foetvs, Quem Ex mutui amoris delitio susceptum Castalij roris aspergine utcunque tinctus Classis Poëticae pusillus grex cum satis in pectore tumultuari sensisset, tandem felici adjutus Lucinae praesidio in Schola Unittariana Claudiopolitana Anno 1698 Die 16 Decembris placide peperit”), és játszották el később annak magyar átdolgozását („Magyar versek, melyekben le rajszoltatik az világnak amaz réghi zurzavarbol valo eredete s az utan esett gyakor változása és egyenetlen állpota 1698.” Kiad. VARGA Imre, i. m. 1967. 153—212).

Meglepő, hogy az 1698-as feldolgozás jobb az itt közöltnél, mely csupán az események recitálása. Az új feldolgozásban elhagyták pl. a civódásokat megjelenítő három interlúdiumot, Deucalionnak a kolozsvári bíróval való találkozását. Nem szerepel a kollégiumban tanuló négy náció képviselője. Míg az 1698-as előadásban a szereplők játszottak a színpadon, jellemükből következőleg cselekedtek, itt csak deklamálnak. Néhány szerkezeti változtatás (pl. az említett jelenetek elhagyása mellett két új jelenetet beiktattak) ellenére itt közölt darabunk a négy évvel előbb bemutatottat követi. A prolóógus és az epilógus már rendeltetésénél fogva is hasonló gondolatkörben mozog. Kifejezéseket, szókapcsolatokat, egész sorokat vettek át. Ugyanabban a szellemben cselekszenek Pallasz, Minerva, a múzsák, ugyanúgy emlegetik a Helikont. Azonos a különböző korok rajza, különösen az aranykorbéli és a jelenlegi diákéleté. Kétségtelen, hogy az 1702. évi darabot szerző kollektíva felhasználta a poétaelődök munkáját.

ELŐADÁS

Az előadás pontos időpontját nem ismerjük. KOCZIÁNY László (Adalékok a XVII. századvégi erdélyi iskolai színjátszáshoz. NyItudK 1957. 145—148) az 1694-95-ös évekhez kapcsolja. Bizonyára azért, mert műfajilag, színpadtechnikailag az 1698-as, azonos témájú darab felette áll ennek.

Az egyes részeket deklamáló személyekről azonban a Kolozsvári Unitárius Kollégium szenioraitól vezetett Fasciculusokban csak későbbi időből vannak adataink. A magyar változatot előadó tizenhárom szereplő közül négynek a nevének a *deák* szó áll. Közülük háromról megállapítható, hogy 1701-ben vették fel őket a studiosi, azaz a deákok közé, miután a gimnáziumi tagozatot elvégezték, a frequentatiót (próbaidőt) kiállották. Csak ezután váltak a felső tagozat hallgatóivá, és követhették a teológiai, filozófiai cursusokat.

Tordathfalvi János 1701. január 22-én kezdte el a frequentatiót. Február 23-án fogadták a togasusok deáki társaságába (Fasc. III. 80, 81). Szabédi Péter és Uzoni Sámuel 1701. szeptember 3-án kezdett frequentálni. Mindkettőjüket ez év október 1-én vették be a studiosi soraiba (Fac. III. 87). Minthogy ők deákokként szerepelnek, ez előtt az időpont előtt a darabot nem játszhatták. A negyedik deákról, Erney Istvánról nem tudtuk megállapítani, mikor lett togátussá. 1703-ban azonban többször találkozunk nevével, mint ahogyan Tordathfalvi, Szabédi, Uzoni nevével is.

Solymosi István neve mellett nem áll a deák megjelölés. Nem sikerült megállapítanunk, mikor frequentált, mikor lett studiosus. 1702. október 17-én azonban azt olvassuk róla, hogy nem jelent meg a cursuson (Fasc. III. 105). Tehát ekkor már deák volt. A darabot tehát ez előtt az idő előtt játszották. Hévízi István nevével 1703. augusztus 9-én találkozunk először a senior feljegyzéseiben. Ekkor jegyzi be, hogy hazautazott a kollégiumból. Ekkor már studiosus volt. A darab előadásakor azonban még legfeljebb a gimnáziumot látogatta, valószínűleg a poétai osztályt. Általában ennek az osztálynak a tanulói adtak elő iskolai játékokat.

Ez látható egyébként a latin változat szereplőinek poéta rangjelzéséből is. Köztük kettő „studiosus poeta” volt. A poéta megjelölés náluk nem osztályt, hanem poétaságot, verselőt jelenthet. Egyikük nevét nem tudjuk; Szentkirályi Benedekről azonban azt írja a Fasciculus III. 87. lapja, hogy 1701. szeptember 11-én kezdte a frequentatiót, október 1-én pedig felvették a studiosi közé. A darabot ezután adták elő.

Egy datálatlan bejegyzés szerint 1701 karácsonya táján („Ex usu recepto nostrae societatis Fratres in Festis Natalitjs decantavimus, qui ex benevolo affectu dederunt communiter”) lehetséges, hogy volt valamilyen előadás a kollégiumban (Fasc. III. 91). A „decantavimus” a karácsonyi ünnepek körül szokásos cantatiókra utal inkább. Az ezt követő legközelebbi bejegyzés a Fasciculusban december 31-ről kelt. Valószínűbb, hogy a világ négy korszakáról, a vízözönről és az emberiség megújításáról szóló darabot nem 1701 karácsonya táján, hanem 1702. január 12-14-e körül, az „examen commune” alkalmával adták elő. A szereplő személyek deákságának időpontjából erre következtethetünk. Szerzői és előadói (elsősorban a latin változaté!) a gimnázium utolsó előtti évfolyamából, a poétai osztályból kerültek ki. Voltak köztük azonban deákok (studiosi) is. A magyar változat szereplői között öt deákot találunk (ti. a latin szerint deák volt Almási Mihály is). Ahol csak a szereplők pusztá neve áll, a poétai osztály tanulóit (esetleg alsóbb osztályosok: szintakszisták, etimológisták) voltak. Közülük többen nem folytattak a gimnázium után további tanulmányokat. Mások neve viszont 1702 után megtalálható a kollégium Fasciculusaiban.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveg másolója nagyon gondatlanul járt el az ékezetek kitételében. A magánhangzók fölé általában nem tett sem vesszőt, sem pontot. Minthogy kiadásunkban betűhiv közlésre törekedtünk, a magánhangzók hosszúságát csak ritkán jelöltük olyankor, amikor a kéziratban ez hiányzik, azért, hogy a félreértések elkerülésével az olvasást megkönnyítsük. Következtesen javítottuk azonban az *o* és *u* betűket, amikor ezeknek *ō*, illetve *ū* értéke van. Javítottunk néhány feltehetőleg másolási hibát is, általában amikor a sorok szótagszáma, az ütemezés vagy a rím ezt úgy kívánta, és a javítás nem tűnt önkényesnek, illetőleg az igazítást az értelem követelte.

A kézirat az egyes részek deklamálóinak a nevét a szerepük végén közli. Kiadásunkban a szöveg élén a deklamálók neve helyett a szerepeket írtuk a részek elé. Ezeket többnyire a címszerű tájékoztatásból emeltük ki, illetőleg értelemszerűleg csináltunk szerepeket. Ezt a lapalji jegyzetben feltüntettük, egyébként a csak megrövidített szerepeket nem kurziváltuk.

A lényegében deklamációk sorozatából álló játékot azért sorolhatjuk a drámai műfajok közé, mert a bevezető és a befejező rész kétségtelenné teszi, hogy közönségnek adták elő, a patrónusok, az iskola mecénásai előtt. Tőlük kérnek jószándékú figyelmet, fogadtatásukért bocsánatot. A VI. rész színpadról a közönséghez kibeszélő szereplője bizonyos mértékben *A fősvény* Harpagonjára emlékeztet. Drámai küzdelemről, drámai cselekményről, mint annyi más iskolai előadásban, itt természetesen nem beszélhetünk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 8 *kiszeb musaknak* — a diákoknak
- 11 *Regiaba* — királyi palotában
- 28 *En kitsin Minerva* — ti. a verset mondó tanuló
- 34 *kellek* — kérlek
- 53 *Folnagy* — tisztartó, intéző
- 56 *Ductor* — előljáró
- 58 *egyszer-s-mind* — együtt, egyszerre
- 63 *Citatziora* — az idézőlevélre
- 65 *Szarándok eletet* — külföldön való tanulást, peregrinációt
- 80 *Praebenda* — szolgáltatás a katonaság élelmészére
- 84 *A ne odaértendő a lennének elé is: ne lennének ellenkezések.*
- 87 *Sargákat* — sárga aranyakat
- 90 *Lodingh* — löportartó tok
- 105 *Mellyesztve* — koppasztva
- 109 *halamis* — halom is, rakás is
- 111 *Meses* — olv. mézes

- 116 A sor rövidebb egy szótaggal.
 119 A *skarlát, gránát* — finom szövetfajták
 120 A *tafota* — selyemszövet.
 121 Az *atlasz, kamuka* — szövetfajták
 124 *hettyki* — hetyke, rátarti
 126 *Galandot és premet kötesestől* — szalagot és szegélyt (peremet!) köteggben
 127 *Fűzőket* — szalagokat
 128 *frisseltettek* — ékesítettek
 137 *őket* — éket, dísz
 138 *ővedzőket* — öveket
 139 *Skofiumos selyemmel egyvelletetteket* — arany- (ezüst-) fonállal és selyemmel vegyített
 143 *flaytz* — bojt
 157 *atalagja* — hordója
 167 *encz hencz* — egykettőre (eins zwei)
 173 A sor értelme; Akinek a nyaka olyan erős, mint a fonott gúzs, a feje pedig olyan, mint egy sisak.
 179 *szilylyallya* — simára faragja, simára dolgozza
 189 *le fozza* — lefosztja, azaz kifosztja
 201 *senki után* — A szótagszám senk' után ejtésnél jó csak.
 203 *usikalodnak* — uszkálnak (?), kerülgetnek (?)
 205 *Cape, rape* — Jelentése a következő sor elején.
 206 *vagj arte vagy Marte* — vagy csellel, vagy erővel
 228 *nyakasokkal* — ökrökkel
 229 *Brakiummal* — erőszakkal
 233 *kié* — A szótagszám kjé ejtésnél szabályos.
 294 *situssa* — fekvése
 305 *sponte* — önként
 309 *Meser* — méhsör, mézből erjesztett szeszes ital
 311 *kantalni* — énekléssel, versmondással adományt gyűjteni
 314 *sufas* — disznóhúsos leves vagy maga a disznóhús
 318 *Fenesit* — fenesi bort; ilyen nevű hely 2 is volt Kolozsvár közelében
 322 *Aquavita* — pálinka
 325 *Czompollyi s' kőmáli* — Csompoly bortermő vidék Kolozsvár környékén; Kőmál a Szamos bal partján a Fellegvár alatti domb keleti szőlőtermő hajlata. Úgy látszik, egyik sem volt minőségi bor.
 335 *Decurio* — a szenior szolgadiákja
 344 A sor értelme: Ha csak krétával írták is fel a kapura, hogy mentes, ti. a szolgáltatásoktól.
 352 *idejen koran* — idő előtt
 358 A *susták* kb. két garast ért.
 361 *süllyegő* — süllogó, sült
 365 A sor értelme: Nem engedem, hogy köntösömet elszakítsák a húzással (eröltetéssel).
 369 *csubakokkal* — cubákkal, combokkal
 373 *Jarai s' Almasi* — mindkét szereplő valamilyen tisztséget viselhetett
 412 *postakon ülő eoltözetben* — szárnyas saruval, útikalapban, hírnökpálcával a kézben ábrázolták az istenek hírnökét, Mercuriust
 461 *gradusban* — rangban
 491 *az Orias nepek* — a gigászok, akik fellázdak Jupiter uralma ellen.
 524 *Labás haz* — Kolozsváron a Piac téren egy emeletes házat hívtak Lábás háznak, boltívei alatt kocsmá volt.
 555 *köblenként* — mintha dézsából öntenék (a köből ürmérték volt).
 632 *Ferfiakat* — A szótagszám férfjakat ejtésnél jó.
 649 *Dinának népe* — a nimfák
 635—638 A sorok tizenhárom szótagúak.
 673 Nehezen értelmezhető sor. Terpszikhoré a karctánc műzsája volt. Zeneszerszáma a líra. Az lenne természetes, ha ezt verné. Minerva ugyan a zene védőistene volt, de hangszere a fuvola. A sor utolsó szava talán szóröntés lehet.
 688 *magok megh tsállják* — a. m. becsapják magokat

A LATIN SZÖVEG

Kiadásában betűhíven követtük a kézirat szövegét. Elhagytuk azonban az ékezeteket, és változtattunk helyenként a központozáson. Egy-két helyen szükségesnek látszott a szövegen is javítani.

Az egyes részeket római számmal jelöltük meg. Ez hiányzik a kéziratból. Minden rész után ott olvasható az azt deklamáló neve. Ezeket a záradékokat nem a szövegben hozzuk, hanem itt adjuk meg.

I. Dixi. Franciscus Joo Nobilis Poëta.

II. Dixi. Samuel Rajner Nobilis Poëta.

III. Dixi. Michäel Almasi Nobilis Civis Poëta.

IV. Stephanus Dersi Poëta.

V. Franciscus Joo Nobilis Poëta.

VI. Dixi. Sigismundus Kövendi Nobilis Poëta.

VII. Dixi. Benedic. Sz. Kirallyi Stud. Poëta.

VIII. Dixi. Studiosus Poëta. (Név nincsen.)

IX. Dixi. Johannes Pachei Civis Poëta.

Itt közöljük a szöveg végére utólag bejegyzett két sort.

Cum tecto vivas ne aures verba malorum
Arbitrii nostri non est quid quisque loquatur.

I. SALUTATIO PRAELIMINARIS

Salve Nobilium Soboles illustris Avorum!
Turba Patronorum, vere Generosa Virorum!
Filia, quam genuit Magni Jovis melyta Proles
Vestri dexteritas et virtus nescia Fatis
5 Cedere consultos ambae fecere Parentes,
Et Patriae Patres ad publica commoda natos
Vos Inopum dulci tristem sermone dolorem
Cosilio tuto patrioque favore levatis;
Et quod summa rei est, totum simul Atlantidis
10 Afflictae Patriae fertis cervicibus Axem;
Larga Dei maneat summi benedictio nostri,
Quos Pietas et quos huc virtus alma vocarunt.
Pingve solum vobis pingves producat Aristas,
Diva Ceres spicis crispas redimita capillos
15 Quandocunque epulas cum faenore mittat opimas
Affatim largos penetratis quaeque Lycei
Effundant rivos et pocula mixta Falernis
Impleat egregiis soboles Semeleia Vinis.
Et simul infundat Calathis arvisia Mulsa.
20 Mella fluant vobis, ferat et rubus asper amonum.
Vestrae lactae[!] domum referant distenta Capellae
Vbera, nec magnos metuant armenta Leones.
Vivite perpetua vitam cum Pace quietam;
Vivite pignoribus charis, populique saluti
25 Communi, et tenues nostri sudoris opellas
Aspectu Patrio dignos componite vestro.

II. AUREA AETAS

30 Doctorum *varie* distorsit Opinio mentes,
Tempore quo factus Mundus qualive creatur.
Ast mihi dicenti quod si praebebitis aures
Quoslibet ignaros mox hac in parte docebo.
Indubium est Homines ambos sine veste Creatos
Esse, vel ut docuit vere experientia veri.
At si tristic Hyems canos Hirsuta capillos
35 Principio mundi vitae primordia fecit,
Nescio qui duros primi potuere parentes
Frigoris Alpinos nudi portare rigores.
Nec fuit Autumnus, quia sic quoque frigus acerbo
Parcius esto, tamen rigide laeisset atrosque
40 Neve sub ardenti saevit hinc maximus Aestus
Sole, nec herbiferos Phobeis ignibus Agros
Tunc Aestiva Dies Euro spirante resolvit.
Aurea vere sata aetas, quae vindice nullo,
Et rectum et justum nullo praeceunte colebat.
Supplicium nullum, scelerataque Crimina nulla,
45 Neve metus, nec poena fuit, comunitur omnes.
Ut vivant vitam, docuit natura, quietam.
Non fuerunt ullis mandata insculpta Tabellis,
Nullus erat Judex, sed erant sine Iudice tuti.
Nondum Navis adhuc timidis agitata procellis
50 Ex pino confecta fuit, nec navita ventis
Aequoreis impulsus erat, nec Littora puppes,
Nec Maris obliquae ripae tenuere carinas.
Vix inter se se fuerant vel nomine noti
Mortales, nullis Domibus decorata superbis
55 Urbs fuit, erectos quae tollit ad aethera muros.
Orpheus in sylvis, inter Delphinas Arion,
Tunc nec dum Lusere Lyris, clangore tubarum
Nemo elusus erat, bene docti Martis Alumni
Haud poterant duris palmas innectere scutis
60 Mollia securae peragebant otia gentes.
Omnia sponte sua fiebant, ipsaque tellus
Omnia Liberius nullo sub arante ferebat,
Flumina jam lactis, jam flumina Nectaris ibant
Mellifluae Quercus stillabant suavia mella.

III. AETAS ARGENTEA ET AHENEA

65 Aurea Saturno florebant secula Rege.
Successit Jovis imperio corruptior Aetas,
Quae ducit Populos duro servire Labori.
Ante Jovem nulli subigebant arva coloni,
70 Nec signare quidem aut metiri limine campum.
Fas erat, et tellus fruges inarata ferebat.
Mella haec decussit folijs, ignemque removit,
Aetas, et rivis currentia vina repressit.

75 Ut *varios* usus meditando exturberet artes
 Paulatim, et sulcis frumenti quaereret herbam.
 Tunc almos primum sensere cavatas.
 Navita tum stellis numeros et numina fecit
 Nomina, purpuream faciem cum flectat ab auro.
 Respice naturam ferri, dum candeat, urit.
 80 Curvatum quicquid tangit, trahit impiger ad se,
 Nec se corrumpi patitur, corrumpit at ipsum.
 Sic ubi duritiem praesens haec continent Aetas
 Ultima, condignum meruit sibi ferrea nomen.
 Sic urit gravius, sic fert inimica cruorem.
 Candida delitijs haec Aetas quae modo splendet,
 85 Splendet et externo Vultu lasciva serenat.
 Sic ubi qui charum se praebet primus amicum
 Primus idem fiet vitae ferus insidiator.
 Est alius fallax hujus de semine natus,
 Impius Autholicus fur, praedo, turpis avarus,
 90 Sangvinis aut sitiens Geryon, aut insidiator.
 Aut alius sacra Divum sine Lege profanus,
 Omnis sollicitus nec quisquam Pace quietus.
 Contentus quisque suo est, furtum et violentia regnant.
 Et Bellona suis regnat crepitantibus armis.
 95 Undique conquatunt hastae, Gladii, galeaeque,
 Artem prosequitur Mars, Pallas, Martis alumnos,
 Quos metuat, fugiat, quisquis sibi procreat Hostes.
 Sic gemini Patres contendunt, sic malus Hospes
 Hospicium turbat, sic Foemina garrula quaeque
 100 Secum saepe diu certat, furiosa tonatque
 Pocla venifero potu foecunda Novercae,
 Et quod habet Circe, vel habet Medea veneni,
 Hoc praebent natis, nec non natabus iniquae
 Cerbereae spumae succos ex ore nocivos
 105 Efflant. Circeis detinctas roribus herbas
 In mundi exitium miscet Medea, quod olim
 Attulerat secum Scyticis aconiton ab oris.
 Vivitur ex raptu, praedam raptatque, capitque
 Insanus miles, non danti tergora pulsat.
 110 Incola quas nuper Stygiis admoverat umbris,
 (Ut posset quondam miseram nutrire senectam)
 Effodiuntur opes, misere lacerante flagello,
 Tergora, magno cum strepitu, vel murmure sevo.
 Atque ut perpaucis complectar plurima verbis,
 115 Res quaecunque suam variato vellere forman
 Exiit, et rigida velat ferugine tinctam.

IV. GIGANTOMACHIA

Nunquam Cyclopes Numen coeleste verentur;
 Jam Jam conscendent Coelestia regna Deorum;
 Vnde Jovem primo, reliquosque perinde minores
 120 Turbabunt Coelo; nunquam reverebimur illos,
 Quos errore veneratur opinio Divos,

73 *varios* [Értelemszerűleg jav.]
 86 *braebet*

87 *prim(a)us*

Nulla mora est, Pindus vel Pindo major Olympos
 Ossaque vel Calpes vel Achantius atque Aracanthus,
 125 Arte nova fient et docta lege studendi.
 His quibus impositis Caeli fastigia celsi
 Scandere sic licitum, superos expellere coelo.
 Ne fieret terris securior arduus Aether,
 Faximus ut potius fulgentia nomina nostri,
 Perpetuo maneant et nostri fama perenne
 130 Floreat, atque aris nostris imponat honor.
 Vel petat e vivis libandas fontibus undas
 Plebs humana, quibus longum reveremur in aevum.

V. CONSULTATIO JOVIS DE PERDENDO HUMANO GENERE

En ego siderei quem vix tenet Aetheris axis,
 Quem Cybele genuit, superum quem tanta Propago
 135 Excandescentem aut tantus me sustinet orbis,
 Ad mea vota horrent Coelorum compita, signis
 Zodiaci aequalis vibrantia lumina sparget
 Circulus, et recto spectabit fine Bootes
 Ursam majorem, et sub virgine spica micabit.
 140 Atlas horrisonos elisis nubibus ignes
 Excutiet, tonitru pavido praesagiet Orbi,
 Quid quod ego et Coelos terramque movebo trifulco
 Fulmine; At Humanus (quem dextra condidit) Orbis
 Ausus sacrilegos super Aethera tollere vultus,
 145 Tentat Sydereos pariter discindere Nexus.
 Tantumne exarsit scelerum effrenata libido,
 Ut Superos Mortale nefas praesumere poenae
 Suscipiat, vesana animum violentia raptet
 Siccine? Tu nostros Patriae citus Aula penates.
 150 Excipe et unanimes urgebit Calculus urnas.
 Quare Nate Dea si te seu vota parentis
 Seu moveat superum reverentia, suscipe Fili
 Ite ad sublimes Superum (Penetralia) et Aulas
 Sceptigerique Jovis suppremo nomine mandes,
 155 Vt celeri cursu subeant Regalia Divum
 Moenia, (nec maneant), superorum nomine Lares.
 Haec postquam horrendo Saturnius edidit ore
 Contremuit mundus, parili virtute pertensus.
 Mercurium nec jussa manent at nuncia Patris,
 160 Eloquitur superis, nullo sermone relicto.
 Quos quia fata regunt, ut certus sustinet ordo,
 Sic nullus tentat veniam exorare manendi.
 Ergo ubi Sydereos lux altera sustulit ignes,
 Et retulit vividos radiorum Phoebus ocellos;
 165 Quadrijugo Superi sublimi Sydere vecti
 Alta Jovis lustrant Regalia tecta Tonantis.
 Quos dum praefixus solitusque expleverat ordo,
 In seriem Cunctos jussum est residere Gradivos
 Celsius at Regis soliumque Jovisque Corona
 170 Dilectusque suis Ganymedes parte sinistra.

Tum sic Coelitibus sua Juppiter ore resolvit.
 Nominis, o superi, si qua est Reverentia nostri
 Et vos nostra movet facies Diadema decusque,
 Quod volo, quod jubeo, stet pro ratione voluntas.
 175 Ecce orbis terrae valido quem robore dextra
 Ut praeiret cunctis animantibus ipsa creavit.
 Exerit cristas aut quae vioelentia vexat.
 Vult temere nostros Coelis turbare poenates.
 Ante Lycaonius mox me temeraverit ausus
 180 Nuncque Gyganteus consurgere suscipit ordo.
 Quid faciam, superi? Mox terris milia mittam
 Fulmina, et efficiam totus fere fumigat orbis,
 Aeternisque animas mittam cruciatibus omnes?

VI. ORATIO UNDECIM DEORUM, NE MUNDUS FULMINIBUS,
 SED POTIUS AQUA PERIRET

Lydia tota fremit, Phrigiaeque per oppida factus
 185 Rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
 Venit Atlantiades rapide velocibus alis,
 Magni signa Jovis cartis insculpta tenellis
 Prae manibus gestans, regalia sceptrata nitenti
 Auro vel nitide gemmaque ornata micanti.
 190 Et tulit ad superos olim quem lucida partu,
 Plejas enixa est, magni mandata parentis,
 Non leviter tantum Chartis Cedroque notata.
 Est via sublimis coelo manifesta sereno,
 Lactea nomen habet candore notabilis ipso.
 195 Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis,
 Regalemque domum dextraque levaque Deorum.
 Atria nobilium valvis celebrantur apertis,
 Hic illicve habitant, qui sunt de plebe Deorum
 Coelicolae, patrios alii posuere penates.
 200 Majores a fronte Dii: quos vulgus honorat
 Divorum, hicce locus liceat si dicere verum,
 Est Coeli sedes, quae Majestate Deorum
 Impletur. Dixere Jovi, cur quaeso vocasti?
 205 Adsumus et nullos tenuit mora longa vocatos.
 Juppiter astripotens sceptris innixus Eburnis
 Concutiens regale caput, regalibus ausis
 Talia verba refert: Sub utroque jacentia Phoebo
 Littora, qua totum Nereus circumsonat orbem,
 210 Perdendum est mortale Genus, per flumina juro
 Infera sub terras Stygio labentia luco!
 Hic modus, inquit, erit: manibus fabricata Cyclopum
 Tela, quibus pereant mortalia pectora, mittam.
 Vnanimi voto superi dixere. Voluntas
 215 Esto tui partim, partimque oramus, ut illos
 Ignito nolis ex altis fulmine coelis
 Perdere, nam Phoebus flammis crepitantibus omnem
 Orbem terrarum magno stridore peruret.
 Quodque rei caput est, sublimia tecta Deorum

220 Concipient flammis, quibus alta palatia Coeli
 Ardebunt, Atlas qui fert cervicibus axem
 Et mare subdit equis, et fessos excipit axes.
 Amplius haud poterit flammis urentibus ustus,
 Robustis humeris tantum portare laborem.
 Atque ita perpetuos casus sine fine doloris
 225 Et nos et Coeli misere patiemur uterque,
 Tunc ardebit Athos, sublimis *Imaus* et *Oetha*
 Et tunc sicca Prius celeberrima fontibus *Ida*.
 Virgineusque *Helicon*, simul atque *Oeagrius Aemus*,
 Insuper ardebit geminatis ignibus *Aethna*.
 230 *Parnasusque biceps*, et *Eryx*, et *Chynthus* et *Othrix*
 Et tandem nivibus *Rhodope Charitura*, *Mimasque*
Dindimaque et *Micale*, natusque ad sacra *Cyteron*.
 Ardebit *Pindus*, vel *Pindo major Olympus*,
 Meriaeque *Alpes* et nubifer *Apenninus*.
 235 Si freta, si terrae pereunt, si regia Coeli,
 In Chaos antiquum convertimur. Ergo Deorum
 Maxime, maturo sub tempore, corrige vota.
 His ita propositis igniti fulminis ignes
 A Jove ponuntur: mortali semine nati
 240 Diluvio pereant, inquit; Neptune, jubeto
 Fluminibus, celeri volvantur in aequora cursu,
 Insuper et Pontus telluris obambulet orbem,
 Vt pererat mundus, totus perit invitus orbis.

VII. NEPTUNUS AUXILIARIBUS UNDIS
 JUVAT FRATREM SUUM, JOVEM

245 En me, me Pelagi Dominum! Summus super aequor
 Qui Deus et tanti Rector fortissimus Alvei
 Per mare Neptuneus per ventos, flumina regno,
 Si bene de meritis referam pro tempore nostris
 Nec bene sufficiunt lingvae, nec tempora cedunt.
 Non ego mortali natus de sanguine, nec sum
 250 Semideus, nec me duplex natura creavit.
 Nec mihi nomen Homo est, at Summo Numine sumus.
 Gaudeo Saturno Patre, celsi gaudeo caeli
 Natali solio, melior natura perimis
 Quem posuit Sublime locis candore serenis.
 255 An ne Deo quicquam nasci difforme putandum est?
 Nil! Deus ergo sum divino numine natus.
 Nec sum Semideus, nec sum mortalis Julius.
 Vos peto Nereidas, huc, huc properate loquentes,
 Quae mihi Majestas sit, quaeque potentia, testes
 260 Ad mea dicta sitis, nec vos mora longa retardet:
 Est mihi pennigero Sceptrum Regale tridente
 Marmoreo dignum solio, gemmaque micante,
 Conspicuum, quod dum teneoque, capioque, regoque
 Rex ego per totum Pontus, per flumina solus
 265 Regnavi, regno, regnabo tutus ubique.
 Me Mare sive feros Aquilo, Borealis, et Auster,

Et metuunt venti, metuit Notus impiger alis,
 Et metuit Zephyrus, me solum teneat Eous.
 Conpescunt mea Sceptra Notum nec nubila Nimbis
 270 Excedunt votum stridore pluentibus illic
 Desistunt Venti, subito super aequora moti,
 Desistit Pelagus percussa turbine motus.
 Cymothoe Glaucusque manu Pater ipse profundi
 Me juvat, observat quis quis mea dicta Deorum.
 275 Nereides, Driades, aliae liquidaeque sorores
 Observant nec non simili pietatis amore
 Rectores Marium, Fauni, Satyrique sequuntur.
 Me Sequitur votis de Coelo Jupiter ipse,
 Praesidium poscens, animae dum Concipit iras
 280 In Genus Humanus, cui jam maledixerat Aula
 Coelicolum, cui, si desim, tum sufficiens vir.
 Vix erit, ut liquidis (velut decreverat) undis
 Obrueret totam faciem telluris ab alto.
 Non deero, sed ero Notus super Aethera fama,
 285 Notus ero superis, notus sum cuique sub undis
 Et queis Elysium dominatur Pluto sub undis.
 Nulla mora est, liquidae subeunt mea tecta sorores,
 Ceruleus Triton celeres jubet ire Ministros,
 Vt perdant subito longum sine finibus Orbem.
 290 Expatiata ruunt per apertos flumina Campos
 Cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
 Tectaue cumque suis rapiunt penetralia sacris.

VIII. DEUCALION ET PYRRA CONSEQUUNTUR, SIMULQUE ACCEPTO A
 THEMIDE CONSILIO, HUMANUM GENUS REPARANT

Est Deus aeternus justus, justosque perinde
 Divino intense semper dignatur amore,
 295 Ast e converso quorum Mens impia callum
 Obduxit, digna poena punite frequenter
 Constituit secum, ne unquam temerarius ausus
 Excurrat Sphaerae magno cum pondere limen.
 O si fas esset veterum monumenta virorum
 300 Hac in parte mihi longinquo sumere: forsan
 Non premerem tantum Submisso Corde dolorem.
 Ast omnes satis nec non sentitis uterque
 Praesentem Poenam, dolor hic infandus amare
 Excruciat me, me miserum, cum Coniuge Chara.
 305 Jupiter Aethereos effundit ab aethere nimbos.
 Nec Coelo contenta suo est, Jovis ira, sed illum
 Aequoreis Neptunus aquis juvat, imperat uni
 Servorum Tritona vocant, jubet ire ministros.
 Si qui sunt alios tali cum lemmate cunctos.
 310 Nunc opus est, aperite domos, ac mole remota
 Fluminibus vestris totas immitte habenas,
 Humanumque Genus totum submergite vestris
 Aequoreis undis, veniunt ad iussa subinde
 Flumina, quae Tellus super ima parte recondit.

315 Nulla mora est, Homines immensa licentia ponti
 Obruit, amborum tantummodo vita remansit.
 O soror! O conjunx! non solus vivere sinit
 Aequor, et ignoro qua sit reparabile nostrum
 320 Arte Genus, quaeso numen coeleste precemus,
 Forsitan ignoscet, nam flectitur ira Deorum
 Assiduis precibus, Divina oracula multis
 Solamen dixere. Themis oremus uterque
 Unanimi voto, nobis si forte medelam
 325 Indicet, totum qua possimus arte vicissim
 Humanum reparare Genus, nam vita duorum
 In dubio est, vitae dubiam sortemque timemus
 Ambo, ni fuerint alii solamina nobis.
 Mota Themis precibus, temploque recedite, dixit,
 Absque mora in terram velamina ponite vestra
 330 Ossaque post tergum magnae jactate Parentis
 Saxa, quibus dederat nomen de jure vetustas.
 Deucalion si quae projecerit, inde resurgent
 Sat magna tum mole viri, vel viribus omnes
 Robusti; quos Pyrra dabit post terga lapillos,
 335 Foemina casta simul virgoque pudica resurget.
 Unde Homines nati durum Genus atque laborum
 Experti, dura restanque origine natos.

IX. EPILOGUS

Reddere par paribus nostris est viribus impar,
 Sed tamen emeritas grates ubicunque licebent,
 340 Pro patrio vobis affectu semper agemus.
 Ergo dum celsis errantia numina Coelis
 Fulgebunt, dum Sol migris orietur ab Indis,
 Praevius Luciferis aderit dum curribus Eous,
 Dum vel tristis Hyems Autumnum proferet Aestas,
 345 Dumque fluet spirans refluatque reciproca Thetis,
 Dum mixta alternas cupient Elementa figuras,
 Vivite foelices! Pacisque favore ligati,
 Ex animo voveo, pro dextra parte salutis
 Vivite perpetuo vitam sine fine perennem!
 350 Fortunae imperium, nullum subeatis iniquum,
 Aedibus in vestris Pax Lauro ornata virescat.
 Aurea per grate vobis in signia Pacis
 Vernerit; Nectareos veris mulcentis odores
 Spiret odor Pacis suavissimus inque Perennes.
 355 Votivos Annos, votivaque Lustra dierum
 Vivite! Concordes interumque, interumque vovemus.

317 sivit
 328 pr(a)ecibus

338 [A sor elótt:] Επιλωγος
 343 Praevia

4.

KONCZ GÁBOR
KRISZTUS KÍNSZENVEDÉSE

KOLOZSVÁR, 1777

[A SZEREPEK ÉS A SZEREPLŐ SZEMÉLYEK:

PROLOGUS	Martinus Kontz
JÉZUS	Johannes Intze
FŐPAP	Johannes Nagy
PÉTER	Michael Intze
JÚDÁS	Dálnoki
SZOLGÁLÓLÁNY	Dálnoki
SZOLGA	Johannes György
EPILOGUS	Martinus Kontz]

PASSIONIS CHRISTI PARS PRIOR ANNO
1777 VERSIBUS COMPREHENSA

per G. Kontz

PROLOGUS

Hogy többetskén vagyunk, meg ne ijedjeteK,
Hanem méltóképen ránk figyelmezzeteK,
Beszélgetésinknek üdöt engedjeteK,
Ha vagyon Krisztushoz buzgo szerelmetek!

5 A' mik Kesergették Krisztust olly sokáig,
A' miket szenvedett éppen Keresztfáig,
'S meg nem hálálhatunk e' világ fogytáig,
Mint lehet, meg mondjuk fél, fertály oráig.

JÉZUS

10 Kedves Tanítványim, elmulván két napok
El árultattatom, 's a' fő 'Sido Papok
Meg feszítnek engem, 'S oh, keserves napok,
Akármerre nézzek, pártfogot nem kapok!

FŐPAP

15 Öszve gyültünk ugyan, s mindis vagyunk készen,
Hogy Jésust meg öllyük. De talám jobb lészen,
Ha ez a nagy dolog haladékot vésszen,
Ez Innep napok mert nagy indulat lészen.

PÉTER

20 Oh, Aszszonyi állat, mire lön e nagy kár?
E drága olajat adtad volna el bár,
Jött volna érette arany egy néhány pár,
Adnok a szegénynek, a ki utánnunk jár.

¹² [A következő 12 sor idetartozására Δ jellel utalt a másoló.]

JÉZUS

Édes Tanítványim, ne neheztelyletek
Szegények mindenkor lehetnek veletek,
Én pedig majdon el vétetem tölletek,
Mellyre e kenetis világos jeletek.

JÚDÁS

25 Fő Papok, Judásnak mit akartok adni?
Jesust kézben adom, 's nints mod meg maradni.

FŐPAP

Tsak add kézben, készek vagyunk mi fogadni
Harmintz pénzt, 's tégedet bér nélkül nem hadni.

PÉTER

30 Husveti Báránynak el jött az ideje,
Meg készítésének hol légyen az hejje?

JÉZUS

Kitsin sergeteknek mennyen el ketteje,
Az ilyen dolgoknak mestere és feje.

35 Kit egy korso vizzel városba tanáltok
Elő jöni, annak házánál meg szaltok,
Mert én velem együt annál vatsoráltok.

PÉTER

Nagy almelkodással, Uram, fel kiáltok:

40 Te akarodé meg mosni az lábomat?
Talám nem tudod én alatson sorsomot?
Meg botsáss, ez egyben nem hajtom magamot,
Akaratod alá én akaratomot.

JÉZUS

Peter, te nem tudod, a mit én most tészek,
Kiket meg nem mosok, nem lesz velem részek;
A mire láttyátok, hogy kezeim készek,
Ha azt mívelitek, én jo neven veszek.

45 Ezt pedig, akarom, előre tudjátok,
Hogy találtattatik köztetek egy átok,
Kinek árulása után halált látok,
Tsak egyre tzélozok, nem magyarázhatok.

PÉTER

Uram, el bámultunk; vallyon 's a kitsoda
50 A ki szemtelenül vetemednék oda?

JÚDÁS

Tám 's ugyan én vagyok?

JÉZUS

Minden szándékod a,
Hogy nékem készüllyen fogság és kaloda.

E kenyeret 's e bort minnyájon vegyétek,
Emlékezetemre igyátok 's egyétek,
55 Mesterteknek nem kell immáron több étek,
Mennyeknek országa mig nem lesz tiétek.

JÚDÁS

Már el közzelgetett az éjnek ideje,
A titkos dolgoknak most vagyon a hejje,
El mégyek, hadd folyon a dolog veleje,
60 Ne gyötrödjék tovább Sido Papok feje.

JÉZUS

Meg ditsöittetem, Édes Fiatskáim,
Vagynak még veletek tsak kevés oráim,
Tü most velem el nem jöhettek, Fáklyáim,
Sem te, Péter, sem több kedves Tanitványim.

PÉTER

65 Mért ne követnélek, Uram, én tégedet?
Magam lelkeimmel meg váltannám lelkedet,
Nem szenveded nállam nélkül tömlöztödet,
Sem, ha meg kell lenni, sujós kereszteted.

JÉZUS

Péter, ne eskügyél! Nem tudod még, ki vagy.
70 Kész a lélek, de a test gyarlosága nagy,
Buzgo forroságod még az éjjel meg fagy,
'S arra vetemedel, hogy engem meg tagadgy.

75 Mig en imádkozom, ülletek vesztég itt,
Engem a fájdalom halálra szomoritt,
Halál képzelődik előttem, s háborit,
Tü imádkoztatok, 's az Isten meg segitt.

80 En szerető Atyám, ha tsak lehetséges,
Mullyék el e pohár. De ha dütsöséges
Ugy lészen Nevednek s másnak üdvességes,
A te akaratod nállam elégséges.

85 Simon, aluszoló? Kérlek, Vigyázzatok,
Bartsak egy oráig, és imádkoztatok,
Hogy a kísértetben soha ne jussatok,
Ugyantsak keveset immár nyugogyatok!

85 Ha meg nyugottatok, immár kellyetek fel,
Mennyünk szembe, most már szintén érkezik el
Az arulo Judas, 's már adatottis jel
Tölle a Sidoknak, miként fogassam el.

JÚDÁS

90 Vitézek, szemesen réám vigyázzatok,
Egyebeknek, kérlek, mind békét hadjatok,
Kit *meg* tsokolandok, ara rohannyatok,
Mível a többinek nintsen mért ártsatok!

JÉZUS

95 Jo vitézek, talám, kerestek engemet,
Talám vadászátok az én életemet?
En vagyok a Jesus, fogjátok kezemet,
Hagyatok el menni e kús seregemet.

100 Arulo barátom, Judas, mire jöttél?
Az ártatlan Vérért, el hiszem, bért vöttél,
Jámbor mesterednek gyilkosává löttél,
Mikor gyilkosival szövetségét töttél.

PÉTER

Meg fogattatásod, Uram, nem szenvedem,
Fegyvert rántok, s érted verig vitézkedem,
Szép szoval, hijjában, nem is reménkedem,
Valakiket érek, mind fejeket szedem.

78 el pohár [A szótagszám miatt jav.]; dütsöséges
79 udvességes

91 meg meg
97 Juda

JÉZUS

105 Péter, fegyveredet botsásd hivellyében,
Mert kik fegyvert fognak, 's azt mások vérében
Feresztik, magokis fegyvernek sebében
Vesznek; nem kell fegyver jámborok kezében.

Ládd, ha farasztannék kéresemmel Eget,
110 Adna Atyám mingyárt tizenkét sereget,
Szent akarattjának de tészek eleget,
El szenvedem, a mit én réám méreget.

Vitézek, én réám éppen úgy jöttetek,
Miként egy latorra, hogy meg kötözzetek.
115 Sötéttség anygala a tü vezéretetek,
Sötéttség hatalma segitti kezetek.

SZOLGÁLÓ

Im, ez az emberis annak Tanitvánnya,
Mestere kényyait, láttyatok, mint szánnya,
Szerentsétlenségét be szivesen bánnya,
120 Mert úgy tartya, hogy az az Isten Báránnya.

Neis tagad! Láddé, teis vélle valál,
Te montad, hogy lelked soha tölle nem vál,
Akár melly nagy veszélly erette ha talál,
El nem szalaszt tölle sem élet, sem halál.

SZOLGA

125 Ugy vagyon, mert lattunk a kertben tégedet
Vélle együt; még te rántád fegyveredet,
Mikor mutogatád jo vitézségedet.
Tsak vald meg, hogy hozzá tartod hűségedet!

PÉTER

Beszédeiteken igen tsudálkozom,
130 Inkáb, ki lehet az, énis tudakozom,
Mert én ha valaha vélle barátkozom,
Imé, elöttetek magam meg átkozom.

Könyörüly én rajtam, Egeknek Istene,
Mert el foglalt vala a Pokoli fene,
135 Nem lők álhatatos úgy, a mint kellene,
Mélto vagyok, hogy rám jön a pokol szene.

140 Uram, ha könyörölsz rajtam, néked élek,
A kísértetektől maszszor inkább félek,
Magam felől többször oly nagyot nem vélek,
Tsak hogy ne veszzen el ez a bünös lélek!

EPILOGUS

Itt meg állapotunk, 's Cristusunk sebeit,
Erettünk szenvedet Verettetéseit,
Münköt meg gyógyitto fájdalmas kékjeit
Mászor meg beszéllyük egyéb keserveit.

145 Adja az Ur Isten, a Krisztus halála,
A ki érettetek eltétöl meg vála,
S az Atya Istennél kegyelmet találá,
Használlyon, s legyetek kedvesek ő nálla.

150 A mellett tütöket emlekeztessenek
Minden kegyességre, és fel ebreszsenek
A Krisztus sebei, 's arra serkentsenek,
Küsdedi üressen hogy el ne mennyenek!

155 Valamig halando testünktől meg válunk,
Ha ezt mivelitek, miis supplicalunk
Vrunknál értetek, 's néki commendálunk,
Talám lelketeknek gratiát találunk.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye: **Húsvéti versek** (1777) 42a—46b. RSzK, Marosvásárhely, Teleki—könyvtár, Ms 0670. (STOLL 325.) A szöveg végén *Ammen* záradék olvasható.

A kézirat kolligátumot KLANICZAY Tibor találta meg a székelykeresztúri volt unitárius gimnázium könyvtárában. [Beszámoló a Román Népköztársaság könyvtáraiban végzett kutatásaimról. (Adalékok kéziratok énekeskönyveink történetéhez.) MTA I. Ok. V/1—4. 90. sz.] A kötet eredeti címe az első lap teljes elmosódottsága miatt olvashatatlan, a fenti címet Klaniczay adta a gyűjteménynek. A kézirat húsvéti énekeket, köszöntőket tartalmaz. Keltezésére a 47a lapon szereplő 1777. április 29. dátum enged következtetni. A jelen passió címében is bizonyára ez az évszám állott. Az utolsó számjegyet tartalmazó sarok a filmen csonkult, ott csak az *A. 177* olvasható. Kétségtelen, hogy a passió az 1770-es években íródott. A kézirat részét képezte a Jakab Elek gyűjteménynek, melyet ő a székelykeresztúri unitárius gimnáziumnak adott. (Vö. GAL Kelemen, Jakab Elek élet és jellemrajza különös tekintettel irodalmi munkásságának unitárius vonatkozásaira és jelentőségére. Cluj—Kolozsvár 1938. 73.) Ma a marosvásárhelyi Teleki-tékában van Ms 0670. jelzettel: Mikrofilmje: A MTAK 198/I. jelzés alatt. A szövegmásolat erről készült. Nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A cím után szerzői névként G. Kontz olvasható. Személyéről ez ideig nem sikerült adatokat szerezni. Minthogy a passió Jakab Elek gyűjteményében maradt ránk, valószínű, hogy Koncz G. munkájában egy unitárius író szerzeményét mentette meg az elkallódástól.

149 mellett mellett [A második *mellett* aláhúzva.]

Talán azét a Koncz Gáborét, akinek 1769-ben készült versgyűjteményéről szintén Klaniczay emlékezik meg fent idézett dolgozatában (uo. 107 sz.). Címe: *Versus Epithalamici*, és azokat az énekeket foglalja magában, melyeket Koncz Gábor írt Ágh István unitárius püspök lányának és Barra Ferencnek a lakodalmára. Lelőhelye: Marosvásárhely, Teleki-téka, Ms 0555.

FORRÁS

Közvetlen forrásról aligha beszélhetünk. Krisztus szenvedéstörténetét Péter apostolnak a mesterét megtagadó mozzanatig, illetőleg emiatti bűnbánatáig adja elő, ígérve Jézus „egyéb keserveinek” máskor való „megbeszélését”. A párbeszédbe szedett történethez a szerző az evangéliumokból vette az anyagot. Kissé azonban önkényesen válogatott, és ügyetlenül szerkesztett. Nincs belső kapcsolat az egyes eseményrészek között. A főpap szavai (13—16. sorok) váratlanul követik Jézusnak a megfeszítettetését bejelentő igéit, éppen úgy, mint a főpap után váratlanul következnek Péter apostolnak a Jézust olajjal megkenő asszonyt bíráló kifogásai. A 31—35. sorokban Jézus tanítványait a városba küldi a hűsvét esti vacsora előkészítésére. Ezután minden átmenet nélkül Péter lábának a megmosása miatt tiltakozik. Váratlan, hogy a 72. sor után Jézus már a Getszemáni kertben van tanítványával; Péter árulását (129—132. sor) nyomban folytatólag követi a bocsánatért való esedéklése (133—140. sor). A lazán összefüggő szerepek korántsem adják a tárgyul választott szenvedéstörténet első részének teljes képét.

ELŐADÁS

Mind a katolikus, mind a protestáns iskolákban a XVIII. században is szokás volt a passió történetének dramatizált formában való előadása. (Vö. DÖMÖTÖR Tekla, Történeti rétegek a magyar népi színjátszásban. Eth. 1957. 267.) A *Prologus*ból is meg az *Epilogus*ból is kitűnik, hogy a jelen szenvedéstörténetet nem olvasásra szánták, hanem közönség előtt „megbeszélték”, előadták.

Ez a dramatizált előadás a kolozsvári Unitárius Kollégiumban ment végbe. Erre mutat, hogy a Péter apostol szerepét játszó Intze Mihály az ugyanitt 1781. november 5-én bemutatott *Kótyavetve* című drámában is szerepelt, Árgust játszotta. (Lásd kötetünkben az 5. sz. alatt!)

A nyelvi sajátságok (*ú*-zés: üdöt, münköt, tütöket, küdedi; az *á*-t, *a*-t tartalmazó szótag utáni *o*: lábomot, nállom, minnyájon, magamot, akaratomot, seregetek szóalak stb.) szintén a kollégiumban játszott darabokra emlékeztetnek.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kéziratban a szerepeket mondó tanulók nevei olvashatók a sorok előtt. Kiadásunkban itt mindenhol az alakított személyt, azaz a szerepnevet közöltük kurziválás és lapalji jegyzetelés nélkül. Forrásunk részekre bontás nélkül (egyedül a *Prologust* tünteti fel), folyamatosan tartalmazza a passiót. Ebben követtük a kéziratot. A színhely és a szereplő személyek gyakori változásának jelenetekbe osztása apró részekre tördelte volna a darabot, amit önkényesnek éreztünk a szerző szándékával szemben.

A szótagszám-hibákat néhány helyen kijavítottuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

8 *fél, fertály oráig* — fél vagy negyed óra alatt

16 *indulat* — mozgás, sürgés-forgás, lázadás

17—20 Jézusnak az illatos olajjal való megkenése Máté (26, 6—13) és Márk (14, 3—9) evangéliuma szerint a bélpoklos Simon Házában, Lukács szerint (7, 36—50) Simon farizeus házában, János szerint (12, 3—8) Lázár és testvéreinek házában történt. János Iskarióti Júdást említi, hogy zúgolódott ez ellen, a többi evangéliumban név nem szerepel.

24 *e kenetis világos jeletek* — Máté és Márk evangéliumának fentebb idézett részében Jézus mondja, hogy az asszony előre megkente a testét a temetésre, megkezdte a bebalzsamozását.

31 Lukács evangéliuma szerint (22, 8) a két tanítvány Péter és János volt.

135 *lök* — Oliv. lők, azaz lettem, voltam.

136 *a pokol szene* — a pokol tüze

5.

KÓTYAVETYE

KOLOZSVÁR, 1781

SZEMÉLLEK:

JUPITER	Fikker Károly
JUNO	Torotzkai Máthé
IO	Kozma Josef
INACHUS	Demeter Janos
ÁRGUS	Intze Mihály
MERCURIUS..	Jakab András
EPAPHUS	Uzoni Péter
PHAÉTON	Jakab Simon
CLYMENE	Balogh István

KOTYAVETYE

Melly celebrátott Tessalia Tartományában a felső Háznál a Kód uttzában a Tserfa alatt.

El ado portékak: égy Léánynak szüzessége és égy előhasu Tehen.

Az első Substantiát meg vásár/otta^a az Inachus Léányától, Iotol jo áron ama nyerességet kedvellő otromba chyrurgus, a Jupiter.

A másik el ado portéka pediglen, 'ügymint az elő hasu Tehen meg vásároltatott Junotol a maga tulajdon számára; de szerentsétlen volt Juno a Tehenhez, mert ambátor szemes Pásztor őrizetében ajánlotta, tudni illik ama 100 szemű Árgusnak gond viselése alá, de mégis jobban vigyáztván Argusnál Mercurius, sipjának ékes lantyaival száz szemeit el alatta,^b s. fejét vevé Pallossával. Az után a Tehenyis Pásztor nélkül tévélyegvén, végre jutott a Nylus foljo vizenek partyára, holottis oljan fűre talált, mellybe belé harapván, égy friss aszszony lett belőlle.

Ki dolgoztatott pedig ez a Kotyavetye a Kolozsvári Unitarium Collegiumban hartzolo némelly Poétáktól, tulajdon eszeknek Dobjával, pénnájuknak és nyelveknek dob páltzájával ki doboltatott a héten által versekben lenni szokott gyakoroltatásoknak oráin. Égyszersmind pedig finale Deliberatumot pronuntiáltak az Epaphus, Phaëton és Clymene, az Epaphus Anyja között lévő productionalis causában. Anno 1781. Die 5a Novembris.

JUPITER

Honnan jósz, tiszta Szűz, illy nagy serénységgel?
Miért futsz mint szarvas olj gyors sebességgel?
Szerelmed közleni talám tellyességgel
Nem akarod vélem, ilj nagy Istenséggel?

5 Kérlek, ne siess ugy, tartoztasd magadot,
Ne terheld olj nagyon futással labadot,
Mert meg kedvellettem minden te tagodot,
Mivel még nem láttam sohultis másodot.

^a vásárol(o)tta [A javítás ráírva.] ^b alatta

⁶ <tag>labadat [A javítás ráírva; a rím miatt igazítottuk ki.]

10 Ugyanis tündöklük rosa Személyedben,
Ritka természetű vagy egyenes testedben,
Piros hajnal formán ragyogsz szép képedben,
Kévénnék be esni ohajtott kedvedben.

15 Mert mihelly látalak, mindgyarást sérelmem
Nevededést véve bennem engedelmem,
Langallok egészszen, meg gyulat szerelmem,
Tsak téged ohajtlak, kedvesem, vedelmem.

20 Engegy már, édesem, kérlek, kérésemnek,
Nevezzed magadot az én édesemnek,
Hogy tisztellyem képed nekem kedvesemnek,
Ne légy eskütt oka nem várt veszésemnek!

Indully e berekbe, intstállak tsendesenn,
Mozduly kérésemre, magadot rendesenn
Hordozzad, hogy kedvem te véled, édesem,
Közölyem, Személyed tisztelyem jelesenn.

25 Ha pedig magadra irtozol be menni,
Utazásod közben tsak egyedül lenni,
Meg lehet felelmed erettem le tenni,
Tessék hát e végre vezérlésem venni.

IO

30 Ez helyből én gyenge lábom el nem mehet,
Ékes természetem be vinnem nem lehet,
Gratiát kérésed töllem hát nem vehet,
Szolgálátot e Szűz néked hát nem tehet.

JUPITER

35 Ne fus, mert futásod haszontalan léssen,
Előttem az semmit mint füst, annyit téssen,
Mert boszszut állásom mindenkor van készen,
Szerelmed el vézsem hát tölled egészszen.

JUNO

40 Egek, valyon hol van az én kedves Férjem?
Hol keressem s. honnan elé hívni mérjem?
Hová menynek én, hogy ötetis ott erjem,
S. Bolonszagairól meg térésit kérjem?

Kedves sétálásit nem mutatyák Egek,
Be vonták a Földet fekete fellegek.
Mi lehet, jaj, oka, tsillagi seregek?
Todultak rám azért buk s. gondok elegek.

45 A magoss Egekből téhát alá szállok,
Földnek közepette vigyázva meg állok,
A ködet el üzöm, mind addég strásálok,
Mig téged vagy joban vagy roszbán talállok.

JUPITER

Jaj, jó feleségem, Juno! Mit mivelyek?
50 Elötte mentséget valyon miként lelyek?
Mert azoknak nálla, tudom, nem lesz helyek,
Igy nem adatik ok, hogy vélle perelyek.

Mert ha vélled, Jo, talál, gonoszságot,
Gondot és semmi jot nem, sőt práznaságot;
55 Ha téttetyük magunk, gondol ravaszágot,
Es azt meg bünteti mint nagy álnokságot.

Hadd el hát Emberi rogyogo formádot,
Gyémántnál fényesebb ritka szép ortzadot,
60 Pallásnál, Venusnál fenyeseb nyoszolyadot,
Viseld égy darabég mind Teheny igadot.

JUNO

El oszlék a Felleg, vrámot im, látom.
Hát hunn jársz, azt kérdem, társam és barátom?
Addig kerestelek, mig meg izzat hátom,
Szájam ez tehenre egészszzen rá tátom.

65 A matskát hát Sákba en miért takarom?
Hogy éz szép tehenet látom, azt akarom,
Fel ékesittené ez egész Udvarom,
Mert eleget tenne akár hol ily Barom.

70 Valyon e szép teheny kié, mely tsordáé?
Hol let, és hunat jött, tám Báró Kordáé?
Vagy hovasi mokány Kimpiany Ordáé?
Mert én valojaban nem tom, ki Uráé.

JUPITER

75 Most lón e világra e Földre jövése,
Senkitőlis nem volt soha nevelése,
E Szem pillantásban lón meg éledése,
Igaz valóságra Semmiből levése.

JUNO

80 Tied hát e Bárom? Add nékem, kedvesem,
Látnak mostan melyet Szemeim, jegyesem.
Talpra eset Teheny, meg vallom, kegyesem,
Ad nékem, ad nékem, kérlek, Szerelmesem.

JUPITER

Én bé telyesitem ebben kérésedet,
Néked adom, tsak ne halyam nyegésedet.
De ne vond meg tőlle hiv őrizésedet,
Tiéd, gyönyörkötted benne nézésedet!

JUNO

85 Hol vagy szolgám, Arge, hogy gongyát viselyed
Ennek a Tehénnek, felyis fel *nevellyed*?
Porontsolom néked, hiven ezt mivelyed,
A hol fog nyugonni, ott légyen a helyed.

90 Mert félek, Jupiter vissza lopja töllem,
Ha akar, a Barmot könnyen én mellöllem
El ragadgya tsaalárd modgyával előllem,
Igy viszont ki űzi kedvemet belöllem.

ARGUS

95 Itt vagyok, hiv szolgád, mond ki voxodot már,
Juno Isten Aszszony,porontsoly, nem lesz kár,
Mert szolgáltomban lábam Serényen jár,
Száz Szemeim soha ne nyugogyanak bár.

100 Hivenis folytatom én Pásztorságomat,
Ajanlom mindenben kész szolgálatomat,
Nem sajnállam érted nagy fáradságomat,
Igazán folytatom vegig joságomat.

86 fel emellyed<ed> [Értelem szerint jav.]
96 szá<l>z

99 sajnáll<al>am [Ráírással jav.]

Hidd el, meg tisztellek oltalmazásommal,
Árgusi szememmel, sok vigyázással,
Ejjeli, Nappali hiv strasálásommal,
Meg nem terhelhetnek szemeim álommal.

105 Tehát, ékes teheny, meny elébb legelni,
Tévelygésed felöll én fogok felelni,
Junovál szégyelném éretted perelni,
Ha nagy béled jobban nem kezdene telni.

110 Inachus vizéhez itatni halytalak,
Holot játsodoznak kővér márna halak,
Fénylenek szemeim, mint aranyban Salak,
Fordulnak szüntelen, mint kereken falak.

JNACHUS

Jaj, mely szép Tehenre szemeim fordulnak,
Őrómi rá nézve helybe fel indulnak,
115 Nekem intselkedvén labai mozdulnak,
Rám nézvén, mint zápor, könnyvei tsordulnak.

Mitsoda Tehény ez? Senki meg nem valya.
Füvet nyultván néki, kezeimből fallya,
Kezeim édesen tsokolgattya s. nyallya,
120 Kővetvén éngemet, nyomomot visgallya.

De valyon miért sir? Okát bár tudhatnám,
Őtet, hogy ki légyen, elmémmel láthatnám
Tulajdon nevéről hogy meg szollíthatnám,
Sirásit, bánatit többé ne láthatnám.

IO

125 Lábaimnak nyoma nevét meg mutattya,
Hogy Inachus légyen ez Tehennek Attya,
Atyát Léányára mely utosithatytya,
Meg ismérven, szivét nyomoruság hatytya.

JNACHUS

130 Istenek, Istenek! Te vagyé, Leányom,
Szép szinnel ekesült küves szivárványom,
Szépséggel tündóklő villago márványom,
El veszett Léányom, drága maradványom?

101 Hid<el>d el
113 VÉN JNACHUS
116 rápor

125 [A szerepnév hiányzik.]
126 Anyya [Értelem szerint jav.]

135 Erdőket, mezőket, berkeket futkostam,
Utakat lábommal utánnad nyomdostam,
Minden féle módon sok felé kabdostam,
Keservesen érte~~d~~ Sokáig bujdostam.

140 Réád, oh, bár en most ne találtam volna!
Baromi formádért Kedvem nem bomolna,
Bánatom szivemről talám el oszolna,
Leg ottan szájamis örvendezve szolna.

De mivel, Léányom, téged ily formában
Találtalak gyászos Baromi ruhában,
Melyet nem szóttének aranyos bordában,
Hanem készítették Baromi tsordában,

145 Ezért bánatimot Szükség meg vallani,
Mert kedves Léányom te nem tutz szollani,
Tsak sohajtozni s. mint Teheny rivallani,
Nem lehet beszédem neked meg hallani.

150 Te benned volt nékem minden remétségem,
Hogy vóm te utánnad léssen segítségem,
Unokáim nékem bátor békességem,
De léve eretted nagy keserűségem.

155 Jaj, azért a sirás szemem őszve szette,
Gráditson rántzokra homlokomot vette,
A halgatás számot egészszen bé fette,
Gondolkodo Felyem alá függesztette.

160 Jaj, jaj, jaj, bánatim éretted mely nagyok!
Ráz az hideg, alig hogy én meg nem fagyok,
Bánatimnak békét halálig sem hagyok,
Egek, szánynyatok meg azt, hogy Isten vagyok.

ARGUS,

Inachus, Tehennel mi bajod, ki vagy vén?
Nem hagyom siratnod, eléb kergettem én;
Légyenek siralmid ámbár fónyasztó szén,
Mert Juno ellenem éles kardokot fén.

136 értek [Értelem szerint jav.]
151 bébességem

162 siratnok

165 El hajtlak hát ama helynek tetejere,
Fel ülök vigyázni magossab szélyére,
Árnyékkal rogyogo kies szép helyere,
Holotis a Teheny ehessék kényere.

JUPITER

170 Nagy háládatlanság en töllem Ionak,
Meg Vallom, *tetemi* kinek mint a honak,
Fejenek fájdalmit halgatni mint lonak.
Mercurius, legy meg tevőe e szonak!

MERCURIUS

175 Ki vagy? Talám éngem Cyllené Hegyéről,
Cyllene hegyének kies tetejeről,
Zöldéllő teteje székfű mezejéről
Citálsz, hogy le mondgyak az Anyám tejéről?

180 Szolyad hát, szám, szolyad! Igy birsz hir nyelveddel,
Gyönyörködgyék az Ég kárpityya neveddel,
Kárpitytyának ritka titka ily hireddel
Légyen, szoly Jupiter, szoly Kitsin miveddel!

JUPITER

Álomhozo szellőd végyed a kezedben,
Pásztori sipodot ted bé hüvelyedben,
A száz szemű Árgust beszélgetésedben
Óld meg, mind ezeket végyed jól eszedben!

MERCURIUS

185 Szakállomra mondom, igenis el mégyek,
Száz szemű Arguson hogy *én* probát tégyek,
Jollehet Junonál tserbe, perbe légyek,
Quid hoc, tsak Arguson Diadalmot végyek!

190 Circének ma ötöt meg rugják keneti,
Hogy még a ptrútsőkis sipolva neveti,
Mert halálnak roska vislája követi,
A mikor koszpergjem fő gombját le veti.

169-172 [A sorok más kéztől származnak.]

170 teteim [Értelem szerint jav.]

174 tetejerol

177 ig birs hir nyelveddel

183 beszélgetésedben [Ráírással jav.]

186 hogy probát [A szótagszám miatt jav.]

195 Mársoly lábom, marsoly nohát saruiddál,
Orvassággal harmos fuszto poronyiddal,
Tsigá verrel mázalt bibor bársonyiddal,
Expeditióban hartzoly virtusiddal!

200 Hol vagy nyelvem, hol vagy? Pendsed flotámot,
Mindenek hogy halyak Orpheus Notámot,
Mikor ö meg halya triplázot kotámot,
Hogy el követhessem flotammal próbámot.

ARGUS

Ki vagy te, ju Pásztor, kinek sipolásod
Fülemet viditytya jeles dudólásod?
Meg lehet én véllem it mulatozásod,
Kedveket inditto árnyékban nyugvásod,
205 Itten égy más között frissen mulatozzunk,
Beszédekkel edjüt ekként vigadozzunk,
Szep Dali notakot szánkal Citerázzunk,
Pásztori mod szerént pásintonn kártyázzunk!

MERCURIUS

210 Meltosagos Urfi, Angyal szol belőlled,
Lantomot kedvelled, hallottam felőlled,
En uram vagy, s. a lész; ha citál mellőlled
Jupiter, de megis marst nem vészek tölled.

215 Imé, már ez quártély zöldellő mezejénn,
Zöldellő mezeje rogyogo tetején,
A kies Tavasznak fel derült idején
Szivedet újitom lantomnak erején.

ARGUS

220 De kérlek, beszélj meg, honnét e sip vette
Eredetét, s. ki volt, a ki készítettte,
Mert én gondolkodom igen rég felette,
Pipázván legellyük barmunkot mellette.

MERCURIUS

Az arany időben Licaeus Völgyében,
Völgye térségének kies mézejében
Pán Isten Syringát űzi szerelmében,
Szerelmét hogy öntse rogyogo ölében.

211 a<sz>lész [A javítás ráírva.]

- 225 Gerlitze modgyára kiis kezde nyegni,
Ijedt szervas modra szivében rettegni,
Tündöklő hajai vállain lebegni
Láttattak, s. mint zápor könyvei tsepegni.
- 230 Ládon tsergő vize volt, hová vetette
Őtet az Ijetség, s. el lánkattá tette,
Gondold, Arge, gondold, mely szégyen követte,
Plutonak kűs roska kopoja nevette.
- 235 Pánis, ugy mond, mihelyt kebelében nyulék,
Ő Dali termete égy nád szállá mulék,
Ezen meg lankodván, buban le borulék,
Zengő lantot tsalék, hogy nádra szorulék.
- 240 Mind ezeket szolván, im Argus álomra
Száz szemét hajtotta. Hortyog gustusomra.
Bezzeg, Argé, mostan kerültél horgomra,
Majd fogsz masérozni véletlen hálomra.
- Circenek mérgével meg edzet kardodat
Ki vonom, és azzal el ütöm nyakadat,
Holloknak, Bagioknak kí vetem husodot.
Jupiter, meg öltem Pásztor Árgusodot.
- JUNO
- 245 Ki vévé kargyával hiv Árgusnak Fejét?
Mert bizony, el vette testének erejét,
Kinek is ő vére az Hegynek tetejét
Áztatta, ki ontván fejének velejét.
- 250 Kár el veszni az ő szemének végképpen,
Ki szedem, ezekkel pávának sok képpen
Farkát ékesitem, hogy rogyogjon éppen,
A fényes nap Égen rogyog a miképpen.
- 255 Néked pedig, Io, szemed fényességet
Nem lát, de sőt látnak tagaid éhséget,
E mellett kedvetlen nyegő betegséget
Botsattok te réád kénos dűhösséget.

JUPITER

260 Kedves Feleségem, Io mind gyötrődik
Nagy dühösségében már rég hogy sinlődik,
A Nylus vizének pártján könnyveződik,
Ezzel hogy szánnyám meg, szova végeződik.

Engedgy meg hát néki, kérlek, ha meg lehet,
Te tölled kérésem ha jo válszt vehet,
Melyről a Styx vize contractustis vehet,
Régi formájában így Io el mehet.

JUNO

265 Am légyen, nem bánom te kívánságodat,
Mert be telyesittem a fogadasodat,
Meg alyhatya nékem tett ajánlásodat.
Te Teheny, ved vissza előbbi formádot!

IO

270 Vissza nyertem régi Emberi képemet,
Nem hadtam Baromnak lenni én szépemet,
Tanulyon most minden, írja fel nevemet,
Hogy mostkolta volt meg a szépség lépemet.

275 De ámbár szépségem ezeket okozta,
A rosszabb szerentse életet hordozta,
Jupiter szépségem Junotól meg foszta,
Agyphisis tulkát nékem már áldozta.

280 Mar tisztel engemet, tart nagy Istensegnek,
Isten Aszszonyának a Földnek, az Égnek,
Ogorka fájára hát a Ditsősségnek
Viszontág fel hagtam Egi kiességnek.

Szültem Jupitertől az Epaphus Fitsort,
Es születéséért ki nyerhet első sort,
Számban sem is vészem minden hitván bokort,
Aly elé, Epaphe, szoly, ha ittál jo bort!

EPAPHUS

285 Jupiter, én Atyám, Alazatossággal,
Edes Anyám, Jo, haladatossággal
Köszönöm tű néktek igaz Fiusággal,
Hogy meg tiszteltetek ilyen Uri ággal.

290 Mely szerént már nintsen sohult e világon
Nagyob méltoságu Fiu, sem zöld ágon,
Sem pedig ékesen tündöklő virágon,
Mind én, Jo Fia, Fényes Menyországon.

295 Mert Isten Fianak lenni nagy Uraság,
A kinek a Neve a szép Jfiuság,
Eltét nem ostromja semmi nyomoruság,
Nemis érdekeli kétséges boszszuság.

PHAETON

300 Czigány is ugy szokta rosz Lovat ditserni,
Jot akar bogossal szem látomást nyerni,
Nem tartya szégyennek szemest vakkal kérni,
Tsitkot akar pokos Dőgivel tserélni

Bártsak várod vala, hogy meg dítserjelek,
Szép Falamiaddal hogy meg tisztelyelek,
O, te hammu,hutyka, énis már fel kelek,
Eddig tsak halgattam, de már meg felelek.

305 Jol tudom, ijesztő, hogy ki volt az Apád,
Epaphus, Déákul horgas volt az Anyád.
Vettem észre, Io, Fatyadot hol kapád,
Mikor az Erdőben a várát fel adád.

310 Hivnak it egy erdőt nem meszsze Tempének,
Ott lett vége Anyád szép szüzességének,
Ott lett vége Apád rut ledérségének,
Mikoron meg esküt ő Feleségének.

315 Jupiter Fia vagy, azt hányod szüntelen,
Ki vagy te, de ki más, nem nézed, szemtelen,
Hát engem a Nap szült, lassabban, esztelen,
Lobol buttál, svabtól vagy te Istentelen.

320 Inasnak sem voltál jo Atyam Házához
Meg kented ortzádót az üst oldalához,
El mehetz, ha tetzik, szep Palotájához
Atyámnak rogyogo Uri udvarához.

Furtsa Legény vagy te, de ott meg ijednél,
Pet uram, nem tudom, hogy mit tselekednél,
Bár fáznál, mind a jég, de meg melegednél,
Othon kitsivel meg matzor elégednél.

EPAPHUS

- 325 Boldog Isten, ki szol e Fekete Képben?
Nem látok, mert tölle vagyok sötétségben,
Te nem jártál, lázlik, soha a szép Égben,
Mert nem fényesültél *ot* a fényességben.
- 330 Azt hányod szememre, hogy magam ditsérem.
Lehetis, mert Nemes Falamiam s. vérem,
Akár hol é szomot ki mondani mérem,
Mert így sem veszem el az érdemlet bérem.
- 335 Te ditséred magad. Tudom Nemzetedet,
Sátor alol vetted az eredetedet,
Nap keleti munkák kiáltyák létedet,
Szájokban hordozzák emlékezetedet.
- 340 Tsak kár, hogy Felleges időben születél,
Egy barna ördögtül eredetet vettél,
Mikor Farahoval Izraëlt kergettél,
E szerént fél ördög's fél Faraho lettél.
- Lád, Nap keleti vagy. Ugyan azís ártott,
A Fekete mázban Apád belé mártott,
Soha Bátyád ellen formád nem üt pártott,
Így a Nap melege tett nekedis kárt ott.
- 345 Edes Apád látván kordován bőrdödet,
Szomorán tekintte gyaszos természetet,
Inaugurála kovátsnak tégedet,
Jol tutz a Fogohoz, úzd mesterségedet.
- 350 Tréfánkül, jol tudom, hogy kitől születél,
Parázna volt Apád, paráznától lettél,
Prázna Clyménétől eredetett vettél,
Bítang fi vagy, látod, be nagyot vétettél.

322 Peturam [Értelemszerűleg jav.]
328 öt
340 fel

343 partot
351 P<a>rázna [Ráírással jav.]

355 Az említett Anyád virágzó szépségét
Erted rontotta meg jámbor szüzességét,
Mert közösült mással, Feje ékeséget
El veszttette akkor jámbor szüzességét.

360 Te szén poros Ember, hogy a Nap fia vagy,
Meg engedem, latzik, hogy e féle mag vagy,
A Napnak ártalma mert nállad igen nagy,
De nem Phoebus Fia vagy te, balgatag agy.

Soha nem ismérte senki az Apádot,
Sem pedig tulajdon te szülő Anyadot,
Sem nem Atyádfiat, sem testvér Bátyádot,
Ismértem tsak ez égy Atyafiságodat.

365 Kikről tudok annyit, mind Feketék voltak,
A nyelvekre nézve mind tzigányul szoltak,
Vás mivesek voltak, igen jól koholtak,
Élnek még maigis, a kik meg nem holtak.

PHAETON

370 Nem szolhatok többet, be dugád a számat,
Mikor le mutskolád rutul az Anyámat;
Míngyárust meg kérdem, mongya meg Apámat,
Epaphe, bitangnak nevezél, tarts számat.

375 Űdvez légy, Clymene! Anyám azért jöttem,
Epaphus ugy mutskolt, hogy szinte meg főttem.
Szégyenemben talám már megis öszültem,
Olyanokot mondott, belé ugyan hültem.

Mert bitangnak mondott; e szomot nem hitte,
Hogy Atyám Phoebus volt, azt ketségbe vitte.
Fejemet oly álnok vízbe meritette,,
Mert Névemet rutul bestelenitette.

Azért most tégedet, én Édes Anyámat
Kérlek, hogy meg mongyad az igaz Atyámat,
Lovaimra mingyárt fel rakom a hámat,
Indulok keresni szép Falamiamot.

365 ágy

369 atyafiságodat [A rím miatt jav.]

378 ké(s)tségbe

CLYMENE

385 Itten én az Egre emelem Kezemet,
Es úgy kezdem néked mondani hütemet,
Hogy el hidjed, inkább a Napra szememet
Vetem, ki meg lássa tselekedetemet.

390 Esküszöm a Napnak szép Fényességére,
Az olá Templomnak a menyegzetére,
Hogy Phoebus Fia vagy, s. gyönyörűségére
En töllem születlél, lesz ditsőségére.

395 Hogy ha én hazudok, halya meg mondásom,
Ne lehessen tölle sohult maradásom,
El végye szememből mostani látásom,
A kenkőves toba légyen meg halásom.

400 Nem meszsze ut néked Atyád fel kelését,
Szép Palotájából fényes ki jövését
Meg tudni, meg nézni udvara fémlését,
Mert határos vellünk, tud meg jelenését.

PHAETON

Mennyünk hát Phaebushoz, Poëtak serege,
Potrohos Epaphus eleget tserege,
Két záp fogaival ugyan meg herege,
Telyék meg hasának 8 vékás ürege.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye: **Verses gyűjtemény.** RSZK, Marosvásárhely, Teleki-könyvtár. Ms 0665. 15—36. (STOLL 417.) A szöveg után *Vége* záradék olvasható. A nyolcadért, 1-től 230. lapig számozott, azután számozatlan levelekből álló, papírkötésű kolligátum Jakab Elek unitáriumokat tartalmazó gyűjteményének a részét képezte. Korábban a székelykeresztúri unitárius gimnázium könyvtárában volt. Mikrofilmje az MTAK Mikrofilmtárában A 198/IV., A 319/III. sz. alatt. Szövege itt jelenik meg először nyomtatásban.

A gyűjtemény különböző korból és helyről származó kéziratok kolligátuma. A beszámozott lapok többségét Iklándi György László másolta, aki a Kolozsvári Unitárius Kollégium diákja volt. Magát először így nevezi meg a gyűjtemény első lapján: „Két jeles és szép Iffiaknak, ugy mint Acisnak és Galatéának égy otromba termetű, fél szemű burzokás Polyphemus nevű Ember miatt lett veletlen halálok és el változások, Magyar versekbe öszve szedetettett a' kolozsvári Unitarium Collégiumban Gy. L. által az Ezer hét száz nyolcvan kettődik Esztendőben Deibus Martij Iklándi György László által.” Ezt a históriát követi folytatólágon az ő keze írásában két teljes és egy csonka iskoladráma szövege a 103. lapig. Mások kézírásában latin, magyar nyelvű rövid versek, epitáfumok, vallásos énekek, üres lapok váltogatják ezután egymást. A 123. lapon *A nyugodt ártatlanságról* olvashatunk egy 12 soros verset, „Irta a' Soproni Magyarul tanuló Társaságnak égy érdemes tagja” záradékkal. A 173. lapon Tycho Brachéról szóló négy verssornak Rajnis Józseftől készített magyar fordítása van. A 215—216. számozású levélen Péczeli Józsefnek II. Lipót halálára írt verse áll. A különböző kéztől származó levelek, a több lap alján olvasható, folytatás nélküli órszavak és az körülmény, hogy Iklándi György László saját szerzeményű versei, másolatai a kéziratban szétszórvan találhatók, azt mutatja, hogy a kolligálásakor, a gyűjtemény második, nagyobb felének

összeállításakor nem tudták a szétesett leveleket, füzeteket az eredeti rendbe osztani, és hogy idegen anyag is került a zömmel 1790 táján keletkezett másolatokhoz. A 230. lap után álló levelek kétségkívül a XVII. század első évtizedeiben szerzett latin verseket, magyar, latin nyelvű fabulákat tartalmaznak.

György László több magyar verset is írt egy bizonyos Köpeci Borbálához. A 139. lapon egy *Aenigma Borbára* címűnek a végénél a levél hosszában „Elaborata per Lad. György Anno 1783 Die 4ta Decembris”; a 169-iken a *Borbárát tisztelő strophák* után „Vege. Elaborata per Lad. György in Clarissimo Unitario Claudiopolitano Die 4ta Decembris 1784” záradék olvasható. Az ő írása a 209—213. lapokon *A Tanulóknak Musáktól való (!) Butusuzása* címet viselő iskolai vizsgajáték is. (Lásd a 8. szám alatt!) Egyébként a kéziratban található legkésőbbi évszám az 1792. (124., 220. l.)

György László tanulmányai után Bethlen János árokaljai (Doboka m.) birtokán jószágigazgatóként dolgozott. Korabeli folyóiratban, könyv alakban nyomtatásban is jelentek meg munkái. Vö. SZINNYEI IV. 99.

SZERZŐ

Az iskoladrámát bevezető tartalmi ismertetés (argumentum) azt mondja, a Kolozsvári Unitárius Kollégium poétai osztályának tanulói írták a verselésben való gyakorlásként. Név szerint azonban nem ismerjük a szerzőt, illetőleg szerzőket. Bizonyára azok között a deákok között kell keresnünk, akik a darabot eljátszották. Az iskolai előadások kollektív szerzőségének régi hagyománya volt a kollégiumban. (Vö. a 3. szám alatt közölt darab jegyzetével!)

A darab írásában bizonyára részt vett György László is; fentebb említettük, hogy verselt, íróember volt. A szereplők közül még Kozma Józsefről tudjuk, hogy írt. A Kénosi Uzoni Kozma-féle *Historia Ecclesiastica Transilvano-unitaria* 12 ivre terjedő másolatban megőrizte a válások „Formájának és lefolytatásának processusáról” az „Unitarium Kolosvari nemes Kollegiumban magokat a belső tisztess hivalatokra elszánt” ifjak számára írt munkáját 1803-ból. (Mikrofilmen az MTAK 563. jelzetű felvételén.) Vö. SZINNYEI VI. 1448.

FORRÁS

A tárgyat Ovidius *Metamorphosés*ének I. könyve 588—779. sorai szolgáltatták. Itt meséli el Ovidius Jupiternek Ióval, Inakhosz lányával történt kalandját, ezzel kapcsolatosan Juno féltékenykedését, ebből következőleg Iónak tehénné változtatását, a rá vigyázó Argosz megöletését. Míg azonban a *Metamorphosés* csak éppen szová teszi Epaphosznak és Phaëtonnak a civődását, a magyar darab utolsó negyedrésze erről szól. A magyar tehát korántsem tekinthető fordításnak. Helyenként akadunk csak Ovidius egy-egy sorának, fél sorának, szókapcsolatainak magyar átültetésére; lényegében csupán a latin gondolatmenetének követéséről beszélhetünk. Amit Ovidius harmadik személyben elbeszél — ritkán szóalaltva meg hőseit —, a magyar változat azt előttünk eljuttatja.

A latintól eltérőleg „in medias res” kezdődik a játék: Jupiter csábításával, amint a berekbe kényszeríti Iót, s nem, mint Ovidiusnál, Inakhosz kesergésével, aki eltűnt leányát keresi az erdőben. Elég közel áll a magyar szöveg a latinhoz az Inakhusz és az üszövé változott Io találkozási jelenetében. Messzibb kerül a latin forrástól a Mercurius és Argosz közt lejátszódó jelenet. Ettől kezdve jut szerephez a közönség szórakoztatását célzó, tréfálgató előadásmód, a hétköznapi beszéd, az anakronisztikus szemlélet. (Argosz mulatozásra hívja Mercuriust: „szájukkal dali nótákat citerázni”, „pásztori módra a pázsiton kártyázni”.— 207—208. sorok.) Az Ovidiusi szövegtől való távolodás leginkább a játék utolsó negyedében figyelhető meg. Új elem itt, hogy Phaëton kezdi a csúfolódást. Epaphosz 44 sorban vág neki vissza, ennyi felel meg Ovidius 2 sorának. Így belefér mondókájába Phaëtonnak kellő mérvű gyalázása. A parázna apától, parázna anyától született bitangfi, Phaëton: fekete mázba mártott cigány, aki egy barna ördögtől vette eredetét, mikor a fáraó Izraelt kergette. Ovidius klasszikus soraiba helyi hagyományként hatol be a cigányok származásáról a XVII. század közepétől népszerűvé vált, a XVIII. században egyre szaporodó mondai és vershagyomány. (Vö. a RMKT XVII. 11. 127. számú darabjával!)

A játék a latin mintához hasonlóan azzal ér véget, hogy Phaëton anyjával Phoiboszhoz megy, de a magyar diákok, a poéták seregétől kísérik oda, miután Klümené a nap fényességére, „az olá templomnak a menyezetére” megesküdtött, hogy Phaëton Phoibosz fia.

A darab tárgyát egy ismeretlen szerző is feldolgozta, és a drámát ismeretlen helyen el is játszották. (lásd a 47. szám alatt!)

ELŐADÁS

A poétai osztály növendékei adták elő 1781, november 5-én. Valószínűleg nem nyilvános előadáson került színre; az elejéről hiányzik a szokványos prologus, éppen úgy, mint a végéről az epilógus, a hallgatóságtól való elköszönés. Az *Argumentum* szerint a szokásos heti versgyakorlatok egyikén „dobolták ki”, azaz játszották.

Az Argoszt alakító Incze Mihály szerepelt az 1777-es passiójátékban is. (Lásd a 4. szám alatt!)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Többször jelentett nehézséget, hogy a kézirat másolója egyes betűket (pl. *s*, *k*, *f*) olyan módon írt, hogy nem dönthető el, kisbetűnek vagy nagybetűnek szánta-e. A magánhangzók feletti ékezetei számos esetben a pont és a vesző, az *ö* és *ü* felett a rövid és hosszú írásjelek közti átmenetet formálják. Az *i* betűk felett legtöbbször ferde ékezetfélét (*ï*) találunk. Ez a másolás közbeni hirtelen odakapás következtében keletkezhetett pont helyett. Kiadásunkban a mellékjele *s* betűt mindig *s*-tal írtuk át.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- Argumentum: finale Deliberatumot pronuntiáltanak* — végső döntést hirdettek; *productionalis causában*
— az elhúzódo perben
110 *márna* — a ponttyal rokon folyami hal
125 *Lábaimnak nyoma nevét meg mutattya* — ti. lábával a homokba írta a nevét.
130 *küves* — ékes
170 *teteim* — tagja
188 *Quid hoc* — mit számít?
191 *roska* — vörös
192 *koszpergjem fő gombját* — töröm a fejét
194—195 Nem értelmezhető sorok, valószínűleg a másoló szóróntásaival.
196 *Expeditoban* — küldetésben
201 *ju pásztor* — Mercurius kecskenyáját legeltetve jelent meg Argosznál.
212 *marst nem vészek tölled* — nem távozom tőled
220 *legellyük barmunkat* — legeltessük barmunkat
234 *nád szállá mulék* — nádszállá változott
236 *tsalék* — csinálék, csináltam
276 *Agyphisis* — elírás lehet Aegyptus helyett.
281 *Fitsort* — fűt
294 *Ifiuság* — négy tagúnak ejtendő
298 *bogossal* — göbös lábúval
300 A sor értelme: csikót akar egy dög pókos lábúért cserélni.
302 *Falamiaddal* — familiáddal
303 *hutyka* — hutka, бүдös banka. A banka marhatrágyából keresi ki a táplálékát, ezért nem volt hizelgő valakire ezt a nevet alkalmazni.
306 *horgas* — görbe
308 *a várat fel fel adád* — magadat megadtad
316 *svabtol* — Szóróntás lehet, talán: s attól.
322 *Pet* — pedig (MNYTESz III. 143.)
324 *matzor* — olv. másszor
337—372 A cigányoknak az ördögtől való eredeztetéséről lásd a *Forrás* jegyzetben mondottakat.
367 *koholtak* — kohóval dolgoztak
390 *menyegzetére* — mennyezetére
402 *tserege* — csörgött, zsörtölődött
403 *herege* — herregett, morgott, civakodott

6.

TÜNDÉRES JÁTÉK

KOLOZSVÁR, 1788. NOVEMBER 29.

A SZEMÉLJEK:

AKRISIUS Királj	Barta István
DANAÉ ennek Léánya .	Kozma Gergelj
PERSEUS ennek Fia	Csipkés Albert
POLIDEKTES Királj	Fikker Sándor
ATLAS Királj	Berei György
CZÉFEUS Királj	Albert Sigmond
KASSIÓPE ennek Felesége	Kövendi Moses
ANDROMEDA ezeknek Leánya	Ágoston Sámuel
PALLÁS Isten Aszszony	Lázár Sámuel
LINTZIDES	Gál István
FINEUS	Bíás János
AKONTEUS a Perseus szolgája	Miko Sámuel
MÁS SZOLGÁJA Perseusnak	Simon János
ELSŐ KÖZBEN-Szollo	Fodor László
MÁS KÖZBEN-Szollo	Bán Gergelj

TÜNDÉRES JÁTÉK

az az Oljan Historia, meljben egy hajdoni nagy szakállu és merett szemű, hiszem, de Isteni méltóságú Gavallérnak égy arany tseppé, égy fogolj dali Menyetskének kús fiával együtt egy hajós Mesterré, égy nagy Királynak égy egeket érő hegyé égy kegyetlenül hartzolo Vitéznek sokezer Katonáival égyütt s. azután más két Kirájljoknakis égy borzos főnek meg tekintésére Kővekké valo tündéres el változások minden környűl állásaikkal égyütt Ki dolgoztatott, és elé adattatott a Kolosvári Unitarium Collegiumban vitézkedő Poéták által az héten által Versekben lévő gyakoroltatásoknak idéjén, Az ezer hétszáz nyoltzvan Nyoltzadik Esztendőben Novembernek 29^{dik} Napján.

1.

ELSŐ KÖZBEN-Szollo

Minden Rendből s.nemből lévő Frequentia,
Magyar, Német, oláh vagy pedig Frantzia,
Aszszony, Léány, Férfi vagy azoknak fia,
Diszes sereg, s.ha van, Uri Familia,

5 Tiszteletes, Tudos, bölts, jeles Férfiak,
Urak, Ur-Aszszonyok, Kús-Aszszony s. Urfiak,
Gazdagok, szegények, szolgák, haza-fiak,
Minden közél s. tavul valo Atya-fiak!

10 Miért gyülekeztek olly igen szép számmal?
Nem féltek, meg lölek meg tőltőt puskámmal?
Vagy ki hajtlak ajto meget lévő fámmal,
Ha meg nem váltyátok magatokat vámmal?

15 De hogy én ijesztlek, meg ne rettenyetek,
Sőt, e Poética Classisra nézzetek.
Történetet beszéll, réa ügyellyetek,
Jol s. illendőképpen rá figyelmezzetek!

15 ügyellyetek

Ha mi hejánosság történik sergűnkben,
Tam meg engeditek, reméllyük szívűnkben;
Máskéntis hoszszak tselekedetűnkben;
20 S. Tám unalmosok sem lészűnk beszédűnkben.

Mert nem alá-valo haszontalanaságról
Beszélűnk, sem pedig földi Urasságról,
Sőt nemis országlo fényes Királyságról,
Hanem égi, dútsó szent Isteni Ágról.

25 Tudgyátok, Jupiter volt Istenek feje,
Rólla lészen léha beszédűnk veleje,
Ha segíteni fog Minervának teje,
Néki volt sok Fia, Léánya és veje.

30 Égy Fiát Nevezték nagy Király Bélusnak,
Ennek következett Ábás Filiusnak,
Kinek Fiát hívták nagy Acrisiusnak.
Álly elé, Acrisi, beszélly e Korusnak!

2.

AKRISIUS

A szép Isteni Ág én bennem meg szakad,
Genealogiánk egészszen meg akad.

35 Mert ennékem nintsen több égy Léányomnál,
Kit én e Világon sok szép aranyomnál
Bétsüllék nagyobra, s. szép Rosmarintomnál,
Tündóklő s. rogyogo sok szép gyémántomnál.

40 Kedves Léányomnak Danaë a neve,
Kiről öreg fülem bus jóvendőt veve.
Hogy azon Unokám, a melly tőlle lenne,
Éngemet valáha Koporsobann tenne.

Melly hogy bé ne tellyék, égy nagy réz tornyomban
45 Én ötet bé zártam erős hajlékomban,
Hogy ne Közösűllyön senkivel azomban,
Ki semis eresztem, tartom arestomban.

DANAÉ

Oh, bal szerentsének nagy mostohasága,
 Oh, tettző örömnök álhatatlansága,
 Oh, Párkák, Fatumok nagy hatalmossága,
 50 Melly éngem mint gyenge Virágot meg rága.

Jaj, Egek s. Tengerek hatalmas Isteni,
 Kik tudtatok volna éngem el rejteni,
 Mért fáradoztatok éngem teremteni,
 S. Mért adtatok okot nékem but szerzeni?

55 Ha engedtétekis jollehet születnem,
 Ha tudtátok, hogy kell ide rekesztetnem,
 Illy kietlen helyben fogságban tétetnem,
 Könyvhullatások közt étkem számba vetnem.

60 Miért engedtétek, hogy ilyen szép légyek,
 A' szép Gratziaák közt méltán számot tégyek,
 Musákhöz illendő nevet réám végyek?
 Mert, jaj, még ugy lehet, hogy halálra mégyek.

Ugy bennem korántis annyi kár nem volna,
 Kedvek Ifiaknak réám nem hajolna,
 65 Ha szép formám senkit hozzám nem hodolna,
 Ugy akárki vélem keveset gondolna.

Jövendő-mondokis, jaj, mely Kegyetlenül
 Mondának jövendőt és melly hitetlenül,
 Melly az én Atyámnak esett tettetlenül,
 70 Melly fejemreis but hozza véletlenül.

Az Atyám sem tudott helyben mulatozni,
 Mig fáradt jövendő mondást tudakozni,
 Addég jobb lett volna égy szép Vejet hozni,
 Magának s. nékemis örömet okozni.

75 Imé, az én Atyám, hogy Fiam ne légyen,
 Rajtam erőszokot senkiis ne tégyen,
 S. Éngem Semmiképpen ne érjen bus szégyen,
 Bé tett e toronybe, hogy kiis ne végyen.

80 Még nem tudgya, hogy most Perseusom vagyok,
Kiis immár szépen neveded s. nagyon;
Talám, ha meg tudgya, éngem üttet agyon.
Oh, oh, melj sik jégen állok s. melj sik fagyon!

4.

ELSŐ KÖZBEN-SZOLLO

Oh, szegeny Danaë, mint meg sajnálalak,
Ezen esetidért mint meg fájlalalak!
85 Immáron tégedet annyit siratálak,
Hogy szemeimmelis alig láthatálak.

Néked nints olly Atyád, ki Istentől félyen,
Meg eskütt, Léánya hogy többet ne élyen,
Ugy akar, Hohérral hogy pallost tserélyen,
90 S. Téged mind diribba, darabba metélyen.

Jobb volna, hogy élted még addig se élnéd,
Mig a te Atyádat szemeddel szemlélnéd,
Hogy ha Istenedet igazán nem félnéd,
Jobb volna magadat előre meg ölnéd.

95 A' Dajkádott immár elis temettette,
Mig szemem láttára fejét el metzette,
Szüntelen tégedis szid: Várj, szette vette,
S. hogy meg öllyön, azt a Sententiát tette.

5.

AKRISIUS

100 Jer ki, te parázna Aszszony, a fattyaddal,
Beszélj elé nékem fertelmes szájaddal,
Kit mérél égy Ágyba fektetni magaddal,
S. ki mért élni a te rossz Kévánságoddal!

6.

DANAÉ

105 Jupiter égy szép tsepp aranyba rekedett,
S. ölömben égy kitsin jukon ereszkedett,,
Nékem ijedtemben szememis meredett,
Mikor formájában kísértetni eredett.

110 Én magamot tőlle eleget menttettem,
De mivel ellene semmit nem tehettem,
Meg tsala, s. im, tőlle meg szégyenitettem,
S. Ezen szép kús fiat imé, tőlle vettem.

7.

AKRISIUS

Nem hiszem, hijában hazutz, beszédedet,
S. Tsak annak köszönnyed mostan életedet,
Hogy a kolts el veszvén, záros tömletzedet
Nem nyithattuk ki, s. nem hozhattuk ki kedet.

115 Mert most a Dajkáddal te is halva volnál,
Régen a Pokoli lelkek közt dudolnál,
De ne véld, hogy ingyen mégis el marsolnál,
Mert ugy lágyságomért magad megtsufolnál.

120 Né, a bárka néktek immár majd elkészül,
Abba ked Fiastol nagy hegyessen bé ül,
S. Mentek szél mentire tengeren keresztül,
A mig el romolván, a bárka el merül.

125 No, te Nagy Aponak kitsin unokája,
Mimodon telik bé jövendőlkök szája?
Mikor aluszik el életem fákjája?
Juss Sasok orrára, mint Titius mája!

ELSŐ KÖZBEN-SZOLLO

130 Jollehet Danaë tengerben vettetett,
Kús Fiával együt Vizben eresztetett,
De mégis ő rájok jo gond viseltetett,
S. a vizben a láda el nem merítettet.

Mert éppen az estve láttam Novellában,
Hol a' Novellista így ir irásában,
Seriphus szigetbe Danaë bárkába
Ki fogatott, s. meg volt jo állapotyába.

135 És Polydectesnek Királyi házában
Vitték, s. helyhezgették fényes Udvarában,
Kús Fiais annak vagyon birtokában,
Királynak mind kettő van Gratiájában.

PERSEUS

140 Én vagyok Perseus, nézzen a szemembe,
A ki akar látni, mert most vagyok szembe!
Vagyon szép ékesség nemes természetbe,
Tzapom van, láttyátok, nints hiba testemben;

A' Kit a szerentse bárkában zárata,
A viznek mennie alá botsáttata,
145 Mint égy kús kúsdedet szelekkal futata,
S. A kedves Anyámmal habok közt futata.

Polydectes Király vizből ki vétete,
Fénylő Udvarában éngem bé vitete,
Dajka téjjel mint égy Urfit neveltete,
150 S. mint tulajdon fiát éppen úgy szerete.

Kinek tapasztaltam szörnyű gonoszságát,
Az Anyámmal valo kivánt bujáságát,
Meg akarja rontni szűz ártatlanságát,
De meg nem engedem ezen Kéváságát.

POLYDECTES

155 Nem mehetek elé én semmi dolgomban,
Nem boldogulhatok semmi szándekomban,
Égy kigyot tartottam fel tutorságomban,
Mikor Perseust fel neveltem házomban.

De vajjon én immár mit tsinállyak véle?
160 Hogy nékem a minap olly durván beszéle,
Félek tőlle, mert nagy elméjének éle,
Nem lehet meg tsalni, okos, eb a béle.

Á, *bravo*, fel találám, *próbálok* mindjárt,
Ha vesztemis, talám magam nem vallok kárt,
165 Oljan helyre küldöm, a hol soha nem járt,
A Médusa feje néki, tudom, meg árt.

Mert arra kik néznek, mind kővé változnak,
Az ellen hijába szolnak s. hadakoznak;
Várj meg tsak, Perseus, mert majd bé dolgoznak,
170 Médusa hajai tenéked but hoznak.

De már hogy mondgyam meg néki tanátsamot?
Jövel bé, Perseu, fogadd meg szovamot,
Ne kborolly hirem nélkül imitt, amott,
Vidd végben mondando porontsolatomot!

175 Siess hamar, készülly, s. eregy serénséggel,
A Medusa féjét hozd el vitézséggel!

PERSEUS

Igenis, jo Királly, tselekszem hivséggel,
El hozom Medusa féjét sietséggel.

163 Abrao fel találám tsak próbálok
[Értelemszerűen és a szótagszám miatt jav.]

168 <é>s ha<rtzol>dakoznak [Ráírással jav.].
171 tanáts<i>amot

PALLÁS

180 Jupiternek Fia, kedves Perseusom,
Te hozzád nékem van nagy testvéri jusom,
A' te utodhoz van énnékem gustusom,
Ne fély, mert meg látod segítettő Virtusom.

Mert nékem Medusa szörnyű ellenségem,
Ki meg fertéztette Templomi szentségem.

185 Mikor Neptunussal házamban találtam,
Mellyértis hajait Kigyokká formáltam.

Ne fély azért Semmit rosz állapotidban,
Né, égy Pais, segéld magad bajaidban!

190 Mercuriusis ád néked két szárnyakot,
S. égy dárdát, azokkal tsinály nagy dolgokot.

Azokat öltözd fel, és repülly fő után,
Hogy Polydectesnek el hozd azt azután.

PERSEUS

Bezzeg, ugyan villog fénylő Vitorlája,
Az én szerentsémnek gyöngyös koronája,
195 Mert Medusa fejét Pallásnak dárdája
Le metzé, s. nállam van kigyos Koponyája.

Nem fárasztom többet lábom a stájerbe,
Pipájert nem járok többet az o szerbe,
Hanem szárnyra kélek, repülők aérbe,
200 S. Mindent őszve járok a tsillagos kerbe.

Háromszor repültem ma déli szárnyára
Világnak, háromszor azon oldalára,
A hol leg előbször derül nap sugára,
Háromszor tekinték Északnak sorkára.

205 De már estve vagyon, többet nem repülők,
Nap nyugoti Földnek színére kerülők,
Tsendes szállásomra Atláshoz készülők,
Donyhára feküvén álomba merülők.

14.

ACONTEUS

210 Hova mész, Perseu, a nap nyugta felé?
Sem jobbra, sem balra nem tartasz, tsak elé?
Ámbár a fényes Nap légyen estve felé.
Még se meny az Atlás országában belé.

215 Mert rolla Themisnek ez Profetziája,
Hogy Atlás arannyal égő szép almája
És sárga arannyal piroslo nagy fája
Lészen még Jupiter Fiának praedája.

220 Mellyért félelemben lángal ő mint a tűz,
És birodalmából mindeneket el úz,
Minden ott járokat nagy zörgős lántzba fűz,
Oda utozni hát nagy és nem kevés bűz.

Azért hogy terhes bu szivedet ne lellye,
Fordítsd meg utodot, a mig vagyon helje.

15.

PERSEUS

Hiszem, meg próbálom emberséges voltát,
Hát ha majd estvére süttet még piskoltát.

225 Jo estvét kívánok néked, jo Atlásom,
Azt kérdem te tölled, lészene szállásom
Nállad az éjtzakán kedves nyugovásom?
Mert hogy nállad háljak, azt tartya vallásom.

230 A Jupiter fia, (ugy nézz meg éngemet),
Vagyok, és ne vesd meg Nemes Nemzetemet..
Meg ismersz, tsak nézd meg ékes személyemet.
Mert még Medusais kostolta kezemet.

ATLÁS

Te tündér Perseus, az én Országombol
 Eregy, és lodulj ki, én birodalmombol!
 235 Nem fogsz kapni, hidd meg, szállást adásombol,
 Más különb Emberek ki mentek házambol.

Ne hazugy, Perseus, te olyan sokakat,
 Mert bizony, nem beszélz te valóságokat,
 240 Sőt akarsz tsinálni tsak álnokságokat,
 Tsak alo, azokat vidd el a szárnyokat!

Attendite, Fratres! Még nem akar menni?
 Édes Perseus Ur, hát hogy mer úgy tenni?
 Maga eleiben tessék utat venni,
 S. soha többször kóztünk itt meg nem jelenni!

Átkozatt Perseus, még te kételkedel?
 245 Országomban, hiszem, nagyon erőskedel
 De hidd meg, ha nállam többet dühöskedel,
 Úgy meg verlek, hogy te többet nem kérkedel.

PERSEUS

Lám, nem gondolsz Semmit nagy ditsősségemmel,
 250 Te, őkrőndi paraszt, Királlyi Nememmel;
 Szállást nem adtz, s. meg vetz szives kérésemmel,
 Jaj, ostobán ugy bánsz dali termetemmel.

Te bolond, ne illess botskor bőr kezekkel,
 Mert most mingyárt Káron kinlodik Lelkeddel;
 255 Szállás adásodért fizetek béreddel,
 Tsak nézd meg e fejet őklőmnyi szemeddel!

ACONTEUS

Ha, ha, te nagy Atlás, miljen tsudává lól?
 Nem látzik már képed sem hátul, sem elől,
 Kőrnnyűl fogta a föld tested mindenfelől,
 260 El változott erőss szived testén belől.

Pyramusi tested tsuf kővé változék,
 Több Ember te véled már nem barátkozék,
 Sárga hajad szine már fákká szármozék,
 S. Minden Nemzet tölled nagyon meg irtozék.

265 Zászpás eszű fejed változék nagy Kővé,
 Arany szinnel sárgált szép hajad erdővé,
 Tsudaúl Medusa, ha kérded, ő tővé,
 Azonnis Perseus triumphussát vővé.

PERSEUS

Ugy jár, ládd, az Ember nagy paraszágával,
 270 A rut, Embertelen ostobaságával,
 Ki tsak orráig lát szeme világával,
 Ki fujja szufláját hárs kőtél modjával.

Im, el mulék az éjj iljen hamarsággal,
 Mulik a sötétség diadalmossággal,
 275 Piroslík az hajnal fénylő pirossággal,
 Hogy utomhoz fogjak, onszol gyorsasággal.

El indulok azért, meg kezdem utomot,
 Szeretsen országba tzélozom tzélotom,
 280 Repűlők sebessen, meg tsapván szárnyamot,
 Addig szárnyalok, mig teszem szándekomot.

De, oh, jo Istenek, tova mit szemlélek?
 Mit tartnak kötözve kő szálaknak szélek?
 Márvány kőből metzet képnek lenni vélek,
 És ugy láttzik nékem, mint égy gyenge lélek,

285 A' mellyet ismerek égy eleven képnek,
 Folj könyve, s. lobogo haja tetzik szépnek.

271 oráig
 284 É<gy>s [Ráírással jav.]

286—294 [A sorok 293—294. sorok után
 olvashatók. Ø jel utal arra, hogy előbbre valók.]

El mégyek, meg kérdem, kinek maradványa.
Oh, melly szép, mint rogyog szeme szivárványa!
Tündöklük ortzája, piros rogyogvánnya,
290 Ez nyilván Venusnak éppen Tanitványa.

Ebreszti véremet gyöngyel nyilo szája,
Bojdittya elmémet rosa szín ortzája,
Mind szeretném ennek lennie mátkája,
Ez lenne éltémnek zöldellő pálmája!

20.

ACONTEUS

295 Azon szép Léányra hogy szemét vetette,
Az Uram gondjait mindjárt félre tette,
Szárnyait logatni majd el felejtette,
S. szintén az aérből magát le ejtette.

21.

PERSEUS

300 Oh, te boldogtalan szép gyenge szűzesség,
Ezen kőszálakhoz mitsoda mérgesség
Kötözött tégedet te egész ekesség?
Nem volt abban nyilván szivbeli kegyesség.

Nem méltó szép tested ilj nagy veszéljére,
Nem méltó fene vad undok gégéjére,
305 De méltó termeted Cupido törére,
A szép szeretetnek arany kötélére,

Mellyel két iffiak égyben köttettetnek,
Egymás szerelmektől midőn illetetnek,
S. égymás szerelmekre el petsételtetnek,
310 Termik jo gyümölsét drága szeretetnek.

De beszéld meg, kérlek, galambom, hazádot,
Jelentsd ki, oh, szép szűz, szép Familiadot,
S. Mért kötötték ide leg dragább marhádot,
Jaj, szolj, s. vigassággal vidámitsd ortzádot!

ANDROMEDA

- 315 Bártsak kezeimet kötél ne terhelné,
És már égyszer vegre szabadságot lenné,
- Véle szemeimet hogy én el dughatnám,
És ugy örömmöt talám találhatnám,
- Hogy én személyemet Senki ne láthatná,
320 S. Kőnyvem sűrű tsepjét meg ne olvashatná.
- Hát ez az idegen valjon mi végre jött?
Illj nagy fáradságot, nem tudom, miért tött.
- Látom, ő Kemének elég fris termeti,
Jol ki tsitsomázott s. modos öltözeti.
- 325 S. talám azért jött, hogy a Levet tsaphassa,
Magát grátiámban jol bé srofólhassa?
- De én most rebegő nyelvemnek hárfáját
Véle nem indittom el zengő notáját.
- Mert mikoron boldog voltam, sem beszéltem
330 Legényel, sőt réa nézniis szégyeltem.

PERSEUS

Jupiter Atyámra onszollak tégedet,
Beszél meg hazádot s. szörnyű esetedet,
Ne titkold el töllem Neved s. Nemzetedet,
Ne rejtse el töllem drága személyedet!

315 [*kezeimet* szóban javítás vagy tintacsepp van,
az *ei* helyén *e* látszik.]

316 [A sor első szavának olvasata javítgatás miatt
bizonytalan, a ráírás ellenére inkább: *Egy*]

331 ttégedet

ANDROMEDA

- 335 Mégis, hogy kéréseid olly szivesen tetted,
Már a feleletet im, számból ki vetted.
- Szeretsen országban nékem a szállásom,
A hol, látod, mostan nints meg maradásom.
- 340 Cepheus Királynak hirét hallottátok,
Kinek keze alatt lakni, merő Átok.
- Én azon Királynak égy Léánya vagyok,
Jaj, mégis Kinaim melly sokak és nagyok.
- Nintsen valósággal vagy egy tsendes ora,
Meljben ne fokadnék száz hetven jajszora.
- 345 Mégis esetemet hogy elé beszéljem,
Nyelvem beszélléstől hogy már ne kiméljem,
- Az én édes Anyám, kitől éltem vettem,
Okozta e nagy bajt, kitől én születtem.
- 350 Néréis szüzeknek gyönyörű szépségét
Meg vetvén azoknak minden diszességét,
- Hogy maga szépségét nagyra betsüllette,
És azoknál magát diszesbnek hirdette,
- Azért éngemet már e kőhöz kötöttek,
Égy tengeri hálnak praedául ki tóttek.
- 355 Nézd, hol a szüléim könyveket hullatyák,
Ortzájokot véllek bővön mosogattyák,
- Sok petyergés miatt szemek vérben borult,
Hogy látyák, Léányok melj szegény s. nyomorult.

25.

CZÉFEUS

360 Né, hol jő a tzethal, kedves feleségem,
Jaj, mindjárt oda lész minden reménségem!

26.

KASSIÓPE

Jaj, jaj, jaj, énnékem, mindgyárt el ájulok,
Soha ezen bubol tám ki nem tisztulok!
Menyen oda, Apjok, énis el indulok,
Ott lészek, életből mig véle kimulok.

365 Im hol jő a czethal ő mérges torkával,
Erössen meg űrült s. ehezett hasával,
Keményen hasittyta a vizet szárnyával,
Hogy szép Léányomat fel fálja szájával.

370 Oh, Kedves Léányom, énis oda mégyek,
Vélled együtt vadnak hogy praedaja légyek.

Mert én vagyok oka keserves kinodnak,
Érettem léjendő kinos haláloednek.

27.

PERSEUS

Mit sirtok? Nintsen itt idő a sirásra,
Ez után idő lesz elég jajgatásra.
375 Még van kevés idő meg szabadulásra,
Gondollyatok utat a' szabadittásra.

Én meg szabadittom vérem ontásával
A szűz Andromedat karom virtussával,
Tsak adjátok nékem házasság modjával,
380 Mert meg hajtá szivem könyve hullásával.

28.

CZÉFEUS

Én tenéked adom mint ő édes apja,
Agyuk oda, Annyok, mert a vad el kapja.

KASSIOPE

Oh bizony, léányom holtig tiéd leszen,
 Hogyha a czethalon diadalmot véssen
 385 Hadakózo karod, kardra ha van készen,
 És szerentsés hartzot a czethallal téssen.

No, Perseus, fatsard ki most bajúszszadot,
 Ránts ki hűvélyéből hartzolo kardodot,
 390 Jaj, hol van a czethal, pógd hamar markodot,
 Forgasd vitéz modra hatalmas karodot!

ACONTEUS

Boldog az az ora, mellyben születtetett
 Az Uram, puliszkát ő nem hijába ett,
 Ki által czethalon nagy erő vétetett,
 Mellyért néki, oh, melly szép felesége lett!

395 Ha tudnám, hogy énis olly szépet kaphatnék,
 Ha egyébként semmi modon nem juthatnék
 Hozza, s. szándekomban nem boldogulhatnék,
 Inkább Eget, Földet, Poklot fel forgatnék.

KASSIÓPE

400 Űdvez légy, Perseu, kiis Léányomnak
 Meg tartád eletét kerti virágomnak,
 Égyetlen égy szép ág rosmarint szálomnak,
 S. Kényesen fel nevelt szép tulipantomnak!

Im hol vagyon, birjad kedves virágomot,
 Immár néked adom nevelt Angyalomot.
 405 Jer, mennyűnk, s. tsinálljunk égy nagy Lakadalmót,
 Meljben énekeljűnk végső Diadalmot!

PERSEUS

Tudom, nem gátollya Kereket a Kenet,
Áldozunk Pallásnak azért égy tehenet.

410 Jupiternek Bikát es Mercuriusnak
Tulkot, mert *ők* voltak vélle Perseusnak.

Igy háládatosan ő nékik áldozunk,
Hogy mászor is vélek égyütt hadakozzunk.
De a mellet vigonis lakadalmozzunk,
Ujjuju, szüntelen ekként Kiáltozzunk!

LINTZIDES

415 Ezer öröm lehet, Czefeus szivedben,
Teis, Kassiope örvendhetz éltedben,

Mert szép Léányatok, im, vissza adatott,
S. Nemes vitéz férjel meg Koronáztatott.

420 Szép égy pár, s. méltó ám, arannyal irassék,
Gyémánt punctumokkal nevek rajzoltassék,
Kiknek páros éltek hogy virágozhassék,
Hymen s. Venus azért tölletek áldassék.

425 De oh, hires vitéz, kit nevelt fényes vár,
Ki fénylesz mint a Nap, mikor fel kél és jár,
Égyet kérek tőled, felelj meg nékem már,
Medusa fejéhez hogy fért ez a nagy Kár.

430 Beszélj elé nékem, erre mint találtál,
Illy nagy vitéz próbát miképpen próbáltál,
Azt tartom, meg látván, nem sokat oráltál,
Hanem, mint lehetett, a praedához áltál.

PERSEUS

Énni s. beszélni nem érkezik a szám.
Végben viheti más, álj elé te, szólgám!

ACONTEUS

Hir bin ich. Igenis, Uram, mind ezeket
Meg beszéllem úgy, mint voltak, mindeneket.
435 Gorgonoktól ő el lopta égy szemeket,
A melly által rendre tettek nézéseket.

El lopta azutan éppen égy fogakot,
Mellyel rendre edték a maradékokat,
440 Mikor Médusától ki vitték azokat,
Mert ötet őrizték úgy, mint Aszszonyokot.

Osztán Médusához bé ment alattomban,
Kinek merültek volt kigyoi álomban,
S. az ő borzos fejét le metzé azomban,
Ugy láttam ezt, mint most a lakadalomban.

LINTZIDES

445 Meg vallom, Perseus, e Virtus sokat ér,
Meljet hogy hallokis, bennem buzog a vér;
A ki karjaival iljenhez fogni mér,
Nem szilva lét iszik az iljen Gavallér.

450 De oh, szent Istenek, mi lőn e zendülés?
Lám, lőn mindenfelől vitéz rendi gyűlés.
Nem jomra van nékem az itt való ülés,
Mert el fogta szívem az erős rémülés.

455 Im hol jő Fineus fegyveres népével,
Viperánál sokkal mérgesb nézésével,
Mint égy haragos Pap, úgy gystál kezével.
Ha, mint szekeredzik Németül nyelvével?

437 fogadat [!]

439 [Az azokat javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.]

FINEUS

460 Hol vagy te, Perseu, ördög szette vette?
Beste kurva Anyád, ki fejed nemzetted!
Oh, hogy nem láthatom, talám el rejtette,
Láb alol valaki nyilván félre tette.

Álj elé, Mátkámért hogy most boszszut áljak!
Te fattyu, fejeddel, mond meg, mit tsináljak,
Jollehet halállal éppen szembe száljak,
Nem hagyom Mátkámot, bár nagyot próbáljak.

465 Kurva Danaéznak vagy kedves rajkoja,
Most pedig Mátkámnak vagy kezén fogoja,
Én hazasságomnak kegyetlen rontoja,
Majd meg mar a' Pluto kús roska kopója.

470 Azt hazudád, nem tom, melj ujjadból szopád,
Hogy a merett szemű Jupiter volt Apád.
Latzikis, mert az ő természetét kapád,
S. Hamar kedvesemet kezemről el tsapád.

475 De most már vegyen ki Jupiter kezemből!
Ótētis ugy ütöm hátba jo kedvemből,
Mind menkő ki tsapja kalapot fejemből,
Nem engedek néki semmitis féltemből.

CZÉFEUS

480 Mit tsinálsz, Fineu? Hallodé, barátom,
El vezett az eszed most néked, jól látom.
Ne bolondoz, kérlek, hiszem vagy sajátom,
Majd szeretetemet haraggal fel vátom!

Iljen bérrel akarsz nékie fizetni,
Hogy minket még akarsz üldözni, kergetni?
Holott tsak ő néki lehet Köszönhetni,
Szép Léányom nem ment hogy Plutot követni.

485 Perseus bizony azt tölled el nem vette,
Hanem a nagy Czethal, melly szintén meg ette,
Perseus szájától annak meg mentette,
Midón látta szörnyű fájdalmunk érette.

490 De ha oljan igen te őtet szeretted,
És szivedből igen nagyon Kedvelletted,
A kötélről őtet el miért nem vetted,
S. így, hogy tiéd légyen, mért nem tselekedted?

495 Mit nész mégis mint égy bolond tsak fél szemre,
Tolvaj modra réám és az én vejemre?
Talám Sebet akarsz ejteni fejemre,
És béjeget tenni szép ép tetememre?

500 Tolvaj, fogjátok meg, mert igazán lopo!
Né, éppen úgy teszen, mint égy kajtár kopo,
És mint Istentelen kegyetlen vér-szópo,
Más vagyonskáját el tsipő s. harapo.

Tedd el már magadat, te kegyetlen Sido,
Mert, Istennek hála, még nem vagy Cupido,
Hanem tsak ártatlan Embereket szido,
Mindjárt égy nyaktsapást, ha meg haragszom, do.

39.

FINEUS

505 Álj félre, jo Bátyám, mit tsatsogsz előttem!
Nem tudod, puskámot sok heljen ki lőttem?
Ismét azt féltemben jól teli töltöttem,
Ma teis meg bánod, hogy én ide jöttem.

510 Férre, mikor mondom, jo Bátya, előllem,
Mindgyárt, fikom mater, más álmod látz töllem!

Ribántz Kassiópe, itt vagy rám tsatsogván,
Mint egy dögös hollo, éppen ugy Károgván,
És mint a lőtt medve ellenem morogván,
Mutatod a fogad mint eb agyarogván.

489 [A *De* ráírva a bizonytalan olvasatú eredetire.]

505 [A *tsatsogsz* javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.]

515 Meg kell, hogy enyhüllyön az én szomszúságom,
Ma vérét meg iszom, az a Kévénságom.
Te keringő, vélléd itatom haragom,
Nékéd pohárba ki töltöm boszszúságom.

520 Nem mindenkor pap sajt! Médusa fejével
Ne hidd el magadot s. annak nagy hírével!
Riktaj! Katonaim, jerték szép rendével,
Agyoljuk le ötet minden erejével!

525 Nézd, mint Czigány, hozzánk hozá sátor fáját,
S. köztünk mutogattya, Ahi, naturáját!
Vágjuk a Vándornak tzipora pofáját,
Hogy ne vitsorgassa nekünk kotsán száját!

40.

PALLÁS

Ne félj, én jo szolgám, tudod meg ígérem,
Hogy tenéked nem lesz bántodasod értem!

41.

MÁS KÖZBEN SZOLLO

530 Oh, magos, Egeknek irgalmas Gazdája,
Oh, nagy Isten, ki vagy mindenek Birája,
Nézzed Fineusnak melly nagy ő munkája,
E Keserves hartznak melly nagy a lármája!

535 Mert az Istentelen Fineus dárdáját
Hajtá Perseusra nagy hegyes szabjáját,
Kinekis Perseus ragadá puskáját,
Nem érte Fineust, találá szolgáját.

540 Meljért Fineusnak sok erős társai
Fel zudulának mint nagy tenger hajjai,
Sok ezernyi ezer hires pajtásai
Dulnak, fúlnak, mint nagy erdőknék vadai.

Szeretsen országi Átis kőztők vala,
Ki Perseus Keze miatt ott meg hala,
Mert által üttetett üszóggel oldala,
Kit Likabás társa erősen fájlala.

545 Azért már Likabás dühűdik, de okot
Ada halálára, mikor sok másokot
Perseus meg öle, kiknek a nyakokot,
Kiknek pedig által lövén oldalokot.

550 Perseus Erithust egy fülés Kártyával
Le úté, nem kapván egyebet magával,
Ismét le ütötte Polydemonával
Liczétust, Abarist, Clitust Flégiával.

555 Mellyet Fineusis nézvén szentelenül,
Ragadá a nyilát mindjárt hirtelenül,
Perseust szélozni Kezdé kegyetlenül,
Idást, nem Perseust lövé véletlenül.

Emáthion Kőztők leg vénebbik vala,
Ki vénsége miatt már nemis hartzala,

560 Ez midőn átkozná vitéz hartzolását
Perseusnak, s. réa szorná Káromlását,
Midőn az oltárnak fogná tzifrázását,
Kromis vágá ketté nyakának toldását.

565 Ammon és Proteas ketten szép formával
Által lövettettek Perseus nyilával,
Amphitus ismetlen fejér kutsmájával,
S. Abásis pipazván nagy hopp pipájával.

Még Japetidesis midőn Musikálna,
Meg holt, midőn keze nyiretyűén álna.

570 Mikoron Likorniás eztet látta volna,
Hogy az hegedűje már többet nem szólna,
Égyik ajto felit hamar ki ragadá,
S. az ő őlöinek jól hátához adá.

564 [*Perseus* ráírással javítva a *Fineas*ból.]

575 Melaneus meg holt gazdag Dorilással,
Klitzius és Klamis mind ketten égy mással,
Etheonis, kit meg tsalt madár szollással,
Mert a' sok nyil veszsző rájok ment rakással.

580 Elé hozni mindent ki tudna rendével?
Midőn már Perseus többet erejével
Nem mérne hartzolni két erős kezével,
El végre, hartzoljon Médusa fejével.

A szegény Lintzidest meg őló Ampixet,
Ki még nem érte volt el a három X-et,
És a meg holtakot onszolo Erixet
Fel váltá, s. tsinála belőlők silixet.

585 Ezek méltok voltak. Nem volt Aconteus,
Ki nem tudván, Ura mit akar, Perseus,
Meg nézé Médusát, s. leve lapideus,
Ura már hijában hijja: heus, heus.

590 Bezzeg ha meg nézi sok holt Katonáját,
Némelynek halál szin, másnak kő formáját,
Tudom, hogy Fineus meg bányia pugnáját,
Imé, valamire tátyais fel száját.

42.

FINEUS

595 Meg győsz, látom, meg győsz, oh, erős Perseu!
Hadd meg bár éltemet, légyek még Fineu,
Légyen néked Ipod, nem bánom, Czefeu,
Látom, oda vagyok, oh me libe Deu!

600 Meg győzted, Perseu, minden segítségem,
Mert kőve változott az én sok népségem,
Oda van már nekem fel tett reménségem,
Nem reménlem többé soha ditsősségem.

Ép kéz láb Emberek ők, de égy heljt álnak,
Mert erős tetemek mint merő kő-szálak,
Többé te ellened hartzba ki nem szálnak,
Mert mind jobbágyivá lettek az halálnak.

605 Nem indított hartzra Királyi fényesség,
Oh, Perseu, hanem égy kopatz nyereség,
Hartzunknak oka volt égy ribantz feleség,
Azért már hartzunkban légyen valaha vég.

Többé Andromedát tölled nem Kévánom,
610 Hadd meg lelketskémet, mert hartzomot banom.

Tedd el a Medusát, sogor, égyet kérek,
Mert rá tekinteni szememmel nem mérek.

43.

PERSEUS

Hallodé, Fineu, te bolond goromba,
Mít félsz, mit rejted el ortzád, te otromba?
615 Ezt mivel benned tám a béka gomba,
Hogy ugy félsz e főtől, meljt tartok markomba?

Hiszem te az iment éles fegyvereddel
Hartzolál Keményen dühűdött mérgeddel,
Mátkádat akartad el nyerni véreddel,
620 Vért nem ontok rajtad, de fizess béreddel.

Boszsut állok rajtad, bár fujjon Boreas.
Mint gondolok véled? Nem vagy te Aeneas,
Hanem égy barbarus Fineus vagy Biás.
Tekints ezen főre, sic vitam finias.

625 Kővé változtatám testedben Kővérid,
Bar vitézkedjenek kurta Gavallérid,
Az inged rántzában kik voltak testvérid,
Tudom, teli vadnak tetűvel Gallérid.

44.

MÁS KÖZBEN-SZOLLO

630 Nem hijába, Palás vagyon Perseussal,
Mert ellenségeit meg győzé Virtussal,
Mint égy tsürkével, ugy bánék Fineussal,
Ándromedát birja immár igaz jussal.

629 [A sor előtt:] MÁSODIK KÖZBE SZOLLO

PERSEUS

Meg győztem Finéust, örvengy, feleségem,
A ki érted vala dühűdt ellenségem.

635 Te Kotsis, vess hámot a lovak nyakába!
Jer, feleség, üljünk Ipom Kotsijába,
Utozzunk nagy Atyám gazdag országába,
Acrisius Királly nemes Udvarába.

640 Hu, bezzeg, feleség, mi juta eszembe!
Nints szolgám, az hartzban mert tartám kezembe
A Medusa fejét, meljel néze szembe,
S. mindjárt kő lett, s. ma már mennék Debretzembe.

645 De kiáltok: Fratres, ki jó el szolgámnak?
Annál tudva léssen Summája bursámnak,
Mert hatalmot adok Kóltsán a ládámnak,
Ha észé lesz, tsapjon kezén a mátkámnak.

MÁS SZOLGÁJA PERSEUSNAK

650 Imé, jelen vagyok, ki te szolgád léssen,
Akár mikor minden szolgálatra készen,
A mit meg porontsolsz, leg ottan meg léssen,
S. reméni, hogy tölled bőv jutalmot véssen.

PERSEUS

Ne félj, mert meg adom igaz érdemedet,
Egy fél Esztendőre fizetem béredet
Semmi summájával; korpával béledet
Tractálok, s. minden nap bottal a testedet.

MÁS SZOLGÁJA PERSEUSNAK

655 Midőn Perseussal Apja jországában
 Meg érkeztünk volna, hát Urasságában
 Láttya Praetust űlni Apja országában,
 Fel gyulladott, s. lobbant dűhűdt haragjában.

660 Mert az Acrisiust, Bányát ki kergette
 Praetus Órszágából és ki rekesztette,
 De aval magának tsak azt tselekedte,
 S. érdeme jutalmát iljenképpen vette:

665 Perseus érkezvén Medusa fejével,
 Rajta boszszut állot, s. ő nagy erejével
 Kővé változtatván nagy Kevéljségével,
 Így tzélját el érte tsuda tételével.

Azután sebessen midőn igyekeztünk,
 Polydectes Krájhoz hamar el érkeztünk.

670 A ki Médusának feje vételére
 Perseust küldte volt, ki bátranis mére
 El menni, s. le vágván fejét, vissza tére,
 Kinek sokon gyűltek szép nemes hirére.

PERSEUS

675 Salve, Polydectes, tsak légy vigassággal,
 Mit mondottál, végben vittem igazsággal.
 A Medusa feje itt van valosággal,
 Mert jártam én ottis eszszel s. okossággal.

POLYDEKTES

680 Nagy dolog, hogy mégis Perseust éltében
 Kell látnom s. szemlélnem ilj szerentsejében;
 Hogy veszett volna el testében, lelkében,
 Soha ne nézhettem volna személjében.

De hazutz, Perseu, beszéded nem hiszem,
A' 'sendejt utánnad hordom, s. jukra viszem.

Nem oljan Emberek vesztek el a miatt!
S. a' nem őlt volna meg iljen fatyu fiat?

51.

PERSEUS

685 Ha te, Polidectes, vagy olj hihetetlen,
S. hinni nem akarod szomot, te értetlen,
Azt gondolod, hogy én oljan éhhetetlen
Vagyok, s. mint egy gyermek olly bolond éretlen,

690 Hogy el hoztam, néked mindjárt meg mutatom,
Előbb Barátimnak szemek el dugatom,
Hogy el hiszed mindgyárt, bizonyal mondhatom,
Mikor márvány kővé formád változtatom.

52.

MÁS SZOLGÁJA PERSEUSNAK

Istenek, Istenek, valjon mitsodával
Tselekvé ezt Uram, mitsoda munkával,
695 Hogy kővé változék egész formájával?
Mint szeretném látni szemem világával!

53.

PERSEUS

Ez oljan portéka, meljt ellenségimnek
Szoktam meg mutatni, de én feleimnek
Azt nem mutatom meg kedves Emberimnek,
700 Szives barátimnak és jo tselédimnek.

Légy hűséggel hozzam, hát javaslom néked,
Ez fő légyen néked zabolád és féked,
Mert ha vétz, haraggal fordítottam tenéked,
Mindgyárt kővé képed válik, s kő lesz széked.

687 gondolod <talám>

693 [A sor előtt:] 2DIK SZOLGA

695 <K>Hogy [Ráírva.]

705 De jertek, menyűnk el, hogy a nagy Atyamot
Lássam Acrisiust és a nagy Anyámot,
Ismérjem az Embert, ki tsálta bárkámot,
Meljbe el botsátták vélem Anyokámot.

710 Jo Napot kívánok Néked, vén Nagy Apa.
Meg vané még az a fejsze, furu, Kapa,
Mellyek által bárkám valóságot kapa,
S. A meljbe éngemet hatalmod bé tsapa?

715 Én vagyok Perseus, ládd, be nagyot nőttem,
Hogy téged lássalak, most tsak azért jöttem.
Ne félj, a jövőndő bé nem telik töllem,
Bátorságban élhetz mindenkor felöllem.

54.

AKRISIUS

Te vagyé, Perséu, én kedves fajzatom!
Hogy téged láthatlak, könyebbül bánatom.

720 A kivel én olyan méltatlanul bánám.
De azután, hid meg, eseted meg szánám.

Gyere, lakjunk égyütt, ne fogj az utadhoz,
Az én országomot vedd osztán magadhoz.

55.

MÁS SZOLGÁJA PERSEUSNAK

725 Égyszer égy szép játék itt celebrátott,
S. Perseustol tángyer hogy fel haittatott,
Attya feje attol ugy meg kullintatott,
Hogy mindndgyárt Pokolba lelke inditatott.

Im, a jövőndölést jollehet nem várta,
Perseus az Atyát Kóporsóban zárta.

710 [A sor első fele kidörzsölt szavak helyébe írva.]
716 [A sor alatt megjegyzés:] NB.54. Ø [A
715—720. sororkat a Ø jel alatt a szemben lévő
oldalón olvashatjuk.]

723 [A sor előtt csak:] 2DIK SZOLGA;
<tz>celebrátott

730 Meljen meg busulván, el ment Pallásához,
Minden böltsességnek Isten Aszszonyához,
Paist haza vitte jó Pátronájához,
A Médusa fejét hozzá kötven ahöz.

56.

PERSEUS

Údvez légy, oh Pallás, Isten Aszszonyának
Kit mondhatok bátron dűtső ég várának!

735 Jaj, végtére miljen nagy bu bánat talált,
Miattam szenvedett a nagy Atyám halált.

Viszsa adom azért tzipra fegyveredet,
Réa kötve néked Médusa fejedet,
740 Meg köszönven szivből jó vezérségedet,
De ne vedd le rollam drága kegyelmedet.

57.

PALLÁS

Jól vagyon, kedves és hiv szolgám, Perseus,
A Ki nem engedtel, mikor kért Fineus.
Én már Paisomra a Medusa fejét
Fel teszem, mindenek hogy lássák erejét.

745 Dűhűdt ellenségim, hogy töllem féljenek,
S. Erős hatalmomtól méljen rettegjenek.

Dolgodban segittöd ezutánis lések,
Kezeim melletted mert mindenkor Készek.

58.

BÉ-REKESZTÉS

750 Tű pedig ide jött diszes frequentia,
Ha tezett tű néktek minden cadentia,

741 vagyok)n
747 ezutánis

749 [A sor előtt:] 58.PALLÁS: [Elhagytuk, mivel az előző részt is ő mondja.]

Vegyétek jo neven verses beszédünket
S. figyelmeztetekért meg köszönésünket.

És tanuljátok meg én töllem Pallástól,
A mostan el mondot történet mondstól,

755 Hogy töllem kérjeteK kívánt segítséget,
S. Minden dolgokban ugy érteK jo véget.

Az az: Dolgotokot böltsen és okoson
VigyéteK, s. nem juttok semmihez bajoson.

760 Mert a jo böltsesség kutfeje mindennek,
Ha segedelmével tüis élteK ennek.

Mint a bölts Perseus oljanná lehetteK,
Es véghez nagy nehéz dolgokot vihetteK.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye: **Verses gyűjtemény** (STOLL 417). RSzK, Marosvásárhely, Teleki—könyvtár, Ms 0665. 39—84. A szöveg végén „El mondot” megjegyzés olvasható. A korábban a székelykeresztúri unitárius tordai iskolájából került Kolozsvárra, s még itt tanult, amikor 1794-ben Kleist *Seneca* című háromfelvonásos szomorújátékát magyarra fordította. A Kotzebue-tól való *Szeretsen rabok* című fordítását a kolozsvári színészek többször is játszották. Későbbi drámafordításaiából több megjelent nyomtatásban is. (Vö. KOZMA Ferenc, Kozma Gergely unitárius pap és esperes életratai. Ker Magy 1876. Klny.)

SZERZŐ

Az argumentum szerint ezt is a „Kolozsvári Unitarium Collegiumban vitézkedő Poéták . . . dolgozták ki”. Kollektív alkotás tehát, mint ahogy ez kialakult hagyomány volt a kollégiumban. A „VerseKben lévő gyakoroltatás” szerzői és előadói közül ki kell emelnünk Kozma Gergelyt (1774—1841). Az unitáriusok tordai iskolájából került Kolozsvárra, s még itt tanult, amikor 1794-ben Kleist *Seneca* című háromfelvonásos szomorújátékát magyarra fordította. A Kotzebue-tól való *Szeretsen rabok* című fordítását a kolozsvári színészek többször is játszották. Későbbi drámafordításaiából több megjelent nyomtatásban is. (Vö. KOZMA Ferenc, Kozma Gergely unitárius pap és esperes életratai. Ker Magy 1876. Klny.)

FORRÁS

Az iskoladráma tárgyát Perszeusz viselt dolgai szolgáltatták, melyek egy részét a narrátorok, más részét a szereplő személyek beszéléik, illetőleg játsszák el. Narrátorként az „Első közbe-szollo” három, Akonteusz, Perszeusz szolgája három, a „Második közben szollo” két, Perszeusz második szolgája szintén két ízben hallatja szavát. Nagyrészt az ő összefoglaló elbeszéléseik segítségével vált lehetővé, hogy a Perszeusz személyéhez fűződő számos mondat be lehetett szorítani a 762 sorbol álló darabba; beleértve még a születéséről szólót is, mely Zeus és Danaé szerelméről, illetőleg Akrisziosz király félelméről és kegyetlen tettéről tájékoztat. Bár néhány sorban Ovidius róluk is beszél (*Metamorphoses* IV. 606—612), munkája csak attól a mozzanattól tekinthető az iskoladráma forrásaként, amikor Perszeusz már a Medusza-fő birtokában

van, és a Mercuriustól kapott szárnyak segítségével kedvére „repül az aérben”. (A drámában a 193. sortól.) Atlasznak a vendégszeretet megtagadása miatt történt kővé változtatása, Szerecsenszágba (Aithiopia) repülése és ott Andromédé megszabadítása, kezének elnyerése, az isteneknek bemutatott áldozat, a lakomán a Medusza-fő megszerzésének ismertetése (a drámában nem Perszeusz, hanem a szolgálja beszéli el), a menyegzőt megzavaró Phineusszal és társaival való leszámolás (megrövidítve, sok hős halálát mellőzve ezt narrátorként a második közbeszóló mondja el), továbbá Proitosz argoszi király megbűntetése (Perszeusz második szolgájának a szájából), Polüdektész kővé változtatása — mindez a *Metamorphoses* IV. 624—802. és V. 1—249. sorainak nem szövegyszerű, de gondolatmenetben hű követéséről tanúskodik. Fordításról sehol sem beszélhetünk. Vannak passzusok, melyek közel állnak egyes latin sorokhoz, kifejezésekhez. Általában azonban a magyar változat az egyező gondolatmenet ellenére nagymérvű átdolgozás, melyben bővítés, rövidítés egyaránt megtalálható. Ez utóbbit láthatjuk pl. az Andromédé megszabadítását tárgyaló részben, ahol a szörnyel folytatott harc egészen elmaradt — műfajilag érthető okokból. Ugyanezért rövidebb a Phineusz társaival folytatott harci jelenet. Viszont pl. Phineusznek a latinban mindössze harmadfél soros bosszút árasztó szavaiból a magyarban 42 sor terjedelmű vad kirohanás lett, telített durva szidalmakkal, gyalázkodással (Perszeuszt fattyúnak, „ördög szette-vettének”, anyját „beste kurvának”, Jupitert meredt szeműnek nevezi, de még Andromédé anyját is ribancnak titulálja). Az ehhez hasonló szabadosabb beszédmód máshol is tapasztalható az iskoladrámában. Természetesen nincs meg a latin forrásban, hogyan fogadja fel Perszeusz új szolgáját, miután Akonteusz is kővé meredt a Medusza-főtől. Sajátos diáktrefa az alku vége:

Egy fél esztendőre fizetem béredet
Semmi summájával; korpával béledet
Tractáлом, s. minden nap bottal a testedet.

(652—654. sorok.)

Ez a szolga meséli el aztán, hogyan ölte meg Perszeusz nagyatyját egy játékon „tányérral” (korongot, diszkosz) hajítva véletlenül a fejéhez. Nincs forrása a befejező strófiáknak, melyekben Pallasz szól a nézőkhöz. Köszöni megjelenésüket, figyelmüket, s inti őket, okosan vigyék végbe dolgaikat, legyenek bölcsék, mint Perszeusz.

A *Tündéres játékok* a kéziratban egy cím nélküli iskoladráma csonka szövege követi. Számos stiláris, verselésbeli sajátosság, szövegegyezés mutatja, hogy szerzője ismerte ezt a darabot, bizonyos mértékben mintának tekintette. (Lásd a következő szám alatt!)

ELŐADÁS

1788. november 29-én játszották el a poétai osztály tanulói. A darab argumentuma, tartalmi ismertetése, melynek végén a keletkezés helyén, a bemutatás idején kívül arról is tájékoztatást nyerünk, hogy a drámát poétikai gyakorlatként írták, hasonló az 1781. november 5-én előadott *Kótyavetye* argumentumához. Itt azonban nyitó jelenet és záró rész is van magában a drámában. A *Bé-rekesztésben* köszönetet mondanak a megjelent „diszes frequentia”-nak, levonják a játékból a közönség számára az erkölcsi tanulságot is.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kézirat szövegében a *Kótyavetyéhez* hasonló írássajátságokat figyelhetünk meg. Itt is hasonlóképpen jártunk el a szöveg kiadásában. Az észrevételeket lásd ott!

A szerepnevek előtt a kéziratban mindenhol sorszámot találunk. A számokat a kezdősorok fölé tettük középre, részben hogy ne zavarja a sorok számozását, részben mert jelenet számozására emlékeztetnek.

A másoló nem egyforma módon, illetőleg egyező helyesírással írta a szerepneveket elől a szereposztásban és a szövegben. Egységesítettük őket. A szereposztásban előforduló változatot hoztuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

26 *léha* — könnyű

46 *arestomban* — rabságban, fogságban

126 *Sasok orrára* — a sasok csőrére, prédájára

- 131 *Novellában* — újságban
 132 *Novellista* — az újságíró, tudósító
 142 *Tzapom* — csapom; szakállam; dugóm, (obszcén értelemben áll?)
 145 *futata* — fújtata, fújtatott
 146 *futata* — futtata, futtatott, kergetett
 197 *stájerbe* — adóba, adóhivatalba
 198 *o szerbe* — zsbivásárba
 199 *aërbe* — a levegőben
 200 *kerbe* — kertben
 214 A sorban Heszperidák almájára történik utalás.
 240 *alo* — menj, takarodj!
 241 *Attendite Fratres* — Figyeljetez testvérek!
 265 *Záspás eszű* — bolondos
 267 *tóvé* — tevé, tette
 268 *vóve* — vevé, vette
 272 A sor értelme: olyan könnyen kiadja lelkét, mint a hársháncsból készült kötél elszakad.
 325 *a levet tsaphassa* — udvarolhasson
 420 *Gyémánt punctumokkal* — gyöngyszemekkel
 429 *oráltál* — imádkoztál, beszéltél
 435 *Gorgonoktól* — Phorküsz és Kétó három lánya: Szthenó, Eurüále, Medusza, akiket az istenek hiúságuk miatt szörnyen elcsúfítottak.
 455 *gyestál* — gesztikulál
 468 *roska* — veres
 482 *üldözni* — üldözni (?), öldözni (?)
 486 *szintén* — szinte, majdnem
 498 *kajtár kopo* — csavargó kutya
 504 *do* — adok
 510 *fikom mater* — az anyádat. Trágár káromkodás.
 517 *keringő* — hazudozó, csavargó
 521 *Riktáj* — jobbra á!
 522 *Agyoljuk le diet* — verjük agyon!
 524 *Ahi* — értetlen, mafla
 525 *tzipóra* — olyan cipőformára, melynek domója, gyürkéje van, mint a beforrott sebhely
 525 *kotsán* — kocsányán, káposztafején
 543 *úszóggel* — üszkös karóval
 549 *füles Kártyával* — fakannával
 566 *hopp pipájával* — ünnepi, lakodalmi pipával
 568 *nyiretyűén* — hegedűvonóján
 584 *silaxet* — követ
 587 *lapideus* — kőből való
 588 *heus, heus* — hé, hallod!
 591 *pugnáját* — harcát
 595 *Ipod* — apósod (ipa)
 596 *oh me libe Deu* — ó, én édes Istenem!
 606 *kopatz* — kopasz, ti. a puszta nyereség
 615 *béka gomba* — ?
 624 *sic vitam finias* — így fejezd be életed!
 631 *tsűrkével* — csirkével
 668 *Krájhoz* — királyhoz
 682 *'sendejt* — zszindely
 707 *tsálta* — csinálta
 710 *furu* — fűrő
 724 *tángyer* — korong, diszkosz
 725 *kullintatott* — kólintatott

7.

IASZÓN

KOLOZSVÁR, 1790 KÖRÜL

[A SZEREPEK:

AESON
DAVUS
PELIÁS
DAPHNIS
ALEXIS
ECHO
JASON

THESEUS
HERCULES
POLLUX
ORPHEUS
CÁSTOR
TYPHIS
LYNCEUS]

ELSŐ KI-JÓVETEL

AESON (*magában*)

Jaj, jaj, jaj mindenütt, előllis, hátullis,
Fáj minden tetemem, jaj, innen, jaj, tullis!

Nints erőm, fogaim oda hagyták számot,
Tsak égy kús borotska tartya a' szufflámot.

5 Olly vagyok, mint Gyermekek, a kit tégnap szültek,
Fejemen az hajak, né, mind meg őszültek.

Ha to mellett volnék, s. égy puskás el jőne,
Hattyú helyet éngem tám mindgyárt meg lőne.

10 De még az eszemis ki ugrott sorkából.
Mit reméll országom illy állapotyából?

Láttya, hogy regnálni alkalmatlan vagyok,
A Gyermekeimis kitsinek, nem nagyok,

Kik alkalmatlanok az igazgatásra,
Fogják a koronát, és azt teszik másra.

15 Távul légyen! Annak eleit kell venni,
Királyt fiam helyet ideig jobb tenni.

De ki leszsz az? Jo leszsz Péliás Testvérem,
Ő tám fel válallya, ha szivesen kérem.

Te szolgál, hivjad az Őtsémet, Péliást!

DAVUS

20 Egyedül tsak őtet?

20 <Hogy beszéllyek véle> Egyedül...
<Philosophus Biást> [A félsort követő szerep-

név: AESON javításként olvashatatlan szóra
írva.]

AESON

Őtet, senkit nem mást.

Hogy kell Országomtól énnékem meg válni,
Már ideje volna koporsóban szállni.

PELIÁS

Údvez légy, jo Bátyám! Mond meg, miért hittál.

AESON

Isten hozott, Őtsem, jo nagyon szollittál!

25 De jól tselekedted, ditsérem eszedet,
Másként nem értettem volna beszédedet;

Mert immár meg tágult dobja a fülemnek.
De hogy már tzeljára térjek beszédemnek,

30 Látod, kedves Őtsém, nyomoru voltunkot.
Én hogy igazgassam gazdag országunkot?

Az Őregség miatt nem vagyok compábel,
Fiaim Kitsinek, mint Jáson, mint Ábel.

Te a Királlyágot válald hát magadra,
Viselly gondot addég törvényre és hadra,,

35 A mig Jason Fiam fel nő, s. alkalmazós
Lészen igazgatni! Te légy szorgalmatós,

Ugy, hogy mikor fel nő, néki vissza agyad,
Az alattis semmi ügyben el ne hagyad.

PELIÁS

40 Sajnálom, jo Bátyám, erőtlenségedet,
Mint lehet, kész vagyok te gyengeségedet

Seggíteni. Azért az ország dolgátis
Kész vagyok válalni s. a Jason gondgyátis.

Olly fel tétel alatt, hogy nállam ne hadgyam,
Hanem mihellyt fel nő, néki vissza adgyam.

21 <Oh oh az Őtsémet a Péliást mondom // Nints most a tréfára nekem semmi gondom> Hogy kell

45 S.Ez hogy annál jobban meg erőssítették,
Kezemet bé venni bizonyságul tessék.

AESON

Jól van, kedves Őtsém, Jupiter tégedet
Álgyon meg, s. segillye válalt tisztségedet!

50 De mennyünk el innen, s. hijjunk Diaetára
Mindeneket, s. agyunk nékiek tudtára,

Hogy helyettem te vagy országom Királlya,
A ki Királlyt keres, nállad meg talállya.

TOLDALÉK

ALEXIS

Daphnis, mint szeretném, ha Péliás volnék,
Hidd el örömömben ma estvig tántzolnék.

DAPHNIS

55 Oh, szegény Alexis, mi hasznodra volna?

ALEXIS

Királyly volnék.

DAPHNIS

Bezzeg, akkor nemis szolna

Énnékem Alexis. De ne kivánd, kérlek,
S.Meg botsáss, barátom, hogy inteni merlek!

60 Láddé, a királlyság rabságnak a neme,
Arany lántzat visel, melly hogy lántz, teteme

Aval meg van kötve. Van néki fejébe
Arany koronája, s. sceptrum a kezébe.

Leg nehezebb értz nem az arany, s. így öis
Leg nehezebb terhet visel, *ha* dütsöis.

ALEXIS

65 Maragyon Tisztsége tehát Péliásnak,
Én jo szível hagyom azon terhet másnak.

MÁSODIK KI-JÖVETEL

PELIÁS

(Az Echoval beszélget)

Ah, tsak bujék el most az hires Salamon,
Mert nagyobb urasság vagyon vállamon.

ECHÓ

On.

PELIÁS

70 Ki az? Hogy pusztítsa el őtet Bellona!
Hát on? Hiszem arany a Korona.

ECHÓ

On a'.

PELIÁS

Hallgass, akár ki vagy! Hazug vagy, nem igaz.
Hát mégis azt mondog, hogy az on, te gaz?

ECHÓ

Az.

PELIÁS

Hiszem az országot birtam még keveset.
Melly nagy lesz ez után a' kereset?

ECHÓ

Eset.

PELIÁS

75 Eset? Te tsak piszkálsz Országomba s. bennem,
Lehetetlen nékem a' nélkül lennem.

ECHÓ

Nem.

PELIÁS

Nem? Ki tehetné, hogy ne légyek Ur másón,
S. Hogy ne folyjon dolgom illy foljáson?

68—87 [A sorok előtt nincs szerepnév, Echo
kezdőbetűje zárójelben a sorokban a feleletei
előtt.]

74 [A lesz beszúrva.]

ECHÓ

Jáson.

PELIÁS

80 Alkalmosint beszélsz, mert ő szintén fel nő,
S. Hát ő lesz ezen nagy Tsiztségbe menő.

ECHÓ

Ő.

PELIÁS

Ah, irigység miatt egészszen vagyok zöld,
Mit tsinállyak véle? Egye meg Föld!

ECHÓ

Őld!

PELIÁS

Más által vagy magam ölljem meg? Ne hazuggy,
Kérlek, s.mond meg nékem, Ígyé vagy amúgy!

ECHÓ

Ugy.

PELIÁS

85 De elvesztésére mellyik mod léssen jo?
Vallyon nem léssené jo az hajo?

ECHÓ

A' jo.

PELIÁS

Bravo! Fel találám. Jövel bé, te szolgál!

DAVUS

Itt vagyok, felséges Uram. Hát mi dolga?

PELIÁS

90 Az Őtsemet, Jasont hivd hozzám szaporán,
Siess, mert sétálni menyen a más órán!

DAVUS

Meg lesz, Uram.

PELIÁS

Most már meg tsalom Őtsémet,
Ugyan el készíttem beszélni gégémet.

Most mindgyárt el küldöm Kolkis Szigetébe.
Az Aetes Királynak nagy veszedelmébe.

JASON *(meg hajtván előbb magát)*

95 Hát miért hivatott illy szorgos időbe?

PELIÁS

Tám éppen akartál menni a Mezőbe?

JASON

Igenis.

PELIÁS

Jo Őtsém, tsak azért hivtalak,
Illy friss Állapotban régen nem láttalak.

100 Ugyan Gavallérnak termettél, meg vallom,
Őrömőmben alig vagyok, midőn hallom,

Hogy mindenek téged olly igen szeretnek,
Mintha éppen fia volnál szeretetnek.

Mindenek nevedet nyelveken pengetik,
Szép viseletedet távul tekingetik.

105 Reméllem, belölled hires király lészén,
A királyi székre mikoron lész készen.

Melly Felséges Tiszttség hogy dűtsősségesen
Szállyon réád, égyet javaslok szivesen.

110 Meny Kolkis Szigetbe, Aetes országába,
Van égy Arany gyapju az ő birtokába,

Tám te is hallottál valamit felölle,
Jussom vagyon hozza, hozd el tehát tölle!

Az utra minden leszsz, a mi tsak szűkséges,
Válasz annyi társat, az hány elégséges!

JASON

115 Jollehet, jo Bátyám, tsak nevendék légyek,
S. Efféle dologban nem jártam, de mégyek

Porontsolatodra, s. ott égy probát tészek,
De elébb magamhoz vitézeket vészek.

PELIAS (*magába*)

120 Áldott légy, szerentse, hogy meg segítettél,
El mégyek áldozni, hogy boldoggá tettél.

DAVUS (*egyedül*)

Jol van, királly, jol van! Millyen gondolatlan,
Nem Tudgya, szerentse millyen álhatatlan.

Illik azért réa boldogi nevezet,
Hogy most a szerentse elsőben kedvezett?

125 Hiszem, prima fortuna nonquam est bona.
Hát mért őrvendgyen ugy, Semmi ok nem vona.

Meg fordul, én tudom, majdég a szerentse,
S. néki lesz jaj, mellytől Isten meg ne mentse.

130 Mert rosز Ember! Véllem, szegény szolgájával
Rutabbul bánik, mint roska kutyájával.

Mert azt tzirokállya, s. tángyerrol éteti,
De véllem annakis gongyát viselteti.

PELIAS

Hát mikor jöttél be?

DAVUS

Nemis mentem volt ki.

PELIAS

Nem keresett éngem valaki?

DAVUS

Nem, senki.

122 [Előbb:] Tudgya <a> szerentse [A *Nem a Tudgya* elé írva, az *a* törölve.]

JASON

135 Imé, kedves Bátyám, már vissza érkeztem,
Már el készültem, a mire ígérkeztem.

Praesentálom néked vitéz társaimot,
Értem vért nem száno hiv Pajtásaimot.

140 Magamhoz még negyven kilentz társat vettem,
Ezek fő Emberek, kiket bé vezettem.

Strásálnak oda kún a több köz legények,
Egy-egy kupa jo bort várnának, szegények.

PELIÁS

Szolga! A Pintzéből, eregy bort hozzatok,
Mindenik vitéznek két kupát agyatok!

145 Nem esmérem ezen Vitéz Embereket,
Szeretném megtudni tulajdon neveket.

THESEUS

Égéusnak Fia, én Theseus vagyok,
A kinek dolgaim igen szépek s. nagyok.

150 A Minotaurust Créta szigetében
Meg győztem s. meg öltem ő keringőjében.

Én Phalaris Királyt, a ki réz bikába
Égette az Embert, dugtam bikájába.

Nem külömben Sciront tengerbe vettem,
Hogy mással így tsinál, midón észre vettem.

155 Procrustes hasonló kegyetlen Ur vala,
De őis kezemnek miatta meg hala.

Pokolban indultunk volt Pirithoussal,
Hogy onnan ki hozzuk Proserpinat jussal.

160 Őtet a Czerberus mindgyárt el szaggatta,
De nékem életem virtusom meg hatta.

Ha meg tselekettem virtussal ezeket,
Nem nyerhetem el az aranyos fürteket?

HERCULES

Én vagyok Hercules, nézzen a szemembe,
A' ki még nem látatt, mert most vagyok szembe!

165 Tiszta irtoztatás van tekintetembe,
Midőn fel öltözöm oroszlány bőrömbe.

S. Midőn tsőgős botóm veszem a kezembe,
Nints olly állat, a' melly mérne jőni szembe.

170 Oh, hogy nints, erőmőt a kin meg probályam,
Mert talán nem hiszik a mit beszéll szájam.

Ugy meg űtném kedet, ha egy kutya volna,
Hogy mingyárt leülne, s. még égyet sem szolna.

Ez a' ked tzondrája? Bár jo erős lenne,
De ha jol meg fognám, szakadni kellene.

175 Nekem a' nagy lelkű Jupiter az Apám,
Eredetem illy nagy Istenségtől kapám.

Alcméné bár nem volt gyenge erejében,
Alig hordozhatott engem a méhében.

180 Juno neheztelt, hogy Férje éngem nemzett,
Azért veszellyemre mindég igyekezett.

Minden munkáimot nem számlálom elé,
Azokkal a világ tellyes minden felé.

Sok múnkámnak száma száznális több volt az,
S. hogy tsak tizenkettő lett volna, nem igaz.

185 Én a' nagy Egetis vállamon tartottam,
Atlás Collégamot a még meg nyugtattam.

161 [A *tselekettem* második fele ráírva az olvashatatlan eredetire.]

171 űtné(k)m [Az *egy* áthúzgált szóra írva.]

173 <tel>lenne [Javításként ráírva.]

176 <Hog> Eredetem [Javításként ráírva.]

180 [A *veszellyemre* ráírva javításként.]

Theseus Pajtásis Pokolba fűttőznék,
Vagy éddég husátis talám üstben főznék,

190 Én mentem utánna, s. Pokol fenekéről
Ki hoztam, el oldván kemény kötéléről.

Ha én mind ezeket így meg tudtam tenni,
Hát az arany gyapját nem tudnám el venni?

ORPHEUS

Hallotta, Felsőged, hírét Orpheusnak,
Ama világ előtt híres musikusnak?

195 Az én vagyok, láttya. Bár nézzen meg most jól,
Hogy meg esmérhessen, ha még lát valahol.

Tsak bujjék a 'sákba előttem Amphion
És a régi híres musicus, Arion,

200 Pán és a kik voltak e világon mások,
Mostani Saláti s. Berki musikások.

Még te is, fekete Janko, ne tedd magad,
Mert a musikámra mind ki hulna fogad.

Bár Kukajt, Milakot s. a Boritza Urat,
Sebait, Kotzombart, Lolot, Puit, Burat,

205 Mind őszve őntenék, a' mennyi Czigány van,
Nem érne egyedül véllem olyan hatvan.

Én meg állítottam a folyó vizeket
Éneklésemmel s. a tengeri szeleket.

210 Magam körül huztam köveket és fákat
S. szelidithetetlen kegyetlen vadakat.

Ha hartzra kell, s. fegyvert a kezembe vészek,
Ottis annyit, mint égy a kármelnyik, tészek.

De most többet fogok használni a számmal,
Minden állat előtt kedves musikámmal,

215 A Tengeri szélvészt mert le tsendesittem,
S. Tengeri tsudákat velle szelidittem.

POLLUX

Ha aztat én töllem kérdeni akarod,
Millyen Ember légyek, féjed meg vakarod.

220 Mert Jupiternek és Lédának szép Fija
Vagyok; Pollux, bennem semminek nints hija.

Még az őrdógnekis éngem erős szijja
Nem köt meg, akarmint testem várát vijja.

Testvérem énnékem ama szép Héléna,
Kiis e világban bezzeg volt Amoena.

225 Énis, Hélenais lettünk égy tojásbol,
Egészből s. kerekből, de nem nyavallyásbol.

A' tojás pedig volt Jupitertől valo,
A' ki mindenható s. soha meg nem halo.

230 S. Igy én Jupiternek midőn fia volnék,
Ő Segedelmével mit meg nem hodolnék?

Hogyis ne bizhatnám ő segedelmében
S. Az által az arany bárány nyerésében?

CÁSTOR

Én Cástor, Polluxnak testvér Őtse vagyok,
És ő nékem Bátyám, virtussaink nagyok.

235 A' ki virtusinkot jól által láthattya,
Bennem és Batyámban bizony tsudálhattya.

Vélünk, hogy ki kössön valaki, gagyáját
Bár jól meg szoritsa, s. kösse karintzáját.

240 Bezzeg hogy meg mosnok, s. hátát el sákolnok,
Népeit s. ő magát rutul meg tsufolnok.

Mégis tsak külömbség vagyon mű közöttünk,
Mert nem égy Atyától e világra jöttünk.

Mivel hogy Polluxnak Jupiter volt Attya,
Uri magam vagyok Tyndarus magzattya.

245 Én és Pollux Bátyám Theseúst mű ketten
Meg győztük, a mellyen egész község retten.

Nohát most, jo királly, mit gondol felöllünk,
Meg győzettetiké Aétes királly töllünk?

250 Bezzeg, Pollux Bátya, ked puliszkát egyék,
Ha meg nem győzhettyük, s. labom vasba tegyék!

Ne fély semmit, Bátya, te nyiladat huzd fél,
Az iljén amojant a fejiég nyuzd fél!

Ugyan jo kedvem most nyilazásra volna,
Meg látnám, ha égyis én ellenem szolna.

TYPHIS

255 Typhis, hajos Mester, énis jelen vagyok,
Ámbár én dolgaim még eddég nem nagyok.

De igyekszem már tul énis hires lenni,
S készis vagyok ezért sok probákat tenni.

260 Ki volna, a' ki illy probát tenni mérne,
Mellyiknek szivében illy Curási férne,

Mint nékem? Ki mégyek ollyatén tengerre,
Melly' nem talált eddég soha még emberre.

Hajomotis a ki sokára élére
Jól meg fontolgattya, azt mondja végtére,

265 Illy hoszszu hajot még senkinek munkája
Nem készithetett. Lásd, mert világ tsudája!

Még ha Jason mellett harczra kellis mennem,
S. kellekik kurásim ottis elé vennem,

270 Meg mutatom ottis, hogy nem alább valo
Lészek nállatoknál s. tsak számot foglaló.

Indullyunk hátt, Jason, a tennger vizére,
Botsásd állapotod tsak hajós kezére!

Már emez amazban ne rontson hát senki,
Hanem fontollya meg állapotom kiki!

275 Hogy kinek kezére ily nagy dolgot adnak,
Abban sok oriasok jelei meg vadnak.

LYNCEUS

En vagyok Lynceus, s. olly éles látással
Birok s. olly előre valo vigyázással,

280 Hogy a kősziklákot tenger fenekében
Meszszúnról meg látom annak mellységében.

Én jól által látok sok veszedelmeket,
Meg látom, s. szemlélem félelmes helyeket.

Ne tsudálljátok, hogy én ezek közt vagyok,
Holott sem dolgaim, sem testem nem nagyok.

285 Mert hasznos Qualitás találtatik bennem,
Nem kár nékem ezen vitézek közt lennem.

Mert az én szemeim mindenkoron készek,
Mellyek látásával sok hasznokot tészek,

290 Hogy el kerülhessünk hajókázásunkban
Nagy veszedelmeket ez utazásunkban.

PELIÁS

Meg vallom, jó ötsém, hogy boldogságod nagy,
A' ki illy társokkal meg erőssítve vagy.

De égy tetzése van, s. azt tölletek kérem,
Orpheus nyelvére rég peseg a vérem.

295 Indítsa hát híres nyelvének flotáját,
Hogy halhassam énis szép harmóniáját.

ORPHEUS

Igenis. Felséges Uram, meg leszsz, s. azért
El mégyek éneklő többi társaimért.

PELIÁS

Nem! Nékem egyedül ked harmonizállyon.

- 300 ORPHEUS
Hogy égy Hármoniát egyedül tsinállyon,
Éppen lehetetlen.
- PELIÁS
Hát három kelletik?
Ugy van, nevévelis három jelentetik.
- ORPHEUS
Még három sem elég.
- PELIÁS
Menyen ked, s. seregét
Hozza el; ked tudgya maga mesterségét.
- 305 JASON
Te, Szolga, meny, s. hid bé az öreg Atyámat,
Hogy fordítsam hozza butszuzo szovamott!
- Eddég hajomnalis Argus ugy förgodott,
Hogy a' már egészszen béis borittodott.
- 310 Nints már egyéb hátra, hanem hogy indujjunk,
Készülő s. butszuzo trombitákat fujjunk.
- Azért, kedves Atyám, Aeson, busult szivem
Tégedet szollit meg, mig venném kéz ivem.
- Kedves öreg hattyum, nints immár mit tennem,
Bátyám Colchisban küld, jo szivel kell mennem.
- 315 El kel te meg őszült fejedtől, jaj, válnom,
Kell nékem, meg botsáss, más partra ki szálnom.
- Élly hát, mig a nap jár fényes szekerében,
Icarus a mig usz maga tengerében!
- 320 Harmatozzék a föld áldással, mellyen mégy,
Atyai voltodért menyben jutalmot végy!
- Meg botsáss már teis, Peliás, jo Batyám,
Ki hozzám mindenkor hiv voltál, mint Atyam!

302 [A *nevévelis* első négy betűje az olvashatatlan
eredetire ráírva.]
310 Készülő

312 [*kéz javításként* ráírva az olvashatatlan eredetire.]

Engedgye Jupiter, hogy mikor praedával
Meg jövök, örvendezz nagy Thessaliával!

AESON

325

Oh, én kedves fiam, gyenge virág szálom,
Tudom, szép lépésid többé nem számlálom.

A MŰ ADATAI

Címe nincsen. Címet mi adtunk a darabnak.

Lelőhelye: **Verses gyűjtemény.** RSzK, Marosvásárhely, (STOLL 417). Teleki-könyvtár, Ms O665. 85—103. (Korábban Székelykeresztúron.) Mikrofilmje a MTAK Mikrofilmtárban, A 198/IV. és A 319/III. szám alatt. A kéziratgyűjtemény leírását lásd az 5. számú drámánál.

A valószínűleg 1790 körül összeírt kéziratban a szöveg az *Első ki-jövetellel* kezdődik. Amikor a kéziratot füzetekből a gyűjteményt összeállították, már hiányzott a darab címlapja, mely a keletkezés körülményeiről, a szereplő személyekről nyújthatott tájékoztatást. Hogy nem utólag történt csonkulás, ezt a kézirat lapjainak sorszámozása mutatja.

A darab a végén is csonka. A 104. lapon az alábbi megjegyzést olvashatjuk: „NB. Itt a Munkának további purizálása félben maradt, mivel hogy tovább corrigálni nem érkeztem, és az az oka, hogy tsonka a Munka.” Nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A darab szerzőjéről nem rendelkezünk adatokkal. Hogy ezt is a Kolozsvári Unitárius Kollégiumhoz kell kötnünk, kétségtelen. Ezt bizonyítja, hogy ugyanaz a György László jegyezte le, mint az 1781-ben előadott drámákat. (Lásd. az 5—6. szám alatt!) A folyamatosan készült tervszerű szövegmentést ennél a harmadik darabnál a másoló vallomása szerint az időhiány akadályozta, szakította félbe. A kéziratban olvasható legkésőbbi dátum 1792. A Iaszón vállalkozásáról szóló iskoladráma az ezt az évet megelőző időkben keletkezhetett.

Számos hangulati, verselési, kifejezésbeli ráemlékezés található e között a darab és a *Kótyavetye* meg a *Tündéres játék* között, ami azt igazolja, hogy azzal egy műhelyben s kb. azonos időtájtban keletkezett. A deák szerző nem nagy igényű verselése érteti meg, hogy ha a rím úgy kívánja, Iólkosz királyának fia Iaszónon kívül *Ábel* (31—32. sor); hogy Peliász mögött a rím kedvéért *Salamon* király is elbújhat (67-68. sor); hogy egyéb anakronizmusok mellett pl. Orpheusz a berki muzsikásokat, a kollégium diákjaitól bizonyára név szerint is ismert cigányokat emlegeti (Fekete Jankó, Kukaj, Milak, Kotzombár, Loló, Bura — Vö. A 200—204. sorokkal!); hogy az ókor mitikus hősei néha itt is a deákok hétköznapi szavaival élnek (csögös bot, condra. Theseus pajtás, Atlas colléga, brávo, gatyá kórincaja stb.).

Nyelvi, kifejezésbeli ráemlékezés elsősorban a *Tündéres játékkal* dokumentálható. A kolozsvári tájnyelv jellegzetes ü-zését pl. egyaránt tartalmazza a két dráma (küs, dühüt, küves, tü, mü). Ugyanazok a szavak hasonló szerkezetekben jönnek elő (tángyér, szufla, roska kutya, puliszka, ked, hódol — hódít értelemben). Szóról szóra való átvétel is található a két darabban. Hercules ugyanazokkal a sorokkal lép színre, (163—164. sor), mint a *Tündéres játékban* Perszeusz tette:

Én vagyok Perseus, nézzen a szemembe,
A ki akar látni, mert most vagyok szembe.

Az ugyanabban a kéziratban való előfordulás, az ugyanazon másoló személy mellett a stiláris és verselési rokonság alátámasztja azt a feltevést, hogy az Argonauták vállalkozásáról 1790 táján a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban iskoladrámát játszottak — valószínűleg a poétai osztály tanulói.

A ránk maradt egyetlen felvonásból is megállapítható, hogy mint az előző darabokban, itt is különböző hősokeket „szedettek össze”, hogy a színpadon megjelentessék őket, velük változatos kalandokat meséltesenek el. Ez a körülmény ennél a darabnál még inkább megerősíteni látszik azt a feltevést, hogy legalábbis a

végző formába öntésben, a „purizálás”-ban fontos szerepet játszott György László. Itt figyelhető meg leginkább, hogy másolás közben javítgatott a szöveget. A kézirat bővelkedik a ráírással történt javításokban, sorok, szavak áthúzásában, az ezek, illetőleg a kidőrszölt szavak helyébe írt átírásokban. Gondolhatunk arra is, hogy Iaszón történetét György László szerezte. Ahogyan „összeszedette” Acisnak és Galateának históriáját, talán ugyanúgy szedte össze különböző helyekről a csonkán ránk maradt dráma szereplőinek az antik hagyományból több-kevesebb önkénnel megszűrt kalandjait.

Nem lehetett viszont forrása az antik hagyomány az 52. sort követő toldaléknak, az Alexis és Daphnisz közti közjátékszerű jelenetnek. A két pásztor szerepeltetése azt is mutatja, hogy — mint a XVIII. század végén más iskolákban is megfigyelhető (vö. a Nagyeneden, Marosvásárhelyen játszott darabokkal) — a kolozsvári kollégium unitárius diákjai is színpadra vitték egy új irányzat pásztoralakjait, s játékaik már a rokokó jegyében folytak.

FORRÁS

Ez ideig nem sikerült sem drámai sem epikus műfajban olyan feldolgozást találnunk, melyet a darab szerzője vagy szerzői közvetlen forrásként használhattak volna. Eltekintve a dráma indításától, hogy ti. itt Aiszon, az öreg király kéri meg Peliászt, hogy Jaszon felnövéséig uralkodjék Iólkosban, a cselekmény mozzanatait, a felvonás mitikus hőseinek tettei ismeretesek voltak minden poétai osztályt végzett tanuló előtt.

ELŐADÁS

Az előadás idejéről, helyéről nincsenek ez ideig kézzelfogható adataink. Amint fentebb említettük, ha bemutatták, ez 1790—1792 előtt történt. Valószínű, hogy mint az előző darabokat, ezt is a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban játszották.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kéziratot ugyanazok a sajátosságok jellemzik, mint a megelőző darabokat. A szöveg kiadásában itt is ugyanúgy jártunk el, mint amazoknál. Az észrevételeket lásd a 5—6. számú daraboknál!

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 24 *jo nagyon* — hangosan
- 31 *compábel* — alkalmas
- 32 *mint Jáson mint* — mind Jáson, mind
- 60 *teteme* — teste
- 63 *értz nem* = ércnem
- 68 *On* — ön, ólom
- 74 *Eset* — esés, bukás
- 125 *prima fortuna nunquam est bona* — sohasem jó előszörre a szerencse
- 130 *roska* — vörös
- 150 *keringőjében* — labirintusában
- 166 A sor arra utal, hogy mikor Hercules megölte a nyáját pusztító oroszlánt, annak a bőrébe öltözött.
- 173 *tzondrája* — ruhája
- 200 *Saláti, Berki* — Cigányok nevei, azonosítani nem tudjuk, mint ahogyan a következő sorokét sem.
- 224 *Amoena* — bájos, kedves
- 230 *hodolnék* — hódítanék
- 237 *karintzáját* — kórincáját, gatyamadzagját
- 239 *el sákolnok* — megvernénk
- 257 *már tul* — már ezentúl
- 276 *oriasok* — óriások olvasat esetén jó a szótagszám.

8.

A TANULÓKNAK A MÚZSÁKTÓL VALÓ BÚCSÚZÁSA

KOLOZSVÁR, 1790 KÖRÜL

[A SZEREPEK:

TANULÓK

MUSÁR]

A TANULOKNAK MUSÁKTÓL VALO BUTSUZÁSA

TANULOK:

Musák, Musák, kedves Musák,
Heliconi kies Rosák,
Már tölletek butsut vészünk.
Egy ke vesség el enyészünk,
5 Gyönyörű tarsaságtokban
Nem leszen részünk.

MUSÁK:

Távozástok sergünk alig láthatá,
S. Már mindennek szivét nagy bu meg hatá.
Oh, valjon mi találhatá
10 Szivetek, melj tőlünk el hoditá?

Bártsak velünk maradnátok végképpen!

TANULOK:

Nem mivelhetyük azt éppen,
Mert szüléink othon várnak,
Kapuitok már nem zárnak.
15 Azért hozzok el nem menni
Tartyuk nagy kárnak.

MUSÁK:

Maradjatok!

TANULOK:

Oh, nem lehet,
Arra most senki nem vehet.
Szeretetünk Szüléinkhez
20 Nagyobb s. kedves véreinkhez,
Mint fogadott Barátinkhoz
S. kedveseinkhez.

MUSÁK:

25 Hát hiszem mű jobb szüleitek vagyunk;
Jobb Atyátok; Apollo mű Hadnagyunk,
S. csak árván el ne maradjunk,
E dolgról kétségben nem hagyunk.

30 Szüleitek ha evilágra szülnek,
Gondjaitok azután ránk kerülnek,
Elméitek itt frissülnek,
Hasznos Tudományokra készülnek.

TANULOK:

35 Szüleinknél elsőbbségtek
Abbol ki nem tetszik néktek,
Mert azok úgy nem volnának,
S. mi nekünk nem használnának,
Kedves Szüleink világra
Ha nem hoznának.

Eletünknek eredete
Töllők származik, s. kezdete
A'ttol vagyon minden joknak.

MUSÁK:

40 Oh, héjje vagyon még soknak,
Hogy mondathassatok boldogoknak.

45 Ha szüleitek, kik szülvén evilágra,
El vétnének égy szörnyü Pusztáságra,
Ott mit mivelne magára,
Ki ki élte meg maradására?

Nagy véletlen szörnyü halált látnátok,
Ugy ha töllünk fel nem fogadtatnátok,
Világ előtt meg hálnátok,
Boldog állapotra nem jutnátok,

50 Nállunk nélkül több kártis vallanátok.

TANULOK:

Bár azt elé számlálnátok,
Hogy lássunk több elsőséget!

35 vi(g)lágra
37 eredete <Töllük szár>
42 ki [Értelem szerint jav.]

52 [A *lássunk* javításként ráírva a *többre.*]
elsőséget

MUSÁK:

Nem nyernétek tisztességet,
Méltóságot s. más Uri Tisztséget.

55 Nem lépnétek a szentséges Papságra,
Szent Istennek éneklő kántorságra,
Szép híretek evilágra
Nem terjedne s. égi magosságra.

60 Mindenektől meg vettetek lennétek,
Inkább Holtok volnátok, mint élnétek;
Koldus kényeret ennétek,
Ugy lehet, sokszor meg eheznétek.

TANULOK:

Mind igaz, amit mondátok,
Fontoson okoskodátok,
65 Azért miis heljben hagyuk.
Most el mégyünk, de fogadjunk,
Vissza jővén, Parolánkot
Néktek meg adjuk.

70 Mig nem lészünk sergetekben,
Héliconi szép hegyekben,
Kedvetekre mulassatok!

MUSÁK:

Kévánt napotok lássatok
Tüis, akár hol mulatozzatok!

75 Minden kívánságunk az, hogy éljetek,
Szándékunk, hogy boldogságot érjetek.
Hát el ne felejtkezzetek,
Két hónap mulva vissza jöjjétek!

A MŰ ADATAI

Lelőhelye: **Verses gyűjtemény** (STOLL 417). A RSzK marosvásárhelyi Teleki-könyvtára Ms 0665 jelzetű kolligátumának 209—213. lapjain olvasható. Szövegünk a MTAK Mikrofilmtárának A 198/IV. (megvan az A 319/III. sz. alatt is) jelzetű filmjéről készült; nyomtatásban itt jelenik meg először. A gyűjteményről lásd az 5. szám alatti jegyzetet! Összeírásának az ideje 1790 körülre esik, a darabot legkésőbb ebben az idő tájban szerezték.

64 okos<d>kodatok
65 hagyunk [A rím miatt jav.]

77 hon<g>ap [Ráírva az a.]

SZERZŐ

A tanulók és a műzsák közt folyó rövid dialógust kisdíákok számára készíthette ismeretlen tanítójuk, talán éppen György László. Lehet, hogy éppen ezért jegyezte le. Vagy talán azért, mert kisdíák korában szerepelt benne? Róla lásd az 5. szám alatti jegyzetet!

FORRÁS

A kezdetleges vizsgálóadás eredeti verselmény lehet, forrásról nem tudunk.-

ELŐADÁS

Az előadás éve és közelebbi dátuma ismeretlen.

A lelőhelyből következtethető, hogy a Kolozsvári Unitárius Kollégiumnak elemi iskolai tanulói adták elő az iskolai év végén. Ezt erősíti, hogy mint az előző három darabnak, ennek is György László volt a megőrkítője. Mivel a gyűjteményt 1792 előtt írták össze, az előadásnak ez előtt az időpont előtt kellett végbemennie.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveg közlésekor ugyanúgy jártunk el, mint a megelőző három iskolai játék kiadásában.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

15 *hozzok* — hozzájuk

40 *héjje* — híja

64 *Fontoson* — súllyal, komolyan

9.

DERSI SIMÓ ISTVÁN
DÁVID KIRÁLY

TORDA, 1713. SZEPTEMBER 7.

ACTORUM NOMINA:

- SALUTATOR: Andreas Vargyas, Siculus de eadem, Studiosus.
DECLARATOR OPERIS: Franciscus Székely, Civis de Thorda, Secundanus.
ANGELUS DOMINI: Albertus Szaniszló, nobilis de Thorda, Secundanus.
SAMUEL PROPHETA: Johannes Almási, Siculus de eadem, Studiosus.
SAUL: Balthasar Koncz de Kis-Solymos, Studiosus pro tempore Collaborator Syntaxistarum.
PROCERES POPULI IZRAËLITICI: Samuel Ujszékeli, Siculus de eadem; Gabriel Józán, Siculus de Rákos; Daniel Fodor, Ungarus de Szind; Petrus Hunyadi, Ungarus de eadem; Sigismundus Rhapsaël, Siculus de Arkos, omnes Studiosi.
CHIS: Franciscus Karátsonfalvi de eadem, Siculus, Studiosus.
SERVUS CHIS: Franciscus Járai, Ungarus de eadem, Parvista.
PUELLAE AQUAM BAJULANTES: Stephanus Fagarasi, Nobilis de eadem, Secundanus; et Franciscus Béres, Siculus de Szent-Mihályfalva, Parvista.
DUCES PHILISTHAEORUM: Samuel Rhapsaël, Siculus de Arkos, Studiosus; Johannes Ajtoni; Georgius Kováts, Cives de Thorda; Stephanus Almási, Siculus de eadem; omnes Secundani.
SERVUS SAMUELIS: Martinus Járai de eadem, Parvista.
ISAI: Johannes Sárosi, Ungarus de eadem, Studiosus.
AGÁG, REX AMALECHITARUM: Michaël Árkosi, Siculus de eadem, Studiosus.
DAVID: Johannes Simo, Siculus de Tartsafalva, Studiosus.
GOLIATH: Samuel Rhapsaël; Siculus de Árkos, Studiosus.
MULIERES PSALLENTE: Johannes Veress, Sigismundus Tsipkés, Stephanus Kövendi, Franciscus Pap, Franciscus Fodor, Stephanus Járai, Cives de Thorda, Omnes Parvistae.
SERVI DAVID: Georgius Székely, Civis de Thorda; Andreas Jobbágy de Tur, Nobilis, utriusque Secundani.
NÁBÁL: Valentinus Szent Iváni de eadem, Siculus Studiosus.
ABIGAIL, UXOR NABAL: Michaël Székely, Civis de Thorda, Patriae Studiosus.
ANCILLA ABIGAIL: Johannes Csipkés, Siculus de Rákos, Secundanus.
PYTHONISSA: Alexander Szent Mártoni de eadem, Siculus, Studiosus.
REGI DAVID IN CHOREIS APPLAUDENTES: Andreas Vargyasi; Samuel Rhapsaël; Michaël Makai; Johannes Almási; Georgius Csegezi de eadem, Nobilis; Studiosi; Albertus Szaniszló; Andreas Jobbágy; Georgius Székely Nobiles Secundani.
SPIRITUS MALI SAUL AGITANTES: Michaël Köpeczi, Siculus de eadem; Franciscus Solymosi de eadem, Siculus; Georgius Veres, Siculus de Gálfalva; Matthaeus Kőkösi, Siculus de eadem, omnes Studiosi.
NUNCIUS DE CEDE SAUL: Michaël Szent Mártoni, Siculus de Homoród Szent-Márton, Studiosus.
NUNCIUS DE ADVENTU PHILISTHAEORUM AD PUGNAM: Sigismundus Szaniszló, Civis de Thorda, Secundanus.
DECLARATORES SCOPUM TOTIUS ACTUS: Martinus Gálfalvi, pro tempore Exactor Scholae et Collaborator Etymologiae, Siculus de eadem, Studiosus; Alexander Szent Mártoni, Daniel Fodor, omnes Studiosi. His accedunt Musici et Sales jocis mixti.

VIR REGIUS

Juxta cor Domini electus, hoc est: Secundum inconsultam indomiti moris Populi Izraëlitici expetitionem declarati, super eundem propulum Regis constituti SAUL propter praevaricationem mandatorum Divinorum Reprobatio.

- 5 Illo reprobato, juxta liberrimum Domini beneplacitum electi, sortis infimae, in Regiam Majestatem suffragantis Populi Izraëlitici communi totius voto accepti, super Regnum eorundem constituti, et confirmati Regis DAVID.

DECLARATIO

Quae, impari licet tantae rei, majoris tamen aestimandae Divinae gloriae causa, Divinis ex Scriptis desumpta sub Schemate Scenico adumbratur: et
10 Spectabili ac Generoso Domino Domino Samueli Biro de Homoród Szent-Márton, Sacratissimae Caesareae Regiae Principalisque Majestatis Inclyti Gubernii Transylvanici Consiliario, nec-non Tricesimarum Fiscalium ibidem Inspectori, Patrono et Moecenati suo in perpetuum colendo, ab ingenua
15 Scholae Unitariorum ó Thordensium Juventute, cum hoc lemme Omnis Potestas A Deo, humillime offertur, piisque coram spectatoribus Die 7. Mensis Septembris Anni 1713 declaratur.

Praemittitur Inductioni primae SALUTATIO et totius Operis DECLARATIO.

- 20 Az Első Kimenetelnek eleibe—tétetik az ELŐ—KÖSZÖNTÉS, és az egész Munkának KIMUTATÁSA.

INDUCTIO PRIMA

Populus Izraëliticus sibi Regem more Gentium postulat; quibus jubente Domino Samuel Regis jus durum praedicat, sed non evincit.

ELSŐ KIMENETEL

Az Izrael népe magának a' Pogányoknak szokások szerint Királyt kíván; kiknek-is az UR parantsolattából Sámuel a' Királynak tartozó kemény
25 szolgálatot eleve meg-mondja, de meg-nem hallgattatik.

INDUCTIO SECUNDA

Revelatur Samueli ungenus Rex, Filius Chis SAUL; ungitur in Regem; et ab eodem datis signis, et missis sortibus coram Populo Izraëlitico confirmatur.

MÁSODIK KIMENETEL

Meg-jelentetik Samuelnek a' fel-kenetendő Király, a Chisnek Fia SAUL; fel-kenettetik Samueltől; ki-is e' dologról bizonyos jeleket adván, és sorsot vetvén,
30 az Izraël népe előtt megerősítettik.

INDUCTIO TERTIA

Victi a Saule Philisthaei, maximo apparatu, consultiorique modo armantur contra SAUL, Hebraei, Rexque territi; Rex non expectato Samuelis adventu, stulte offert holocaustum, propter quod reprobatus a Domino dicitur.

HARMADIK KIMENETEL

A' SAULTól meg-győzetett Filistéusok, okosabb hadi készüléttel
35 fegyverkeznek a Sidok ellen; melytől mind a' Sidok, mind pedig a' Király meg-ijednek. SAUL Samuelnek el-jövetelit nem várván, esztelenül áldozatot téssen, melyért-is az URtól megvettetik.

INDUCTIO QUARTA ET QUINTA

SAUL missus ad delendum Amalech a Domino, Agag eorum Regem, multamque praedam contra Divinum mandatum sibi reservans, inobedientiae
40 arguitur; ideoque secundo reprobatus a Regno rejicitur. Reprobato Saule DAVID inter fratres minimus in Regem ungitur: quo Cythera psallente coram Saule, cum a Spiritu malo agitaretur, levius habebat.

NEGYEDIK ÉS ÖTÖDIK KIMENETEL

45 SAUL az Amaléchitának el-törlésére küldetvén az URtól, azoknak Királyokat Ágágot, és a' sok prédát magának mivel hogy megtartta az UR parantsolattya ellen, engedetlenséggel vádoltatik, mellyért-is másodsor meg-vettetvén az URtól, országától megfosztatik. SAUL meg-vettetvén, Dávid az ő Attyafiai között legkisebbik, Samueltől Királyságra fel-kenettetik: ki-is midőn a' gonosz Lélektől gyötrettető Saul előtt Musikájával énekelne, Saulnak könnyebbülésére lett.

INDUCTIO SEXTA

50 Goliath Gigantem armis et fortitudine propria confidentem, sola funda DAVID occidit; caputque praecisum ab eodem Regi SAUL fertur.

HATODIK KIMENETEL

Fegyverében és maga erősségében bizakodó Góliátot Dávid tsak egy parittyás követskével meg-öli; kitől is el-vétettetett feje Góliátnak, SAUL Király eleibe vitettetik.

INDUCTIO SEPTIMA

55 Audita SAUL sui, et David, comparatione, pessime illum odit: unde dum a Spiritu malo agitaretur, nititur David configere.

HETEDIK KIMENETEL

SAUL hallván maga Dáviddal való öszve hasonlítottatását, ezért gonoszúl gyűlöli; melyre nézve-is midőn a' gonosz Lélektől gyötrettetnék, igyekezi Dávidot által-ütni.

INDUCTIO OCTAVA

60 Prae metu uncti Domini SAUL, David profugus diversa petens, Nabal sibi victum neganti mortem, minatus, egregia Abigail uxoris Nabal oratione placatur.

NYOLCZADIK KIMENETEL

65 Az Urnak fel-kentt Királya Saultól való félelmétől, a' bujdosó Dávid, külömb-külobb-féle helyeken bujdosván, a' tölle eledelét meg-tagadó Nábált halállal fenyegeti; ki-is Abigailnak Nábál feleségének jeles beszédével meg-engeszteltetik.

INDUCTIO NONA

Philisthaei contra SAUL arma parant; consulit Dominum: sed negligente illum Domino, jubet Pythonissam suscitari Samuelem, a quo suam suorumque filiorum proximam mortem ediscit.

KILENCZEDIK KIMENETEL

70 A' Filistéusok SAUL ellen harczra készülnek; kiről megkérdvén SAUL az URat, ő néki meg-nem felel: mellyre nézve kénszerit edgy jövendőlkö lelkü Aszszonyt Samuelt fel-támasztani, kitül maga és fiainak közel lévő halálokat ki-tanúlja.

INDUCTIO DECIMA ET UNDECIMA

75 Pugnantibus Philisthaeis adversus SAUL, ceduntur SAUL et Filii ejus: de quibus accepto nuncio David, Regem, Filiumque Jonatham, (cui nimio adhaerebat amore) amare luget; nuncium interficit.

TIZEDIK ÉS TIZENEGYEDIK KIMENETEL

SAUL ellen harczot inditván a' Filistéusok, el-esik SAUL, és az ő Fiai: kikről izenetet hallván Dávid, a' Királyt és Jónatást (kit erősen szeret vala) keservesen sirattya; s' az hirt hozót meg-öli.

INDUCTIO DUODECIMA

80 Jussus Dei Oraculo David super Juda in Regem unctus declaratur, Regnumque ejus confirmatur.

TIZENKETTÖDIK KIMENETEL

Meg-intetvén az Istentől Dávid a' Juda Nemzettségén felkentt Királynak lenni ki-műtattatik, és az ő birodalma megerössítettik.

INDUCTION DECIMA-TERTIA

85 Declaratur Dominum Secundum suam liberam dispositionem a se esse, constituereque omnem potestatem, in illisque eligendis hominum electionem esse irritam: ut, qui non externis qualitatibus dignum aliquem esse iudicat; verum mente humiles, praeceptis ejusdem obedientes, eligit, praeficit, illosque ab omnibus venerari ac aestimari jubet, potenterque a suis inimicis illos defendit.

TIZENHARMADIK KIMENETEL

90 Meg-mutattatik minden hatalmasságot az Urtól lenni, és szabados elrendelése szerint azt kinek-kinek adni; azoknak választásában és adásában az emberi erőt haszontalannak lenni; úgymint, a' ki nem külső tekintetre nézve arra valakit méltónak itél; hanem azokat a' kik áldozatosok, és az ő parantsolatának engedelmesek, választtva, rendeli, és mindenektől tiszteltetni s' betsültetni parantsolja, s' azokat gonosz ellenségeiktől hatalmason óltalmazza.

A MŰ ADATAI

Dersi Simó István darabjának nyomtatott programját KANYARÓ Ferenc a Kolozsvári Unitárius Főiskola Könyvtárának Simén-gyűjteményéből közölte (Tordai diákok színi előadása 1713-ban. Keresztény Magvető 1904. 204—209). Kiadásunk szövegét innen vettük át.

RAKOSI SZÉKELY Sándor az *Unitaria vallás története Erdélyben* című könyvében azt írja, hogy Dersi munkája nyomtatásban is megjelent: „Der'si István, ó-tordai o. igazgat. Vir Regius című színjátéki darabot kinyom. Kolos'várt 1713” (190).

SZERZŐ

Dersi Simó István 1680 táján született Városfalván, ahol az apja unitárius lelkész volt. Iskoláit Tordán kezdte, Kolozsvárott folytatta. 1705. április 16-án Tordára rendelték iskolarektornak, de ő ezt a megbízatást nem fogadta el. 1705. május 1-jétől Bágyonban volt iskolaigazgató. 1711. május közepén került a Bágyonnal szemközt fekvő Tordára mesternek. 1716-ban lelkésznek hívták Torockószentgyörgyre, de feletteseibe nem egyeztek bele. Mikor aztán Széplakra mehetett volna papnak, 1719. május 6-án meghalt.

A kollégium Fasciculusaiban az 1700-as évek elején többször olvashatunk róla; fegyelmezetlen, többször megbüntetik. Már ekkor verselgetett. 1702-ben egyik szereplője (és bizonyára társszerzője) volt *A világ változásairól* szóló darab latin változatának. (Lásd kötetünkben a 3. szám alatt!) Az Unitárius Egyháztörténet szerint „Delactatus maxime fuit Exercitamentis Poëticis” (I. 397. Mikrofilmen a MTAK 559). A kuruc háborúk idején valószínűleg verselményeivel szórakoztatta a Torda melletti Keresztesmezőn táborozókat („apud omnes bellicos officiales in Campo Crucium superioribus annis campizantes nominatissimus” — Unitárius Egyháztörténet uo.). A Szentírásból különböző „komédiákat” szerzett, illetőleg szerzettek Uzoni Fosztó János exactorral együtt.

Ezek egyike volt a *Vir Regius* vagy *Saulis Regis Reprobatio et Davidis in Regem Declaratio*, melynek ránk maradt a nyomtatott programja. Az Unitárius Egyháztörténet ebből csak a Biró Sámuel főkörmányzószerzői tanácsoshoz szóló ajánlást őrizte meg. Ennek szövegét itt adjuk meg.

„Spectabilis ac Generose Domine! mihi in perpetuum Colendissime!

Inter fumantes superioribus Annis correptae ferali incendio, inclinataeque fere in tumulum Patriae rogos, quibus tyrannis omnia exitialibus flammis involvebat immunitas, non sine dolore parentantisque doloris

luctu, tam oculis, quam affectibus intuebamur luctuosam nuper fere desolati, sed nunc faventibus Divinis auspiciis phaeniceis quasi alis resurgentis Lycae hujus Tordani solitudinem:

Sed non semper sine sole dies,
Interdum caliginosa nubila laeti comitantur soles.

Vindicatis igitur e mortuali pulvere Lycae hujus Reliquiis, ad gratam apud Posteris memoriam, ubi felix tantarum reliquiarum obtinuit Incrementum, his diebus non Musis, verum sudoriferis Consecratis laboribus, non fabulosam antiquitati maxime gratam, verum seriam, sacro ex Codice desumptam, sub schemate scenico, quamvis tantae rei impari, producit Actiunculam. Fas sit igitur Spectabilis Domine Nominis Tui Illustrium facinorum gloria in sublime eveci hic meminisse. Nostrique laboris tenellas primitias Tibi a nobis debitas et dicatas coram exequi, easque eidem favorabiliter offerri patiari, Ut sub Tuo Illustri nomine publicam tenuis Noster profectus spectaturus lucem, suis e tenebris feliciter emergat, sementemque ponat in uberrimos aliquando fructus, primum Divinae gloriae, mox Honoris Tui, ac famae perennitati devovendos progerminaturam. Ita voveo! Praetitulatae Dominationi Tuae aeternum devotus STEPHANUS DERSI, Rector Scholae indignus Unitariae ô Tordensis.”

FORRÁS

A drámához az anyagot Dersi Sámuel (Királyok) I—II. könyvéből vette. Az események bonyolításában azonban nem követi a bibliának a rendjét, és sok mozzanatot mellőz. A tizenharmadik kimenetel nem a Bibliára támaszkodik.

ELŐADÁS

1713. szeptember 7-én volt az előadás. A program felsorolja a 26 szerepben játszó diákok nevét, származási helyét, tanulmányi állapotukat.

Az előadáshoz tréfás játékok, muzsika is tartozott. Hogy ezek melyik részhez járultak, és miről szóltak, erről a program nem tájékoztat.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Híven adjuk Kanyaró közlését. A rövidítéseket feloldottuk: *Stud.*, *Studios.* — Studiosus; *Sec.*, *Secund.* — Secundanus; *p. t.* — pro tempore; *Coll.* — Collegium; *Syn.* — Syntaxistarum; *Par.*, *Parvist.* — Parvista.

REFORMÁTUS DARABOK

A német-svájci irányzatú reformáció, mely a XVI. század közepe táján az ország jelentős részén sikerrel vette fel a harcot az eddig egyedül uralkodó lutheranizmussal, hosszabb ideig nem hozott létre iskolai színjátszást. Egyetlen alkotás született ugyan a mozgalom kezdetén. Szegedi Lőrinc, valószínűleg még wittenbergi tanulóéveiben, tehát az 1560-as évek elején némi összevonással magyarra fordította a lutheránus Selnecker Miklós latin nyelvű iskoladrámáját, melyet 1575-ben, amikor a helvét irányzatú szatmáriak iskolaigazgatójuknak meghívták, nyomtatásban is megjelentetett (*Theophania*). Talán azért adatta ki ekkor, mert tanítványaival eljátszatta? Ez után a „református” szellemet nem is mutató dráma után hosszú évtizedekig mit sem tudunk arról, hogy a helvét felekezetűek — másként reformátusok — iskoláiban iskoladrámát adtak elő, lelkészeik vagy tanítóik közül valaki ilyent írt.

Ennek magyarázatát általában az 1562. évi *Egervölgyi hitvallás* állásfoglalásában látják. Ez a játékokat hiú látványosságnak minősítette: „Minthogy pedig a játékok, látványosságok s a szemtelen táncok e rosszaktól nem mentek, megtiltjuk és kárhozzatjuk azokat a zsinatokkal. Mert akik színpadi álcákat öltenek, szemtelen viseletben s taglejtésekkel mutogatják magokat, meggyújtják a bujaság fáklóját.” /KISS Áron, A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései. Bp. 1882.173-4./ Ez a szemlélet sokáig tartotta magát, és ismételten kifejezést nyert a református egyház képviselőinél. Geleji Katona István pl. 1647-ben hasonló szellemben fakadt ki Krisztus személyének ábrázolása ellen; mintha az üdvözítő „fársángos Pünkösti király volna, mint ama comoediai játékban levő personatus, álorcás királyok, de —akiknek királysága csak addig tart, amíg a comoedia elvégződik” (*Váltság titka. Gyulafehérvár, 1647. II. 414.*) A puritánusok is elutasították a komédiázást.

Csak szívós küzdelem után sikerült Comeniusnak megtörnie a jeget, és 1654-ben Sárospatakon bemutatnia a *Janua* tananyagát dramatizáló első darabját. Ezt az előadást több más követte. (KOMOR Ilona, Iskoladráma és utópia. FK 1958.600-617.) Comenius mutatványai nem nevezhetők igazán drámáknak. Bennük az egymás után színpadra lépő személyek eszközeiket, munkáikat ismertetik, egymással csak ritkán váltanak szót, cselekedni nem cselekszenek. A drámaiságot a párbeszédes, jobban mondva az egymás után színre lépő szereplők váltogatása jelenti.

Comenius előadásainak nagy sikere volt. Kezdeményezése úttörő jelentőségűvé vált. A reformátusokkal is elfogadtatta a színjátszás eszméjét. A játék a református iskolákban is lábra kapott. Ehhez hozzájárult természetesen a jezsuita iskolák színjátszása, a jezsuitákkal való versengés. Bizonyára innen sajátítottak el számos fogást, melynek segítségével kezdetben csupán párbeszédes formában elhangzó bemutatás magára öltötte a drámai műfaj egyre több vonását. Ha a református iskoladrámák műfaji kivi-

telezésben és a színre vitel technikájában nem érték is utol a jezsuita darabokat, annyiban túltettek azokon, hogy inkább szolgálták a magyar nyelvűvé válás ügyét. A református iskolák nagy érdeme, hogy a magyar nyelvű iskoladráma megteremtésében és elterjesztésében felülmúlták a jezsuitákat, és sokkal megelőzték az evangélikusokat is.

Református iskoladrámáról csak a XVII. század második felétől beszélhetünk. Ekkor is csak Sárospatakon, Kassán, Nagyenyeden s talán Nagybányán meg Kolozsvárt lehet szó színjátszói szokásról.

A XVIII. századból Sárospatakról van a legtöbb adatunk, illetőleg szövegméltünk. Miután a királyi rendelet 1714-ben Sárospatakot artikuláris helynek nyilvánította, megszűnt az iskola háborgatása. 1720-tól tavaszi és nyári vizsgai előadásokról vannak híreink. (Lásd A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalmában, az R 87—91. szám alatt!) A következő évtizedekből nélkülözzük az adatokat. Az 1770-es évekből azonban nagyszámú szövegméltünkkel is rendelkezünk. Egy-két latin nyelvű dráma mellett magyarul írnak és magyarul játszanak Sárospatakon. A kisebb tanulóktól játszott vizsgaelőadásokon kívül állandósult szokássá válik a "poéták tavaszi gyakorlata", a tavaszi szünnapokra készült darabok írása és mezei mulatságként való eljátszása. Ezek néha a magyar nyelv művelésének szellemében készültek. Megszólaltak bennük a felvilágosodás gondolatai, a különböző társadalmi és erkölcsi kérdések. Bibliái témát alig dolgoznak fel. A "manérosabb" játéktípus, a rokokó hatása megfigyelhető a tárgyválasztásban, a darabok nyelvezetében, az éneklés térhódításában. Mindez megfér a helyenkénti vaskos diákhumorral. Részben ez utóbbi, részben a forradalmi szellemű mondanivaló miatt figyeltek fel a színjátszásra az egyházi hatóságok. 1790 májusában Szathmári Paksi Ábrahám borsodi esperes úgy felháborodott a kollégiumban látott szindarabon, hogy azt javasolta, "méltó volna ezt a kollégiumot eltörölni" "A későbbiek folyamán többször találunk hasonló jelenségeket, amelyek valószínűsítik, bár nem bizonyítják a pataki diákok jakobinusi körének létezését" (BENDA Kálmán, A sárospataki református kollégium. Tanulmányok alapításának 450. évfordulójára. Bp. 1981. 107).

Sárospataknak nagyszámú partikulája volt, sokféle tanítottak az onnan kikerült iskolamesterek, akik a pataki iskola módszereit alkalmazták, s bizonyára követték az ott látott színjátszást is. Ezt mutatja pl. a kassai skólamestereknek 1667-ből szóló meghívó levele, melyben a tervbe vett "comoediabeli actusocskának játékát" azzal indokolják, hogy ők dolgaikat és forgolódaikat "az híres sárospataki scholához igyekeztek conformálni" (SZENTPÉTERY Sámuel, Kassa város jegyzőkönyvéből. SpFüz 1862. 636). 1695 és 1703 között Kassa adott menedéket a másodszer is bujdosásra kényszerült sárospataki iskolának. A két iskola viszonyára jellemző, hogy kölcsönösen látogatják egymás examenjeit, az ilyenkor bemutatott komédiákat (BERNÁTH Lajos, A protestáns iskoladrámákról. Bp. 1902. 51). A kassai református iskola előadásairól azonban kevés hírünk van csupán, nem ismerjük az előadott darabok címét sem, és ez ideig nem rendelkezünk egyetlen szövegméltünkkel sem.

Másként állunk a losonci iskoladrámákkal, melyeknek Sárospatakhöz való közük kézzelfoghatóan bizonyítható. Az 1785—1795 közt Losoncon tanuló Tóthfalusi József hét olyan iskoladrámát másolt le, melyek egy részénél megmondja sárospataki származásukat. Ezekben a darabokon felül megemlékezik más losonci iskolai előadásokról is. Maga is írt egy latin nyelvű drámát, melynek előszavában 29 korabeli darab címét sorolja fel (vö. BERNÁTH, i. m. 3—4). Közöttük, mint ahogyan a losonci éveiben

játszott drámák közt is, több a nem iskolai bemutatásra szánt munka, a világi tárgyú, „módis” játék. Tóthfalusi tanúsítja, hogy Losoncon is megindult a régi típusú iskoladrámák lezorulása az iskolaszínpadról, ahogyan ezt látjuk majd Nagyenyeden, Marosvásárhelyt is. Ilyen, eredetileg sem iskoladrámának szánt darabokat 1794-ben „a’ Losontzi Nemes Tanuló Sereg egyik érdemtelen Tagja”, Horváth Pál is írt. Az egyik szerelmi történet, a második az igaz, áldozatokat vállaló barátságról szól. (Lásd a fentebb említett forráskiadványban R 39—40. szám alatt!)

Sajnálatos, hogy a Sárospatak kisugárzási területéhez eső Gömör megyei, hajdan virágzó magyar református iskolákból a kutatás ez ideig kevés emléket tudott csupán felderíteni. Pelsőcről mondják, hogy itt „ápolták a színjátszás régi hagyományait”, a vizsgák végeztével színdarabokat játszottak a torony melletti téren. (Lásd az említett jegyzékben R 79. szám alatt!)

A Sárospatakkal való szoros kapcsolatának ellenére keveset tudunk a rimaszombati, a miskolci reformátusok iskolájában folyó színjátszásról is. Legfeljebb ma már ellenőrizhetetlen hír beszél róluk. A darabok szövegét, de még csak a címét sem ismerjük. Pedig Miskolcon még néhány „levélnyi töredék is létezett ilyesféle iskolai színdarabokból, melyekben Hunyadi János és Bethlen Gábor neve is előfordult”, melyeket azonban a kiselejtés alkalmával megsemmisítettek (KOVÁCS Gábor. A miskolci ev. ref. főgymnasium története. Miskolc 1885. 14. - BERNÁTH, i.m. 48).

Bizonyára Sárospatak hatása, hogy a tőle távoli Csallóközben Ekelen és Aranyoson is játszottak iskoladrámákat (VARGA Imre, Egy csallóközi kézirat és hat magyar nyelvű protestáns iskoladrámája 1767—1775-ből. MKsz 1983. 57—66). Színrevivójüknek és feltételezett szerzőjüknek a nevét ugyanis nem találtuk meg ez ideig a debreceni kollégium tanulói között. Közvetve vagy közvetlenül Sárospatakkal lehetett kapcsolatban. A hat magyar nyelvű ekeli iskoladráma szövege a XVIII. század második felében a falusi iskolákban is meglévő színjátszó hagyománynak értékes dokumentuma. A szokás erősségét mutatja, hogy az itt játszott egyik vizsgadarabot a tőle nem messze fekvő Aranyoson is bemutatták.

A hazai kálvinizmus másik jelentős központja, Debrecen nem vált az iskolai színjátszás olyan fontos tűzhelyévé, mint Sárospatak. Itt hosszabb ideig hatott a debreceni hitvallásnak a komédiázást elítélő határozata. Csak az 1770-es évektől vannak adataink iskolai produkcióról; latin nyelvű dialógusok, drámai szerkesztés és bonyolítás, a színszerűség minden ismérve nélkül. Bár vannak akik azt állítják, hogy az iskola Csokonaiig elzárkózott az előadásoktól, s ahogyan az ő vállalkozásának nem volt előzménye, úgy folytatása sem akadt (PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán, Csokonai-színművek. Bp. 1978. II. 232), Csokonait megelőzőleg is voltak tanárok, akikben élt a drámai megjelenítés vágya és gyakorlata. Fodor Gerzson mondja a „szokott declamatiok”-ról emlékezve, hogy mikor Csokonai a közönséges examenben Seneca egyik tragédiájából egy részt előadott, olyan „eleven actioval” játszott, hogy egy „nagy tekintetű Patronus Ur azt ítélte felőle, hogy a gesticulatio már Théatrumon is sok volna” (VARGHA Balázs, Csokonai-emlékek. Bp. 1950. 231). Háló Kovács József, a poétai osztálynak 1785/86-ban praeceptor, Vergilius *Aeneis*ét úgy tanította, hogy a szöveget dramatizálta, és tanítványaival felmondatta. „Igy gyakoroltattam én az én tanítványaimat,... igen sokra vittem sokakat közülük. Egy ezek közül Vitéz Csokonai” (VARGHA, i. m. 192. - SZILÁGYI Ferenc, Csokonai művei nyomában. Bp. 1981. 593). Nem tudjuk bizonyítani, hogy Háló Kovácsnak a Halál kudarcáról szóló

moralitását (lásd kötetünkben a 11. szám alatt!) el is játszották. Tény, hogy a helyi viszonyokat tükröző darab 1785-ben íródott. 1786-ból azonban ránk maradt Debrecenből egy vizsgaelőadás szövege is.

Néhány nem túlságosan jelentős játékszövegen túl közvetve is bizonyítható, hogy a debreceni diákok is mutattak be drámai produkciókat, játszottak lakodalmi játékot, s még a külföldi egyetemekre is elkísérte őket a kollégiumtól búcsúztató jelenetek emléke.

Erdélyben legrégebben Nagybányán 1667. nagykarácsony estéjén mutattak be magyar nyelvű iskoladrámát. Az előadáson jelen volt Teleki Mihály és udvari népe. Annyira kedvére volt a produkció, hogy ki is nyomtattatta Eszéki István munkáját (lásd VARGA Imre, Magyar nyelvű iskolaelőadások a XVII. század második feléből. Bp. 1967. 19—91).

A XVII. századból Erdélyben Nagyszebenről is ismerünk magyarul elhangzott, diákok által színre vitt játékokat. Hogy a szász polgárok gyerekei a magyar beszédet, a bátor fellépést gyakorolják, a század végén a Szebenben működő magyar iskola tanítója, Solymosi Nagy Mihály (1673-1729) párbeszédekben deklamált „ritmusokat”, köszöntőket, külföldi tanulásra induló diákok búcsújelenetét megelevenítő „actusokat”, sebtében rögtönzött jeleneteket játszattott. (Lásd a forráskiadványban E 318—331. szám alatt!) De előadták a névtelen *Comico-Tragoediát* is (DÖMÖTÖR Tekla, A magyar Lázár-dráma nagyszebeni előadása. FK 412—413). A nagyszebeni magyar iskola rövid ideig (1796—1797) virágzó színjátszása sok tekintetben új színnel gazdagítja a magyarországi iskolaelőadásokat.

Erdély magyar iskolakollégiumai közül a nagyenyedi játszotta a legjelentősebb szerepet. Bár az oktatási viszonyokról és bizonyára az iskolai színjátszásról szóló emlékek nagy része a kollégiumot több ízben is sújtó pusztítások áldozata lett, több hírünk szól XVII. századi iskolai előadásról, köztük az 1698-ban itt játszott magyar nyelvű drámáról, a *Comodia Cyriről*. Pápai Páriz Ferenc a kollégium tanáraként itt írta meg legsikerültebb bibliajátékunkat (1703). (Lásd kötetünkben a 29. szám alatt). A XVIII. század első feléből hiányoznak az adatok, de az 1760-as évektől több értesítésünk van, az 1790-es évekből pedig szövegemlékekkel is rendelkezünk. A Theatralis Társaság sűrűn játszik darabokat, de ezek már nem a hagyományos iskoladrámák repertoárjából kerülnek ki, hanem világias, rokokó szellemű alkotások; pásztorjátékok, énekes, zenés vigoperák. Az átalakuláson átmenő iskolai színjátszás egyik divatos műfaját közöljük kiadásunkban a 31. szám alatt.

A kolozsvári református iskola színjátszásáról szóló értesüléseink töredékesek. A XVII. századból főúri háznál előadott lakodalmi játékról tájékoztat az egyik. Ilyenre van példa a XVIII. századból is. A másoló személye, illetőleg a szövegek lelőhelye miatt kötjük a 21. szám alatt közölt darabot a Kolozsvári Református Kollégiumhoz.

Marosvásárhelyen a reformátusok iskolája kollégiumi rangra tulajdonképpen 1718-ban emelkedett, amikor a sárospataki-gyulafehérvári kollégium idetelepült (KONCZ József, A marosvásárhelyi ev. ref. kollégium története. Marosvásárhely 1896). A régebbi időkből az iskolai színjátszásnak nem találjuk nyomait. Ilyenre csak a XVIII. század közepe tájáról akadunk. Akárcsak Sárospatakon, Marosvásárhelyen is tavasszal a szabadban ünnepelt az ifjúság, itt. az ún. Cigánymezőn. A visszaemlékezők ezt a szokást az 1740-es években már meglévőnek mondják (KOCZIÁNY László, Iskolajáté-

kok Marosvásárhelyen az 1740-es években. NyItudK 1967. 334). Az iskolai előadások Marosvásárhelyen időnként meg-megszakadnak. A merészebb hangú bíráló miatt pl. 1781-ben megtiltják a komédiázást, és a kollégiumi színjátszás csak 1792-ben indul meg újra. Az előadások a kollégium udvarán felállított deszkaszínpadon folynak, évente többször játszanak. Ezekben az években azonban olyan darabokat is előadnak, melyek nem tekinthetők iskoladramáknak. Az iskolai színpadra behatol a világi dráma, a színjátszást átveszik a jurátusok, a műkedvelők, majd a hivatásos színészek (ENYEDI Sándor, Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei 1792—1821. Bukarest 1972. 178).

10.

KOMÉDIA EGYNÉMELY MESTERSÉGRŐL

ÁKOS, A XVIII. SZÁZAD MÁSODIK FELE

[A SZEREPEK:

ELSŐ SZEMÉLY, KATONA
MÁSODIK SZEMÉLY, PRÓKÁTOR
HARMADIK SZEMÉLY, DOKTOR VAGY
BORBÉLY
NEGYEDIK SZEMÉLY, ASZTALOS

ÖTÖDIK SZEMÉLY, SZABÓ
HATODIK SZEMÉLY, CSIZMADIA
HETEDIK SZEMÉLY, CSIZMADIÁNÉ
NYOLCADIK SZEMÉLY, INAS]

COMOEDIA DE ARTIBUS
QUIBUSDAM PRODUCTA IN EXAMINE AKOSIÉNSI

ELSŐ SZEMÉLLY, KATONA

Istenfelő hivek, mennyire mehettünk,
A tudományokból miként felelhattunk,
Meg hallátok rendel, a mi jót tehattunk,
Őrülünk mindnyájan, ha kedvet lelhettünk.

5 Őrülhettek ti is, méltán is örültök,
De tudjuk, jobban is örömbe merültök,
Ha Comoediara velünk ki kerültök,
Tsak a' nevetségbe egymásra nem dültök.

10 A Comoediának summája ez lészen,
Ki mit tanúlt, véle megéri egészen,
Mellyért Rectorának köszönetet téssen,
'S mindenikőnk külömb mesterséget véssen.

15 Én vagyok az edgyik, aki válét vésezek,
Oskolából már most majd katona lésezek,
Mondért, kardot, táskát a nyakamba tésezek,
Lész ellenségeknék kardomban bőv részek.

20 Ez az a hivatal, kit szivem kedvellett,
Erre illy fiatal kell mindenek felett,
Ez vólt a' szándékom, mindég tsak e' kellett,
Hogy kardot kőthessek Magyar hazám mellett.

Itt lész betsüllettem, készen vár a' forspont,
Lész minden helységben profontom egy 's két font,
A melly ha el múlik, fegyverem ószve ront
Nagy Birót, kis Birót egyaránt földre ont.

6 tudjuk <hogya mi is> jobban
7 Comoediare

12 <t>véssen [A v ráírva a t-re.]
15 [Előbb:] taskát kardot

25 Nosza, Barátom, ály te is ez életre,
Add bé a' kezedet, kapsz nagy betsültre,
Ha engemet követesz, hidd el, végezetre
Lépsz Obesterségre, illő ditséretre.

MÁSODIK SZEMÉLY, PRÓKÁTOR

 Elég szép hivatal, még sem komendalom,
30 Ne is hívj, mert nem kell, azt meg sem próbálom
Mert az hadban esne hirtelen halálom,
Azért veszedelmes életnek találom.

 Osztán katonának nints ma betsülete,
Kivált a Magyarnek hire 's nevezete
35 Oda van egészen, nints semmi kellete,
De a' Prókátornak van nagy tisztelete.

 Mert mivel hazánkban most a' káromkodás
Böv mértékbe vagyon kóztünk a' tzivódás,
Verekedés kortsmán van gyakran 's tobzódás,
40 Prókátornak táblán hasznos e' kotzódás.

 Ezért én nem lészek Katona 's Curátor,
Sem Isten igéjét szólló Prédikátor,
Hanem leszek inkább kotzodó Prókátor,
Principalisomnak dólga mellett bátor.

45 Ez a dítseretes, hasznos hivatal ma,
Ennek van Nemestől, Parasztól jutalma,
Ennek ajándéka gyakran arany alma,
Igazat hamisra mondhat, van hatalma.

50 Jertek hát, pajtásim, Cancellariára,
Maros Vásárhellyre vagy Patvariára
Ama hires Pestre 's Királyi Táblára,
Igy mehettek velem bétsület halmára.

HARMADIK SZEMÉLY, DOKTOR VAGY BORBÉLLY

 El halgatam, pajtas, mint el commendálád
A Prókátorságot, tsak nem obtrudálád,
55 De annak bajait, elő nem számlálád,
Hanem tsak a' vitézt szavaddal vagdalád.

E mellett hosszason rút hazugságodnak
Emlegetéd hasznát 's Prókátorságodnak,
De mivel jól tudom már tsalárságodnak,
60 Örök büntetését te álnokságodnak,

Ezért Prókátornak magamat nem vallom,
Hanem az Orvosi tudományt javallom,
Mert azt mindenektől hasznosabnak hallom,
Erre Hipokratetest, Galénust tztítálok.

65 Meg nyered ugyan is néha a' pereket,
De azzal meg rontasz sok jó embereket,
Mert meg üresited teli erszényeket,
Én pedig gyógyítok sok száz ezereket.

70 Vesszen meg a' véred, én azt meg gyógyítom,
Arteriád vagy más eredet meg nyitom,
Kinlodjál Phtysisben, róllad el háritom,
Halálos sebedet flastrommal lágyítom.

75 Légy rúhes, otvaras, frantzus, meg gyógyítlak,
Hurutból, náthából, süllyből ki tisztítlak,
Köszvényből tsak hamar labadra állítlak,
Beteg ágyból könnyen tántzba igazítlak.

80 E mellett, mint Borbély, tudok borotválni,
Odvas, fájos, reves fogat vondogálni,
Kristélyt, köppölyt frissen helyén applicálni,
Ha nem hiszed, bátya, meg lehet próbálni.

Jertek ezért velem a' Borbély műhelybe,
Légyetek Orvosok, hogyha nagy veszélybe
Esnek az emberek, mint juhok métellybe,
Kiki közzületek gyógyítsa meg helybe.

85 *NEGYEDIK SZEMÉLY, ASZTALOS*

Tsak híjába fened te is a' fogadat,
Biztattz mind másokat, mind pedig magadat,
Javallod tisztedet, ditséred curádat,
De te se kerülhedd el beteg ágyadat.

90 Osztán nem használhattz úgy a' betegeknek,
Hogy kivánságát töltsd minden eseteknek,
Vagy éled, vagy meg hal, de mindeniteknek
Kell lakó hely, kell ház, koporsó keteknek.

95 Erre nezve talám én is majd próbálok
Egy áts mesterséget; Asztalosnak állok.
Leg elősször házat, ágyat mit tsinálok,
Kezemtől épített nyugalomba hálok.

100 Tsinossabb hivatal ez a borbélyáságnál,
Tisztességebb lész száz koszvágóságnál,
Asztal fön a' munkám leg főbb uraságnál,
Hever az ablakban Hertzeg 's Királýságnál.

 Lád a kisedeknek fa bábót tsinálok,
Kalamarist, széket, ládát mit formálok,
Botot, hónally mankót véneknek próbálok,
Halotnál koporso munkával szólgálok.

105 Azt mondhatom erre, mind helybe hadjátok,
Sőt, ha meg engedi az édes Atyátok,
Ti is magatokat mind erre adjátok,
Én pajtásságotam meg nem tagadjátok!

ÖTÖDIK SZEMÉLY, SZABÓ

110 Sokat tudsz fetsegni, majd el ámitottál,
Szép mesterségedről sokat állítottál,
Egy kitsibe múlt, hogy el nem hódítottál,
Hogy a' koporsóba sokat borítottál.

115 Igaz, hogy van egy kis igaz beszédedbe,
Még sem lészek részes tselekedetedbe,
Meg érhedd biz ezzel, egész életedbe,
Lész egy darab kenyér mindég a 'sebedbe.

120 Nem bánom, de azért még is Szabó lészek,
Jeles munkáidon majdan erőt vészek,
Rajta ülők, varrok, rajta varrást tészek,
Te kin konyhán, én ben, az asztalnál észek.

Ditsekedhetem én még is szebb munkával,
Kis Asszony jár hozzám gyöngy matériával,
Hasát tsetsit, farát mérem fonalával,
Igy öltöztetem fel aranyos ruhával.

125 Kotsit küldnek értem, ha hívnak dolgozni,
Le vetem az ótskát inasnak, földozni
Szégyenlek; tsak sellyem mentéket tóldozni,
Aranyos, ezüstös munkát szoktak hozni.

130 Szólly, ha tudsz ezekre, édes jó barátom!
El állott szemed, szád ezen, a mint látom,
Ez is mit rajtam látzz, tulajdon sajátom,
Többet is mondhatok, ha számat fel tátom.

HATODIK SZEMÉLY, CSIZMADIA

135 Elég, ne szolly többet, ez is igen sok vólt,
Hogy arra nem áltam, a' lelkem majd meg hólt,
Nints olyan munkádon tsak egyetlen egy fólt,
Arannyal, selyemmel házad rakodott bólt.

140 Illy szép mesterségre vallyon ki emele?
Ha mind igaz vólna, nem hazugság fele,
Minden nemzetséged meg érhetné vele,
De lám, sok huntzfuttság elegyedett bele.

Mint ha tsizmára már nem volna szüksegtek,
Tsak kard, gyalu, gyűszű minden mesterségtek,
Prokátor, Doktorság a' ti ditsőségtek.
Tam meztláb jártok, mint a feleségtek?

145 Mind rám szorúltok, ha tsizmadia lészek,
Kordoványt, karmasint, borju bőrt, mit vészék,
Azt meg varván, ala majd tsiszliket tészek,
Ha kaphatok, hól hust, hól sós retket észek.

150 Majd lész betsületem, mindennap pénzt adnak,
A letzkémért tovább reám nem támadnak,
Ennél jobb hivatalt te sem kapsz magadnak,
Mert tsizmát eleget varhattz a fiadnak.

132 Tobbet

133 [A sor előtt:] CSIZMADIA VI.

135 <olly> egyetlen

155 Takaros munkámat sokan meg betsúlik,
A jányok kötőhöz, szoknyához törülk,
A sárt, a' mennyire bé láttyák, kerülk,
Csizma nem létét mint Innepet meg ülik.

160 Kűnyő mesterségem lész, tsak othon ülők,
Tsak varrok, földozok, meg únván, le dűlők,
PéNZért, adósságért azonnal készűlők,
Ha kapok örűlők, dűlők, hegedűlők.

Ha lész készen munkám, viszem a' vásárra,
Jó péNZ úti markom azzal nem sokára,
De mivel jó étkem, 's Asszonyom kinállya,
A tál fenekét is édesdeden válja.

HETEDIK SZEMÉLY, CSIZMADIÁNÉ

165 Vájja, vájhattya is, mert olyan étkeket
Az Apja sem evet, én a millyeneket
Készíteni szoktam, kivált tsemegéket,
Túrós, szilvás, vajas mézes derejéket.

170 De hogy el hidjétek, a' miket beszéllek,
És azt ne mondjátok, hogy én tsak meséllek,
Nézzetek meg, majdan laskát hogy metéllek,
Ne féljeteK töllem, mert meg nem itéllek.

NYOLCADIK SZEMÉLY, INAS

175 Annnyival is inkább, mert a Gazdám mára,
Sok féle ételre estvéli orára
Vára benneteket examen torára,
Jertek bé hát velem, Gazdák vatsorára.

180 De én tsak azokat hívom vatsorára,
A kik főzni valót küldöttek konyhára,
Mert a kik nem küldtek, tsak komédiára
Hivattattak, azok mennyenek *határra*.

162 <1> azzal

165 [A sor előtt nincs szereplő. Értelemszerűleg tettük a sor elé a csizmadia feleségét szereplőként.]

173 [A sor elé értelemszerűleg szereplőt tettünk.]

180 [Az utolsó szóban javítgatás van, eredetileg *tátarra* lehetett a szó.]

A MŰ ADATAI

Lelőhelye: **Nagy István-gyűjtemény** (STOLL 347) 32-41. Kiad. BERNÁTH, i.m. 243-248. A kéziratról lásd a 12. szám alatti darab jegyzetét.

A játék tárgya a pályaválasztás. Ezzel a kérdéssel többször foglalkoztak a nyári vizsgák alkalmával bemutatott színjátékok. (Lásd kötetünkben a 12., 17. szám alatt!) Általában egyetlen jelenetből álltak az ilyen darabok, melyekben a különböző foglalkozások megszemélyesítői léptek színre, dicsérték saját foglalkozásukat, hogy a tanulókat annak kitanulására bírják. A műfajt a falusi iskolákban szívesen művelték. Mivel a darabokat tartalmazó kéziratot 1782-1796 körül keletkezettnek tartják, a játékot a XVIII. század második feléből származónak véljük.

SZERZŐ

Szerzőjét nem ismerjük. Másolójáról lásd a 12., 13. szám alatti darab jegyzetét. Nem tudjuk, hogy Nagy István Ákoson praecceptorként működött volna, hogy ő írta vagy játsszatta el a darabot.

FORRÁS

Közvetlen forrása nincs, illetőleg nem ismerjük.

ELŐADÁS

A címe szerint Ákoson (Bihar m.) játszották; az első versszak szerint az év végi vizsgakor. Ákos. iskolamesterei és tanítói a debreceni kollégiumból kerültek ki. Az előadás ideje 1780 körülre tehető.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kéziratban a stórfák számozva vannak. Az egyöntetűség kedvéért a számozást elhagytuk. A szövegben lévő számos rövidítést (n = nem, mg = meg, h = hogy, ts = tsak, m = mert) kiadásunkban jelölés nélkül feloldottuk, a szereplőket az első előfordulásuk mintájára igazítva, egységesen neveztük meg. A két utolsó szerep a kéziratban nincs feltüntetve. Értelemszerűleg különítettük el szerepüket a csizmadiától, aki sem a felesége nevében, sem a gyerekeket vacsorára hívó személyként nem beszélhetett.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

A cím magyarul: Ákoson a vizsgán egynemely mesterségről játszott komédia.

13 *válét* — búcsút

21 *forspont* — szállító eszköz, fogat

22 *profantom* — ellátásom, élelmem

28 *Obesterségre* — ezredesi rangra

40 *táblán* — törvényszéken

41 *Curátor* — gondnok, egyházi, iskolaszolga

54 *obrudalád* — ráerőszakoltad

70 *Arteriád* — ütőered

71 *Phtysisben* — száraz körságban, tüdővészben

73 *frantzus* — vérbajos

74 *süllyből* — A súly többféle, keléssel, váladékos duzzanattal járó betegségnek volt a neve.

78 *vondogálni* — kihúzni

79 *kristély* — klistély: beöntés, illetőleg a hozzá szükséges eszköz; *köppölyt* — edénykét, búrát, melyet a testre helyeztek vérszívás céljából.

116 *'sebedbe* — olv. zsebedbe

- 144 *Tam* — talán, tán
146 *Kordoványt* — szattyánbőrt; *karmasint* — piros színű bőrt
147 *tsiszlík* — Csiszliknek hívták a csizmakéreg belső borítására való finom vékony bőrt.
154 *kõtőhöz* — kötényhez
164 *válja* — olv. vájja, kikaparja
171 *laskát* — nűdlit
176 *Gazdák vatsorára* — gazdag vacsorára

11.

HÁLÓ KOVÁCS JÓZSEF
CSAK A TEST A HALÁLÉ
DEBRECEN, 1785

[A SZEREPEK:

HALÁL
BŰN
SZERENTSE
GLORIA
HONOR
BÖLTSESSÉG

KEGYESÉG
ERŐ
JUSTITIA
FAMA
DEBRECZENI PALLÁS]

ACTUS PRIMUS

ELSŐ BESZÉD

Az Halál beszéll hatalma felől, a Gloria és Honor ellen dühösködik.

HALÁL

Én, Álom, (mert hiszem ti így neveztetek),
El múlok; Halandók, no most örvendjete!

Már örökké éltek, 's mind lesztek Istenek.
Ég tartani melly sok Atlások kellenek!

5 Jó Eskulapius, Hipokrateseddel
Vagy Aviczennáddal már éhel veszel el.

Nincs Halál, nincs többé becsi az Orvosnak,
Nem látod már markód tutzet aranyosnak.

10 Pestist jövendőllő babonás öregek,
Ne nézzétek, kődben vagynak é az egek!

Az üstökös csillag nyuljon akár merre,
Már nem jó Halál az halandó emberre.

Nincs Halál rajtatok, vész már a fűvetek,
Szent-György ejtzákaján mellyeket szedtetek.

15 Charon, munkád eddig ha nehezen esett,
Pihenny, fillérig is nincs már a kereset!

Kelly fel, fősvény, a' ki készülsz a' tengerre,
Ne nézd, hogy zúg a' szél, indully akar merre!

20 Nincs Halál. A' vízbe oh, de hogy halsz belé,
Eredj egyenesen America felé!

Menny! Csak hajó nélkül! De hiszem min hozod
A' kincset, élted is mellyért meg átkozod?

Kedves Feleségek, kedves Férjeteikért,
Jo Atyák, jó Anyák, jó gyermeketekért,

25 'S Mindenek azokért, akiket szerettetek,
Ha tűz közt járnak is, ne epekedjete!

Nincs Halál! Ha ég, föld, tenger őszve szakad,
Éltetek folyása még is fel nem akad.

30 Vigadj; gazdag! Zengesd félre tett notádat,
Egyél, igyál, Lelkem, igy buzogtasd szádat!

Ne fély, számon Lelked nem kéri az éjjel,
Ha tettik, enyhithedd nyelved akár téjjel!

Rohanny, egész világ, rohanny a' vétkekre,
'S Hulnak é mennykővek, ne nézz az egekre!

35 Mert bár busultában földig vér az isten,
Nincs Halál, nem halsz meg.

Nem úgy, oh, oh, nem úgy leszek, vagyok, 's voltam,
Halál vagyok, de még meg ládd, meg nem holtam.

40 Meg látod, Gloria és Honor, hogy élek,
'S olly két Asszonyoktól, mint ti, hogy nem félek.

Most, haragom, magad oh, most ővedezd fel,
'S Mi az Halál, sűrű példákkal fedezd fel!

Őld meg e világot, már ne hagyj egyet is,
Mert im, szaporított Noë ezeret is!

45 Akkor osztán a' kik most ellenem állnak,
Fejet hajtnak ők is, tudom, az Halálnak.

Nem lessz, a'kik között ezek forogjanak,
A' kik közt a' Holtnak életet adjanak.

50 Félelmek Királya, bizony, nem is élek,
Ha csak Asszonytól is mind szüntelen félek.

De hogy is félek én, a' kitől az is fél,
A' ki itt é földön, mint egy Isten úgy él.

Nagy Sándort az Hammon Iupiter Fiának
Köszöntik Papjai a' nagy Libiának.

55 Bizonyittya is ez Isteni hatalmát,
A' midőn é Világ féli Diadalmát.

Hát én egykor ezt a' földön termett Istent
A' ki sok Országot, Várost, népet rettent,

60 A' Mértékletlenség hiv szolgálom által
Meg szolítom. Hát ő mindjárt hozzám pártal,

Az Halhatatlanbol halandóvá leszen,
'S ez az Isten mintegy ember, ugy van készen.

Még jobban: előre nem consulál Doktort,
Tudván, Doktor által lát e Világ sok tort.

65 Salmoneus hogy a' réz hidakat járja,
Gondoltam, a' dörgő Jupiternek párja.

Szór is gyors nyilakat, a' mellyek tűzesek,
Látván ezt magam is, majd ketségbe esek.

70 Hozzá megyek én is egy mennykő formában,
Hát nem Jupiter ő a' mérész lárvában,

El veti mindjárt az hazug mennykőveket,
'S meg hal, vervén őszve reszkető térdeket.

Hérodest a' sok nép kiáltja Istennek,
Meg ijjedek, hogy már nem árthatok ennek,

75 Nem is küldöm hozzá a köz nyavalyákat,
Félvén, hogy hasztalan tesznek ott próbákat.

Rendelek hát mellé más regementeket,
Tudnillik a' testet faldokló férgeket.

80 Hiszem, mondék, ő is husból és bőrből all,
Ott is hát a' féreg enni valót talál.

A mi földből való, elébb le vetkezzé,
Úgy illik, hogy magát Istennek nevezze.

Hát testéből alig ád egy két vacsorát,
Már ohajtya önként maga maga' torát.

85 Későn vevém észre, későn menék hozzá,
Jobb részént a' féreg fel is falatozá.

De reménységemen kívül imé, ő is
Meg hal, 's Istenségét nem hozza elő is.

90 Hát még azokkal a' sok fél Istenekkel,
A' Theseusokkal, az Herkulesekkel!

Tudják, miként bántam, tudják azt mindenek;
Vagnak é hát, tőlem kik ne rettegjenek?

Még is, im, két Asszony! Minek is emlitem?
Azzal gyúlt haragom jobban tüzésitem.

95 De hadd tüzésittsem, bár lenne olyanná,
Mint a' mennykő, hogy 'e Világot rontaná!

Vajha a' természet méreg forrást szűlne,
Mértek nélkül innám, tűzem hadd hevűlne.

100 Vajha olly hathatos olajt árulnának,
A' melly erőt adna haragom lángjának!

Bizony, bizony, reá melly bőven tölteném,
Úgy, tudom, az embert hogy meg emészteném.

86 falatoza [A rím miatt jav.]

88 Meg hál

94 [Előbb:] Gyűit

98 Mér <eg>tek

102 [A sor után hiányzik a:] Második beszéd
[Értelemszerűleg pótoltuk.]

MÁSODIK BESZÉD

Bűn, Szerencse, Halál

A' Bűn ingerli az Halált a' pusztításra; a' Szerencse nem javasolja; az Halál az ő és más Országok közt való külömbséget el-beszéli.

BŰN

Oh, nagyra ment Fiam, lám, minden hatalom
Tiéd, és tiéd az igaz Diadalom.

105 Add ki hát erődöt most mind egy summában
Az egész világnak el pusztításában!

Eddig is hárult rád abból szörnyű szégyen,
Hogy bár az Halálnak utya ezer légyen,

110 Az életre pedig csak egy uton jőnek
Az halandók, még is nem fogynak, sőt nőnek.

HALÁL

Bizony, eddig nagy is vala a' Kegyelem,
Melly haragom ellen Paisúl járt velem.

Én tudom, az embert mennyire kiméltem,
Féltettem, miatta még magam is félttem.

115 Az ember az Halált sietteti maga,
Van életét oltó fűve és maszlaga.

Melly ritkán jártam én az elsőbb világban,
Bizony, Mathusálem nem hágy hazugságban.

120 De már sűrűn jární kéntelenítetttem,
Mert hívják, 's magoktól önként segítetttem.

Ugy tartják, oltalmul találták a' fegyvert,
Holott melly számtalan ezret már az le vert.

Melly sok nagyra termett szerelmes Magzatok
A' Márs vér mezején lettek áldozatok.

125 Kiknek még éltekhez nyúlni fel sem tettem,
Midőn el oltani kéntelenítetttem.

- Hány Anyákkal az had már azt cselekedte,
Hogy az Őzvegyeknek könyvébe jegyzette.
- 130 Csinált már a' fegyver hány ezer árvákat,
A' kik kárhóztatnak engem 's a' Párkákat.
- Holott a' Párkák is, én is nagy kéntelen
Erőltetésekre lettem osztán jelen.
- Hát a' Tengert ugyan ki gondolta volna,
Hogy hatalmam alá valaha hódolna?
- 135 Thetis volt Országom határának kőve,
Soká senkit nyilam tengeren nem löve.
- A' vízhez, oh, de hogy volt olly reménységem,
Hogy ott leg gazdagabb lenne nyereségem.
- 140 És ime', már prédám ott van leg gyakrabban,
'S Oh, meg kell jelennem majd mindenik habban.
- Tifis, vald meg, ha én adttam é tanácsot,
Vagy fát, vagy szekerczét vagy faragó ácsot,
- Hogy Hajót készitnél az Oczeánusra,
'S Biznád elted vékony fára 's a' notusra?
- 145 Én mutattam é meg a' Hyadeseket?
Tanítottam é a' szelek Törvényeket?
- Árbotzfát 's vitorlát hát én furdaltam é,
'S Leg kisebb szeget is a' vagy talaltam é?
- 150 Én nem, mert én most is félek a' tengertől,
'S Iszonyodom az ott haldokló embertől,
- Mellyért az illyenhez sok Kínyyai után
Megyek én, 's vezetem a' meg holtak után.
- Magad, oh vakmerő ember, bizony, magad
A' vizi halálnak oka vagy, ne tagadd.
- 155 De van más tenger is: a' Mértékletlenség,
Annyit, mint ez, nem ől sem víz sem ellenség.

'S Az egész világnak ez az özön vize,
Mert a' Bujaságba szakad ennek vize.

160 Igy együtt áradnak szélesen 's olly mélyen,
Hogy ritka az ember, ki sokáig ellyen.

Az ember szive az Árviznek forrása,
Mellyet a' Világnak szeretete ása.

A' sok kívánságok - csatornák, mellyeken
Erőt vesz az Árviz minden embereken.

165 Még is ők éltetik sok száz esztendőkre
Az embert, sőt épen az örök időkre.

Most hát, ha valaha, Haragom, terhesüllj,
'S Ez egész Világnak Pestist és Halált szűllj!

BŰN

170 Hallgass, kérlek, 's fedezd fájdalmad titokkal,
Ne ingereld mérged mérges panaszokkal!

A' ki vett sebeit titokban tarthattya,
Irigyének vissza az olyan adhattya.

A' melly alattomba forr, árt az a' harag,
De a' nyilván való kevés veszélyt farag.

HALÁL

175 Gyenge seb, a' mellyet lehet enyhíteni,
'S Nem fájdalmas, ha azt könnyű elrejtteni.

Az erős fájdalom halgatni tudatlan,
A' jól fundált Harag meg lágyithatatlan.

180 Menny, Haragom, nyilván, nyilván az emberre,
Mít titkolnád magad, rohanny akár merre!

SZERENTSE

De hát mi az oka 'e bosszú-állásnak?
Az embernek hiszem most is sok sirt ásnak.

HALÁL

Nincsen is az ember ennéken ellenem,
De mégis hallyon meg, nem kell kiméllenem.

SZERENTSE

185 Ugyde' igaz oka ha nincs haragodnak,
Mint jó Király, te is kedvezz Országodnak.

HALÁL

Én más Királyokkal épen ellenkezem,
Másrol maradt pálczát nem tart az én kezem.

190 Más Király Országát a' kép szélesíti,
Ha alatta-való Népeit többíti.

Ellenkező formán nő az én országom:
Ha népem' pusztítom, rontom, ölöm, vágom.

Más Király ugy jó, ha őrizi a' Népet,
Én úgy, ha népem közt nem találsz egy épet.

SZERENTSE

195 A' népek sok félék; más Királyok alatt,
Kik tartnak egy más közt el választó falat,

Életekre nézve némelleyek legények,^a
Gyermekek, őregek, gazdagok, szegények.

200 Mások Papi rendek, Pápak, Cardinálok,
Érsekek, Püspökök, alább nem is szálók.

Nemelleyek Herczegek, Grófok és Magnások,
Némelleyk Nemesek, Iobbagyok, Taxások.

Ezek között vagynak sok szep Hivatalok.
Kikre a' Virtus is, én is magasztalok.

205 Ranggal is egymástol ezek különböznek,
Nem egy-formán laknak, élnek és öltöznek.

Némellynek a' pénze magát ugy fel veti,
Az az, Lakó helyét ugy fel építetteti,

210 Hogy a' szegény jajja nem hallik házában,
Mert a' fellegeknek lakik szomszédjában.

Már ez osztán, a' ki bir illy nagy palotát,
Visel Atlatzt, barsonyt, bibort és tafotát,

A' melly materiák, minthogy jobbak 's szebbek,
Ők is ezek alatt tekénetesebbek.

215 Külömböz ezeknek ételek 's italok,
Négy elementummal rakott az Asztalok:

Levegő ég, Tűz, Viz, Föld a' mit csak szűlnek,
Meg eszik, ha ritkák, bár sokba kerülnek.

220 Ezeknek találos mind torkok, mind testek,
Etelben 's ruhában pompázni nem restek.

Más Király alatt hát, ládd, az ember illyen,
Te alattad is hát, lássuk, már az millyen.

HALÁL

Az én Népem mind egy forma. Nincs itt legény,
Sem gyermek, sem öreg, sem gazdag, sem szegény,

225 Nincs Herczeg, gróf, Magnas, nincs Püspök 's Cardinál,
Nincs földemen egyéb igaz Hazafinál.

Az enyimek ugyan mind élők, mind Holtak,
Mind a' kik most vagynak, mind kik régen voltak.

230 De én eredetét nézvén mind ezeknek,
Nálam külömbsege nincsen személyeknek.

Mert porbol formálnak látom mindnyájokat,
Ádámnak vagy földnek hívták az Attyokat.

SZERENTSE

De csak külömböznek élők az Holtaktól,
'S a' meg holt szegények a' meg holt Uraktól?

235 Mert csak Úr ám az Úr, ha meg hal, akkor is,
Lessz annak testéből ezüst 's arany por is.

HALÁL

Oh, nem úgy! Egy forma a' holt az élővel,
És csak külömböznek egy-mástól idővel.

240 De mi az az idő? Egy szempillantás az.
'S Az élet? Szüntelen való meg-halás az.

Az ember mivelhogy bűnben fogantatik,
Már Anyja méhében ennékem adatik;

Én hát nyavalyákkal mingyárt a' csontokat
Meg-rakom, hogy ottan tarcsak Kvártélyokat.

245 Ezek ostromlásra, ha kell, vagynak készen,
Vagy ha nékem tettik le rontyák egészen.

Könnyű a' le rontás, mert a' sereg belől,
Melly ostromollya az embert minden felől,

250 Mellyért sok úgy hal-meg, hogy nem is születik,
Az anyja méhében már el-temettetik.

De ha születik is, mi lesz születése?
Csak a' meg-Halásnak lassu el kezdése.

Hát egész elete mi lesz majd továbbá?
Csak a Halál benne lesz hatalmassabbá.

255 Ugyan is, a' mig él, a' hányszor vétkezik,
Mind annyiszor meg hal; onnan következik,

Mert a' Bűnt egy nyomba követi az Halál,
Mikor hát bűnt, akkor már Halált is csinál.

260 De hogy mind a' sirba le nem száll egyszerre,
Már az én Kegyelmem méltóztattya erre.

Mert ha mind meg-halna, mihelyst fogantatnék,
Igy az egész Világ hamar el oltatnék.

Az én hatalmam és ekép kissebbülne,
Csak a' férgek közzé a' sirba kerülne.

265 Igy különböznek hát élők az holtaktól,
De a' meg holt szegény nem ám az Uraktól.

A' Szegénynek 's Urnak egy forma lakása,
Egy forma , földé lesz egy formán válása.

- 270 Egy formán mid kettő le száll meztelen,
Számokra egy forma férgek vagynak jelen.
- A' kik itt 'e földön laknak palotákban,
De alig férnek el e' pompás szobákban,
- Sőt 'e széles Világ földén szoronganak,
Majd egy csudálatos házban lappanganak,
- 275 Mellynek nyóltz vagy kilentz arasz hosszasága,
Három, négy a' széle, 's annyi magassága.
- Még ennek az háznak van Curiaja is,
Keskeny szélit éri az Ház odala is.
- 280 A' Ház a' Koporso, Curiája a' Sir,
A' Világon nem fért Sandor is ezzel bir.
- Lessz egy forma földé teste mind kettőnek,
Szegény 's Gazdag pora lessz a' temetőnek.
- Némelly ugyan testét nem tartya göröngynek,
Hanem porcellánnak, aranynak vagy gyöngynek.
- 285 Sok meg Scepticus is: hogy ő por, nem hiszi,
Matériáját a' Csillagokra viszi.
- Majd az halálban is meg külömbözteti
Testét, mert Kriptaba külön temetteti.
- 290 Szégyenlné, ha mással egy sirba kerülne,
Szegénnyel ha pora össze eleygölne.
- Rá rakat testére sok pompás ruhákat,
Arannyal, ezüstel, gyöngyökkel drágákat.
- Még koporsóját is kőből készítetteti,
Mellyre titulusit cifrán ki metzteti.
- 295 De vallyon mit csinál é gazdag költséggel?
Az én triumfusom lessz nagy dicsősséggel.
- Azzal meg nem nyeri, hogy porrá ne légyen,
Principiumára teste vissza mégyen.

300 A' sok drága ruhák, mellyek rajta hálnak,
A' rothadás ellen semmit nem használnak.

Sőt az a' selyemből készített ruha
A' Férgeknek kedves fészke, mert jó puha.

Azok a' kedvére hizott gyenge testek,
Mellyeknek számokra mindent ki kerestek,

305 Valamit csak a' négy elementum terem,
E' testeket, mondom, bé nyeli egy verem,

Mellyekre a' férgek csoportonként jönnek,
Hamar szaporodnak, esznek, hiznak, nőnek.

SZERENTSE

310 Bizz hát, én nem bánom, bizz Királyságodhoz,
Midőn magad készülsz el-pusztításodhoz.

Tudd meg, a Királynak nincs drágább joszága
'S A' mi által tartóssbb lenne Királysága,

Mint a' kegyelmesség ha áll széke körül,
Mellynek maga földé', népe 's az ég örül.

HALÁL

315 Ki ment a' Decretum, késő a' kérelem,
Ne légyen már tovább velem a' Kegelem.

SZERENTSE

Tudom, az haragot nehézbb le szállítani,
Mint a' kőlyke vesztett Tigris meg-állítani.

320 Tudom, melly Királyi dolog azt követni,
A' mit akar, 's attól el nem téríttetni.

De mint láttyuk azt az országot romlani,
Hol a' Kegelemesség el kezd hanyatlani.

HALÁL

Forró haragomnak tehát ki ontása
Csak országomnak lesz utolsó romlása,

325 Melly jól esik, hiszen épen azt akarom!
Lángoló tűzemet hát miért takarom?

Csak kelly fel Haragom, minek is veszteglesz,
Rohanny, dully, ronts, vágj, őlly, prédálly, pusztitts, veszessz!

330 Általad ez egy Nap annyit cselekedjen,
Hogy hire semmi Nap le ne csendesedjen!

Ez egész világot öld meg, ne kegyelmezz,
Panaszra, sirásra, jajra ne figyelmezz.

SZERENTSE

Igazán az Harag hogy rövid Bolondság,
'S Mig ő van a' szivben, nincs ott az Okosság.

335 Mert ha 'e világot egészen el veszted,
Úgy a' Királyságból magad ki rekeszted.

A' Király nem Király, ha nincsen Országa,
Miként az Úr nem Úr, ha el fogy jószága.

HALÁL

340 Osztán ha bosszumnak eleget tehetek,
Azután nem bánom, én is el veszhetek.

Boldog, a' ki elébb minden ellenségét
El vesztvén, maga is el érheti véget.

'E felett marad még országom énnékem,
A' holtak közt, tudhadd, áll Királyi széke.

345 Ha hát az élöknél meg fogy birodalmam,
A' Halottak között nő azzal hatalmam.

Úgy is csak távolról birom az élöket,
'S A' nyavalyák által igazgatom őket.

350 Ezek mint Tisztartók úgy birják helyettem,
'S Uralkodásokat még eddig szerettem.

A' testvér Néném is köztök van, az Álom;
Engem is ollyannak tartnak, azt sajnálom.

Azért mindnyájokat vészem kezem alá,
Mert boszszú-állásom ezt sokszor javalá.

SZERENTSE

355 Mit vétett hat, kérlek, az ember ellened,
Hogy most reá fogad olly mérgesen fened?

HALÁL

Nem vétett ő, hanem ő érte vétettek,
És így a' vétésnek okai ők lettek.

360 A' Gloria 's Honor, kik ellenem járnak,
A' kik országomból majd hogy ki nem zárnak.

Tudod, az embernek, melly sokat kedvezek,
Mert meg-halhatnának minden órán ezek.

Még is, ha meg-halni parancsolom őket,
Azok az Holtakból csinálnak élőket.

365 'S Ha az én Kezeim sokat sebesítenek,
Sokat ők is ismét meg-elevenítnek.

Melly miatt hatalmam nagyon alább szállott,
'S Már sok ember önként velem szembe állott.

370 Mert szarmazik hírek magok halálából,
Miként a Fenix lesz a' maga hamvából.

Sőt az Halál után szebb 's több a' dicséret,
Hatalmam leg-kissebb határt is nem mérhet.

Mínthogy hát más-képen ellent nem állhatok,
Szükség, azt csináljam, a' mit csinálhatok.

SZERENTSE

375 Ugyde az Orvosság, a' hol sokba telik,
Ott a' meg gyógyulást nem igen kedvellik.

HALÁL

Az igaz. De olly nagy jó a' Bosszú-állás,
Hogy azért csak semmi akármelly kár-vallás.

SZERENTSE

380 Kérlek, az embernek kedvezz én érettem,
Mert én hatalmassá az emberben lettem.

Ha hát ő el romlik, én is el rontatom,
Fundamentomomnak mert őtet mondhatom.

Mint eddig, úgy együtt még tovább is birjuk,
'S Törvényünket nékik, a' mint tettzik, irjuk.

HALÁL

385 Hát én, mint magamra, jobban nézsek másra?
Fegyverkezz, Haragom, a' bosszú-állásra!

Most látom, ki ügye mellett vagy olly bátor,
Mert kiki magáért leg hivebb Prokátor.

390 Eddig is beszéddel ugyan minek tartál?
Montad volna ki egy szóval, mit akartál.

Mert az igaz Harag mennél tovább készül,
Annál sűrűbb romlást 's rettentőbb veszélyt szűl.

'S Ha valamit alább hagyhat erejében,
Nem jó okon eredt elébbi tűzében.

395 Szolgaimat tehát én csak ki rendelem.

SZERENTSE

Jobb volna, ha dolgod együtt fognád velem.

Nem lessz nálam nélkül dolgodban jó véged,
Mert meg zaboláznak a' virtusok téged.

400 De nékem ellenem nem állnak azok is,
Magasztalok köztők, 's ha kell, alázok is.

HALÁL

Hát te azt akarod, hogy reád szoruljak?
Inkább mint az Álom, olly formán el muljak!

Mivel így majd dolgom bizonytalan lenne,
'S Tökéletességre szándékom nem menne.

SZERENTSE

405 Sőt, nálam nélkül lessz nagyon bizonytalan,
'S hogy nyilván ki mondjam, épen haszontalan.

Jól van, majd részt kapsz az haszontalanságból,
Tudom, ki költőzöl meg ma 'e világból.

SZERENTSE

Nagy fát mozgatsz, fejszéd belé törik, meg-lásd.

HALÁL

410 Menny el, mély sebemet már mélyebbre ne ásd!

SZERENTSE

El is megyek, de majd kívánva óhajtassz.

HALÁL

Én kit itt léteddel magadtól el hajtasz?

(*El mennek*)

ACTUS II.

ELSŐ BESZÉD

A' Gloria beszél az Honornak az Halál' szándékát; a' Honor lehetetlennek látta lenni.

GLORIA

No, kedves Testvérem, hallád é az Halált,
Hogy a' mi munkánkban irigységet talált?

415 Hogy mi a' meg hólnak hirdettyük virtusit,
'S Leg szebb Koronákká tesszük Kupressusit.

Azt irigyli, 's tovább nem is szenvedheti,
El veszi az embert, azzal fenyegeti.

420 Hogy így el-fogyassza minden hatalmunkat,
El vesztvén az embert, a' mi Országunkat.

HONOR

Hát minket olly úton akar el törőlni,
Hogy az élő embert mind meg-fogja ölteni?

De mig a' Virtus él, addig én is élek,
Ő az én Paisom, alatta nem félek.

425 De hát e szándéka hozzád hogy érkezett,
'S Magas palotádba mi módon ferkezett?

GLORIA

Az ég, a' föld 's tenger között vagyon egy Helly,
Örökös lakása lett az Hirnek a' melly,

430 Van is ott egy Tornyt győző Palotája,
Mellyből 'e Világnak meg-láttzik formája.

Ezer ablak rajta, ezer bé menetel,
De ajtó nincs, semmit bé nem rekeszthetel.

Jón 's megy a' szó rajta mind nappal 's mind éjjel,
Zugva mint a' méhek, járnak nyáron széllyel.

435 A' csudálatos Hir maga jól fenn benn ül,
Minden tollán egy nyelv, egy szem van és egy fül.

Az hamar-hivőség a' vak tévelygéssel,
Óróm 's félelem a' bator párt-ütéssel,

440 Valóság, hazugság többek is strásálnak
Kőrüle, de mint-egy menő formán álnak.

Maga zúg szüntelen, tekinget 's fülel is,
Olly mint-egy őrálló, nem alszik ejjel is.

A' mit hall, avagy lát, vagy el vesz belőle,
Vagy ad hozzá. Épen ritka megy el tőle.

445 'S Annál jobban romlik, mégyen mennél tovább,
'S Ott igazabb, a' hol hallik leg-hamarább.

Egyfelől ez Hirnek én szomszédja vagyok,
Jól tudhatod, miért van reája nagy ok.

450 Házára nyitva van szüntelen ablakom,
Egybe hallom, mit mond, mert tövébe lakom.

Most hát ezt hallottam leg-közelebb tőle,
'S Teszlek bizonyossá téged is felőle.

HONOR

Még nem bizonyosság, csak kétségbe vivés,
Mert a' nagy dolgokban késő az el hívés.

455 Ezt a' csacsogó Hír hát ha csak úgy költi,
Minthogy hazugsággal kedvét gyakran tölti.

Nincs is mód, az Halál hogy azt merészelné,
Hogy az embert együl egyig el-vesztené.

460 Tudhadd, ötet hogy az Fatum igazgattya,
'S Csak azt teszi, a' mi annak akarattya.

GLORIA

Hát ha a' Fatum is meg egyezett benne,
Hogy az élő ember mind halottá lenne?

Már most hát eszközül az Halált választya,
Tudván, hogy ez által hamar el fogyasztya.

HONOR

465 Ugyde ha az Halál azért fenekedik,
Hogy általunk az hólt meg-elevenedik,

Igy hát nem a' Fatum Szent Akarattyának,
Hanem áldozik a' maga haragjának.

470 Már pedig a' Fatum más bosszú-állását
Nem tekinti, 's ahoz nem szabja forgását.

Abba sem lehet hát néki meg-egyezni,
Hogy az Halálért kell az embernek veszni.

Sokkal inkább, mivel nem maga miveli,
Hogy az Halálban is é Világ tiszteli.

475 Hanem mi általunk vészen diadalmot,
'S Erőnkel ronthat ki akár melly sir halmot.

Osztán, mi Istenek, ugyan kitől félünk?

GLORIA

De ha ember nem él, úgy ám mi sem élünk.

480 Mert az emberek közt van a' mi életünk,
Ha hát ember nem lessz, úgy mi sem lehetünk.

HONOR

De az, a' ki minket el akar oltani,
A Virtust kezdje ám elébb ostromlani.

475 diadalm(a)ot [Az o ráírva az a-ra.]

Ha kinek valaha lesz olly dühössége,
 Hogy a' világosság légyen ellensége,
 485 A' Napot rugja ki elébb a' sarkából,
 'S Huzza le az égnek csillagos várából.

Fogytával a' Napnak fogy a' Világosság,
 Masként, ha mit csinál, levegő eget vág.

Ekkép a' Virtusnak mi vagyunk sugári,
 490 Kikkel tündöklenek 'e Világ határi.

Ha tehát valaki dagadtt olly miriggyel,
 Hogy minket a' földön forgani iriggyel,

A Virtust, a' Forrást, a' honnét fakadunk,
 Dugja bé, igy osztán mi is el apadunk.

495 Kétségbe esés lesz másként reménysége,
 És préda predára vágyó nyeresége.

De im a' Virtusok épen jőnek felénk,
 Jer, tiszteljük, kiket eddig is tisztelénk!

MÁSODIK BESZÉD

Kegyesség, Böltesség, Erő, Gloria, Honor beszélnek együtt az Halálnak szándékát,
 melly ő ellenek van. A' Keyességet fel magasztalják és kéri, hogy szándékában
 zabolazza meg az Halált.

HONOR

500 Adjanak az egek néktek nyugodalmat,
 'S Ez egész világon állandó hatalmat.

A' Nap fel jötében 's le menetelében
 Lássá neveteket érdemlett fényében!

Arról vetélkedjen a' Dél az Északkal,
 Hogy titeket melyik tisztel több Fiakkal.

BÖLTSESSÉG

505 Keskenyítsd, ha lehet széles kivánsagod,
 De duplázd körülünk szorgalmatosságod!

Mert, lám, mennél jobban vénül ez a' Világ,
Régi méltóságunk annál inkább le hág.

510 Én ugyan az égre már menni készültem,
De meg tartóztatott az, a' kit én szültem.

KEGYESSÉG

Tudom, az kicsoda, engem is meg-oldott,
Fenn-járó Sassának adjon az Hóld 'Soldot.

BŐLCSESSÉG

Nó, ő az, ennékem mint nevelőjének
Sok zálogát adtta már szeretetenek.

515 'S Mondhatom, jobban nem kedveltem Athenást,
Mint a' Kettős Kereszt alatt való szállást.

A Második József! Oh, erős szeretet,
A' néma szájnak is adsz te feleletet.

520 Titkolni akarám, ki mondatod velem,
Mert nem elég, hogy csak magamban képzelem.

A' Második József tehát úgy vigasztal,
Hogy minden tisztségre engem fel magasztal.

Le rázta már rólam szegénységem porát,
S' Palotává tette le roskadtt Sátorát.

525 'E Fő, mellyet eddig csak gyalázat ére,
Lett a' tiszteletnek világos czégére.

De im, egy keveset csak alig pihenünk,
És már száll táborba más veszély ellenünk.

530 Az Halál mérgesen bosszankodik, dúl-fúl,
Haragja minden nap több több olajjal gyúl.

Ő ugyan ellenünk nem szól egyenesen,
Mert nem lehet, hogy így valamit nyerhessen.

Hanem ő titeket kíván el törteni,
Mert az élőt mind el akarja veszteni.

535 Irigyli, hogy a' Hólt a' sírt is meg győzi,
Fénylik Napja, bár ő sűrűn be felhőzi.

De hiszem, a' mikor tamad ellenetek,
Minket bánt, élhetünk mert mi ti veletek.

540 Mi gyökerek vagyunk, ti ketten az Ágok,
Ti szinek s illatok, mi pedig virágok.

Tördeld le az Ágot, nem is élő fa az,
A' virág szín 's illat nélkül csak hitván gaz.

HONOR

Ezt a' Gloriától már elébb értettem,
De mint kétséges hirt, csak úgy képzelhettem.

545 És imé, már mind ezt valónak találok,
Oh Halál, oh, reánk nézve merő Álom.

ERŐ

Az igaz, tettem én Istenné is sokat,
Ki Stixet 's Lernát itt, iszik Nectárokat.

KEGYESSÉG

550 Hát én vagy kettővel már azt cselekedttem,
Hogy Halálnak csak por testét sem engedtem,

Hanem elevenen az égre ragadám,
'S Ő neki 'e dolgot még hirül sem adám.

HONOR

Ugy van, mert boldog az, kinek vagy vezére,
A' kinek vigyázol egész életére.

BŐLTSESSÉG

555 Ugy van. Én is 's minden virtus is meg valja,
Sőt az egész Világ Neved magasztalja.

Mert tiéd, nem másé az az igaz erő,
A' melly az eget is, mindent hát meg-nyerő.

560 Sőt, a' mi erőnk is erő csak te veled,
'S Merő bolondság lessz, ha te nem neveled.

Nincs ugyan Templomom soha is üresen,
El jó Oltáromhoz az ember felesen.

- Minden Könyörgését kezdi 's végzi azon,
Hogy tudományára folyjon tőlem haszon.
- 565 Hogy bocsássam ötet belső rejtekembe,
Hadd lásson meg engem igaz személyembe.
- De mit ér, ha magam költőzöm is belé?
El választnak engem tőle a' sir felé.
- 570 Hol van most Solonnak az a' Bölcsessége,
Melly lett a' tűz közt is Kresus segittsége?
- Hol tudományai Aristotelesnek,
Mellyel Nagy Sándornak triumfust keresnek?
- El enyésztek azok, és többé nincsenek,
Csak Gloria 's Honor által tündöklenek.
- 575 Csak a' Koporsóig kísérek őket,
Azokat az engem' holtig keresőket.
- De lám, bé-vezeted te épen az égbe,
'S Ott vagy velek igaz tökéletességbe.
- ERŐ
- 580 Hát én mind kettőtök nélkül szűkőlködöm,
Füstbe megy, magamba ha minn erőlködöm.
- Kegyesség 's Bölcsesség, ti vagytok a' kezek,
Kik által én sok 's nagy csudát cselekeszek.
- Nincs is győzőbb erő, mintha Márs Testének
Te Fejed, oh Pallás, tehetem fejének.
- 585 'S ha már itt, Kegyesség, te leszel a' País,
Ez egész Világot meg veszem még ma is.
- Ott termenek bőven Gloria' mezei,
A' hol mind hármunknak dolgoznak kezei.
- 590 Kivált, te, Kegyesség, jársz a' mikor velem,
Győzödelmi Zászlóm örömmel emelem.

Még nálam nélkül is magad sokszor győzől,
Gyors vagy, míg készülök, addig meg előzől.

Ellenség fejére még tengert is ontassz,
'S Csak Kürtök szavával Kő Falakat rontassz.

595 Sőt mig nem végzek, a' Napot sem ereszted,
'S Az hódat mint lampást egy helyre függeszted.

Ha kell, hull az égből mind Mennykő, mind Zápor,
Mellyek által hódol sok fegyveres tábor.

600 Én te nálad nélkül vagyok olyan erő,
Melly hamar meg csügged, akár-melly vakmerő.

'S Az Halálnak még csak látását is féli,
'S Gyakor győzdelmit még nem is eszméli.

Osztán, bár valaki volt épen testvérem,
Még sem tovább, hanem a' sirig késérem.

605 A' Cupressus alatt el bucsuzom tőlők,
'S Bár mondám, hogy Istent csinálók belőlők,

De im, csak ennyiben áll az az Istenség,
A' Gloria által nem lessz étekben vég.

610 Sőt, csak a' Pogány nép Canonizálása,
Embernek Istenné való változása.

Melly nép közt, mivel te nem lakhatál velem,
Én sem Keresztyénnek erőmet szentelem.

De te az Halálnak harczán is vagy bátor,
'S Palotát adsz, mikor romlik e por Sátor.

615 A' Mennyei Várat csak Könnyen meg vészed,
'S Szentelt vitézidnek Szállásivá tészed.

Summásan ki mondom, vagy te mindenható,
És erő erődhöz nincs hasonlitható.

GLORIA

620 Sőt, mind hárman vagytok olyan Fejedelmek,
Kiknek bátorittyák az embert védelmek.

Én is olly koszorút csak ti néktek fonok,
A' mellynek virági hervadhatatlanok.

De még is Királyné, oh Kegyesség, Te vagy,
'S Erőd, mellynél nagyobb nem lehet, olyan nagy.

625 Mi ugyan nem félünk, mig láthatunk téged,
A' mig oltalmunkra nem csügged keszséged.

Most is hát hatalmad add ki egy summában,
Ez egész Világnak meg-tartatásában.

630 Vakmerő mérgében zabolázd az Halált,
'S Tedd semmivé, a' mit ellenünk praktikált!

Igy általunk neved nagyobb fénnel terjed,
'S A' sok újj oltárod több több tüzzel gerjed.

BÖLCSESSÉG

Én is 's a' többek is téged arra kérünk,
Erős paísunknak mivel hogy esmérünk.

KEGYESSÉG

635 Oh, szeretetemről hát ti kételkedtek,
Mert előttem kérő formán esekedtek?

Mit csináltok, hol a' régi bizodalom?
Akartok? Az engem le kötő hatalom.

640 Azért hogy végezzem hiven dolgotokat,
Ne keressetek olly sok féle okokat!

Akarattal együtt valamit gondoltok,
Cselekszem, mert mind jó, a' mit parancsoltok.

Szabadságom szárnya a' kép nevedjen,
(Mellyet más Szárny úgy, mint a' Sasé, bé fedjen).

645 Csendes Házam légyen! Úgy é Magyar Haza,
Melly eddig értem sok vért 's Lelket áldoz!

Most fundált Templomin a' kép' épüljenek,
Hozzám a' gyászt le tett Népek úgy gyűljenek,

650 Úgy éljen a' Jósef, az az én Goëlem,
Kinek (költsön van ez) szívemet szentelem!

Én békességeket a' miként akarom,
Győztök is, a' mig fel-emelve áll karom.

Az Halált, bizony, az Fatum igazgattya,
A' Fatum pedig az Isten akarattya.

655 Én az Isten előtt vagyok leg kedvesebb,
'S Az én kérésemre ő leg-kegyelmesebb.

Ne féljeteK, most már, im, csak ezt mondhatom,
Mennem kell, mindenütt sok az áldozatom.

ACTUS TERTIUS

ELSŐ BESZÉD

Az Halál küldeni akarja a' Nyavalyákat; azok a' Fatumtól megakadályoztatnak a'
Justitia által, a' ki beszéll az Halállal hatalmárol és bosszuságának mostani okárol.

HALÁL

660 No, Kedves Szolgaim, mind talpon legyetek,
Ma világot veszünk, mind úgy készüljeteK!

Lassan! Egy kevésé még rám halgassatok,
Ércsetek meg ti is panaszim magatok!

Tudjátok, az ember van nekem kezembe,
'S Mikor tettzik, akkor temetem verembe.

665 Még is a Gloria 's Honor fel oldozza
Az Holtat a' pokol új életre hozza.

Régen is tőröm már, tovább nem tűrhetem,
De másként eleit, tudom, nem vehetem,

670 Hanemha az embert el-vesztem egészen,
A' mellyre mindnyájan, látom, vagytok készen.

Hivségektebe soha nem is volt kétségem,
Tietek az, a' mi az én nyereségem.

Ti hát mind előre, nosza, rohannyatok!
Mit késtek? Rajta már, én is utánnatok.

JUSTITIA

675 Kár is késned. Rohanny, rohanny már ellene,
Mert lám, e Világnak te vagy az Istene.

Még pedig magadtol van ez Istenséged,
Mert senki más annak nem esmérhet téged.

680 Mert hol van hát az ég, mellyet teremtettél?
Hol a föld, tengerrel mellyet környül vettél?

Ugyan már valaha tanully vesztegleni,
'S oh, szünny meg az eget 'e kép' kísérteni!

Hogy is jut eszedbe, kérlek, az 'eféle?
Jol tudhadd, meddig tart hatalmadnak széle.

HALÁL

685 Tudomis, mert hiszen enyim ez a Világ,
'S Ebben minden, mert lám, minden mulandóság.

De főképen van az ember hatalmamban,
Jussom lett hozzá még a' Paradicsomban.

690 Szeret is ő engem, mert a' bünt szereti,
Csak arasson is ám, ha a' magot veti.

Mind bünt vét; ha tehát ma mind halált arat,
A' mit én akarok, jó ez az akarat.

JUSTITIA

Ha már azért lesz jó, hogy csak te akarod,
Tudod é, ki által győző a te karod?

695 Tudod, hogy a' Fatum hordoz, 's feletted ül,
A' mit ő akar, azt cselekszed egyedül.

HALÁL

Ugy, de a' Fatum is egy napot emleget,
A' melly meg-emészti a' földet 's az eget.

700 Ha tehát a' földet, az embert is véle,
Mert föld lévén, eddig földön földből éle.

Az az egy nap pedig 'e mai Nap Lészen,
Ma mindent emésztek, vagyok is már készen.

JUSTITIA

Az az egy nap pedig nem e' mái Nap lessz,
Lám, hogy nem is mehettsz, ma nem is emésztessz.

705 Veszed-é már észre a' Fatum' erejét,
Melly fogja haragod fel emelt vesszejét?

HALÁL

De ugyan minek is vagyok hát én Király,
Ha akaratomban lehet illy akadály?

710 Kezembe az embert hát miért is adtta,
A' Leg-főbb hatalmat ha magának hagyta?

Éllyen hát az ember, éllyen mind örökké,
Légyenek napjai ezer esztendőkké!

Az Isten napja ez, lépjen ki ezerre,
Úgy is már egy majd hogy ki nem kapott erre.

715 Vagy mind elevenen ragadja fel őket,
Azokat a' bűnben 's a' bűnnek élőket! ♦

Fenn van már vagy kettő, több is el-fér még ott,
Halandó az ember, még se légyen halott.

720 Vigye-fel hát a' por, vigye senyvetségét,
'S Nevellye az égnek fénylő dicsőségét.

JUSTITIA

Neveli is még az, meg-látod idővel,
Fel-ébred az a' por egész temetővel.

Meg ládd, ellent nem áll maga-hitt hatalmod,
Fel-nyilik tárházad, jól-lakott sir-halmod.

725 Az a' meg-rotthadtt test lészen rothadatlan,
Az a' holt nem meg holt, hanem halhatatlan.

Az a' gyalázatos dicsőségés lészen,
Mellyet Te, sír, féreg többé ne emésszen.

730 De az ember vesztét hogy hogy is sürgeted,
Mert azzal a' magad vesztét sietteted?

Az az egy Nap, melyet a' Fatum emleget,
A' melly meg emészi a' földet 's az eget,

A' mellyen, meg-látod. semmivé kell lenned.
Készül az leg-inkább, készül te ellened

735 Nem lesz élő, a' kit lessen dühösséged,
Nem lesz holt, a' kinn most áll Királyi széked.

De, kérlek, most erre hogy is indulhatál,
'S Mi tűz, a' mellynél illy mérget forralhatál?

740 Hiszem eddig nem volt semmi nehézséged,
'S Illy dühös szándékkal nem láttalak téged.

HALÁL

Akár kit is a' sok osztán csak fel-forral,
Kis patak sebes viz lesz a sok záporral.

A' Gloria 's Honor noha már régolta
Királyi hatalmam a' porig gázolta,

745 De eddig csak igen el türtem békével,
Már sok száz esztendőök le menetelével.

Hogy ők a' meg-hóltat meg-elevenítették,
A' porok közzül is új életre vitték.

750 Csak mind el szenvedtem, mert nem igen sokkal
Bántak új életet adó Flastromokkal.

Görög Ország vala az a' Hely elsőben,
A' hol ő általok élledttek leg-többben.

Italiaba is ment osztán erejek,
A' mellyben Róma lett kivált-képen helyek.

750 A' hol Temploma is épült mind kettőnek;
Már itt bosszuságim egy kevésse nőnek.

Más Országokban is élesztnek továbbá,
'S Erejek naponként lesz hatalmasabbá.

760 Németek, Anglusok, Franczok, Hollándusok
Élednek, (már ezek széles triumfusok!).

Még is csak el nézem, jőnek Magyar közé,
Koszorúját sűrűn mindenik kötözé.

Mindjárt vevém észre, nó, itt sokra mennek,
Mert szüntelen járnak kelnek, nem pihennek.

765 Élednek általok sok Hadi Vezérek,
'S Élő forrássá lessz földre omlott vérek,

A' mellyhez a' magyar Ifjakat vezetik,
'S Hazájok szerelmét abbol élesztetik.

770 Kiváltképen azok az hét Kapitányok,
Sok Nemes szivekre gazdag szivárványok,

Mellyeken beléjek foly a' bölts bátorság,
Vagy a' mint nevezik az igaz Magyarság.

De minthogy leg inkább csak győző erejek,
Halhatatlanságot ígérnek a' mellyek,

775 Mondék: Meg cselekszik majd már győződelmek,
Hogy nem ők lesznek illy hires Fejedelmek.

Ez, a' jövendőles nem is csalt meg ebben,
Hogy osztán a' győzők lettek felesebben.

780 De amazok hire azzal nem kissebbült,
Sőt, mert ezek fiak voltak, inkább szebbült.

Ezek majd továbbá igen ékesednek,
A' Pietásrol is sugárokat szednek.

Épülnek általok sok gazdag Templomok,
'S A' Donatziójok egész Laistromok.

785 De minthogy többnyire mind Királyok voltak,
A' Kikről az Honor 's Gloria jól szoltak,

'S Minthogy nem is igen volt ez egy-fojtában,
Egy jót két, három rossz követett sorjában,

790 Fel se vettem, mig az tizenhatodik száz
Fel támadtt, 's azzal az Austriai Ház,

Melly (mert mit mondjak mást?) mint a Csillagos Ég,
Mikor igen tiszta, de meg nem virradtt még,

Fordul, 's csillagait rendre ki állittya,
A' néző szemeket magához hodittya.

795 A' csillagok után jön az Hajnal sorba,
'S Ez a' Nap-Postája talpig van biborba.

Azután maga is jön az a' tűz-bánya,
A' Nap, a' szemeknek leg nagyobb balványa,

800 Mellynek Mező, Erdő, Hegy, Völgy 's a' Viz körül,
Az Istennek Minden teremtése örül.

Igy az a' fel támadtt Austriai Ház,
Az a' sok Királyi csillaggal bőv tár-ház,

Ki rendelé egy-más után szép fényeit,
A' jó Királyoknak eleven képeit,

805 Kiknek homály nélkül ragyogó sugára
Fénylett más Királyok homályosságára.

Osztán az hajnal is sorba elő került,
Leg-szebb Nap előtt jött, leg-szebben is derült,

810 És negyven esztendő után enyészese
Ez mostani napnak lett ki tündöklése.

Mellynek vidám fénye mihelyt zászlót emelt,
Délt képzelnél, bár még járja csak a' reggelt.

És immár érdemlik ezek nem csak magok,
Hogy az Honor egén légyenek csillagok,

815 De a' Kőz népek is alattok felesen
Halhatatlanságra léptek egyenesen.

Virtusikról egész Könyveket irának,
Mellyeket nevezek az Hónor várának,

799 örül [Az azonos sorvég elkerülése végett és értelemszerűleg jav.]

820 A' mellyben már, tudom, mind örökké ének,
Egyik Száz esztendőn másikat cserélnek.

Gondold meg, (mert ezt csak el nem halgathatom,
Akarnám, eszemből de ki nem írthatom),

Mintegy Száz esztendő telvén már ez előtt,
Egy Kőnyv 'e Világra illy titulussal jött:

825 A Magyar Királyok Mausoleuma;
Ez hát hatalmamnak, mondék, Theatruma.

Meg-örülők, nézem, 's tovább is vizsgálom,
'S Csak a' parentáló Gloriát találok.

830 Majd mindenik Nevét Arannyal nem másra,
Hanem vas pennával írja Adamásra.

Ott hagyom, 's bánatom a' mint fel forrala,
Hogy Királyok voltak, csak 'e vigasztala.

És hogy triumfusi között mindnyájának
Enyimek is végre helyet foglalának.

835 Az Austriai Királyok országa
De mint lett az Honor 's Gloria jorzága,

Halld meg. Erőt vesznek a' köz népek között,
'S Fénylő Templomokba már sok bé költözött.

840 A' mi nagyobb, még majd várost is fundálnak,
Magyar Athenásnak mellyet titulálnak.

Ebbe minden Magyart belé költöztetnek,
Írásaik által valakik élhetnek.

Majd (a' mi tüzemet olajjal újjittya),
Horányi azokat többre szaporittya.

845 A' Magyar Athenást szélesen terjeszti,
Az újabbakat is mert ki nem rekeszti.

Sótt, most is czéllyai azok munkájának,
Kik éltek Istennek, Királynak, Hazának.

850 És már ezek száma nagy Tomusra tele,
'S Hogy Magyarok ezek, csak el hültem bele.

Gondolkodtam, már itt mint vegyem elejét
Ez ár-viznek, 's mikent dugjam bé kút-fejét.

És a' mig én kések, amazok nem késnek,
Fel-lelik okát az engem ingerlésnek.

855 A' régi Könyvekbe búvárkodnak sokat,
Mind ősze szedik az Orvos Doktorokat.

Azokat, azokat az én Bajnokimat,
Kik fel-öldtták sokszor kész áldozatimat.

860 És arra bérelnek egy ellenségemet,
Gyógyittson, de ollyat, kit már a Sír temet.

Adjon már életet nem csak a' betegnek,
Hanem a' porrá vált Orvosi Seregnek.

Ez rá áll, jól bizik. Mindenek életét
Meg-irja Hazáját és cselekedetét.

865 A' mellyek haragom Etnává nevelik,
Mert csak azok száma három könyvre telik.

Azért, imé, tovább már nem is állhatám,
Fel forralám Mérgem, a' mint forralhatám.

870 'S Minthogy nem lehet más mód az orvoslásban,
Ez az egész Világ légyen pusztulásban.

JUSTITIA

Jobb, hogy azt eszedből csak vesd ki egészen,
Mert abból, mint mondám, már semmi sem lészen.

A' Fatum szava ez; én annak követe,
'S Csak e' volt most hozzád rövid izenete.

875 De már most az ember Képébe azt mondom,
(Mert nekem is van ám az emberre gondom),

857 [A sor mellett:] Medicos; adversantur e[ni]m
Morti.

859 [A sor mellett:] Exp. D. Veszpremi.

Nem lehet az néked semmi bosszuságra,
Hogy lép sok halandó halhatatlanságra,

880 Mert lelkének jeles tehetségivel él,
Melly Lélek, mint a' Test, az Haláltól nem fél.

Csak a' Test a' tiéd, melly a' sirbe le szállt,
Melly, mig élt, Gloriát vagy Hónort nem fundált.

Jól tudod, az ember hogy áll két részekből,
Egyik a' földből van, másik az egekből.

885 Az a' mi földből van, nem csak érzéketlen,
De mozdulásra is épen tehetetlen.

'S Bár láttzik, mig élő, valamit csinálni,
De bizony, a' Lélek szokta azt munkálni.

890 Hogy a' Szem lát, 's Fül hall, csak úgy szokták hinni,
De mind azt a' Lélek tudja véghez vinni.

Sőt, a' Test élete épen csak abban áll,
Hogy a' Lélek bennünk lakik, és ott regnáll.

895 Ez, mintegy Királyné, a' Testben parancsol,
Cselekszi minden tag, a' mit akar 's gondol.

Egy szóval a' Test csak a' Lélek szolgálja,
Melly a' Bölcsességnek mind eddig csudája.

900 És így a' Virtus is van csak a' Lélektől,
'S nem is származhatik ez a' rest Testektől.

Mert a' valóságos, jó jár a' melly körül,
Azt érti, kívánnya, 's annak titkon örül.

Hogy vinné hát véghez mind ezt egy olyan Test,
Melly a' Lélek nélkül csak mozdulni is rest?

905 Már pedig a' Virtus kinek Anyja 's Attya,
A' Gloria 's Honor néki a magzattya.

Ha hát hogy a' Lelken nincs néked hatalmad,
Jól tudod, (mert testi minden diadalmad).

910 Azt is tudhadd, hogy nincs csak egy Virtuson is,
És így a' Gloriánn vagy az Honoron is,

Mert az mind a' kettő a' Virtus Gyümöltse;
Igy hitte 's hiszi ezt 'e Világnak Böltse.

Mikor hát ezeket te üldözni mered,
Csak a' Virtus ellen vonod a' fegyvered,

915 A' mellyel, bizony, a' Lelket is meg sérted,
Sőt, mit mondok, magát az Istent kísérted.

Mert a' Lelken csak ő néki van hatalma,
És nem árthat annak senki diadalma.

920 Mert nem Test, részekre hogy az oszolhasson,
A' miből össze ált, azzá változhasson.

Ha hát csak a' Testen tudsz te triumfálni,
Ne próbáld a' Lélek kincseit prédálni.

Ha testi Virtust latsz, minemű a' szépség,
'S Az emberi Testben való rendes épség,

925 Már azt igen is, hogy könnyen el ronthatod,
És Abból származó Honort meg főjthatod.

De a' Lélek néked nem adóz semmiből,
Sem magából, sem szép tehetségeiből.

930 Tudhadd, hogy a' Lélek vissza megy az égre,
'S Még ott lép az igaz tőkéletességre.

HALÁL

Ez hát oka, mellyért sok önként halni vágy,
És engemet késni, ha akarnék, sem hágy?

JUSTITIA

Épen az. De téged, hogy némely fel sem vesz,
Ki téged meg győzött, igaz oka Ő lesz.

935 Az Halált sokaknak tette ő álommá,
'S csak fáradságoktól való nyugalommá.

Azért jobb, te magad alázd meg egészen,
'S Csak a' Fatum rendje szerént legyel készen.

HALÁL

940 Ugyde én magamat hogy hogy alázhatom,
A' mikor az embert porra csinálhatom?

Király lettem, tudod, az Éden kertében.

JUSTITIA

De mi lettél, tudod, a' Jósef kertében.

HALÁL

Emlékeztess engem a' meg tiltott fára!

JUSTITIA

Emlékeztetek hát, de a' Kereszt-fára.

HALÁL

945 A' Kereszt-fánál is, lám, én győző lettem.
Sőt, koporsoba is, mert meg holt, bé tettem.

JUSTITIA

De lám, a' Koporsót találják üressen,
'S Láthadd, itt hatalmad mennyire mehessen.

HALÁL

Ugyde ő Isten volt!

JUSTITIA

950 Nem holt hát magáért,
Tett eleget csak az ember haláláért.

Ő az ővéinek Feje és Királlya,
Kiknek hatalmad most testeket prédallya.

De mint a' fő, úgy a' tagok is idővel
Fel kelnek, meg-látod, egész temetővel.

955 Meg áll porok felett mert az ő Goëlek,
'S Meg újjult testekkel úgy egyesül Lelkek.

HALÁL

De pusztítottam ám még addig az élőket,
Bár most mind egészen el nem vesztem őket.

960 Jól tudom, hogy a' ki semmit nem reménylhet,
Semmi hatalomtól az olyan nem félhet.

(Itt a' Justitia el megy, az Halál is más-felé)

ACTUS QUARTUS

ELSŐ BESZÉD

Az Halál, hogy szándékában nem boldogult, mérgelődik, és más utat talál fel bosszuságának ki töltésére. T.i. az Ifjakat fogyasztya, és Debreczenben mindjárt hármat meg jegyez.

HALÁL

De már ez ennékem egy nagy kisebbségem,
Hogy két Asszonyt el nem veszthet mesterségem.

Vajha a' szerencse ebben kedvez vala!
Hát akarom dolgom végezni általa.

965 Oh, erős Haragom, parancsolly már jobbat,
Tanácskozz mergesen, 's forrally hasznosabbat!

Lám, mind azok, a' kik élökké tétetnek,
Az Honor várába, a' kik költőztetnek,

970 Sok cselekedetek után érdemelik,
A' Gloria 's Honor hogy őket tisztelik.

Mikor már Virtusok lép nagy Méltóságra,
Akkor lépnek ők is halhatatlanságra.

A' Nap az az egész Világnak tüköre,
Mikor fel kél, láttszik csak az Hegy' tetőre.

975 És mennél fellyebb jön, annál jobban látják,
'S Délen a' Völgyek is magokba bocsátják.

Az ember éltevel így a' Virtus is nő,
'S Belőle mind több több Gloria 's Honor jó.

980 Most hát, én Haragom, olly formán terhesülly,
Hogy, a' nagy reményű Ifjaknak halált szülly.

Kikben az Atyai Virtus még most éled,
Őld azokat! Tovább minek is kiméled?

Még első Tavaszon meg esmerni lehet,
A' nyár több gyümölcsöt mellyik fánn érlehet.

985 Ősszel is már sűrűn kelnek az olly magok,
Mellyeken teremnek a' gazdag asztagok.

És a' melly sovány volt első 'sengéjében,
Nem sokat takar az gazdája csűrében.

990 'Ekép' a' Virtusnak első indulattya,
Idővel mire megy, magát ki mutattya.

A' Kisdéd Mauritz egy két sort úgy olvas,
Ha ugrik alatta a' Paripa szarvas.

Herkules még mikor fekszik a' polyában,
Már két Kigyó fül meg szorító markában.

995 A' Kilentz esztendő's Hannibálnak szája
Az esküvést 's átkot Romára okadja.

Filepnek is az a' nagyra ment magzattya
A Buczéfalt leczke után meg ugrattya;

1000 'S Már Attyának sűrűn járó diadalma
Ég-allyát keskenylő szemének siralma.

Menny hát most, Haragom, a' Magyar vetésre,
Azt a' gazdag 'sengét ne hadd meg-érésre!

A' hol leg-szebb, oda menny, Debreczen felé.
Ott sok Virtus magát sokszor meg érlelé.

1005 A' Gloria 's Honor leg-sűrűbben nőnek
Ott, mert sok forrási vagynak mind kettőnek.

Nó, mint egy ör-álló, kémlélődj élessen,
A' Város középre tekincs egyenesen!

1010 Ládd, egy Kertben négy szép plánták nevednek,
Kik közt a' Virtusok sűrűn kertészkednek.

Vetélkednek, 's mind a négyet úgy öntözik,
Őssi gyümölcsökkel majd mind gyümölcsözik.

A' Gloria 's Honor, nézd, mely közel nézik,
'S Örökös czélyoknak mind ketten intézik.

1015 A' Leg-kissebbiket, mert leg-szebb, szakaszd ki,
Hármát ne báncsd, de ezt egészen szárazd ki!

Jó ez egynek. No már, menny le egyenesen,
Majd találsz egy Házat, festve van veresen.

1020 Ott áll egy Czedrus fa, nőtt rajta fel egy Ág,
Mint Attyából, ollyat vár ebből a' Világ,

A' Gloria 's Honor, a' kit ki béllele,
Ez Atya az, 's tőlök sokat érdemele.

Meg fonnyasztván, törd le róla ezt az Ágot,
Meg látom, készitt é még olly Orvosságot,

1025 Mellyel már a' porrá letteket éleszti,
A' Gloria 's Honor Országát terjeszti.

Gazdag nyereség ez, é kettő tesz százat,
'S Csak ez utolsóban prédálsz egész Házat.

1030 De hát ki vagyok én, hogy a' bút képzelve,
Már szánakozással lehetek bé telve?

Serkenny fel, Haragom! Gondold meg, Te ki vagy,
Nagy rontás lessz, de még a' bosszúság is nagy!

Nézd, nézd, a' Gloria szekerét cifrázza,
'S Utánna az Honor maga is pompázza.

1035 Nézd, már azt az Ifjat fel-felé ülteti,
Ki becsületét csak virtusiba veti.

Ki hogy az Erdelyi Planeta mellet járt,
Bé vett már magába sok Virtust, sok sugárt.

1040 Úgy, hogy ama Napnak hiv Satelese lessz
Az a' Planéta is, kiből fényt kölcsön vesz.

Mig hát szebbé nem lesz ama Plánétárul,
A' kihez a' Napnak leg-több fénye járul,

Bé boritom addig örökös felleggel,
Kölcsön vett sугári hadd enyésszenek el.

1045 Nincs itt? Oh, semmi az, küldök egy Nyavalyát,
Ki ha jön, körülé tégye hivatalját.

És mihelyt érkezik ide hazájába,
Adjon szállást néki az holtak házába.

1050 No, kővér préda ez, és egyszerre elég;
De bizony mind ketten többet is kapnak még.

ACTUS QUINTUS

ELSŐ BESZÉD

Fama, Kegyesség, Debreczeni Pallas.

A' Fama beszéli a' Pietásnak és a' Debreczeni Pallásnak, három Ifjaknak halálok mint
ment véghez; amazok meg-értvén, keservesen a' Gloria és Honor Templomába
mennek, hogy ez három Ifjakat meg-lássák.

FAMA

Hát minden fájdalmat már csak én hirellyek,
'S Jelt illy hármás jajra egyedül emellyek?

A' kikről nyelveim eddig vigan szóltak,
Azt mondjam é, hogy már nincsenek, csak voltak?

1055 Hát én a' Bánatnak legyek szolgálója,
Melly a' Magyar szivet már most ritkán folya?

De csak elébb adom, hogy nálam ne késsen,
Magyarok, legyenek füleitek résen.

1060 Mert már ti, Virtusok és Gloria 's Honor,
Tudhattyátok, esett minemű három Tor.

A' Halál nem menvén elő szándekában,
Melly állt az embernek el-pusztittásában,

Addig tanácskozik, dúl, fül fel találja,
Hogy a' nagy reményű Ifjakat prédálja.

- 1065 Megy Debreczen felé. Mindjárt négy reményét
Lát ott az Hazának, a' Borbély Ház fényét.
- A' leg-kissebbiket — leg-szebb — ki választya,
De csak meg-jegyzi még, és el nem fogyasztya.
- 1070 Onnet egyenesen fordulván le-felé,
Meg-áll, mihelyst szemét fel-felé emelé.
- A' Veszprémi Háznak Fenixét csak nézi,
'S Haragja czélljának azt is el intézi.
- A' mikor ezeket szedi Laistromba,
Emlegetnek, hallya, egy Ifjat azomba,
- 1075 Ki Teleki Groffnak jutván fávörára,
Akart venni róla sok formát magára.
- Meg-hallya, hogy azt is Debreczen nevelte,
Keresi, hijjába, mert ithon nem lelte.
- 1080 Ezzel csak meg-fordul, megy a' Nyavalyákhoz,
Azokhoz a' néki hűséges szolgálkhoz.
- A Nyavalyák mind egy házban nyomorgának,
Nagy a' Ház, de mindhogy sokak, szorongának.
- A' Le görbedtt Vénség reszketve tapogat,
Nyaládzó szájában nem látnál egy fogat.
- 1085 A' Vakság, sikettség, Sántasag ott álnak
Mellette, és mintegy Gledában strásálnak.
- A' sziszegő Kőszvény fél lábón sugorog,
A' Kolyika hasát törí, mert fáj 's korog.
- A' hideglelések nagy sereggel vagynak,
1090 Némellyek izzadnak, mások majd meg-fagynak.
- Az Gutta-ütés is reszket oda bellyebb,
Fél könyökön magát nem birhattya fellyebb.
- Kőhétsel, fulladoz a' száraz-betegség,
Most sárga, most fejr, majd mint egy tűzben ég.

- 1095 A' Kórság 's Bolondság véres öltözetben
Fetrengenek belől egy mély szegeletben.

De jaj, ha akarnám mind ki beszélni,
Sok napot, sok órát kellene tölteni.
- 1100 Megy hát azok felé sietve az Halál,
'S A' mint a' Kőhőgés az Ajtoban strásái,

Hirül adja mindjárt. Amazok sibongnak,
Mindnyájan rohanni akarnak, 's úgy dongnak.

Ki választ az Halál hármát, 's el rendelve,
Meg mondja, hogy kiki fojtson hány nap telve.
- 1105 Ezzel megy az Halál a' maga Házába,
Melly a' Nyavalyáknak tul van szomszédjába.

Amazok cselekszik, mint rájuk bizatott.
Az első csak ötöd napig nyomorgatott,
- 1110 'S Már mint a' Liliom a' nyári hévségben,
A' föld felé görbed, nem nézhet az egben,

Úgy a' Borbély Háznak Pál nevű virága
Csak le hajtya fejét, 's el alszik világa.

Nézné Kedves Anyya, de csak alig lattya,
Szívének forrása könyvét úgy bocsattya.
- 1115 Az egész Úri Ház inditt keserveket,
Jajjok, mint a' pára, bővit fellegeket.

Majd meg szollal Édes Anyjának bánattya,
Hol Fiát, hol magát, hol Házát sirattya.
- 1120 Képzelhedd keservét itt Andromachának,
Mikor szedi testet Astianaxának.

Kit a' bús Görögök magasrol le vetnek,
Félvén, País lessz a' Trojai Nemzetnek.

DEBRECZENI PALLÁS

Ne mondj többet, elég, mert nem halgathatom,
Érzékenységimet el fojtván bánatom.

KEGYESSÉG

1125 Hallyuk meg, már meg van, hijjában titkoljuk,
A' Sebet meg-látás után orvosoljuk.

DEBRECZENI PALLÁS

Mond hát! De miért vagy már sárga orczával,
Ábrázatod beszéll a' szived titkával?

FAMA

1130 'E meg lévén, az a' második nyavalya,
Patiensét lassan emészti és fallya.

Lassan, mint ősz felé, a' fák csak sárgulnak,
'S Rendre Leveleik egyenként el hullnak.

A' kép, ha tekintnél 'e fiatal fára,
A Veszprémi Háznak ez egy Czedrúsára,

1135 Lassan lassan minden szépségét vetkezi,
'S Hogy ő - nem ő, láttya, ha tükrét kérdezi.

Majd fél esztendei harvadozásin túl,
Egészen el szárad, 's minden színe le hull.

1140 Fordulnak Attyára sűrűn a' bánatok,
Csak sohajt. És róla mást mit is mondhatok?

A' Tenger közepén, valamint a' kő szál,
Mellyet a' sebes hab minden felől próbál,

Erősen áll, semmi ki nem mozdithattya,
Sőt az ötöt verő habot el szaggattya,

1145 Vagy a' cserfát verik mint az Hegy tetőbe
Az Alpesi szelek harczoló erőbe,

Ágai a' széltől majd földig le nyulnak,
Erős gyökerei csak nem is mozdulnak,

1150 Úgy ez Atya minden rá ütő bánatot
Békességes tűrő szívével oszlatott,

Mellyet meg nem győzött semmi nagy fájdalom,
'S oszol a' hab, melyet gyűjthet a' siralom.

- Ha ugyan mint Háza törsoékét gondollja,
Szivének fájdalmát sohajtással szollja,
- 1155 De még is bánattyát csak magában főzi,
'S Rá tódult keservét erős szivvel győzi.
- Illyet az a' Lélek, ki már az égben jár,
Ha mit tőle el vesz az ég, neki nem kár.
- 1160 Csak maga marad az harmadik nyavalya;
Dúl fül, mig ővé hogy jön, azt meg hallya.
- És alig érkezik Kedves Hazájába,
Ad szállást ő néki a' férgek Házába.
- Már a' néma bánat tovább nem álhattya,
Itt az egész Várost jajjal hangoztattya.
- 1165 Nézi, három a' seb, 's ha jól meg gondolja,
Mit tud tenni, hármas gyásszal flastromolja.
- Illy keserve vala régenten Trojának,
Illy az ötven fiat nevelt Hekubának,
- 1170 Mikor Troilusa 's több gyermeki után
Hektor is bucsuzik, részekre oszolván.

DEBRECZENI PALLÁS

- Elég ez, sok is már! Két, három esztendő
Csak ezt siratni is nem elegendő.
- Hát távoly létemben ér engem illy bánat?
Talám ércz szive van, a' ki meg nem szánhat?
- 1175 Imé, más helyeken, mig én szellyel járok,
Mig hasznot keresek, érnek addig károk.
- Épitem egy helyen ha Oskoláimat,
A' már készben fogyni látom Plántaimat.
- 1180 Édesebben sir az, a' ki közelebb sír,
Jertek a' Gloria Várahoz, kit ő bír.
- Ő már eddig fénylő gyémántra metzette
Mind hármát, és őrók helyre függesztette.

Magas Templomában sokan is fénylenek,
Kik csillagi voltak egész Debreczennek.

KEGYESSÉG

1185 Mennyünk hát Gloria 'S Honor Templomába,
Mehetünk az enyim felé hamarjába!

Mert hogy ha ki utat az ő Várahoz mér,
Oda keresztül a' Virtus Templomán ér.

(El mennek)

MÁSODIK BESZÉD

A' Fáma beszéli, hogy mit csinált a' Debreczeni Pallás a' Gloria 's Honor
Templomában; végre maga egyet sohajt.

FAMA

1190 De hát olly vas szivek hol is készülnének,
Kik ez hármaz gyászon ne keseregnének?

Kinek lehet olly vad Tigrisi erkölcsé,
Hogy itt a' siralmat forrásként ne tölcse?

Halld meg azt is, nálam már tovább ne késsen,
Magyar, halld meg, füled légyen még is résen!

1195 Az a' Debreczeni Pallás tőlem el ment,
És már jár az Honor Templomába ott fent.

Adamás kőből van a' Templom egészen,
Mellyet sem régiség, sem tűz ne emészen.

1200 Melly olly erősen áll fundamentomába,
Hogy csak nem is vészi senki ostromába.

Maga a' természet, a' mikor fundálta,
Zöld Laurus fákkal mind körül plántálta.

Belől arannyal van duplán ékesítve,
'S Az ég formájára ki van tekerítve.

1205 Kőrös környül benne a' sok gyémánt tablák,
Ollyak, mint az égen azok a' tűz fáklyák.

Nagyobb a' szépsége itt is némelyiknek,
De nem tudod, azt é vagy ezt mond szebbiknek.

1210 Már a' kik éltekben szebben ragyogának,
'S A' mint virtusokkal meg-gazdagodának,

Úgy érdemlik holtok után itt az helyet,
A' Gloria 's Honor ki mutat a' mellyet.

Gyémánton neveik vagynak annál szebben,
Éltenek ők mennél tőkéletesebben.

1215 Úgy, hogy, mint az égen, itt is Plánétákat
Láthhattz kissebb 's nagynál nagyobb tűz bányákat.

Vagynak itt sok Napok, Holdak, Fosforusok,
Van első, második 's alsóbb nagyságú sok.

1220 'E Templomba midőn bé lép vala Pallás,
Minthogy esmeretes előtte a' Szállás,

Lábai az helyre egyenesen mennek,
Hol a' Magyar nevek sűrűn tündöklenek.

Most 'e gyémánt táblát, majd amazt vizsgállya,
Sűrű sohajtásra gyakran nyilik szája.

1225 Leg inkább kik éltek hasznára kertýének,
Leg gyakrabb okai azok keservének.

Kik közt sok Szilagyi nevel van nevezve,
Sok Szathmáriveral. De nincs mind el végezve,

1230 Mert még az élőkét minden nap bővitik,
'S Nagy erdemeik a' Táblát keskenyítik.

Kivált kettő előtt sokáig sohajta,
Martonfalvi vala 's Maróthi György rajta.

Amazt Romulussá egy oskolájának,
Ezt pedig nevezte abban egy Numának.

1208 [A vagy gy-je javításként ráírva az olvashatatlantlan eredetire.]

1211 holt(a)ok [Az o javításként ráírva a-ra.]

- 1235 Többek is vagynak ott ezeknek rendében,
De ki említhetne kit kit a' Nevében?

A' kik előtt midőn kesereg eleget,
Hol a' Táblát nézi, hol pedig az eget.
- 1240 Onnét fordul bellyebb az Ifjabbak közzé,
'S Ismét szemét újjabb könyvekkel öntöze.

Ott láttya a' Magyar Hazának reményit,
'S Kószóni az Honor illy jó-téteményit.

Ki, mint érdemlették, a' kép' meg-tisztelte,
'S Az Halhatatlanság várába emelte.
- 1245 Midőn sorba tovább őket nézegeti,
Egy Táblánál szemét soká késlelteti.

Rhedei Ferentznek van mettzve rá neve,
Oh, leg szebb csillagom, el hunyál eleve!
- 1250 De itt élsz örökké. Ezt midőn mondaná,
Pallas, láttszik könyvét mintha apasztaná.

Az három újj táblát mert mihelyst tekinti,
Sem nem szóll, sem szemét könyvekkel nem hinti,

Csak halgat. De osztán ezt mondja sokára:
E bú örömőmnek, oh bizony, két ára.
- 1255 Halgat a' nagy bánat, és szolni tudatlan,
Eddig nyelvem azért volt mozdulhatatlan.

Most is még csak érzem, de ki nem adhatom
Nagyra nőtt, és csuda, miként takarhatom.
- 1260 Eszmélkedjete már, oh, hármás Bánatok,
Ez három Ifjakba mert hármat siratok.

Magamat, a' Hazát 's illy hasznos szüléket,
A' kik nevelték ez három csemetéket.

1239 kőzse -[A rím miatt jav.]

1252 könyvekkel

1248 [A sor mellett:] Alluditur ad Tabulam in
B[iblic]theca Debrecin[ensi] suspensam.

- Ősztóvérűlly, Remény, mert eddig csak hízta!
Oh, Haza, keress mást, melly ezekben biztál!
- 1265 Valakik csak Magyar névvel neveztettek,
En tőlem nem lehet, ti keseregjetek.
- Ezt ki mondván, hármat sohajt keservesen,
'S Háromszor az égre tekint egyenesen.
- 1270 Mind Háromnak nevét rendel úgy emliti,
Hogy rebegő szavát jajjal elegyíti.
- Itt három Virtus nyujt három olaj ágot,
Meg köszönnvén, Pallás, ez hiv gondosságot.
- Az hármot az Három Táblákra terjeszti,
'S Érdemlett helyekre vissza fel függeszti.
- 1275 Jón, gyakran néz hátra; a' Honor késéri,
'S Több Ifjaknak is még Templomat igéri.
- Oh, három Seculum addig el enyésszen,
Mig illy hármas jajra másszor legyek készen!
- 1280 Itt pedig az Halált 's a' tiszteletet nézd,
Oh Magyar, 's éltedet ezek szerént intézd!

A MŰ ADATAI

A cím nélküli, negyedréti alakú kézirat lelőhelye a MTAK RUI 4° 84. Terjedelme 20 levél. A szöveg élén „Ex Telekianis”, a végén „Haló Kováts J.” megjegyzés olvasható a kéziratétől eltérő írással. A szöveg után záradék áll: „Vége. NB. Auctor huius Tragoediae est Josephus H. Kováts, hoc tempore Collegii Debrecinensis Primarius et Classis Poëticae Praeceptor Publicus. Descriptum Anno 1785. Mense Aprilis” Az „Anno 1785. Mense Aprilis” jelezheti a keletkezés időpontját, inkább azonban a lejegyzését. A dráma nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

Háló Kovács József 1761. mácius 17-én született Győrben. Szülei később Érdioszszegre költöztek (Bihar m.). Itt kezdte el a tanulást, 1772-től Debrecenben folytatta. 1778. április 30-án írta alá a kollégium törvényeit. 1785-ben a poétai osztály praeceptoraként Csokonait is tanította. Megemlékezik arról, hogy mikor Vergilius *Aeneis*-ét a beszélő személyek szerint részekre osztotta, azaz a szöveget dramatizálta, s tanítványával úgy mondatta fel, Csokonai a beszédeket, „az ilyen rollékat Ő szörnyű tüzrel jádzotta, és a' bámulásig tudta követni,” (Csokonai emlékek. S. a. r. VARGHA Balázs. Bp. 1960. 229. Vö. SZILÁGYI Ferenc, Csokonai művei nyomában. Bp. 1981. 523.)

1273 <g>terjeszti [A t g-re ráírva.]

Még 1786-ban Derecskére hívták iskolarektornak. Utána külföldi egyetemeket látogatott. Thury Etele szerint 1790-ben (THURY II. 337), SZINNYEI szerint (Magyar írók VI. 1292) 1791-ben Nagykőrösre ment prédikátornak. Innen 1815-ben Kiskunhalasra, ahol 1826-ig lelkészkedett. Nagykőrösön halt meg 1830. október 10-én. Gazdag könyvtárát a debreceni, pápai, kecskeméti és nagykőrösi iskoláknak hagyta.

„Insignis poëta” volt. Elsősorban az alkalmi költészetet művelte. Ahogyan jelen darabjából is kitűnik, hálásan emlékezik II. József-re, főként az 1781-i Türelmi rendelet kibocsátása, a protestáns szabadságjogok biztosítása miatt. Halálát nyomtatásban is megjelent verssel siratja. Verset írt II. Lipót, saját fia s mások halálára. Sok verse jelent meg az akkori hirlapokban, folyóiratokban, de számos szerzeménye olvasható kéziratban. Nyomatásban napvilágot látott műveit említi Szinnyei (uo.). Közülük legjelentősebb a *Magyar Éneis*. A teljes mű átültetése, melynek első és második darabja Komáromban 1799—1804-ben, a harmadik pedig Budán 1831-ben látott napvilágot.

FORRÁS

A szerző eredeti munkája. A moralizáló allegóriák közkeletű szólamaival azonban többször találkozunk, elsősorban a darab elején; újszerű a darabban a korabeli történelmi, vallástörténeti, irodalmi utalások, a debreceni viszonyok beszűremkedése.

ELŐADÁS

A darab előadásáról nincsenek értesüléseink. Háló Kovács műve azonban inkább könyvdráma, mint előadásra szánt darab.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kézirat igen gondos írással készült. Alig akad egy-két kisebb javítás, ékezethiba. Keveset vét a szótagszámban is. Egyes betűknél (V — v, N — n, S — s, O — o) nehéz különbséget tenni, másolónk kisbetűnek vagy nagybetűnek szánta-e.

A szerepnevek közt a DEBRECZENI PALLÁS a kéziratban rövidítve fordul elő. A teljes alakot adjuk külön jelölés nélkül. Egységesítettük a szerepnevek helyesírását.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 8 *tutzet aranyosnak* — egészen aranyosnak, egy csomó arannyal telinek
- 14 *Szent György ejtzákaján* — április 24-én éjjel
- 53 Nagy Sándort Ammon fiának akkor nevezték, mikor meglátogatta a líbiai sivatag legnagyobb oázisában Amunnak Héralésztől alapított templomát.
- 63 *nem consulál Doktort* — nem kér orvostól tanácsot
- 70 *lárvában* — álarcban; Salmoneusról lásd a szótárt!
- 144 *notusra* — a déli szélre (Jelent szélvészt is.)
- 202 *Taxások* — egytelkes jobbágytalan nemesek, kik adót fizettek
- 212 *atlatzt* — atlaszt = fényes felületű selyemkélme; *tafotát* — selyemszövetet
- 277 *Curiaja* — udvara
- 280 *Sándor* — a világhódító Nagy Sándorra céloz
- 299 *Principiumára* — elemeire
- 416 *Kupressusit* — ciprusait (Később a 605. sorban is.)
- 512 A sor II. József-re vonatkozik, kitűnik a következőkből.
- 647 II. József a protestánsoknak lehetővé tette a templomépítést.
- 649 *Goëlem* — a goél volt az ótestamentumban az a közeli rokon, aki köteles volt a bajba jutott családtagot gyámolítani. (Lásd a 955. sorban is!)
- 714 A sorban Matuzsálemre történik célzás, aki a Biblia szerint 969 esztendőt élt. (I. Móz. 5, 21-27.)
- 717 A sor Illés prófétára és Máriára utal.

- 782 *A' Pietásrol* — az irántuk való kegyeletből
- 809 A negyven esztendő vonatkozhatik Mária Teréziának a protestánsokra nézve káros uralkodására (1740-1780), de II. Józsefre is, aki negyvenéves korában adta ki a toleranciarendeletet.
- 825 A *Mausoleum Potentissimorum ac Gloriossimorum Regni Apostolici Regum et Primorum Militantis Hungariae Ducum* c. könyv 1664-ben Nádasdy Ferenc országbíró költségén jelent meg Nürnbergben.
- 830 *Adamásra* — gyémántra, acélra (Az 1198. sorban is.)
- 835 *Austriai* — öttagúnak ejtendő, hogy a szótagszám jó legyen.
- 840 Bod Péter *Magyar Athenasa* Nagyszébenben jelent meg 1766-ban, benne ötszáz íróról történik említés.
- 844 Horányi Elek *Memoria Hungarorum* három kötetben jelent meg 1775—1777 között Bécsben, illetőleg Pozsonyban. 1145 magyarországi író tányal.
- 866 Weszprémi István *Succinta Medicorum Hungariae et Transylvaniae Biographia* c. műve négy kötetben jelent meg 1774—1787 között. Kovács József csak három könyvről szól, darabjának megírásakor a negyedik még nem látott napvilágot.
- 942 *Jósef kertében* — József kertjében, ahol Jézus nevelkedett.
- 1009—1010 A Borbély családról van szó. Lásd az 1066. sort!
- 1018 Weszprémi István házáról van szó.
- 1035—1048 Némethi Pál Erdélyben nevelősködött gróf Teleki József házában. (Vö. az 1075-1078. sorokkal!)
- 1039 *Satellese* — bolygója, kísérője
- 1066 *Borbély ház fényét* — Pált és három testvérét Imrét, Antalt, Sándort. (Vö. az 1111-1123. sorral!)
- 1071—1072 Weszprémi fia 1783-ban halt meg. (Vö. az 1129-1138. sorral!)
- 1075 *fávorára* — jóakarójára; a sorra vonatkozólag vö. az 1035 sorral.
- 1087 *sugorog* — zsuorog
- 1162 Némethi Pál nem Debrecenben halt meg. 1783 májusában Erdélyből Debrecenbe visszautazva Álmosdon megbetegedett, 10 napi betegeskedés után ott 23 éves korában meghalt.
- 1217 *Fosforus* — hajnalcsillag
- 1232 Martonfalvi György (1635—1681); az 1233. sor Romulusnak mondja, mivel a debreceni kollégiumot úgy felvirágoztatta, hogy szinte újraalapította. Maróthi György (1715-1744) az 1235. sor szerint Numaként megújította az istentiszteletet, bevezetvén a többszólamú éneklést.
- 1247 Rhédey Ferenc ezüsből készült építáriumán a halál időpontja: 1770. december 5-e. (Vö. SZILÁGYI Ferenc, *Első rimes anapesztusunk 1770-ből*. KvKt XII. 1979. 221-227.)

12.

SZILÁGYI SÁMUEL

A POÉTÁK BÚCSÚVÉTELEKOR JÁTSZOTT JÁTÉK

DEBRECEN, 1786

[A SZEREPEK:

KALMÁR
ÖTVÖS
KOVÁTS
PARASZT GAZDA
GULYÁS
JUHÁSZ
ELSŐ POÉTA

MÁSODIK POÉTA
ELSŐ KÖVET
MÁSODIK KÖVET
HARMADIK KÖVET
NEGYEDIK KÖVET
HARMADIK POÉTA]

TRAGOEDIA OCCASIONE VALEDICTIONIS POËTARUM A
PRAECEPTORE PUBLICO FACTA DOMINO SAMUELE SZILÁGYI
PRODUCTA

KALMÁR

Külömb külömb féle munkát gyakorlanak,
Akik a' vállain Vestának állanak,
Mert ha egy mesterség a' föld színén lenne,
El nem elhetnének a' lakosok benne.
5 Én az emberekről sokat nem beszéllek,
Ha mesterséged van, maradjon az véleked.
Ezt az edjet rövid szóval meg jegyezem,
Hogy leg jobb munka ez, melyre adtam kezem.
 Én szárazon, vizen egyre kereskedem,
10 A temérdek kintset rakásra ugy szedem.
Hozzám majd minden nap nyereségek jönnek,
Ez ám állapotya a kereskedőnek.
Ma is, hogy ki raktam betses portékámat,
Tele vittem pénzel haza tarisznyámat.
15 Sőt még azután is a kik hozzám jöttek,
Asztalomra rakás aranyat töltöttek.
Poharaim sárgák Tokaji borokkal,
Egy ebédhez ülők őt s hat pintze tokkal.
Mindennap az étkek ritkaságát látom,
20 Illyen eletet él a Kalmár, Barátom.

ÖTVŐS

Bóldog, a mint mondád, néked állapotod,
Magadat de nállam fellyebb nem tarthatod;
 Én is sok jószággal mert ditsekedhetem,
Osztán, a mi nagyobb, van jo betsületem
25 Házamnál nagy rendű Grófokat láthatnál,
A kiknek kissebség nélkül szolgálhatnál;
Ezüstel, arannyal körülöttem járnak,
Felséges munkákat kezeimtől várnak.
A minap egy tajték pipát ezüstöztem,
30 S Rá meg aranyozott drótokat kőtöztem.
A nagyságos Vrnál annyira fel kaptam,
Hogy kenyérét három ebédén haraptam;
Sőt még sárgákat is nyomott a' kezembe,

Sokszor voltam véle azolta is szembe.
35 Én soha házamból ha ki nem mégyek is,
El élek, nem tsipnek még tsak a legyek is.
Nem kell idestova félelmesen járnom,
Vgató gyomrommal sült galambot várnom.
Magamat be huzom tsendes műhelyembe,
40 Oda hozzák a sok jó munkát helyyembe.
Dolgozom, s azonba kényesen fűtyülök,
Pástétomot eszem, a mikor bőjtőlők.

KOVÁTS

Nékem Mesterségem tsak éppen Kovátság,
De sillom előttem az ötvösség s áttság.
45 Nézze meg akárki ditső szerszámimat,
Fuvóimat s tziifrán készült fogoimat,
Azt mondja, hogy talán Vulkánus az Apám.
Bolondság! Magamat, né, hogy pofon tsapám!
Inkább Jupitertől huzom eredetem,
50 A sánta Vulkánus nékem nem nemzetem.
Ép nékem mind kezem, mind labam annyira,
Hogy már katonának hívtak firol fira.
A vas verésbe van olyan nagy virtusom,
Hogy már sokan mondták, tán van spiritusom.
55 Kalapátsolásom tsak nem olyan forma,
Mint a' bor etzettel készítettett torma:
Amannak erei örrokat tekernek,
Ez pedig füleit gyötri az embernek.
Mikor más dolog nints, akkor tsak patkólok,
60 A kik ezt tagadják, rosszúl szóllok rólok.
A házamba mindeg bor van a fogason,
Őt, hat krétás kupa függ tele a vason.
Egy szóval: ólly igen bóldog az életem,
Hogy két 's három hétig ki nem beszélhetem.

PARASZT GAZDA

65 De még én sem tartom ám magam kisebbnek,
Említett sorsával hág elébe ebnek.
Estve öt 's hat ekét látnál udvaromon,
En sem nőttem ennyit vadalmán vagy somon!
70 Ótska karón varjat én is láttam talám,
Ha még eddig tűzet nem raktak is alám.
A kurutz világban sokat porobáltam,
Sűrű gelédában, hej, mennyiszer áltam!
Jártam fojó vizen, jártam a' tengeren,
Keresztül gazoltam botskorba sok eren.
75 Hallottátok hirét operentziának,

Már onnan a kakas szók hozzám jutának,
El is értem volna már tsak hamar belé,
Hanem tzurukkolni kellett haza felé.
Van az istállomnál olyan kazal szina,
80 Hogy ha meg mutatnám, a lelked is rina.
Buzam is van olyan egynéhány veremmel,
Mintha szedték volna valogatva szemmel.
Hát a' sőréimet még ha el adhatom,
Ezt a süvegemet penzel meg rakhatom.
85 Azért hogy én ilyen rosز gunyába járok,
Enyimek többnyire a hires vásárok.
A minap is olyan jó tinokat vettem,
Hogy az istállóba be alig vehettem.
Vgyan ember lenne a kivel tserélnék,
90 Avagy penzt szamlálni ószve menni félnek.

GULYÁS

A mit beszéltetek, eddig tsak halgattam,
Hogy meg ne szállajjak, nehezen álhattam.
Látom, sorsotokat nagyon ditséritek,
Nem tudom, mitsodás singekkel méritek.
95 Edjik sem akar e nagyobbbat esmerni?
Fütykösömmel tsak a hátokra kén verni.
Hát fellyebb valók ők az ilyen gujásnál?
Én sem vagyok ám itt alábbvaló másnál!
Nízze meg tsak az én szip szarvú gujámát,
100 Azt a' keservesen szólló furujámát,
A mellyet a minap Istók bátyám is kért;
Adjam neki, ígért nékem két heti bért.
Ha én azt meg fujom, a guja el bámúl,
Nem is kérnek töllem soha semmit vámúl.
105 En tsak félre vetem ezt a rőt szűrőmet,
Ezzel meg eldugom a szemöldökömet;
Már Herkó páter is el menne előllem,
Kinek hivnak, 's mi vagy, nem kerdéné töllem.
Három esztendőbe veszek egyszer tisztát,
110 Nékem tinó hus kell, utáлом a tisztát.
Most is olyan siros amott a bográtsum,
Mintha ebb' a hétbe lett volna Karátson.
Oszteg még botskorom van ám olyan bőrből,
Mintha szótték volna iskofium szórből,
115 Aztat én fel kötöm, s a gujához megyek,
Addig míg a tűznél főnek a jó szegyek.
Nintsen hát jobb élet a jó gujásénál,
Jobb ez akarmelлык hires gazdáénál,

120 Ennek más állapot nyomába se hághat,
Addig míg ilyen léssz, elég kenyért rághat.

JUHÁSZ

Látom már, hogy nállam nintsen egyéb hátra,
Magam is valamit vetek a lapátra.
Engemet Juhásznak a Magyarok hinak,
Fürtös bundám körül sok bárányok rinak.
125 Firissebb ez a' bot Királyi páltzánál,
Egy furtsa menyetske jobb száz Apátzánál.
Hegyeken, völgyeken hány juhokat hajtok,
Hevernek a' síros táskámba hány sajtok!
De még is azt mondják, a Juhász nem jól él,
130 Pedig jól lakna, ha vólna benne száz bél.
Héj, mikor bundámat a' földre teritem,
El dűlvén, szememet álomba meritem,
A mező közepén láttzom olyan szipen,
Mint a nagy szemöldök a rosa szín kipeen.
135 Egyetek, óh, edes juhaim, egyetek,
Tsak ezt mondom, magam kényessen űlhetek.
Ha haza indúlok, szépen furujálok,
Ejtszaka, ha tettzik, az udvaron hálok.
A kinek nem tettzik sorsa a Juhásznak,
140 A vér patakjai benne resten másznak.

ELSŐ POËTA

Ecce pedes viridi moveo de culmine Pindi,
Quas ibi delicias posuere benigna Deorum
Numina; dicturus, procul ite palatia Regum,
Omnia Pindus habet. Phoebus mihi sola voluptas.
145 Bellerephontaeis animum qui proluit undis,
Pheobe, sequar tua signa, lubens ceu miles ad arma
Natus et in stadio tua per vestigia curram.
Nox mage sideribus careant, viridaria plantis,
Ac ope nos vestra; nec erit tam flebilis unquam
150 Atque invisus dies, quae nos divellere possit.
Antea discretos migrabit Olympus ad Indos,
Pannonicas Ganges et devolvetur ad oras,
Quam duce destituar cujus me cura gubernat.

KOVÁTS

155 Hát e most mit beszélt, köztetek ki erti?
Ki tudja, ha vallyon parantsolt é, kérti?
Azt látom, a' beszéd pattog a' szájába,
De fel nem vehetem, mit foglal magába.

Talán ha Deákos volna itt közöttünk,
Mindnyájan meg tudnánk, a kik ide jöttünk.

PARASZT GAZDA

160 Én az Oskolába éltembe nem jártam,
A tudás fejembe repüljön, azt vártam;
Azért is, hogy hozzá vessek, ne várjátok,
Én könnyen rá mondom, hogy áldás vagy átok.

GULYÁS

165 Garabontzás Deák az, ördöngös, biz ez,
Még ma, ha itt állunk, majd őszve is vizez!
Most, én meg is mernék esküdni, tejet kér,
Adjunk hamar néki, mert bizony ma baj ér.
A minap is, hogy nem adtam egy faluba,
A nyakamba őszve ázott volt a' suba.
170 Mert szél 's egy fekete felleg kerekedett,
Mihelyt a' faluból jól ki verekedett,
Osztán olyan esső lett hirtelenibe,
Hogy száraz sem maradt az ember bőribe.

JUHÁSZ

175 Aztat, bizony pajtás, mondád értelmesen
Tejet hozok egybe, kínálok szivessen,
Mert mindenkor félttem a rőt kőpönyegtől,
Tanúld meg, ne hágj rá, messze járj a szegtől.

MÁSODIK POÉTA

Hova megy kend, batya? Nem kell biz azt hinni,
Hiszem nem is akar 'e most tejet inni.
180 Még az édes Anya tejét sem ihatta,
Mert ezt maga a Szűz Minerva szoptatta;
Apolló volt néki szerelmetes attya,
Itala a' szárnyas lónak fojamattya.
Most is az Apolló joságát ditsérte,
185 És Deák versekkel tett köszönést érte.
A Pindus tetejét annyira szereti,
Hogy eléggé soha meg nem ditsérheti,
Phoebust magát tartja gyönyörűségének,
A kinek szenteli virágát éltenek.
190 Azt mondja, hogy attól, mintsem ő meg válna,
A Szent Gellér hegyén inkább maga hálna;
Pedig oda járnak a sok boszorkányok,

158 [A *közöttünk* szóban javítás van, az eredeti olvashatatlan.]

162 varjátok

195 Kik, tudod, őrdógi Lányok s Tanítványok.
Nékem bátran hihettz, mert én jól esmerem,
Egy vele italom, szállásom, kenyerem.
Én is ugy szeretem ám magát Apollót,
Hogy elébb láthatnád fejrnek a hóllót,
Mintsem keze alól másuva sietnék,
Pegasus vizére vagy keresztet vetnék.

200 JUHÁSZ
Nohát vissza megyek. Látom, a pajtással
Az Oroszlányt löni akartuk fojtással.

KALMÁR
A mit az a' fitzkó beszélt, jól értettem,
De én le beszélni, bizony, resteltem.
Nem is paposkodom én, bizony, senkinek,
205 Nem szerzek tsiklandást senki füleinek.
Én vagyok ám sokkal nagyobb méltóságban,
Hogy sem szollyak ilyen haszontalanságba.
Vagy hogy valakinek azt magyarázgassam,
E mit szól, 's fejébe bele nyomogassam.

210 ŐTVŐS
Én is úgy értettem, hogy maga se jobban,
De tüzet nem óltok, ha egyszer fel lobban.
Őkemek hogy belé szollottak, halgattam,
Ha vádot mondtak is, azt is abba hattam.

ELSŐ KÖVET (*a' Kalmárhoz*)
215 Félre, félre oda már minden portékád,
Felső kintseidtől üresül a vékád;
Tolvajok lepték meg minden jországodat,
Éppen most nyiták ki meg rakodt boltodat.

KALMÁR
220 Bóldog Isten, millyen dolgot kell hallanom,
Már lehetetlenség tovább itt állanom,
Jaj, mennék, de nintsen erő lábaimba,
Járkál a hidegség minden tsontaimba.

(*Viszi kezénél fogva a követ*)

ŐTVŐS
Látom, jobb Mesterség nints az Őtvösségnél,
Ebben nintsen egyebb a' gyönyörűségél;

225 Meg soha semmi kárt eddig nem vallottam,
Aranyam, ezüstöm épen meg tartottam.

ELSŐ KÖVET

Azt a szegény Kalmárt már vittem házához,
Aadtam izmos kezem erejét lábához.
Azután meg ijedt talán még nagyobbban,
Mikor látta, hogy egy ház tüze fel lobban.
230 Mert, szegény, gondolta azt a magáénak,
Vagy pedig ha a nem, tű szomszédjáénak,
De osztán egy ember, kit hívnek őkrősnek,
Mondja, hogy a' háza a gazdag ötvösnek.

ÖTVÖS

235 Ötvösnek? A bizony, az én házam lehet,
Merre van? Tán szívem vigasztalást vehet.

ELSŐ KÖVET

Amott egy köz megy le egy Eperjfa mellett.
Ötvös vagy? Tiédnek annak lenni kellett.

ÖTVÖS

Jaj, jaj, mit tsináljak? Már enyim, esmerem,
Meg fagyott lábomba 's kezembe az erem.

(El megyen)

KOVÁTS

240 De vallyon minek is nem vigyáz magára,
A házát tán bizta most is szölgájára?
Az enyim, nemde nem, inkább ki gyúlhatna,
Ha a' feleségem rá nem vigyaztatna.
Hisz' tűz nélkül soha nints az én műhelyem,
245 Még is azért meg van bátorságos helyem.

MÁSODIK KÖVET

Bátorságos helyed, bezzeg, meg nézheted,
Drága szerszámidat benne keresheted!
Az István mesternek, kit tartál boroddal,
Vtheted a nyomát a' puszta botoddal.

KOVÁTS

250 Jaj, adjatok útat, had mennyek utánna!
Illy gyászos sorsomba vallyon ki ne szánna?
Jaj, be szerentsétlen órába születtem,
A tsalt meg, a' kitől semmim se féltettem.

255 Tudom, hogy Jupitert mondtam volt Apámnak,
Most pedig már a' bút mondhatom Anyámnak.

(*El megyen*)

PARASZT GAZDA

Nékem tsak haza kén menni idejében,
A szólgák tán be sem fogtak az ekébe,
Azt pedig jól tudják, hogy én nem szeretem,
A heverő embert el nem szenvedhetem.
260 Nem is késem biz én, majd haza ballagok,
Nem akarnám, útnék hogy orrom rossz szagok.

HARMADIK KÖVET

Tsak menny, mert van minden ökrödnek tájogja,
Egynehánynak bőre, már a sővényt fogja;
Ha még némelly részét meg tartni akarod,
265 Fuss! Mit bámulsz? Fejed hijába vakarod.

PARASZT GAZDA

Hiszen hogy ne futnék, de nem tudom, merre,
Óh, bár tsak akadnék valami emberre.

ECHO

Erre!

PARASZT GAZDA

No, arra megyek hát, talám rá akadok,
Isten, venségemre szegényül maradok.

GULYÁS (*a' Juhásznak szól*)

270 No, földim, mi ketten tsak meg maradhatánk,
Nem esett még eddig semmi bajjal tsatánk;
Én biztam gujámat három bojtárimra,
Meg őrizik azok parantsolatimra.

NEGYEDIK KÖVET

275 Hallod é, jó gulyás, marháid szaladnak,
Majd esnek fogára a mezei vadnak.
Valami tudákos ven Asszony zavarta,
Vagy meg veszett állat dühössége marta.

(*Szöll a' juhásznak*)

268 [A sor előtt nincs szerepnév]

273 [A sor utáni szerepnévben: XIV. Téves; javítottuk.]

280 Néked pedig métely bantya a juhodat,
Szaladj, vedd vállodra a görtsős botodat,
Tégy le a meg szokott rút tunyasagodról,
Külömben majd dézmát vesznek a farodról.

GULYÁS

285 Ennye, Kutya ilyen, amollyan, mit mondok,
Azok a bojtárok, látom, hogy bolondok.
No tsak, pajtás, a mint lehet, rugaszkodjunk,
A mint ki telhetik töllünk, főhaszkodjunk.

JUHÁSZ

Héj, be nem gondoltam volna am én eztet,
Hogy ez a nap velem ilyen but éreztet,
Mint a kitsiny gyermek, pajtás, már úgy sirok,
Vezess, mert már, bizony, magammal sem birok.

(Elmennek)

ELSŐ POËTA

290 Imé, társam, ezek példái valának
A szegény emberek változó sorsának.
Mind edjikőnk erre tükörrre tekenthet,
Melly vigasságunkba a' bánatra inthet.
295 Mert most lakunk ugyan edjütt Phoebusunkal,
De még kereshettyük egész táborunkal.

MÁSODIK POËTA

Hát, társam, már olyan nagyon meg ijedté!?
Híszem még az elebb nem ugy vélekedté!

ELSŐ POËTA

Hogy a meg ne legyen, adják az Istenek,
Meg ne tsalódjanak a' kik reménylenek!

MÁSODIK POËTA

300 Nem is félek biz én, mert semmi jeleket
Nem látok, mellyekből hoznék ki illyeket.

HARMADIK POËTA

Nézz tsak ide! Látod, hogy már akar menni?

MÁSODIK POËTA

A nem, bizony, hanem letzkét akar tenni.

288 pajtás <a mint lehet> már

HARMADIK POËTA

305 De héj, már ezt többé soha nem halhatod,
Nagyon meg tsal téged a te gondolatod.

MÁSODIK POËTA

De már aprodonként kezdek hunnyászkodni,
Mint az elébb, sokkal jobban okoskodni.

HARMADIK POËTA

Jobb is, tsak készitted magad butszuzáshoz,
Ha egyébhez nem tudsz, kezdjél az áldáshoz.

MÁSODIK POËTA

310 Jaj, jaj, a szeretse változandósága
Jó állapotomból be hamar ki vága!
Könyveknek arjai jőjjenek szememből,
Panasz sűrűsége szálljon keservemből!
315 Ti is, oh, társaim, már velem sirjatok,
Assanak bennetek vermet a bánatok,
Szomorú Énekek hasítsák az eget,
Oszlassák a siro hangok a' felleget!

A MŰ ADATAI

Lelőhelye a **Nagy István-gyűjtemény** 182b-191a (STOLL 347). Kiad. BERNÁTH, 249-262. Mikrofilmje a MTAK 132/I.

A szöveg végén: *Tantum* olvasható. Bernáth szerint ez azt jelentheti, hogy a színműből még valami hiányzik, csak ennyi maradt meg az „elrongyolt példányból”. A kézirat nem mondható rongáltnak. De a darab vége valóban kidolgozatlannak látszik, hiányzik a praeceptortól való búcsúvétel. Azt tudjuk csak meg, hogy a poéták köréből eltávozik Phoebus, a műzsák vezetője. A darab a második poéta befejezetlennek tűnő bús szavaival váratlanul véget ér.

SZERZŐ

A cím nem tájékoztat egyértelműen arról, hogy a darabot Szilágyi Sámuel rendezte-e, ő vitte-e színre. Az „a praeceptore” értelmezhető úgy, hogy igen, de úgy is, hogy a poéták tőle búcsúztak. Nem tudjuk minden kétséget kizáróan bizonyítani, hogy ő írta. Bevett szokás volt azonban, hogy vizsgák alkalmával játszott előadást az osztály tanítója szerezte. Igaza lehet BERNÁTHnak: „Közönséges szokás szerint ő tehető szerzőnek” (i. m. 28).

A *Series Studiosorum in Schola Debreczinában* azt olvassuk róla, hogy 1777. április 21-én lett Debrecenben az I. classis tanulója. Neve mellett a következő tájékoztatás áll: „Poëseos praeceptor, praeses et senior vero collegii 1786. Pastor Dioszegiensis, ibidem mortuus” (THURY, II. 332, 400, 464). Bernáth a poétai osztályban való tanítóságát 1784-re teszi. Az adatokból inkább az derül ki, 1786-ban volt az, ez év őszén lett senior.

A kézirat első lapján látott S. N. monogramból és a második és harmadik lapon egész ívhosszában felnyúló családfának utolsó ágán szereplő Nagy Sámuel névből Bernáth azt következtette, hogy a kéziratba Nagy Sámuel másolta bele a drámát. Az S. N. monogram azonban a gyűjtemény névadójának a nevét, Stephanus Nagyt is kiadhatja. Ő az, aki a 174—175. lapon található Szenási familia családfájában a „Nagy István mp.” bejegyzést tette. Nagy István két családfát írt a gyűjteménybe, előre az apai ágét, hátrább az

anyaiét. A családfák szerint Szénási Anna volt az anyja, és Nagy Istvánnak hívták az apját. Ketten voltak testvérek: Sámuel és István. A nevük alá beszorított évszámok nem vehetők ki tisztán. Sámuelnél 1760, Istvánnál 1764 vagy 1769 látszik valószínű olvasatnak.

Ezt a Nagy Istvánt tekintjük a gyűjtemény összeírójának, aki a kéziratba a számos latin és magyar alkalmi verset, a debreceni poéták búcsúvételéről szóló darabot, a 10. szám alatt közölte, Ákoson előadott komédiát bemásolta, és aki a következő szám alatt kiadott *Lakodalmi játékot* szerezte. Életrajzát lásd a 13. szám alatt.

FORRÁS

A pályaválasztás kérdése, hogy továbbtanuljanak-e a növendékek, vagy mesterséget válasszanak, a grammatikai osztályok, legkésőbb a gimnáziumi tanulmányok végén vált időszerű problémává, és számos iskolai játéknak szolgált témául. (Vö. a 10., 17. számú darabokkal!) Darabunk is ilyenféle mesterségvetélkedés, bár a címe szerint mást várna az ember.

A drámában nincs forrásutalás, bizonyára nem is volt közvetlen forrása.

ELŐADÁS

A cím szerint a poéták búcsúztak ezzel a játékkal praceptoruktól, Szilágyi Sámuelától. A búcsúvételnek a nyári vizsgák alkalmából kellett megessnie. Valószínűleg 1786 nyarán játszották. Más forrásból nem tudunk az előadásról.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szövegben található rövidítéseket [pl. *h* = hogy, *mg* = meg, *m* = mert stb.] feloldottuk, anélkül, hogy jeleztük volna.

A kéziratban a szereplők előtt első fellépésükkor a PERSONA I., II. stb. olvasható. Kiadásunkban ezt mellőztük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

18 A pincetok borosüvegek tartására szolgáló láda, kosár, illetőleg a pincefalban mélyedés. Itt értelemszerűen borosüveg.

33 *sárgákat* — aranyakat

41 *azonba* — közben

44 *sillom* — semmiség; *áttság* - az ácsmesterség

72 *glédában* — glédában, sorban

83 *söréimet* — ökreimet, tinóimat

94 I sing kb. 60 cm

107 *Herkó pater* — Rettegett személy; a XVII. században a protestánsokat üldözte.

110 *tisztát* — tisztát azaz a tésztát

114 *iskofium* — skófiom, aranyszál, szövetfajta

116 *szegyek* — az állatok szügyéből kikerülő húsok

126 *furtsa* — fürge, friss

141-153 A latin sorok magyarul: Íme, lemegek Pindus zöld halmáról, ahová az Istenek jóságos akarata a gyönyörűségeket helyezte. Azt akarom mondani, maradjatok távol, királyok palotái; minden a Pindusé. Phoibosz az én egyetlen gyönyörűségem. Ő tisztította meg vízzel Bellerophontész lelkét. Ó, Phoibosz, készségesen követem zászlódat, mint a fegyverre termett katona, és a versenypályán a te nyomdokodban futok. Inkább legyen az ég csillagtalán, a kert növények híjával, mint mi a ti segítségetek nélkül. Soha sem jön olyan száználmas és gyűlöletes nap, amely minket szétválasztana. Előbb költözik el az Olümposz a messzi lévő indusokhoz, előbb áramlik a Gangesz a pannoni partokra, mint hogy engem magára hagyjon az az útmutatóm, akinek gondossága kormányoz.

- 155 *kérti* — kért-e?
165 *őszve is vizez* — esőt küld ránk
171 *ki verekedett* — kiment
177 *szegtől* — Értelmezése nehéz; a szó jelent szögletet, falurészt, vidéket, zugot.
183 *a' szárnyas lónak fojamattya* — az a víz, forrás, melyből Pegasus ivott.
201 *fojtással* — kóccal
215 *a véka* kb. 25-30 literes faedény, kosár, illetőleg a vele mért gabona stb.
263 *a sövényt fogja* — a sövényen szárad

13.

NAGY ISTVÁN
LAKODALMI JÁTÉK

TÜRKEVE, 1796

LAKODALMI JÁTÉK

Készítette Nagy István, a' debretzeni Református Collégiumban ebben az időben
poéták praceptor.

SZEMÉLLYEK

PHOEBUS, a' Poéták istene

GAÁL

KUTI

SÁNDORFFI } Poéták

ONADI

JÓSA

GYÖNGYÖSI, a' Magyar Poéták Attya

SÓS MIHÁLY, együgyü Öreg Atsádrol

SOS ANDRÁS, ennek fija

SZÉL GÁSPÁR, ugyanannak Keresztfia

El mondodott 's jázdodott a' Debreceni Református Collegiumban az 1796.
esztendőbeli Poéták által.

ELSŐ SCENA

GAÁL (*egy Poëta*)

No, Poëták, bezzeg örülhettek, szépen szaporodtok. Hozának közitekbe két körmön font öreg legényt, a' kik, a' mint láttzanak, nem egyebek, hanem valami Nyúl Historiát, Czigányok Romlását vagy Argirust dudolo öreg hangu bőr harangok. Oh, tsak az a' Lelkemnek nehéz, hogy az olyanokat közinkbe veszük,
 5 a' kikenél hamarabb meg tanul a' Szajko beszélni, 's a' Varju Cajre Caesárt kiabálni. Azt gondolja, hogy ha már nagy orra van, mindjárt Ovidius lesz belöle; ha fertályra pillant, 's bámész száját el tátja, Virgiliust fellyül mulja, vagy a markos fülü Horatiust meg előzi. Pedig ha fa ágakkal be hánnyák, 's veszélyt jelentő hangal onnan lármázná idetlen Verseit, szinte olyan prédát tsinálhatna
 10 az Aesopus Oroszlánnya a' szalado vadakból, mint régen. Majd lesz már, tsak hallani gyözzük a' sok ki tekert nyaku Verseket, 's majd írja már

E' világhoz hasonló az ember fiá,
 Mert ez ingo, mint a' fa nyelü bitskiá,
 Mivel hogy hamar néki meg kell hálnia,
 15 E' világhoz bolondság leszsz hát biznia.

Hát még a' sok que, nec, quoque, neque, sed etiam annyi lesz majd, hogy az Alföldről sem jönbe majd Szent György napi Vásárkor több Pärticulista, ha Tur, Nánás, Ketskemét, Turkevi, Körös mind azokat be küldik is, a' kik az Apjok bajuszszokba szoktak subscribálni. Nem, nékem nem kell! Én meg
 20 mondom a' Paeceptornak, hogy bé ne vegye a' Classis gyalázatjára.

I. sc.

1 II. [A sor előtt:] Fel Vonas Első Jelenés;
 [Hiányzik:] egy poëta

2 II közéték két derék körmönn font öreg legényeket

3 II historiákat

4 II tsak az lelkemnek; olyanokat is közibünk

5 II szajko is beszélni

6 II gondolják

7 II pillant egyet 's a 'száját bámész módra el

8 I ha II a; ha gajjakkal bé hánnyák

9 II hangjával onnan kiabálná; prédát találhatna az

10—11 II és majd leszsz tsak gyözzük halgatni; vers

13 II [A vers harmadik soraként.]

14 I (s) hamar II [A vers második soraként.]

15 II [Hiányzik.]

16—17 II qua nec quoque ac neque sed iam annyi leszsz hogy Külföldről se jön majd Sz. Mihály napkor több

17 I Alföldrol

18 II Nánás Böszőrmény, Ketskemét Túr kevi Körös Komarom Deretske Szoboszló Szalonta

19 II apjok szakállokba

20 II kell meg mondom a' praeceptornak bé ne

II. sc. II [Az I. scena folytatásaként.]

MÁSODIK SCÉNA

KUTI (*egy más Poëta, be jön*)

Ha, ha, he, soha nem láttál olyan derékVersifax Poëtákat! Nem tudnak azok egy peskét is. Olyan Verseket irnak, hogy hamarébb meg lehetne érteni a' Sido veszekedést, mint azokat. Azt mondja az egyik - ejnye, de nem jut eszembe, mert olyan bolond, hogy inkább meg tanulnám a' Kalendariumot könyv nélkül,
25 mint azok közzül a' Versek közzül egyet. Azt mondja:

Négy lábu asztalnak bombirozott hevi,
Kis Ujjszállásától nem meszsze Turkevi.

(*Itt nagy göggel fellyebb üti a' Fejét, 's el kezdi*)

Árad a' Vinko, Lehúll a' sinko,
Keresztanyokám, itt a' Tatárkám.

GAÁL

30 No már ez bolond! Nem tudod, kinek hívják őket?

KUTI

Az egyik, az a' szeleburdi forma Szél Gáspár; a' másik, az a' sótalan hangu Sós András.

GAÁL

Szél Gáspár! Sós András! Ugyan hozzajok valo a' neveik is. Vallyon be veszi é őket a' Praceptor?

KUTI

35 Hogyne! Be bizony azokat. Hiszen jobb is az illyeneket be venni, mint sem az olyan fél vágásu Deákos embereket a' kiknél szenvedhetetlenebbek nintsenek.

GAÁL

No hát, tsak ugyan be veszi, (mert tudom, hogy tyúkkal, kalátsal leg alább, ha másképpen nem, reá veszik). Jöszte, mennyünk hozzá, kérjük ki, hogy adja a'

21 II [Rendezői utasítás:] be jön; Ha ha ha héj soha; derék Poëtákat

22 II egy pest is; verseket is irnak; a' Sidó veszekedést érteni

23—25 II egyik, (gondolkozik), ennye no de nem jut eszembe, a Kalendariumot inkább meg tanulnám hogy sem mint azok közzül egyet

26 II bombirozott levi

27 II Kis ujj száláshoz nem meszsze van [A rendezői utasításban] fejbe veti

29 II Tatár Kám

30 II De már a' bolond; [Hiányzik:] őket

31 II egyik a' szeleburdi; másik a' sótalan

33 II [Rendezői utasítás:] (gúnyolva;) no ugyan; nevek

35 II bizon bé azokat jobb igazakat bé venni

36 II vágású embereket a' kiknél szenvedhetetlenebb nintsen

37 II veszik (mert ha hogy

38 II hozzá hogy adja ki a'

40 kezünk alá, hogy Censeáljuk meg, leg alább had tudják meg, hogy ennyit se tudnak ni (*cum digito*), 's hadd tessék ki az ő bolondságok a' felelésbe, mint a' Mándi lova roszzasága a' Hámba.

KUTI

Jo lesz biz az, gyere, mennyünk!

HARMADIK SCÉNA

GYÖNGYÖSI (*Fel jön az Elyziumból*)

Boldog Istenek, mitsoda hely ez, a mellyet látok? Hová ragadtattam azon kezek között, a' boldog Lelkek között, a' kikkel a' gyönyörűséggel tellyes Elyziumba
45 valék? Imé, egy Földi hajlékot látok, a' mellyet én 100 és egy néhány esztendőkkel el hagytam. Imé, ismét fel öltözöm a testet, a' mellybe, mig éltem, lakozott az én Lelkem. Vallyon mit rendelték az Istenek felőlem? Talán azt, hogy ismét éljek ezen a' Világon? Oh, bizony meg foghatatlan öröm ez, mert magok az Istenek is le szállának a' Földre, hogy itten gyönyörködtessek
50 magokat. Csak e teszi előttem egy kevésé keserűvé *itt lételemet*, hogy semmi esmerősím nintsenek e' földön. Gyöngyösi névnek még tsak emlékezete is el fogyott. Istenek, tehát kivált képpen oh, Phaebus, a' kit élvén, tisztelék, adjátok tudtomra nékem, mit rendeltetek felőlem, jelentsétek meg nékem. De mitsoda zörgés ez, a' mit hallok, és ki az, a' kit hozzám közelíteni látok?

NEGYEDIK SCÉNA

Phoebus egy néhány Tanítványival

PHOEBUS

55 Kedves Tanítványom, Gyöngyösi, a' ki a' Magyarok között leg először kostoltad az én hegyemen fakadott forrásnak édességét, mellyenek ize még máig is meg maradt a' te maradékidnak szájába, mit tünödsz? Azért hoztalak ki

40 I [A *cum digito* megjegyzés hiányzik.] II [Lásd a főszövegben!] had tessék meg

41 II lova a' hámba

42 II biz a' mennyünk gyere mennyünk

III. sc. II Második Jelenés

43 I a<hol> mellyet II a' mit látok; azok között

44 II gyönyörűséges

45 II ez előtt 100 és

46 II öltöztem a' földi testet

47 II felőlem az istenek

49 I szállának II mert az istenek is le szállottak; itt

50 I keserűvé <kenyeremet> életemet II a' teszi itt kedvetlenné itt lételemet

51 II esmerősöm nintsen már a' földön a' Gyöngyösi Névének

52 I tisztelek

52—53 II tisztelek adjátok tudtomra hogy mit rendelték felőlem de mitsoda zörgés az a' mit

54 II a' kit látok hozzám közelíteni

IV. sc. II [A második scena folytatásaként.]

56 II a' hegyemen fakadt

57 II még ma is; szájokban

Isteni erőm által az életre, hogy néked mint a' Magyar Versirok Attyának meg mutassam a' te most élő Unokádat, hogy ezeket látván, gyönyörködjék a' te szived.

GYÖNGYÖSI

Mitsoda Istenség ez, mert halandonál többet mutat 's nagyobbát az ő tekintete? Te vagy, oh Phoebus? Meg esmértet tégedet velem az a' nyíl, melynek erejét még most is könnyezi az ő Fiai estén kövé vált Níóbe. Meg jelent tégedet az a' Fejedet ékesítő *Daphne*, aki midőn Fává vált is, tzelja lett a' te buzgó szeretetednek. Azért adtad hát nekem vissza az életet, hogy lássam az én unokáimat. Talám ezek azok a' kiket veled együtt szemlélek?

PHOEBUS

Ezek is azok közül valok. De még a' többiek is el érkeznek; állapodj meg itt velem edgyütt, halgassuk ezen gyenge Poétáknak énekléseiket. Majd ha a' többiek el érkeznek, azok multságait is halgasd végig, 's midőn mind ezek meg lesznek, vissza adlak a' te elébbeni boldogságodnak, hogy tudtokra add ezeket az örömöket az Elyziumba lako boldog Lelkeknek is.

GYÖNGYÖSI

Nem adhattál volna kedvesebb dolgot ennél, Phoebus; örömmel telyesitem kívánságodat. De mitsoda könyvek ezek a' mellyeket kezekbe tartanak ezek a' Poétak? Adjátok ide, hadd lássam!

(Nézi a' könyveket)

Hatalmas Egek, ezek az én tulajdon munkáim! Azelébb azért valék szomorú, hogy senki sem esmér ezen a' Világon, Ezek a' gyenge Levélkék azok, mellyek nekem olyan szárnyakat adnak, hogy azok által a' késő időre is el repül az én hirem. Hát ide is meg hallott a' hires Murány magas tetejéről jajgatása az árva Nymfának, melly partján nyögött a' szőke Dunának? Ugyan mitsoda hely ez, a' hol illyen betsületek van a' régi Tudosoknak?

58 II örömmel az

59 II unokádat; a te lelked

61 II mutat az ő

62 II Meg esmértete véled az árnyék a' mellynek erejét

63 II fiai teténn

64 I Daphis II tegedet hogy te vagy az a' fejedenn

65 II hát vissza

67 II többiek el

68 II velem halgassuk; énekléseket

69 II elő érkeznek; multságokat; midőnn ezek meg

70 II adlak előbbeni

71 I örömöket II ezt az örömet

72 II volna előmbe kedvesebb; ennél örömmel

73 II ezek mellyeket

76 II világonn. Holott imé a késő maradéknál is élek itt e világon; levelek azok a' mellyek

77 II ezek által a késő időkre

78 II Murány mezejeről

79 II partjainn

80 II betsülete

PHOEBUS

Debretzen. Ezt választottam én magamnak lakohellyül, ide gyűlnék a' Magyar Hazának Fiai, és az én szárnyaim alatt böltsen neveltetnek.

GYÖNGYÖSI

85 Boldog vagy Debretzen, más Városok felett,
Melly Phoebusnak adhat nyugoto kebelet;
A' te Népednek ő minthogy oltalma lett,
Le huzza szemedről a' setét felleget.

90 A' Fő böltsességre tégedet el vezet,
Nyujtván a' menésbe segedelmes kezét,
Mert a' melly Népet ő szárnyával fedezett,
Azé lett mind eddig a' boldog nevezet.

A' szült okos törvényt hozó Solonokat,
Nevelt Mársnak nemtsak Vitéz bajnokokat,
De böltsességgel is buzgó Nestorokat,
Sokratest, Plátót és más sok tudosokat.

PHOBEUS

95 Meg ály! Hova visz tégedet az a' Tüz, a' melly az én Poétáimat lelkesitse? A'
mit kértem tőled, telyesited, halgatván a' mi Verseinket, a' melyeket,
minekelőtte el énekelnénk, egy Poëta el fog olvasni.

SÁNDORFFI (*olvas*)

Ad notam: Be tsendes Napjaim etc.

100 A' zöld fákkal ékes Pindusnak tetején
A' Músák örömmel jádzadoznak,
A' gyönyörűségnek ezen boldog helyén
Szomoru bánatok nem lakoznak.
Itt szivet ujjió tziperát pengetnek,
Mellyel minden búkat el kergetnek.
Itt zöld Laurusokból koszorukat fonnak,
105 Mellyeket a' tudós fökre vonnak.

84 II Hogy Phoebusnak adhatt nyugovó

86 II Szemedről el huzza a' setét fedelet

88 II segedelmet 's kezét

93 II is bíró

95 II téged; lelkesíti

96 II teljesítsd halgatván verseinket a' mellyet

97 II énekelnek.

98 I [A sor előtti utasítás hiányzik.] II [Az utasítást lásd a főszövegben] Ad notám De kedves napjaim; tétéjébenn

103 I [Hiányzik.] II [Lásd a szövegben!]

Vigságot ohajto szivek tehát jertek
A Musák mulato seregébe,
A' komor gondoktól meg ujjulást nyertek
E' gyönyörűség mezejébe.
110 Számkivet innen minden bút Phoebus lantja,
Ha tudos ujjával meg pattantja.
Önként rabjává lesz a' hiv Euterpének,
Ha sipjából hangzik édes Ének.

Innen hordja a' hir kiterjedt szárnyával
115 A' bölts Férfiakat az Egekre,
Az egész Világra hangzo trombitával
Fuval ditsősséget nagy Nevikre.
Igy leve sok Flaccus, sok Naso, sok Máro
Ditső hírével az égen járo,
120 Igy lettek sokan az élet örökösi,
A' kik között vagy te is, Gyöngyösi.

GYÖNGYÖSI

Kedves gyermekeim, mivel érdemlettem,
Hogy énekléteknek tzéljává tétettem?
Ti tölletek olyan tiszteletet vettem,
125 Melyre érdemessé magamat nem tettem.

El fogta az öröm fel buzdult szívemet,
Érzem ujira bennem régi vig kedvemet,
Hogy hallom hangzani szátokba nevetem,
A fel hevitett vér el ragad engemet.

130 Meg engedj hát, Phoebus! Forro indulatom
Ha most egy kevésé zablán nem tarthatom,
Mert magam boldognak éppen nem mondhatom,
Ha kedvem szabadon ma ki nem adhatom.

PHOEBUS

Kedves lesz előttem a' te örököd, tselekedd bátran mind azt, a' mi néked tetszik.

109 II A gyönyörűségnek
110 II minden but innen
112 II a' Euterpének
113 II sipjába hangzik ekes
116 I trombitájával II trombitával

117 II nevekre
120 II lettek az égnek
127 II Ezzel vissza vettem régi
129 I név II vér
134 II batrann a' mit akarsz a' mi teneked

GYÖNGYÖSI

- 135 De mítsoda zengedezést hallok? Talám a' Músák hagyták el az ő lakhelyeket,
 melyeket gyönyörűségekké szoktak tenni az ő hangítsálásokkal? Talán a'
 Syrének költöztek a' szárazra, el hagyván a' Tengereket, hogy itt álomba
 merítsék a' sziveket az ő nyájas hangjaikkal?

PHOEBUS

Ezek az én most nevedő Tanítványaim. Halgassuk az ő énekléseket!
 (Az ének ez: *Belső chorus*)

- 140 Ne kételkedj szavaimba,
 Légy hiv igaz hivedhez,
 Nints tettetés mondásomba,
 Szivem hajol szivedhez.
Attól fút a' szinlelés,
 145 *Kibenn tsak az egy igazság*
Lakik, kívánt állandóság,
Hitére gond viselés.

GYÖNGYÖSI

Az már egy szivnek a' jele. De mondjatok ti is, ha tudnatok, mert
 gyönyörködöm a' ti hangítsálástokban.
 (A második verset kezdvén, mondják belől is, be jönnek)

- 150 Eleven bennem az a' Tüz,
 Mellyet gyujtott szépséged,
 Eled lassanként, drága Szüz,
 Ha szemlélhetlek téged.
 Elébb el mul életem,
 155 Mint igaz szeretetemről,
 Néked tett ígéretemről
 Én el felejtkezhetem.
- Ha a' halál szemeimet
 Be fogja ujjjaival,
 160 A' Föld hideg tetemimet
 Fedezi hantjaival,
 Ott is meg fagyott szivem

135—136 II muzsák hagyták oda az Isteneknek
 vendégeket a' melyeket örvendetesekké szok-
 ták

137 II Sirenek száltak a' szárazra; itten

138 II hangítsalásokkal

139 II Halgassuk énekléseiket

140 II Ne keménykedj hivedhez

142 II Nints alnokság mondásimban

144—147 I [Hiányzik.] II Lásd a főszovegben!

148—149 I [A sorok az utána lévő rendezői
 utasítással együtt a harmadik versszak után
 olvashatók.] II [Az első strófa után a rendezői
 utasítás:] (belső 's külső Chorus együtt.)

148 II egy jo szivnek; mondjatok <meg> hát ti;
 ha tudjátok

154 II Elébb el fogy; szeretetemből

155 II Esmél rád

165 Sirom setétes boltjában,
A' meg holtaknak sorában
Esmér rád, kedves Hivem.

GYÖNGYÖSI

De mitsoda szerelmes Versek ezek?

SÁNDORFFI

170 Egy Philosophusnak készítettük 'volt mi ezeket Sophiával, a' böltsesség
Leányával valo egybe kelésére. Azolta énekelgetjük néha-néha mi ezeket, mert
azt tartjuk, hogy szép véghez vinni embernek a' maga kötelességét, ha senkinek
tudtára nem esik is az.

PHOEBUS

Imé, kedves Tanítványim, Gyöngyösit, a' ki igen esmeretes előttetek, Isteni
eröm által felhoztam az életre, hogy ti veletek egy kevés ideig lehessen, és
láthassa előmeneteleteket.

GAÁL

175 Az öröm, Gyöngyösi, igen éled bennünk,
Hogy tisztelőidnek szerentsénk van lennünk.

GYÖNGYÖSI

Éljetek, éljetek, szerelmes Fiaim! Hallám gyönyörű hangitsálástokat, és meg
értem ezen Poëta tarsotoktól, hogy azokat a' Verseket egy bölts Ferfiu
tiszteletére készítettétek.

GAÁL

180 Igen is. *Annak tiszteletére,*
Kinél a' böltsesség nem tsak Theoria,
Hanem egy szép testben öltözött Sophia,
A' ki azt már nem tsak eszével képzeli,
De testi képpen is szeme előtt leli.
185 Láthatz szép homlokán egy tündöklő Eget,
Melly nem von magára soha mord felleget,
Hol két tsillagokat lehet fel találni,
'S velek kedves dolog ástronomizálni.
Az ortzaján eső Phenomaenonoknak
Okai adhatnak *dolgot* Müssenbroeknak.

168 II kelessekkor az ólta néha néha énekelgetjük

169 II az embernek a' nagy kötelességét

170 II esik is.

171 II tanítványim előttetek Gyöngyösi a' ki
előttetek esmeretes Isteni erőmmel fel hoztam

172 II kevésé lehessen

176—177 II fijaim lelkem gyönyörű hangitsálás-
tokot szereti és meg értettem ezen; azok egy

178 II készítettetek

179 I [Hiányzik:] Annak tiszteletére. II. [Lásd a
főszövegben.]

180 II Kinek

189 I II okot [Értelemszerűleg jav.]

190 Rósa ajaki nem engedik télben
 Maradni a' kedves Botánikát félben,
 Mellyeket ha meg nyit, közüllök a' Moráll
 A' Fülebbe édes Syreni hangon száll.
 Rendes tetemeinn a' Proportiora
 195 Talál akarki is jo utmutatora;
 Sétáló lábai mikor nem hevernek,
 Ki mért passusait mutatják Veidlernek.
 Semmi hijja nintsen, meg-van azis, ezis,
 Termetire vagyon irva az Estesis.
 200 Egy szoval előtte a' Philosophia,
 E' bölts férfiunak ott lévén Sophia,
 Ki mint az élő fa sűrű ágaival,
 Ollyan ékes légyen kedves magzattival.

PHOEBUS

De olvassatok valami el énekelni valo Verseket is!

Ad notam: Már hát vége életmenek

SÁNDORFFI (*Olvás*)

205 Légyen az ég hatalmas
 Élteteknek oltalma,
 A' kiket a' szeretet
 Arany lántzára vetett,
 A' kiket rósás ölébe
 210 Részeltet szerelmébe;
 És kiknek egymás szivébe
 Szívét most ülteté be,
 Hogy így békességben,
 Artatlan hűségben,
 215 Igaz szivességben
 Édes tsendességbe,
 Éltetek mennyen végbe.
 Mint a' tengeri kőszál
 A' habok közt épségben áll,
 220 Mikor ez rá veszéllyel
 Tört, maga török széllyel,

191 II félbe

193 II Füleikbe ékes

197 II passusait notálják

198 II [161. sorként] Semmi súlya

199 I Ethesis II [160. sorként.] Aesthesis

201 II Ebből ferfiunknak ott

205 I [Hiányzik a rendezői utasítás és előtte a nótautalás.] II [Lásd a főszövegben!]

211 II És kinek

213 II Hogy békességbe

216 I [Hiányzik.] II [Lásd a főszövegben.]

221 II Tör

225 Ha a' szomoru bánatok
Sujjatol próbáltatok,
Ellenek a' kép állyatok,
Vélek szembe száljatok!
Igy, bár meg próbálnak,
Haszontalan rongálnak,
És ha szembe szálnak,
230 Veszélyre találnak,
'S szégyenlve fère állnak.

PHOEBUS

Maradj itt már most ezen Poétákkal, Gyöngyösi, mig én az Istenek gyülésébe járok. Nem tudom, mi baja lehet Pallásnak és Vénusnak, mert azoknak kedvekért leszz a' Gyülés.

GYÖNGYÖSI

235 Itt maradok és gondjokat viselem, mig oda fog járni. Addig gyönyörködtessük magunkat valami Versekkel. Készítetek! De imé, mitsoda öreg ez a' kit közelgetni látok?

ÖTÖDIK SCÉNA

Gál, Sós Mihály, Gyöngyösi, Kuti, Szél Gáspár, Sós András

GAÁL

Ennek a' Fiai akarnak Poéták lenni, de ne féllyetek, majd meg hánnyuk.

SÓS MIHÁLY

Szerentsés jó estvét, jó egészséget adjon Isten Nagy Jó Uramnak! Az én Istenem tartsa meg Feleségestől, gyerekestől minden hozzá tartozo háza népével együtt!

GYÖNGYÖSI

240 Hozta a' szerentse kendet, jó Öreg! Hát miért jött? Mibe fáradoz?

222 II Ha szomoru

224 II Ebben a' képp

225 II Vele

228 II De ha

230 II Veszelyekre

231—232 II most Gyöngyösi ezen poétákkal mig az istenek gyülésébe megyek; bajok leszz Pallásnak

233 II leszz ma a

234—235 II járni gyönyörködtessük magunkat

valami versekbe, no hát írjatok valami verseket vagy ha van nálatok olvassatok. De

236 II az a' kit hozzánk közelgetni

V. sc.: [A szöveg előtt:] I Negyedik [Értelem-szerűen jav.] II Actus III.; [A szereplők felsorolása hiányzik.]

237 II ne féljenek; hánnyuk őket; [Rendezői utasításként:] Köszön

238—239 II Az Isten tartsa meg Kelmedet hozzá tartozóival.

240 II öreg. Miért jött mibe faradozik

SÓS MIHÁLY

Én biz ezt a' két legényt hoztam ide Debretzenbe tanulni. Ez az egyik az én Fiam, ez a' másik pedig a' Szél Gáspár Komam Uramé. Mind a' kettő jó Poëtafa. Már most azért jöttem nagy Jó Uramhoz, hogy hallottam, hogy Rigmust tsináló Tanitványi vannak.

GAÁL (*csúfolva*)

245 Rigmust tsinálók! Azt gondolja ő, hogy mi is olyan Füzfa Poéták vagyunk, mint az ő Fiai. Nem Rigmust tsinálók, Jó Öreg, hanem Poéták.

SÓS MIHÁLY

Ugy, ugy, Fiam, Poëtikák.

GAÁL

Eredj vele, még vadabbat mondott, hogy meg corigáltam!

GYÖNGYÖSI

250 De hát, Jó Öreg, méltók é arra a' kend fiai, hogy ezek a' Jó Poéták magok közé vegyék?

SÓS MIHÁLY

255 Hogy ne volnának, Uram! Hiszen a' mi Mesterünk derék ember. Mert még olyan nem volt nállunk. Ez a' helységünkben házasodott meg, de a' többi Feleségestől hozták hozzánk. Mindég panaszkodtak, hogy keskeny a' Patka a' Parochiánn, hát a' gyermek is le esik rola egyszer. Ez egy derék ember, 's azt mondta ezekről a' Fiukrol, hogy Debretzenbe sem sok hág elibek.

GAÁL

Hol lakik, nagy Jó Uram?

SÓS MIHÁLY

Én bizony, fiam, Atsádon, mikor otthon vagyok.

GAÁL (*gúnyolodva*)

Phü, hisz azt sem tudják ott, hány ága van az Xnek.

241 II hoztam bé Debretzenbe

242 II fiam a' másik a' Szél Gáspár uramé

243 II uramhoz mert azt hallottam

245 I [A sor előtt hiányzik a rendezői utasítás:] II [Lásd a főszövegben.]; ho ho tsak azt gondolja hogy mi is tsak

246 II (Nagy szóval) Nem rigmus [!] hanem poéták jó öreg poéták

248 II még bolondabbat mond hogy meg corigalom

249—250 II méltók-e a' kend fiai hogy; közzé bé vegyék

253 II hoztuk

254 I hat II két gyermek; róla. Az egy derék ember, az is mondta

255 I elibe II eleikbe

256 II lakik kend

257 II biz Atsádon fiam

258 I [A sor előtt a rendezői utasítás hiányzik.] II [Lásd a főszövegben!] Juj hiszen azt; hány lába van

SÓS MIHALY

260 Ennye, Tatár az Inge gyermeke, bizony ki Figurázná a' helységünket! Tsak igazán mondják azt, hogy a' gyermek sem ugy terem már ma, mint ez előtt. Hát ott nem tudnák azt, hogy hány ága van az Xnek?

GAÁL

Bizony, könnyen meg eshetik, mert nem hiszem, hogy Atsádrol Proféta származott volna.

SÓS MIHÁLY (*Gyöngyösihez*)

No de, Nagy Jó Uram, be veszi é őket a' maga Tanitványi közzé?

GYÖNGYÖSI

265 Nem tudom, mert tsak kevés ideig vagynak én reám bizva.

GAÁL

Már azt mi régen ki kértük, hogy ha Poéták akarnak lenni, addig be nem vesszük, mig meg nem Censeáljuk.

SÓS MIHALY

Hiszen, ötsém, tsak rájok nézve is derekabb emberek ezek az illyen gyermekeknél, mint te vagy.

GAÁL

270 Nem rá nézve, öreg, hanem rá halva. Nem azt nézik a' Tanuloba, mint a' Paripába, hogy jól áll é az eleje vagy a' hátulja, hanem hogy mit tud, mi lakik benne.

SÓS MIHÁLY

Jól van, jól, próbáljátok tsak, de bizony ollyan Deákos Fiuk ezek, hogy valamennyin vagytok is ki durnak benneteket.

GAÁL

275 Azt jól mondja, Jó Uram, hogy ki durnak, de meg ütjük ám az orrokat.

SÓS MIHÁLY

Ki biz ezek, ki turnak.

259 II ki figurázza a' helységünket

260—261 II igazán mondják hogy; már most mint régen, hát hogy ne tudnák; hány lába

262 II hogy valaha Atsádból

264 I [A sor előtt a rendezői utasítás hiányzik.] II (Gyöngyösihez) No de hát; bé veszi é a' maga

265 II tsak egy kevés ideig vannak ezek én

266 II kértük a' praeceptortól hogy

268—269 II derekabb leginyek ezek az olly gyermekeknél mint magad vagy

270 II jó öreg

270—271 II [Hiányzik:] mint a paripában hogy; - vagy hátulja; tud és mi

273 II biz; deákos fejük

274 I durna II turnak

275 II mondja nagy jó; ütjük az

GAÁL (egy Társához)

Éj, kérdjél tőle valamit, meg untam én velek beszélni.

KUTI

Hát esmeritek é Ovidiust?

SZÉL GÁSPÁR (Gondolkozik feletébb, taszigálja a' Társát is, hogy feleljen)

Nem lakik mi nálunk.

(Kinevetik)

SÓS MIHÁLY

280 Mi a'? Mi a'?

KUTI

Ovidius.

SÓS MIHÁLY

Hogy ne esmernétek a' Vén Dióst, hiszen tū szomszédunkba lakik!

KUTI

Nem az, öreg, nem, hanem Publius Ovidius Naso.

SÓS MIHÁLY

285 Papiros Sövény rázó? De már azt bizony magam sem esmérem. No de tsak no,
nem kell ki figurázni a' Fiaimat, jól kell cenzurázni!

KUTI

Hallottátok é hirét a' Bucolicának?

SÓS meg SZÉL (gondolkoznak, egymáshoz susognak, hogy mellyik feleljen, 's mind
a' ketten mondják)

Nem lakik mi nálunk.

KUTI (Gálnak)

A' hol van, ni!

SÓS MIHÁLY

Mi a', mi a'?

277 II én már meg untam

279 II [A sor előtti rendezői utasításban:]
taszigálja a' másikat hogy feleljék. Nem lakik
minálunk - [Sos András mondja!]

282 II A' vén Diós hogy ne esmernétek hiszen a' tū
szomszédunkba

284 II no tsak

285 II fíjamat

286 II [Hiányzik.]

287 I [A sor előtti utasításokból hiányzik:] 's mind
a ketten mondják; lelik II [Az utasításban:] Szél és
Soos gondolkoznak egymáshoz sugnak [A többbit
lásd a főszövegben!]; lakik

288 I [Hiányzik a sor elől a rendezői utasítás.] II
Kuti Gálnak

KUTI

290 Bucolica.

SÓS MIHÁLY

Lu Kolika? Hogy nem tudnátok azt, hiszen abba döglött meg a' Fako lovunk.

SZÉL GÁSPÁR

Igaz biz az, abba döglött meg a' Kereszt apám Uram Fakó paripája.

SÓS MIHÁLY

Ugy, Fiam, ember vagy, tégy ki magadért!

KUTI

Scripsistine aliquando Carmina Sapphica?

SÓS MIHÁLY

295 Rabfika? No tsak az olyanokba nem kell kötölözködni, mert mi nálunk nem verbuválnak bakkantsost.

KUTI (*Gálnak*)

Én nem Censeáлом, hiszen nem tudnak ezek semmit.

(*El megy*)

SÓS MIHÁLY

Nem tudsz bizony te! Olyanokat kérdezni, a' mit a' Kutya sem enne meg.
(*Gyöngyösihez*) Rendeljen jobb Censurázo gyermekeket már, Nagy Jó Uram!

GYÖNGYÖSI

300 No, próbálja hát más is!

GAÁL

Csak meg próbálok már magam is, noha ebből is meg tetszik, hogy semmit sem tudnak. Egy kukkot is!

SÓS MIHÁLY (*Magába*)

Megint ez a' nyelves jön már, bizony félek, hogy tsufot üz a' Fiaimból.

291 II Hogy ne; ebbe döglött meg a'

292 I döglött II való biz a' hisz abba

293 II (Szélnék) Ugy fijam te is tégy

295—296 II kötözködni mert nem verbuválnak nálunk

297 I [Hiányzik a sor előtt és a sor után a rendezői utasítás.] II (*Gálnak*) Éj nem censealom én; (*El megy*)

298 II Éj nem; kérdeni

299 I [Hiányzik a rendezői utasítás.] II (*Gyöngyösihez*); censurázo gyermekeket nagy

300 II [*is* hiányzik.]

301 II probalom én is ambár tsak ebből is ki tettzik

302 II [A három utolsó szó hiányzik.]

303 I [A sor éléről hiányzik a rendezői utasítás.] II [*Lásd a főszövegben!*] fijamból

GAÁL (*Szélnek és Sósnek*)
Mitsoda Poétákat olvastatok?

SZÉL GÁSPÁR
305 Czeglédit, Czigányok romlását, Kalendariumot.

SOS ANDRÁS
Meg másokat is, de sokaknak nem tudjuk a' Neveket, mert ki szakadt volt az első Levele.

GAÁL (*Magába*)
Ezt ezen szerént meg mondtam még jo előre.
Hány lába van a' Pentameternek?

SÓS MIHÁLY (*sugja a' Fiainak*)
310 Néma Péternek is tsak két lába van, mint más embernek.

(*Azok fel szóval mondják*)

GAÁL
Jol rá halgassatok: a' Pentameter Versnek hány lába van? Hány syllabát kell bele tenni? Meddig kell nyujtani?

SÓS MIHÁLY
Aha, eddig is ugy kellett volna beszélni. Már most, fiaim, mondjátok meg, hogy meddig kell nyujtani.

SOS ANDRÁS
315 Itt a' mérték az Apám Uram tzisma szára mellett. A' sem hosszabb, sem rövidebb, mint a' Vers, ahoz szoktuk mi mérni mindég.

GAÁL
No jó. Azt gondolják ezek, hogy tzérnával kell mérni. De hát ha hosszabb lesz, mit tsináltok vele?

SOS ANDRÁS
El vágjuk.

304 I [A sor elejéről hiányzik a rendezői utasítás]
II [Lásd a főszövegben]
306–307 II Meg még másokat is de soknak a' nevét se tudjuk mert ki szakadt az első levél
308–309 II meg mondtam (kérdi) Hány
310 II Mondjátok fíjaim Néma Peternek is annyi van mint másnak. (Azok fel szóval mondják) I [A sor végi utasítás hiányzik.] II [Az utasítást lásd a főszövegben!]

311 II van, vagy hány syllabat
313 II tenni vagy meddig beszélni most mondjátok fíjaim hogy
315 II mellett az se nem hosszabb se nem rövidebb mint a vers [A többi hiányzik.]
317 II No e szép, ezek azt gondolják hogy tzérnával kell mérni a' verset, hát ha

GAÁL

- * 320 No jó! Szütséget, Szaboságot is kell már tudni a' Poétának! Jo, hogy két Szabo lakik a' Poëtica mellett, oda küldöm a' Versem, ha hosszabb lesz, hogy vágja el. Mitsoda Verseket szoktatok írni?

SOS ANDRÁS

Lantosokat, Szappanosokat.

SZÉL GÁSPÁR

Meg a' mi a' szánkra jön.

GAÁL (*Csúfolva*)

- 325 Lantost, Szappanost! Hát viaszkost meg dudást mért nem irtok? (Meg a' mi a' szátokra jön? Megütheti a' tüzes kö az olyan Verset, a' mi a' szátokra jön.) Mitsoda az Elisio?

SÓS MIHÁLY

Az a' mikor egy vagy két Syallabát el hagynak a' Versből.

GAÁL

No, még ennél több jót se tudatok mondani.

SÓS MIHÁLY (*magába*)

- 330 De bizony tudnának azok még tán magadnál is többet, tsak jól cenzuráznád!

GAÁL

Példának okáért mutassátok meg példával!

SZÉL GÁSPÁR

- Példának okáért: Bujfalsz Mart van. Ez Elisio, itt el van hagyva egynehány Syllaba, és azt teszi, hogy: Berettyo Ujjfalu mellett Szent Márton van. Zlaboo:
335 Zabállott a' lo. Vaspitzen: Van e' hus a' piatzon?

GAÁL

No, ugyan Elisio vagy osztán! Sos, mondj jobbat, ha tudsz!

320—321 II kell hát tudni; Ugyan jó hogy két szabo van; már oda küldjük a' verset

321—322 II vágjanak el belőle

325 I [A rendezői utasítás hiányzik a sor elől.] II (Tsufofva) Lantosokat szappanosokat hát viaszszosokat vagy dudást vagy szürkost miért

326 II tüzes menykű

327 II (Kérdi) Mi az

328 II Az mikor a' versből egy vagy két sylabát el hagyunk

329 II ennél jobbat vagy illyet se mondtál

330 II ezek magadnál; cenzuráznád őket

333 II Márton

334—335 II ezt teszi Berettyo ujj falu mellett van Szent Márton; zabállott ló; Vaspitzz, van é sült a' piatzon

336 II osztán ha mondom Soos mondj többet

SÓS ANDRÁS

Tudok bizony, még versbe is, ha kell.

SÓS MIHÁLY

Mondjál, fiam, tégy ki magadért! Ember leszel.

SÓS ANDRÁS

340

Az Aprám znál soksz tünk ludskát,
Maklak jöksztünk kal vert Gluskát.

GAÁL

Ugyan, Sos András, Tótul van é ez vagy 'Sidoul?

SÓS ANDRÁS

Magyarul van biz ez, tsak rá kell halgatni. De abban sok szép elisio van, nehéz meg érteni.

SÓS MIHÁLY

Bezzeg ki figuráztad eddig a' Fiamat, de majd téged is ki figuráznak.

SÓS ANDRÁS

345

Az Aprám Znál soksztünk Ludskát,
Maklak jöksztünk Kal vert gluskát. Az az:

350 Az Aprám Znál, ez azt teszi, hogy Az Apám Uram házánál. Soksztünk Ludskát, az az: Sokszor ettünk Ludas kását. Maklak jök sztünk az az: Mikor valaki mi nálunk jött, főztünk; Kal vert Gluskát, az az: Kalánnal vert Galuskát. Ugy é, Apám Uram, hogy ugy volt?

SÓS MIHÁLY

No, az valóságos szent igaz, azon szerént volt biz az.

GAÁL

355 No, már én többet hozzájok sem szollok, mert félek, hogy rám ragad a' Tudományok. (*tsúfolva*) Ludskát: Ludaskását; Kelvert Gluskát: Kalánnal vert Galuskát. Az ördög vigye el az olyan Elisiot! E', nem tudnak ezek Semmit is!

(*Ott hagyja őket*)

337 II versekbe is

338 II Mongyad; leszel most

339—340 II szokszunk ludskát Makránk jöksztünk [Utána:] Soos Mihály: De már a tsakugyan erős vers

341 II van é vagy

342 II biz a' tsak meg kell érteni

344 II ki figuráztad a' fjamat; ki figuráz

345 II sokszlunk ludskát

346—350 II Makránk; gluskát azt teszi Az apam uram házánál sokszor ettünk ludas kását ugy é apám uram hogy ugy volt

351 II valóságos dolog eppen biz ugy vólt

352 II Már én; nem szollok

353 I [Hiányzik a *tsúfolva*] II [Lásd a főszövegben!] fel vert

355 I [A sor után hiányzik az utasítás.] II [Lásd a főszövegben!]

SÓS MIHÁLY (*Gyöngyösihez*)

E', nagy Jo Uram, ne ilyen éretlen gyermekekre bizza már a' Censurázást, rendeljen valami nagyobbat!

GAÁL

De bizony, ha Bétsbe viszi is kend, csak Szél Gáspár meg Sos András leszz az mindenik!

SÓS MIHÁLY (*Bosszankodva*)

360 Hát osztán, te nyelvés! Eredj, mi gondod rá! (*Gyöngyösihez*) Rendejjen Nagy Jo Uram, jobb és nagyobb gyermeket!

GYÖNGYÖSI

Engedjünk az öreg kérésének, próbálja meg egy nagyobb 's *termetesebb*•
Legény!

JÓSA (*előáll*)

Már én kérdezéssel nem bántom, mert ahoz, a' mint látom, nintsen szerentséjek.
365 Majd tsak pennára próbálok. De félek ám, Denique, Uram, hogy ez sem succédál, mint az egyszeri Borbélynak a' Levélírás. Külömben vagynak olyan derék emberek, a' kik hogy mit tudnak, nem tudják ki adni.

GAÁL

Az az hogy vagynak okos bolondok vagy böltseknek látzo Esztelenek.

JÓSA

370 Én nem kérdek semmit, hanem irjatok Verset. Majd meg tetzik abból, hogy mit tudnak, mit nem.

SÓS MIHÁLY

Ugy ni, de már ebbe nem féltem a' Fiaimat, hogy emberek ne legyenk.

JÓSA

No, matériát adok.

SZÉL

Mitsoda matériát?

356 I [A sor előtt hiányzik a *Gyöngyösihez*.] II
[Lásd a főszövegben!] bizza a censurázást

358 II kend őket tsak; és Soos András maradnak

360 I [Hiányzik mind a sor előtti, mind a sorközi utasítás.] II [Lásd a főszövegben!]; nyelvés kutya; gondod neked arra

362 I tetemesebb II más nagyobb és természetesebb

364—366 I [A sor elejéről hiányzik az *Előáll*.] II
[Lásd a főszövegben!]; kérdéssel nem bántom őket mert; szerentséjek de félek én; a' se succédál

367 II a' kik tudnak valamit de nem

368 II láttatni akaró esztelenek

369—370 II semmit is; verseket majd abból tetzik meg mit tudtok mit

371 II abba nem

372 II adok irjatok

373 II De mitsoda materiát kéket é avagy vereszet

JÓSA
A' miről Verset irjatok.

SZÉL
375 Nem kell nekünk matéria, matériáról nem is szoktunk mi írni. Tábláról írunk
mi meg papirosrol.

JÓSA
Hiszen, boldogtalanok, nem lehet az! csak olyan az, mint ut nélkül menni,
Letzke nélkül papolni, szösz nélkül fonni, Völegény nélkül Lakadalmazni.

SÓS MIHÁLY
Uram, hadd irjanak, nem kell őket féltetni, ők tudják annak a' sorját.

JÓSA
380 Irjanak hát, ha tudnak, én nem bánom. De nem hiszem, hogy ördög szekér
koszorút is lehetne az olyan Versekkel nyerni.

SÓS MIHÁLY
Irjatok, Fiaim! Itt van minden készség, mérték, minden.

(Oda adja a' Fijának: ollót, Papirost, tentat etc.)

SZÉL ÉS SOS *(Mérik, nyirik, próbálják, ditsérik a' Verseket, örülnek néki
magokba.)*

SZÉL GÁSPÁR
Habeo.

JÓSA
Olvasd!

SZÉL GÁSPÁR *(Olvassa)*
385 Szakállas Kanahám meg öszült Fő Papja,
A' hona alá van tsapva a' kalapja.
Nem mind okos ember a' sokat beszellő,
A' többek közt othon maradt a' Vetéllő.
Ne szoly hozzá semmit, duzzogjon magába,

374 II Nem azt boldogtalanok a' miről irjatok
375 II matéria nem is szoktunk mi arról írni
376 II Tablaról szoktunk mi írni nem papirosra
379 II Uram nem kell őket bántani hadd irjanak
nem kell
380—381 II szekér (vagy kan borz) koszorút is
lehetne nyerni az olyan versekkel nem hogy
382 II (A fiaihoz fordulva) Irjatok fjiaim Itt van

minden (Oda adja nekik a' mértéket, ollót,
papirost, tentát, pennát, czernát) próbálják a
verseket
384 II Olvasd hát
387 II [Ötödik sorként.]; okos a'
388 II [Hetedik sorként.]
389 II [Harmadik sorként.]; szoljon; dudoljon

390 A' Farsangnak örül leg jobban a' Bába.
Ven Oldal borda, sok pénzt el horda,
Bömbölö tsorda, Fojtos Noszpoja.
Zörgös rokolya.
Echo: Elment a' Gólya.

395 Nyikorgo télnek jég tsap bajuszsza.
Az orral tzinkét fogat a' szuszsza.
A' Gyotsós Tótnak hoszsza a' nyaka,
Ehen ugrál a' piatzon a' Baka.
Van é Tiz óra a' kakas szóra?
400 Fözött gesztenye, Ithon a' Menye.
Echo: Böszin petsenye.

Paszuly tsü hangot küld Duna Vetse,
Leg több pénzt el hord a' tsetse betse.
Lovat Czigányal sóse tserélek,
405 Gedeon, Thola és Abimélek.
A' házas ember Innepet ülne,
Ha a' menyetske meg nem öszülne.
Dunyhát a' Zsupra, pénzt a' Salupra,
Rongyos a' palást, Vegyünk hát, társ, mást.
410 Echo: Csuprot, valyat, tojást.

SOS ANDRÁS
Habeo én is.

JOSA
Olvasd! De félek, hogy ez is olyan, hogy a' srét sem járná meg.

SOS ANDRÁS (*Olvassa*)

415 Ki terjedt Égnek hangos tzafrangja,
Rekedt Kántornak két rétü hangja
A' minap illyen dolgot jelente,
Sokba kerül a' Petymeges mente.
Halgassatok rám, igazat mondok,
A' vén Fösvények pénzes Bolondok.
Echo: Vakondok.

390 II [Negyedik sorként.]

392 II fojt a' nospolya

393 II [Hiányzik.]

396 II fogott a juska

398 II boka

404 II soha nem

407 II nem vénülne

410 II Rokás aldomast

412 II Olvas: de félek tőle hogy a' srét se járja meg

413 I [A sor előtt:] SOS GÁSPÁR II [A sor előtti rendezői utasítás hiányzik. A szöveget Gál András mondja.]

417 II reám

418 II vén vőfélyek

420 A' Coqua háznál ritka a' szíta.
Kis szomszéd, a' tűz föbe pírta.
Varju tövissel került Debreczen,
Kerék helyt nem jo jární peretzen.
425 A' falu végén Czigányok nőnek
Maskara nélkül kémény Seprőnek.
Toprongyos Német, Ettél é Gémet?
Adj békát Sosnak, Vasisztentosznak.
Echo: Stosznak.

430 Nyelves Censorom, meg ütlek hátba,
Menny töteléknek a Czine gátba.
Zöld pillantással nézz Sos Andrásra
Szappanos Versem halgasd rovasra.
Csikód vanyiga, Fako Talyiga,
Meg holt eddig a' Főkötös iga.
435 Echo: Csiga-biga.
Ithon az Ipa, Menydőrgő Szipa,
Borgai pipa.
Echo: Sült palatsinta.

440 Azt nem mondhatjuk, hogy nem a' Materiáról irtak, mert nem is adtunk. A' mi
pedig a' Verseket illeti, tsak olyanok, mint a' részeg ember tántza, hol ide, hol
amoda ugrik, semmi rend nints benne; már én bizony nem tudom, bé vegyük é
öket vagy nem.

GYÖNGYÖSI

Ezek ugyan nem méltok, de nevetségre jok lesznek; ugy is szokott Virgilius
mellett Batillus lenni. A' szépen hangitsáló Fülemlék közt is kárognak a'
445 Varjuk, 's huholnak a' Bagjok. De imhol jön Phoebus, majd el igazítja a' dolgot.

(*Be jön Phoebus*)

Ezek Poéták akarnak lenni, de...

422 II Kerített

432 II versét halgasd

436 II ipa nyöszörgő szipa

438 II Sült hal paripa borgai piapa

439—440 II A' mi a verseket illeti azt nem
mondhatjuk hogy nem a' matériáról vagynak,
mert nem is adtunk, éppen olyanok mint a

441 II nintsen

443 II ugyan arra nem méltók hanem nevetségre

444-445 II mellett lenni Batillus a' szépen éneklő
filemlék mellett kárognak a' varjúk huhognak a'
füles bagjok. Ugy de jön

HATODIK SCENA

Az előbbiek, Phoebus, Onadi

PHOEBUS

Hadjuk el, hadjuk el, Gyöngyösi, mind ezeket! Soha, miolta a' Trojai hartzba le
száltak az Istenek egy mással hadakozni, nem volt ilyen versengés, veszekedés
az Istenek között, mint most. Pallás, Vénus és Cupido törekednek a' Músák
450 végső veszedelmére, és hanemha valami képpen eleit *nem* veszem, nem tudom,
hogy felelhesek meg nékik. Pallás hatalmas is, bölts is, Vénus a' Fijával,
Cupidoval minden Isteneken 's én rajtam is uralkodik. Mihelyt bé léptek az Égi
palotába, mindjárt dühössen nekem támadtak. Mi dolog, ugymond Pallás,
Phoebe, hogy a' Músák hevernek, 's holmi haszontalansággal töltik idejeket?
455 Én és Vénus örökös szövetségre léptünk egymással. Az én Tanítványaim és az ő
Nymphái költsönös szeretettel égnék. Még is nintsen tsak egy Poëta is, a' ki ezt
egy-két versel is meg említené. Phoebe, ismét meg fosztunk Istenségedtől, és
Phereába küldünk ökör pásztornak. Cupido ezeknek utánna mérges nyilát
felém rántotta, és hanemha Jupiter meg *nem* tartoztatta volna, bizonyosan
460 ugy jártam volna, mint mikor már egyszer *Daphne* eránt forro tűzbe hozott volt.
Itt vagynak az ő Tanítványi. Itt van az nevezetesen, a' kiért most ujra fel forrt
haragja ezen helyen. Nosza azért, Tanítványim, mig ránk nem ontja a' véren-
gező Pallás haragját, mig végső veszedelemben nem ejt Cupido mérges nyila,
tegyetek tisztességet ezen Férfiunak, 's ezen Vénus előtt szerelmes Nymphának!
465 Nosza, Öreg, vonuljon kend is hátra a' Fiaival! Ezek is, ha mit adhatnának ezen
tisztelethez, cselekedjék. Mi pedig, Gyöngyösi, figyelmezzünk!

SÓS MIHÁLY

No hát, mennyetek, Fiaim, előttem!

SZÉL GÁSPÁR

E' Kereszt Apám Uram, mennyék kend elől, 'sz kendet illeti az elsőség.

VI. sc.:

447 II [A sor előtt csak:] IV. Jelenés
448—451 II szállottak az istenek hadakozni nem
völt nagyobb versengés közöttök mint most Pallás
Venus és Cupido között. Törekednek a' musák 's
minden poéták végső veszedelmekre és ha
valamikeppen eleit nem veszem nem tudom mi
képpen felelhesek
450 I eleit veszem II [Lásd a főszővegben!]
451 II hatalmas isten bölts is
452—454 II uralkodik Mi dolog ugy mond Pallás
Phoebus hogy a' musák hevernek, tsak holmi
haszontalanságokkal
455—456 II egymással még sints tsak egy is a' ki
azt tsak egy két
458 I Phaereaba

457—459 II Ismét Ferreaba küldünk ökör
pásztornak meg fosztván istenségedtől; ezek
utánn mérges nyilával fenyegetodzott rám huzta és
ha Jupiter meg nem tartoztatta
459 I meg tartoztatta
460 I Daphnis II Daphnis eránt forró szeretetbe
hozott. Itt is
461—462 II a' kiért fel forrott haragja; Nosza
édes tanítványim
463—464 II Pallás vérengző haragját mig vesze-
delemben nem ejt mérges nyilával tegyünk tisztele-
tet ennek a' férjfiunak
465—466 II kend is vonuljon hátra fijaival; ha
valamit adhatnának ezen tisztelethez. Mi
468 II fijaimek menjetek
469 II Én kereszt apám

PHOEBUS

470 De olvassatok valami énekelni való Verseket!

SÁNDORFFI (*olvas*)

Ad notam: Be tsendes élete holnapja

Músák, induljatok, Hárfához nyuljatok,
Phoebus kívánnya ezt, ne szunnyadozzatok!
Ha valaha zengett Tziterátok 's pengett,
Most kell, mert Phoebus lantot egyenget,
475 Hogy a' kit szeretett, Ma a' hiv szeretet
Egy Rósával tellyes kebelbe ültetett,
Hol az édességnek 's a' gyönyörűségnek
Két halmán gyujtó lángok égnek.
Szerentsétek, hogy a' vig Hymennek
480 Oltárához mennek,
Hol fogadást buzgo szivvel tesznek,
Ketten egyé lesznek.
Igy lesz a' szerelem Minden veszedelem
Ellen vigasztalo védelem.
485 A' Csendesség fel vonyá Sátorát,
El üzvén a' buk táborát.
Oráik gyönyörűséggel telnek,
Egymásban örömet lelnek.
De ki él magában, Aggodik buvában,
490 Nem lelvén vigasztalást Társában.

PHOEBUS (*Gálnak*)

De olvass, kedves Poétám, ugyan erre a' tiszteletre készített Verseket is!

GAÁL (*Itt olvassa a' maga tulajdon verseit*)

Nintsenek olly hirrel tele a' Szerdai
Postán meg jött Pántzél 's Detsi ujságai,
495 Mint a' mellyet küldött Pallás Mostanába
Hozzánk az itt *lako* Músák táborába.
Mellyen azt írja le, a' Héten egy napon
Mi esett Kevibe egy Nymphán 's egy Papon.
A Nemes Publicum hogy ha meg halgatja,
Egész ujságának ez a' foglalatja.

470 II valami verset, a' mellyeket ennek tiszteletére énekeltek

477 II Hol az ékességnek

478 II gyujtott

481 II Hogy fagadást buzgó szoval

484 II ellen való védelem

491 I [Hiányzik:] *Gálnak* II (Gálnak) De; ugyan

ezen tiszteletre más forma verseket is [A sor után a rendezői utasítás csak:] (olvas)

492 II olly teli hirrel

495 I leló II lakó

496 II Melybe azt írják le

497 II [A *Kevibe* helye üresen hagyva.]

500 Músáim, van egy had, mellyről nem halhattok
 Semmit, bár mennek le a' sok Extrablatok.
 Mi had ez? Cupido és Vénus Istenek
 Czíprusba nem régen öszve esküdtenek,
 És hadat izentek az egész Világnak,
 505 Minden szegletiben lako Ifjuságnak.
 Foly is már kemenjen a' hartz, 's gyöz Cupido,
 Bár keményen ellent áljon neki Dido.
 Lövi sebességgel meg hegyzett kéz ivét,
 Rontja öszve a' sok nötelenek szívét.
 510 Egy öszve csapásra a' Nagy Herkulesnek
 Reszkető kezéből ivei ki esnek.
 Nyögnek a' meg gyözött és öszve kötözött
 Ifjak a' Szerelem rablántzai között.
 Hogy pedig jobb moddal Cupido a' fennyen
 515 Beszélő Férfiak 's szüzek ellen menjen,
 Vénus egy könyörgő Levélbe meg kére,
 Hogy lennék ő néki most segítségére.
 Én hogy nem Feleltem, el jött hozzám maga,
 Szebb volt, mint az Égnek ragyogo tsillaga,
 520 Mikor beszélt hozzám, szemembe intézett
 Modos pillantása tsaknem meg ígézett.
 De még-is most abba jo véget nem ére
 Vénus, a' mit töllem oly erősen kére.
 Hanem meg ígértem néki, hogy még szembe
 525 Lehet, hogyha tetszik, velem Debretzenbe,
 Hová a' Tudosok országa gyülését
 Tettem; meg halgatom ott majd a' kérését.
 E' szavamra Vénus mond: "Én ott nem nyerek,
 Nem szeretik Vénust a' Tudos emberek,
 530 Hanem Debretzentől nem messze, Kevibe
 Tegyük ezen gyülést a' Kunság szélibe.
 Arra szoktam már én, és másszor is nyertem,
 Mikor Mezö Turon nálad meg jelentem.
 Inkább hívjál, a' kit akarsz Debretzenből,
 535 Ne kérj el semmit is ezen kérésemből."
 Ki tsinálá tehát ezen ésdeklése,
 Hogy Kevibe legyen országom gyülése.

500 II [A sor első szavának helye üresen hagyva];
 nem halgatok

504 II izennek

506 II kemenyen a' had

507 II áljon ellent

514 II Cupidó jobb moddal

516 I tére II kére

517 II Hogy lenne

524 II ígértem hogy néki

527 II majd ott

528 II Ez szómrá mond Venus én ottan

532 II [Hiányzik.] én

535 II kérjél

536 II tsinálja

537 II legyen az ország

Hivok minden felől oda mindeneket,
 El küldvén az erről szollo Leveleket.
 540 Debretzennek is hát a' már ki nevezett
 Két Deputátusa hozzám meg érkezett.
 Szerettem, hogy az jött, egyik Göttingába
 Kinek gyönyörködtem szép Tudományába.
 Vénus-is meg jelen nállam ekkor éppen,
 545 És ajánlja magát kettönknek sokképen.
 De azt mindjárt ekkor Vénus észre vette,
 Akivel beszéllek, hogy nem lesz mellette.
 Tehát Cupidonak azt meg parantsolá,
 Hogy egy nyilat rejtse a' ruhája alá,
 550 És azt majd másnap az Ország gyűlésébe
 Lőjje alattomban az Ifju szivébe.
Hatra levő részén tehát azonn Napnak
Le ülünk házánál a' türkevi Papnak
 Elöl jobb kéz felől Földvárit ültettem,
 555 Mert az Ekklesia praecedal, ugy véltem.
 Hát egyszer Vénus is bejön nagy pompával
 A' Szerelmekkel és Cupido Fijával.
 Hozza a' jobb karján Marjai Er'sebetet,
 Kit magának Venus elébe ültetett.
 560 A' mikor Földvári ezt *nem* hagyta helybe,
 Hogy a' Diétába még asszony is ment be,
 Instáltak előtte Vénus 's a' szerelmek,
 Hogy az ott ülésre lenne engedelmek.
 Ó nem. Utoljára tsak ugyan hogy látta,
 565 Az én Fejemen is hogy van Leány párta,
 Vénusnak is tehát ez okbol meg enged.
 Vagy másbol is? Mert a' Jég a' Tüztől enged.
 Igen is, mert a' nyil Cupido kezéből
 Ki ment. Vagy Marjai Er'sebet szeméből?
 570 Melly ezen Ifjunak szivét ugy meg hatta,
 Hogy Venusnak ez is ott magát meg adta.
 Az apro szerelmek mind mejjébe bujtak,
 Egy örökös tüzet a' mellybe gyujtottak.
 Kap Venus ezen jo alkalmatosságon,
 575 Ki mondja, miért jár ő most a' Kunságon.
 Mézelvén ajjakát modos egy pár tsokkal

541 II el érkezett

544 II meg jelent

546 II De azt ekkor Venus mindjárt

550 II És hogy majd más nap az

552—553 I [Hiányzik.] II [Lásd a főszővegben.]

558 II Hozza bal karjánn ott

560 I ezt hagyta II A' midönn Földvári azt nem

562 II Venus Szerellemmel

563 II engedelemmel

565 II is vagyon leány

566 II az okból

571 II magát itt

572 II mejjére

575 II Ki mondja hogy miként jár most

Kupidonak, hozzánk szollott ilyen szokkal:
 "Pallás és az egész Tudosok gyűlése,
 Hozzátok Vénusnak ez most a' kérése.
 580 Engedjétek ezt meg a' tudos Ifjaknak,
 Kik az egész Világ részeiben laknak,
 Hogy lehessen nékik gyönyörűség végett
 A' sok szépek közzül venni Feleséget.
 Ne sárguljanak meg a' sok el Költözött
 585 Vagy meg holt emberek sok Könyvei között.
 Okos nevelések által gyermekeket
 Hadd nevelhessenek és több-több böltseket.
 Csunya az, mikor a' Palást 's a' Kaputok
 Között nem fügnek a' Szoknyák és Saluppok.
 590 Az ember tartozik boldogítani mást;
 Ezen erősségim győzzék hát meg Pallást."
 Rá állank Vénusnak ezen beszédére,
 'S jo Indorsatumot iránk Levelére.
 De mi leszsz belöle, ott mindjárt probát tett,
 595 És meg házositja Földvári Josefet.
 Mert Vénus a' jobbja mellett ülő Szüzet,
 Kiben már terjesztett egy különös Tüzet,
 Ott mindjárt Földvári Josefnek meg kérte,
 És Kedden Kevibe el is jöttek érte.
 600 Ekkor hát Földvárit én magam Venussal
 Öszve esküdtettem Marjai Er'sussal.
 Magam itt Kevibe öszve adtam őket,
 Éljenek, kívánom, számos Esztendőket.

SOS ANDRÁS (*Utánna*)

Habeo én is.

GYÖNGYÖSI (*Phoebusnak*)

605 Ne bántsuk, nem tiszteletre méltó Versek azok.

PHOEBUS

Ne azt nézzük most, Gyöngyösi, hogy milyenek a' Versek, hanem tsak az igaz örömet, csak a' sziv legyen jo, semmi az, ha a' nyelv hibázik is.

577 II szállal

580 II meg ezt

587 II nevelhessenek ők

588 II Pallás tunya ház az mellyben a' kaputok[!]

589 II függenek szoknyák

591 II győzték

594 II itt mindjárt

599 II jönnek

602 II Magam is

604 II [Hiányzik a sor elől a rendezői utasítás.]

605 II nem ide valók azok

606—607 II versek az igaz öröm tsak abból tettzik meg semmi az

SÓS MIHÁLY

Ugy, ugy, Uram, hányunk rá Vesét, Tüdöt, Májjat, tsak hogy nyomja a' fontot!

SOS ANDRÁS

Habeo

PHEBUS

610 Olvasd!

SOS ANDRÁS (*olvas*)

Kunsági Juhásznak dörmögő Dudája,
El ejté, dohanyos vala a' Pipája.
Sok szüzek, a' kiket nevezünk Liszt lángnak,
Örülhetnek a' most bé állott Fárságnak.
615 Premezett kalapáts döbbögő ülője,
Boldog az, a' kinek van derék Űnöje.
Adjatok taréjos Hárfa hangot költsön,
Jó lesz gondolkodni előre a' böltjön.
620 Meg emlegetem, hogy Poëta koromba
Nem jött a' Sült malatz a' Lakodalomba.
Nem jo a' káposzta nyerítő abraknak,
A' Kunsági Nymphák Turkeviben laknak.
Borzas haju veszély, suhanj el mellette,
Mert földvással magát körül kerítette.
625 Csuszkálj tsak, kis eszem, villámos hangoddal,
Huzzál elő áldást szappanos lantoddal.
Kotyogo Harmatja a' meg mosott Égnek
Termeszszén ugorkát a' jo Feleségnek.
Gulátsitol került nagy erdei Sóska,
630 Sokra szaporodjon az Er'sok 's a' Jóska.
Böltsek, nézzétek el, hogy Sos András tsalfa,
Salamonnak is volt egy bolond Markalfa.
Echo: Fagyalfa.

PHOEBUS

Olvaszatok valami el énekelni valo Verseket is!

SÁNDORFFI (*olvas*)

Ad Notam: Tenger buknak

608 II Hannyük rá tüdejét, májját tsak

611 I [Hiányzik a sor elől a szereplő neve, az utasítás.] II [Lásd a főszövegben!]

615 II dobogo ütője

620 II sült galam[!]

621 I nerítő II nyerítő

627 II Katzagó harmatja a meg mosdott

629 I sáska II Gulátsiból; sóska

630 II Sokra nevedjenn az Erzsus és Juska

633 II Echo: Zöld kalamáris

634 II valami énekelni

635 Kedves párok, ti reátok
Az ég javát áraszsa,
Soha ne hallassék szátok
Bajt fájlalo panaszsza.
Éltetek idejébe Mint hiveit, kedveseit
640 Az Ur tartsa ölébe!

Mint a' Czedrus zöld ágakkal
Fel nyulik a' felhőben,
Igy nevedj magzatokkal,
Böls Férfi, jövendőben.
645 Akiket a' Hazába oszlopoknak, gyámoloknak
Allits magad nyomába!

PHOEBUS

Olvasson valamelyikötök ezen tiszteletre irott Verseket is!

ONADI (El olvassa a' maga tulajdon Verseit,)

Sok bajokat szerzett az az Arany alma,
Mellynek Helena volt érdemlő Jutalma.

650 Mert akkor Minerva lemondott mérgébe
Minden szerelméről az Ida Hegyébe.

Innen lett, hogy ámbár gyakran próbálgatá,
A' kováts Vulkánus meg nem hodoltatá.

655 Söt még az Ifjakat a' hadba ragadta,
A' Görög Nymphákat Apátzának hagyta.

Ekképp mutatta meg, hogy Venus hatalma
Felett emeltetett az ő Birodalma.

Még itt sem állott meg, de társa ellene
Háborgo haragja sokkal többre mene.

635 I [A sor előtt a rendezői utasítás hiányzik.] II
[Lásd a főszövegben!]

636 II javát terjeszse

637 I halgassék II hallassék szótól

638 II but fájlalo

639 II idejébe a' mint hevül kedvessége

640 II tartson

646 II magad helyében

647 II Ovasson már valakki közzületek tiszteletre
való verseket.

648 II [A szerepnév és a rendezői utasítás hiány-
zik.]

649 II érdemlett

652 II próbálgatta

653 II A' sánta Vulcanus meg nem hodoltatta

655 II nymphákat a' pályának

656 II mutatja meg

657—661 II [Hiányzik.]

660 A' böls Ifjusagba olyan szivet ada,
 Hogy a' többnyire mind nőtelen marada.

Bé ült a' penészes könyvek szobájába,
 Eszét, szivét, szemét szegezte Mommába.

Vagy ha valamelyik néha meg talála
 665 Házasodni, az is durtzásra talála.

Felesége rajta nem ékes korona
 Vala, hanem szuros tövisses borona.

Mert Vénus is, a' mit tudott, meg próbálta,
 'S azt adta, mellyiket roszszabnak találta.

670 Így kellett Xantippe két élű nyelvének
 Rabjává tétetni a' világ bölsének.

Így kellett méltatlan számtalan böls Főnek
 Alá adni magát egy kis Fökötőnek.

Ezeket el látván, egyedül szerete
 675 Kösziklák közt lakni a' Szegény Remete.

Nem hiszem, hogy ma is ezekért ne volna
 Vénus előtt zárva majd minden Kápolna.

Gondolom, hogy Lyánt a' Pusztai Barátnak
 Szeimei éltébe ezekért nem látnak.

680 Hanem meg engedik, hogy a' több teherrel
 A' Község bajlodjon az Aszszonyi perrel.

Látván Vénus ezt, hogy szép Birodalmának
 Gyenge hatalmából ki kívánkoznának,

Hatalmas Cupido, szerelmes magzatja
 685 Altal a' sziveket hozzá hodoltatja.

Ez olta sok bölsnek, még ha szenderedve
 Van is, ki tettzik a' Párhoz valo kedve.

675 II közt ülni
 676 II nem volna
 677 II záros
 678 II léányt pusztai

680 II tehernek
 681 II hajlodjon az aszszonyi pernek
 685 II Azzal; hódíthatja
 686 II Az olta; szenvedne

Ettől fogva már ma olly igen szapora
A' böltsektől is a' Vénus Szép Táborá.

690 Ezért van fel téve valóságos bére,
Ki a' tudományok porából ki ére.

Kí vagyon állitva a' futoknak száma
Szerént ki adando pompás sereg Dáma.

695 Oh melly szép ditsösség, valóságos pálma,
Illyen jutalomra sok Tudos talál ma!

Azok közt vagy te is, bölts Férfiú, kinek
Eleven jutalma lázjik érdeminek,

A' kinek Nympháját tartván kezén fogva,
Vénus által adja néked mosolyogva.

700 Músám, Calliope, adj vidám hangokat,
Hogy magyarázhassak buzgó áldásokat.

Mond, a' hány füvei a' széles mezőnek
Ékes bársonyal a' zöld Tavaszon nőnek,

705 Vagy a' hány Levele a' sűrű berkeknek
Setétes árnyékot tart az embereknek,

Vagy a' hány szem fővényt a' széles Tengernek
Habzó vizei a' partra ki sepernek,

Élted oly sok jóval légyen körül véve,
Mint a' mennyik ezek mind együvé téve!

710 Ditső Magyar Hazám, szolly te is, hogy ennek,
Mig élte napjai egymás után mennek,

Az Urnak oltalma minden veszedelem
Ellen légyen néki oltalom 's védelem!

689 II A' böltsekkel itt a'

691 II Ki a' futos palya

693 II adando valóságos dáma

696 II hiv fejiu [!]

697 II jutalma meg van

698 II nympháját Venus kezen fogva

699 II Tartván által adja

701 II Hadd magyarázhassak

702 II a' hány füve van a'

703 II tavasz Mezőnek

704 II bereknek

706—707 II [Hiányzik.]

708 II jokkal

709 I véve II téve

710 II haza

713 II oltalmas vedelem

SZÉL GÁSPÁR
Habeo én is.

715 Jordános Palást, a' hol fogsz fügni,
Kukli főkötő is fog ott tsügni.
A' kinek derék felesége jut,
Németül mondom: vaszisztaszizgut.

SÓS MIHÁLY (*Neveti*)

Azt biz az Ebszülötte, attol a' két Némettől tanulta, a' ki a' minap a'
Helységünkbe volt.

SZÉL GÁSPÁR (*Olvassa tovább*)

720 Rigmusos szemmel ha rá tekintek,
Az Ifjaszszonynak ekképpen intek

(*kacsint*)

El tört a' Kalán A' pitvar falán,
Csupor sints talán Kinn az Asztalán.
Echo: Mondom magyaránn.

SÓS MIHÁLY (*Magába*)

725 No bizony, most látta ezt, hogy a' Pitvarba áltunk. De tűz az esze a' Szél Gáspár
Komám Uram Fijának; bizony, fiam, félek, hogy elődbe teszik.

SZÉL GÁSPÁR (*Tovább olvassa*)

730 El ne felejtse, hogy Debretzenbe
Szél Gáspárral is volt egyszer szembe,
Tartos hangommal mondom előre,
Rigmust hozok a' Keresztelőre.
Echo: Egy Esztendőre.

SZÉL GÁSPÁR
Más forma.

715 II fükötő és fagyott tsorgni [!]

716 II felesége derék

717 II Tas is vas gút

718—719 II [Az utasítás a sor előtt hiányzik];
bizony; a' ki a' helységünkbe vólt a' minap

720 I [A sor előtt nincs rendezői utasítás.] II [Lásd
a főszövegben:] Rigmusom szemmel ha rád

721 II Az ifi aszszonnak [A sor utáni utasítás az I-
ből hiányzik.]

724 II Mondám

725 I [A sor előtti rendezői utasítás hiányzik.] II
[Lásd a főszövegben!]

725—726 II látta azt; De tűz esze van a'; komám
fijának tartok tőle hogy elébe teszik a' fijamnak

727 I [A sor előtti rendezői utasítás hiányzik.] II
[Lásd a főszövegben!]

729 II Tarkás hangommal [!]

732 I [A sor előtt hiányzik: *Szél Gáspár: Más
forma*, valamint a rendezői utasítás.] II [Lásd a
főszövegben!]

SÓS MIHÁLY (*A maga fiának*)

Ejnye, fiam, te csak egy felet irtál. Nosza, irjál most, édes Fiam, mert félek, hogy elődbe találják tenni a' Komám Fiát.

SOS ANDRÁS

735 Nem irok biz én, mert nem félek én. Meg tettem én ott jól, hogy:
Adj békát Sosnak, Vasistentosnak.
Echo: Stosnak

SZÉL GÁSPÁR (*Olvassa a' más formát*)

Én Poëta, Vers Stapheta, ha kapom,
Ha le veszem, ide teszem Kalapom.

740 Áldást mondok, fére gondok, Versekbe
Tisztes Uram, hallja szavam énekbe:

Éljen szépen tsendességben társával,
A' nyárs nyele legyen tele hurkával!

745 Tudom, sokszor hogy megy nagy por torkába,
Tokaji bor legyen akkor markába!
Echo: Elég ez hamarjába. (Dixi.)

PHOEBUS

Olvassatok valami el énekelni való Verseket!

SÁNDORFFI (*Olvas*)

Ad notam: A' változandoság az az Itélet

Mint a' Korona a' Király fejébe,
Olly a' hiv Feleség jegyese kezébe.

750 Gyönyörűbb illy társat nyerni,
Mint sok pénzt élire verni.

Ettől joval marad hátra,
Bár rakja öszve Summákra

733—734 II irjál még; félek tőle hogy elebed
teszik a' Szél Gáspár komám

735—736 II Attól nem félek mert én is meg tettem
ott: Adj bekát sasnak

738 I [A rendezői utasítás hiányzik a sor előtt.] II
[Lásd a főszövegben!]

739 II ha lassan le veszem kalapom

740 II [A sor utolsó szava hiányzik.]

741 II Tisztes aszszony halja szavam ezekbe

742 II szépen szerentsésen párjával

743 II nyelv

744 II nagy portoka [!]

745 II a' markába

746 II [Dixi hiányzik.]

747 II valami énekelni való verseket is

749 II a' szép feleség

750 II társat lelni

752 II Ettől válva

Szép kintseit, sok Gyöngyeit,
 Lehet itt derekabbra találni,
 'S ezeket mellettek utálni.
 Hiv szeretet, hiv szeretet, hiv szeretet
 Nyugodalom vagyom itt, melly szép Birodalom.

PHOEBUS (*Gyöngyösihez*)

760 Vége van, Gyöngyösi, mostani multságunknak és tiszteletünknek; örülök, ha
 valami gyönyörűséget vehettél magadnak belőlle. Már most vissza adlak
 tégedet elébbeni boldogságodnak. De minekelőtte e' lenne, imé, tudtadra
 adom, kik légyenek azok, a' kiknek ezt a' tiszteletet akarta tétetni Pallás. Ezek
 azok az ö kedves Tanitványi, Sárvári Pál és Földvári Josef. A' kikért pedig
 765 'Sofia és Marjai Er'sebet. Ezeket így értésdre adván, vissza eresztlek már most
 elébbeni helyedre, a' boldog Lelkek seregébe.

GYÖNGYÖSI

770 Vissza megyek és meg beszéllem ezt az örömet a' boldogságban lako
 Lelkeknek is. Tudom bizonyosan . hogy lesznek olyanok, a' kiknek ez a' Földi
 öröm nem kevés gyönyörűséggel fogja szaporítani boldogságokat, a' kik
 775 örvendezni fognak, mikor ezeket hallják. Mert mi is szint úgy örvendezünk, ha
 a' Földi embereknek, annyival inkább, ha szerelmeseinknek vagy hozzánk
 tartozóinknak Világi boldogságokat halljuk. Azt kérem ki utoljára térd
 hajtással, Phoebus, hogy ezt a' Várost, Debretzent, a' mellyet oltalmad álá
 vettél, tartsd meg tovább is az alatt. Adj ennek bölts Vezéreket, és tedd ezt a
 775 tudosok szállásává.

PHOEBUS

Meg lesz, a' mit kértél, Gyöngyösi. Adtam is már ennek bölts Vezéreket, a' meg
 nevezettekén kívül sok más Tudosokat, a' kik mind a' Böltsesség utján, mind a'
 Kegyesség Törvényén vezérlik ennek lakosait. Virágozni is fog Debretzen
 mind addig, mig ilyenek által igazgattatik. El ersztlek már, mert én is sietek az

753 I-II Sumatra [Értelem szerint javítottuk.]
 754 II Sok gyöngyeit 's kintseit
 755 II Lehet itt darabba találni [!]
 758 II melly sok birodalom
 759 I [A sor előtt nincs színpadi utasítás.] II [Lásd
 a főszövegben!]; mostan
 760 II vettél; most már
 761 II elébbi; De minek előtte e' meg lenne [ez
 kétszer is szerepel a kéziratban!] tudtotokra
 762—764 II a' kiknek tiszteletére kívánta azt
 tenni Pallás. Ezek az ö kedves tanitványi a'

tiszteletre méltó Sárvári Pál és Földvári József, a'
 kikre pedig Venus és Cupido haragudtak Dömsödi
 766 II elébbi
 767—769 II boldog lelkeknek tudom; ez az öröm
 770—771 mikor azt halják. Mert mi is
 örvendezünk mikor a földieknek kivált ha
 772—774 II Azért kérem ki térd hajtással
 valahára Phoebus; is oltalmad alatt; tedd tudosok
 776 II kérsz; már néki bölts
 777 II kívül több más tanítókat is
 779 II mig az ilyenek; eresztetek

780 Istenek gyűlésébe, hogy tudtokra adjam Pallásnak és Vénusnak bé telyesedését az ő kérésének.

(*Indulnak*)

GYÖNGYÖSI

Eljenek a szerelmes Párok!

(*Köszön*)

PHOEBUS

Ne legyen semmi károk!

(*El mennek*)

SÓS MIHÁLY (*Utánnok kiált*)

Hallá az Uram, hallá! Hát az én Fiaimat bé veszik é vagy nem?

PHOEBUS

785 Bé, bé, nó!

SÓS MIHÁLY

Hát már mellyik lesz az első?

PHOEBUS

Az, a' ki most utoljára olvasott Verset.

SÓS MIHÁLY (*A fjanak szomorunn*)

Meg mondám, ugy é, Fiam. (*Phoebusnak*)

Ennye, hallá kend, hallá, nagyobb az én fjam annál.

PHOEBUS

790 Jo lesz, jo, azt teszszük hát elől.

SÓS MIHÁLY (*A' poetáknak*)

Jo! Az Isten áldjon meg, édes Fiaim!

GAÁL

No öreg, ugyan jól járt Kend!

780 II tudtára; Venusnak kívánságok bé teljesedését

782—783 I [A rendezői utasítások hiányoznak.] II [Lásd őket a főszövegben.]

784 II hát már az én fjamat bé veszi é

786 II leszsz elébb

787 II A' ki utójára

788—789, 791 I [A sorokra vonatkozó rendezői utasítások hiányoznak.] II [Lásd őket a főszövegben.]

788—789 II fjam ennye. (*Phoebusnak*) Hallá hallá nagyobb az én fjam.

791 II áldjon meg benneteket fjam

SÓS MIHÁLY

Jol, fijam, jol. Te reád sem haragszom már. Bizony nem gondoltam volna, hogy annyi Tudomány lakjon benned, édes kis Fiam. De arra kérlek, hogy másszor
795 ugymeg ne Censurázd őket, mert biz el hidd, hogy haza jönnek hozzám Atsádra kenyéért enni.

(A fjainak)

Hanem, Fijaim, e' meg van, hálá Istennek! Biz erős Censurán mentetek által. Gyerünk mi is a' szekérhez. Már Oskolába járo gyerekek vagytok, majd egy-egy abrakos Tarisznyát adok már mindenikötöknek, a' mellybe a' Rigmust
800 rakjátok.

BÉ REKESZTÉS

DEMETER SÁMUEL (El butsuzik a' többieknek képében)

Mind két renden lévő tiszteletre méltó személylek! Lakodalmi szives tiszteletünk közzé kívántuk elegyíteni ezen tsekély Játékot, azért hogy a' kik hallottak bennünket, valamennyire gyönyörködtetnénk. Ha ezt tsak valamely részben el értük is, nem vesztettük el időnket és munkánkat. Ha a' tréfák nem
805 ilyen Tiszteletes helyhez illők voltak, arról alázatosan engedelmet kérünk. Hogy pedig haszontalanságok és tsekélységek voltak, az az Időnek rövidsége, kivált képpen pedig, a' mit önként meg esmerünk, a' mi magunk tsekély tehetségünk miatt esett. Magunkat 'a Classisunkat alázatosan ajánljuk mind a' két Részen lévő tiszteletre méltó személyeknek. Plaudite.

A MŰ ADATAI

A *Lakodalmi játék* valamennyi ránk maradt kézírata a XIX. századból való. Közöttük vannak teljes és részleges másolatok. A teljes szöveget tartalmazzák a következők:

1) **Hódmezővásárhelyi gyűjtemény** 95-144 a (STOLL 767). A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium könyvtárában található kézirat 18x11 cm nagyságú, 1—150-ig tartó számozással, egy kéztől származó másolat, a végén 8 üres lappal. A cím után a kézirat felsorolja a szerepeket. (Lásd a szövegkiadásban!) Tartalmát illetőleg említésre érdemes, hogy a *Lakodalmi játékban* szereplő Szel Gáspártól is van benne egy ekhós vers (31-4. lap). A kézirat mikrofilmje: MTAK 643/II.

A másoló személyét nem ismerjük, a kézirat a XIX. század első évtizedeiben keletkezhetett.

2) **Somosí Mihály - gyűjtemény** 2a-25a (STOLL 599). lelőhelye Debrecen, TREDN R. 817. A szöveg után: „Ao. 1796. Praeceptore Publico Poëseos. Stephanus Nagy. Descr [ipsis] M. S. [Michael Somosi].” 1809. Kiad.

793 II biz el hidd hogy nem

794—795 II ennyi sok tudomány lakjék benned kis; De már kérlek maszszor meg ne censurázd a' fijaimat; el hidd haza

797 I [Hiányzik a sor előtt álló utasítás.] II [Lásd a fősövegben!] Hanem már e' fijaim meg van; mert bizony

798 II Gyerünk már mi

799—800 I <d> abrakos; II adok mindenitöknek hogy abba rakjatok a' Rigmust

Be rekesztés I [A szó alatt a szereplő nevének csonkja:] De me [A II. forrásból kiegészítettük.]

804 II részben is el értük

805 I [A voltak hiányzik.]; e<g>ngedelmet

805—806 II illy tiszteletre valo helyhez valok vóltak az időnek

807—808 II esmerünk magunkba a' mi magunk tsekelysége miatt; classisunkat ajánljuk

809 II [A Plaudite hiányzik.]

BÁN Imre - JULOW Viktor, Debreceni diákirodalom a felvilágosodás korában. Bp. 1964. 48-80. A lapszék megrongálódta, a szövegből szavak, szótöredékek hiányoznak. A szöveg közli más kéziratokból végeztek kiegészítéseket, javításokat (vö. uo. 235). A cím után a szerepek így következnek:

„Gál András
Kuty Lajos
GyöngyösiTömösvári Sámuel
PhoebusKováts Ferenc
Sandorfi János
Sóos Mihály öreg emberRitók Dániel
Sóos András, az öregnek fiaDomokos Josef
Szél Gáspár, a komja fijaTsorba János
Jósa Péter, Censor.
Onadi Mihály Músa
Demeter Samuel, Epilogus.”

3) Újabbkori másolatban olvasható a TREDN 655. jelzetű kéziratban. Itt cím nincsen, a szöveg végén záradékként „Vége” áll. Az ív nagyságú, 25 lapra írt másolat készítőjét nem ismerjük. Kiad. BERNÁTH, i. m. 263-291.

Bernáth a *Poétacenzúra* címet adta a darabnak.

Részleges másolatai:

1) Barla Szabó János-gyűjtemény 160-167b (STOLL 717). Lelehelhelye DMIK X. 75. 84. 1. Ezt a kéziratot BÀN Imre - JULOW Viktor DMTA 161/b jelzettel említik (i. m. 235). BALASSA József Verseskönyv a század elejéről című közleményében adta ki a szöveget (Itk 1895. 306-324). Ez a kézirat a kiadásunk ötödik scenájától tartalmazza a darabot. Közvetlenül a szöveg előtt „A híres Sós András és Szél Gáspár Verseiből némely Töredékek, s' ugyan tsak nékik a' Debretzeni Musák közzé való bé vétetéseknek rövid Historiája” cím után „A Világ Hijába valósága” alcímmel az alábbi strófa olvasható:

E Világhoz hasonló az Embernek fija,
Mivel hogy nékiek hamar meg kell halnia.
E Világhoz bolondság lesz hát biznia,
Mert ez ingo, mint a fa nyelvű bitskia.

(Vö. az I. scena versbetétjével!) Ezt követőleg pedig „A poharakkal meg rakott Asztal” alcím után ezek a sorok következnek:

Negy labu Asztalnak bombirozott hevi,
Kis ujszállásától nem mesze Tur-kevi.

Árad a Vinko,
Le hull a Sinko,
Kereszt Anyokám,
Itt a Tatárkám.

(Vö. a II. scena versbetétjével!) Lásd a gyűjteményről KILIÁN István dolgozatát: Barla Szabó János versgyűjteménye 1824-ből. A Debreceni Déri Múzeum 1981. évi évkönyve (Debrecen, 1984. 481-95).

4) KABOS Ede „Egy kéziratgyűjtemény a század elejéről” címmel a Koszorú 1884. évfolyama 762-764. és 781-783. lapjain a teljes *Lakodalmi játékot* ismertette egy ma lappangó kéziratból. A kéziratot így nevezi: „Míndenes gyűjtemény, melyet üres óráinak elfecsérlésére összeszedett Ágoston János. Debrecen 1829.” (Vö. BÀN Imre - JULOW Viktor, i. m. 236. — STOLL 687. sz. alatt **Ágoston János-gyűjtemény**-ként szól róla.)

A darab ezt követőleg a „Sós Mihály hozza a fiját, Sós Andrást és a kereszt fiját, Szél Gáspárt a Poéták közé” megjegyzés után olvasható. A szöveg után „Vége. Cs. V. M.” záradék áll.

A játék itt a főszöveg ötödik scenája második megszólalójának a szavaival indul. A szereplők helyenként sokkal tömörebben beszélnek. A hatodik jelenetet „Phoebus olvastat Verseket a maga Tanítványival” rendezői utasítás kapcsolja az előzőhöz. Elmaradt innen közel 300 sor, valamint a *Bérekészítés*. Sós Mihály

a *Bérekasztás*. Sós Mihály "Ellenbe jo Ejtszakát kívánok" szavakkal fejezi be mondókáját, illetőleg a darabot, mely nincs jelenetekre tagolva.

Ebben a változatban is szó esik Túrkevéről, a kunsági nimfákról, derék feleségről, keresztelőről, de nem beszélnek név szerint senkiről sem. A játék így elszemélytelenedik, elvesztve lakodalmi játék jellegét, Sós András és Szél Gáspár neveltséges kollégiumi felvételijévé zsugorodik, melyben Gyöngyösinek és Phoibosznak a szerepe indokolatlan.

2) Ugyanezt a szöveget találjuk a DMNA 600. sz. alatti kézirat 228—245. lapjain. Ez a gyűjtemény azonos az ún. **Demjén János-gyűjteménnyel**. (STOLL 742. Lelőhelyként itt: Debrecen, Déri-m. 320. jelzet szerepel.) Ebbe a kéziratba „A Pohárokkal megrakott Asztal” című versike mellé más kézírásal az alábbi megjegyzést írták be: „NB. Az 1ső és 2dik Scénát lásd a 2dik Darabnak lapján.” (A szám helye üresen hagyva.) A szöveg záradékában csak a „Vége” olvasható. Ugyanez a megjegyzés található a kézirat 240. lapján.

3) **BÁN Imre** — **JULOW Viktor** Debrecenből még egy kézitról tesznek említést TREDN R 665. jelzettel. Ennek nem sikerült nyomára bukkannunk, a Nagykönyvtárban ilyen jelzetű kézirat nincs.

SZERZŐ

A darabot nemcsak első ismertetője, Kabos Ede, és első kiadója, Balassa József tekintette Csokonai munkájának, hanem még sokan mások öutánuk (vö. **BÁN - JULOW**, i. m. 236). Ennek magyarázata, hogy mind Barla Szabó János (1824), mind Ágoston János (1829) kéziratok másolatukban Csokonai műveként jelezték. **BERNÁTH Lajos Nagy István** szerzőségét tartja valószínűnek (i. m. 33). mivel az előadás évében (1796) ő volt a poétai osztály praeparatora. Azóta ismertté vált két olyan kézirat gyűjtemény, mely vitathatalanná teszi Bernáth feltevését.

A *Lakodalmi játékot* Nagy István (1770-1831) szerezte. Debrecenben született. 1788-ban kezdte ott a felsőbb tanulmányokat. 1794-ben köztanító lett. A darab tanúsága szerint is 1796-ban a poéták osztályának volt a praeparatora. 1797-től contrascriba és széniori tisztet viselt.

Egy ideig Bécsben tanult, 1800-ban a göttingeni egyetemre iratkozott be. Hazatérése után 1801 májusától hosszú időn át Hajdúböszörmény lelkészeként működött. Egyházi énekei közül több ma is megtalálható a református gyülekezet énekeskönyvében. A hagyomány szerint ő volt az a „kálomista pap”, akinél a Petőfitől megverselt Csokonai-anekdota megesett (vö. **H. FEKETE Péter**. Hol fejejtett el csapot, papot Csokonai Vitéz Mihály? BP. 1958).

Gondolhatunk azonban arra is, hogy Nagy István poétai osztályának tagjai is részt vettek a darab létrehozásában, az esetleges kompilációban. A játékban egy régebbi lakodalmi produkció emléke kísért, illetőleg Csokonainak egy teljes verse is szerepel. A kompiláció gyanúját erősítheti az a tény, hogy a negyedik jelenet 11. beszélője énekét: „Ne kételkedj szavaimban ” kottával együtt megtaláljuk a **Nagy Ferenc-énekeskönyv** 18b-19a. lapjain.

FORRÁS

Nincs közvetlen forrása. A darab a maga egészében a XVIII. század végi debreceni diákköltészet jellegzetes terméke, a Csokonai-hagyomány továbbplántálója. **PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán** mutatott rá, hogy a darabban, minden kezdetlegessége ellenére, Csokonai drámáival egyező vonások vannak. „A fiatal Csokonai szemléletére vall a műveltség gögje, a falusi tudatlanság lenézése.” (A drámaíró Csokonai. Bp. 1956. It Füz 5.sz. 53-54.) Az egyik poéta, **Sándorffi Csokonainak A Pindus** c. versét olvassa fel Gyöngyösi előtt. (98—121. sor. Vö. Csokonai összes művei. Bp. 1967. 56—57.) A kollégiumba felvételüket kérő falusi gyerekek rigmusai „Csikorgót idézik” (Uo.)

Forrásul szolgálhatott az az epithalamium - esetleg színjáték, melyet korábban szereztek a kollégium diákjai **Sárvári Pál** kollégiumi tanárjuknak **Dömsödy Zsófiával** való lakodalmára. Erre következtethetünk **Sándorffinak** Gyöngyösihez intézett szavaiból (167—168. sor), **Gál** verséből (180—203. sor), valamint a **Demjén János-gyűjteményben** két ízben is olvasható „második darabra” való utalásból.

ELŐADÁS

A Hódmezővásárhelyi gyűjtemény tájékoztatását: „El mondatott 's jádzodott a' Debreceni Református Collégiumban az 1796. esztendőbeli Poeták által” — nem úgy kell értelmeznünk, hogy a darabot a kollégiumban játszották, hanem úgy, hogy azt 1796-ban a poétai osztályba járó tanulók adták elő. Hogy hol, a *Játék* több passzusából ismételtlen kiderül. Földvári József (1766—1826) debreceni református lelkész és Marjai Erzsébet tiszteletére játszották Túrkevényben. 1796. december 6-án léptek házasságra. (Vö. az anyakönyvi kivonattal, BAN—JULOW, i. m. 30.) A lakodalomban jelen volt Sárvári Pál professzor is feleségével együtt. Erre az alkalomra kivonult a kollégium poétai osztályának tanuló ifjúsága több más tógátus diákkal és a felsőbb tanulmányokat már befejező, de még a kollégiumban tartózkodó volt hallgatóval. Ez utóbbiak közül való lehetett Gál András, Kováts Ferenc, Tsorba János, Jósa Péter, Onadi Mihály, akiről a *Series studiosorum* 1780-, 1783-, 1790-ben tesz említést (THURY, i. m. II. 353—54, 378, 380, 439, 446). Sándorffi — a *Somosi Mihály-gyűjtemény* szerint Sándorfi János — feltehetőleg azzal a debreceni diákkal azonosítható, aki Fogarasi Sámuel *Önéletírásában* Sándorfi Józsefként szerepel, aki 1793-ban Marosvásárhelyen járt Atyafiságkeresés végett, és akitől évek múlva Fogarasi azt kérte, hogy neki Bécsből komédiákat küldjön magyarra fordítás céljából. (Fogarasi Sámuel, Marosvásárhely és Göttinga. *Önéletírás* (1770—1799). Bev. és jegyz. ellátta JUHÁSZ István. Bukarest 1974. 126—127.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Bár a lakodalmi játékot Túrkevényen játszották, a debreceni iskoladramák közt adjuk ki, mivel írója a kollégium tanítója volt, előadói pedig a kollégium tanulói.

Kiadásunk szövegét a *Hódmezővásárhelyi gyűjtemény* néven említett kéziratból vettük. Ez tartalmazza a legepebb szöveget, bár a másolatból több rendezői utasítás kimaradt, és helyenként szavak, sőt sorok hiányoznak. Ezeket egyéb forrásokból pótoltuk. Néhány esetben a szöveget is javítottuk.

Ez a kézirat a darabot hat jelenetre tagolja. A teljes szöveget adó másik két gyűjtemény az itteni első és második, továbbá a harmadik és a negyedik jelenetet összevonja.

A *Somosi Mihály-gyűjtemény* szövegének másolási ideje néhány évvel korábbi keletű a hódmezővásárhelyi kéziratnál, de több helyen hagy ki lényeges szavakat, továbbá egész sorokat. A kihagyások, szórontások miatt néhol alig érthető a szöveg. Van eset, hogy a sorok rímelését rontotta el a másoló. Máskor olyan változtatásai vannak, melyek komoly tévedésbe torkollanak. Ez utóbbira példaként felhozható az I. scenában az a passzus, melyben e szerint a kézirat szerint Szent Mihály napján jönnek a kollégiumba a particulisták, — a Kollégium leányintézetének (pariculának) tanulói — és nem az Alföldről, hanem „külföldről” A másoló helyenként nem tudta elolvasni az előtte lévő forrást, kihagyta a szavak helyét.

Ezek a fogyatékságok jellemzik a harmadikként említett forrás másolóját is, de még nagyobb mértékben. Itt a darabnak nincsen címe, nincs szereposztás. A XIX. századi másolatban a kihagyott szavakat egy idegen kéz utólag pótolja, de nem mindig helyesen és nem mindenhol. Szövegében ez a kézirat mind az első, mind a második forrással való egyezéseket mutat, közelebb áll azonban a *Somosi Mihály-gyűjtemény* másolatához. Kétségtelen, hogy az említett három teljes másolat egymástól független, közvetlenül nem nyúlik vissza ugyanarra a forrásra.

Kiadásunkban a variánsok szempontjából a *Somosi Mihály-gyűjtemény* szövegét vettük figyelembe. Ezt a II. számmal, főszövegünk forrását az I.-sel jelöltük.

Az I. forrás másolójának kézírását általában jellemzi, hogy néhány szókezdő betű kis és nagy alakja nem különül el elég határozottan, hogy a rövid és hosszú magánhangzók jelölésében nem következetes. Különösen vonatkozik ez az *i* betűre, melynél sokszor nem lehet eldönteni, hogy az egyenes vagy ferde vonásokat a hosszúság jelölésére szánta-e, vagy a pont csúszott meg kissé. Kiadásunkban általában az *i*-ket ponttal írtuk.

ÉNEK, NÓTAUTALÁS

A IV. scena háromstrófás versét (98—121. sorok) a II. forrás szerint olvassa Sándorffi. A vers előtt megadott nótautalás tehát csak a strófaszervezetre vonatkozik. Az I. forrás azonban ezt az utasítást nem tartalmazza, lehet, hogy azért nem, mert éneknek tekintette.

Dallama „Be kedves napjaim” kezdettel megvan *Tóth István áriái és dalai* (STOLL 786.) 126. lapján a 118. szám alatt. Csokonai verse a dallam második felének megismétlésével alkalmazható.

[Be ked - ves nap ja - im...]
 A zöld fák kal é kes Pin dus nak te te jén
 A Mu - zsák ö röm - mel ját sza doz nak
 A gyö - nyö rű ség - nek e zen bol dog he lyén
 Szo mo ru bá na tok nem la koz nak

Ugyancsak a IV. scenában a belső chorus énekét (140—147 sorok) kottával együtt tartalmazza a **Nagy Ferenc-énekeskönyv** (STOLL 583) a 18b oldalon.

Ne - ké - tel - kedj sza - va - im - ban Ne ke - mén - kedj Hi - ved - hez,
 Nints ál - nok - ság mon - dá - sim - ban, Szivem ha - jol Szi - ved - hez,
 At - tul fut a' szin - le lés, ki - hen tsak az egy i gaz - ság
 la - kik ki - vánt ál lan - dó - ság hi - té - re gond vi - se lés,
 hi té - re gond vi - se - lés.

A IV. scéna „Légyen az ég hatalma” kezdetű versét (205—230. sorok) az I. forrás megjegyzés nélkül tartalmazza. A megadott nótautalás ellenére nem tudtuk azonosítani. Ismeretlen ének, illetőleg dallam.

A VI. scéna 471—490. sorait magában foglaló „Musák induljatok” kezdetű „énekelni való verseket” az I. forrás szerint olvassák. A nótautalásban megadott „Be tsendes élete” kezdetű vers hangjegyekkel megtalálható a **Pataki-melodiáriumban** (STOLL 658) a 184. lapon. A dallam nehezen énekelhető, hangszerre készülhetett. Kováts Ferenc kézírata szerint „minuet” (Vö. BARTHA Dénes, A XVIII. század magyar dallamai. Bp. 1943. 52. sz.).

Ugyanebben a scenában egy kétstrófás „énekelni való verset” (635—646. sorok) a II. forrás szerint szintén csak olvasnak. A nótautalás versszövege több kéziratos gyűjteményből ismert. Dallama megvan a **Tóth István áriái és dalai** (STOLL 786) 23. lapján a 39. szám alatt.

Cantabile

[Ten ger búk nak kö ze pet te...]
 Ked ves pá rok, ti re á tok
 So ha ne hal las sék szá tok
 az ég ja vát á rász - sza,
 bűt fáj la ló , pa nász - sza.
 Él te tek i de jé be,
 mint hí - ve it, ked ve - se it
 Az Úr tart son ö lé ben.

A VI. scena 748—758. sorait adó „Mint a korona a király fejébe” kezdetű „énekelni való verseket” mind az I., mind a II. forrás szerint olvassák. Az „ad notam”-ban megadott vers tehát feltehetőleg csak mintául szolgált. A szöveg is, a dallam is ez ideig ismeretlen.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

I. sc.: 3 *A nyúl éneke* című népkönyv első kiadása 1714-ből való. *Tzigányok végső romlása* címmel 1769-ből ismerünk ponyvanyomtatványt. A *História egy Argirus nevű királyfiról és egy tündér szütleányról* első fennmaradt teljes kiadása 1749-ből ismert; *öreg hangu bőr harangok* — éneklő emberek

5 *Cajre Caesart* — üdvöz légy császárt

6 *nagy orra van* — az Ovidius *Naso* névből (nasus = orr)

7 A *fertály* első jelentése: negyed; jelentett azonban messzelyt is. Itt valószínűleg ennek a tartalmára, a borra céloz.

10 Az utalás az oroszlánbörbe bűjt számarra célozhat. Vö. Heltai: *Száz fabula* 52. meséjével.

17 *Szent György napi* — az április 24-i

19 *apjak bajuszosokba szoktak subscribálni* — Apjuk szakállára írják alá az iskolai törvények megtartásáról a beiratkozáskor megkívánt nyilatkozatot.

II. sc.: 21 *Versifax* — verscsináló

22 *peskét* — a *pes* (láb, versláb) magyar kicsinyítő képzős alakja: verslábacskát.

26 *bombírozott hevi* — a halandzsaversnek ezt a passzusát nem tudjuk értelmezni. Nem világosabb a II. forrás *bombírozott levi* változata sem.

28 *sinko* — a debreceni diákok magas tetejű süvege

29 A *tatarika* egy kásaféle; talán elírás lehet *talárkám* (= palástom) helyett.

IV. sc.: 78 Gyöngyösi a *Murányi Vénust* említi, de szavai a *Kesergő Nympha* soraira emlékeztetnek.

98-121 A vers Csokonai költeménye, vö. a forrásról mondottakkal!

167 Utalás Sárvári Pálnak Dömsödy Zsófiával való házasságára, melyre a kollégium ifjúsága epithalamiumot vagy valami más munkát produkált. (Vö. a 142—165. valamint a 167—191 sorokkal!)

181 *Sophia* — a bölcsesség; szójátékként a Zsófia névvel

- 187 *ástronomizálni* — a csillagászzal foglalkozni
 188 *Phenomaenonoknak* — fenomenoknak, jelenségeknek
 189 *Müssenbroeknak* — Mussenbroek Pieter holland fizikus (1692-1761)
 197 A sort nem tudjuk világosan értelmezni, Veidert nem tudtuk azonosítani.
 V. sc.: 257 *Atsádon* — Acsád község Szabolcs megyében
 274 *durnak* — A túr igének élt *dúr* alakja is
 282 *tú szomszédunkba* — tőzsomszedságunkban
 305 Czeglédi, Cigányok históriája ponyvára került történetek, lásd róluk a bevezető jegyzetet.
 321 *Poëtica* — A poétai osztály iskolaterme vagy a poétai osztály tanulóinak szálláshelye.
 323 *Lantosokat* — szerelmes verseket; *Szappanosokat* — gúnyverseket
 326 *tüzes kő* — mennykő
 358 A szólás ennek a régi mondásnak a kiforgatása: „Az ökör csak ökör marad, ha Bécsbe hajtják is.”
 378 *letzke nélkül papolni* — a szentírásból vett passzus nélkül prédikálni
 380 *ördög szekér* — gyomnövény (barlangó, iringó, bondor)
 388 *Vetéllő* — a szövéshez szükséges eszköz
 392 *Noszpoja* — naspolya
 393 *rokolya* — szoknya
 401 *Böszin petsenye* — bélszín pecsenye
 408 *Salupra* — női köpenyre
 412 *srét* — sörét
 416 *Petymeges* — petymetes, hermelines
 420 *Coqua háznál* — a főző háznál, a konyhában
 422 A sor arra utal, hogy Debrecen nem várfalak, hanem tövisbozóttal beültetett árok övezte.
 423 *peretzen* — karikán
 427 *Vasisztentosznak* — a „was ist denn das” torzulása
 428 *Stosznak* — döfésnek
 430 *Czine gát* — a Kondoros-patakon volt Debrecen határában
 433 *vanyiga* — cingár; *fako talyiga* — csupán fából, vas alkatrészek nélkül készült
 436 *Ipa* — após; *Szipa* — banya
 VI. sc.: 493 *ujjságai* - a *Magyar Mercurius* és a *Magyar Kurir* Pánczél Dániel az első, Decsy Sámuel a második szerkesztője volt.
 497 *Kevibe* — Túrkevéen
 542 *Göttingába* — Göttingenben Sárvári Pál doktori fokozatot szerzett.
 554 Földvári József volt a vőlegény, a négy sorral alább megnevezett Marjai Erzsébet pedig a menyasszony.
 557 *a Szerelmekkel* — a kis ámorokkal
 588 *kaputok* — hosszú férfikabátok
 593 *Indorsatumot* — valamilyen ügyirat hátlapjára írt véleményt
 615 *döbögő üllője* — dobogó (hangos) üllője
 616 Az *ünő* fiatal nőstényszarvast jelent; itt ifjú feleséget.
 617 *taréjos* — díszes, cifra
 629 *Gulátsitol* — nem sikerült azonosítanunk
 632 *Salamon királynac az David király fiánac Markalfal valo trefa beszedeckec röuid Könyue* az 1577-es Heltai-kiadás óta népszerű olvasmány volt.
 650 A sor arra utal, hogy Minerva örökre hajdon maradt.
 663 *Mommába* — A *mom* csekélységet, semmiséget jelentett.
 671 *a világ böltsének* — ti. Szókratésznek
 714 *Jordános Palást* — zsidó kaftán
 715 *Kukli főkötő* — gömbölyű kugli formájú főkötő
 717 *vaszisztasziszugut* — Was ist, das ist gut.
 738 *vers stapheta* — verselő küldönc

14.

KOMÉDIA A CIGÁNYRÓL ÉS A DEÁKRÓL

DEBRECEN, 1797 KÖRÜL

[A SZEREPEK:

TZIGÁNY
VITZE ISPÁNY
MENDIKÁS

FAMULUS
JUDEX]

COMOEDIA DE ZINGARO ET FAMULO PER PERSONAM PRODITUR

ELSŐ JELENÉS

TZIGÁNY

Ditsiretes ju estvét kívánok az Urakoknak. Kitsoda itt a szentsiges Urasagtok közt a Tekintetes Mester Uram?

VITZE ISPÁNY

Én no. Mi dolog van nálunk, jó Vajda?

TZIGÁNY

Jaj, sentsiges Uram, egy lupus mendikást hostam.

VITZE ISPÁNY

5 Mi az a Mendikás?

TZIGÁNY

Ezs a, ni.

VITZE ISPÁNY

Ugy, de mitsoda Nemzetből valok azok a Mendikások?

TZIGÁNY

Jaj, sentsiges Uram, Nagyságod tudja a sent Irást.

VITZE ISPÁNY

Mitsoda hivatalon vagynak?

TZIGÁNY

10 Jaj, sentsiges Uram, hazsán háza, kebelében kenyere, aki nyárban fütyöl, telben didereg: ejjel lop, nappal korhelykedik. Egyeb hivatalát én nem tudom.

VITZE ISPÁNY

Mit lopot, jo Vajda?

TZIGÁNY

15 Jaj, sentsiges Uram, egy kis színnek valo fám volt. Mig esre vettem, mind el horta. Ast pedig jól tudja Nagyságod, hogy a Tsiganyok kovátsolás nélkül el nem elhetnek.

VITZE ISPÁNY

Mint volt a dolog, jó fiu? Beszéld elő!

MENDIKÁS

En est, Judex clementissime, miseria nostrae sortis,

TZIGÁNY

De el ne hord a másik sort is, mert dikhe dule tsáre kohajda dina tute vone mosera, mankos koldussá teslek, ugy el kinozslak.

MENDIKÁS

20 Ut iniqua suspicione plus aequo aggravatus.

TZIGÁNY

Garamantes vagy te, ha nékem mondad.

MENDIKÁS

Domum eius praetereuntem

TZIGÁNY

Bé mentem én ugyan, Uram, de ott leste a Janko fiam.

MENDIKÁS

Vidit hoc insulsum caput.

TZIGÁNY

25 Kapum nem volt, azt az egyet jól mondja.

MENDIKÁS

Ubi me videt,

TZIGÁNY

Tiedet én el nem loptam soha, hazudsz.

MENDIKÁS

Confestim me agreditur latronis instar.

TZIGÁNY

Instáll, Uram. Instáll, de ne hidjetek a hazug kutyának!

MENDIKÁS

30 Nempé dum nos solito modo victum cantamus,

TZIGÁNY

Kanta must! De el ne vegye azt a mustott a szentséges Uram. Hiszen az én Pankus fiam most is abba van, vér fojásban.

MENDIKÁS

Ne penitus Vincamur fame die futuro.

TZIGÁNY

Juh turo? Hiszen koldultad te azt, tsunya kutya. Hogy adnak azt ilyen szép
35 ruhaju piros Urfinak?

MENDIKÁS

Contigit, Ut cum solis abitus noctem renovat.

TZIGÁNY

Lovat? De rabule rome turdinere kosera ruk hesz rude rások. Tsak rá merj
nézni a szürkére, hirt se adok az urakoknak, magam fel akastalak.

FAMULUS

Et lente minuebat quaevis mulier fessa lanas.

TZIGÁNY

40 Tán Salonnasinak hinak, te tetü magazin?

FAMULUS

Socius cum iuxta latus meum haereret,

TZIGÁNY

De azért hogy rám fogták a meltosagos Kis Asszonyok, hogy herélt vagyok,
most is van egy szep rosa fórna piros fijam mint a marok vas.

FAMULUS

Nescio, quid post vestigia remugiit se risu rauco.

TZIGÁNY

45 Rajko! De az agyarak ha téjbe vajba ferestik is azt a valagam abrazatu ortzádat,
még sem leszel olyan ékes, mint az én kis Jankus Fijam.

FAMULUS

Nos subito territí, fugam consuluimus. Minimeque rebar, ut me a socio tam
repentissime timor segreget.

TZIGÁNY

50 Reggelt! De ha reggelt várunk is, fényes délbe is meg nézhed pápa szemem is,
mert olyan gyenge piros az én fijam, mínt a veres nadrágom feneke.

FAMULUS

Sed seiunxit seque cogebat maximo animi mei dolore solus versari

TZIGÁNY

Vér sari? De azt csak kétszer se mond, hogy az én fijam vér sari, mert ugy le ütlek arrol a kortsojának valo labodrol, mint bátyám a tarka malatzot.

FAMULUS

Sic me a recta tramite seduxerunt et nescius viae pes et tenebrae

TZIGÁNY

55 Serepre? De Isten fel váltotta a Vargát szerepre. Azt a gyönyörű fiutskát, ha Királynak vinnék, sem adnám.

FAMULUS

Et errabundus domum intrare volui, quae iuxta illius Tugurium existit.

TZIGÁNY

Setét? Hazud, szentséges Uram, mert nem setét a ruhája, hanem szép test színü az én fijam bitussa, mintha magából nőtt volna a' ki, ugy hozzá áll.

FAMULUS

60 Si forte illa cives habuerit.

TZIGÁNY

Hátba verik? Dehogyan verik, míg fel birom azt az üllöt s. ezt a kalapátsot.

FAMULUS

Quum repente Zingaros sordes terrae expulit nidus luci nescio quis odor.

TZIGÁNY

Sodor? Már megént mit igers, te tsapodár kutya! De azért a füstös diszno lábért pokolra ne adja a lelkét, sentsiges Uram.

FAMULUS

65 Et me primum terrebant minis,

TZIGÁNY

Apád vin is! De ha vén is, azért a szenes fámhoz ne nyúltál volna.

FAMULUS

Tandem hic nequam me funibus constringit,

TZIGÁNY

Jaj, s. ne adják az ingit, hiszen tsupa rongy!

FAMULUS

Rogavi quidem, ut me ne lacesseret innocentem.

TZIGÁNY

70 Midet tseitem én el, te hazug kutya?

FAMULUS

Sed frustra.

TZIGÁNY

Rustra engem ne igazits, mert nem vagyok én Oláh Tzigány, eregy la!

FAMULUS

Me funibus constrictum ad vos duxit tamquam sceleratum.

TZIGÁNY

Meg látom, ha te vagy e az ember vagy én.

FAMULUS

75 Vos ergo, iudices, aequissime iudicare

TZIGÁNY

Asáre, kapáre, de ne lopáre!

FAMULUS

Et vindicare meam innocentiam ab his in iuriis.

TZIGÁNY

Riis a tsunya kutya, de ne hidjetek néki, mert tsak hamis!

MÁSODIK JELENÉS

VITZE ISPÁNY

Mít kívánsz hát, jó Vajda, hogy tselekedjünk az ifjúval?

TZIGÁNY

80 A mit a Törvény hoz magával, tsak akasztassék fel.

VITZE ISPÁNY

Nagy büntetés lenne az egy kís fáért, jo vajda.

TZIGÁNY

Ugy, de meg metzette az én torkomat.

JUDEX

Hujus Zingari totus sermo et omne factum fraude abundat.

TZIGÁNY

Nem veszem én rám azt a Roka bundát, mert meg harap, mint eleven korában.

VITZE ISPÁNY

85 Tamen habenda est reverentia illius capitís caní.

TZIGÁNY

Hallod e, Kani, te rollad áll ám a sententia.

JUDEX

Ego díutíus hac de causa íudícium versabo.

TZIGÁNY

Veres Szabó? Hiszen, Uram, nem tud az a fel magasztaláshoz. Mihály mesterre kell bizni az akasztást.

JUDEX

90 Domíne spectabilis, níhil scelere huíus Zíngari vídes maius.

TZIGÁNY

Édes majus! Talán arra akarják akasztani a tsuf kutyát? Hiszen le rágja az a szar kötelet is, nem hogy a májust.

VITZE ISPÁNY

Favendum est Zíngaro inventori forcipis.

TZIGÁNY

Or tsipís? De azzal az or tsipissel meg nem fojtyák ám!

JUDEX

95 Vafri sunt Zingari et eam observent, quam canes et feles legem.

TZIGÁNY

Feleségem? De annak a petákos pendelén soha sem tölti ám gustusát az ur gyolts gatyája.

VITZE ISPÁNY

Horum victus est Malleus.

TZIGÁNY

100 Kell e hus? Köszönöm az Ur gratiáját, mert most parantsolta meg Lárbanus
vagy Plebanus Uram a böjtöt.

JUDEX

Nuper et ego a Zingaris expellebar furca.

TZIGÁNY

Egy vár hurka? No hasám, jo lesz a neked a farsángba!

VITZE ISPÁNY

Ego sanguine horum liberabo volas has.

TZIGÁNY

105 Kolbász ház? Jo is lesz, uram, nékem abba telelni, kivált ha szalonna lesz a
teteje.

VITZE ISPÁNY

No, Tzigány, majd meg tsapatyok a Mendikást.

TZIGÁNY

A tsak neki fáj, nekem nem használ.

VITZE ISPÁNY

No hát majd meg követ.

TZIGÁNY

De azzal jól nem lakik az én ehese hasam.

VITZE ISPÁNY

110 No hát, arra büntettetnek a Mendikások, hogy a hol ezután Tzigányt látnak,
szépen köszönyenek néki.

TZIGÁNY

Köszönöm a szentséges Urakoknak szíves gratiáját. Eredj hát te tsunya kutya,
mint a másik apád.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye: **Virág Pál-énekeskönyv.** (STOLL 420. sz.) 7-15. A szöveg után „Vége” záradék áll. A kézirat tartalmát így határozza meg a szennylevélre ceruzával, modern írással tett feljegyzés: „Virág Pál debreceni diák jegyzőkönyve.” A 12x18 cm nagyságú, 183 levelet tartalmazó diáriumot a kunszentmiklósi születésű, Debrecenben tanuló Virág Pál írta össze 1796-1804 között. Tartalma vegyes. Leginkább személyes vonatkozású, attól az időponttól kezdve, hogy 1796 májusában tanítani kezdte Újfalusi József nevű tanítványát. Feljegyezte diákéveinek néhány mozzanatát: 1797. január 16-án vették fel alumniumra; ez év december 19-én ment először legációba; 1798-ban négyszer „papolt” különböző helyeken. Beszámol a

begyűjtött pénzről éppen úgy, mint tanítványairól. Feljegyzi, milyen könyvei voltak, mennyit költött ruházkodásra. 1799 őszén, szüretkor otthon jár; november 26-tól kb. az év végéig Périben (Szilágy megye) tanítja Diószegi Sámuel fiát és két lányát, majd visszatér a kollégiumba. Nem sokáig marad ott, mert 1800. június 16-án már Pozsonyban van; nem telik bele egy hónap, Bécsben találjuk. Augusztus 6-án megint Pozsonyban időzik. Arról nem tájékoztat, mit csinál. 1801 őszén először fordul meg Pesten, de a következő újesztendőt otthon tölti. Az utolsó időpont, melyhez feljegyzése köthető, 1804. Felsorolja, milyen ruhadarabjai voltak.

Személyes vonatkozású adatain kívül vegyes irkafirkák, 1793-ból való exercitiók (latin versek, prózában irt fabulák, kivonatok), több latin és magyar nyelvű alkalmi vers olvasható a diáriumban. Érdekes fejezete a kéziratnak a 181a-186b lapokon olvasható könyvjegyzék: „Series Lirorum quos legi, Comoedia-rum, quarum productionem vidi et quas legi.” A 68 mű közül több mint 50 ismeretes a XVIII-XIX. század fordulójának színpadáról. Könyvdramák mellett szerepel a jegyzékben több, feltehetőleg iskoladráma (*Phaedra és Hippolitus, Theseus, Kalipso, Egy Tragédia*). A 26. szám alatt említett *Tzigány és mendikás* cím után az alábbi megjegyzés áll: „legi Deb[recen]. Valde pulchra, rid[icula].”

A darabot kiadta BERNÁTH, i.m. 293-99. Itt az eredeti kéziratból közöljük.

SZERZŐ

A szerzőt nem ismerjük. Virág Pál csak lemásolta a párbeszédesek anekdotát.

FORRÁS

A cigány kedvelt alakja volt az iskolai színjátszásnak. Elsősorban a közjátékokban vitték színre.

Népszerű motívum volt az iskolajátékokban a meg nem értett idegen beszéd mulatságos félremagyarázása és részben ennek következményeként a vaskosabb beszédmód.

Nem valószínű, hogy a darabban kapcsolatban valamilyen konkrét forrásról beszélhetnénk.

ELŐADÁS

Nem tudunk arról, hogy előadták. Témáját tekintve nem rí ki az iskolai játékok sorából, hangja, felépítése azokra emlékeztet. Előadhatták. Virág Pál Debrecenben olvasta. Feltehetőleg legkésőbb a XVIII. század utolsó évtizedében keletkezett. Legalábbis Virág Pál 1796-1800 tavasza között írta le diáriumába.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kézirat néhány hibáját kijavítottuk.

A MENDIKÁS az egész darabban latinul beszél. A cigánytól és a viceispántól állandóan félbe szakított, de lényegében összefüggő védekezését itt közöljük.

„Íme, kegyes bíró, az a mi nyavalyás sorunk, hogy méltatlanul sujt bennünket a gyanúsítás az igazság helyett. Ahogy elmegyek ennek a háza mellett, meglát ez a dőre személy. Amint észrevesz, latorként tüstént rám támad; pedig igazából mi a szokásos módon ételért kántáltunk, nehogy a jövőben nagyon éhezünk, Úgy járja, hogy mikor a napfordulat elhozza az éjszakát, minden fáradt asszony is abba szokta hagyni a gyapjúfonást. Mikor társam velem együtt ott bizonytalankodott, nem tudom, mit bögött ez a mögöttünk nevető személy, rekedt hangon. Mi, megjíjdvén, hirtelen futásnak eredtünk. Eszem ágában sem volt, hogy az ijedség társamtól nagy hirtelen elválasszon. Ő elszakadt tőlem, nekem lelkem nagy fájdalmában egyedül kellett téblábolnom. Így térített el engem a lábam, a sötétség a helyes útról, nem ismervén a járást. Tétován bolyongva be akartam menni a házba, mely ennek a viskója mellett van, hogy hátha laknak a házban. Ekkor valamilyen bűz a föld alatti fészekből kizavarta ezeket a szennyes cigányokat. Először fenyegetésekkel rémítettek, végül ez itt kötelekkel összekötözött. Kértem pedig, hogy ne bántson ártatlanul, de hiába. Megkötözve elétek hozott, mint valami bűnöst. Kérem hát kegyelmeteket, bírák, igazságosan ítélkezzetek, és nyilvánítsátok ártatlanságomat ezekkel szemben.”

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 4 *lupus* — a. m. lopós
 10 *hazsán* — a. m. hasán (A mondás szerint: Hátán háza stb.)
 13 *szinnek valo* — szénnel (ti. faszén égetéshez) való
 18-19 A sorokban értelmetlenségig romlott cigány beszéd, belőle csak egyes szavak (trágárságok!) azonosíthatók.
 21 *Garamantes* — Afrikában élő nomád nép
 37 Romlott cigány beszéd, lásd a fentebbi jegyzetet!
 40 *Salonnasinak* — a. m. Szalonnásinak
 43 *marok vas* — pántvas
 59 *bitussa* — habitusa, öltözete
 63 *Sodor* — sódar, füstölt disznó láb, sonka
 72 *Rust* — valamilyen helységnek a neve lehet. Szeben székben volt egy Russ nevű hely; a Bolgár Russét is hívták Rustnak
 76 *Asäre kapáre, de ne lopáre* — Ásni, kapálni, de nem lopni.
 78 *Riis* — rühes ? ri(=sír) is?
 83 Ennek a cigánynak egész beszéde, minden tette csalás.
 85 Tekintettel kell lennünk mégis e kutyaszülőttére.
 86 Véleményemet erről az ügyről terjedelmesebben fejtem majd ki.
 88 *felmagasztaláshoz* — akasztáshoz
 90 Tekintetes uram, ennek a cigánynak vétkenél nagyobb nem található.
 91 *majus* — májas hurka
 92 Kedvezni kell a cigánynak, aki a fogót kigondolta.
 95 Fortélyos emberek a cigányok, és ugyanazt a törvényt tartják, mint a kutyák meg a macskák.
 96 *petákos* — olcsó; „fain” (szép)
 98 A kalapács ezeknek a kenyere.
 101 A minap engem is vasvillával kergettek a cigányok.
 103 Én ezeknek a vérétől megszabadítom kezeimet. (Mosom kezeimet ezeknek a vérétől.)

15.

BÖKÉNYI JÁNOS
ZSUZSANNA HISTÓRIÁJA

EKEL, 1767. MÁRCIUS 13.

[A SZEREPEK:

ELSŐ VÉN BIRO
ELSŐ SZOLGA
MASIK SZOLGA
MASIK VÉN BIRO
SUSANNA

DANIEL
A NÉP KÖZZÜL EGY
VÉN BIRO
HOHER]

A SUSANNA HISTORIAIAIA Versekre foglalva, Mely Examini álkalmatossággal
actussal producaltatott Ekelben 1767 Esztendőben 13. Martij, Melyben beszélgetnek
Két vén Biro, szolgák, Susánna, Dániel, A nép közzül egy és a Hoher

ELSŐ VÉN BIRO

Hályátok meg, Népek, kik ide gyültetek,
Hogy mi velünk edjütt Törvényben üljetek,
Jme, miis, Birák itt vagyunk veletek,
Azért beszédimre most figyelmezzetek.

5 Helkias Leányat, Susannát hívjátok,
Mindjára itt légyen, néki meg mondjátok,
Ha nem akar jöni, erővel hozzátok,
Joakim ferjeis itt vagyon, lattyátok!

ELSŐ SZOLGA

10 Nem beszellünk Sokat, meg mondjuk jo korán,
Susanna, eretted jöttünk, jer szaporan,
Nem kapnál, el hiszszük, ez hir seprős borán,
De nem lehet más ként, jer ez jo ut poran!

MASIK SZOLGA

15 Im, hozzuk Susannat Attyával s Annyával,
Kitsiny, öreg, Apro Sok Attyafiával,
A kik sirankoznak keserves Notával,
Félvén, a szerentse fordit vak kotzkával.

MASIK VÉN BIRO

20 Vedd le fátyolodat mindjárt az Ortzádro,
Hogy annál is inkább esmérjünk pofádro,
Szolhassunk tegnapi rut otsmánységodrol,
Osztán iteletet tehessünk hibadrol.

Hajjátok meg, Nepek, tegnap hogy Mulatni
Ebedtől fel kelvén, elmentünk futtatni,
Ki setalánk vala, hogy törvényt fojtatni
Alkalmasbak lennenk voxot szolgaltatni,

25 Eppen Susannának kertye melle érenk,
Látván, hogy ajtaja nyitva van, be térénk,
Kertnek egy Zuglaban lepesünket merénk,
Hát ime, egy nem velt tsudára esmerenk.

Mert ime, e személy két szolgálójával
30 Belépe az ajton Gyenge hágojával,
Czirkal ide s tova szeme bimbojával,
Hogy fogja meg latrát Venus hálojával.

Azonba Leanyit ki küldé mindjarást,
Azután az ajton téve erős zarást,
35 Be tsukván az ajtot, más felé tön járást,
El-hisszük, nehez volt néki túrni várást.

Mi pedig szemleltük, hova igyekezik,
Hát im, egy ijfuhoz tsak hamar erkezik,
Kível is kedvere öszve öllekzik,
40 Egyik a másiknak testéhez ferkezik.

Latván rut dolgokat, felejek sieténk,
Reajok rohanank, hogy oda erheténk,
De az Ifjat vele meg nem kötözheténk,
Erősb léven nalunk, Semmit sem teheténk.

45 Hogy ez ugy lett legyen, ime, a kezünket
Susanna fejére teszszük, s beszédünket
Hidjete el bátran nagy esküvesünket,
Nosza tehát, hamar tegyük Törvényünket.

MASIK VÉN BIRO

50 Mélto, hogy a Hohér a fejét el tsapja,
Eles pallos nyakát hamar el harapja,
Azért jöjjön néki a könyörgő Papja,
Ne láthassa többet se Annya, sem Apja.

SUSANNA

55 Oh, hatalmas Isten, szivek vizsgálója,
Sok titkos dolgoknak világra hozója,
Az ártatlanoknak kegyes párt foga,
Legy ez Hamissagnak kemény boszszulloja!

60 Te tudod ezeknek minden álnokságát,
Szájoknak ellenem Mondott hamisságát,
Fizesd meg azertan szivek tsalardságát,
Mely miatt szenvednem kell halál rabságát.

DANIEL

Súsanna vérétől én Artatlan lések,
Kit halálra adni mostan vagytok készek,
Erről bizonysgot Isten előtt tések,
Tudom is, hogy tőle igasságot veszek.

A NÉP KÖZZŰL EGY

65 Mi dolog, a melyet mostan kiáltottál,
Oly tele torokkal bátran ki Mondottál?
Meg lassad, meg bánod, a melyet szollottál!
De okát add Annak, a mit Most vallottál.

DANIEL

70 Ti mindjában igen nagy bolondok vagytok,
Mivel Törvény tételt hamissaknak hagytok,
Kerdetlen, Hallatlan nekik hitelt adtok,
Akarmit vegeznek, ti abban Maradtok.

75 Terjetez csak vissza, mindjárt meg mutatom,
Hogy Susanna igaz, azt meg próbálhatom,
A bírák hamissak, bizonynal mondhatom,
Azert a mit szoltam, most is azt szolhatom.

VÉN BIRO

80 Jere velünk, ifju, úgy törvény szekünkben,
Meg lattyuk, mit itélsz törvény tetelünkben,
Hogy ha hibaztunk é most vegezésünkben,
Nosza tehát, hamar hánynyad a szemünkben.

DANIEL

Azt mondom, egymástol őket valaszszátok,
Egyiket közzülök előmbe hozzatok,
Masikat pediglen tőle al hajtsatok,
Had kerdezzem meg ezt, Ti is halgassátok.

85 No te, agg latorság, nem jut é eszedbe,
Mennyi gonoszságot tettél eletedben?
Hamisságot szolván törvény tételedben,
Igazat Hamisnak mondtál iteledben.

90 Most is az Artatlant halálra ítélted,
Hogy nem lattya Isten, el hiszem, azt velted,
Mond meg, mitsoda fa, mely alatt szemlelted
E személyt latrával, ha nyakad nem félted

ELSŐ VÉN BIRO

Igazán meg mondom, hogy Lentiscus fa volt,
Mely alatt szemerem Susannában meg holt,
95 Nem kellett ónéki akkor más ház vagy bolt,
Ertсед hát, hogy nyelvem neked igazat szólt.

DANIEL

Igazán hazudtál a Magad fejére,
Jelen van az Angyal fejed vetelere,
Vigyetek ezt innen amoda Meszszére,
100 Had jöjjön a Masik vallás tetelére.

Te nem Juda, hanem Kanahán Nemzettség,
Kinek minden dolgod rut osmány feslettség,
Valyon mi vitt erre, hogy ilyen veszettség
Szärmazzék belőled rosz el vetemedtség?

105 Mond meg, mitsoda fa, mely alatt láttátok
E személyt latrával, vagy holott kaptatok,
Hogy ők vétkeztenek, tőlők mit hallátok,
Mely miatt halálra sententziáztátok?

MASIK VÉN BIRO

Nem Hazudok semmit, halgass beszedeimre,
110 Tőlgy fa volt bizonyal, mint jö az eszemre,
Bator meg esküszöm neked a hitemre,
Ha nem igaz pedig, hanyad a szememre.

DANIEL

Jol hazudtál te is a tennen fejedre,
Jelen van az angyal, ladd é, Metzesedre,
115 Tarsadat s tegedet meg öletésedre
Visznek, Hoher készen van temetésedre.

A NÉP KÖZZŰL EGY

Oh, nagy igasságu egeknek Istene,
A ki benned bizik, van Annak mindene,
Ime, a kit meg ölt ez a ket nagy fene,
120 Te általad szepen eletre mint mene!

Nosza, vigyük őket a hoher kardjára,
Melyet Susannanak ítéltek nyakára,
Ne terjedjen soka élteknek határa,
Emlekezetek hadd maradjon Sokára!

HOHER

125 Mit az ertek tolok, a mit nem remenlom,
Ez a két vén tiszno kell immár meg olom,
Hod Menetske Aszon leszik, ud gontolom,
Mert néki kell meg halsz lenni, ud folt, halom.

130 De ha tsak már ud lesz, panom ed tsep sem lesz,
Az én pallosaba ez mind kettőt el vesz,
Nekem is harogszi, hod ily gonosság tesz,
Meni ked pokolbe, töbet itt nem kellesz.

135 Halgassák az Urak, ed kitsin peszilöm,
A törvény nekiek, de nem én meg ölöm,
Az ördög is el visz, rola nem tehetem,
Aló, a ked feji, latod, már el ütöm.

A MŰ ADATAI

Kézirata a **Magyary-Kossa István Vegyes jegyzetei** 11a—13b. lapjain. Lelőhelye az OSzKKt Quart. Hung. 3651. számú gyűjteménye. Eddig kiadatlan.

A negyedréti alakú vaskos kötet ma 7-től 697-ig terjedő, kézzel számozott lapot tartalmaz. Az elejéről a számozás alapján ítélve 3 levél hiányzik. A 697. lap őrszavából következtetve a végén is csonka. A kézirat gépi számozásával 360 levelet foglal magában a kézirat, mely 1954-ben került az OSzK tulajdonába. Eredetileg betűrendes lexikonnak készült, de csak az 1—122. levelek rectójának felső részén szerepel — egymástól háromtól tizenkét levélnyi távolságban — az abécé első fele A-tól M-ig. Az A, B, C, D, H, L, M betűk alatt beírást is találunk; neveket, fogalmak magyarozatát, közmondást és egyéb jegyzetet.

A gyűjtemény vegyesen tartalmaz prózát és verset, kisebb részben latin, nagyobb részben magyar nyelven. Legterjedelmesebb darabja Tejfalvi Csiba Mártonnak az 1637. évben Debrecenben megjelent *Romanocategorus* című könyve (RMK I. 637) másolata a 122—230. leveleken. A 87a—103a. lapok 46 magyar és 12 latin nyelvű rövid történetet tartalmaznak. Tudományos értekezés (320a—327b: *Observationes De Generatione Embryonis*), történeti és politikai írások, *Földinduláskorra való Imádság* (7a—9b), receptek stb. adják a kötet prózai részét. Ötvennél több szerelmes vers, husznál több vallásos ének, számos alkalmi vers, paszkvillusok stb. képviselik a kötött formában írt alkotásokat. Leghosszabb verselménye a Rimaszombat égéséről (1796) szerzett ének (330b—337b). A gyűjteménynek katolikusellenes éle van.

Összesen hat iskoladrámát tartalmaz, melyet az ekeli református egyházközség kisiskolájában adtak elő 1767 és 1775 között a vizsgák alkalmával. Közülük az első négyet egymás után, egyszerre másolták a kéziratba (11a—31b), kettőt ezektől és egymástól külön-külön a 76b—84a, illetőleg a 265a—277a. lapokra. Valamennyi ugyanannak a kéznek az írása. (A gyűjtemény tartalmáról lásd VARGA Imre, Egy csallóközi kézirat és hat magyar nyelvű protestáns iskoladrámája 1767—1775-ből. MKSz 1983. 57—66.)

SZERZŐ, MÁSOLÓ

Azokban az években, amikor az iskolajátékokat előadták Ekelen, Bökényi János volt az iskolamester. Az egyházközség matrikulájában ilyen minőségben szerepel az 1767. július 17-i bejegyzés szerint, amikor is házasságot kötött Sallós Erzsébettel. 1783-ig sűrűn találkozunk ugyanott a nevével; tizenötször szerepel esketéseknél mint kérő vagy kiadó násznag, harmincnolcszor keresztapaként helybéli kis- és középnemes családoknál, a helybeli prédikátor, Horváth Ferenc gyermekeinél. Utoljára 1783. június 29-én említik a nevét. Távozásáról vagy elhalálozásáról, temetéséről nincs bejegyzés. Őt követőleg a matrikula 1789. július 11-én tesz említést Varga Jánosról, akit egy 1791. június 4-i bejegyzés iskolarektorként nevez meg.

Az aranyosi református egyházközség birtokában megvan az a kurátori számadáskönyv, melyet 1768. január 2-án Magyar-Kossa Mihály ajándékozott Aranyosnak. Ebben a következő megjegyzést olvashatjuk: "1788. 8a Apr. Bökenyiné Aszszonyomnak adott a Sz. Ekkl. alamisnába 12 garast." Ez a személy Bökényi János özvegye lehetett, s a bejegyzés arra mutat, hogy ekeli iskolamesterünk 1783—1788 között halt meg.

A fenti adatokból annyi kétségtelen, hogy 1767 és 1775 között Bökényi János volt az ekeli református kisiskola rektora. A vizsgai előadásokat neki kellett rendeznie. Minden bizonnyal ő írta az eljátszott darabokat is, feltételezésünk szerint mind a hatot. Az előadások címei egyöntetűen erre vallanak. „Productio”-nak nevezi a bemutatott „actus”-okat, amelyekben mindenhol „beszélgetnek”. Mindig felsorolja a szerepeket. Egyik dráma sincs részekre tagolva, még olyankor sem, amikor a cselekmény színhelye, a szereplőgárda változik, és az egyes események között nagy az időköz. A játékok felépítésében mutatkozó ezen hasonlóságon kívül a legtöbb bizonyítékot a drámák stílusa, nyelvezete szolgáltatja. A szerzőnek vannak kedvenc szavai, melyek a darabokban ismételtelen előjönnek; hasonló helyzetekben hasonló kifejezésekkel találkozunk.

A drámákat Magyar-Kossa József (1708—1779) ekeli földbirtokos, a drámák előadása idejében a komáromi tractus inspektora őrizhette meg számunkra. A református egyháznak nagy jötevője volt, aki többek között kieszközölte, hogy a reformátusok Ekelen és a szomszédos Aranyoson templomot építhessenek. Pártolta az irodalmat, maga is fordított idegen nyelvről magyarra. Nála volt a család levelesládája. Írásai, könyvtára halála után unokaöccse, Magyar-Kossa István (1751—1793) kezéhez kerültek. Kétségtelen, hogy ő 1779. november 1-e és 1780. december 25-e között levélfogalmazványokat írt a kézirat 280a—295b. lapjaira, és hogy a gyűjtemény nagy részét ő másolta. MAGYAR-KOSSA Sámuel, a család történetének írója (A nagysarlói Magyar-Kossa család története. Bp. 1925) mondja róla, hogy szerette és gyűjtötte a könyveket, s „amely könyvet átolvasott, abból jegyzeteket készített oly formán, hogy a jegyzeteit betürendbe szedte... A tudományos tárgyakon kívül feljegyzett mindent, orvosi recipéket, anekdotákat, verseket, dalokat.” Maga is írt prózát és verset egyaránt, „s ily jegyzetei feles számban maradtak”, de csak töredéke került a monográfia írójának a birtokába (uo. 178, 196, 108).

István 1779-ig az Alföldön, főleg Tiszaroffon tartózkodott, csak a testvérelével való vagyonmegosztás után telepedett le az Ekelével szomszédos Aranyosra. Itt másolhatta a jelen gyűjteményt, beleírva az Ekelen játszott drámákat is, melyeket talán nagybátyja őrzött meg. Mivel azonban a drámák írása és pl. a kétségkívül tőle származó levélfogalmazványok írása között van némi különbség, gondolhatunk arra, hogy a drámákat, a kézirat egy részét még nagybátyja írta le.

FORRÁS

A darab forrása nincs megjelölve. Zsuzsanna története Dániel Jövendölésének deuterokanonikus függelékében, a 13. fejezetben olvasható. Bár a dráma szerzője híven ragaszkodik a forrásához, munkája nem szolgál átvételt. In medias res kezdi az eseményt: a két bíró az összehívott nép előtt vádolja az odahozott, rokonaival együtt megjelent Zsuzsannát (13, 29—30, 32, 15—18., ill. 36—40). Miután a tanúk Zsuzsanna fejére teszik kezüket, és őt halálra ítélik, ez az éghez folyamodik (13, 41—43). Ekkor emeli fel Dániel a szavát, és bebizonyítja a két vén bíró hazugságát (13, 46—59). Mint már előbb is, most is „a nép közül egy” ad

hangot a közvéleménynek. A szerző leleménye a három utolsó versszak. Egy új alak lép színre, az idegen kiejtéssel beszélő hóhér, akinek furcsa beszédmódja bizonyára megnevettette a nézőket. A bibliai tárgyú darabban nincs drámai küzdelem, de a szereplő személyek száján természetesen peregnék a párbeszéddek. Nemcsak beszélnek, előttünk cselekednek is. Minthogy mind a katolikus, mind a protestáns iskolákban igen sok Zsuzsanna-drámát játszottak, gondolhatunk arra, hogy Bökényi kezében egy korabeli dráma is megfordult, és az is forrásul szolgált munkájának megírásához.

ELŐADÁS

Ekelen a református kisiskolában „exameni alkalmatossággal” játszották el 1767. március 13-án. Ugyanekkor egy másik rövid jelenetet is színre vittek a „paraszt emberről és annak oskolába járó fiáról”. (Lásd a köv. szám alatt!)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveg, éppen úgy, mint a többi ekeli darabé, gyakorlott kéz írása. Gondos másolat, alig akad benne egy-két javítás. Néhányszor azonban egy-egy betűt eltéveszt. Következten a nagybetűkkel való szóírásban, illetőleg többször nehéz különbséget tenni nagy- és kisbetűi között. Elsősorban az S, M, N, L átírása jelentett számunkra problémát. A magánhangzók hosszúságának jelölésében is bizonytalanság figyelhető meg. Néha az *a*, *e* betűk fölé pontot tesz. Ezeket hosszú magánhangzóként fogtuk fel. Helyenként az *ü*-kről és az *ö*-ről lemarad az ékezet. Ezeket minden esetben pótoltuk. Igyekeztünk betűhíven közölni mind ennek, mind a többi darabnak a szövegét. A kézírástól való minden eltérést lapalji jegyzetben tüntettük fel.

A versszakok sorszámozva vannak. Az egyöntetűség kedvéért sem ennél, sem a kézirat többi darabjánál nem számoztuk a strófákat.

A szerepneveket egységesítettük, végig az első előfordulás névalakját használva. Az eltéréseket lapalji jegyzetben nem soroltuk fel, de kurzivalással érzékeltettük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

16 *a szerentse fordít vak kotzkával* — Vö. a „vakot vet a szerencse” szólással!

22 *futtatni* — járkálni, sétálni

30 *hágojával* — lábával

45—46 Szokás volt a zsidóknál, hogy a tanúk a vádolt fejére tették a kezüket.

93 *Lentiscus fa* — mézgafa

95 *bolt* — helyiség

101 *Kanahán Nemzettség* — megvető kifejezés. A kanaaniták Palesztinában a zsidók bevándorlása előtt sokistenhívő őslakosok voltak, akiknek vallási szertartásaitól a papok féltették, óvták a zsidó népet.

114 *Metzesedre* — hogy kettévágjon

125—126 A hóhér rosszul beszél magyarul. A hibás mondat szerkezeteken kívül leginkább a zöngés hangok zöngétlen ejtése a jellemzője.

16.

BÖKÉNYI JÁNOS
A PARASZTEMBERRŐL ÉS ANNAK OSKOLÁBA JÁRÓ
FIÁRÓL

EKEL, 1767. MÁRCIUS 13.

[A SZEREPEK:

PARASZT EMBER
FIA A PARASZTNAK
ELSŐ GYERMEK
MÁSODIK GYERMEK

MÁS GYERMEK
HARMADIK GYERMEK
ŐKRÉSZ
NEGYEDIK GYERMEK]

Más actus A PARASZT EMBERRŐL ÉS ANNAK OSKOLÁBA JÁRO FIÁROL.
Mely producaltatott ugyanaz 1767. Exameni alkalmatossaggál Ekelben. Melyben
beszélgetnek a Paraszt, a fia és a tanulo tarsai és egy ökrész

PARASZT EMBER

Tavas van már, fiam, ne menny oskolába!
Hiszem már sokat tudsz a Grammaticában,
Jobb, ha nekem szolgálsz mezei munkába,
Fel adlak ismétlen Karátson havában.

FIA A PARASZTNAK

5 Edes Atyam, kerlek, ne fojtsd meg lelkemet,
Ne küld a mezőre nyomorult fejemet,
Inkabb hadd forgassam Scholaban könyvemet,
Mert ugy ditserhetem végre Istenemet.

10 Hiszem meg többen is vagynak a hazadnál,
A kik velem edjűtt esznek asztalodnál,
Parasztnak azokbol akár hatot adnal,
Jobb volna hát, nekem mostan bekét hagynál.

PARASZT EMBER

15 Ne is papoly sokat, bizony meg kell lenni,
Vagy inde vagy unde mezőre kell menni,
Ottan szantást, vetést, boronalást tenni,
Mert ugy lehet osztán telben meg pihenni.

ELSŐ GYERMEK

20 Kedves edes Uram, ked inset tavozzon,
Sokaig közöttünk itt ne mulatozzon,
Gyenge seregűnknek romlást ne Okozzon,
Kivannyuk, még Latzko hogy velűnk lakozzon.

PARASZT EMBER

En Ugyan el megyek, de fiam meg bánnya,
Hogy az Apja szavát háta mege hánnya.
Bár Akarkinek már lészen tanitvannya,
Csak nem roszra fakaszt az eb maradvánnya.

MÁSODIK GYERMEK

25 Nem gondolunk semmit ked Parasztságával,
Szarva nélkül való Űres tők agyával,
De azt meg tudja kend, hogy Latzko fiával
Nem szántat, nem vettett két tsáko tulkával.

PARASZT EMBER

30 Hat ti parantsoltok Már az én fiambol,
Kit eddig neveltem s tartottam javambol ?
Ha most szot nem fogad, soha a marhámbol
Egy fiat sem adok, ezt halyatok szambol!

35 Hiszem kurafia, hitván rosz gyermeke,
Nem törne fel markát égy-két nap az eke!
De várjon, meg veri hatát az eszteke,
Vagy pedig határa szall a bika Cseke.

MÁS GYERMEK

40 Halya kend, jo Apa, bár ne fenyegetne,
Maga saját fiat ne is ijeszgetné,
Jobb volna, hogy szegényt könyvel segítgetné,
Oskolához jobban, jobban idesgetné!

PARASZT EMBER

Latom, Prokatorra már sokra akadott,
Az en korhel fiam engem meg tagadott,
Lelke, teste néki Scholához ragadott,
De meg mutatom azt, soká nem marad *ott*.

45 Ha egyéb nem, tudom, haza hajtya hasa,
Akkor meg kostolya, mi a Sovány kása;
De jobb volna neki, hogy szemem ne lássa,
Mert lészen testének iszonyu kinzása.

24 az [A javítás ráírva.]

26 <tők> Űres [Ráírva.]

28 kek [Értelemszerűleg jav.]

30 javambo

33 [A sor előtt:] <Ismet más gyermek>

44 maradt [Értelem szerint jav.]

HARMADIK GYERMEK

50 Ugyan, Paraszt Bátya, Miért Mergelődik,
Kegyelmed fiára keményen feddődik?
Hiszem tudománya éppen most kezdődik,
Kár lesz, ha közzülünk meg ki vetetődik.

PARASZT EMBER

55 Nem azért adtam én ötlet oskolaba,
Hogy sokat tanuljon a grammatikában,
Hanem hogy ne űljön ithon a szobába,
Telbe a kenyeret ne egye hijjában.

60 De már, a mint látom, Gyiak akar lenyi,
Azután papságra akár abbol mennyi,
De Ambar költsegem legyen akár Mennyi,
Nem kivanok többé öneki jól tennyi.

FIA A PARASZTNAK

65 Látom, edes Apam, már rajtam ki adál,
Midőn Masok előtt engem ki tagadál,
Sőt meg gonoszra is ellenem fakadal,
Köszönöm, hogy eddig erettem faradál.
Nem bánom, el megyek egy Űres kápsával,
Egy fűzfából csinált czifra Nád paltzával,
Mind addig szenvedek Musák taborával,
Mig vissza nem terek kivánt szép praedával.

ŐKRÉSZ

70 Latzko, Gyiak pajtás, ne meny oskolára!
Jobb, ha magad adod mezei Munkára,
Jere velünk edjűtt a kertek ajjára,
Hajtsuk az ökröket az ökör Csordára.

75 Ha ökröket őrzünk, jadzhatunk játékot,
Lophatunk kertekről elég martalekot,
Csinálhatunk néki a mezőn hajleket,
Nem keresz Capsádban akkor Morsalekot.

NEGYEDIK GYERMEK

80 Hallod é, közzülünk ki ment ökör hajto,
Még te azt se tudod, hol arad a vajto,
Kí mehetz te Innen, nyitva van az ajto,
Takarodj, vakarodj, kert lopást ohajto!

Loduj azért innen, s Kegyemed is mennyen,
Többet a fianak ne beszélyen fennyen!
Jobb, hogy ő papirost tentajával kennyen,
Kend penig, jó Apa, kaszát, kápát fennyen.

PARASZT EMBER

85 Ennye, kutya horta engedetlen fattya,
Sok prokatora van, ki dolgát forgattya;
Mit tegyek már vele, nem vagyok az Attya?
Veszsen emez amaz rossz hitván Magzattya!

FIA A PARASZTNAK

90 Én ugyan el megyek, bizván Istenembe,
Tudom, nem tsalatom jó reménysegembe,
Gondot visel ream igyekezetembe,
Segit és boldogit, vagyok oly hiszemben.

PARASZT EMBER

Meg ály, Latzko fiam, egy avagy két szora,
Fogadj szót, intelek még most egyszer jora.
95 Jobb lesz, hogy ha fel ülsz a Deres tsikora,
Ballagj ki Batyadhoz a Csikászo tora!

Nem küldlek ez után már egyéb Munkára,
Csak tavasszal, Nyárba az eke szarvára,
100 Őszszel is szantásra, szena hordására,
Karatson el Mulván, Mehetz oskolára.

Őt vagy hat hetekig akkor tanulgathatz,
A Grammaticához ismét hozza foghatsz,
Akkor is fojtaban ottan nem maradhatsz,
Engem szegénységre azzal nem jottathatsz.

105 Mert én te helyetted munkást nem fogadok,
Nád vagonak erted negy garast nem adok,
Ha nem veled edjütt Nád vagot Ragadok,
Vagom a Nád kevet, tsak meg nem szakadok.

FIA A PARASZTNAK

110 Ugyan ez az oka el bujdosasomnak,
Hazámtól meszsziire el tavozásomnak,
Hogy ezek artanak én tanulasomnak,
Nintsen vege soha munkalodasomnak.

115 Azért édes Apám, ne is varj engemet,
Többet a mezőre nem küldőd fejemet,
Inkább villa helyett forgatom könyvemet,
Mert az által varom én tisztességetem.

120 De míg el indulnék, fordulok hozzátok,
Kedves jó barátim, jót kívánok rátok,
Legyen az Ur nektek kegyelmes Atyátok,
Minden dolgotokban hűséges dajkátok.

Kedves édes Apám, te tőled Sem szánom
Szíves aldasomat, hanem azt kívánom,
Az Isten meg adjon, el hidd, ezt nem bánom,
Isten már hozzátok, ez nem dinom dánom.

PARASZT EMBER

125 Piha, be sajnálom tselekedtetem,
El szalasztom, látom, kedves gyermekemet,
Nem nyugtathatom meg rajta az eszemet,
Felek, veszély eri erette fejemet.

130 Jaj, már hova legyek, kit külgyek mezőre?
Kivel mennyek már én faért az erdőre?
Ugyan miért valem most én ilyen dőre?
De talán haza jő a Más Esztendőre.

A MŰ ADATAI

Lelöhelye az OSzK Quart. Hung. 3651. jelzetű kézirata: **Magyary-Kossa István Vegyes jegyzetei** 13b—16a. A „Más actus” az előtte álló *Susanna Historijára* utal, melyet ugyanebben az évben március 13-án adtak elő. A kéziratról lásd az előző szám alatti jegyzetet. A szöveg nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ, MÁSOLÓ

Az erre vonatkozó jegyzetet lásd az előző szám alatt!

FORRÁS

Nem valószínű, hogy ennek a mindennapi életből vett jelenetnek írott forrása lenne. A darabot író iskolamester tárgyát a tapasztalatból meríthette. Szükség volt a parasztszaládban a munkás kézre; az volt a gyakorlat, hogy a gyerek csak akkor járhatott iskolába, mikor a mezei munkában nem vették hasznát. Érdekes, hogy a tanulást ellenző apával szemben mennyi „prókátora” akadt a tanulni akaró fiúnak. A darab a rendszeres iskolába járás ügyét propagálta.

ELŐADÁS

A „beszélgetés” az ekeli református kisiskola 1767. évi vizsgája alkalmával esett meg, ahogyan erre a címben pontos utalás történik.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A versszakok számozásától itt is eltekintettünk.

A szerepneveket egységesítettük, ezért a 13., 21., 29., 41., 53., 85., 93., 125. sor előtt a PARASZT^{ot} kiegészítettük az EMBER szóval, és FIA A PARASZTNAK^{ot} írtunk a 61., 89., 119. sorok FIU^{ja} helyett.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

14 *Vagy inde vagy unde* — így vagy úgy

32 *hajatok* — olv.: halljátok

35 *eszteke* — a. m. ösztöke: vasvégű bot, mellyel az ekét tisztítják, az ökröket ösztökélik

36 *bika Cseke* — a bikacsök korbácsszerű fenyítőeszköz

65 *kápsával* — tarisznyával

78 *vajtó* — mérőedény

84 *kápát* — olv.: kapát

96 *tis* — te is

97 *Csikászo to* — Határrész neve lehet, vagy olyan tavat jelöl, ahol csíkkal lehetett fogni

103 *fojtaban* — egyfolytában

17.

BÖKÉNYI JÁNOS
ACTUS A MESTEREMBEREKRŐL

EKEL, 1768

[A SZEREPEK:

GYERMEK
MÁSİK
SZŰTS
VARGA
CSIZMADIA
SZABO
KOVATS
TAKÁTS

ÁTS
ASZTALOS
BORBÉLY
MOLNÁR
FAZEKAS
MESZÁROS
PARASZT
MÁSİK GYERMEK]

Más actus A MESTER EMBEREKRŐL, mely 1768dikban producaltatot. Melyben beszélgetnek két tanulo és némely mester Emberek

GYERMEK

Ime, látod, frater, addig törekedtünk,
Hogy az Examenen által verekedtünk,
Ugye, hogy jól jártunk, mert meg menekedtünk
A Grammaticatol, melyel veszekedtünk.

5 Nosza, rugjuk farba már a Grammaticat,
Ne tanuly már többé te is Coniuncticat,
Jobb, ha Mészarossal fogunk barna bikát,
Vagy más Mesterségben tanulunk practicat.

MASIK

10 Nem bánom, jó Pajtas, alyunk mestersegre,
Három esztendőtske juttat legénysegre,
Mestersegünk után penzünk is lesz vegre,
Még talán idővel kapunk is tiszttségre.

15 Csak hogy nem tudhatom, melyik mestersege
Lenne jobban dolgunk, s menne jobban vegbe,
Mert mindenik nehéz, vege van ketsegebe,
Veghez vihetyük é vagy nem tisztsegebe.

SZŰTS

20 Hallom, jó fiaim, a ti szándektokat,
Adjátok én hozzam szűtsnek Magatokat,
Nem Sok idő mulva szabadulástokat
Varhatyátok, vegre boldogulastokat.

Cím: II Komédia A' mester emberekről. Oskolá-
ban tanult Gyermek tanátskozása.

1 II [A sor előtt:] ELSŐ GYERMEK

5 II Coniuncticát

6 II te is többé Grammaticát

10 II [A sor előtt:] MÁSODIK GYERMEK

12 I Meg II Még idővel talán

17 II [A sor előtt:] POLLIO [!] fiaim akaratotokat

Szütség volt világon leg első Mesterseg,
Mert ködmönt elsőben tsinált volt Jstenseg,
Midőn tiltott fárol evett volt emberség,
Nyilván valova lett a Mezitelenség.

GYERMEK

25 Alo, pelhes Apa, bűdös vagy a börtöl,
Még az eteled is nem Űres a szőrtől,
Az Isten őrizzen a Csávás tsömörtől,
Labunkat őrizzük az eféle törtől.

30 Azért, Apa, innen lábod utat végyen,
Mért közzülünk egy is szütsnek el nem megyen,
E féle gondolat tőlünk tavol légyen,
Oszoly azért, Apa, mig nem követ szégyen!

SZÜTS

35 Piha, bezzeg nekem meg esék veszettül,
Tartani sem tudtam az ily felelettől,
Idegenek vagytok a kegyes eleттől,
Itt hagylak, Nöttetek mert igen feslettül.

VARGA

40 Hogy ki adtál, fiam, a szütsön, szeretem;
Jer varga Inasnak, bered meg fizetem.
Vagyon penzem, vagyon talpért betsültem,
Jo vargáva tészlek, ha szerit tehetem.

Soha meg nem bánod, hogy tanulásodat
Félbe szakasztottad elme rontasodat,
Ha egyszer vegeszhedd inaskodasodat,
En is munkalkodom boldogulasodat.

GYERMEK

45 Piha, Cseres körmű, bőr koppaszto varga!
Lam, olyan bűdös vagy mint a koszos sárga,
Látod, frater, itten ő miért tsavarga,
Hogy predát kaphasson, itt azért kavarga.

22 II tsinált volt elsőben
23 II evett az
25 II [A sor előtt:] PUER
29—36 [Hiányzik.]

37 II [A sor előtt:] SUTOR vel CERDO
41—44 II [Hiányzik.]
45 II [A sor előtt:] PUER
47 II frater ő is itt

50 Nem kell bűdős tsered, hord el te magadat,
Mert ha neked esem, be töröm Agyadat,
Csak koptasd a bőrön kaszadat s fogadat,
Nem találhadd köztünk remenlt fuvarodat.

VARGA

55 Ha a körmöm tseres, nem tseres erszenyem,
Amelybe berakom sok szép keresmenyem,
Jo fris etelektől frissülget az inyem,
Mint titeket sokszor, nem tsal meg remenyem.

60 Azért, jo fiaim, engedelmesebben
Bár szoltatok volna embersegesebben,
Valhattunk volna így egymástól el szebben,
Az én szívemnek is lett volna könnyebben.

CSIZMADIA

Nesze neked, suszter, inas Vasárlásban
Meg adák a fuvart a bőr tsavallásban,
Hiszem jobb lesz nekik, ha tsizma varrásban
Töltik idejeket kordovány szabásban.

65 Jobb is lesz, ötseim, hogy ha ra adjátok,
Magatokat nekem hittel ajánjátok,
Három Esztendőre karmasin Csizmátok
Lészen, fel fogadom, Ambár probalyátok!

GYERMEK

70 Biztatz, Csizmadia, de foggal nem győzzük
A bőr vonást, véled te; nem, ha meg főtzzük,
Azért mesterseged mostan el mellőzzük,
Jó bőrodet s talpad, hidjed, nem kettőzzük.

75 Mint a kit a kőszvény gombolyag formara
Őszve huzott, s pupot fűzött az határa,
Te ugy gömmedezel, mikor a kaptára
Útőd a szép tsizmát; eb megy ily Munkára.

51 II 's magadat

52 II találod

53 I [A sor elől hiányzik:] VARGA

53—60 II [Hiányzik.]

61 II [A sor előtt:] COTHURNARIUS

62 II adták

63 II nekünk

64 II Töltyük mi időnket

66 II nékem kézzel

69 II [A sor előtt:] PUER

70 I veled II hanem

72 II Tő bőrodet; hiddel

73—84 II [Hiányzik.]

CSIZMADIA

Jaj, jaj, be darabos ez a rut felelet,
Szébbet reménlettem, hogy töletek lehet!
De valyon, hogy e kepp lett, rola ki tehet?
80 Töletek külömbet senki sem remélhet.

Gazság a dolgotok, ostoba parasztság,
Ekép motskolodni mely nagy gorombaság!
Emberül szollani lett volna okosság,
El megyek, nem kell itt a Csizmadiaság.

SZABO

Hallom, jo fiaim, tiszta mesterségre
85 Vagyon szándekotok, nem a susterségre.
Jőjjetek tanulni hozzám embersegre,
A szabóság után penzre kaptok vegre.

Jertek hát, Őtseim, e tiszta mesterseg,
90 Ra is szorul erre mindenféle kösség,
Szűts, Varga, Makher is, Paraszt, Ur, Nemesség,
Ha inasnak jöttök, nem lesz esztelenség.

GYERMEK

Hazug Mesterseged, Menten minket el veszt,
Mert ollod kiáltya, tsend el ezt, lopd el ezt;
95 Azért most személyünk békével el ereszt,
Hogy poszto lopasért ránk ne szályon kereszt.

Mas, az Mesterseged ilyen személyekhez
Nem illik ily Nemes Uri személyekhez,
Ha nem tsak oly töves apro emberekhez;
100 Hord el hát magadat, mert rugok seggedhez!

SZABO

Hantorgatod, őtsém, Uri termetedet,
Nem szabonak termett szép legénysegedet,
De meg bizonyitom, hogy ebben vegedet
Nem ered, akarmint tekerjed eszedet.
105 Mert ezt meg esmerik itt minden emberek,
Csallokőzi szabok mind derek legenyek,
Nem oly segg dugaszok, a mint ti velitek,
El megyek, már többet nem szolok veletek.

85 II [A sor előtt:] SÁRTOR

89—92 II [Hiányzik.]

94 I tsendel II [A sor előtt:] PUER; tsend el

95 II Azért szegény fejünk

96 II ne száljon ránk

97—108 II [Hiányzik.]

KOVATS

110 Ősém, erős Gyermek vagy, a mint látom Már,
A pőrőly kezébe be illik, probald bár!
Egy patko szeg ütés mindjárt egy penzeljár,
Ha sokat kalapalsz, sok penzt erszenyed vár.

115 Gyere hát Kovátsnak, karát meg nem vallod,
Esztendeig s felig tsak tüzet fuvallod,
Más kalapálását te tsak nézed s hallod,
El hidd, meg idővel másnak is javallod.

GYERMEK

120 Ha a kalapátsad olyan könnyű volna,
Mint a Grammatika, Nyelvem nem is szolna,
De nagy terhű feje, félő, meg tsufolna,
Kivált tüzes balhad ha velem hartzolna.

Azért te el mehetz, mert mestersegedben
Nem kivanunk kapni szurtos műhelyedben,
Nints gyönyörűségünk szén egetesedben,
Loduly, füstös, kormos, otsmány személyedbe!

KOVATS

125 Nem nehéz, jo fiam, ez a kis kalapáts,
Ennél erősb dolgot dolgozik minden áts,
Ha ezt emelgeted flőstőkőd lész kaláts,
Mert kalátsot eszik minden nap a kovats.

130 Mikor mások fáznak, én akkor nem fagyok,
A lo patkolásért Nyeresegim Nagyok,
Meg ma nem mosdottam, szurtos azért vagyok,
Már többet nem szollok, néktek bekét hagyok.

TAKÁTS

135 Szerelmes jo fiam, én vagyok a Takáts,
Kinek fizet sokszor a vás verő kováts,
Jer takáts inasnak! Nem szur ott a forgáts,
Mert meg simitotta szövő szekem az Ats.

109 II [A sor előtt:] FABER FERRARIUS

113—116 II [Hiányzik.]

117 II [A sor előtt:] PUER

118 II Mint a rudimenta

119 I felő II feje engem meg

124 II Vesz el füstös

125—132 II [Hiányzik.]

133 II [A sor előtt:] TEXTOR

135 II szur meg a

136 I szöve; Atz

Tizen öt réf vásznat ha le szósz napjában,
Minden héten husz penzt tehetz a taskában,
Kivált Bőjt második és Szent György havában,
140 Űresseged is lész Szent Jakab tályában.

GYERMEK

Penészes kenőtsű bátya, kapállozni
Nem tanultam kezzel, lábbal rugdalozni,
Mihelyt meg láttalak, mindjárazt irtozni
Kezdettem te tőled borzadni, változni.
145 Mint a ki meg dörült, te ugy bolondozol,
Kezeddel, laboddal a midőn dolgozol,
A fonál lopással karokat okozol
Masoknak, Magadnak nyereseget hozol.

TAKÁTS

Nekem mondod, de te, ladd, bolondoskodol,
150 Midőn gyermek eszszel e kent okoskodol,
Jobb lesz, a szaboval hogy ha vakoskodol,
Mint sem ha takatstsal együtt munkalkodol.

Nem ditsirem, hidjed, szollom az igazzát,
A mi Mestersegünk ditserje meg magat,
155 Hogy ha ez nem volna, hogy viselnél gatyát,
Ha jo eszed volna, ennek fognád partyat.

ÁTS

Nem volna bolondság, ha szerentsem lenne,
Ez a két jo gyermek, ha jo választ tenne,
Azért szollok velek, mig lábok el menne,
160 Ha inasnak jőne, kárt nem valna benne.

Hallod é, jo fiam, nez tsak az én számba,
Sok féle mesterség szorult az Agyamba,
Kerek mives, pinter, áts vagyok házamba,
Ha hozzam jösz, tanulsz fát tsinálni hámba.

141 II [A sor előtt:] PUER

143 I mindjá(j)rászt

144 I tőled <irtozni> borzadni II tőled meg válni
's távozni

145 II meg kábul

149—160 II [Hiányzik.]

155 I <ne> hogy [Ráírva.]

161 II [A sor előtt:] FABER LIGNARIUS

163 II Kollár pinter bodnár

164 II fát faragni

GYERMEK

165 Kerek mives, Bognár, áts mester el mehetz,
Csuf mestersegedre *minket* ra nem vehetz,
Mivel erős munka, penzre szert nem tehetz,
Siros levetsket is igen ritkán ehetz.

170 Hidjed, alá való, Apa, Mesterséged,
Szegény vagy, meg iszod keves keresményed,
Hogy bennünk busitasz, nintsen emberseged,
Takarodj előlünk, eb a szegényseged!

ÁTS

175 Ho, szerelmes fiam, nem tudsz a dologhoz,
Azért szolsz ily durván jo hivatalomhoz,
Hanyod, hogy a jo bor sokszor fér torkomhoz,
Nem tagadom, illik mert erős munkához.

180 De ha iszogatom, van is innya mire,
Erszenyemre iszom, nem iszom senkire,
Mert ha ezt követném, volna Annak hire,
El megyek, sajnállom, faradtam ennyire.

ASZTALOS

185 Sok macher próbált már, fiaim, titeket,
A kik is igertek nektek sok penzeket,
De en arra kérlek mostan benneteket,
Jobb lészen tanulni tsinálni szekeket.

Asztalos vagyok én, Mensát gyalulगतok,
En hozzam inasnak adjátok Magatok,
Firnajtgot tsinalni tőlem tanul hattok,
Esztergályt is nalam neha neha láttok.

GYERMEK

190 Fa szabo Nem voltam biz én, nem is leszek,
Inkább egy kis Cápsát a Nyakamba vészek,
Erről bizonytságot Mihály előtt tészek,
Oszoly, mert kezeim reád ütni készek!

165 II [A sor előtt:] PUER; Kollár pintér bodnár

166 I miként II Mert mesterségedre minket

169—180 II [Hiányzik.]

181 II [A sor előtt:] ARCULARIUS

186 II Asztalos inasnak

189 II [A sor előtt:] PUER

191 II János előtt

192 II Menny el mert

195 Tel túl az o deszkát te meg gyalulगतod,
Görtsit, hasadását be firnatzolगतod,
Uj gyanánt az otskát ekkép aralगतod,
Mejjért Még pokolba notád dudolगतod.

ASZTALOS

200 Edes fiam, hidd ezt, tóled nem reménlém,
Hogy ily őkőr modra feleleted vennem,
Szint ugy ég az ortzam! Ugyan el szegyellém,
Csak valamit nezek, mert fejed be tórném.

El hiszem, jo ember, a kitől tanultal,
De az embersegtől éppen meg fosztattál,
Kár, hogy oskolaban sok ideig jartál,
Diszno, rosز gaz ember, ladd, mire fakasztál.

205 Tudd meg, ha nem nezném, hogy ha emberségem,
Be tórní fejedet volna merészségem,
Nem is félnék, volna mert Annyi költségem,
Hogy Biro előtt is volna mit fizetnem.

210 Beste kurafia, Mást ily gyalázattal,
Más ehez fogható embertelen szokkal
Ne illes, mert agyba ütlek e gyaluval,
Most Maradj magadnak, diszno, eb agyaddal!

BORBÉLY

215 Csak el néztem én még egyéb miveseket,
A kik utannatok hanyták a leseket,
De a Borbely Mester haladja ezeket,
Jöjjetek hat hozzám, adjatok kezeket!

220 Gyönyörű hivatal a mi Mestersegünk,
Ketzer tsak egy héten borotvalni tisztünk,
Annak vege léven, bekevel ülhetünk,
Mondhatom, több időt heveressel tóltünk.

GYERMEK

Nezd el, frater, itten még mit kell hallani,
Hohér inasságra akarsz é Allani?
Tudja mesterségét igen javallani,
E Borbély nem sajnál minket sarkallani.

193—212 II [Hiányzik.]

198 I okőr

213 II [A sor előtt:] TONSOR; még én

214 II ő leseket

217—220 II [Hiányzik.]

221 II [A sor előtt:] PUER; mit kell még itten

225 Mennyi Borbély, Annyi korhel szokott lenni,
Egy kosz faragasért két garast fel venni!
Azért asztalodnál nem kivanunk lenni,
Otsmány Sebeidet irral, sirral kenni.

BORBÉLY

230 Frater, a'mint hallom, igen fennyen beszélsz,
Szép Mestersegünkről tsak tsekelyen ítélsz;
Csudálkozom, fattyu, hogy én tőlem nem félsz,
Tőlem még ma olyat kapsz, a mit nem remelsz.

235 Látom, hogy van eszed, de nints okosságod,
Nem halgathatom el nagy gorombaságod,
Ki nyilatkoztattad most balgatagságod,
Borbély Mestersegre hogy nints kivánságod.

MOLNÁR

240 Ótseim, halyátok, szollok jozan fővel,
Ma tsak tiszszer szoltam palinka főzővel,
Csak ket itzet velem itatott erővel,
Hogy erősebb légyek, mikor kúzdóm kövel.

De hogy szándekomat mondjam Sietseggel,
Jere tsak, jo fiam, velem frisseséggel,
Molnár inas ha lész, jársz jo nyereséggel,
El hidd, nem tserelsz meg semmi Mesterseggel.

GYERMEK

245 Hazusz, lisztes Bátya, mert tsupa reszeg vagy,
Okosan beszélni a palinka nem hagy,
Korhely reszregséged ki mondhatatlan nagy,
Tsak akkor nem iszol, mikor a szád be fagy

250 Valamennyi Molnár, az mind annyi tolvaj,
Egy merő lisztből is ha nem lophat, nagy baj,
Iszik osztan, torka mert sikos mint a Vaj,
Ezért gyötör vegre a pokol béli raj.

255 Meg is kommendalni mered Mesterseged,
Honnan vagyon hívni minket mereszséged?
Minket is veszteni akar hitlenséged,
Atkozott, rut, Hazug tolvaj, reszregséged.

226 II faragásért kész
227 II kivanunk enni
229—284 II [Hiányzik.]

232 I meg
237 I [A *jozan* z-je ráírva v-re.]
254 I mereszéget

MOLNÁR

Ember vagy te, diszno? Nem tom, hol tanultal.
Kár volt, hogy Anyadban meg ott benn nem fultal,
Még kitsiny korodban, kár, hogy ki nem multal,
260 Ily bestelen szokkal ram miatt fordultal.

Ha Apád nem nézném, el hidd, meg vernélek,
Meg emlegethetnél majd, ugy meg törnelek,
Ústöködnél fogva szemétre Vetnelek,
Itt vesz, nalad nélkül én ugy is el elek!

FAZEKAS

265 Nosza, jo Ótseim, ha szom fogadnátok,
Két avagy három szom lenne ti hozzátok,
Fazokas inasnak, kerlek, állanátok,
Tudom, dolgotokat hogy meg nem bálnátok.

270 A korongot te már birnád rugogatni,
Szép készült Agyagbol tálat tsinálgatni,
Könnyebb ez, mint Atstsal nagy fát bárdolgatni,
Vagy a Meszárossal bikát szalaszgatni.

GYERMEK

275 Nem vagyok én Diszno, hely, penészes bátya!
A fazokas a Sárt mert ugy gyurogattya,
A Diszno a gyepet miként túrogattya.
Ily tsuf mestersegre magát ki adhattya?

280 Neis beszély sokat, el mehetz előllem,
Szegyellem, hogy fel is teted ezt felöllem,
Hogy fazokas lennék. Takarodj mellöllem!
Ezt kelle é bátya, ki hozni bellöllem?

FAZEKAS

Ne hadd még ott, fiam, kerlek, az Oskolat,
Mert még nem sokat tudsz betsület regulát,
Látom hogy még szemed tsak az orrodig lát
Azért lotyog nyelved ily hitván fabulát.

259 I Meg
274 I met
278 I ez

281—283 meg
284 I lotyo<k>g

MESZÁROS

285 Kedves edes fiam, be igen sovány vagy!
Sajnálom, hogy fogad és két szemed oly nagy.
Latod, a kővérség engem járni sem hagy,
Jere Meszarosnak, a szád sirtol be fagj.

290 Ez mi mestersegünk mi nem alávalo,
Czigany is meg nyuzza, ha meg döglük a lo,
De a hizott őkrőt, mely meg enni valo,
Meszaros kez által üti le a taglo.

GYERMEK

295 A bolond is tudja a te Mesterséged,
Nem szükség tanulni, bizonyoson hidjed,
Tudom, te magad is ciganytol szemléted,
Tavalyi ju dögben мүdön modját vetted.

300 De én a patzallal nem szoktam bajlodni,
Vágo hajtásában szörnnyen morgolodni,
Ebekkel egy kontzon rut volna kotzodni,
Azért tessék kednek masutt forgolodni.

MESZÁROS

Ennye, eb atkozta, nintsen emberséged,
Meg mutattya szavad, minden fetsegésed,
Fel szurta az Orrom embertelenseged,
Varj, meg fizetz ezért, eb a Nemzetséged!

PARASZT

305 Meg ály, Mihok, Janko, még én el maradtam,
Mivel a Csákonak enni tsak most adtam,
Sietve hozzátok futottam, szaladtam,
Be jól jártam, hogy még reatok akadtam.

310 Hátha Parasztságra adnátok Magatok,
Szolgaim lennétek, mikor szántogatok,
Szolgalatotokért egy tinot adhatok,
Egy egy szűr dolmánt is talam tsinaltatok.

285 II [A sor előtt:] LANIUS

286 I két [Értelemszerűleg javítottuk.]

288 II sirtol szád

289—296 II [Hiányzik.]

289 I [Az *alávalo* szóban a *v* ráírva *l*-re.]

297 II [A sor előtt:] PUER; A' бүдös patzallal

300 II kennek másutt tessék

301—304 II [Hiányzik.]

305 II [A sor előtt:] RUSTICUS; Feró, Gyuró én még

306 II Csákonak most ennie

307 II hirtelen szaladtam

308 I meg II még

315 Nemzetes Uraim engem tsak nevetnek,
De ha en dolgozom, őt tsak ugy élhetnek
Mestersegek szerint penzre szert tehetnek,
De ha kenyerek nints, engem emlegetnek.

320 A Császár is evett már az én Munkambol,
Szamára szép buzat adtam kamarámbol,
Minap is egy lovat fogtam ki a hambol
Alaja, Istutstse, ezt hallád a számbol.

GYERMEK

Paraszt ember vagy te, a mint gondolhatyuk,
Read ezt a nevet méltán ruhaz hatyuk,
El hidd, meg földedet mi nem szántogatyuk,
Tinodért, szűrödert marhád nem itattyuk.

325 Lelkedtől meg válva, baromi eleted,
Elsz te e világon, tsak egy fél életet;
Hitedről mondani nem tudsz iteletet,
Vár hatz a fejedre tüzes lehelletet.

330 Loduly azért innen, nem kell parasztságod,
Baromhoz hasonló nagy rabotaságod,
Legyen bator itten penzed, gazdagságod,
De holtod után lész boldogtalanságod.

MASIK GYERMEK

335 Ne disputály, frater, ezzel a paraszttal,
Hitván, gaz, ostoba, szél hozta harasztal,
Jere Mendikásnak, Isten fel magasztal,
Szenvedesünk után vegre meg vigasztal.

340 Sok derek emberek mendikasbol lesznek,
Idővel azokbol püspököt is téznek,
Fő birónak, nemélyt fiscusnak be vesznek,
Ki meg Vitzispanya lesz valamely résznek.

314 II ugy ehetnek

315 I szet

316 II nints akkor

320 I [A *hallád* szóban javitgatás van.] II Alo
engem vttse ezt hallod

321 II [A sor előtt:] PUER

323 II De hidd el földedet

324 II borjud nem

325 I eleted II életet

326 I feleletet [Értelemszerűleg javítottuk.] II egy
fele létet

329 II azért tőlünk

330 II nagy tudatlanságod

333 II [A sor előtt:] PUER ALTER

337—352 II [Hiányzik.]

339 I nemély

A mendikási jus ama szép tudomány,
Istentől adatatott drága fő adomány,
Mely attol meg foszszon, nints olyan ragadomány,
E bizony igazság, nem köz hir, hallomány.

345 Nintsen e vilagon soha oly dragakints,
Míntha az ajakon a tudomány kilints,
De a tudatlanság lélek győtrő bilints,
Kerlek hát, másokat erről erősen ints.

350 A Mendikássagra kedve kinek lenne,
Most jőne el vélem, masuva ne Menne,
Bizonyal allitom, kárt nem vallna benne,
Ezt szollank, mig innen labunk utat venne.

355 Szerelmes Baratink, Már Isten hozzátok,
A mi személyünket többbe nem lattyátok,
Eljenek bekével Atyátok s Anyátok,
Egész éltetekben kerüljön az Atok.

A MŰ ADATAI

Az I. forrás **Magyary-Kossa István Vegyes Jegyzetei** (OSzKKt Quart. Hung. 3651) 16a—21b. A szöveg után „Finis” záradék olvasható. A kolligátumban ez a harmadik színjáték. A kéziratról a jegyzetet lásd a 15. sz. alatt. A darab nyomtatásban itt jelenik meg először.

A II. forrás az ún. **Szentgyörgyi József-gyűjtemény** (TREDN R. 702 ff. jelzettel) 36—43. lapja (STOLL 333). Kiad. SALÁNKI József, DSz 1929. 251—255. A szöveg után „Vége” záradék áll. Szentgyörgyi József az Ekel szomszédságában lévő, Komárom megyei Aranyoson született 1765-ben. Apja hosszú évekig itt volt prédikátor. Fent említett gyűjteményét már 1779 előtt kezdte összeállítani. A mesterségvetélkedést feltehetőleg az aranyosi kisiskolában is eljátszották, abban a rövidebb formában, ahogyan azt Szent-Györgyi gyűjteménye tartalmazza. Ez a változat 192 sorral rövidebb, mint az Ekelen 1768-ban eljátszott „actus”. Az egyes mesterségek képviselői, a gyerekek rövidebben beszélnek, a molnár és a fazekas szerepe egészen elmaradt. Kétségtelen, hogy a játék rövidített alakban is előadható volt. Szentgyörgyit 1780. április 27-én vették fel a debreceni kollégium togátus diákjai közé (THURY, i. m. II. 350).

SZERZŐ, MÁSOLÓ

Az erről szóló jegyzetet lásd a 15. szám alatt!

FORRÁS

A mesteremberekről szóló vetélkedésekben a különböző foglalkozások képviselői dicsérik saját mesterségüket, hogy annak kitanulására bírák az elemi ismereteket, a gimnázium első osztályait elvégzett tanulókat. A jelen darabban a gyerekek elég gorombán csúfolják ki a különböző mesterségek űzőit, s

347 I lelek
355 II Éljetek

356 II Nemzettségetekkel kerüljön

ahogyan az utolsó szereplő beszédéből kitűnik, szívesebben választják a továbbtanulást. Minthogy szegények, szolgálóikként (mendikánsként) szándékozzák folytatni a gimnázium magasabb osztályait.

A téma népszerű volt az iskolai színjátásban mind a protestánsoknál, mind a katolikusoknál. (Vö. a 10., 12. sz. alatt közölt darabokkal!)

ELŐADÁS

A vetélkedést az ekeli kisiskolában játszották el 1768-ban, bizonyára a vizsga alkalmával. Az előtte lévő évben is játszottak ehhez a játékhoz bizonyos mértékben hasonló témájút, melyben a parasztember nem akarta, hogy fia tanuljon. (Lásd az előző szám alatt!)

Szentgyörgyi József gyűjteménye megengedi annak feltételezését, hogy az ekeli vizsgaelőadást a szomszédos Aranyoson pár esztendő múlva szintén eljátszották.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunk szövegét a teljesebb változatot tartalmazó I. forrásból vettük. A II. forrás rövidítéseit, variánsait lapalji jegyzetben közöljük. Szentgyörgyi feljegyzésében a szereplő mesterek neve latinul szerepel:

ELSŐ GYERMEK (PUER)
MÁSODIK GYERMEK (PUER)
POLLIO[!]
SUTOR VEL CERDO
COTHURNARIUS
SARTOR
FABER FERRARIUS
TEXTOR
FABER LIGNARIUS
ARCULARIUS
TONSOR
LANIUS
RUSTICUS

A versszakok sorszámát itt is elhagytuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

4 *Grammaticatol* — tágabb értelemben a latin nyelvtan tanulásától. A *grammatica*-osztály 1768 táján a kisiskolák felső osztálya volt. Legtöbbször egy osztályban tanultak a *grammatisták* és a *conjugisták*. Helyenként volt külön *classis conjunctica* és *classis grammatica*. (Vö. az 5—6. sorral!)

27 *Csávás* — moslékos; a *csávás csömörtől* — a бүдös csávázó létől okozott émelygést, undort jelentheti

64 *kardovány* — szattyánbőr

67 *karmasin* — piros bőrből készült

70 A sor értelme nem világos; *meg főtztük* — elszakítjuk (Vö. a német *setzen* szóval!)

75 *gömmedel* — görnyedsz

91 *Makher* — irányító személy, vállalkozó (Vö. a 181. sorral!)

99 *töves* — tűs

114 *tüzet fuvallod* — a tüzet fűjtatod

127 *flóstkód* — reggelid

137 *réf* — rőf, kb. 78 cm

139 *Bőjt második hava* — március; *Szent György hava* — április

140 *Szent Jakab tályában* — Jakab apostol napja július 25-e

145 *meg dörült* — ostobává lett (Vö. a dőre szóval!)

- 187 *Firnazot* — olajos kencét
190 *Cápsát* — kápsát, tarisznyát
191 *Mihály előtt* — Szent Mihály napja (szept. 27.) előtt; e tájt kezdődött az iskola.
193 *Tel túl* — tél-túl, azaz nagyjából
228 *sírral* — olv. zsírral (Vö. a 288. sorral!)
250 *merő* — mérő, szemes termés mérésére szolgáló űrmérték, 62,5 liter
264 *Itt vesz* — Vessz itt!
273 *hely* — olv.: hej
284 *lotyog* — locsog
330 *rabotaságod* — fárasztó robotmunkád
335 *Mendikásnak* — szolgálóknak

18.

BÖKÉNYI JÁNOS
A HALÁL BESZÉLGETÉSE

EKEL, 1772

[A SZEREPEK:

HALAL
KOLDUS
GYERMEK
MENYETSKE
KATONA
RESZEGES

PAJTÁSSA
KERESKEDŐ
KORTSMÁROS
VEN ASZSZONY
ADHORTATIO]

1772dik Esztendőbéli exameni alkalmatossággal való Productiona készült actus. Mely is producaltatott akkor Ekelben. Melyben beszélgetnek Az Halal, Koldus, Gyernek, Menyetske, Katona, Reszeg Ember és a Kereskedő Ember, Kortsmáros és a Vén Aszszony

HALÁL

Gyere szegény ember, itten ne nyomorogj,
Mások fala alatt ne szenvedj, kutzorogj,
E rongyos Subában tovább ne sugorogj,
Jer a más világra, velem hát kezet fogj!

KOLDUS

5 Tavozz, mi szerzet vagy, ugyan rad vonitok,
E somfa görtsössel rajtad igazitok,
Talám Morio vagy, mint hozzád sajdítok,
Nem ne~~z~~hetek réad, tsak hátat fordítok.

10 Ne tsufold a szegényt, velem ne kőtekedj,
Undok termeteddel tavoz, ne berzenkedj,
Azt gondolod, félek, de ugy ne velekedj,
Nesze, ha nem hiszed, már dologra eredj!

HALÁL

15 Lassan, szegény Őreg, oly fennyen ne beszely,
Rongyos vagy, tsudallom, hogy lehetz ily kevély,
Nem Morio, de Mors vagyok, hát tőlem fély,
Azért sem engedek, bátya, hogy tovább ély.

KOLDUS

20 Jaj, Jaj, várj egy kitsinyt, nem tudtam, hogy ki légy,
Ne bánts, edes Uram, tőlem inkább pénzt végy,
Vagy botsáss el engem, jobb lész, amoda mégy,
Van ott halni való hat, hét vagy tizen negy.

Cím: Regesz [Értelem szerint jav.]
2 sugorog<y>j

8 neztetek

HALÁL

Ne igazgass engem imide, amoda!
Itt, amott, mi vagyon, tudom én, Kitsoda,
Oh, szegény, penzed is előttem mitsoda,
Jere, mert a kaszám reád igazoda!

GYERMEK

25 Jere, Pista, Gyurka, a porbol Csibéket
Más egyebb madarat, kis verebetskékét,
Vagy ez len Csepüből Csikót jaczo feket
Csinályunk, mivel már tudjuk a letzkéket!

HALÁL

30 Jőszte, fiam, Te is, ne jadtzál a porba,
Te vagy most ez uttal előttem a Sorba,
Kostoly béle, igyál a halálos borba,
Majd isznak mások is rád kelendő torba.

GYERMEK

35 Atyam s edes Anyam, jaj, jaj, nem tudjatok,
Majd el visz a halál, a kezem fogjátok,
Személyemet talan Soha nem lattjátok,
Ekes beszedeim többbe nem hajjátok.

Jaj, Jaj, kedves Atyam, kerlek, hová lettél,
Szerelmes jó Anyam, jaj, hova mehettél,
Hogy segítsegemre mostan nem lehettél?
40 De hiszem meg mostan ingyen sem félhettél!

HALÁL

Nem felek én, fiam Apadtól, Anyádtól,
Meg az ő nyakok is szakad e kaszától,
Nem félttem én soha urtól, sem szolgától,
Fustélytól, sem ki vont villongo szabjától.

MENYETSKE

45 Ugyan, Komám Aszszony, ottan mit arulnak,
Mitsoda lehet az? Mely Sokan bamulnak;
Ugyan gyurjak egymást, Sokan majd meg fulnak,
Majd veszek belőle, rola ha tágulnak.

HALÁL

50 Meg aly, jo Menyetske, közelebb egy szora,
Majd valamit mondok, talám hagyod jora,
Ne gondoly már többet vasarba valora,
Bizony, meg kell halnod, mert eljött az Ora.

MENYETSKE

55 Isten botsáss, szegény, tam meg reszegedtél?
Nem én hozzám küldtek, lam, meg tevelyedtél,
Csuda, ily rossz szokra hogyan vetemedtél,
Ellenem, mint latom, ugyan meg fermedtél.

60 Hallod, az Halálhoz még én nem készültem,
Világi gondokban igen be merültem,
Templomban sem jártam, inkább otthon ültem,
Két holnapon egyszer, jo ha be kerültem.

Mig Más jo Emberek Templomba voltanak,
Addig én Ajakim Masokat szoltanak,
Labaim egy haztol máshoz koborltanak,
Hol ily rosszszak, mint én, sok rossz koholtanak.

HALÁL

65 Ha Ho, jo Menyetske, oka én Nem vagyok,
A te Rosszaságid hogy ily sokak s nagyok;
Ha jot nem követtél, Majd lesznek Hadnagyok,
A kik meg tanitnak, Nem Sok időt hagyok.

70 A Templomba járást tehát vensegedre,
Szent Kegyes eletet öreg özségedre
Akartad te hagyni utolso vegegre,
Jere, nem hagylak én a magad kenyedre.

MENYETSKE

75 Jaj, várj egy kevéssé, ne vigy el engemet,
Meg jobbitom immár feslett eletemet,
Kegyességre adom eszemet s kedvemet,
Istennek szentelem lelkemet s testemet.

80 Békét hagyok Immár a ragalamzásnak,
Minden pletykaságnak, vetkes hazallasnak,
Lész már tőlem gondja a Templom járásnak,
Nem követem többbe rossz példáját Másnak.

HALÁL

Már hogy követhessed, nints időd reája,
Mert im, el érkezett élted vég orája,
Mért volt oly vakmere eddig szived tálya,
Tilalmas dolgokra hogy szüntelen fája.

85 Ha el távoznak is mostan te mellőled,
Csak oly reményességgel vagyok én felőled,
Soha Istent felő nem léssen belőled,
Jere, nem távozzom sohova előled.

MENYETSKE

90 Jaj, Jaj, jo Menyetskék, rolam tanuljatok,
Az Istent felyétek, Templomba járjatok,
Vasárnap, Maskor is ne hivalkodjatok,
Meg terestek előtt hogy ki ne muljatok!

KATONA

Haj, ez a gyöngy elet, a melyet én élek,
Nints oly e világon, a kitől én felek,
95 Há kik meg tamadnak, könnyen bánok velek,
Kardom miatt menten ki omlik a bélek.

Eszem, iszom, vigan tanzolok kedvemre,
Soha még semmi felsz nem jött a szivemre,
Nem rantott e világ Hajogot szememre,
100 Tsak magamra, gondom nints feleségemre.

Szegény paraszt legény az ökör után hál,
Annak idejében majd meg szakad, kaszál,
De ládd, a Katona mely modosan setál,
Iszik, tanzol, Ugrál, jo kedvel kiabál.

HALÁL

105 Ha nem rantott világ halyokot szemedre,
Ha soha semmi felsz nem jött a szivedre,
Jó most, midőn járok ezennel vegedre,
Sárga Dolmányt Rántok, latod é testedre.

110 Ha nem tudtad magad modosan forgatni,
Kevély labaidat tanzban fitogatni,
Majd meg tanitlak én bokád kotyogtatni,
Hegedű szo nélkül lejtőst nyomogatni.

81 követhessed
98 meg

100 feletegemre
106 felsz

KATONA

Enynye, szedte vette, utálatos féreg,
Hogy boszszant engemet e száraz fa kéreg,
115 Ezt kell é hallanom, fojtogat a Mereg,
Veszsen kardom miat ez az otsmany féreg.

HALÁL

Lassan, szegény, lassan, kevelen beszéllez,
Gondolom, még kisebb tölgyel is meg ellesz,
Kerelem nélkül is velem meg bekellesz,
120 Pardont adsz, mert többbe Soha nem lehellesz.

KATONA

Soha sem adtam én pardont még senkinek,
Nem láttam Csorbáját még kardom elinek,
Ki kell ma omlani a Hasad belinek,
Melyet veghez vinni tartok én semminek,
125 Terits kőpőnyeget, jere egy szál kardra,
Ha nem akarsz menni előlem utadra,
Majd jokat szabdalok kórságos nyakadra,
Kevereg a Belem sok lotsogasodra.

Emez amaz horta, tette vette, szette,
130 Ez undok állatot rám ki ingerlette?
Látom, hogy a szurkot még ez meg nem ette,
Ezeket fetsegni azért merészlette.

HALÁL

Jol mondod, a szurkot még én meg nem ettem,
Nem ettem, de veled mindjart meg etetem,
135 Mert gögös nyakadra kaszám rea vetem,
Kenyes dög testedet sirba temtettem.

RESZEGES

Szálók, Latzi Sogor, Iszom az Anyadért,
Eleget szenvedtél, tudod, Az Apamért,
Jöszte, igyál edjet most is a fiáért,
140 Vagy jer a tövere, igyunk baratstságért!

118 meg
120 lehelletz
121 122 165 meg

134 etete<t>m
137 <L>Szálók

PAJTÁSSA

Köszönöm, Sogorom, de most nem mehetek
Tővere a bornak, mivel hogy sietek,
Jo dolgozo nap ez, most dolgot tehetek,
Ha minden nap iszom, így el nem elhetek.

RESZEGES

145 Bolondság, mit beszélsz, lám én iszogatok,
Minden nap Kortsmárost gyakran latogatok,
Sem Istent nem félek, nem is dolgozgatok,
Bor, palinka mellett inkább dudolgotok.

Igyunk! Ez az élet. Kinek mit vetettem,
150 Ki mit gondol veled, az arról le tettem,
Ujju, latod, pajtás, be jó kedvett vettem,
Házam nepe gondját mind el felejtettem.

HALÁL

Hát még sem volt elég, pokol pozdorjája,
155 Ház nepe tolvaja, Belzebub szolgája,
Familiad Motska, javaid praedaja?
Telyek be már egyszer dühödt geget taja!

Hogy ha nem engedted a sok intő szonak,
Jere eleibe Itelő bironak,
160 Ki szokta fizetni az ily bor ivoknak
Helyet pokolbeli rut kenköves tonak.

RESZEGES

Ladd, pajtás, én iszom, meg is ő a részeg,
Azt orolya, hogy nints kezebe az Üveg.
Jószte, igyal egyet, jobb lesz, bekelyünk meg,
Szegyellem a nyelved, ream miket petyeg.

165 Latod, Ötsem, még te Nem esmersz engemet,
Nyajjas, baráttságos, jó természetemet,
Azert kissebbited szép betsülletemet,
A porba kevered hiremet s Nevemet.

HALÁL

170 Nem hired, le tested porba temettetem,
Veled njájjassagod mind el felejtetem,
Erantad tisztemet midőn el követem,
Azért ezt a kaszát a Nyakadra vetem.

169 [A sor előtt hiányzik a szerepnév, értelem szerint pótoltuk.]

RESZEGES

175 Jaj, gyilkos, hagy bekét, hadd igyam még egyszer,
Ugy is nem ihatom kedvemre már többszer,
Oh, vajha lehetne bártsak tizenketzer,
De meg nem engedi az atkozott rut szer.

HALÁL

180 Majd ihatz pokolban a kén kőves tóból,
Bővebben, mint ezen szűk szaju korsóból,
Tested is a midőn ki kell koporsóbol,
Nem marad ki, meg tudd, említett hallobol.

KERESKEDŐ

Sogor, mi hir vagyon, minek mi az árra?
Mit venne az ember, hogy ne lenne kara?
Nem tom, a Komam is amott hogy mit vára,
Jo tsomo penzt láttam az erszénybe Zára.

HALÁL

185 Meg ály még, Atyafi, hadd lássam, ki lehetz!
Oly nagy sebbel lobbal valyon hova mehetz?
Gondolom, valamely hazi tolvajt kergetz,
Vagy talám oly igen a Templomba sietz.

KERESKEDŐ

190 Eredj, bizony velem még ma roszzat mondatz,
Templomba járásrol miért gondolkodtatz,
Leshedd a templomot, mig ott meg találhatz,
Esztendőben egyszer jo, ha ott meg lathatz.

195 A Templom küszöbét ha mindeg tapodnam,
Pap Urammal mindig ottan buzgolkodnam,
Kereskedő lévén, ithon hivalkodnam,
Fel kopnék az állam, ha nem iparkodnam.

200 Kedvem szerént, meg hidd, hogy inkább szolhatnál,
El ado hat ökröt hogy ha hol tudhatnál,
Vagy két ezer mérő buzát ha mondhatnál,
Jo oltson Zab, arpát vagy Magad adhatnal.

HALÁL

Jo emberre Kaptal, mert ha meg alksatol
Velem, el hidd, többé hogy nem gondolkodol
Effele dolgokrol, inkább buslakodol
Azon, hogy Templomba ritkán buzgolkodol.

205 Latom, nem esméred még te személyemet,
Nem sokat forgattál eszedben engemet,
Hogy ha hallottad is valaha hiremet,
Alig szenvedhedted emlekezetemet.

210 Kereskedesedben mely sokat bűnhődtél,
Sok szegényt meg Csaltál, hamissan esküdtél,
Sok jot rosznak, s hitvánt jonak erősítél,
Az Isten törvényén ezzel sokat sertél.

215 Látod, e világot mely igen futottad,
Veszendő javaid mint szaporitottad,
Szegény lelked javát hátra hagyogattad,
Melyel Istenedet meg szomoritottad.

220 Jere már, adj számot egész eletedről,
Járásod, kelesed minden lépésedről,
Adasod, vevesed, sok esküvésedről,
Tudj osztán bizonyos jövendő helyedről!

KERESKEDŐ

Oh, jaj, mely hijjában futam e világot,
Melly hijjában üztem a Mulandoságot,
Nem tartám előttem a halandoságot,
Oh, jaj, ha el vesztem a szep Menyországot!

KORTSMÁROS

225 Jaj, be el maradtam, tudom, karamkodnak
A bor ivok eddig ream agyarkodnak,
Hogy sokaig késem, tudom, patvarkodnak,
Még ma minden edént fejemhez tsapkodnak.

HALÁL

230 Hova billegsz, ballagsz, hej, az edenyekkel,
Talam Kortsmaros vagy, bort mérsz az Ittzekkel?
Jere tsak utannam, hadj fel mind ezekkel,
Ne zavarj több jo bort puffasztó vizekkel!

KORTMÁROS

235 Hej, ne kityegj, kotyogj! Látod, dolgom vagyok,
Bor ivoim vagynak, siettetnek nagyon,
Vagy jere be te is, ne légy itt a fagyon,
Vagy oszoly előllem, míg nem tsaplak Agyon.

HALÁL

240 Ho, legény, vege mar Te bor meresednek,
Mert, im, veget vetem gonosz eletednek,
Hogy el vedd jutalmát bor mérő kezédnek,
Mely sokszor okozta hijját mértelkednek.

Hibás mereseddel mely sok gonoszt tettél,
Mikor az Ittzeből jól ki fetsegtettél,
Sokszor a bor közzé vizet eresztettél,
Sokszor a rovásra felesen metztzettél,

245 Gyakran kettőt fogott jegyezgető pennád,
Gyakran nem kimélléd vonítani kretád,
Mely dologert midőn panaszkodtak reád,
Hamis esküvessel erősítette szád.

250 Ha te nem töltötted meg az Itzét borral,
Majd meg töltik neked kenköves vaporral,
Mert Pluto szamodra szurkos olajt forral,
En pedig testedet be lepetem porral.

KORTSMÁROS

255 Oh, átkozott, dög penz, de meg bólondítál!
Gonosz sziv, gonosz sziv, ládd mire indítál?
Mind te okoztad ezt, s így meg nyomorítál,
Jaj, örök veszélyben, jaj, miért borítál.

VEN ASZSZONY

260 Ennye, kú születte, hitván Roszsz embere,
Mitsoda nem remélyt roszt bűzbe kevere!
Alig futhatek el, hogy ott meg nem vere,
Immár eszre vette, hogy tsepűs kendere!

HALÁL

Nosza, öreg Anyya, Te is jer haza már,
Ez a nyaka kasza, latodé, készen vár,
Oly régen a földet hogy tapodod, nagy kár,
De tsak e világban jól eltél volna bár.

265 Eb agyából esett, mit ortzátlankodol,
Ortza nélkül valo, mit bolondoskodol,
Velem és masokkal miért patvarkodol?
Szegyen az ortzádnak, hogy így pajkoskodol.

270 Sok jó embereket, lattam, meg piszkoltál,
Naladnál jobbakat, fertő, meg motskoltál,
Sokakat lattomra világból ki toltál,
Ellenem is, latom, gonoszszat koholtál.

275 Talam azt gondolod, hogy szodat fogadom,
Mindjárt te kedvedért magam meg tagadom?
Hej, ha a meszelőt kapom, meg ragadom,
A vizes pokrotzot ugyan read Adom.

280 Mit hányod szememre, kár, hogy eddig éltem?
Hiszem heveressel Soha en nem ültem,
Mig a farom birtam, Sok Legényt kerültem,
Most másnak keritek, hogy magam ki dültem.

HALÁL

Héj, pokol úszőge, magad is bünt tettél,
Sok szép ifjakat is vetekben ejtettél,
Legényt a leanyhoz мүдőn kerítgettél,
Sok hazasok közt is Contrabont szerzettél.

285 Ezért mondám, Banya, kár volt eddig elned,
Sok jó Ifjak hirtet nevéte meg hereled.
Nem kelle é, Kofa, az Istentől felned,
A szép Menyországot pokolért tseréled?

VEN ASZSZONY

290 Ha szebbe legény volnál, neked is szolgálnék,
Ha nem motskolodnál, meg tudd, hogy használnék,
Egy szép leányzohoz majdan el Setálnék,
Mig jó szot nem adna, tole el nem valnék.

295 De meg nem erdemled, hogy érted faradjak,
Arra Sem vagy méltó, tsak hogy jó szot adjak,
Itt vesz, eb anyaju, nem is tom, mit mondjak,
Nem az az én tisztetem, hogy itt pantolodjak.

HALÁL

De meg *áj*, jo Anyya, nem hagylak kenyedre,
Nints nékem szükségem Te keritesedre,
Keveset hajtok én gaz fetsegessedre,
300 Ha nem vagy eszeden, majd hozlak eszedre.

VEN ASZSZONY

Ne motskoly, kú fülü, sem ittam, sem ettem
Még ma, s az eszemet el se felejtettem,
Ha két verdung rakit hogy ha be vehettem,
Azért az eszemet még el nem vesztettem.

HALÁL

305 Ha két verdung raki meg nem Zavarhatott,
Nyelved jarasiban Nem tantorithatott,
Ez a nem vart kasza, hogy rád Akadhatott,
Majd viszlek oly hejre, nem iszol rakit ott.

Jére hát, atkozott, a Nagy számadásra!
310 Majd erkezik lelked nem remelyt szállásra,
Ha nem keszitgetted magad meg halásra,
Készen vagyon kaszám a boszszu állásra.

VÉN ASZSZONY

Jaj, Jaj, Kurafia, ne bants a Nyakamat,
Majd el potyogatom meg sorvadtt fogamat,
315 Most is csak kitsibe nem verék hatamat,
Ne rángas, eb Agyu, meg adom Magamat!

ADHORTATIO

Tudd meg, Atyámfia, hogy nem mulatságra
Készült tellyesseggel, ha nem tanuságra
Ez a munka, ne veld tehát trefaságra,
320 Mert tanit e szepen a mulandosagra.

Ugy ély hat, a ki elsz még itt e vilagon,
Hogy szemed előtt tartsd, ugy ülsz, mint egy ágon,
Ne törődj oly igen el aszo virágon,
Istent fely, szentül ely, ne kapj ez hivságon!

325 Ur, szolgál, szabados, gazdag, bár légy szegény,
Gyermek, öreg, ifju, leany, akar legény,
Tisztbeli vagy nem az, de minden jövevény,
Lattyatok, e világ tsak pusztá szövevény.

297 meg aj
302 Meg

305 <C> Zavarhatott
307 <J> nem

330 Nem elsz itt örökke, latod, itt kell hagynod,
Lelked idvessegét nem kell kotzkaztatnod,
Az Halalt mindenkor készen kene várnod,
Mert ha itt jól nem elsz, bizonynal meg bánod.

335 Kerjük hát szüntelen az Isten kegyelmét,
Buzgo keresünkel, hogy adja szent-Lelkét,
Adjon mindjajunkban bölts és okos elmét,
Őldőkőlye bennünk világnak szerelmét!

340 O, szerelmes Atyánk, engedjed ugy elnünk,
Hogy mindenek felett tsak tegedet felyünk,
E tsalárd világban hogy le ne merüljünk,
Eltünknek vegeben Menyben idvezüljünk!

A MŰ ADATAI

Lelőhelyc **Magyary-Kossa István Vegyes Jegyzetei** 26a—31b. (OSzKKt Quart. Hung. 3651.) Ugyanannak a kéznek a másolata, mint az előző három darab. A kéziratról lásd a 15. sz. alatti jegyzetet. A szöveg nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ, MÁSOLÓ

Lásd erről a 15. sz. alatti jegyzetet!

FORRÁS

A forrásról a kézirat nem beszél. A magyar énekköltészetben népszerű haláltánc-énekek, a halál mindenható hatalmát érzékeltető misztériumdrámák bizonyára ihlető hatással voltak a mű keletkezésére. A darab valamennyi szereplője azonban a mindennapi életből ellesett alak: koldus, gyermek, menyecske, katona, részeges ember, kereskedő, kocsmáros, öregasszony. Valamennyiüket jellemzi, hogy különböző okoskodással megpróbálnak szembeszállni a váratlanul jelentkező halállal, de tőle nincs menekvés.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveget ugyanazok a sajátosságok jellemzik, mint az előző három darabét. Kiadásában ugyanúgy jártunk el.

ELŐADÁS

A „productiora készült actus” beszélgetései az 1772. évi vizsgák alkalmával mentek végbe. Az előző három darabot is ilyen alkalommal játszották. Bár ennek a témája felnőttesebb, nem kisiskolás, mint pl. a parasztembernek és fiának beszélgetése vagy a mesteremberekkel való vetélkedés, eljátszása nem állította nagy nehézségbe elé a falusi tanulókat sem.

332 banód
335 bolts

339 merüljunk

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 7 *Morio* — az iskolai színjátásban a bolond, a szókimondó szerepét játszotta
44 *Fustélytol* — a furkósbottól
56 *meg fermedtél* — megmérgekedtél
112 *lejtőst* — táncot
118 *tőgyel* — tőgygyel
137 *Szások* — megyek
153 *pozdorjája* — hulladéka, alja, mocska
162 *orolya* — a. m. orrolja
180 *hallobol* — a. m. hálóból
199 *mérő* — Termény mérésére szolgáló űrmérték, általában 62 és fél liter
201 *meg alkhatol* — megalkudhatsz, kiegyezhetsz
209 *bűnhődteél* — a. m. bűnözteél
230 *Itzékkel* — iccékkel. Az icce kb. 8 dl-es űrmérték
242 *ki fetsegettél* — kifrecsegettél
246 *vonítani kretád* — Krétádat húzni, ti. a fogyasztás felrovására
250 *vaporral* — gőzzel
284 *Contrabont* — bajt, galibát
303 *két verdung rakit* — kb. 4 deci pálinkát
317 *Adhortatio* = Buzdítás. Az epilógus szerepét tölti be.

19.

BÖKÉNYI JÁNOS
A TÉKOZLÓ FIÚ

EKEL, 1773—1774

[A SZEREPEK:

TÉKOZLO FIÚ
ATTYA
BÁTTYA
INAS
ANNYA
FOGADÓS

SZAKÁTS
KELNER
DRUSILLA
TRESIA
SZOLGA AZ ÖREGÉ]

A TEKOZLO FIUROL valo productio Eklen, melyben beszélgetnek a Tekozlo fiu, az Attya, a Batya, az Anyya, szolgak, Vendeg fogadós, szakáts, Kelner, Két Damák: Drusilla es Theresia.

TÉKOZLO FIU

Hallóde, jo Atyám, hald meg szavaimat,
Elődben terjesztem jo szandekaimat,
Telyesítsd mindenben kívánságaimat,
Mert itt hagylak teged s Atyám fiaimat.

5 El megyek ezentúl emberség tanulni,
Mivel nem akarok tsak ithon bamulni,
Sok ifjakat fogok hirrel fejjül mulni,
Poshadott hazámbol ha fogok tagulni.

10 De tudod, pénz nélkül nehéz jární vásárt,
Erő nélkül mászni hegy tetőn epült várt,
Jo lábbeli nélkül nehéz jarni a Sárt,
Igy a bujdosásban üres erszény tesz kárt.

15 Azért hordasd elő minden keresményed,
Aranynyal, ezüstel töltözött erszenyed,
Ad ki en jussomat, nem tsal meg reményed,
Őrömrre derül meg általam Nap fenyed.

ATTYA

20 O te, hitván fiu, szivem busitoja,
Csendes bekessegem meg haboritoja,
Minden örömömnek gyaszszal boritoja,
Jaj, ki volt eszednek meg bolonditoja?

Eppen neked valo, bizony, a bujdosás,
Betsúllet kedveért szarándokoskodás,
Minden fel teteled tsak bolondoskodás,
El hagyott, most látom, jozan okoskodás.

19 örömömnek

25 Jobb léssen, jó fiam, házamnál maradnod,
Gazdagság dolgára tennen magad adnod,
Mint ide, amoda esz nélkül rostatnod,
Véres keresmenyem hasztalan fojthatnod.

30 Masutt sem sok betsi van a Reszegesnek,
Az ily dorbezolo, boros üvegesnek,
Több van egy fekete süveges beresnek,
Vagy egy vizet hordo bordás ümegesnek,

35 Azt mondd, remenyem hogy azzal neveled,
Magad innen hazul hogyha el emeled,
De bizony örömmöm azzal ketté szeled,
Mert szép keresményem mind fel falod, nyeled.

40 Esmerlek, jó fiam, egészszen tégedet,
Tudom telhetetlen buja eletedet,
Engedetlen, feslett, rossz természetet,
Azért ellenzem én el meneteledet.

Ha ekesült volnál draga erköltsőkkel,
Utnak botsátnálak, bizony, két kezekkel,
Igy várnálak osztán jó remenysegekkel,
De bizony, jó fiam, nem bírsz te ezekkel.

45 Most is perelsz Velem, lám, mely hatalmasan,
Pézt adjak számodra, még pedig halmassan,
Instalsz embertelen, de mely haragosan,
Mit kerestel, mondjad csak hamar hangosan?

50 Adtál é valaha vagy csak egy fillérket?
Soha nem kerestél meg csak egy egéért,
Inkább emelgetted a boros heberkét,
Még is itt logatod az üres erszenykét.

TÉKOZLO FIU

55 Hallod é, jó Apa, ne presmitály sokat,
Hordass elő hamar két forintosokat,
Aranyat számosan, sok szép huszasokat,
Uti költségeknék tiz krajtzárosokat.

60 Nem vagyok én bolond; lám, csak azt gondolod,
Hitván fabuláddal a szemem ki tolod,
Ily durva beszeddél ugyan miért tronfolod,
Uri módon termett fiadat kurolod.

Talám azt akarod, hogy én Paraszt légyek,
Neked beresiddel szolgálatott tégyek,
Sarut labaimra, szűr dolmányt ram végyek?
Eb lesz, Apa; tudjad, ezennel el megyek.

65 Ithon marad Batyam, úzzön gazdaságot,
Ugyis nem maneros, úzzön parasztságot,
En inkább választom nyusztos Uraságot,
Valamely megyében Vitze Ispányságot.

70 Előszőr probalok Patvaristaságot,
Mert ottan tanulják az Udvariságot,
Azután viselek majd Prokatorságot,
Igy erem osztán el az Assessorságot.

75 Bezzeg, örülsz, Apám, mikor ezt meg hallod,
Bezzeg, el mentemet akkor majd javallod,
Hogy jól tselekedtem, akkoron meg vallod,
Úlő helyemet is akkor meg fuvallod.

BÁTYA

Mit beszél, jó Atyám, ez a dőlyfős legény?
A maga javát is nem tudja ő, szegény,
80 Hiszem csak oly gyáva, mint egy malé lepény,
Nem lehet felőle, bizony, semmi remény.

Bizony, ha el mégyen, koldus lesz belőle,
Ez a Czifra ruha majd le hull mellőlle,
Atyai keresmény el kópik előlle,
Csak ily remenyseggel vagyok én felőle.

ATTYA (felel a Nagyobb fiának)

85 Hiszem, edes fiam, engem is a gyötör,
E járja szívemet mint szintén hegyes tör,
Bánat miatt talam a hideg is ki tör,
Hogy tamadt közöttünk ez reménytelen pőr.

TÉKOZLO FIU

90 De tedd felre, apa, most Betegsegedet,
Hordasd elő hamar bővséggel penzedet,
Fizes ki engemet, Uri gyermekedet,
Itt hagylak bekével az után tegedet!

72 Assessorgásot [Értelemszerűleg jav.]
73 ez

85 [A sor előtt:] felel a N. fiat
89 fel(y)re

95 Még pedig szaporán, ne kesleld utamat,
Felis kantároztaam már eddig lovamat,
Menten utnak veszem indulo labamat,
A jo szerentsere bizom már Magamat.

ATTYA

100 Jaj, mely kár volt, gonosz, hogy fel neveltelek,
Mint apolgattalak, jaj mint féltettelek,
Jaj, mint könnyen itt hadsz, akit szerettelek,
Igy busitasz, kit én meg kesergettelek!

Hoz elő már, fiam, penzeim Csomoját,
Két forintosoknak nagyobbik Zatskoját,
Hadd adjam ki néki veszni tért Adoját,
Hadd botsássam utnak penzem tekozloját.

105 Nesze, jo virág szál, imhol van a részed,
Szép penznek tsomoját most kezedhez vészed,
De meg lásd, költséged mikor, mire tészed,
Hamar el kopik az, ha jól nem intézed.

110 Ez a Zatsko telyes Kőrmőtz Aranyakkal,
Ez pedig töltetett két Forintossokkal,
Ennek minden része kővér huszasokkal,
Tedd uti költséged tiz krajtzarosokkal.

115 Meg betsüld, jo fiam, penzednek Summaját,
Jo szorossan tartsad Erszenyednek száját,
Mert ha bőven költesz, a koldus táskáját
A Nyakadba veted Czondorlott subáját.

TÉKOZLO FIU

120 Jol van. Nesze, inas, tedd el a penzeket,
Nehezen keritem kezemhez ezeket,
Meg untam halgatni dib dab beszedekeket,
Keszits el hirtelen uti fegyvereket.

INAS

Készen vagynak, Urfi, mind el keszitettem,
A Pisztolokat is mind meg törlógettem,
Mindent ő helyére modosan el tettem,
Ugy itélem, semmit el nem felejtettem.

93 Meg
118 keritem

120 [A Keszits szóban javítgatás van.]
122 torlógettem

TÉKOZLO FIU

125 Isten hozzád, Atyám, Maradj bekesseggel,
Te is kedves Anyam, elj jo egesseggel,
Legyetek felőlem nagy jo reménységgel,
Meg terek idővel Uri tisztességgel.

ANNYA

130 Jaj, kedves szűlöttem, szerelmes gyermekem,
Minden féltő kintsem Te valál ennekem,
Jaj, hogy megy el tőlem, én egyetlen egyem,
Jaj, siralmas lesz már minden én enekem!

Oh, mint féltettelek, mint apolgattalak,
A fuvo szeltől is mint oltalmaztalak,
135 Oh, mely edesdeden mint takargattalak,
Oh, jaj, mely veletlen el szalasztottalak!

Oh, jaj, már ha el megy, jo viseld magadat,
Hogy veszély ne erje valahol Nyakadat,
Isten vezerezze mindenűtt utadat,
140 Ne borítsa homály gyönyörű Napodat!

INAS

Halod é, fogados, kesits eteleket,
Külömb külömb féle alkalmas sülteket,
Tokai borokkal töltsd az üvegeket,
Ugyan Grofi modon kesits mindeneket!

145 Nyul, szarvas, ökör hus legyen elégséggel,
Őz, fatzán, Lud, malatz készüljön bővséggel,
Pastetom, tsemege legyen siettséggel,
Meg adjuk az arrát, legy jo Reményseggel.

FOGADOS

150 Egy szem pillantásban meg lesznek mindenek,
Az el jövetellel ambar siessenek,
Mindenek asztalon készen lejendenek,
Mikorra az Urak ide jövendenek.

155 Szakáts, az etelek szaporán főlyenek,
Őnts vaját a tűzre, madarak süljenek,
Hogy ha készen vagynak, asztralra jöjjenek,
Hogy mihest érkeznek, aszthalhoz üjjenek!

SZAKÁTS

160 Main herr, minden fele etkek készen vagynak,
Móst, mivel hideg sints, hamar meg sem fagnak,
Tartanam motsoknak én pedig azt Nagynak,
Ha nem szolgálhatnak akarmely Hadnagynak.

Meg is mindaz által majd sorra tekintem,
Jo é Sava, bors, mind rendre izintem,
Hogy ha kivantatik, még egyszer meg hintem,
Hogy ha keszen léznek, Kelnernek meg intem.

FOGADOS

165 Kelner, terits asztalt, ne vájd az orrodát,
Ne busuly, meg adják ma duplán Soldodat,
Tsak hogy ne keméljed most egy kis dolgodat,
Ma nyered meg régen kívánt fuvarodat.

KELNER

170 Meg leszen ezennel, mindent el készitek,
Elsőben is asztalt ime, meg teritek,
Ezüst kest, kanalat mind meg fenyesitek,
Jo fele borokban selleget meritek.

175 Her virt, parantsoljad, mitsoda borokkal,
Somlyai, Tokai vagy honnan valokkal
Szolgalyunk ő néki, minő pohárrakkal,
Arany vagy ezüstel vagy tsak kristajokkal?

FOGADOS

180 Az első rendbéli legyen tsak Somlyáer,
De azután mindjárt a hires Tokaer,
Az eppen oly erős, valamint a faer,
Nints most Arany pohar, jo lesz a kristaer.

TÉKOZLO FIU

Már asztalhoz üljünk, kedves Drusillátskám,
Legyünk vigan, kintsem, szép Theresiatskam,
Ugy tetzik, meg ehült már Uri gyomrotskam,
Ugyan meg szaradott szomjuzott torkotskam.

DRUSILLA

185 Hova parantsolod ülnünk, Urfiatska,
Kedves tekintetü szép gavallerotska,
Kellemes beszédü kedves galambotska?
Szolgálatodra kész ez hiv szolgálotska.

TÉKOZLO FIU

190 Ez leszen a helyed, Drusillam, kedvesem,
Ez pedig a Tied, Tresiam, kegyesem,
En ez közéj hejre szerentsemre esem,
Innen kostolgotom jó izű levesem.

TRESIA

195 Ily szép szerentsemre régen emlekezem,
Hogy ily Gavallerra tehetem a kezem,
Boldogabb napomnak talam ezt nevezem,
De hogy nintsen kedvűnk, Urfi, az Nehezem.

TÉKOZLO FIU

200 Mit beszelsz, aldott szaj, gyönyörű gyöngy virág?
Olyan kedvem vagyon, mint egy kerek világ.
Hát ha a Tokaér bőven asztralra hág,
Akkor mérték nélkül leszen a vigasság.

Inas, jöjjön étel, hamar parantsoljad,
Siessen a borral a Kelner, kurolyad,
Ha szod nem fogadja, jól meg abrakolyad,
Az ebek született mind sorra botolyad!

INAS

205 Imhol jő az etel, minden készen vagyon,
Meg a Kelnerek is Zörgőlődnék Nagyon,
Mint száraz ökör bőr a darabos fagyon,
Félnek, hogy fejenkent mind ne verjem agyon.

210 A Tokai borban Sellegek merülnek,
Mindjárt a jó borok asztralra kerülnek,
A szerelmes szivek melyektől hevülnek,
A Pástétomok is nyakra főre sülnek.

TÉKOZLO FIU

215 Együnk, Damatskaim, igyunk, vigadozzunk,
Az ételt vegezvén tanzban izzadozzunk,
Annak veget vetvén vojttát jadzodozzunk,
Vagy szerelmetesen együtt mulatozzunk!

DRUSILLA

220 Együnk, szerelmesem, magam is nem bánom,
Ugy tetzik, az etelt ohajtva kivanom,
Legyen bár ez utan minden dinem Danom,
A Musikásoktol költségem nem szánom.

TÉKOZLO FIU

Költséged, szép kintsem, ne is emlegessed,
Vagyon nekem elég, bár meg emelgessed,
Nem fizetz itt semmit, ne is rebesgessed,
Gavallersagomat ne kissebbitgessed!

TRESIA

225 Kedves Urfi, immár selleget emelyünk,
Ha enni le ültünk, ne tsak innepelyünk,
Ha árrát meg adjuk, neki meg feleljünk,
Igy jo kedvet vevén, tántzolni fel kéljünk.

TEKOZLO FIU

230 Igyunk! Szep szo, kintsem! Iszom én szivesen,
Lehessek veletek tsak hogy szerelmessen,
Ezt pedig teneked ajanlom kegyesen,
Vedd tólem szivesen, nem pedig szinesen.

TRESIA

235 Iszom én, szep Urfi, az egessegedért,
Igyál, kerlek, te is már az én kedvemért,
Tsak hogy meg nem halok draga személyedért,
Esztergalyban termett uri személyedért.

DRUSILLA

240 Készen vagyok én is te tiszteletedre,
Tehetek ha, kintsem, valamit kedvedre,
Az el költött ital jo egessegedre
Váljon, s minden áldás szalyon eletedre!

TÉKOZLO FIU

Köszönöm szivesen, kedves szép virág szál,
Kedvesebb vagy nálam akarmely gyemátnál,
Ejjel nappal szivem, bizony, Nalatok hál,
Míg meg nem öl halál, tőletek el nem vál.

TRESIA

245 De talam nem hasznos soka ülepednünk,
Felette hoszszasan itt vendegeskednünk,
Jobb lészen jatekban már szerelmeskednünk,
Vagy hegedü szonál tántzban melegednünk.

TÉKOZLO FIU

250 Nem bánom, ugy legyen, a mint akarjátok,
Mindent meg fogadok, valamit mond szátok,
Vegyetek hát elő vojtažo kartjátok,
Mulassuk magunkat, valamint tudjátok.

255 De tegyünk előszször egy jo spatzer Gangot,
Szedjünk a kertekben Zöldellő puszpángot,
Jo szagokkal telyes Sok szép majorángot,
Legyünk bokretasok, mint ki üz fársangot.

FOGADOS

260 Kerem az Urfiat, hogy meg álni tessén,
Előszször az Urfi nekem meg fizessen,
Ebednek az arrat fel vennem lehessen,
Bokretát azután akárki szedhessen.

TÉKOZLO FIU

Várj, selma, még ra érsz, hiszem nem szököm el,
Meg vatsorara is jönöm te hozzád kell,
Ebednek az arrat akor együtt vedd fel,
El kezdett utamba miért keslettel?

FOGADOS

265 De nem várlak, Uram, meg tudjad, tegedet
Meg követem ugyan Uri személyedet,
Hogy ha nem tehettem mindenbe kedvedet.
De nekem fizesd meg, szedd elő penzedet.

TÉKOZLO FIU

270 Hozd elő hát frissen szám vető tábládat,
Ki fizetlek menten, be dugom a szádat,
Hand fère azután innen karikádat,
Valami nem eri mig Czigány pofádat.

FOGADOS

275 Itt az Auszigli, tessék meg számlálnod,
Lehet rendről rendre itten meg tanálnod,
Mindennek az árrát lehet meg vizsgálnod,
Illendő Arokat nem lehet dragálnod.

TÉKOZLO FIU

280 Számlald, eb az Anyád, jobban tudod Magad,
Majd ugy pofon váglak, be török az agyad,
Hidd meg, hogy ki potyog, még ma minden fogad!
Uri személyemet így kell respectálnod?

FOGADOS

285 Leves etek, arra hundert Sibiczener,
A Sülteknek pedig czvajmal tausen Krajtzer,
A Pástetomoknak firum czvanzig Toler,
Egyéb poszpasztoknak act, fufzig, czvancziger.

Octund drajszig halbi gevest a Tokajer,
Najne firtzig pedig a hires Somjaer,
Már mind egy Summában, ha nézi az ember,
Ennek arra lészen sim sexczig tukater.

TÉKOZLO FIU

290 Ej, 76 arany egy urnak mitsoda?
Hol vagytok szolgaim? Jösztelő, Kohoda!
Valyon hová lettek, mentek tam amoda?
Jaj, bizony, el szöktek, ily hír futamoda.

295 Hát ha penzemet is el vitték magokkal,
Ugyan gazul bántak velem, jo Urokkal,
Nem tóltözöl, her virt, így a dukatokkal,
Külömben a Ládám erős jo Zárokkal.

300 Jaj, Jaj, oda vagyok, el vitték penzemet,
Mereggel vettetik Uri Ebedemet!
Mít tsinálsz már velem? Nezd embersegemet,
Gyalazatban ne hozd, kérlek, én fejemet!

277 tudo<k>d
279 meg
282 K<aj>rajtzer

294 bánték [Értelem szerint jav.]
298 betsetlik

FOGADOS

Nem eleg az nekem, hallode, Gavaller!
Lám, ugy parantsolál, mint egy Gögös pallér;
Csak fizess szaporán, tsörögjön a táller,
Külömben nyakadban szakadjon a Galler!

305 Keher, tu hausknekt, szedjétek ruháját,
Komher, te is, kelner, huzd le dolmánkáját,
Téjjetek fejeről lisztes parokáját,
Nem hagyok mást rajta, tsak ingét, Gatyáját.

TÉKOZLO FIU

310 Jaj, kegyes Dámátskák, kerlek, Ne hadjatok,
E gyalazat alol, ha lehet, váltsatok,
Ha mások meg vetnek, ti ne utáljátok,
Meg adom idővel bőven jutalmotok.

DRUSILLA

Magad vagy az oka nagy gyalazatodnak,
Miért hittel oly igen bitang lokajodnak,
315 Miért adtál oly igen reszeges torkodnak,
Miért nem volt szüneti Dorbezolasodnak?

Ha el költ a penzed, nintsen betsülleted,
Oda tzifra ruhád, nyomorult eleted,
Dámákhhoz nem illik tzudar tekénteted,
320 Takarodj, nints nalunk már semmi keleted!

THERESIA

Epen hozzád illik a karezerozas!
Hova lett hajadrol a szep frizerozas,
Hova lett ruhadrol Czifra garnerozas?
Tessek akárhova már a spatzerozás!

325 Ha penze el fogyott, maga is tavozzon
Innen akarhova, itt ne hazudozzon,
Azért hamar ki ki meszelőt kapozzon,
Üssük, mennyen innen, Amott kalandozzon!

SZOLGA AZ ŐREGÉ

330 Hallod é, Őreg Ur, imhol jön a fiad,
A ki el emelé minap Sok aranyad,
Az imeg nyakából tsak hogy ki nem szakad,
Rajta a czondora imigy amugy akad.

Nintsen a nyakában nyalka dolmánkája,
Bezzeg, nem frizeros bodor parokája,
335 Mezitláb van, szegény, nints semmi czizmaja,
Gondolom, meg lapult dombos Crumenaja.

ATTYA

Hozzatok be hamar kedves gyermekemet,
Had lássam szerelmes egyetlen egyemet,
Ambar el tekozlá jo tsomo penzemet,
340 Mindazáltal hozza mutatom kedvemet.

TÉKOZLO FIU

Engedj meg, jo Atyám, mert valék tudatlan,
Azért lők te hozzád ilyen háládatlan
Szivemnek keserve, jaj, ki mondhatatlan,
Tudom, kegyelmedre hogy vagyok Méltatlan.

345 Hogy fiadnak nevez, nem erdemelhetem,
De ha beresid közt kenyerem ehetem,
Oh, bizony, én azzal meg elegendhetem,
Kedvedet mindenben töltöm, mint tehetem.

Kerem hát, oh Atyam, Atyai kedvedet,
350 Még egyszer mutassad hozzam szerelmedet,
Ne vess el egészen gonosz gyermekedet,
Adjad, ha egyebet nem, tsak kenyeredet!

Telyes eletemben én hiv szolgád lészek,
Mint akarmely béres, mindent *ugy el* tészek,
355 Ambár szolgáltomért egy pénzt is nem vészek,
Kezeim, labaim a dologra készek.

ATTYA

Oh, valyon ki lehet, ki itt esedezik,
A kinek a szeme ily sűrűn könnyvezik?
Jaj, hát az én fiam e képen ehezík,
360 Engedetlen fira ily veszély erkezik.

Keszen van, jo fiam, Nálam a kegyelem,
Adatik mindenben tőlem engedelem,
Lészen szárnyam alatt Te neked vedelem,
Forroan ég bennem Atyai szerelem.

365 Oh, mely bűdös, ringy róngy szegenynek ruhája,
El kopott nyakából cifrá dolmánkája,
Bezzeg nints lokajja, ugro Paripája,
El fogyott, gondolom, sok szép Arankája.

370 Öltöztessétek fel hamar szép ruhában,
Az én főbb ruhamban, s gyűrüt az Ujjában,
Sarut hirtelenül vonnyatok lababa,
Ne ályon előttem ily tsuda formában.

375 Ama kőver tulkot most elő hozzátok,
A lakodalomra mindjárt le vagjátok,
A börit le huzván, fel daraboljátok,
Minden vigassaggal Zengedezzen szátok!

ANNYA

Mit hallok? Hát meg jött az én szep Magzatom?
Jaj, hol vagy szerelmes lelkem, egy rajzatom?
Jaj, mindjárt meg halok talán, ha láthatom
380 A nagy öröm miatt, ha szavát halhatom.

Hát ez az én fiam? Oh, keserves Ora,
Ugyan ki juttatott ily terhes adora?
Oh jaj, kell fakadnom siralmas jaj szora,
Hogy ekepp kell neznem mehemből valora!

385 Hol a bíbor köntös, hol a bársony ruha?
Szűr dörgőli nyakad, mely nem igen puha,
Az olta nem ettél bizony, talám soha,
Ennyire fogyatott az ejségnek doha?

390 Meg apadt a hasa, be esett pofája,
A szarazto széltől ki tserezett szája,
Oh jaj, mint oda van kellemes formája,
Tšak hogy meg nem hasad erte szívem tája!

ATTYA

Nints már mostan helye sirankozásunknak,
Inkább teljes oka vigadozásunknak,
395 Vege legyen immar buslakodasunknak,
Mert lattyuk személyét el veszett fiunknak.

371 laba⟨r⟩ba
378 ho⟨g⟩l
383 fakadnok

392 ⟨Ha⟩Tsak
395 le⟨sz⟩gyen

400 Hívjatok szaporán kedves vendégeket,
Készítetek vigan sok féle étkéket,
Hordjatok boroknak sok szép Üvegeket,
Kialtsatok ugyan, Mutassunk kedveket!

BÁTTYA

Jöszte, kérlek, mondjad, mitsoda kiáltás
Támadott hazunknal, talám viaskodás
Vagyon vagy nem remélyt lakodalmaskodas?
Nem fogy ki eszemből a nagy tsudálkozás.

SZOLGA

405 Urfi, a te Őtsed, ime, meg érkezék,
Atyádnak jo kedve innen következek,
Menten a nyakába néki ölelkezek,
Meg száná nyavalyást, hogy ő sirankozék.

BÁTTYA

410 Meg jött hát! Hozott é valamit magával,
Hát kerkedhetik é Nagy Uraságával?
Miként nyerekedett pénze tsomójával?
Remenylem, érkezett Gazdag portekával.

SZOLGA

415 Erkezék, jo Uram, egy fűzfa páltzával,
Őszve szakadozott, tzondorlott ruhával.
De már öltöztette Atyád palástyával,
Vendegli baratit meg hizott tulkával.

ATTYA

420 Jere be, jo fiam, neveljed kedvünket,
Meg érkezett ötséd, s minden örömnünket
Meg hozá, s be tölté örömmel szivünket,
A vigasság árja be töltse lelkünket.

BÁTTYA

Csudállom, jo Atyám, ily szörnyű kedvedet,
Hát így kell é fogni gonosz gyermekedet,
A ki el tekozlá sok tsomo penzedet,
Soha nem betsüllött igazán tegedet?

425 Miolta szolgálak, mikor mit nem tettem
Valyon tsak egy szommal ellened vettem?
Csak egy rossz bárányt is meg sem erdemlettem,
Hiv szolgálatomért egy pénzt is nem vettem.

430 Ime, ez a korhely, a ki a Kurvákka
El tékozlá penzed vojtažo kártyakkal,
Meg jöve, ruhazod őt bársony ruhákkal,
Mely szivesen fogod kedves parolákkal.

ATTYA

Ne szomorits, fiam, ne gátoly kedvemben,
Hiszem az örökös te vagy mindenemben,
435 Mint egyéb javamban, szintén ugy penzemben,
De ő is én fiam, vettem kegyelmemben.

Látod é, meg holt volt, de már fel tamadott,
El veszett volt szegény de meg taláztatott,
Meg törődött szive, és meg aláztatott,
440 Jere be, szived is méltán vigadhat ott.

BÁTYA

Aldott vagy, jo Őtsém, hogy magadba tertél,
Hogy kegyelmeseknek bennünket esmértél,
Oh, boldog ora ez, melyben haza értél,
Mert azt is meg nyerted, a mit nem is kértél.

TÉKOZLO FIU

445 Szegyenlem szememet Reád fel emelni,
Kedves Uram Bányám, nem tudok felelni,
Veled fogok immar nyaralni, telelni,
Ha kívánod kedvem ezzel is nevelni.

450 Nem vagyok már méltó Atyafiságodra,
De még is, méltoztatsz ha barátságodra,
Kész vagyok engedni parantsolatodra,
Mindeneket teszek a te kívantodra.

455 Hogy meg nem utálál jövevénysegeben,
Igaz lések hozzád tiszta hüsegemben,
Soha meg nem hülök hiv szeretetemben,
Míg a halál nem tész veget eletemben.

427 <f>rosz
435 javamban
437 <m>holt

445 [A *Szegyenlem* m-je javítgatás ráírással.]
450 meg

A MŰ ADATAI

Lelőhelye a **Magyary-Kossa István Vegyes jegyzetei** 76b—84a. (OSzKKt Quart. Hung. 3651.) A kéziratról, szerzőről, másolóról a jegyzetet lásd a 15. sz. alatt. A szöveg nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A szerzőről, másolóról lásd a 15. számú jegyzetet!

FORRÁS

A kézirat nem utal forrásra. A tékozló fiú történetét Lukács evangéliumában a 15. fejezet 11—32. verse tartalmazza. A példabeszédet a magyar költészetben többen is megverselték, a tékozló fiú esete több drámának szolgáltatót témát. Legrégibb magyar nyelvű drámai feldolgozása egy Ferenc-rendi eredetű gyűjteményben maradt fenn. (Kiad. ALSZEGHY Zsolt, Ismeretlen magyar dráma a XVII. század elejéről. EPhK 1935. 34—64.) Ennek a műnek jelentős részei szövegszerűen egyeznek az unitárius Szentmártoni Bodó Jánosnak *Az tékozló fiúnak históriája* (Kolozsvár, 1636) című verszetével, melyet 1628-ban szerzett. (Kiad. VARGA Imre, RMKT XVII. 4. k. 209. sz.)

Hogy a feldolgozások közül a fenti két munkát említettük, ennek az a magyarázata, hogy a „productio” szerzője a darab megírásakor belőlük merített ihletet. (A két mű kapcsolatáról vö. VARGA Imre, Adalékok a Técozló fiú című drámához. ItK 1960. 572—574.) Elsősorban Szentmártoninak a ponyvára került históriáját használta. Jó érzékkel három mozzanatot ragadott ki belőle: 1. a tékozló fiú elvadását az apai háztól; 2. egyetlen jelenetben bemutatott mulatozását, amikor is szolgálai ellopják pénzét; 3. hazatérését. Leginkább az első rész emlékeztet szerkezeti felépítésében, az előadás módjában, nyelvezetében Szentmártoni históriájára, bár a harmadik rész is közel áll ahhoz. A harmadik részben a hazatérés jelenete az evangélium szövegével is eléggé egybevág. Legkevésbé a középső rész hasonlít a históriára, bár egyező mozzanatok (ahogyan az inas megrendeli a lakomát, pénzét az elszökött inasok magukkal viszik, a fogadós leszedi róla ruháját) is találhatóak.

Mint Szentmártoninál, a fiú *emberség tanulni* akar menni (a históriában 32. sor: „En emberseg tanolni megyek”), de ehhez pénzre van szüksége. Azért követeli: *hordasd elő minden keresményed, add ki én jussomat* (74.: „Hordasd elő ládáidat bö keresményinknek”; 29.: „Add ki az én részemet”). Az apa itt is keményen megbírálja fiát: nem neki való a *bujdosás, a becsület* kedvéért *szarándokoskodás* (89—90.: „Nem vagy te io budosni, mert én azt nem bännám, // Mikor ahhoz illendő erköltsödöt látnám”), hiszen a *részeseknek* másról sincs becsé, elhagyta a *józan okoskodás*. Ha ékesült volna drága *erkölcsökkel*, jó reménységgel útnak bocsátaná. *Jobb lesz, ha házánál marad*. És különben: *adtál-e valaha vagy tsak egy fillérkét* // Soha nem kerestél meg tsak egy egérgét. (Szentmártoninál: 111.: „markában mindenkor kupája”; 114.: „Eijel-is legh gyakrabban álmodozol borral”; 121—122.: „Te peniglen io fiam vagy viasz elméü, // Erköltsödben éretlen”; 137.: „Vly vesztég most házadban”; 85—87.: „Micsoda részt kérsz tőlem, mit adtál kezemben? // Egy pénzedet sem látam telyes eletedben // Ha igazán osztozunk, tetü iut részedben”). A fiú azonban gorombán követelődzik: *apja ne prézsmitáljon, hordassa elő számos aranyát, nem bolond ő, hogy így letromfolja*. Azt akarja, hogy *paraszt* legyen, a *béresekkel együtt* szolgáljon? *Itthon marad a bátyja, üzzön az gazdaságot*, *ugyis nem manéros*. Ő az *udvariságot* választja, s majd egyszer apja még ülőhelyét is megfuvallja, úgy örül majd cselekedetének. Fizesse ki, elmegy itthonról *mindenképpen*. (221.: „Hoszszu históriával nékem ne predikály”; 149—152.: „Azt alítom, hogy engem tartasz csak bolondnak // Vgy beszéllez énnékem mint egy tudatlannak, // Igen bánom, hogy engem tartasz vak parasztnak, // Nám csak egy szölsz énnékem, mint egy kopasz pórnak”; 57—58.: „Bátyám ithom maradjon, mert ő nem udvaros // Míveltesse a szőlöt, mint hogy mayd parasztos”; 37—38.: „Ki teriesztem hiremet ez egész világra // Fenlik emlékezetem”; 142.: „El megyek innet hazul”; 154.: „Hozz pénzt elő nagy bővön.”) Az apa — akárcsak Szentmártoninál — még megpróbálkozik azzal, hogy emlékeztesse fiát, milyen gonddal *nevelte, ápolgatta*, féltette. (Szerzőnk ugyanebben a hangnemben a fiú anyját is megszólaltatja; a szerepe új, de gondolatai, szavai nem!) Most meg ilyen könnyen faképnél hagyja, *busítja*. (133—135.: „Oh mint féltettelek, mint apolgattalak, // A fuvo szeltől is mint oltalmaztalak”; 100.: „Igy busitasz, kit én meg kesergettelek”). Nincs más hátra azonban, mint átadni a követelt pénzt. Szerzőnk is Szentmártoni módjára felsorolja a zacskók tartalmát (109—112. sorok), csak éppen a pénznemek változtak meg. (Vö. Szentmártoninál a 233—235. sorokkal!) Még egy utolsó intés: *szorosan tartsa erszénye*

száját, mert ha nem, *nyakába veheti* a koldus táskáját, *condorlott* subáját. (253—254.: „Tudom, hogy a hátadon meg kopik a köntös // Az szürke czundorais nem lészen...)

A fenti párhuzamok azt mutatják, hogy szerzőnk nemcsak gondolatokat, hanem azoknak nyelvi kifejezését is gyakran merítette Szentmártoninak a XVII. és XVIII. században egyaránt népszerű históriájából.

ELŐADÁSA

A kéziratban ez az egyetlen darab, ahol nincs feltüntetve az előadás éve. Minthogy a kéziratban az előtte olvashatót 1772-ben, az utána következőt pedig 1775-ben játszották a vizsgakor, ezt bizonyára hasonló alkalommal adták elő 1774-ben vagy 1773-ban.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kézirat a szerepneveket, elsősorban a Tékozló fiút helyenként rövidíti (Tek fiu, T. fiu). Kiadásunkban kurziválás nélkül a teljes neveket adjuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 27 *rostatnod* — időznöd
28 *fojtatnod* — elfolyatnod, elköltened
32 *bordás* — egyenetlen szövésű, görcsös; *ümegetnek* — akinek öltözéke csak egy ing
46 *halmassan* — nagy halomban
51 *heberkét* — hébérkét, hévérkét = a borszivó lopót
53 *ne presmitály* — ne zsörtölődj, ne beszélj bosszúsan
59 *miért* — ejtése egytagú; lásd később is (pl. 314—316. sor)
60 *kurolod* — kurrogod, morogsz rá
66 *nem maneros* — nem "udvaros", nem úrias, nem módos
67 *nyusztos Uraságot* — nyusztprémbe járó (= gazdag!) uraságot
164 *Kelnernek* — a pincérnek
173 *Her virt* — fogadós uram (Herr Wirt)
179 *faer* — a tűz (Feuer)
202 *kurolyad* — gondod legyen rá
215 *vojtát* — egyfajta kártyajátékot (A szó származékai később is előjönnek.)
253 *spatzer Gangot* — egy sétát (Spaziergang)
273 *Auszigli* — a jegyzék
281 *hundert Sibiczener* — 117 (Hundert siebzehn)
282 *czvajmal tausen* — kétezer (Zweimal tausend)
283 *firum czvanzig toler* — 24 tallér (Vierundzwanzig Taler)
284 *poszpasztoknak* — csemegéknek; *act, fufzig, czvanziger* — 8, 50, 20 (Acht, fünfzig, zwanzig)
285 *Achtunddreiszig halb gewesen a Takaier* — 38 és fél volt a tokaji
286 *Neunundvierzig* = 49
288 *Siebenundsechszig Dukaten* — 67 dukát
298 *vettettik* — vetették
305 *Keher tu hausknekt* — Menj oda te, szolgál! (Geh her, du, Hausknecht!)
306 *Komher* — Gyere ide (Komm her!)
321 *karetzerozás* — karcerozás, börtönbüntetés
323 *garnerozás* — díszítés
324 *spatzerozás* — sétálgatás
327 *kapozzon* — kapjon, fogjon
332 *czondora* — daróruha, ringy-rongy
336 *Crumenaja* — erszénye
354 *mindent ugy el tészek* — mindent elvégzek, megcsinálok
388 *ejségnek* — éhségnek
422 *fogni* — fogadni

20.

BÖKÉNYI JÁNOS
A BŰNÖK ÉS AZ ERÉNYEK CIVÓDÁSA

EKEL, 1775

[A SZEREPEK:

BIRÓ SZOLGÁJA
BIRO
HARAG
ENGEDELMESSEG
CSAPODÁRSÁG

IGAZ MONDOSÁG
KEVELYSÉG
ALAZATOSÁG
RESZEGSEG
JÓZANSÁG]

1775dik Esztendőben Eklen producaltatott; melyben Beszélget A biro szolgája, Biro,
Harag, Engedelmesseg, Csapodársag, Igaz mondoság, Kevélység, Alázatosság,
Reszezség, Jozanság, Igasság.

BIRÓ SZOLGÁJA

Kerlek, Uram, halgass, mondok egy ujságot,
Soha sem hallottal oly viszontagságot,
Óly meg Zavarodott csetepateságot,
Mint én láték amot egy rut társaságot.

5 Tizen vagy többen is, gondolom, lehetnek,
Egy másra sűvöltnek, a mint sűvölt hetnek,
Huzzák, vonnyák egymást, szót is nem erthetnek,
Reménylem, sok fejek még ma be töretnek.

BIRO

10 Hogy hogy? Kik lehetnek? Eszmérsz é belőlők?
Futamodj szaporán, hozzá hirt felőlők,
Soká ot ne mulass, el siess előlők,
Te is ebet ne kapj, távol ály mellőlők.

BIRÓ SZOLGÁJA

15 Uram, imhol jőnek egész Seregekkel,
Tekingetnek mely rut, haragos szemekkel,
Nem szeretnék ujjat huzni most ezekkel,
Meg telik ma füled panasz tetelekkel.

HARAG

20 Uram, Ha Biro vagy, halgass beszédemre,
Tégy törvényt szaporán mindenbe kedvemre,
Mert ha nem, eskűszöm előtted hitemre,
Meg tanitlak, ha jut valaha kezemre.

BIRO

Lassan, legyen, lassan, ne oly haragosan!
Ladd é, nem magad vagy, vagyunk itt szamosan,
Mondjad, mi bajod van, tsak alázatossan,
Ne hogy essek dolgod majd gyalázatossan.

HARAG

25 Harag az én Nevem. Engedelmesebben
Nem lehet szollanom embersegebben,
Legyen, Biro Uram, tehát tsendesebben,
Halgassa beszédem figyelmetesebben!

30 Harmintz Esztendőig egy Urat szolgáltam,
Mindenben ő Nála nagy kedvet találtam,
Mivel, mikor kellett, én hátra nem áltam,
Már most a Nehezem, hogy tőle meg váltam.

35 A miolta engem szivében fogadott,
Taplált, apolgatott, hiven takargatott,
Soha restsegemért meg nem pironogatott,
Egyben talpon voltam, ha meg boszszankodott.

40 En tőlem származott a drága irigység,
Ő tőle pediglen a Nemes gyűlölség,
Kit mi meg tamadunk, nintsen abban épség,
Nyomorog, éltében a mig nem lészen vég.

Szolgáltam gazdámat, a mig fiatskammal,
Ő tőle származott szép Unokátskammal,
Addig vig notámat dudolgattam számmal,
De már gyalázatra jutottam pofammal.

45 Mert, jaj, veletlenül örömöm el mula,
Kedves napom fenyé homályba borula,
Hajdani vig notam banatra fordula,
Mert egy Czudar bitang helyemből ki dula.

50 Nem tudom, hol vette magát ez a Czudar,
Eppen néki valo biz, a fenyés udvar,
Minket a jo helyből ez ám, a ki ki mar,
Néki jár gazdamtol ezutann a fuvar.

55 Engedelmességnek magát nevezette,
Az én Vén gazdámat mind addig sürgette,
Mig magát hozzája be nem férkeztette,
Igy az én helyembe magát helyhezette.

BIRO

Hát ha, jo Atyafi, vele meg lakhatnál,
Engedelmesseggel meg barátkozhatnál?
Talam a gazdádnál így meg maradhatnál,
60 Ezutan is sok jo napokat láthatnál.

HARAG

Soha egy kenyeret söt vele nem eszek,
Inkább mind halálíg gyalazatos lészek,
Vagy hogy eletemben mindjárt veget tészek,
Nem foghat be minket soha is egy fészek.

ENGEDELMESSEG

Még én Sem kívánom te barátságodat,
65 Nem ohajtom Soha velem lakasodat,
Nem Sarkallottam én régi szallasodat,
Hamissan tetted be ellenem vadodat.

Az ördög szülte volt őt Gazdam sziveben,
70 De az Isten küldött engem ő helyében,
Vegye, biro Uram, tehát most eszében,
Hogy vagyon igazság melyikünk ügyében.

Kerkedik a harag irigyseg fiaval,
A Nemes gyűlölség szép Unokájaval,
75 Azon egy munkaju két szép fajzattyával,
Erős akar lenni már harmad magával.

Hát a szép szelidtseg nem én rajzatom é,
Hát a kegyelmesség nem én magzatom é,
80 Hát az Irgalmasság nem én fajzatom é,
Hát én is ezeket el halgathatom é?

De én szép Nevemnek mindíg meg felelek,
Veled, harag Uram, hidjed, nem perelek,
Igaz az én ügyem, a hol járok kelek,
Reménylem, hogy itt is igaz birot lelek.

BIRO

85 Baratim, ez uttal meg nem felelhetek,
Igaz iteletet mostan nem tehetek,
Holnapra meg latom, majd mire mehetek,
Fel irom, hogy el ne felejtsem Nevetek.

61 esze⟨m⟩k [Ráírva.]

66 veled [Értelem szerint jav.]

88 fejetsem

CSAPODÁRSÁG

90 Kedves Biro uram, alázatossággal
Instalok előtted telyes batorsággal,
Vagyon nekem ügyem igaz mondosággal,
Ő illetett engem nem kis boszszusággal.

De minek előtte tenném panaszomat,
Jm, nyujtom előre kis ajándekomat,
95 Ne utály meg, kérlek, s ez adományomat,
Igerem tovább is hiv szolgálatomat.

Csapodarság nevem, annak kereszteltek,
Többnyire engemet Urak közt neveltek,
Mikor sok igazak sok éh kortyot nyeltek,
100 Nekem torkom, hasam, 'Sebem tele teltek.

A hová magamat egyszer be furhattam,
A szép hazugságot hozzám szorithattam,
Es a Csalardságot tarsúl fogadhattam,
Sok igaznak ügyét ottan el nyomhattam.

105 Nem szolgáltam senkit Soha igassággal,
Hanem hazugsággal, telyes Csalardsággal,
Ha tele voltam is minden hamissággal,
Tettettem magamat Istenes josággal.

Jol futott a lovam, egész boldog voltam,
110 Ha ki meg tamadott, bátran neki szoltam,
Nagyobb volt a nyelvem, s még én panaszoltam,
Ha modját ejthettem, dupláson tronfoltam.

De igazán mondják pelda beszédekben,
Ha soka uszik is a tők a vizekben,
115 De egyszer el merül, le szál a fenekben.
Miert ezt sok bolondok nem veszik eszekben?

Meg az én dolgom is ilyen formán vagyon,
Meg sokasult a Sár már a kerek agyon,
Gyalazat ne erjen, bizony, felek nagyon,
120 Hogy ki adnak rajtam, mint tavaszi fagyon.

Mert vagyon ennékem egy fő ellenségem,
Ki áskál utannam, rontya bekességem,
Ez az igaz hűség, rontya bekességem,
Fel fedezi minden Istentelensegem.

125 Az Igaz mondással öszve barátkozott,
Ellenem fur, farag mindeg az átkozott,
Nekem Sok Galibát s banatot okozott,
Mostan is panaszra elődbe ő hozott.

BIRO

130 Jól hallám ügyedet, kedves Csapodárság.
Bizony, a te dolgod nem kis nyomoruság,
Mert ellened esküdt az Igaz mondoság,
De ne fély, el nyomjuk, van köztünk baratság.

CSAPODARSÁG

135 Ugyis kene, Uram, veszne az Annyában,
Ne ejtene többször ilyen Galibába,
Im hol még egy arany jó Uram Markába,
Nyomd el őtet, en úgy leszek jó Orába.

BIRO

140 Ne busuj már semmit, meg vetted szívemet,
A magad pártjára hajtottad lelkemet,
Meg mutatom hozzád igaz hűségemet,
Ezekkel allítál talpamra engemet.

Hívjátok szaporán Igazmondóságot,
Majd szájába szegem fetske lotskaságot,
Hogy így kissebbíti a Csapodárságot,
Holott a maneros, tud udvariságot.

145 No, te szép virág szál, mitsoda büzt tettél?
A társaság között Contrabont szerzettél,
A Baratság ellen mi okból vetettél,
A Csapodárságon jó nagyot sértettél.

IGAZ MONDOSÁG

150 Lassan, Biro Uram, semmit nem vettem,
A szép igasságot mindenben követtem,
Hogy nyilvánvalova gonoszságát tettem,
Azért, hogy pironass, nem erdemelhettem.

Ha igaz az ügye, miért panaszolkodik,
Hiszem az igazság nem fél, buslakodik,
155 Sem egy, sem más után ő nem vadaskodik,
Bironál aranyal ő *nem* fogjoskodik.

BIRO

Ne pattogj, eb agyu, be töröm a fejed,
Hiszen meg sűrűdőt tölgyedben a tejed.
Mind a Dio faig, talam bizony, tied?
160 Várj, ennek az árrát, meg tudd, meg fizeted.

IGAZ MONDOSÁG

Edes Biro Uram, ne hirtelenkedjél,
Meg győzzed magadat, kérlek, tsendesedjél,
Mindent okossággal s hiven tselekedjél,
Te is a vád alol hogy meg menekedjél.

165 Két fülei vagynak az igaz Bironak,
Az egyiket tartya minden panaszlonak,
Masikat a magát mentegető szonak,
Nem ád szarvat minden hijjába valonak.

170 Az egykét aranyka így meg vesztegetett?
Az a kis ajandek sziveden sebett tett,
Ugy hogy az igazság tőled el vetetett,
Csapodarság ügye előtted nyertes lett?

BIRO

Most is minden bajod nagy vakmerőséged.
Ezért lett, latod é, nagy bestelenseged.
175 Engem is fel bosszant hitvan fetsegesed,
Takarodj előlem, nintsen emberseged!

Majd meg lásd, mi haszna lesz pattogásodnak,
Meg adod az árát gaz lotsogasodnak,
En fogom fel ügyet perlődő Társádnak,
180 Be füstölök, hid meg, igaz mondasodnak.

IGAZ MONDOSÁG

Istenem, Istenem, látom, hogy igazság
Nintsen már e földön. Jaj, el vesz e világ,
Kedves minden rendek előtt a tsalardság,
Kedves az ajándék, a szines hazugság.

KEVELYSÉG

185 Nosza, vegezd dolgod, sokat ne presmitály,
Vagy ha el vegezted, innét Már fere ály!
Lád, többen is vagyunk, tovább ne peroraj,
A magad Ügyedben oly fent ne allegály!

Hajja, Biro Uram, én Rajtam már a sor,
190 Boszszuság tantorgat, mint Reszeget a bor.
Nagy az orrom alatt, bizony, a borsos por,
Annyira, hogy bennem még vérem is fel forr.

Az el mult heteken hogy Quartélyt Osztának,
Nekem hozzam illő quartélyt mutatának,
195 De mellém oly tsufos rosz társat adának,
Ki nekem ugy nem kell, mint bot a Kutyának.

Lehetetlen, véle hogy meg barátkozzam,
Annyival is inkább, hogy véle lakozzam,
Egy Són, egy kenyeren vele mulatozzam.
200 Kész vagyok vilagból hogy őt ki Atkozzam.

Egy tsep vér sints benne, mely természetemmel
Meg egyezne. Hát hogy nézhetem jo szemmel?
Felő, hogy életét fogyatom kezemmel,
Bár ha petsétlem is kedves eletemmel.

BIRO

205 Ugyan ki lehet az, s kire haraghatol
Ily igen, reaja igy panaszolhatol,
Talam biz a kontzon vele nem alkhatol,
Hogy egy fedél alatt vele nem lakhatol?

KEVÉLYSÉG

210 Ez a Czufondaros az Alázatosság,
A ki én előttem nagy utálatosság.
Köztem és közöttte nem lehet baratstság,
Más quartélyt valaszszon a Czudar hitvánság!

A mit én akarnék, ő azt nem akarja,
Mit én el fedeznék, ő azt ki takarja,
215 Ha nekem kedvem van, ő fejét vakarja,
Ez a mi szivemet keservesen Marja.

220 Azért, Biro Uram, Más quártélyt Csináljon
Néki, hogy én tölem ezennel meg váljon,
Parantsoljad, innet mindjárt elebb ályon,
En ream az undok hogy ne kijabajjon.

BIRO

Vagy néki vagy néked majd mást rendeltetek,
Ha egy fedél alatt nem egyezkettetek,
Kivált ő töle is, hogy ha szót erthetek,
Mert meg az egy félnek törvényt nem tehetek.

225 Jöszte elő, hol vagy, hej, alázatosság?
Panaszolkodik rád a fel fuvalkodtság,
Veled lakta miatt elte nyomoruság,
Minden mozdulásod mert néki boszszúság.

ALAZATOSAG

230 Edes Biro Uram, lássa a kevélység,
Ha nem tettik néki velem az egyesség;
Inkább az én dolgom volt övele inség,
Még tekinteti is nekem keserűség.

235 Ő Illetett engem mindig boszszusággal,
Döjfét mert szenvedtem Nagy szomorúsággal,
Mindeg ártatlanul engemet tsufszággal
Illetett, mert telyes fel fuvalkodszággal.

240 A midőn az ördög fel fujta pofáját,
Kevélység dagalya nyomta szive táját,
Azt se tudta, hogyan huzza vonnya száját,
Ugyan hogy Nezhetem e Világ tudáját?

Bizony, egész pokol volt vele lakásom,
Azért nem kesergem töle meg válásom,
Inkább Tigrisek közt választom szállásom,
Mint hogy vele légyen tovább maradásom.

245 A Keresztyén ember mint dühös ördögöt,
Ugy gyűlöli őtet, mint a bűdös dögöt,
Jobb szivel elnez egy darab ganéj rögöt,
Mint sem hogy ő véle birjon egy örököt.

220 <ne> hogy [Ráírva.]
225 he<1>j

227 élted [Értelem szerint jav.]

250 Inkább én Instálok, szabadits meg tőle,
Rendely más szállásra, kerlek, ő mellőle,
El megyek jó szível s örömmel előle,
Mert ki kopott régen kegyesség belőle.

BIRO

255 Esmered é a szép engedelmességet,
Az ő jó barattyát, az kegyelmességet?
Hozzájok meny lakni, ottan tsendességet
Remélhetz magadnak holtig bekességet.

260 A kevélység pedig a haraghoz mennyen,
Mivel mint ő, éppen a beszell oly fenyen,
Hogy több ily nem komoly rut büzt rád ne kennyen,
Azzal, a mint lehet, akkeppen végezzen.

ALAZATOSAG

Boldog vagyok, a mit kívántam, meg nyertem,
A kevélység mellett kinosan hevertem,
Oh, bizon, meg vallom, kukkanni sem Mertem,
Sokszor bánatomba melyemet is vertem.

RESZEGSEG

265 Két hegyes tör nem fér soha egy hüvelyben,
Azt hallám a minap a Kováts Műhelybe;
En is, mikor jól be nezek a kehelyben,
Józanság pajtással nem ferek egy helybe.

270 Most is, Biro Uram, ugyan porul jártam,
Az esek meg rajtam, a mit nem is vártam,
Torkomat a bornak jó formán ki tártam,
Rakiból gyomromba két ittzét be Zártam.

275 Osztán el indulék végig az utzába,
Meg voná valaki magát egy Zuglába,
Ugy Segre taszita a falu hosszába,
Alig marada meg szemem az Ágyába.

280 Ott tsak meg nem halék nagy szegenletembe,
Csufoltak mindenek, Gazlottak szemembe,
Kurjázottak ream ottan fetrengtembe,
Igy kissebbülék meg szép betsületembe.

272 két
274 vona

276 Agyába
279 fetre<g>ngtemben

BIRO

Talám a bor rántott, barátom, Seggedre,
Vagy a raki gőze hatott fel fejedre,
Nem valaki más járt így kissebsegedre,
Vagy nevezd meg, ki volt, ha jőne eszedre.

RESZEGSEG

285 Igaz, meg iszom én, biro Uram, a bort,
Őszve járok minden poszítát s minden tort,
Pintes poharral is megihatom a sort,
De azért nem uszom, mászom tőle a port.

290 De a jozanságra vagyon gyanuságom,
Hogy ő okozhatta ezen nagy tsufságom,
Mivel hogy irigyli az en boldogságom,
Nem jo szemmel nezi illetén vigságom.

295 Hogy mulatni kezdtem, akkor ő is ott volt,
Akkor is mindenben tsak kezem alá szolt,
Pedig nem vétettem néki, mint a meg holt,
Mihelyt innya kezdtem, tsuf beszeddél tromfolt.

300 En is, hogy jo formán Selleget emeltem,
Bizony, jo vastagon neki meg feleltem,
Ő is tsak ell varrott, eleget kemleltem
Azutann, de őttet többbe meg nem leltem.

Gondolom, hogy magát ekkor felre vette,
Hogy én meg ne lássam, magát el rejtette,
Hogy jól le torkoltam, azt nem felejtette,
E nagy gyalazatot rajtam azért tette.

305 Ő taszított segre, tudom bizonyosan,
Ő haragszik reám mert nyilvánlagosan,
Ő motskol, pironogat mindegy haragosan,
Akkor is tört ream, dult, fult halálosan.

JOZANSÁG

310 Hazudtz, te föld terhe, mert én nem láttalak,
Miolta tsap háznál téged ott hagyttalak,
Az után eszembe nem is forgattalak,
Nem igaz, hogy segre én toszítottalak.

315 Talpra allitom én inkább a reszeget,
Midőn le tétetem vele az Űveget,
Nem térszi az felre többbe a Süveget,
Ha én verek neki a fejebe szeget.

320 Soha nem Örvendem Senki kissebbségét,
Fel tartom mindennek inkább tisztességét,
A ki én velem tart, nyeri egessegét,
Ház népe között is tsendes bekeségét.

Veled is ott voltam, hogy innya kezdettél,
Mig én veled voltam, meg nem reszegedtel,
A boros korsoval de hogy el kergettél,
Azután nem tudom, mibe verekedtél.

325 A bor álotta el bizonynal utadat,
A zavarta jól fel goromba Agyadat,
Raki rantotta ki alollad labadat,
Még is én ram kened fertelmes vádodat.

330 Szegyenlesz el esni az Utza láttára,
De nem szegyelsz menni minden Nap kortsmára,
Innya barom modra ott teli pofára,
Mely lesz még lelkednek keserves kárára.

335 Azért azt javallom, ne reszegeskedjél,
Az ily gyalazattól hogy meg menekedjél,
Isten Országából hogy ki ne rekedjél,
Pokolbéli tűztől hogy meg menekedjél.

BIRO

Látod é, barátom, hogy vádod nem igaz?
Bizony, most esmérem már, hogy te vagy a gaz,
A miket ő beszél, mindenben igaz az.
340 Fogadd hát tanátstsát, mert jora int amaz.

RESZEGSEG

Eb fogadja! Latom, Te is szint oly irigy
Vagy erántam, mint ez, szivem kinzo mirigy,
Most vészem eszembe, hogy köztetek van frigy,
Bizony, Te előtted el vesz az igaz igy.

315 Suveget

336 tűznél hogy <ne>meg [Értelem szerint jav.]

338 agaz

341 [A sor előtt:] RESZEGES

345 En ittam meg a bort, ti reszegedtetek,
Nints bizony tinetek egy verdung eszetek,
Hogy az urak előtt így kisebbitetek,
Itt hagylak, eb lelkük, nints embersegetek.

BIRO

350 Fogjátók, legények, hozzátok eszére,
Ugyan rakjatok *rá* jól a fenekere,
Hogy vigyazzon jobban fetsegő nyelvére,
Ha nem szenvedheti, mennyen Vármegyére.

RESZEGSEG

355 Ne bánts, *diszno* fia, meg adod az árrát!
Még Biró Uram is valya ennek kárát,
Meg Űti meg ezért jó formán a szárát,
El fizeti ezért egy vagy két kő várát.

360 Nemes ember vagyok, Urak, protestálok,
Királyi Felségre, ime, Apellálok,
Nagy familiából, Nemes verből állok,
Meg a Vármegyén is azért allegallok.

SZOLGA

Ambátor, Baratom, Gróf verből szakadtál,
Nem hajtok én arra. Tsak közben akadtál,
Ily vakmerősegre miért hogy fakadtál,
Hogy biro uramon semmit is nem adtál.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye az OSzKKt Quart. Hung. 3651. jelzetű kézírata: **Magyary-Kossa István Vegyes jegyzetei** 265a—272a. A kéziratról, másolójáról, a darab szerzőjéről lásd a 15. sz. alatti jegyzetet. Nyomtatásban a szöveg itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A darab szerzőjéről, a másoló személyéről lásd a 15. számú jegyzetet!

FORRÁS

A kézirat nem mond semmit a forrásról. A moralitás témájánál fogva *A Halál beszélgetésére* emlékeztet.

ELŐADÁS

1775-ben játszották Ekelen, bizonyára a vizsgák idején.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Úgy jártunk el, mint a többi, ebből a kéziratból közölt darabnál. A versszakok számozásától itt is eltekintettünk. A szerepneveket egységesítettük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 116 *Miert* — Egytagúnak olvasandó, így jó a szótagszám. Lásd később is!
142 *fetske lotskaságot* — a fecsegő locsogást
144 *maneros* — udvari, módis
146 *Contrabont* — bajt, galibát
156 *nem fogjoskodik* — nem kisebbíti magát
185 *ne presmitály* — Ne prédikálj, ne beszélj hosszan!
187 *ne peroráj* — Ne szónokolj!
188 *ne allegály* — Ne vitázz!
272 *Rakibol* — pálinkából
286 *poszítát* — paszítát: vendégséget, lakomát
299 *el varrott* — odébbállt
324 *verekedtél* — keveredtél
346 *verdung* — ürmérték, kb 2 dl
355 *szárá*t — lábát
360 *allegállók* — keresetet indítok

21.

NAGY SÁNDOR ÉS DIOGENÉSZ

KOLOZSVÁR, 1720 KÖRÜL

[A SZEREPEK:

PROLOGUS
ALEXANDER REX
DARIUS REX
CRATERUS
BESSUS
AMYNTAS
NEBUZAR
HUNYADI

MUZSÁK
CLITUS
PERDICCAS
DIOGENES
RUSTICUS
GERMANUS
DISCIPULUS
PRAECEPTOR]

PROLOGUS TOTIUS ACTUS

PROLOGUS

Egyben gyűlt sokasság, kik réánk szemetek
Serény vigyázással mostan függesztitek,
Szolgátoknak, kérünk, kevésbé légyetek
El szenvedésire mindnyájon csendesek.

5 Tűdom, ha Apolló laknék mindenekben,
Vagy Cicerók vólnánk a szép böltsességben,
Músák tartanának szállást sziveinkben,
Kedvesek lehetnénk néktek mindenekben.

10 A Görög orator de ha Demosthenes
Oratiójába vólt igen félelmes,
Nékünk is, ha dólgünk leszsz hibás s. félelmes,
Ne gyalázzon azért meg, a ki értelmes.

15 Mivel böltsességért nem vóltunk Plátónál,
Ékesen szóllásért a bölts Cicerónál,
Mi Tűdományúnkat nem keressük másnál,
Hanem ez alaton Músák szállásánál.

20 Mindenek értsék meg azért dolgainknak
Súmmáját s. velejét készült szándékúnknak!
Mivel ilyen példák jó dolgot mutatnak,
Meg mondom értelmét a mi játékúnknak.

Miként a Poëtak, úgy szintén Rethorak
Mind gyönyörködtetnek, mind pedig használnak,
Azértan égy részét e Caniculának
Tettük ki Tárdgyául a mulattságúnknak.

25 Nagy Sándor mütattya majd meg vitézségét,
A Darius ellen való győzedelmét,
A Tanító adgya ki foga fejerét,
Diogenes pedig trefas böltsességét.

Ide járul osztán mindgyárt azon nyomba
30 A Nemethel való paraszt ember dolga,
Czigányi Seregnek Nemzete nagyzása,
Papjok hires neves praedikatziója.

Méltóságos Uri szép Aszszonyi Sereg,
A nyúghatatlanság, nekünk ártó féreg,
35 Töltekek távozzék, midőn nyelvünk pereg,
Füle itt Senkinek ne légyen ma részeg.

ACTUS PRIMUS

ALEXANDER REX

Elhiszem, csúdállya nagy paretíamat,
A ki nem hallotta hirem s. hatalmammat;
Méltó hát, le irjom Genelogiámat,
40 Sorsomhoz illendő Túlajdonsagimat.

Ez roppant Tábornak én vagyok Királlya,
Kinek személyemet e Világ úrallya,
Vas, értz közzé bátor magát el titkollya
Akárki, de erőm ott is meg talállya.

Nékem fejet hajtnak Felséges Császárok,
45 Zászlóm alá jönnek hatalmas Királlyok,
Engednek erőmnek nagy roppant Táborok,
A kösség is tudgya, hogy én vagyok Úrok.

Mert senki nem mehet addig vraságra,
50 Mig nem jó személyem meg údvarlására,
Vdvaromban lévő szép músikálásra,
Virtússal fénlöket én emelek nagyra.

A fonnyasztó bánat és a rút lankattság
Nem lakik én nállam soha szomorúság,
55 Egy felől követem nékem a gyorsasság,
Vdvaral más felől a kivánt szabadtság.

37 [A sort az ACTUS PRIMUS beiktatásával mi különítettük el a prológustól.]

Ha akard tudni, más nevem is vagyok,
Szült engem világra Olympias Aszszony,
Bölcsen neveltetett és vitézi módon,
60 Nem hagyta, hogy fejem gúsalj mellett aggjon.

Philippus vólt Atyám, hires vitézséggel
Fellyül múlt sokakat ki nagy ditsősséggel;
En sem vagyok Kissebb Atyámnál erővel,
Ha nagyobb nem vagyok Királlyi hiremmel.

Túdgya meg hát minden, Alexander nevem,
Ez roppant Táboran királlyá Tétettem,
Ez egész világot meg szeliditettem,
65 Állyon elő bátor, ha van ellenségem!

DARIUS REX

Csúdálkozván hallám ditsekedéseted,
70 Jó Nagy Sandor, Vri szép vitézségedet,
Kevéllyen számlálád hogy Nemzettségedet,
E világra vetéd Tellyes nagy erődöt.

Melly tyúk sokat kotyog, a keveset tojik.
Ki igen fenn héjaz, igen alá esik.
75 Mikor a Nap igen felettébb sűt s. fēnlík,
Jele, a felhőktől hogy el borittatik.

E Világ soha is nem szenved két napot,
Jupiter nem formált égnél többet Hóldot,
Jóllehet Teremtett számos tsillagokot,
80 De a Naptól vésznek ordert és Világot.

Azért magod minden Császárok felette
Ne helyheztess, mivel néked is szerentse
Forgottya dolgodot, nem a Vénús szősze,
Meg alszik még szived fel fúvalkodt tűze.

En az elsőséget soha nem engedem,
85 Királlyi székedet hogy tégyed felettem;
Míg lészen Testemben egy s. két tseppni vérem,
Szedgyed a begyedben azért e beszédem.

Teremtéstől fogva Görőgnél a Persa
90 Nem elsőbbé vallyon ez a Monarchia?
Csúdálom, ellenem hogy száját fel tátyta
Egy halandó ember, s. fejem nem úrallya.

95 Jobb azért, idején tedd le szándékodot,
Roszsz szerentse hogy ne kövesse dolgodot!
Miért elegyited mindenbe magodot?
A Kása végtére meg égeti szádod.

100 En vagyok Darius, ama Codomannus,
Enyim e Világnak kerekségén a jús,
Penzel, mind erővel, seregekkel nagy dús,
Hatalmomhoz képest vagy gyenge fűz fa gús.

CRATERUS

Hogy meg nem hal ember tsak fenyegetéssel!
Őrökké hallottam, sebet kötnek irrel.
Pofon vagottatis a Borbély Kristéllyel
Meg gyógyit, bolondot tsalnak meg fa pénzal.
105 Meg lásd, hogy meg ne tsald te is hát magodot,
Az égre emelvén fel nagy hatalmodot!
Nagy Sándor le veri meg mind két szarvadot,
Torkodba be veri fel fúvalkodt szódod.

110 Másként is Sándornak kellenék Országod
Adni s. ajánlani minden Birodalmod;
Mivel hogy öreg vagy, nem birod már karod,
Jó bor, fejér kenyér lenne a Te botod.

115 Edgyik Nap elmúlván, meg más következik,
Hóld világa után fényes Nap fel Tettzik;
Helyetted ezután Sándor Vralzkodik,
Mint ez valósággal majd meg mutatodik.

DARIUS REX

120 Bessus, jó Hadnagyom, más hű Collegaddal
Kijs seregimet igazgatod szódal,
Ellenségeket versz hatalmas karoddal,
Menny el Nagy Sandorhoz, mondgyod ezt én szómmal:

Csintalanságának meg tzáfolására
Jm ez veszszöt küldtem meg supralására,
Egy jádzó laptat is vig múlattságára,
Alkalmatassb arra, mint hadakozásra.

101 [A sor előtti szerepnevet: CRATERUS
CONSILIARIUS ALEXANDRI megrövidítet-
tük, a továbbiakban csak a neve szerepel.]

117 149 181 [A sorok előtt csak:] DARIUS
122 meg<supl> supralására

125 Mert néki nem fegyver, hanem gyermek játék
Kivántatik még most Scholai fenyték,
Hogy még eddig mások ötet meg nem győzték,
Magát el ne hidgye, én velem ne jádzék.

130 Vigy mákot is néki ilyen Tanúsággal:
Hogy én bővelkedem ennyi sokassággal,
Mint ez máknak száma. Ezek okossággal
Vegben menvén, hozzám Térj meg gyorsassággal!

BESSUS

Egészséggel, Sándor! A Királytól jöttem,
Veszszövel, laptával hozzád küldtettem.
135 Ez mákot számláld meg, ennyi az én népem!
Mit vélsz azért, hogy ki kötni akarsz velem?

ALEXANDER REX

Jó Bessus, meg hallám Dariusz izenetét,
Meg hidgye, fejére fordítom veszszéjét,
Mint ez mákot, akként minden ő seregét
140 Meg rágom, s. meg törem laptájával fejét.

En Seregem bátor, mint ez bors, tsak annyi,
Mellyet parontsolok Dariusznak vinni;
Ennek erejétől miként az ő inyi
Meg sebessittetik, úgy járnak hivei.

BESSUS

145 Isten Vnakája, hatalmas Királynk,
Nagy Sandortól mákért néked borsot hoztunk,
Veszszödet, s. laptádat meg próbállya rajtunk,
Ezt mondván, mint a mák, tölle meg rágatunk.

DARIUS REX

150 Haljátok, Vitézim, Sandor izenetit,
Igy meg motskoltatni magunk betségit,
Hogy szenvedhessük el hazánk ékességit
Porban takartatni minden ditsőségit?

Azért Tanátsosom, hívséges Amyntas,
Ki soha nem vóltál hozzám Hypocritas,
155 Most szolj a dologhoz, légyen é vérontás,
Mert nem mégyen másként végbe a dologság.

133 [A sor előtti szerepnév: BESSUS CONSI-
LIARIUS DARIUS a további előfordulások mintá-
jára megrövidítve.]

137 182 256 291 326 [A sorok előtti szerepnév:]
ALEXANDER
146 makért

AMYNTAS

160 Minden dolgaidban Tenéked Istenek
Kedveznek, s. örömet meg is segítenek,
Királyok s. Fejedelmek csak te tölled fűgnek,
Parantsolatidnak mindenek engednek.

Látom Nemzetünknek nagy bestelenségét,
Practicus Sándornak békételenségét,
Gazdag birodalmunk ellen irigységét,
Kellyünk fel, s. vágjuk le eö egész seregét.

165 Magát kötve vigyük Nagy Persepolisba,
Hogy ne légyen, kitől Király essék búba,
Vessünk Sákmánt Sándor nagy birodalmába,
Jgy lészen hatalmunk Macedoniába.

170 Túdom, edgyikünk is ebben hátra nem áll,
Hanem ellenséggel most bátran szembe száll,
Mivel nints szebb dolog ilyen hatolomnál,
Mint kaszás jó fűben, kardunk köztek kaszáll.

NABUZAR

175 En, Nebuzár, mondom, Király edgyik hive,
Hogy meg próbáltatván, mindeniknek szive
Bátor, ugyan búzog ellenségre vére.
Jó vitéz barátim, mit voxoltok erre?

HÚNYADI

180 Az elsőtől fogva mind az útolsóig
Ezen voxolosnak engedünk mi végig,
Kegyelmes Királyunk Országáért fottig
Vagdolkozunk, mint most, mind égy tsep vérünkig.

DARIUS REX

Jertek, jó vitézim, utánnam tartsatok!

ALEXANDER REX

Kard ki, kard, külemben ha nem lészen vége.

*(Tunc congregiando Darius vulneratus procumbit,
super quem duae Musae recitabunt haec)*

MŰZSÁK

Oh, gonosz szerentse változandósága,
Miért hogy senkinél nints állandósága?
185 Virágzó éltünknek arany iffúsága
Melly hamar változik rút meg aggottságra.

Nékem is mutatá szerentse pálmáját,
Egy ideig Tarta vállaimon karját,
De jaj, melly hirtelen szomorittá fiát,
190 Hervasztá életem zöldellő virágját.

Ez egész világon tótt vala kedvessé,
Engem mások felett nagy győzedelmessé,
De reám Támada, lón ellenségemmé,
Tón nagy gyalázatnak hamar túkerivé.

Jó vitéz barátim, de mire hagyátok,
195 Illy nagy gyalázatra, ki vóltam Királytok?
Ne légyen szerentse soha barátatok,
Kivánom, sorsomra hogy tijs jússatok!

Már vég bútsút vészek tölled, iffúságom,
200 Ki valál énnékem leg féltőbb jószágom.
Már az hóltak között leszen lakozásom,
Ezt hozta énnékem fel fúvalkodttságom.

Példa légyek néktek, iffúság serege,
Parnassus hegyének ki vagy ékessége,
205 Senki erejével magát el ne hidgye,
Mig vagyon éltinek virágzó zöldtsége.

Engemet szerentse kereke meg ejte,
Kitől nem tartottam, olly törben kerite.
Kit nagy Poliphemus meg nem jjeszthete,
210 Az halál hirtelen, jaj, meg szégyenite.

*(Post haec auferendo Darium, Consiliarius Alexandri,
Clitus dicat)*

CLITUS

Éllyen Alexander, álljen ditsőségben,
Sákmánt nagyot vetett ki ellenségiben!
Tábori serege már meg édgyezésben
Parantsolattyának enged mindenekben.

183 [A sor előtti szerepnevet az előtte olvasható latin szövegből emeltük ki értelemszerűleg.]

211 [A szerepnevet az előtte lévő latin utasításból emeltük ki.]

215 Azert most közelebb, hogy ha a Királynak
Beszéde Tettzenék Tanátsadójának,
Űstekét Kezedben minden országoknak
Fognád, s. hajtnád alá Te Birodolmodnak.

ALEXANDER REX

Okos beszédeid énnékem Tettzenek.
220 Vgyanis ez oka a sok versengésnek,
Hogy térdet sokaknak hajtnak, nem egy Főnek,
Minden sokat bizik az eő erejének.

Ember tagjaiban el terjedt sok erek
Elevenséget tsak az egy szivtől vésznek,
225 Ugy világosságot e földön mindenek
Az égy Naptól, kitől tsillagok is függnek.

Juppiter, ki eget s. e földet formálta,
Egyedül Törvénnel maga igazgattya.
Emberi Nemzet is, ha égytől halgatna,
230 Nem vólna illy vissza vonás e világba.

CRATERUS

Jgaz, a mit mondosz, Felséges Királynk.
Pelda lehet arról ez a mi országunk,
Mellyben soha nem vólt addig nyugodalmunk,
Míg a sok Királytól sok felé húzattunk.

235 Hány ezer emberink veszének az hadba!
Mennyi városaink mentenek hamúba,
Mellyek mind e napig vadnak púzsztaságba
A sok bába között estenek halálba!

PERDICCAS

Mivel azért minden Királyok felette
240 Juppiter egyedül széked helyeztette,
Es nem tsak a Görög, ki magad Nemzete,
Hanem sok Országot lábad alá vete;

Avagy ez egyedül szárazon maradna,
Ki többekkel egybe téged ne úralna?
245 Távúl légyen! Vallyon erre az én szomra
Közzületek mellyik bátran ne voxolna?

CLITUS

Ezen voxon vagyúnk mindnyajon, elhídigyed!

ALEXANDER REX

250 Midőn azért immár, kedves katonáim,
Hűséggel mellettem forgodó vitézim,
Ellenségnek vagyúnk földében, hiveim,
Serény vigyázással légyetek, Barátim.

(Tunc circumeundo Castra, Clitus et Diogenem ibi oberrantem captivum ducit Regi.)

CLITUS

255 Jme, mi Felséges kegyelmes Királyúnk,
Ez embert találtuk, hogy roppant Táborúnk
Kémlelte, s. meg tudta, hány ezeren vagyúnk,
Parantsolj azértan, vélle mit tsináljúnk.

ALEXANDER REX

No, te, hová való s. mitsoda ember vagy?
Az én Táboramnak Te szemlélője vagy?

DIOGENES

260 A vagyok. Hát osztán? Diogenes nevem.
Jöttem, bolondságod hogy itten szemléljem,
Midőn ezt mondhatom, vagyon békességem,
Vesztedet keresed, fogyotod Nemzetem.

265 Nem jút é eszedbe sok számú serege
A Xerxes királynak, a ki mind el vesze?
Az seggedbe akad halál hegyes törc,
Mit vélsz magad felől, el büsz é előlle?

ALEXANDER REX

Ki vagy Te, hogy nékem illy fennyen beszéllesz?

DIOGENES

270 En a többi között vagyok Philosophus,
Horum, ut et Tuus, fidelis Amicus.
De néked az eszed miért olyan, mint gús?
Pusztításra néked itt nem adatott jús.

247 [A sor előtti szerepnév:] CLITUS
CONSILIARIUS
252 [A szerepnév a latin utasításból van kiemelve.]

258 [A sor előtti szerepnevet megrövidítettük, így hangzik eredetileg:] DIOGENES CYNICUS
PHILOSOPHUS

ALEXANDER REX (*acquiescendo ejus monitis*)
Bóltsséged szerint imé, azt tselekvéd,
Fegyveremtől hogy ez országot meg mentéd,
Magodat előttem most kedvessé tévéd.
Maragy meg én nállam, mert leszz betsülleted.

DIOGENES

275 Nem maradok. Menny el te, a te útadra,
Más felől elmégyek én is, én útamra.
Viselj gondot jobban ezután magadra,
Szánt szándékkal gonoszt ne hozz országodra!

(*Tunc recedat a Rege et obambulando dicat*)

280 Melly nagy az emberi Testnek gyarlósága,
Midőn a gonoszra van hajlandósága;
Nagyobb, mint az élet adó bóldogságra,
Hijába valóra ásit, nem a jóra.

285 Mondgy igazat, sokszor bé török a fejed,
Hizelkedgyél s. hazúdg, meg ruháznak téged,
Ints, fedgy, dorgálj, Taníts, léssen ellenséged,
Légy edgyügyü, jámbor, bolond lesz a neved.

290 En vagyok a példa, mint láttyátok sorsom,
Jhol ez égy üress hordó az én Házom.
Hogy a rossz dologért sokakat korpáztom,
Jmé, jó tétémért én erre jútattam.

ALEXANDER REX

Nosza, jó Perdiccas, menny el hamarsággal,
Diogénest hozd el ide te magoddal,
Mert sorsa, lám, vagyon nagy alatsónsággal,
Őrökké szerettem lenni Túdósokkal.

PERDICCAS

295 Salve, Philosophe, légy jó egészségbe,
Virágozzék élted, mint a virág télbe,
Terjedgyen a hired, mint a bőr a tűzbe,
Kellj fel, Alexander hiv eö eleibe!

DIOGENES

300 Nem mégyek, Királynak mert barátságával
Nem szoktam élni, meg elégszem sorsommal.

PERDICCAS

Olly embertelen vagy, Philosophus lévén,
A Király fávorát ekképpen meg vetvén?

DIOGENES

305 A Király favora nélkül szűkölködik
Az Ország, mindenbe a ki hozzá bizik,
De ki a tulajdon hatalmába bizik,
Mint én, máshoz soha a nem folyamodik.

PERDICCAS

Zabolázd meg szádot, ne botsásd ki szódat,
Alexander ellen, betsüld királyodat!

DIOGENES

310 Zabolázd meg teis gonosz indulotod,
Ne hergesd a kútyát, hogyha nintsen botod.

PERDICCAS

En nem kútyát hívok, hanem Philosophust.

DIOGENES

Kútya vagyok annak, kik békét nem hagynak.

PERDICCAS

Ezentúl, ha nem jössz, el űtem fejedet.

DIOGENES

315 Nagyobb Vr soha is azzal nem lesz, hidel.
A pók, a bogár is birnak illy erővel.

PERDICCAS

Majdon ez hordóval edgyütt el vitetlek,
Király eleiben ebbe hőmpölygetlek,
Nagy Sándor kívánnya, téged el vigyelek,
Vdvari népének, hogy lennél vezérek.

DIOGENES

320 Soha Diogenes az vdvarnak tsúfja
Nem léssen, tarsd útra, menny innen dolgodra.

PERDICCAS (*redeat ad Regem et dicat*)

Amint parantsolta, Felséged, el jártunk
A dologba; kövel de vólt nekünk dolgunk.
Nem kell annak semmi pénzünk, sem aranyunk,
325 Azt mondgya, hogy nem jó, nem kell mi favorunk.

ALEXANDER REX

Nem kétlek, boldognak hogy engem mondonak,
Ennyi sok népeknek hogy én parantsolak,
Magamat nem abból tartom én bóldognak,
Mellyet Ti nem túdtak, más oka van annak.

CLITUS

330 Talám az, a mellyet én is szivből kérek,
Hogy ez egész Világ meg hodollyon néked,
Es kik nem kóstolták még éles fegyvered,
Alázatossággal úraljanak téged.

ALEXANDER REX

335 Nem ez, hanem ebben tartom boldogságom,
Hogy Aristoteles volt én Praeceptorom,
A ki által mintégy újjá formáltottom,
Nékie köszönem minden facultásom.

CRATERUS

Hát, Felséges Király, annyira betsülled
Aristotelestől vótt kis bóltsséged?
340 Nem attól mérsékled a Te ditsősséged,
Hogy ez egész Világ Vrának hiv téged?

ALEXANDER REX

Bizonyára soha, igazán meg vallom,
Nem tudom, hogy többel mellyiknek tartozom,
Aristotelesnek vagy Atyámnak mondgyom,
345 Elmémben még eddig meg nem határozottom.

Jollehet Atyámtól vóttém életemet,
Aristotelestől de nagy bóltsséget,
Philippus tsak adta énnékem létemet,
De Aristoteles adott ditsősséget.

CLITUS

350 Bóltsségre más is Tanithatott volna,
Tudományt kivülle hasonlót adhatna,
Nem kell hát annyira azért úralnia.

ALEXANDER REX

Lételt is akképpen más adhatott volna,
Olyan böltsé de más nem tehetett volna,
355 Mint Aristoteles. Azért e világba
Első vagy második eö nállam gradusba.

AMYNTAS

Mit beszélsz, jó Király? Hát olyan árnyékhoz
Hasonlitod ennyi minden boldogságod,
Kinek e Világra hat el nagy hatalmod,
360 A Felhőket eri tellyes birodolmod?

ALEXANDER REX

Tők a fejed, tők mag az agyad veleje,
Az útólyomban van az elméd értelme.
En a Testieknek vagyok Fejedelme,
De Aristoteles elméknek vezére.

AMYNTAS

Higy, ha nem követné dolgotat valóság,
365 Azt gondolnám, király, szavad hogy tsak hivság.

ALEXANDER REX

Tennen magad szava Tégedet elárúl,
Látom, minden dolgod hogy tsak oda járúl,
A Testi jót veszed nagyobb boldogságúl,
370 Mint a Lelkieket, s. tested, magod tárdgyúl.

A Diogeneshez azért én elmégyek,
Bölts Tanítására hogy ott figyelmezzek,
Nagyobb boldogságot mert abból mérséklek,
Mint birodolmomhoz új Országot nyerek.

AMYNTAS

Parantsolj, hiszem mi te elődbe hívjük,
375 Fülénél, farkánál fogva ide hozzúk.

ALEXANDER REX

Parantsoltam vala úgyan Perdicasnak,
Effectuma, de lám, nem lőtt eö dolgának.

353 Letelt

357 <Minden dolgaidban tenéked Istenek //
Kedveznek s. örömetst téged segitenék>
[Áthúzgálva.] Mit beszélsz stb.

370 [A *Lelkieket* jav. *testieket*-ből.]

PERDICCAS

380 Mít tselekedhettem aval a tökével?
Sem igirettemmel, sem fenyegetéssel
Nem gondolt, mindenkor szóllott komor kedvel.

CLITUS

385 Csúdálokozom, király, azt a tisztességet
Hogy tennéd koldúsnak, midőn eő tégedet
Azzal meg nem betsúlt, Nemes személlyedet,
Meg vetette minden igireteidet.

ALEXANDER REX

Meg vallom, mindenbe vagy bölts Tanátsadóm,
De méltó, az ember hogy le botsátkozzon
Hozzája, mert lehet énnékem Tanítóm,
Majd mint ki mütattya az experimentom.

CRATERUS

390 Ihol ez hordoba lakó tsinos féreg,
A kinek látnia jött ide Felséged.

ALEXANDER REX (apud Diogenem)

395 Egésséggel, hirrel nével fénlő Férfi,
Kinek tudománnya a felhőket éri,
Jöttem ide hozzád mostan látogatni,
Azért ez hordóból égy két szóra jőj ki.

DIOGENES

Egészséget én is kívánok tenéked.
De ki vagy te, hogy ha még azt meg érdemled?
Nem érkezem mostan, hogy beszéljek vélled,
Királyi Felséged másútt fitegessed.

ALEXANDER REX

400 Nem félszé engemet, hogy nem engedtz szómnak?
Tám még nem hallottad hírét hatolmamnak?

DIOGENES

Jó vagy é, vagy gonosz, kérlek, mond meg nékem.

ALEXANDER REX

Jó vagyok; kérlek, hogy féltedbe meg ne halj,
Mert ollyannok szoktak harangozni fíngal.

DIOGENES

405 Ha jó vagy, a jótól de ki szokott félni?
Bolondok szoktanak gonoszra sietni,
De jó a jót szokta két kezével kapni,
Mint a szép a szépet szerelmébe venni.

ALEXANDER REX

410 Ego Alexander vagyok, ama Magnus,
Enyim mind a földnek kerekségin a jús.

DIOGENES

En is Diogenes vagyok, Philosophus,
Még pediglen kútya, rút mordacissimus.

ALEXANDER REX

Bólts lévén, magadot miért mondod Kútyának?

DIOGENES

415 Mert kik nékem adnak, annak hizelkedek,
Kik pedig nem adnak, azok ellen hergek,
Roszszokat pediglen erőssen meg Sértek.

ALEXANDER REX

Mi dolog, nékem hát hogy nem hizelkedel?
Alamishát töllem akként vehetnél el.

DIOGENES

420 Mind eddig szükségét én soha nem láttom,
Azért gratiadot nem várom, s. nem vártom.

ALEXANDER REX

Kérj mindazonáltal én töllem valamit.

DIOGENES

425 Azt kérem egyedül, menny innen dolgodra,
Ne vedd el, a mit nem adhatsz nékem soha:
A Napnak világát, hogy süssen hátomra,
Meg köszönem még azt, hidd el, valahára.

ALEXANDER REX

Ha Kútya vagy, majdon kútyához illendő
Csontot küldök néked, ha nem léssen késő.

DIOGENES

430 En hozzám, szegényhez azis hozzám illik,
Nagy Sándorhoz soha de a nem férkezik.
Illyen, ha rá szórúl, tsonttól is meg hizik,
De mind azokkal is Sándor gyaláztatik.

ALEXANDER REX

Hallád, Pármenio, mint nyakamba rázá,
A fatsaró vizes inget mint fel adá?

PARMENIO

Ha, ha, bizony, tréfa, a mit tselekevék!

ALEXANDER REX

435 Oh szép böltsességgel tellyes nagy fa hordó!

DIOGENES

Tsak kitsiny szikrája hogy ha gratiádnak
Én hozzám férkezik, hadgy békét hórdomnak!

ALEXANDER REX

440 Éngemet mindnyájan gazdagnak mondotok,
Ez szegénységével meg győz, mint láttyátok.
Azt mondgya, nints Semmim, a mit néki adgyok,
Hanem ez hordóba hogy most békét hadgyok.

CLITUS

445 A Király vdvarát hogy ha nem kedvelled,
Jőjj hozzám, bizonynal léssen betsülleted,
Asztalad én velem, égy házba fekvésed,
Senkitől Soha nem leszsz semmi sérelmed.

DIOGENES

Inkáblan akarok itthon tsak sót nyalni,
Mint kövér húsakat asztaladnál falni;
Kevés tó vizetskét, mint sem jó bort inni,
Tellyes szabadságom mint sem el cserélni.

CLITUS

450 Nam, Aristoteles és bölts Aristippus
Király gratiájából melly igen gazdag, dús!

DIOGENES

455 Bólts Aristoteles s. Aristippus, Társa,
Nem akkór vatsarál, midőn kedve tartya;
Mivel szabadságát el ajándékozta,
De a Diogenes a midőn akarja.

ALEXANDER REX

Ihol ottan, ottan bólts feleletivel
Meg győz im, mindnyájon okos beszédivel.
Ha nem birnék ezzel a királyi Tisztel,
Diogenes bizony lennék most ezennel.

(Post abeat ex theatro et Diogenes dicat)

DIOGENES

460 Ha, ha, mint szeretnék ők böltsökké lenni,
De dolog nem akar a fogokra férni!
Akarnák, töltsérrel töltné ha valaki
Tudományt fejekbe, de restek tanulni.

465 Inkáblan szeretik hasakat tölteni,
Mint éh kop kop lével szépen böltselkedni.
Szoktanak ők addig mesét fejtegetni,
Mig más a Templomba szokott imádkozni.

SEQUITUR INTERMEDIUM RUSTICI CUM GERMANO

RUSTICUS

470 Vaj de noj szegények, mint nyomorgattatunk,
Nagy sok inségektől im, el nyomottattunk;
Majd éhel halásra mi mindnyájon jútunk,
Terhes szolgálatok mert nem szűnnek rajtunk.

475 Mivel majd elő jó: áducse gaina,
Hamar, hamar légyen: binye frigye vová;
Ezeket szeretvén, gondgya van jó borra,
De ötet soha nem kérhetni múnkára.

Vaj ha találkoznék, aki ezen dolgot
Meg orvosolhatná, s. nekünk nyugodolmot
Szerezne; már rólunk illy sanyarúságot
El venne, hogy érnők tsendes állapot!

480 Mert ezt a nagy Vrok tsak múlólog hadgyák,
Mí sok panaszinkat még meg sem halgattyák,
Ez okon mindenek károkát sohajttyák,
A Tisztek is, latom, el nem igazittyák.

GERMANUS

485 Hers Tu, ezel Paur, vorum itt meg jõni,
Dénen erlen Herren itsz panasz mondani?
Te gondolsz magába, enyim meg ijedni,
De én, az Vr mint Tiszt, tsak kitsiny sem félni.

490 Tsak tikmona, tikhús Te nekem meg hozza,
Jó bor, fejár kenyér enyim has meg tartsa.
Meleg ház, lágy párnát ha te nékem adgya,
Ugy én paraszt ember soha is nem bántya.

495 Te nem túdni, tábor mennyit én szenvedem,
A tiéd bekesség, mennyi sok éhezem;
Sok esőt, sok havat, sok fázik van nékem,
Meg is én nem, de te sok panasz meg viszem.

RUSTICUS

500 Hó, hó, Nemeth Vram, könnyű néked panaszt
Nem Tenni, ilyenkor mert te hizlalsz tsak hast.
Mí kell, erővel is véssz. Én, szegény paraszt
Könyvezve nézem, mert nem adtz érte garast.
De már erővel is mit véssz, én nem tudom,
Sem tyúkom, sem búzám, sem szénám, abrakom
Nints, ha tsak nagy botom Tenéked nem adom,
Egyébbel kedvedet nem találom, látom.

GERMANUS

505 Oh, Tu, perne hajder, gonosz paraszt ember,
Mégis te én velem tsinálni tsak sok per!
Ha nints tik hús, abrak, nesze enyim fegyver,
Te menny el a tábor, nem lészen én Rajter!

RUSTICUS

510 Kérlek, sogor, ne küldgy engemet táborba,
Nem úgy készítették szivemet hámorba,
Hogy hartzolni mennék; nints erő karomba,
De most botom által elviszen a banka.

(*Rusticus Germano intentando ictum, Germanus percipiens,
irruat illi et utrique discedant e theatro.*)

501 Mert sem [A szótagszám miatt jav.]

503 tálalom

2. INTERMEDIUM PRAECEPTORIS CUM DISCIPULO

DISCIPULUS

- 515 Hogy most meg értsétek dolgát mivóltamnak,
Pontusban, Synope hires várossának
Vólt Atyám lakossa. A pénz felváltásnak
Mesterségét ottan tanulta s. lopásnak.
- 520 Magam is Atyámtól midón Tanulgatnék,
Igasságon ketten mi nagy tsorbát ejténk,
Minden reménséget az inúnkba veténk,
Sátor fánk fel szedvén, mi onnan el szőkénk.
- 525 Apám maga, szegény, hova pokolba lett,
Nem tudom. Én fejem im, ide vetődett.
Elmémbe de itten illy gondolat ötlett,
Mihez fogjak, s. mivel tápláljom éltemet.
- 530 Szántoni nem tudok, mert azt nem tanultam,
Kapával s. kaszával kezem nem rontottam.
Koplalást soha is Atyammal nem szoktam,
Varga, Szabó, sem Szólts én soha nem vóltam.
- 535 Vri módon pedig idegen Országban,
PéNZ s. Mesterség nélkül itten, Athenásban
Vagy ki bajas élni! Sem szép tudományban
Nem raktam fel soha ez rozs sz tók agyamban.
- 540 Koldullyok, midón illy erőss, izmos vagyok?
Lopjok, hogy szégyenre itt fel akaszszanak?
Hiszem most is itten az előtt bújkálok,
Másként is inyemhez nem férnek illy dolgok.
- 540 Állj meg, hiszem nékem van jó elmém s. eszem,
Az Anyám tejétől meg nem részegedtem.
De megint hogy miből tanuljok? Nints könyvem.
Mivel vegyek, midón pénzem is nints nékem?
- 540 Kőszikla tetőn is az vrok tsak vrok,
De én, mint a ptrútsők, olyan szegény vagyok.
Szegenynek pediglen a kotzkák is vakok,
A koplalás miatt zöld s. veresset látok.

545 Egy Philosophusra vagyha akadhatnék,
Eh koppot, kop levet, hevet el szenvednék,
Tsak hogy böltsességet tőlle tanulhatnék,
Tseréppel a talpa töllem vakartatnék.

550 Kivánságom szerint hogy ha az Istenek
Adnák, hogy ez ember egyike Böltsenek
Lenne, ki ihon jő, és Antisthénésnek
Hivnák, űstekét ma fognám szerentsének.

*(Praeceptor Anthisthenes spatiando ac si non animadverteret puerum,
in se dicat)*

PRAECEPTOR

555 Minden boldogságnak Anya a Böltsesség,
Mint a gonoszságnak szülője a resztség.
Ki azt meg találta, nintsen annál szükség,
Mint kosz a Fő tetőn, régnál ott a bövség.

Bár seggibe kapni igyekeznék minden,
Szemlélvén a dolgot, hogy böltsé lehessen,
Ne kapna bár soha aranyon s. ezüsten,
Mint Anya, ki szülte, mert olly gazdag léssen.

PUER (in se dicat)

560 Oh boldog szerentse, a ki ilyen Böltsre
Vezetél, általa kapnék hogy életre!

PRAECEPTOR (iterum in se dicat)

565 A böltsesség ollyan, hogy az által minden
Meg tanullya magát s. Istent, hogy mi legyen,
Teremtett dolgoknak számok, töménytelen,
Természetek s. helyyek, szokasok mi légyen.

Boldog ország s. Város, hol regnálak Böltsék,
Nem kell félni, hogy ott elvesznek a népek,
Kiknek böltsességgel, mint tők maggal fejek
Rakvák, azok mindent rendel tselekesznek.

DISCIPULUS (*in se dicat*)

570 Allj meg gyatyám, mert most mindgyárt teli raklak
Bóltsség magvával, mert ez Bóltshez állok,
Tudományt egyedül tsak ettől tanúlok,
Mig olly Kokos lészek, mint nagy fogú kanak.

(*Tunc accedendo ad Praeceptorem dicat*)

575 Jó szerentsével, héj, jámbor Philosophe!
Altalod hogy én is légyek szerentséssé!

PRAECEPTOR

Az Istenek nekünk adgyanak szerentsét!
De mire tőd nékem mostan e köszöntést?

DISCIPULUS

580 En szárazon, vizen vandor gyermek vagyok,
Szegény legény lévén, eb szarral borsolok.
Nyugodolmos helyet magamnak bojászok,
Bóltsségre, tudom, te általad kapok.

PRAECEPTOR

585 Ne beszélj tsak mesét, s. álmot ne hivelyez,
Ebet a karóhoz előttem ne kőtezz;
Mond meg, hogy mit akarsz, forjon szó inyedhez!
A fejed ezentől tétetem seggedhez.

DISCIPULUS

Akaram, általad hogy bóltse lehessenek,
Súhott mogyoróval seggem meg tölthessed.

PRAECEPTOR

Hogy ha nem bolondosz, bizony, tsúda dolog,
Iffiú ember lévén, hogy illy dolgon kapdosz.

DISCIPULUS

590 Bolondozik, Bátyá; a ki fútvá szarik,
Marékkal nyakodba hánnya, s. elébb úgrik.

PRAECEPTOR

Hól laktál, s. hova mégy, Te honnan valo vágy?

DISCIPULUS

595 Mit kérded? Tűdom, nem laktam a Seggedben,
Hanem ez Világon emberi Seregben.
Te veled ez úton égy vagyok mindenben,
Segitts azért engem bot forma eszemben.

PRAECEPTOR

 hogy töllem várod segedelmed?
 czos kancza lött illy hamar eszed?

DISCIPULUS

600 Azért mert hallottam te nagy böltsességed,
A Som fa botot is élessé teheted.

PRAECEPTOR

 Philosophus akarsz talám te is lenni?
 Mi nem a gallérből szokták azt ki szedni.

DISCIPULUS

 Azt akarnám, noha későn fogtam hozzá,
 De gyors serénységem még azt ki potolná.

PRAECEPTOR

605 Gonosz útról jóra későn is jó Térni,
Szokott az oskola időst is bé venni.
Jobb, ha későre is, jó dolgot mivelni
Embernek, örökké mint sem bolondozni.

610 Én ugyan adhatok néked jó Tanátsot,
De nem adok Sűtve meg töltött malatzot.
Tisztemet le töttem, már több A, B, abot
Nem mondotok soha, tartsd azért dolgodot.

DISCIPULUS

 Jó embernek hasznos nékem Tanáttsa is,
 Kivántatik ahoz de vajas kaláts is.

PRAECEPTOR

615 Vigyen el a banka, eb úgatta fattya!
Nam, rajtam egészlen vagy nagy molestia.
Menny el, tartsd útadat, Philosophiara
Más Tanittson téged a Réti Kútyára!

597—598 [A kézirat csonkasága miatt a sorok eleje hiányzik.]

604 [Az utolsó szótag kiszakadt.]

DISCIPULUS

620 István úgy tseréljen, tölled el nem mégyek,
A mérget mint öklek ámbar úgy nyeldekled.

PRAECEPTOR

Peter és Pálomra mondom, ezt a botot
Fejedbe szapulom, s. meg verem hátadot.

DISCIPULUS

Nem bánom, bal kezed ha bottol fenyeget,
Tsak jobb kezed nyújtson nékem rétes bélest.

PRAECEPTOR

625 Latom, Semmiképpen tölled meg nem válom,
Lészs azért énnékem kedves Tanitványom.
Tisztemet egyedül érted el nem hagyom,
A Files sophiat néked meg Tanitom.

(Tunc Discipulus recitet hoc modo)

DISCIPULUS

630 édes nagy öker apám, Dál; mikor os-
kolába adál. Lett a szöle Apám kerte mellett; Rá,
ugy meg mara Tya, égy veress Kan Kútya; Sém, hogy
a Seggemre esém.

(Recitet orationem Dominicam hoc modo.)

Mi Atyánk, fát vágy; mitsoda fát; villa fát;
meg hajtá, el törék. Amen.

(Adde his Similia!)

A MŰ ADATAI

A szöveget a MTAK 21/XVIII. jelzésű mikrofilmjéről másoltuk le. Az ívnyagságú, nyolc levélből álló kézirat a „Prológus”-sal kezdődik. A dráma címét tehát nem ismerjük. Valószínű, hogy az elveszett címlapon az előadásra vonatkozólag is volt tájékoztatás.

A szöveget megelőző levélre az 1960-ban készült fotózás alkalmával a volt Erdélyi Múzeum levéltárosa az alábbi megjegyzést írta: „Deák Farkas hagyatéka. XVIII. sz. eleji iskolai szindarab legidősb (I.) Pataki Sámuel, később erd. protomedikus kezével. Összehasonlítás kedvéért mellékelve ide Pataki S. egyik levele, melyet Teleki Pálhoz intézett (a Teleki cs. kendilonai lt. missilisei közül).”

Hogy honnét került Deák Farkas hagyatékába, nem sikerült megállapítanunk. Azt sem, hogy a darabot mikor és hol adták elő. A filmen a dráma szövege után olvasható Pataki Sámuelnek Lónáról 1718. október

627 [Az első két szóban javítgatás van.]

628—629 [A kézirat csonkulása miatt betűk hiányoznak.]

628 [A szerepnevet a sor előtti utasításból emeltük ki.]

18-ről keltezett, „nagy jó urához s bizodalmas patronusához”, Teleki Pálhoz (+ 1731) írt levele, melyben különféle gazdasági, családi ügyről számol be. Kétségtelen, hogy a levelet és a drámaszöveget ugyanaz a kéz írta.

Pataki Sámuel (1692—1766) a prédikátor Pataki Istvánnak volt a fia. Középiskolai tanulmányait a Kolozsvári Református Kollégiumban végezte. Utána Teleki Pál szolgálatában állott mint Ádám nevű fiának a nevelője, és a fentebb említett levél tanúsága szerint Lónán gazdaságának kulcsára. Pataki 1719-ben visszatért a kollégiumba. Itt szeniorrá választották. (TÖRÖK István: A kolozsvári ev. ref. collegium története. I—III. Kolozsvár 1905. II. 100.) Valószínű, hogy legkésőbb ez idő tájt másolta le a Nagy Sándorról és Diognészről szóló iskoladrámát, de lehet, hogy már előbb, tanuló korában. 1720-ban ugyanis, részben Teleki Pál költségén, külföldi egyetemekre ment. Orvosi diplomával 1726-ban tért haza. Orvosként dolgozott először Kendilónán, majd Désen; 1738-tól Kolozsváron, ahol 13 évig a református főiskola gondnoka is volt. Orvosi és természettudományos munkákon kívül ránk maradt latin nyelvű emlékirata *Totius vitae meae cursus, peregrinationis, experientiae ac conversationis compendium* címmel, melyet szemelvényesen kiadott PATAKI Jenő az OrvTudL 1922. évfolyamában. A közleményből azonban nem értesülünk az iskolajátékról, sem a másolás idejéről vagy egyéb körülményeiről.

Az iskolajáték tárgya Nagy Sándornak Dáriuson aratott győzelme, továbbá Nagy Sándornak Diogenésszel való találkozása. A „Prologus” nyolcadik versszaka két közjáték bemutatását is igéri. Az egyik, „a paraszt embernek a némettel való dolga” olvasható a kéziratban. A másik („Czigányi seregnek nemzete nagyása // Papjok híres neves praedikatziója”) helyett azonban a Praeceptor és a Discipulus közt lejátszódó intermédiomot tartalmazza forrásunk. Főleg ez utóbbiban hangzanak el szabadszájú, trágár mondasok. Ezt megelőzőleg csak egy-két helyen találunk goromba kifejezést, ami egyébként gyakori sajtósága a protestáns iskolai színjátszásnak. Csakúgy, mint a halandzsabeszéd, a rögtönzés, amire a második közjáték vége tekinthető példának.

Lehetséges, hogy a kézirat nemcsak az elején csonkult meg, hanem a végén is. Talán az elveszett utolsó levelek tartalmazták a cigányokról szóló, a „Prologus”-ban ígért intermédiomot.

A darab először itt jelenik meg nyomtatásban.

SZERZŐ

A szerzőről nem tudunk semmit. A szétszóródott levelek között nincs meg a címlap, mely talán a rá vonatkozó tájékoztatást tartalmazta.

A másoló személyéről lásd az előző fejezetet!

FORRÁS

A kézirat a forrásról semmi tájékoztatást nem ad. A szereplő személyek csaknem kivétel nélkül történeti alakok. Különös, hogy Dárius udvarában találjuk Hunyadit (177—180. sorok). Nagy Sándor és Dárius története az „actus”-ban kitalálás: nem a gaugamélai ütközetről van szó; a drámában Dárius megsebesül és elesik. Kitalált Diogenész Nagy Sándorral való találkozásának módja is, bár a 423—424. és 458—459. sorok közismert mondasai Cicerora nyúlnak vissza (*Tusculanae disputationes* 5, 32, 92). Nem tudjuk, hogy az iskoladrámának írott forrása volt-e.

A darab két közjátéka sok analógiát mutat más játékok interludiumaival, de ilyen változatban nem ismertek.

ELŐADÁS

A prológusból világosan kitűnik, hogy a darab iskolai előadásban bemutatásra került; a hatodik versszak tanúsága szerint nyári szünet előtt adták elő, bizonyára a poétai és a rétori osztály tanulói. A 471—472. sorok román szavaiból azt lehet következtetni, hogy Erdélyben. A másoló személye azt a feltevést támasztja alá, hogy a Kolozsvári Református Kollégiumban.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A másoló a 65—68., 97—108., 137—148., 177—186., 217—232., 258—273., 303—317., 346—360., 390—405., 434—449., 478—493., 517—534., 560—571., 593—604. és 629—631. sorokat a kézirat leveleinek a jobb oldalán üresen maradt helyekre írta keresztben.

A darab nincs részekre tagolva. Csupán a prológus és a két közjáték kezdetét tünteti fel. Az első „actus” a 37. sorral kezdődik. Ezt kiadásunkban jelöltük. A továbbiakban a játékot nem bontottuk felvonásokra, jelenetekre.

A másolat gondos munkának mondható, alig fordul elő a szövegben egy-két javítás, ékezet- vagy másolási hiba. Ilyennek minősíthető talán néhány rímhiba. Ezeket csak elvétele változtattuk meg. Hüen adjuk vissza a ma szokatlannak érzett és elég gyakran előforduló zártabb *o* magánhangzókat tartalmazó szavakat, mint pl. *magod, hatalmodot, paronsolok, mondosz, birodolmod, nyugodolmos* stb. A különböző mellékjelekkel írt *s* betűt mindig *s*-tal írtuk. A különféle módon írt nagybetűk, illetőleg kisbetűk tekintetében igyekeztünk visszaadni a másoló kézírásának sajátosságát. A rövidített alakban olvasható szerepneveket mindig kiegészítve hoztuk, anélkül, hogy erre a lapalji jegyzetben utaltunk volna. Az egy-két helyen pótoltt szerepneveket, az egységesítésük végett végzett javításokat kurziváltuk. A tájékoztató utasításokat, melyek mindig latin nyelvűek, a sorszámozáskor nem vettük tekintetbe.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

37 *paretiámat* — életutamat

60 A sor Héraklészre utal, aki Omphalé lidiai királyné szolgálatában együtt font a szolgálókkal. házi munkát végzett.

80 *ordert* — parancsot

103 *Kristéllyel* — beöntéssel

104 *fa pénzel* — semmipénzzel

112 *botod* — királyi pálcád

122 *meg supralására* — megvesszőzésére, megverésére

137 A Dariust kéttagúnak (Dárjus) ejtve jó a szótagszám.

141 *bátor* — ámbár

154 *Hypocritas* — képmutató

162 *Practicus* — élelmes, tapasztalt

182 A sor utáni tájékoztatás: Ekkor a harcoló Dárius megsebesülve a földre rogy; felette a két múzsa ezeket mondja.

210 A sor utáni tájékoztatás: Ezek után kiviszik Dáriust; Sándor tanácsosa, Clitus ezt mondja.

251 A sor után: Ekkor a tábornak körüljárván, Clitus az ott bolyongó Diogenészt fogolyként a király elé vezeti.

268 A sor értelme: Azoknak, mint neked is, hű barátjuk.

270 A sor utáni színi utasítás: jóváhagyván intéseit.

278 A sor után: Ekkor a királytól visszahúzódik, és séta közben ezt mondja.

289 *korpáztom* — intettem, feddöztem

302 *fávorát* — kegyét, jóakarátát

310 *Ne hergesd* — Ne hergeld, ne bosszantsad!

322 A színi utasítás: Visszamegy a királyhoz, és ezt mondja.

340 *mérsékled* — méred, merítéd (Vö. a 373. sorral!)

379 *tőkével* — fatuskóval

399 *fitegessed* — fitogtassad

412 *modracissimus* — igen harapós

413 *miért* — egytagúnak olvasandó

459 A sor után: Aztán elmegy a színpadról; Diogenész ezt mondja.

467 A sor után: Következik a parasztember közjátéka a némettel.

468 *Vaj de noj* — Jaj nekünk! (Vai de noi!)

472 *áduce gaina* — Hozz tyúkot! (Aduce gaina!)

473 *binye frigye vová* — jól megsült marhahús (bine frige bou, feltételezve, hogy a *vová* a bou rontott alakja)

- 484 *Hers du, ezel Paur, vorum* — Hallod-e, te számár paraszt? (Hörst du, Esel Bauer, warum?)
- 485 *Dénen erlen Herren itsz* — kb.: A te becsületes uradra panaszkodni (Deinen ehren Herren ist es ...?)
- 488 *tikmona* — tyúktojást
- 507 *Rajter* — lovas katona
- 511 *banka* — a mumus, az ördög. A sor utáni tájékoztató magyarul: A paraszt a németet megverni szándékozván, ez, mikor észreveszi, rárohan, mindketten kimennek a színről.
- 513 A sor előtt: A praeceptor közjátéka a tanulóval.
- 514 A kisázsiai Synope városában született Diogenész.
- 530 *Vagy* — a. m. vaj
- 552 A sor előtti szerepnév után álló utasítás: Sétálgatva és mintha nem venné észre a fiút, mondja magában.
- 561 A sor előtt: Magában mondja.
- 562 A szerepnév utáni tájékoztatás: Ismét magában beszél.
- 570 A sor előtt: Magában mondja.
- 573 A *kokos* az okos kitekert alakja, ugyanakkor értelmileg összefügg a sor végi *kan* szóval. *Kanak* = kanok. A sor után: Ekkor a praeceptorhoz járulván ezt mondja.
- 579 *borsolok* — fűszerezek
- 580 *bojászok* — ide-oda járva, kóborolva keresek
- 587 *Sühott* — sühodt, hullott
- 602 *Mi nem* — mert nem
- 610 *abot* — az *a* és *b* betűk együtt ejtése.
- 618 *István úgy tseréljen* — Isten úgy segítjen helyett.
- 622 *Fejedbe szapüllom* — fejedbe sulykolom, fejedbe verem.
- 629–632 A halandzsabeszédben a *Rá, Dál, Lett, Tya, Sém* szavak, szótöredékek aláhúzva találhatók.
- 632 A latin utasítás magyarul: A Miatyánkot ilyen módon mondja.
- 634 Az Amen utáni három latin szó jelentése: Tegyé! hozzá ezekhez hasonlókat.

22.

SZÁSZI JÁNOS
DIDONAK SZOMORÚ TÖRTÉNETE

LOSONC, 1791—1792

BESZÉLLŐ SZEMÉLLEK:

PROLOGUS

DIDO

NÁNKA, A DIDO ÖTSTSE

JUNO

VENUS

FAMA, HIR

JÁRBÁS, KIRÁLY

SATYRA

JUPITER

MERCURIUS

CLOANTHUS, ENEAS VITÉZE

ENEAS

BARCAE, A' DAJKA

ÍRIS

EPILOGUS

Losonczonn producált Tragédia

DIDONAK ENEAS MIATT LETT SZOMORÚ TÖRTÉNETE

PROLOGUS

Tekintetre méltó Tiszteletes Népek,
Urak, Aszszonyságok, szűzek, százszor szépek,
A' szívet, a' szemet meg ragasztó lépek,
Meg mondom tzélunkat, a mig odéb lépek.

5 Ama Carthágonak gyönyörű Dámája,
Dido, el érkezvén Eneas hozzája,
Mivel vala deli termete s. formája,
Meg szereté s. érte lángol szíve tája.

10 A' Vitéz formáját úgy szívére vette,
Hogy érte álmát is mind el felejtette,
Csendes óráját tsak akkor reménylette,
Midőn vendégével víg kedvét tölthette.

15 Ez a nagy szerelem még is utoljára
A' szegény Dámának mint forot torkára,
Hogy talált magába maga gyilkosára,
Nem hajtván Eneas semmit Dámájára,

20 Meg mondjuk, ha nyerünk figyelmetességet,
A' mely eránt már is nyertünk reménységet,
Érezvén mászor is ezen szívességet.
Mert tsak így nyerhetünk munkánkba jó véget.

DIDO (*Nanihoz*)

25 Nánika, kintsem, Ötsém, jaj, mennyire félek aludni!
Mert mitsodás idegen vendég jöve ujra mihozánk?
Abrázatja sokat mutató deli termet, azomban vitéz is.
Vélhetem ezt méltán, hogy az Isteni nemből eredt ő.
Bátor az, a ki Nemes szível bír. Ez pedig oh, mely
Sok bajokat s' hadakat látott, a' mint le beszéllé,
Mert ha kemény fogadásom szentül nem kötelezne,
Hogy többé férjhez nem mégyek senki fíjához,
Meg válván minapába kegyes Férjemtől örökre,

30 Vagy pedig a páros szép élet előttem unalmas
Már nem volna, talám magamat próbára ki tenném,
Nánika. Mert már mit titkolnám, (Én az időtől
Fogva, hogy özvegység kenyerén élek,) soha senkit
Enyire nem szereték meg, mint a Troja vezérét.
35 Általa fel gerjedt el alélt volt gyenge szerelmem;
Egybe szeretni tudok. De azért azt mondom előtted,
Engem eléb élve e föld üregébe temessen,
Avagy ménykövel Jupiter pokol öblibe sujtson,
Mintsem szűz koszorúm meg bántsam, s, földre tapodjam.

NANI (*Didohoz*)

40 Angyalom, egy Néném, örömet érted ma le tenném
Életemet. Hát már így leszel árva madár
Szüntelen ép korban s. ily Hertzegi Dámai sorban?
Már férjed leve holt, gyermek öledbe se volt.
Bánatod enyhülyön, s. a holtért porba ne düljön
45 Szép koszorud, mivel ő erre kitsint ügylő.
Bár valakik kértek Feleségül, mind haza tértek
Szégyennel; nem kár, nem vala mert deli pár.
Néped ölö Járbás kosarat kapa, úgy valamint más
Africa béli vitéz, bár vala Hectori kéz.
50 Most kinek a lépe, deli termete, angyali képe
Meg foga, ezt ölödé, Nénike, gyűlölödé?
Ily veszedelmedbe illő, hogy jusson eszedbe,
Mely fene nép sokaság közt lakozunk, ha le vág.
Azt ugyan a Fátom végzé, valamennyire látom,
55 Troja hogy erre került, s. Tirusi földre térült;
Mert ha te férhez mégy (melyről kérlek le se is tégy),
Troja vezére vesz el, s. a Felesége leszel.
Nagy leszen e Város, lesz sok nép benne, sok áros,
Lész veled egy nagy erő, mindeneket le verő.
60 Ő leszen óltalmad, majd fényleni fog birodalmad,
Általa nem lesz irigy, és nem emészti mirigy.
Isteneket kérjed te azért, s. az előbbeni férjed
Engeszteld; ha lehet, dolgod ügetve mehet.
Üs vendégséget, vegyen Enéas feleséget.
65 Ved elől a'mosarat, tölts sok ezer poharat!
Ilyen okát adjad, tőlünk távozni ne hadjad
Enea szép seregét, míg Jupiter hidegét
El viszi majd tőlünk. Adig ne siessen előlünk!
Majd ha hajója lesz ép, mennyen el e deli nép.

SATYRA

70 Aeneáska lenni szeretnék most én is,
Meg nyalja ám a sót a ketske, ha vén is.
Csak Papot, Barátot! Magam vőfély lések,
De eléb e platzon egy fordulást tések.

JUNO (*Venus*hoz)

75 Már ez deli dolog, ugyan tsak prédára
Kaptatok; kerülvén Dido, szegény pára,
Két tsalárd Istennek meg fogó horgára.
Ily dolgot nem látott az Ég ditső vára.

80 Tudom, hogy előttd gyűlölséges vala
Mindég e Városom, népe, magas fala.
Mikor lesz már vége? S. a Troja Angyala
Szünjön már, és töb nép ne veszen általa.

85 Békéljünk meg, Didot végye el magának
Feleségül ama Vezére Trojának,
Meg lett már tetszése mivel az Annyának,
Szeret Dido s. helyét nem leli magának.

Azután mi ketten ez új házásokat
Birjuk s. az egyesült számos lakosokat;
Eneast uralják mint fő királyokat,
Neked jegybe adom én a Tirusokat.

VENUS (*Juno*hoz)

90 Mellyeket mondál, Fejedelmi gondok.
Jol vagyon, jol, ellened én se mondok;
E' dologhoz bár ha szerentse lenne,
S. Jóra ki menne!

95 Ugy, de kétséges vagyok én felőle,
Hogy továbbá semmi se lesz belőle,
Mert hogy e' népet kezéd öszve varja,
Azt nem akarja

100 A ditsösséges Jupiter, te férjed.
Meny el ő hozzá, s. esedezve kérjed.
E szabad néked, Felesége mert vagy,
Érdemed is nagy;

105 Hogy ezen két Nemzetet egyesítse,
 És örömmel fényes égét derítse.
 Engedek, Juno, te kegyes szavadnak,
 S. helyt adok annak.

JUNO (*Venus*hoz)

 Én gondom a, meg lásd, hogy e dolog jóra
 Űtki; tsak egészen bizzad azt Junóra.
 Hogy pedig meg tudhasd, hogy lész, s. melyik óra
 Lész az a szerentsés, halgas tsak e szóra.

110 Vadászni készülnek Eneás Didoval
 Holnap a berkekbe vislával, kopóval,
 Vad disznót és szarvast kerítő hálóval.
 Meg érkezvén Foebus a tüzes hintóval,

115 Magam is majd lopva el megyek hozzájuk,
 Mikor résre álnak, s. készen lész puskájuk,
 Szörnyű jeges záport bocsátok reájuk,
 Mely miatt mind el fagy szívek és a májuk,

120 Meg setétül az Ég, s. a' nyilak lángoznak,
 A' vadász pajtások szélyel szaladoznak,
 Eneas Didoval öszve találkoznak
 Egy barlangba, ahol midőn szárítkoznak,

125 A' barlang közepén én is meg jelenek,
 És ha te továbbá már nem törsz ellenek,
 Általam úgy lesznek rendelve mindenek,
 E' két szerelmesek hogy öszve keljenek.

A HÍR

 Én vagyok a' földnek Erebus Nemzette Leánya,
 A' kit az édes Anyám kinjában szült legutolján.
 A gyors hír vagyok én; kenyerem nekem a szaladás, és
 Ugy van erőm, ha futok; nőttön nővök a menetelben.
130 Míg idegen helyeken vagyok; öszve vonom magam; úgy, de
 Nem sok időre fejem fel emelkedik a levegőbe.
 Kész tsuda, rettenetes, van ezer fülem, anyi szemem, szám.
 Éjtszaka nyargalok én, nékem nem kedves az álom.
 A' Paloták tetejin strásálok nappal, ahonnan
135 Városokat s. falukat rémítek, s. a lakosoknak
 Szint anyit hazudok, valaményszer ejtek igaz szót.
 Egy jeles újságot hozok én most is kebelembe,
 Melynek, mondhatom azt, kár volna titokba maradni.
 El mondom röviden, sietek másutt ki beszélni.

140 Egy furtsa Gavallér jött a' minapába
Trojából Carthágo híres városába,
Kinek nintsen párja egész Libiába,
Belé is szeretett Didó valójába.

Vadászni mentek ki ma is a berkekbe,
145 De a' szélvész miatt igyekezetekbe
Nem boldogulhatván, ketten egy rejtekbe
Múlatnak; ki tudja mi van a szívekbe.

De ez itten elég. Járbáshoz sietek,
Ki előtt kedvesebb dolgot nem tehetek,
150 Mintha néki erről bizonyost vihetek.
Már lódulok tehát, mindent meg követek.

JÁRBÁS (*Jupiterhez*)

Mindeneken szabados Fejedelmünk,
Nagy Jupiter, Paisunk, segedelmünk,

A' kinek áldozatot teszen e' szép
155 Festegetett Palotába lakó nép,

Látode mind ezeket? De ha látod,
Ménykövedet te ezért se botsátod?

Tőled ezen fene nép keveset fél.
Igy ha teszel, bizony ellened is kél.

160 Nem lesz egyéb amaz Égi ditső ház,
Egy tsuda kép s. madarakra való váz.

Kely fel azért tüzesült haragodban,
Mert van erő, hatalom te karodban.

Egy puha Aszszony, az, a ki minap tért
165 Libia földre, lakni helyet kért

Tőlem, adék neki, hogy Feleségem
Lenne. De nem lehetett nyereségem.

Egy jövevényt fogadott be magához,
Őszve tsatolta magát lakosához,

170 Hogy vele kedvire töltse világát,
Szedje le gyöngy koszorúja virágát.

Tetszik is e' dolog a' jövevénynek,
A' porozott haju hegyke legénynek.

175 Latium itt nem igen jut eszébe,
Mert vagyon élte világ közepébe.

Most is ölelgeti karja Galambját,
Csók özönével is öntözi rabját.

Áldozom én teneked, de mi haszna?
Ah, hogy elődbe jövék ma panaszra!

SATYRA

180 A' hir harang Jarbást hogy be kolompozta,
Az ő tsendes szívét mely haragba hozta!

JUPITER (*Mercurhoz*)

Postám, ály elől egybe, Ved szárnyas kalapotskád,
Szárnyas strimflidet öltsd fel, Légyen páltza kezdedben.
Üly a' szél szekerére, Nyargalván vigyed ez hírt
185 Eneás Generálnak, Vigan a ki henyelget
Mostan Libia földén, Carthágó beli várban.
Mond meg neki beszédem, Melyet mondok előtted!
A' szép Venus, az Anyya, Mást igére felőle
Nékem. Jaj, be tsalárd vólt! Igy már a Görögökre
190 Duplán tölti haragját, S azt igéerte felőle,
Hogy majd lenne belőle A' pompás olaszoknak
Hív Császársa, Királya. A Teucus maradéka
Ebben lenne virágzó Számos boldog időkig,
Hogy sok Nemzeteket meg Hódoltatna kezével.
195 Hát e' jókra se serken, Nem mozdul, keveset hajt.
Ámbár néki ditsőség Nem kel, árva fiját kár
Lész meg fosztani attól, Mellyet tart neki Roma.
Loduljon, s. ne henyeljen Immár semmi fejébe,
Száljon pontba hajókra, Mennyen Római földre!
200 Ezzel eregy szaporán, kereken szavamat neki mond meg.

MERCURIUS (*Eneashoz*)

Hát itt kellé Eneásnak szerelmek közt tölteni
A' szép időt, s a Dámának szép várost építeni?

Hallodé, gondatlan Lélek, mert ezeket mondatja,
A' mellyeket majd beszélék, A' nagy Istenek attya,

205 Kinek a meny s. föld határa van örök birtokába,
Minden meg léssen szavára, a mi van szándékába.

Itt haszontalan mit henyélsz Libiának határán,
Valyon kitől és mit remélsz? Hogy nem tanulsz más kárán!

210 De jövődő boldogságod ha Didoért meg veted,
S mint királyi Méltóságod ötet inkább szereted,

Tekénts Ascaniusodra, mint a kinek számára
S. a te örökös hasznodra tartatik Roma vára.

CLOANTHUS

Bezzeg, meg szeppent most a Troja Vezére.
Még a sarkába is meg posdult a vére;
215 Szólna, de nem jöhet szózat a nyelvére,
Mert a Posta így szólt: Didotól ály fère.

Jupiter parantsolt, kész hajókra szállni,
Mert tudja, szavának nem jó ellent álni.
Fel nem tudja magát ez egybe találni,
220 Mint keljen jó modal Didotól meg válni.

Egyet gondol, végre kettő lész belőle,
Hogy bütsút nem vévc menyen *el* előle,
Mikor semmi rosszszat nem gondol felőle,
Akkor ereszkedjen a Tengerre ő le.

225 Mnestheus, Sergestus Vitézit hivatja
Hát titkon magához, s. mi az akaratja,
Ezeknek titkosan ki nyilatkoztatja,
A' végre hajtásra eképen nogatja:

Mindjárt a hajókat meg fodoztassátok,
230 A' katonaságot tsoporton tartásátok,
A' Fegyvert forgatni gyakran próbáljátok,
De ennek az okát másnak ne mondjátok.

Magam, így szól tovább, ha jó módot látok,
Dido Királynétól ki szököm hozzátok.
235 Egyszeribe osztán vitorlát botsátok,
El evezünk innen, bár huljon az átok.

213 [A sor előtt:] VITÉZ CLOANTHUS

215 nyelvedre [Értelemszerűleg jav.]

223 menyen előle [A szótagszám miatt jav.]

DIDO (Eneashoz)

Hát ily szörnyű gonoszt forralé ellenem
Szived, hogy szökevény módra, hitetlenen

240 El hágy? Sem parolád, gyenge szerelmed is
Meg nem tart, ha halált szenyvedek érted is?

Nem nézel sem időt, szélvész és sarat,
Hogy nem várhatól egy kellemetes nyarat?

Szived, mely dobog itt, durva, kegyetlen ez,
Szándékodba mivel semmi sem ellenez.

245 Eppen nem haza még, lész idegen helyed
Romában, nem akad hajtani hol fejed.

Hát tőlem sietel? Szörnyű keservemet
Látod; szűny meg azért gyötreni szívemet.

250 A' gyengés szerelem 'senge virágai,
Dido mézzel elegy sokszori tsókjai,

És még más, ha mivel tölteni kedvedet
Tudhattam, kegyesem, drága személlyedet

Kössék öszve velem! Bár Pokol el bomol,
E' minket kötöző lántz soha sem romól.

255 Érted, lád, de sokan gyűlölik a Nevem,
Készülnek te miád ontni piros hevem,

Mely testemben szökik, érted emészt, lobog,
Mellyembe, tapogasd, szívem, ugyan dobog.

260 Járbás rabja leszek, hogy ha te meg szököl,
Jól meg döngeti majd hátamat, üstököl.

Csak Portrétodat is itt ha hagyod velem,
Bánat közt örömem benne sokat lelem.

SATYRA

Már e' sok. Mert engem ha ily szépen kérne
Dido, egy királyné, kívánt véget érne.

ENEAS (*Didohoz*)

265 Nem tagadom mind azt, gyöngy szád valamelyeket említ,
S. hogy nagyok érdemeid, meg vallom, drága királyném.
Mind azokat rejtem szívemben, el se felejttem,
Míg eszemen lészek, fogadom, míg el nem enyészek.
E' rövides szókat, kész mentségemre valókat
270 Ved kegyesen, kérem. Soha hozzád annyira vérem
Nem hült, hogy tőled szökevényül menjek előled,
Rám se ragadsz e rut dolgot, mert hozna reám bút.
Itt se mulattam azért, hogy bennem nyerjen igaz fért
Dido, bár akará, de mijám még sem mehetett rá,
275 Mert ha az Ég vára, Eneásnak hajtna szavára,
Tőle ki nyerhetném, hogy dolgom végbe vihetném.
Egybe hajón ülnék, örömet Trojába repülnék,
Ujra fel építném Priamus várát, s. be kerítném
Frantzia sántzokkal, nem gondolnék Olaszokkal.
280 Ebbe tudom (bár szent dolog), Istenek állanak ellent,
És az olasz várát küldnek foglalni határát,
Hol Feleség haza vár. Az időt itt tölteni mely kár!
Lám, idegen helyben te is élsz. S. ezen Angyali mejben,
Hogy dobog és hogy fért oly szív, mely foral irigy vért,
285 És nem akarja, hogy én Népemmel Daunia földén,
Meg telepedhessem, s. Troját nyugalomra vezessem?
Nékem is elmenni szabados másutt telepedni.
Éjjeli álmomban, mely sokszor szörnyű goromba
Képzetet látok; gondolnám, hogy tsupa átok,
290 Roma vidékére mely engem utaznia kére.
E' kegyes Askánom Romától fosztani szánom;
Hol vagyon ő néki régen kész Hertzegi széki,
Mely felől ekép szólt Mercur követ, a ki jelen volt
Nálam. Ez olyan igaz, mint jár a szép Nap az Égen.
295 Kérlek azért, engem s. magadat többé ne kesergesd,
Nem megyek én örömet olaszokhoz.

DIDO (*Eneashoz*)

Már nem Venus Anyád, nem Dardanus fia
Vagy te! Hamis lelkű iszonyú Harpia,
Szülőd volt a Tigris szülő Hircania,
300 És szoptató Dajkád Megera Fúria.

Mert mi tartóztatna már tovább engemet,
Hogy ki ne okádjam rá minden mérgemet,
Hát enyhülté hozzám, látván keservemet,
Változotté esze halván kérésemet?

305 Tehtették anyit Dido sok érdeme
 Benne, hogy szavamra könyvezne két szeme?
 Vané e kő szívnek még keményeb neme?
 Jupiter, és Junó, be nagy gyötrelem e'!

 Csak igazán mondják, kötve hidj komának;
310 Még is e kóldusnak és halál fiának
 Én, szegény, káromra hívék a szavának;
 Helyt adék magának s. a Pereputjának.

 Jaj, dobogó szívem már méreggel tele,
 Eris bírja már azt, nem tied a fele;
315 Ma Jupiter hozzá egy Postát külde le,
 Mintha az Istenek gondolnának vele!

 Mebánthatodé te az Ég boldogságát?
 De miért táfolnám az ő hazugságát?
 Utnak eresztem én inkább Uraságát,
320 Evezzen Romába, töltse kívánságát.

 Lodulj tőlem, tudom, hogy a jó Istenek
 Boszut álnak, hogy ha még meg nem vertenek;
 A' Scilla, Caribdis öblibe vesztenek,
 Nem is érdemlenek jobbat az ilyenek.

325 Ekkor fogod bezeg Didot kiabálni,
 Furia formába oda fogok szállni,
 Sőt ha életemtől meg fogok is válni,
 Szomoru árnyékom mindig fog strásálni.

 Belé kerülsz, gonosz, még az eb adóba.
330 Meg is lész örömem majd a' koporsóba.

(El ájul.)

SATYRA

 Mikor olvasod a Magyar Hírmondóba,
 Hogy egy Tigris akadt a vadász hálóba?

A' HÍR

 A' Nevemet már Esmeri minden,
 Itt vagyok, és van Száz meg ezer hír
335 Rakva 'sebembe. Most tsak ez egyet
 Mondom el itten. Enea népe

Készül amottan, A' menetelre.
Izzad erősen, A ligetekben
Vágja, faragja A' sok erős szép
340 Tölgy fa gerendát. A' jegenyét is,
Melyel akarja Fodni hajóját.
Átsa, kovátsa Köpdösi markát,
Fur, farag és ver Pántot ezernyit.
Nem sok időre Kész leszen e' Nép,
345 S. harmadik éjjel Ülve hajókra, Majd el is illant.

DIDO (*Nánihoz*)

Gyászba borult szívem panaszát hald meg, gyere, hívem,
Nánika, gyöngy alakom, búmat öledbe rakom.
Látod, ezen tsuda nép mely gyorsan dolgozik és lép.
Mind ma tsuportba vagyon, kész el evezni nagyon.
350 Kürtjei harsognak, tafotás Zászlói lobognak
Árbotz fák tetején, van koronája fején.
Tőle mivel féltem, hogy még ily bús lehet éltém,
Érte tehát el enyész e' seb; az orvos a kész.
Troja vezéréhez légy tsak követem seregéhez,
355 Náni, galambom, eregy, tsók özönébe feredj.
Mert szeret ő téged, sok titkot közle te véled,
És ha mulatni akar, téged ölébe takar.
Szoly neki ily szókat, kényes szívére hatókat!
Vagy ki taszítva megént vagy könnyörülve teként.
360 Troja le rontója nem volt Dido; se hajója
A Görögökkel elé nem mene Troja felé.
Askaniuskának s. meg holt Anchises Atyának
Nem vétett, mig élt, ellene kardra se kélt.
Még is ezén árva szavaimra vagyon füle zárva,
365 Nem könnyörül bajomon, bán vele durva nyomon.
Miert siet és nem vár (mert nintsen hátra egyéb már)?
Bár tsak ez egybe velem lenne az engedelem!
Nem kapok e' férjen mári Roma vidékire térjen,
Egy kis időre de még itt ha mulathat, elég;
370 A' mig az Ég ki derül, boszus haragom tüze meg hül,
Akkor evezve mehet, tőlem Olaszfi lehet.
Nánika, mond ezeket, tsokolom a' kezeket,
Én valamig pihegek, melyre segítnek Egek.

SATYRA

Hijába próbáltok, Mert már mint a töke
375 Nem hajlik, nem bányá, barna, akár szőke.

NÁNI (*Didóhoz*)

Két gyenge orcáját, ah, miként áztatta
Könyvével, a' midőn beszédem halgatta!

De a mint mondotta, (annak helyt nem adhat),
Mert Jupiter mia itten nem maradhat.

(*Nani búsul.*)

DIDO

380 Nanika, mit busulsz? Patvar vigye, itt van az a' mod,
Mely keserű bajomat, hid el, hogy félbe szakasztja.
Mert vagy örökre szeret, vagy többé szép szemeket rá
Nem vetek. A szeretsen földön, a hol a nap enyészik,
385 És hol az ég fedelét Atlas két vállai tartják,
Mondanak egy tudományos öreg Papot, ősz haja szála, szakálla.
E' felől azt mondják, hogy ez oly két füveget esmér,
Melyekből kinek ad, szomorú gondját vagy el űzik,
Vagy pedig a szívét keserű gondokkal epesztik.
E' papot el hozatom gond űző füveget adni;
390 Általa vége szakad mindennek. Ejnye be jó lesz!
Kedves Ötsém, meny hát, rakj a rejték palotámba
Egy oltárt, s ezeket rakogasd annak tetejére:
Enea fegyvereit, valamellyet az ágyam előtt tart
A' fogasom. s nyoszolyám, melyben háltunk leg először.
395 Mert tudom a Papnak szándékát már is előre,
A' Curálya előtt majd a szökevénynek egészen
Még emlékezetét is mind el törli közülünk.

(*Nani el megy*)

DIDO (*magába*)

De ugyan mit bolondulok? Kérőim után járni
Fogok; gratziát koldulok? Mit kel azoktól várni?

400 Jarbast és más Vitézeket, kiket már meg vettem,
Instálni fogom ezeket. A szurkot be meg ettem!

Talán még is job lesz nékem a Trojai sereggel,
El hagyván királyi székem, el evezni egy reggel.

Igen is, mert szívességem Eneas jól esméri.
405 Oh, tsaloka reménységem haszontalan tündéri!

404 esmére [A rím miatt jav.]

Troja Népe álnoksága előttem esmeretes,
A leg mélyeb barátsága kárt okozó, tettetés.

Inkáb meg ölöm magamat, ezt leg jobbnak találom,
Igy el érem nyugalمامat, itten lesz tsendes álom.

410 Én te miattad uszkálok siralmamnak árájába,
Nani, és mindjárt leszállok a' halálnak torkába.

Hát özvegységem kenyerén árva galamb módjára,
Mért nem élhettem volna én szívem kívánságára?

415 Esküvésem fel bontottam, melyet meg holt férjemnek
Tettem, s. ezzel megbántottam nyugalmát a lelkemnek.

(Eneas Vitézeivel kártyáz)

MERCURIUS

Hallod, Venusi szép fiú, Látod kész veszedelmedet?
És ily szörnyű bajok között Itt kártyázoló, esztelen?
Funak kellemetes szelek. Dido álnok igen nagyon,
420 És már hogy dühöszik belől, Szívében lobog a harag.
Készül fojtani már magát, Bodult, kapkod idestova.
Meny el, még mehetel, hamar Innen, és ne mulass sokat!
Dido szép palotája már Mindjárt lángba borulva léssz.
Lészen zúrzavar és futás Itten, mely akadály lehet
Néked; meny szaporán azért, Mert még e dühös Aszony is
425 Téged körme közé kerít, Meg bosszul, ha soká leszel itt.

ENEAS *(vitézihez)*

Talpra Vitéz! Lora! Szaporán kel ülni hajóra!
Pontba siessen, alo, minden evezni való!
Csep akadék sintsen, hát minden előre tekintsen,
Ily bordába szövet, imhol, az Égi követ.
430 Kész vagyok engedni teneked, s ezen útnak eredni;
Nagy Jupiter, de velem légy, vezető kegyelem!
Hajtsa hajóm kellő fényes északi szellő,
Mert vele, majd ha futok, jó kikötőre jutok.
Lész haza, lesz várom, pótolva lesz általa károm,
435 Lészen ezer nyereség, egy deli szép Feleség.

SATYRA

Lodulj is dolgodra, vigyen el a' Sido,
Leszek én Eneas, ne busuljon Dido!

Nem gavallérság így bánni a Dámával,
Mert jó, hogy odéb ált most a löts árával.

440 Csak így hidj a holmi gyüt ment Katonának,
Sámfuter az, a' ki nem ura szavának.

DIDO (*dühös*)

Jupiter, be tsuffá teve a goromba,
El szökvén hír nélkül tőlem tsak potomba!
Mi vihette erre, tám a bolond gomba?
445 Mit tsináljak vele busúlt haragomba?

Csak botra. legények, botra! Kergessétek!
E' szökevényt bizony üldözni nem vétek,
Vagy vízbe fojtsátok, vagy fel égessétek.
Had forjon torkára a nyalt mézes éték!

450 Ah, nyomorult Dido, imé, beszédedre
Senki sem hajt. Hát ily késő térsz eszedre?
Akkor vetted volna e dolgot szívedre,
A' midőn Eneas be lépet földedre!

Lám az, a kit szentnek tartott egész Trója,
455 A ki vén Atyának hátán hordozója
Volt, be könnyen leve hite meg rontója,
Lator és ártatlan vérnek gyilkolója.

Mely könnyű lett volna még ide jöttébe
Le aprítani, míg volt egy a' seregébe;
460 Askányát pátzolva a maga vérébe
Véle meg etetnem borjú hús helyébe.

Te nap, kitől fénylik enagy föld határa,
Te hold, ki vigyázol setét éjtszakára,
Juno, kinek vagyon e' dolgom tudtára,
465 Te, testemből mindjárt ki költöző pára,

Ti is, a gonoszért kik boszszút állotok,
Furiák, mind hárman, ide halgassatok!
Ha meg van még régi ditső hatalmatok,
Ne menjenek füstbe e jajos szózatok!

470 Jupiter szavára ha már meg kel lenni,
Hogy az Átkozottnak Romába kel menni,
Ott se szabad legyen néki megpihenni,
Ne lehessen soha a kardot le tenni.

475 Szükségébe sohol ne lelje védelmét,
Sőt, a' míg koldulja a mások kegyelmét,
Serege lelje meg végső veszedelmét,
Soha ne láthassa Askányát, kegyelmét!

480 Ha majd meg békélnek hamisan végtére,
Ne téessen soha korona fejére,
Sőt a' midőn élne leg inkább kedvére,
Akkor száljon lelke a Charon kezére.

485 Ti is, Tirusim, ezt jól megértsetek,
A népét halálig, mindég gyűlöljétek,
Jó emlékezetem tsak úgy tiszteljétek,
Hogy Trojai vérrel koporsóm hintsétek!

Óh, vajha köztetek még oly vitéz lenne,
A' ki Eneastól duplán számot venne,
Igy tudom holt testem tsendesen pihenne,
Lelkem a Stix tóra most örömmel menne.

(*Barcaehez*)

490 Jaj, dajkám, aranyom, mert akarod javam,
Nánim hivd elől, és mond neki e szavam:

Mindjárt tiszta patak vízbe fereszteni,
Készüljön tetemét s. módira festeni!

495 És hajtasson elől sok juhót és bakot,
Tarkát vagy feketét, nem beteget, vakot!

Öltöz gyászt magad is, gyász koszorúd legyen,
Hogy majd érdemeseb tiszteletet tegyen,

Plutonak veletek majd mikor áldozom,
S. a bánat kötelit rajtam el óldozom!

500 Mert már mindeneket lángal emésztetek,
Eneás mit adott, egybe tüzet vetek.

BARCAE (*Didohoz*)

Csillagom, Aszszonyom, úgy megyek mint a szél,
Akkor vissza térünk, a' mikor nem is vél.

505 Örömet fel öltöm frissen a gyászomat,
Mert régen meg untam immár világomat.

Már megyek, de éléb engedelmet kérek,
Találjam békével, majd ha vissza térek.

DIDO (*vég szava*)

Oh, édes nyugotó helyem, hol gyakran pihenél, fejem,
Lelkem öledbe megyen, hogy nyugodalma legyen.

510 Eljöve már végem; volt éltemben nyereségem,
Esmeri nagy nevemet, a' ki verembe temet.

Ditső várost építettem, bírtam erős várakat,
Ellenségem meg büntettem, ronték sok kemény nyakat.

515 De kár hogy a Troja népe a minap földemre lépe.

Bár ne láttam volna őket soha is e bajt szerzőket!
Úgy nem lett volna soha a szerentsém mostoha.

Hát ily Nemtelenül végzem éltemet?
Mit késem de azért ontani véretem?

520 Most kel, tsak így illő éltemet oltani,
Hogy hírt tudjon erről Enea mondani.

Tüzet adok, hogy meg tudja, a Tenger közepére,
A' kegyetlen, hogy Didoja ére végső estvére.

(*Dur, meglövi magát*)

NÁNKA

525 Jaj, Néném, hát ígye? Kár, hogy így meg tsalál,
Az oltáron veled áldozott az halál.

Árva szívem szüntesd késő panaszodat,
Oh, de mért nem vivél társnak, Galambodat?

Meg halmom teveled miért nem lehetett,
Éltémnek is karod mért véget nem vetett?

530 Hát a szent dolgokat azért készíttetted
Velem, hogy kinodat ne nézzem melletted?

Általad e néped mely nagy gyászba borúlt,
Érted én is leszek örökös nyomorúlt.

535 Hoz, dajka, friss vizet, meg mosni sebeit,
Jaj, miként igyekszik fel nyitni szemeit!

Oh, hogy tégyem frissen számat szép szájára,
A' mig piheg benne az éltető pára.

BARCAE

Itt a víz. Sebeit majd én törölgetem,
Nála nélkül, bizony, jajos az életem.

540 Szemeit az Égre, ah, miként forgatja,
Csuda, hogy Leányát az Ég nem sirattya.

IRIS

Jó napot. Aszonyaink! Medig fogtok keseregni?
Iris előttem áll, a felleg béli Királyné
Küldte hozátok, Dido bajain könyörülvén,
545 S. kinjai közt szánván, hogy lelkét útnak ereszem.
Mert hogy idő nap előtt, s. méltatlanul érte halála,
A szerelem sebesen lobogó tüze ölte meg őtet.
Fej tetején lévő szép sárga haját le se nyírta
Még a Plutoné, és nem szentelte Pokolra.
550 Engem azért küldött Juno, hogy vágjam el ez haja fürtyét,
S kedves ajándékul vigyem el Pluto kebelébe.
Ez haját el vágom már, s. testéből szabadítom
E pihegő Lelket, Caronhoz jusson ebédre.

EPILOGUS

555 Vége van mindennek. De mig el mennétek,
Rövid beszédemet illő, meg értsétek,

Venus, a szerelem pompás Királynéja,
Mely álnok, mely nagy kárt okozhat fortélyá!

Bizonyítja ama híres Város, Troja,
Melynek Venus vala földre le rontója.

560 Miatta hever más sok Város hamvába,
Mint ezt lehet látni a Historiába.

Mely veszélyt okozhat a' fia, Cupido,
Példa lehet erre e' nyomorúlt Dido,

565 Kit a' Királyságból rút rabjává teve,
Végre meg is öle a' szerelem heve.

Nem álhat üressen soha is rab szíjja,
Mert hol szépre talál, azt szüntelen víjja.

És a' míg pártyára nem hódol a szíve,
Nem szünik mind adig méregel kent íve.

570 Egyedül Pallás az, a kihez nem fére;
A' töb Istennel noha bánt kedvére.

Ez Isten Aszszonynál találkozik ma is
A' Cupido nyilat meg tompító pais.

575 Pallástól, míg élek, én hát el nem állok,
S. ha valaha arany almára találok,

Azt néki szentelem, és Venust meg vetem,
Ebbe a szerelmes Párist nem követem.

Mert ha Perseusként bírhatok tükrével,
Könyen bánok a szép Medusa fejével;

580 S. Ulyssessel tőle ha tanácsot kérek,
A Sirenek által veszélybe nem térek.

583 Magatokat hozzánk hogy meg aláztátok,
Köszönjük, s. maradunk mindég hív szolgátok.

A MŰ ADATAI

Tóthfalusi József ma lappangó gyűjteményében ez a harmadik dráma. (Tóthfalusiról, a gyűjteményről lásd a *Pandora* c. darab jegyzetét a 31. sz. alatt!) Kiad. BERNÁTH 135—155 és ALSZEGHY, 1914. 445—464.

Más forrásból ez ideig nem ismerjük.

A címlapon szereplő cím Bernáthtól származhatik. (Az eredeti bizonyára a szöveg előtt közölt volt. Ezt Bernáth után adjuk, mint a szereplő személyeket is.)

SZERZŐ

Tóthfalusi írja mindenek könyvében, hogy a darabot tanítója, Szászi János írta, és ő játszatta el diákjaival Losoncon. Szászi János Sárospatakon tanul, 1790—94 közt Losoncon iskolamester. Az 1800. év végén külső akadémiákra igyekvő szeniorról a pataki kollégium rektorának ajánlólevele azt mondja: „életét és tanulását

dicséretesen folytatta és a rája bízott Oskolai Felsőbb Hivatalokat hűségesen és a közönségre nézve hasznosan viselte". (Tiszáninnyi Ref. Egyházker. Nagykönyvtára Kt. 1153 f. 53.) 1804-ben Ósin prédikátor, ahol apja is lelkeskedett. Életéről, iskoladrámáján kívül más munkájáról nincsenek további adataink.

FORRÁS

Szászi Vergilius *Aeneise* negyedik énekéből vette darabjának a tárgyát. Az ének minden olyan mozzanatát színpadra vitte, mely megjeleníthető volt. Olyan részeket hagyott el, mint Dido áldozatbemutatása, hogy az istenek tetszését megnyerje szerelméhez; a vadászat; Mercurius leírása; Dido rémlátásai Aeneas hajlíthatatlansága után; a máglyarakás; az utolsó éjjel; Dido haldoklása. Itt-ott eltér forrásától. Új szerepeket eszel ki. Cloanthus mondja el Aeneas ijedelmét Mercurius első követsége után, valamint utasításait, hogy készüljenek az útra (213—236. sor), és a Hírrel beszélgeti el, hogyan készülődnek (331—345). A latinban Aeneas Anna másodszeri követségére mit sem szelidül, könnyre sem fakad, Szászínál „könnyel áztatja gyenge orcáját” (377—379.). Tágabb tere nyílik a beszédre a drámában Barcae-nak, a dajkának, a Hírnek, Irisnek. Vergiliusnál Mercurius a hajón álmában jelenik meg Aeneasnak, a drámában Aeneas éppen kártyázik akkor. Dido ott szíven szúrja magát, itt „dur, meg lövi magát” Az iskolai színjátszás hagyományából következik Szászínál a Satyra szerepeltetése (70—73., 180—181., 263—264., 331—332., 374—375., 436—441.). Ugyanúgy szól közbe a játék folyamán, mond véleményt, élcelődik, mint Morio szokott. De Szászínál nyoma sincs a szabadjárásnak, gorombaságnak, ellentétben annyi más iskolajáték Morio szerepével.

ELŐADÁS

Tóthfalusi írja a diáriumában olvasható *Deidamia* előszavában, hogy losonci tanulása idején, „azon egy-néhány esztendőknél el forgási alatt, míg magam is tudományim fojtatása végett benne laktam, 1-ór el jádszottak Virgilius IV. könyvit, vagy a Dido Királyné Eneas miatt lett szomorú történetét, mely Játékban T. Szászi János Úr, nekem akkori Tanító Uram, a' ki ezen történetet igen igen gyönyörűséges magyar versekbe foglalta. engemet a Fáma vagy Hír személynek rendelt, s. ezen rollót (a mint nevezik) én viseltem el.” (Vö. BERNÁTH, 4.)

Az 1793 februárjában játszott *Turnusnak szomorú története* előtt kellett végbemennie a Didoról szóló darab előadásának, valószínűleg 1791-ben vagy 1792-ben. Az *először* való játszást bizonyára úgy kell értelmünk, hogy Szászi praeceptorsága alatt ez volt az első előadás. Ezt követőleg Tóthfalusi még három vig-, illetőleg „szomorkás”-játék játszásáról emlékezik meg. Megmondja címüket is, ebből kiténik, hogy valamennyi az újabb stílust képviseli, olyan „módis” darabok, mint amelyeket a Magyar Játékszin cím alatt publikáltak, amelyeket abban a lajstromban is találhatók, melyben Tóthfalusi — ugyancsak a *Deidamia* előszavában — 29 „érzekenyítő” vagy „szomorú”, illetőleg „szívet vidámító” játékot sorol fel. Losonci tanulásának éveiben bizonyára az említett négy játéknál többet bemutattak az iskolában. Így biztosan tudjuk, hogy a Turnusról szólót 1793 februárjában előadták, holott Tóthfalusi nem szól róla. Nem említi itt a valószínűleg 1793 nyarára lokalizálható *Thetis és Lyaeus* sem. (Lásd a 25. sz. alatt.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A dráma szövegét Bernáth közlése alapján adjuk. A központosításban azonban a mai gyakorlatot követtük. Mint a Tóthfalusitól másolt darabokban lenni szokott, a drámában a *Prologus* és az *Epilogus* megkülönbözteti a főcselekménytől, de egyébként felvonásokra, jelenetekre nem tagolja. Bernáthnál a sorok kijebbe vagy beljebbe kezdése, versszakokra osztása nem mindig következetes. Ezen igyekeztünk változtatni. Egy-két helyen már Bernáth is javított a kézirat hibás szövegén. Ezeket és saját igazításainkat a lap alján jeleztük. A szerepeket egyesítettük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

3 *lépek* — lépvesszők; olyan személyt jelent itt, aki kelepcébe csal,

50 *lépe* — itt: szíve.

55 Tirusi földről azért esik szó, mert Dido a föníciai Türoszból jött Líbiába, így Karthágó is „tirusi föld” lett.

89 a *Tirusokat* — Dido népét, azaz a karthágóiakat (vö. a 482. sorral!).

161 *váz* — madárijesztő

183 *strimfidet* — harisnyadat; itt inkább sarudat.

260 *üstököl* — hajamat tépázza

273 *fért* — férjet

279 *Frantzia sántzokkal* — francia módra készült vársáncokkal; *olaszokkal* — a. m. rómaiakkal (vö. a 296. sorral!).

331 *Magyar Hirmondó* — az első magyar nyelvű hírlap, 1780-ban indult, 1788-ban szűnt meg.

341 *Fodni* — foltozni (vö. a 229 sorral!)

396 *Curály* — olv. kúrálja, gyógyító eljárása

441 *Sámfuter* — alávaló

460 *Askányát* — Ascaniusát

549 *Plutoné* -- Proserpina

23.

NASONAK SZÁMKIVETÉSE

LOSONC, 1792 KÖRÜL

A' JÁDZÓ SZEMÉLYEK.

1° ELŐL JÁRÓ BESZÉD.	8° VÉNUS ISTEN ASZSZONY.
2° AUGUSTUS CSÁSZÁR.	9° CUPIDO.
3° KÉT CONSUL.	10° OVIDIUS KÉT BARÁTTYAI.
4° NÉGY CONSILIARIUS.	11° KÉT GÉTÁK.
5° OVIDIUS NASO.	12° KÉT LOSSONCZI DEAKOK.
6° OVIDIUS FELESÉGE.	13° NOTARIUS.
7° OVIDIUS LEÁNNYA PERILLA.	14° MORIO. NRO ST. 21.
	15° NOVEM MUSAE.

[A SZEREPEK:

ELŐL JÁRÓ BESZÉD	VÉNUS
AUGUSTUS	CUPIDÓ
ELSŐ CONSUL	OVIDIUS ELSŐ BARÁTTYA
A MÁSODIK CONSUL	A MÁSODIK BARÁTTYA
AZ ELSŐ CONSILLIARIUS	A MŰSÁK
MORIO	ELSŐ GÉTA
A MÁSODIK TANÁCSOS	MÁSODIK GÉTA
A HARMADIK TANÁCSOS	ELSŐ DEÁK
A NEGYEDIK TANÁCSOS	MÁSODIK DEÁK
OVIDIUS	NÓTÁRIUS
OVIDIUS FELESÉGE	BÉ REKESZTŐ]
PERILLA	

SZOMORÚ JÁTÉK,

Mellyben elő adatik Ovidius Nasónak Augustus Császár
alatt lett szamkivettetése, annak helye és Vége

ELŐL JÁRÓ BESZÉD

Atyák, kik ez helyre fel gyülekeztetek,
Asszonyságok s' kedves szüzek, le ültetek,
Mindnyáján, kik itten le telepedtetek,
Egy hires Vers mondót siratni jöttetek;

5 Mi e jó Poétát zokogva sirattyuk,
Gyászos elmenésén könyvünket hullattyuk,
Augustust magát mint Birót ugy mutattyuk,
Osztán tanácsosit sorba meg halgattyuk.

10 Továbbá Nasónak visgallyuk mentségét,
Ugyan a Császárnak kiméletlenségét,
Majd Feleségének s' Lyányanak inségét,
Vénus Isten Aszszony Fia segicségét.

15 Azt is elől adjuk égy kis Jelenésbe,
Hogy Nasó Lossonczon volt számkivetésbe;
Didó Aeneással nem volt szeretésbe,
Még is Virgilius tette egyezésbe.

20 Talám e szabadság nekünk meg adatik,
Kik közt dicső Nasó könyve olvastatik,
Végre a Scijthák közt Nasó nem hagyatik,
Hanem Hazájába vissza hivattatik.

Cím II annak oka helye

1 [A sor előtt] II [Hiányzik az Előljáró beszéd.] III
Prologus

4 II—III vers szerzőt

5 II a jo III siratva siratjuk

7 I Augustus három szótag a kiejtésben II—III
birót mutattyuk

8 III meg mutatjuk

9 III Továb a

12 III aszszony s fia

17 Itt lám a

Mig ezt rövideden elől beszélgettyük,
Kedves Poétánkat sirva emlegettyük,
Addig Kegyességtek, tudjuk, reményhettyük,
Szerencseneknek tartjuk, hogy ha meg nyerhettyük.

AUGUSTUS *(elől beszél az Ovidius baját)*

25 Koronázott fejem, öszültek hajaim,
A mellyet okoztak bokrosult bajaim,
Térdim alig álnak, reszketnek inaim,
Meg fáradott karom, s' mind a két vállaim.

30 Roppant birodalom igazgatásához
Sok gond vagyon kötve Király koronához,
Ugy nyujjon akarki Kiralyi pálczához,
Hogy ezernyi ezer bajt kötöz bajához.

35 Hogy Olasz Országot fel ne prédálhassák,
Nemetek jármomat ki ne taszithassák,
A Rácok s Pártusok gyászba ne hozhassák,
Ki adott törvényem el ne tapodhassák,

40 Fegyvert kel viselnem, nincsen nyugovásom,
A vad Medusokkal esik villongásom,
Most a Pannonokkal van viaskodásom,
Kik nem szenyvedhetik dicső országlásom.

Az Egekig erő Róma dicsőségét
Hasonló erővel őrzöm fényességét,
Nem hagyom, hogy földre roncsák erősségét.
Vérrel oltalmazom, tűzzel elsőségét.

45 Adtam ezen Város meg maradására
Sok bölcs Törvényeket igazgatására,
Hogy ha még nem jutott ellenség kardjára,
A bujaság által ne mennyen prédára.

50 Meg is ama tiltott szeretet Mestere
Sok fertelmességet versekbe kevere,
Sokat, kiket eddig ellenség fegyvere
Nem fogott, el rontott, Vénusnak meg nyere.

25 [A sor előtt:] II beszél Ovidius III Augustus
Ovidius baját; II öszülnek
39 II—III Pannonákkal

43 I csoncsák II—III rontsák
49 II tiltott szerelem

55 Eddig sok Katona fegyverét forgatta,
Tüzes bátorságát mindenütt mutatta,
Már a bujaságnak magát úgy meg atta,
Hogy minden fegyverét szegekre aggatta.

60 Nasó okozta ezt szerelem könyvével,
Veszsen el előlem fértelmes tűzével,
Mert né tám ha lenne közöttünk békével,
Kurvává, latorrá tehetne versével.

Veszsen ki hát ez a pokol pozdérjája,
A ki a szüzesség emésztő rosdája,
Légyen a Géták közt lakása, hazája,
Fértelmes Szerelmét azoknak dictája.

ELSŐ CONSUL (*quaeritur Ovidium mutasse finem Poéseos*)

65 Fejedelmet illet bölcs szavad, teczésed,
Légyen meg, rá állok kegyes rendelésed,
Azokon mutasd meg szoros büntetésed,
A kik bontogattyák Isteni végzésed.

70 Mert aki így rontya meg az Ifjúságot
Fojtat Szerelmeket, tiltott bujaságot,
El fájtalanította a Katonaságot,
Halált is érdemel, mondok igasságot.

75 A Versek ugyanis nem úgy szerzettek,
Hogy az által mások vészélybe essenek,
Hanem hogy a Túnyák fel serkentessenek,
A mint meg érdemlik, el hiresdjenek.

80 E buja Verseknek buja keszitője
Lett minden Virtusnak sirba temetője,
A tiszta Szűzeknek meg vesztegetője,
Légy hát te is ennek erős büntetője.

Szolgál ez Rómának nagy gyalázattyára;
Vigyazzunk az illy tűz fel inditójára,
Hajdú, a Tanácsnak parancsolattyára
Hívd bé, ha szolhatna meg maradására.

56 II szekerre rakatta

57 II szerelmes

62 I ki szüzesség II—III ki a

63 II [Felcserélve a következő sorral]

64 II szerelmet okoznak [!]

65 [A sor előtt:] II A Tanács kéri Ovidiust, hogy

vessen véget annak a szerelmes vers<nek>írás-
nak] III [Nincs a szerepnéven kívül más] II bölts
szabad

73 I szerzettek

74 II ez által

84 II—III [A sor után nincs rendezői utasítás.]

(A Mórió bé hívja Ovidiust a Tanács eleibe)

A MÁSODIK CONSUL (Ovidius előtt elől beszéli a fájtalan Szerelemnek kárait)

- 85 Előnkbe állottál, Hazánk veszedelme,
Mond meg, mi veszecség és bolondos elme
Késztetett, óh tiszta sziveknek sérelme?
Meg lakolsz, ártatlan szüzesség fértelme!
- 90 Mi vitt rá, hogy irnál illy undok vérseket,
Hogy rontasz el annyi ártatlan sziveket,
Gyujtasz Szerelemre Embert, Isteneket,
Tapodsz Földre minden igaz Törvényeket?
- 95 Ha ezt el szenyvedjük, oda a Szüzesség,
Oda a tisztaság, a szemérmesség,
A Férj, Aszszony között nincsen kötelesség.
Nincsen a Vőlegény, Társa közt egység.
- 100 Az illy versek minket ara indítanak,
Hogy Feleséginkre latrok ásítanak,
Azok is, a kik már meg házasodtanak.
Sok fattyú Gyermeket szaporítottanak.
- Ha a te Véreseid lábra álhatnak,
Ha amint igyekszel, olvastathatnának,
A nemesi Vérnek nagy kárt okoznának,
Sok nemtelen fattyúk közikbe csúsznának.
- 105 Még az Aszszonyság is férjét nem szeretné,
A Gyermek az Attyát meg nem esmérhetné,
Sok száz tiszta Személy hírét eltemetné,
Ha buja Törvényed, irásod követné.
- 110 A Gyenge Leányzók szerelem nótákat
Danolnak, s' a Ferj fi nézi a Dámákat,
Nagy virtus gyanánt tart sok undok hibakat,
Igy rontod el ám az ártatlan Táblákat.

85 II [A sor előtt:] Polgár elő beszéli a szemtele-
neknek kárát. III 2-dik Consul Ovidiusra

87 II tiszta szüzeknek

88 II ártatlan szüzeknek

90 III ennyi

91 I—II ember III Gyűjtesz; embert

97 II indíthatnak

98 II asíthatnak

107 III Sok ház

112 I Illy, II—III Igy; el amaz

115 Hogy hát a bujaság el ne terjedhessék,
Igy az Ifjúság meg ne vesztegetessék,
Illó, hogy ez ellen példa tétetessék,
S' Ovidius Nasó számkivettessék.

AZ ELSŐ CONSILIARIUS (*a' maga Fiának el romlását az
Ovidius Verseinek okozza*)

120 Meltó panaszomat el nem titkolhatom,
Keserves bánatom el nem tagadhatom,
Az faj, hogy Fiamat például hozhatom,
A mellyért egyedül Nasót okozhatom.

Volt egy jeles Fiam virágzó fennyében,
Kedves, kivanatos vala természetében,
Ragyogot a Virtus szeme kerekében,
Vén volt, úgy láczatott, már gyermekségében.

125 Mint jó, gondos Atya szeliden neveltem,
Jó ideje korán Phoebusnak szenteltem,
Jól fundált örömem az Egig emeltem,
Midőn virtusait rendre meg szemlélttem.

130 Azt gondoltam ülők szerencsés hajóba,
Nevelem gyermekem egyedül a jóba,
Sok szép tudománya, érte elég próba,
Jaj, ugyan e' fakaszt keserves siróba.

135 Mikor orczájának ki nyiltak rósai,
Villogtak szemei szikrázó fáklyái,
Ha ennek hullottak ragyógó szikrái,
El múltak az Égnek borongó homályi.

140 Hat egyszer színének szivárványi húlnak,
Tündöklő szépségi egymás után múlnak,
Pirosuló orczái Sárgába borulnak,
A mellyen szivemnek bánati ujjulnak

117 II [A sor előtti megjegyzésben:] Az első
Tanács a maga fia; panaszimat III [Csak szerepnév
van a sor előtt.] panaszomat [!]

119 II például hagyhatom

124 III Ben volt,

127 II Jo fundált

128 III virtusait meg szemlélve lettem

131 II tudományát

132 II a fakaszt III ugyan fakaszté

133 III ortzáinak

137 III szivének

139 III borulna

Pénzem emésztette, javam vesztegette,
Kurváját szerette, gustusát követte,
Aztat ölelgette, magát rabbá tette,
Nasot kedvellette, s' Attyát meg vetette.

145 Az ezüst Hold világ világos fényénél,
Meg jelent titkosan buja kedvesénél,
Kártyázott, koczkázot, hált szeretőjénél,
Ezt többre becsülte Attya intésénél.

150 Egyszer szamadásra vonom, s nem álhatom,
Szerzett könyvecskeit elől számláltatom,
Csak nevét említi, könyvét nem láthatom,
El adta, meg itta, igazán mondhatom.

155 Csak maga Násó volt egész mulacsága,
Ezzel volt egyedül minden barátságá,
Ezt olvasta, e volt kincse, fő jószágá,
Oh, Ifjui elme tündér bolondsága!

160 Ekkor kemény szókkal Fiam meg intettem,
E Szerelmes Könyvet kezéből el vettem,
Végre Somfa bottal meg is ütöttem,
E' rosz útból még is ki nem térithettem.

El kezdet életét erőssen követte,
Attya intéseit hát megé vetette,
Szep szavam, haragom, veszszőmet nevette,
Mellyel nálám levő részét el veszlette.

165 Kitagattam hát őtt minden jószágombol,
Meg hagytam, hogy mennyen ki az Udvarombol,
Meg értvén, hogy már más tartok vagyonombol,
Le vetette magát nyakkal a Torombol.

170 Idővel Rómának minden jó Ifjai
Igy járnak ártatlan szemérmes Lyányai,
Zokogva hallatnak sok Anyák jajai,
Ha köztünk maradnak Násó írásai.

144 II Násó kedveltette rabbá is ejtette III Nasot
kedveltette

145 III fényével

150 III köny-verseit

155 I Ez II—III Ezt

156 III ifjú elmének

157 I megint<i>ettem

166 III Még hogy had mennyen [!]

167 II már most tartott

168 III nyakkal magát

A Gavallérok sok szüzet meg rontanak,
Sok házi kötést is rútol fel bontanak,
175 Az illy dolgok miat még vért is ontanak,
Ha csak a Törvények ellent nem állanak.

Tanács, mind ezeket köszönhed Násónak,
Ama szemérmetlen meg veszett Irónak,
De hadja, ezt vélem, a Tanács is jónak,
180 Mennyen a Pontusra Násó hajózonak.

MORIÓ

No, bézzeg, Legények, rosszul van ám itt a kapcza,
De Kentek bizony Rút Úrfiak és Beste Kurafiak.

A MÁSODIK TANÁCSOS (*Ovidiust gyűlöli, mert el rontotta Leányát buja Irásival*)

Egy Leányom vala, bölcsőbe fektében
Már azt ki mutatta, ki leszs életében,
185 Nem siró, mosolygó volt tekintetében,
Repesett a szivem érte örömében.

Az esztendőkkal nőtt szine szépségének,
Mint rósák orczái pirosak levének,
190 Nem kisebb szépsége vala elméjének,
S' ami leg kedvesebb, okos beszédének.

Artatlan nyilakat lőttek tekinteti,
Magát a Grácia rajta kedvelteti,
Noha a gyenge láng már mejjét égeti,
Szemérmének hódolt még is szereteti.

195 Rabja volt formája belső virtusának,
A Tanulásban is szolgált Minervának,
Mert két kezecskéi könyvet forgatának,
Valóság, kegyesség benne lakozának.

177 II Roma mind

179 II azt velem III azt nekem

181 I ruszszul

181—182 II—III [Hiányzik.]

183 [A sor előtt] II A második tanács gyűlöli
Ovidiust III [Csak szerepnév van.] 2-IK CONSI-

LIARIUS

184 III a ki leszs életében

188 I rósai II rosák III rosa

190 I kedvesebb (vala elméjének) okos [A másoló
bizonyára törölni akarta.]

191 I lőttel II lőit a II lőit el

194 III hodol

200 **Lucretia talám semmi volt mellette,**
 Szűz tiszta életét annyira szerette,
 Ki ontotta volna vérét is érette.
 Istenek, tőletek ezt hogy érdemlette?

 Egyszer sárgúl, sáppad, hanyatlik orcza,
 205 Hul le felé rólla sok ki nyilt rósája,
 Szerelmes nótákat énekelget szája,
 Hervad szüzessége piros koronája.

 Bujasággal néznek szemei lámpási,
 Hathatóssan vernek szive dobogasi,
 210 Gyanúsak levének sok ki járkálási,
 Mivel el árúlták gyakor sohajtási.

 Kérdem: Jó Leányom, hova lett szépséged,
 Hogy változott így el szép elevenséged,
 Talám a szerelem tüze emészt téged,
 A nyilas Cupido lett illy ellenséged?

215 Hogy hallá Attyának illyen inteseit,
 Azokat követő kegyes kérdéseit,
 Nem felel, nem meri rám vetni szemeit,
 Kendőjével törli le gördült könyveit.

 Akarván engedni, nem mert világosan,
 220 De a titkos munkát folytatta titkosan,
 A sok harapás volt orczáján bokrosan,
 De a kendőzéssel titkolta okossan.

 De éjjel a festék le ment ortzájáru,
 225 Reggel esmertete sok legényt fogáru,
 Ambár le nem mondott a`titkos munkáru,
 El nem bocsátotta Attya udvaráru.

 Othon emésztődik azután magába,
 Hol jár, hol leveti magát az ágyába,
 230 Tsak szunnyad, csak eped szerelmes kinjába,
 Egyszer halva lelem közös dunnájába.

199 II [Hiányzik.]

200—202 II [A 199—201. sorokként.]

202 II Hogy szép szüzességét ekkép meg vetette

III ez hogy

203 II sárgul lankad III Egykór

206 I Hervadt II—III Hervad

207 II a szeme III Bujasággal égnek

209 III Gyanúság

215—218 II [Hiányzik.]

224 III legény

227 III emésztődék

Hát párnája alatt találok verseket,
Ovidius Nasó irt vala mellyeket,
Még halálakor is olvasta ezeket,
Ez okozott néki végső inségeket.

235 Nem bánom, mert mivel illy meg veszett vala,
Hogy már el metzczétet élete fonala,
Mert nem rontatik meg égy ferfi általa,
Nem kinlódik többbe, jól járt, hogy meg hala.

240 Mas Atyákis az illy veszéltől félhetnek,
Mert illy vége vagyon a buja életnek.
Más Leányokat is nálunk emlegetnek,
Kiket az illy buja versek vesztegetnek.

245 Mint hogy Nasó ilyen szörnyű gyászt okozott,
Benne a Városunk ugy meg botránkozott,
Verseivel együtt, mellyeket dolgozott,
Veszsen ki Rómából hamar az átkozott!

A HARMADIK TANÁCSOS *(az el romlott Aszszonykákat
beszélli)*

250 Könyv forrása váltak Rómanak szemei,
El romlottak ennek ártatlan Szüzei,
Férjek útáloi szép Aszszony népei,
Titkon oltattattak lobogó tüzei.

Szám ki vettettetett a Szemérmetség,
Lator jár ágyába, oda a Feleség,
A Vének közt sincs meg a szemérmetség,
A Nasó Verséből ez ám a nyereség.

255 Véget vet sok Aszszony volt szüzeségének,
Ha jutalmát láttya buja szerelmének,
A Legény sem kedvez kincses erszényének
Ha azzal olthattya langjait tűzének.

232 III irt valamellyeket

233 I Meg II—III Még

243 II Nasó soknak ilyen gyászt

247 III [A sor előtt csak szerepnév van:] 3-IK

CONSILIARIUS; forrásra voltak

250 II el oltattak lobogo szüzei

253 II nints meg

254 III az ám

255 I [A vet a sor földe beszúrva.]

258 III olthatja tűzét szerelmének

260 Az Aszszony nagy czifrán ki megy az Úczára,
Képzelt szépségének mutogatására,
Gránatot, gyöngyöt tész mejje fűvójára,
Igy kész hivségének el árulására.

265 Sok meg nem elégszik maga szépségével,
Mazollya orczáját piros festékével,
Szűk farát neveli abroncs mértékével,
Igy jadzik a féreg bölcs Teremtőjével.

270 Az Egek jól tudják az ilyen tűzeket,
Felhőbe borittyák ragyogó fényeket,
De ha a Szeretők láttyák e' jegyeket,
Mennek ölelgetni esmért kedveseket.

Nem gondol gyermeke jól nevelésével,
Nem gondol Férfjével, béres cselédével,
Sem becsületével, sem kötőt frigyével,
Házunk szaporittya fattyú gyermekével.

275 Sok meg únta othon a gazdaszszonyságot,
Neveli Férfjére a sok adósságot,
Félre tész jószágot, követ bujaságot.
Óh Ég, hogy nézheted enagy undokságot?

280 Mind Násó csinálta az illy Aszszonykákat,
Meg ront verseivel sok szűz Corinnákat,
Ne nézd el hát, Róma az illyen hibákat,
Úzd ki Ovidiust, büntesd a' Kurvákat!

MORIÓ

285 Bezzeg, Húgom Aszszony, fel szegezék ám itt a becsű-
letet, de mikor a Lyányomnak szóllok, a Menyem is ér-
csen rajta.

260 II Képzél

261 III gyöngyöt tűz

265 I Szűz II—III Szűk

269 II ha szeretőjök

270 II esmért jegyeseket

274 I Haz<u>ánk II Hazánk III Házunk

277 III jószágot

279 I [Az Aszszonykákat első *k*-ja beszúrva.]

280 II sok illy leánykákat

283—285 II—III [Hiányzik.]

284 I [Eredetileg Lyányoknak volt, az *m*
beszúrva.]

A NEGYEDIK TANÁCSOS (*a bujaságnak sok kárait számlállya*)

A búja szeretet szomorú végeit
Kicsoda nem tudja kimeneteleit?
Kikbe belé lőtte Cupido nyilait,
Szenyedtek sérelmek kínos gyötrelmeit.

290 Példa ide a sok Városok romlása,
Sok Familiáknak gyászba borulása,
De sok volna ennek elől számlálása,
Elég égy két példa szomorú hallásra.

295 Példa Cleopatra buja szeretete,
Antoniusához mellyel viseltete,
Akit Octavius méltán megbüntette,
Roppant országának azzal véget vete.

300 Trója is fennálna régi mivoltában,
Vára nem széledne szomorú hamvában,
Ha kedvét nem lelte volna Helénában,
Páris nem melegült volna dunnájában.

305 A buja Thereus tündöklő Országá
Most is fenn állana Tornya magossága,
Ha nem csalta volna Progné ritkasága,
Meg nem vakúlt volna két szeme Világa.

Dido ugy romlott meg, egyszer Aeneással
Igy gyúlat fel égy két gyenge csokolással,
De hogy nem élhetet ekedves pajtással,
Életét végezte vére ki ontással.

310 Thijsbe Pýramussal addig barátkozott,
Hogy egyik a másért kardba bocsátkozott,
Clitemnestránakis halált ez okozott,
Hogy Egestusával titkon jádzodozott.

315 Azon vége történt Laodámianak,
Hogy hallotta volna esetét Urának,
Evadne élleme lett a fa lángjának,
A mellyet rakatott Capaneusanak.

286 III [A sor előtt csak szerepnév van:] 4-IK
CONSILIARIUS

288 II iveit

289 II sérelmes

293 II hallása

296 II A kis Octavius III büntete

301 I Thé(s)reus III Czereus

309 II végeze

311 III bajba bocsátkozott

313 II ithon jádzadozott

316 II Evalme [!]

320 Rendel tudnék elől számlálni többeket,
Kik hogy kedveltessék mással személyeket,
Veg veszedelemre vetették felyeket,
Szomorú halállal végzették elteket.

325 Násó mind ezeket Versben szedegette,
A hol szükséges volt ki szélesítette,
A buja szüzeket ekként kecségtette,
És így az Ifjakat mind meg vesztegette.

Méltó hogy meg vályyon kedves Hazájátol,
Meg is fosztattassék minden jószágától,
Távozzon meszsziire Róma Városától.
Meg ne Veszsen az Ég bűdös párájától.

OVIDIUS (*menti magát*)

330 Istenek, ellenem öszve esküdtetek,
Töletek illy csapást hogy érdemelhetek?
A Természet mondja, mik a szeretetek,
Hogy versekben irom, ugyan mit véthetek?

335 Mikor verseimet öszve szedegettem,
Hogy Lyány ne olvassa, előre fel tettem.
De hogy szemek elől azt el nem rejthettem,
Óh, Egek, már ennek büntetését vettem?

340 A vers az Ifjakat meg nem vesztegeti,
A Szűz száj a rútat szűzen emlegeti,
De aki a buja életet követi,
Könyvem után csak az módját cserélgeti.

345 Meg vallom, hogy irtam szerelmes verseket,
De egyszersmind irtam orvosló ireket,
El merem mondani, hogy aki ezeket
Olvassa, el kerül sok undok vétkeket.

Ha meg nézzük a sok Poéták munkáit,
Talállyuk edolog számtalan példáit,
Nézd meg Virgilius szerelmes Stropháit,
Írja Amarillis Phillisnek csatáit.

321 III végezték

323 III ki szélesítette

324 II—III ekkép

328 I [Előbb:] Távoszszon

329 III [Az utolsó előtti szó hiányzik, az utolsó szó: *baragától*. Bernáth így javította: *méltó haragjától*.]

330 III [A sor előtt csak szerepnév van.]

332 I míg II—III mik

336 III rejtettem

339 III száj a szűzet

341 III cserélheti

343 II gyógyító híreket III orvosló remeket

344 II ha aki

350 Melly fejr nyaka volt tündér Lalagének,
Horatius tette Materiesének,
Ugyan Lidiának ritka szépségének
Imádoja vala kedves beszédének.

355 Propertius buja verseket irkála,
Sok igaz dolgokat mesébe pólála,
A Pergaminára ki miként firkála,
Olvasd meg, fel írta, ha nem hiszed nala.

360 Sappho maga sem írt ártatlan verseket,
Dicséri az ékes tündér termeteket,
Lélekző almával domborult mejjeket,
Maga sem utálta az illy termeteket.

365 Tibullus Aszszonyát mennyire szerette,
Tőle vett sebeit versekbe rejtette,
Ki írta, hogy ő azt gyakran meg ejtette,
Mégis büntetést soha sem szenyvette.

370 Ha valamely Aszszony versemet olvassa,
Nem hiszem, hogy azért könyvem kárhoztassa,
Sőt, hogy mentségemet által is lathassa
A Tanács beszédem, kérem, meg halgassa.

375 Szentek a Templomnak fel vont szivárványi,
Tisztaság kő fala, sikárló márványi,
De mint hogy a bűnnek sokak maradványi,
Mind ezek a buja élet tudományi.

375 Ott láttya a felsőbb Istenek képeit,
Ugy nézheti, mint a bűnnek eszközeit,
Ha nézi Jupiter gyakor szerelmeit,
Nem meg oltya, hanem gerjeszti tüzeit.

380 Ha a meg lett dolgok iróit forgattya,
Abban a sok buja szerelmet láthattya,
És így bár a jóra légyen akarattya,
A sok példa még is tüzekre nógattya.

350 II fényes nyaka

355 II potála[?]

356 II pergamenére ki mikor

357 II nem szived nála

364 II ő ezt gyakran meg értette

366 I olvasta II olvassa III versem olvashatta

367 I kárhozta<(t)>ssa [A javítás ráírva.] II
könyvem tartoztassa

368 III is hathatta

371 II—III sikamlo

373 III az élet buja

374 I Ött; Istennek II Ott; istenek III Ő látja;
Istennek

375 I eszközei II—III eszközeit

378 II dolgok ináit [!]

385 Ha a Theatrumba mennek a Leányok,
Mivel ottan vagynak a kedves balványok,
Szerelemből álnak az illy Találmányok,
Szüzeik sárgulnak, szinek halaványok.

És így nem én rontom el az Aszszony népet,
Ezt a sok szerelmes beszélgető képet,
Bár kérdj meg akarmelly rutat avagy szépet,
Meg vallya, nem versem csinálta a lépet.

390 AUGUSTUS
Az el számlált példák tégedet vádolnak,
Buja versed által sokan meg romolnak.

ELSŐ CONSUL
Szerelmes könyvekkel sebeket ejtettél,
Bátor orvosságot mellé készítettél,

395 Vágd el tsak a kezed, illy okoskodással
Próbáld, ha meg gyógyul gondolt orvossággal.

A MÁSODIK CONSUL
Szerelmes az Aszszony népeknek veséjek,
Még is több tüzeket öntöttél beléjek.

AZ ELSŐ TANÁCSOS
Magad meg vallottad, bűnöd nem kémélted,
Undok szerencsédet versbe ki beszélted.

400 A MÁSODIK TANÁCSOS
Oh, te gonosz Lélek, jaj miért vétkezél?
Soha bűneidből így ki nem evezel.

Most is, mint jó fényen, fedezed bűneid,
Más bőrrel ruházod cselekedt vétkeid.

A HARMADIK TANÁCSOS
405 'A nagy Isteneket, jaj, minek emlited?
Tudod büntetésed így nem kissebbited.

384 III Szerelemből vannak

385 III szinek halálmányok [!]

387 II sok fertelmes

392 II [A sor előtt] 1. POLGÁR; könveddel

394 II ilyen okossággal

396 II [A sor előtt:] 2. POLGÁR

398 II [A sor előtt:] 1 TANÁTS

398—399 II [A sorokat megelőzi a 400-403. sor.]

400 II [A sor előtt:] 2 TANÁTS; vétkeztél

401 II nem érkeztl

403 I ruházott II ruházod III ruházod tsinált nagy

404 I [Az *emlited*, bizonyára tévedésből, áthúzva.]

II [A sor előtt:] 3 TANÁTS; miért

Azok sok nagy Urat, Királyt nemzettenek,
De a Te irásid Fattyút készitenek.

A NEGYEDIK *TANÁCSOS*

Vallyon mért emlited a szűz Poétákat,
Kik nem rontottak meg annyi Aszszonykákat?

410 *Még az Ifjuság is ezek példájokkal*
Nem romlott el, nem is lett kár irásokkal.

(*Ki mondják a Sententiát Ovidiusra*)

AUGUSTUS

Számkivettessék!

ELSŐ CONSUL

Ekként büntettessék!

A MÁSODIK CONSUL

Ki rekesztettessék!

AZ ELSŐ *TANÁCSOS*

Fel jegyeztettessék!

A MÁSODIK *TANÁCSOS*

Versét meg égessék!

A HARMADIK *TANÁCSOS*

Gályára küldessék!

A NEGYEDIK *TANÁCSOS*

415 Scythákhoz vezessék! Most béintettessék.

AUGUSTUS

Tehát Scythiába léssen lakozásod,
Itt csak két óraig lehet mulatásod.
A Pontuson esik jó hajókázásod,
Ezt érdemli a te fertelmes irásod.

406 II sok [beszúrva] sok <nagy> vrat sok
[beszúrva] király<ok>t nemzettek<et> [!]

407 II készítettek

408 II [A sor előtt:] 4 TANÁTS

410 I Az Ifjuság II Az ifjuságok III Még az ifjuság

412 II [A sor előtt nincs tájékoztatás.] III
Sententia. AUGUST. CSÁSZ. [A sor második fele
előtt:] I-SŐ CONSUL ismét

412—413 II [A szerepnevekben POLGÁR,
TANÁTS van.]

414 II 4 TANÁTS: Gályára küldessék. 2
TANÁTS: Versét meg égessék

415 II [A sor előtt:] 3 TANÁTS; ki intettessék III
[A két utolsó szó hiányzik.]

416 II [A sor előtt:] Augustus ki mondja a
Sententiát

420 A Sarmaták ugyis igen vad Emberek,
Vértől párolognak ezeknek tenyerek,
Diszno, Szőr, Ing, Guba szerelmes Fegyverek,
Nem tudnak szeretni, te leszel Mesterek.

OVIDIUS (*keservessen Sir*)

425 Kedves Feleségem már meg bünttettem,
Tiszta szerelmedtől meszsze rekesztettem,
Edes csokjaidat el nem felejthetem,
Érzékeny szívemnek márványára tettem.

430 Szép két karjaidnak gyenge tapintása
Volt szeretetednek meg bizonyítása.
Siralmas ügyemnek vallyon hol van mása?
Jaj, nehéz szívemnek tőled távozása.

435 A Pontuson lészen már az én lakásom,
Nem lehet öledbe csendes nyugovásom.
Óh, Ég, szed tömlődbe sok könyhullatásom,
Kérd a Császárt, hozzád had legyem jutásom.

OVIDIUS FELESÉGE (*is Sir*)

440 Könyveim árjai szüntelen folyatok,
Én is ez életben már miért mulatok,
Óh, Egek, mért sulytol engem így nyilatok,
Holott semmi olyast hozzám nem láttatok?

440 Mind holtig Siratom Nasót, kedvesemet,
Jaj, hogy nem tölthetem vele életemet,
Bú bánat tengere emésszel engemet,
Enged meg, vétkes szív, vétkes kérésemet.

445 Nem hagyom, hogy magad meny számkivetésbe,
Véled Részes lészek ezen büntetésbe,
Kész vagyok meg halni hajó evedzésbe,
Noha neveltetem gyenge kedvezésbe.

422 III így [Bernáth javítása: egy] guba
422—423 II [E két sort a 3. Tanács mondja.]
423 III tudnak beszélni
424 III [A sor előtt:] Ovidius sir
426 I—II felejthettem III felejtettem
430 III ügyünknek
443 III véghez szív [!]
446 II hajó övedzésben

436 [A sor előtt:] II Ovidius felesége esedezik az
Vráért III felesége
437 III az életben
438 I mert II—III mért
439 II olyast bennem
442 II emésszen engemet
443 véghez szív [!]
446 II hajó övedzésben

De ha mit tehetne keserves sirásom,
Lész Augustusnak elibe jutásom,
450 Ez lesz ohajtásom, leg főb instálásom,
Ne üzettessék ki szerelmes pajtásom.

(Perillához)

Teis Virágodban ragyogo szép alak,
A mellyel most téged talám átkoztalak,
Lyanyom, kit szültelek, s' gyakran csókoltalak,
455 Gyere, a Császárhoz viszlek, állitalak.

(Ovidius Felesége esedezik az Uráért)

Szencséges Méltóság, Hazánknak reménnye,
Római Nemesség kedves szeme fénnye,
El nyelt a bú bánat mellységes örvénnye,
Ha csak nem változik Felséged törvényne.

460 Szerelmes Násómért nálad esedezem,
Meg engedj, ha ötet férjemnek nevezem,
Mert noha evezni nem szokot két kezem,
De csak ugyan véle holtomig evezem.

465 Nasó Felesége keserves sirása
Nyerjen most kegyelmet, légyen meg hallása,
Ritka kegyelmednek így nem lehet mása,
Ha lehet édesem itt meg maradása.

470 Két szemem ki csórgó keserves könyvei,
Legyenek haragod el óltó tüzei!
Hol vagynak, vedd elől, irgalmad fülei,
Lagyicsák meg bomlott nyelvem beszédei.

475 Ha ugy meg bántottuk a nagy Isteneket,
Hogy még meg is vonták tőlünk kegyelmeket,
Szives könyörgéssel kérhettyük ezeket,
Nyerünk kegyelemre hajlandó Füleket.

449 II Lészen III elejbe jutásom

450 III leg job

452 I [A sor végén áll:] Perillához; II—III

[Hiányzik:] Perillához

453 III Perilla mellyel most téged átkoztalak

454 II gyakran tartottalak

456 II [A sor előtt nincs utasítás.] Felséges

méltosága hazánk reménye(sége) III [A sor előtti utasítás:] Ovidius felesége Augustushoz

471 II Lágyítsad

472 II bántották

474 II—III kérellyük

475 II Nyerjünk

Isten vagy, jól tudom, véred meg mutattya,
Kegyelmes grátiád példája mutattya,
Óh, te szánakozás, irgalomnak Attya,
Derüllyön Násóra orczád csillagzattya.

480 Ne mennyen ki Férjem kedvés Hazájából,
Ne hajcsd ki, instálok, Földe Városából
Mert ha ki hajtatik kedvesem Rómából,
Tudom, vagy meg halok, vagy elmém meg csából.

PERILLA (*esedezik az Ura Attyáért*)

485 Császár, labaidat könyvezve csókolom,
Atyam vagy, kegyelmed ha jól meg fontolom,
De ha most grátiád hozzám tapasztolom,
Hú tiszteletedet véremmel pótolom.

490 De mint hogy Attya vagy az egész Hazának,
Két kötelességgel tartozol Rómának,
Kedvez e' leányzó *nyomorult* Attyának,
Mint Haza a Császár el vetett Fiának.

495 Tudom, hogy versével Násó sértett téged,
De ugyan másképpen nagy kegyelmességed
Hogy mutathatnád meg édes szélidséged,
Ha nem vétet volna? E lehet mentséged.

Noha Atyám könyve tellyes szerelmekkel
Gyakran, kik olvassák, lángolnak tűzekkel,
De tellyes azomban szép dicséretekkal,
Mellyeket érdemlesz vitézi kezekkel.

500 Násó versét, Császár, noha kárhoztattad,
De mint hogy Rómáért véred el hullattad,
Ellenség Verébe két kezed ásztattad,
Ennek dicséretét könyvében láthattad.

505 Nem egészen rossz hát Násónak munkája,
Bár a bujaságnak légyen ott példája,
De érdemednekis mert ez a Táblája,
Terjen meg meg vonott kegyelmed hozzája.

477—478 III [A sorok rendje felcserélve.]

479 II Derüllyön fel immár

481 III földi

482 I [A *ha* beszúrva.]

484 [A sor előtt:] II PERILLA is esedezik
Attyáért III [Csak szerepnév van.]

486 II De most hogy grátiád

488 III egész világnak

490 I amaga II—III nyomorult III Kedvezzél
leányzó nyomorult anyának

491 III haza s el vetett nyomorult fiának

497 III lángoló tűzőkkel

501 II véredet Romáért

505 III leszen

Kimélyed ártatlan, gyenge szűzességem,
Piros két orczáim, szép elevenségem,
510 Ved kegyes szivedre beszéllet mencségem,
Ne siettesd, kérlek, gyászos temecségem!

Tudod, az Atyámat én miként szeretem,
Ugy hogy Lelkemet is érte ki kergetem
Testemből, s' véremben magam eltemetem,
515 Ha kegyelmességed nem érdemelhetem.

Gonosz gondolatok, jaj, mire vittenek,
Talám már beszédim vérbe kevertenek,
Hajcsátok a Császárt hozzám, óh Istenek,
Hogy Násó s' a Lyánya életbe légyenek!

AUGUSTUS (*Nem változtattya a Végezést*)
520 A' mit mar meg irtam, meg nem változtatom,
Imé, most ki mondom végső akaratom,
Atyádnak jószágát nálad meg hagyatom,
De Násót a Géták Földére hajtatom.

VÉNUS (*haragszik az Ovidius szám ki vettetéséért*)
525 Aeneásnak Anyja, Jupiter magzattya
Vagyok, mint testemnek állása mutattya,
Ha csókjaimnak hull meg mézelt harmattya,
Minden Isteneknek tűzét gyújtogattya.

Hoval vetekedő gyenge Fejérségem
Meg győzi, nincs olyan kemény ellenségem;
530 A bámuló szem is csudállya szépségem,
Csak Róma neveti tün­der Istenségem.

Csak Násó egyedül *vala ti* köztetek,
Kitől tiszteletet méltót érdemlhetek,
Ő tanittya, mik a gyenge szeretetek,
535 Mégis meg büntetik ötet kigyelmétek.

509 II Piros szép

512 III szerettem

513 III kergettem

514 III temettem

515 III érdemelhettem

517 III bérbe [!]

520 II [A sor előtti tájékoztatóban:] változtattya a
végezését III [A sor előtt csak a szerepnév áll.]; meg
mondék

524 II [A sor előtti tájékoztatásban *Ovidius* előtt
hiányzik a névelő.] III [Csak szerepnév van.];
Aeneásnak Attya [!]

526 I hull II—III hull

532 I III egyedül valami II *vala ti*

533 II érdemhetek III érdemelhetek

Segicségem által épült Róma Vára,
Istenségem által terjede határa.
Az háládatlanság hát hogy vihet ara,
Hogy Vénusnak itten ne légyen oltára?

540 A Tanács s a Császár szépségem útálja,
El foglalta szivét kevélység dagalja,
Még aki Vénusnak szépséget csudálja,
Azt is a gonoszok közibe számlálja.

545 Mert hogy Lavinia Aeneást szerette,
Azt is az én tűzem, nyilam cselekette,
Hogy Ilium várát a tűz meg égette,
Fel lobbant haragom, szerelmem szerette.

550 Márstol Silviának két Fia született,
Én sebhettém őtet, azután szeretet,
Fundámentomot is Rómának e vetet,
Hát hogy Násót ki üzd, reá mi vihetet?

555 És hogy ne lehetne Róma pusztulása,
Holott Aszszony nélkül nem volt maradása,
Én általam lett az Játék fel állása,
S' a Sabini szüzek fel ragattatása.

Sok százaktól fogva én tartlak titeket,
El hiresittem becsületeteket,
Én szórtam azt a sok sebhető tűzeket,
Mellyek szaporítyák Vitézeiteket.

560 Véled, háládatlan, ennyi sok jót tettem,
Kő falaitokat jól fel építettem,
Hogy Ovidiustól én meg tisztelttettem,
Ti még ellent áltok. Ezt hogy érdemlettem?

CUPIDO (Fenyegeti a Tanácsot)

565 Hatalmam legs felsőbb, ki hat mindenekre,
Akár aprób, akár nagyobb Istenekre,
Sokkal inkább az illy féreg emberekre,
Kiknek lángot szórnak nyilaim szivekre.

545 II—III én nyilam tűzem

551 II vehetett

552 II Ez hogy

555 II el ragadtatása

559 II Mellyel

560 II annyi

562 III Ovidiustól meg

564 I [A szövegben a sor előtti szerepnevet az utasításból emeltük ki.] II [A sor előtti utasítás:] Fenyegeti Cupidó III [Csak szerepnév van a sor előtt.]; leg felső

567 I szó⟨l⟩rnak [A javítás ráírva.]

Vélem egy hatalma van e Poëtának,
570 Tsak ez a külömbiség, hogy esmér Urának,
Nékem igen teezett, valamit irának.
Mi gondja hát erre akarmely Birának?

Hogy mertétek azért Násot meg büntetni,
Országából ötet, mi nagyobb, ki vetni
575 Sarmata vagy szűrős Gétákhoz kergetni,
Csak azért, hogy tisztán tanított szeretni?

Ettől tiszteltetett az én Istenségem,
Országom nevelte, mely fő nyereségem,
Még is a Városom leve ellenségem,
Midőn őtt ki veti, e nagy kissebbségem.

580 Inkáb jutalommal néki tartoznátok,
Hogy illy hasznos munkát bocsátot hozzátok;
Hát ha a' végezést vissza nem vonjátok,
Meg emlegetitek a' Sententiátok.

585 Meg vakitom eléb mind két szemeteket,
Bocsátok reátok langoló tűzetek,
Altal lövöldözöm a Ti sziveteket,
Meg tanitlak, hogy kell félni Istenteket.

AUGUSTUS (*menti a tanácsot Venus előtt*)

590 Oh, Venus, szépségnek égy remek munkája,
Te vagy Városunknak egyedül dajkája,
Az egész Tanács is Vénus unokája,
Őrülünk, orczádnak hogy piros rósája.

595 Mi mind készek vagyunk hiv tiszteletedre,
Nem akarunk tenni semmit ellenedre,
De kérünk, csak ezt ved egyedül eszedre,
Ha a Násó Verse szolgál é becsedre.

Te Isten Aszszonya vagy a Tisztaságnak,
Az helyesen készült nyájas barátságának,
Násó gerjesztője rút fájtalanságnak,
Azzal akar véget vetni az országnak.

568 II van a III van ez

570 II tetzik

578 II a városon III e városom

584 I szemeket [A szótagszám miatt jav.]

588 [A sor előtti tájékoztatásban:] II Vénustól III Vénushoz

591 III hogy piros ortzádnak

600 Fegyver nem rontya el e Város állását,
Nem dűjti halomban magos kő rakását,
De ha Násó leli mi nálunk lakását,
Nem várhattya soha hoszszú maradását.

605 Jobb lesz hát Násonak számkivettettetni,
És Olasz országból ki rekesztettetni,
Igy fognak az Ifjak tégedet követni,
A Szűzek szűzekkel egyűvé köttetni.

VÉNUS (*helybe hadja a' végezést*)

610 Hogy ha Városomnak ártanak versei,
Szerelmes Násónak tilalmas tűzei,
Hogy el ne veszsenek e Város szűzei
Helyesek a Tanács szent végezései.

OVIDIUS (*szánnya Feleségét, Barátit*)

615 Jaj, már Városomból ki kelletik menni,
A Tanács már többé nem enged itt lenni!
Illy keserűségbe, Egek, mit kell tenni,
Orvoslást szívemnek vallyon hol kel venni?

Oh, kedves Barátom, Fő gyönyörűségem,
El vétetett immár minden dicsősségem,
Szanjátok, oh Egek, rettentő inségem.
Oh, oh édes Feleségem!

OVIDIUS FELESÉGE (*szörnyen kesereg*)

620 Jaj, hát el kell válni, Násóm, szerelmesem?
Fogjátok meg el esem.

PERILLA (*az haját tépi*)

Illy veszedelemre, Egek, mért tartotok,
Ez árnyék Vilagból mért ki nem hajtotok?

600 II—III a város

601 II Nem gyűjti rakásba [A margón javítás:
dűti] III Nem dönti

605 II Ez olasz

608 III [A sor előtt csak a szerepnév olvasható.]

610 III a város

612 III [A sor előtt:] Feleségét barátit szánja.

619 I—III [A sor csonka, a hiányzó szavaknak a
helye üresen áll.] II—III Oh [csak egyszer!]

620 [A sor előtt:] II Ovidius felesége el ájul. III
[Csak szerepnév van.]

621 I—III [A csonka sorban a szavak közt üres
helyet hagytak.]

622 [A sor előtt:] II tépi haját; Oh veszedelemre
egék hogy III [Csak szerepnév van.]

OVIDIUS ELSŐ BARÁTTYA (*vigasztallya Ovidiust*)

- 625 A mostoha idő gyakor változása,
Kedvelt szerencsédnek balra fordulása
Lett kedves Barátod meg szomorítása,
Mellynek bizonyága két szemem forrása.
- Te ne emészd magad gyakor siralommal,
Ne szaporicsd bajod több több fájdalommal,
630 Én, amit tehetek hű szolgálattal,
Tiszta szivből közlöm kedves barátommal.
- Abbol teczenek meg gyemánt virtusaid,
Bátran ha viseled bokrosult kinaid,
De ha meg ujjitod ismét siralmaid,
635 Tetezed azokkal sebed, fájdalmaid.
- Kiket a szerencse nyilai sebhethetnek,
Ugy hogy indulati el gyengítettetnek,
Itten a fájdalmak nem kissebbítettnek,
Sött a sirás által inkább neveltetnek.
- 640 Azért amit meg nem lehet változtatni,
Nem szükség az alatt Lyánossan jajgatni,
Itt kell, ha virtus van, a szivben mutatni,
Békével szenyvedni, Lelkét meg nyugtatni.
- 645 Vége lesz még égyszer kinos fájdalmidnak,
Fel teczését várhad gyönyörű napodnak,
A melly véget adja bokros bánatidnak,
Kik ekként biztatnak, hidjél barátidnak.
- Meg öllek már most gyenge karjaimmal,
Meg hintem orczádat számos csokjaimmal,
650 Ki kisirtlek a több kedves barátimmal,
Közös lesz fájdalmad indulataimmal.

624 III [A sor előtt:] OVIDIUS 1-SŐ BARÁTJA

633 III Ha bátran

634 III De te

637 II gyengítettetnek III mind el gyengítettetnek

639 II nevelkednek

642 III virtus ha

643 III nyugotni

645 II várjad kies napjaidnak III napidnak

646 III végét ugyan

647 III hidj el

650 III kisérlek

A MÁSODIK BARÁTTYA (*tanácsot ad Ovidiusnak*)

Szerelmes Barátom, fő nyönyörűségem,
Én meg tartom hozzád holtomig hűségem,
Tudod, Lelkem fele voltál dicsőségem,
655 Oh, miért szakadott félbe reménységem.

Ha el mégy, Barátom, küld hozzánk Leveled,
Miis *írásinkkal* együtt lészünk veled,
Ha te is fogsz irni, szintén úgy képzeled,
Hogy mi vélünk mulacz, mejjünket öleled,

660 Ne vesd meg barátod utolsó szavait,
Küldjed a Császárhoz kezed írásait,
Tudod, hogy szereti Rómának Fiait,
El veszi még rólad sullyós ostorait.

665 Tudod, hogy kegyelmes ez a Fejedelem,
Az ellenségnek is van nála kegyelem,
Haza Fihoz pedig búzgób a szerelem,
Nala a bűnőshöz kész az engedelem.

670 Miis munkálkodjuk vissza hozatásod,
Csak te sem resteld a Császárhoz írásod,
Meg hallya, meg szannya sok nyomorúságod,
Meg adja még egyszer hazádba jutásod.

OVIDIUS (*el indul*)

Ugy cselekszem, amint tanácsot attatok,
Róma Városában békével lakjatok.

OVIDIUS *ELSŐ* BARÁTTYA (*jó utat kíván*)

675 Adjon Isten, pajtás, szerencsés utazást,
A Pontus Tengérén csendes hajókázást.

652 III [A sor előtt:] 2-IK BARÁTJA

653 III halálíg

654—655 II [A sorok rendje felcserélve.]

654 II felől [!]

657 I írásoddal II—III írásinkal

659 III velünk maradsz

660 III utolsó barátod

665 II nálla van

668 III munkálódjuk

669 III Csak testem [!]

670 III nyomorgatásod

672 III [A sor előtt:] indul

674 I—II [A sor előtről hiányzik:] ELSŐ II Adjon az vr III [A sor előtt:] OVIDIUS BARÁTAI

OVIDIUS (*útnak indulván így kesereg*)

Meg vertek a Császár tűzes ménykövei
A mellyet ellenem szegeztek kezei,
Sirjatok, Helicon hegyének Szúzei,
Itt maradtok, Násó hű szerelmesei.

A MŰSÁK (*keseregnek Ovidius számkivettetésén*)

680 Szemünk *ki* csorgó essői
Gyászos Nasó követői,

Orczáinkon fojdogálnak
Alattunk tócsával álnak.

685 A Pimpla hegye teteje
Gyászba borult sik mezeje

Násó számkivettetik
Tőlünk meszsze üzetetik,

Vallyon ugyan mit véthetett
Hogy ekként meg büntettetett.

690 Egek, kinnyát tekincsétek,
Fájdalmait enyhicsétek!

(*Két Géták együtt beszélgetnek*)

ELSŐ GÉTA

Komám Uram, lát Kend egy néma Németet?
Az minden szó nélkül tölti az életet.

MÁSODIK GÉTA

695 Látom Komam; felel csak csupa nézéssel,
Vagy feje hajtással vagy pedig intéssel.

ELSŐ GÉTA

Az tán hazajaba a köre tehetett,
Hogy ide jött hozzánk mint szám kivettetett.

676 II [A sor előtti utasításban:] indul így III [A sor előtt:] OVIDIUS menve

677 II Mellyeket III szegeztek kövei

680—691 II [Hiányzik.]

680 I MUSÁG; kis csorgó [!] III [A sor előtt:]

MUSÁK éneklik; ki tsorgó

692 III [A sor előtti tájékoztatásból hiányzik az együtt szó.]

693 II [Hiányzik.]

696 III Az a' hazájában tán köre

MÁSODIK GÉTA

Ugy kel lenni, itt is a szépet keresi,
Mikor mennyen hozzá, titkon csak azt lesi.

ELSŐ GÉTA

700 Ejj űsse *kő*, Koma, tölcsünk égy pipára,
Vonullyunk be ide egy kis pályinkára.

MÁSODIK GÉTA

Gyerünk éppen Falu gyűlése *most* leszen,
Itt lesz a Törvény szék, ez a korcsma készen.

ELSŐ GÉTA

705 Én is Biró vagyok, kend a Tanács béli,
Most sok bűnös vagyon, a butykos lesz teli.

MÁSODIK GÉTA

Jobb is szolgáltatni így az Igasságot,
Csak így bolondítjuk a paraszt Világot.

OVIDIUS (*a' Gétákkal beszélget*)

State Getae torvi, scitisne Latine?

ELSŐ GÉTA

A mi Helységünkben nem lakik Platiné.

OVIDIUS

710 Hospitium date, vos, profugo Viro!

MÁSODIK GÉTA

Mi dolgod van velem? Én vagyok a Biró.

OVIDIUS

Nullus Jupiter est tam fero fors ponto.

ELSŐ GÉTA

Kevés itt a széna, nem kapsz itt frosponotot.

OVIDIUS

Prorsus non viget hic lingua Latialis.

700 I űsse Koma II—III űsse *kő* koma
702 I gyűlése leszen II—III gyűlése *most* leszen
704 II kend is
707 II Csak úgy III bolondítsuk

708 II torvis [!] III [A sor előtt:] OVIDIUS
Getákhöz szól
712 II tam ferus
713 II—III Kevés *most*
714 III Proxus

MÁSODIK GÉTA
715 Hova mennél rajta, ha szinte kapnális?

OVIDIUS
Ducite exulem in diversorium.

ELSŐ GÉTA
Nínts *itt* Silvorium csak Gabonorium.

OVIDIUS
Fert ne vestra Terra generosum vinum?

MÁSODIK GÉTA
A micsodás biz az, nem is igen finum.

OVIDIUS
720 Jubete pro nummis epulas ferendas.

ELSŐ GÉTA
A micsodást főzhet Isák, az árendás.

OVIDIUS
O dulcis Patria musarum, o Schola!

MÁSODIK GÉTA
Lossonczra igyekszik, ott van az Oskola

OVIDIUS
O! orbis Domina, divum domus, Roma!

ELSŐ GÉTA
725 Nem arra van Lossoncz, erre meny, jó Koma

(*Ovidius Lossonczra megy a Deákokhoz*)

OVIDIUS
Sok jokat kívánok Humanitástoknak.

ELSŐ DEÁK
Mi is kívánóji vagyunk *azonoknak*.

OVIDIUS
Hallották é hírét Násó Poétának?

716 III diversiorum

717 I Nínts Silvorium II—III Nínts itt Silvorium

724 III urbis

726 [A sor előtt:] II két Deákkal beszélget III
Losonczon Deákokhoz

727 I ugyanazonoknak II—III azonoknak

MÁSODIK DEÁK

Hallottuk, Rómaból a kit ki hajtának.

OVIDIUS

730 Jól meg nézzen kentek, mert én magam vagyok.

ELSŐ DEÁK

Oh, áldott szerencse, kincseid melly nagyok!

OVIDIUS

Én számki vettettem Róma Varosából.

MÁSODIK DEÁK

Ismérjük a Kelmed Komor orczájabol.

ELSŐ DEÁK

Hát az Urak ugyan vallyon miként élnek?

OVIDIUS

735 Bizony, pénz dolgából is szűken beszélnek.

ELSŐ DEÁK

Maradj itt, ha lehet, Lossonc Városaba!
Innya majd el mégyünk estve kis Karsába.

(Ovidiusnak bort hozatnak a Deákok)

MÁSODIK DEÁK

Inas, eredj, hoz bort innen a Korcsmárul!

INAS

Kend is csak iszkorál, nem gondol magárul.

ELSŐ DEÁK

740 Gyűszti, gyűszti, pattogsz, boszorkány születte!

INAS

Tegnap hoztam, most is adós kend érette.

733 III De ugyan kinek az görbe hatalmából? II [A sor után az alábbi két sor következik:] DEÁK: Vgyan hogy van ke(nt)lmed, kérem igen szépen. OVIDIUS: Csak ugy Vri modon tökéletes épen. III [A sor után új sorként:] OVIDIUS: Császárból. Kentek mely Jupiter félnek?
734 III Igen jót. De kentek valyon miként

735 III dolgából tsak [Utána új sorként:] S a' Borért jószágot mind el vesztégélnek
736 II Maradjon ha lehet III itt hát Naso Losontz
738 II Eredj, inas, hoz III [A sor előtti utasításból hiányzik az utolsó szó.]
739 III iszkoágál

MÁSODIK DEÁK

Kináld, Pajtás, Násót, had köpjön égy kicsinyt,
Tán majd el felejtí a rajta esett csint.

ELSŐ DEÁK

Tessék inni, kérem szépen kigyelmedett.

OVIDIUS

745 Ennye, a Véremmel egybe egyeledett.

MÁSODIK DEÁK

Tudnál é most verset mondani?

OVIDIUS

Egyszerre?

De szomjan nem vagyok alkalmas erre!

ELSŐ DEÁK

Tehát áld meg emi kicsiny Oskolánkat,
Kegyes Tanítónkat s' jól tévő Dajkánkat!

OVIDIUS

750 Ellyenek sokáig, akik tanitanak!
Azok is, a kik itt Deákot tartanak,

Kő falaitokban békesség lakozzon,
Kicsiny Oskolátok szépen viragozzon!

Olvassátok é ti a jó Poétákat?

MÁSODIK DEÁK

755 Nem igen szeretik itten a Músákat.

OVIDIUS

Borban kel bé adni, majd tán meg szeretik.

ELSŐ DEÁK

Hijjába, a Tóthok a Verset nevetik.

OVIDIUS

Ugy, de a Magyarok talám tanulgattyák?

743 II—III Majd tán

744 II—III innya

747 III [A sor előtt hiányzik a szerepnév, ezt is a második deák mondja]; nem vagy most alkalmatlan erre

754 I—III [A sor előtt feleslegesen áll szerepnév-ként:] OVIDIUS

756 II adni talám

MÁSODIK DEÁK

Bizony ökis ettől magok vonogattyák.

OVIDIUS

760 Mert hisz a Pöesis nagy recreatió.

ELSŐ DEÁK

Ugy, de üres hasnak rossz consolatió.

OVIDIUS

De én meg mutatom, amíg itten lések,
Hogy még a Tóthból is jó Poétát tészek.

(Ovidius küldi levelét Augustushoz)

MORIO *(igy köszön a Császárnak)*

765 Kivánok kenteknek szerencsés jó napot,
Nem szoktam levenni a Siros kalapot,
Ovidius küldött egy pár hitván czapot,
E levélben írta, hogy van az állapot.

NÓTARIUS *(olvassa Ovidius Levelét)*

770 Én levelem menny el Róma Városába,
Meny bé a Császárnak belső szobájába,
Mondjad hogy el eped már Násó bujába,
Mivel nem lehet a Tsászár udvarába.

775 Engeszteld szívének méltó keménységét,
Meg mutatya hozzám engedelmességét,
Elfelejtven vétkem rettenetességét,
Meg adja fájdalom kivánatos végét.

Már épen kilencszer vetettek, szántottak,
Annyiszor a vizek jéggel bé állottak,
Kilencszer arattak, kilencszer hordottak,
Hogy engem a Géták földére hajtottak.

759 II Biz ök is magokat attól

760 II Miért hisz III Hiszen

762 II hogy míg

764 I [A sor előtt:] A MÓRIÓ; II [A sor előtti utasításokban:] A POSTA így köszön be a III [Az első tájékoztatás hiányzik, a másodikban:] MORIO köszön a Császárnál

768 II [A rendezői utasítás helyett:] A levél. III [A sor előtt:] NOTARIUS olvassa

770 II—III el epedt

774 II e felejtí

775 III fájdalom

777 II vizek röggel [!] ki

778 II hordattak III kilenszer apattak [!]

779 II hajtottak

- 780 Légyen elég az én meg büntettetésem,
Róma Városabol számkivettetésem,
Nagyobb büntetésem, mint volt a vécségem,
Szánnya meg kérésem, sok esedezésem.
- 785 Légy bátor, levelem, ted le a félelmet,
Tudom, kérésemre hogy nyujt segedelmet,
Kérjed, meg elégli e nagy veszedelmet,
Szokot a bünösnek nyujtani kegyelmet.
- 790 Viszsa adja Hazám, minden örökségem,
Kedves Leányomat, édes Feleségem,
Mond meg, hogy el hagyta már a bün vénségem,
El fáztak ereim, nincsen egésségem.
- 795 Csontimból a velők mind ki szárattanak,
Ifjui szépségim meg hanyatlottanak,
Kérd, hogy a Géták közt halni ne hagyának
Inkáb Feleségem mellé bé ássanak.

(Ovidius levelet küld Feleségének)

MORIÓ (köszön)

Édes, jó Aszszonyom, égy levelet hoztam
Nasótól, a kivel együtt mulatoztam.

Héj a kend Urának rongyos a gatyája,
Hat holnapja tsak van, hogy nem volt tisztája.

- 800 Deres a bajusza, csap van a szakállán,
Mint egy egy Ostor nyél, olyan nagy az állán.

Varga kasza kéne szakállát el vágni,
Tűzses vassal szokta néha néha vágni.

NOTÁRIUS (olvassa a' Levelet)

- 805 Életem gyamola, fő gyönyörűségem,
Talám még életben levő feleségem,

782 II volt vétkezésem

785 II Tudod

789 III En kedves Leányom

790 II—III bünt

793 I III szépségem II szépségim

796 [A sor előtt így:] II O. feleségének levelet küldte. A POSTA így köszön III Ovid. lev. küld Feleség. MORIO szól.

797 I Nasórol II—III Násotol

798 I O Héj; urának bezzeg rongyos II—III [Lásd a főszövegben!]

799 III van tsak

800—801 III [Hiányzik.]

802 II kasza kell a

803 III néha vágni

804 II [A sor előtt:] A Levél III NOTARIUS olvassa; gyámoló

805 III életben fekvő

Én élek, de élvén, azolta meg holtam,
Kedves személyeddel miúta nem szoltam,

A te életed is, tudom, keserűség,
De a közt is lángol szivedbe a hűség.

810 Az is a jó Aszszony egy leg főbb czimere,
Ha hiv az urához, kit szivével nyere.

Hullis szemeidből a könyvek zápora,
Tudom, miolta ver a Császár ostora.

815 Mert te távol valál, még is egy vagy velem,
Közös hát kettőnkön e gyászos sérelem.

De hogy egyé légyen az el választot sziv,
A melly most egy máshoz csak távolabról hiv,

Kérjed a Császárnak hajlandó kegyelmét,
Ne akarja Férjed végső veszedelmét.

820 Meg adja ő nékem, tudom, a Hazámat,
A most el vétetett kevés vagyunkámat.

Mond meg, bajaimnak sokságát tekincse,
Meg kerül Násónak illy el veszett kincse.

(Ovidius az Leányának levelet küld)

MORIO (köszön)

825 Egy levelet hoztam Húgom Aszszonykának,
A számkivettetet Násó Leányának.

Násó azt Izente, Hugám, kigyelmednek,
Halván, kigyelmetek hogy szerelmeskednek,

Ne bolondozzon kend, jobb lész, ha tanúlgat,
Mint magát pengyözza, tükörbe bámulgat.

807 III nem voltam

809 II is < tud > lángol

812 II hulla szemeimből könyveknek

815 II Kezes hát; a gyászos III kettőnk közt a gyászos szerelem

819 II Ne akarjad férjed

820 II néked

823 II ilyen veszett III Meg térül

824 [A sor előtt:] II Ovidius Leányának; A posta így köszön III Leányának lev. küld. MORIO szól.

826 III azt ígérte

829 II pengyözza III pengozza

830 Ejj, kend minő czifra; de czudar ám Násó,
A Pontus Tengerén rongyos hajokazó!

NÓTÁRIUS (*olvassa a Levelet*)

Szám kivetett Násó szerelmes Leánnya,
Perilla, soká ély, Atyád azt kívánnya;
A ki sirankozva nagy esetét szánnya,
835 Amiulta ártott néki tudománnya.

Téged ne illessen Atyádnak példája,
A kit ide hozott vers iro pennája,
Talám nem árt néked a Phoebus Músája,
Csak hogy szeretetre ne tanicson szája.

840 Ne tölcsd az idődet csak czifrázkodásba,
A tükörbe való gyakor bámulásba,
Kevés becsületet találsz egybe másba,
Hanem az hirtelen való tanulásba.

845 Kevés ideje van a' piros orczának,
Az idő, betegség kárt tesz a formának,
De az elme amit szerezhethet magának,
Nints azon hatalma semmi nyavalyának.

850 A testet czifrázni kell, de csak modjával,
Lelked ékésicsed aranyos ruhával,
A hol a Lélek rút, a Test szép párjával
A csak számár vemhe arany czafrangjával.

855 Tudomány, kegyesség a Lélek szépsége,
És minden ifjúnak igaz ékessége,
Az erkölcs az élet tiszta szüzessége,
Engem szeress s' jól ély, verseimnek vége.

OVIDIUS FELESÉGE (*instál a Császárnak az Ura vissza
hozatásáért*)

Hogy Násó oda van, már tiz esztendeje,
Régtől fogva veri Felséged veszszeje,
Oh, bár egyszer lenne kebelemben heje,
Ugy ditséretednek lenne bőv mezeje.

830 III Hej kend milyen

832 [A sor előtt:] II A Levél III Notarius olvassa.

836 II—III illessen az atyád

839 I szeretet(ett)re [Ráírva.] II tanítsa III
szeretetet

842 II találsz ebbe másba [!]

849 II Lelkedet készítsed

855 III Engem keress

856 [A sor előtt:] II instál az Vra vissza jöveteléért
III instál Császárnak; van kilentz

PERILLA (*is instál az Attyaért*)

860 Hívd Haza, nagy Felség, már edes Atyámat,
Ekként el felejtem minden nyavalyámat,
Nasó majd fel vészi, és én is, pennámat,
Meg nyitjuk dicsérni ő is, én is számat.

OVIDIUS ELSŐ BARÁTTYA (*is instál*)

865 Meg bánta már Násó iszonyú bűneit,
Tűzzel égette meg szerelmes Verseit,
Nyujcsa hát a Császár hozzá kegyelmeit,
Hogy tölthesse vélünk végsőbb esztendeit.

A MÁSODIK BARÁTTYA (*is instál*)

A Tengeri szelek Násot ki cserzették,
A szerelmet véle el is felejtették,
870 Hadd jöjjön hát Haza kedves Hazájába,
Ne vesszen a durva Géták Országában.

ELSŐ CONSUL (*meg engedi, hogy Ovidius haza jöjjön*)

Ha ithon is magát ekként viselhetné,
A szép Asszonyokat többé nem szeretné,
Meg veszet verseit el nem hintegetné,
875 Így vissza jövését talám remélhetné.

A NEGYEDIK TANÁCSOS (*rá áll*)

Mint hogy közel vagyon Násó temetése,
Nem félő általa szűzek meg veszése,
Elég legyen eddig való evezése,
Meg engedtetetik Hazánkba jövése.

AUGUSTUS (*is reá áll*)

880 Ha már meg egyeztek, s tesztek ítéletet,
Per gyalog küldjeteK érte égy követet,
A Nótárius *is* irjon izenetet,
Irja meg, ami most róla rendeltetett.

860 III [A sor előtti utasításból az utolsó két szó hiányzik.]

861 III Ekkép

863 III Meg nyitom

864 II—III [A rendezői utasításból hiányzik az *is*]

866 III hát felséged

868 [A sor előtt:] II Ovidius Második Baráttya instál III 2-ik Barátja

870 III országába

871 III el durva Géták hazájába

872 [A sor előtt:] I AZ ELSŐ II Első Polgár; jöjjön Ovidius III A két Consul enged; ekkép

873 II Asszonykakat többé ne

875 III Így haza

876 [A sor előtt:] II Tanácsos reá III reá; közel nagyon

879 II engedtetik hát III engedődik hát

880 [A sor előtt:] II A Császár *is* III Augustus reá

882 I Nótárius irjon II—III Notárius *is* irjon

NÓTÁRIUS (meg írja az absolutóriát)

885 A Császár a Násó levelét hogy vette,
Sok bűnét a tenger vizébe vetette,
A Tanács is haza jönni meg engette
Mint hogy kedvesei instáltak érette.

890 Ha már ki töltötte bolond esztendeit,
Pótollya ki ithon, jobbúlván, vétkeit;
Ne írja rossz végre gyönyörű verseit,
Haragra ne gyujcsa a Tanács Véneit.

OVIDIUS (búcsúzik a Deákoktól)

895 Már én most Hazámba szárnyakon sietek,
Ti pedig, tanulók, békében légyetek,
Tiszta fülnek való verset szereztek,
Nem esnek rajtatok illy szörnyű esetek.

ELSŐ, MÁSODIK DEÁK (is búcsúzik)

No már, édes Nasóm, ha nem leszel velem,
El küldöm leg alább hozzád én levelem,
Itt való létedet versekbe rendelem,
Most pedig az Asszonyt, Lyányodat tisztellem.

OVIDIUS (Róma felé indul, Haza megy)

900 Oh, kedves Hazámnak ékes kő falai,
Eget, fellegeket fel érő tornyai,

A Császár, a Tanács, mind Isteni képek,
Őrülök, mert látom órczáitok szépek.

905 Hogy vagy, mint vagy, kérlek, kedves Feleségem?
Óh, édes Leányom, fő gyönyörűségem!

Jaj, mi esett rajtam, hogy így bolondozok?
Ézek nem igazak, én csak álmadozok.

Ez a Feleségem, nem csal meg ez a kép?
Mint volt szegény, már most ő is nem olyan szép.

884 [A sor előtt:] I A NÓTÁRIUS II
NOTARIUS is meg III NOTARIUS ir absolutiot

889 II jobbulva

892 II szárnyakon hazámba

895 II rajtatok így semmi

896 [A sor előtt:] I A DEÁKOK is bucsuznak II A

Deákok jo utat kívánnak III Deákok butszuznak

897 II hozzád a

899 II az asszony

900 II Oh édes III [A sor előtt:] OVIDIUS indul
haza

903 III látok

905 III Oh kedves

908 III ez a lép

910 De pedig hogy haza hozták az Istenek,
Értem áldozatok bőven tétessenek.

(*Őrülnek a Musák a Násó vissza jövetelin.*
Nota: Tiéd vagyok, rabod vagyok drága kin.)

A MUSÁK

Félre bokor, hadd ugorjak örömben,
Násó vissza jöve kicsiny seregemben;
Uczu kurucz, durva Tanács, luddá lettél,
915 Meg teczik, *hogy* éh gyomorra szappant ettél.

Talám a pályinkás butykost emeltétek,
Mikor e jó Poétát meg büntettétek?
Tóth a Biró, Tóth a Tanács, a' Polgárok,
Részeg fővel nem tudhatták, hol az árok.

920 Semmi; holnap reggelig ki józanodnak,
A mikoron *megint* újra ittasodnak;
Ha fel öntnek a garadra, csak tántorog,
Az allityák, ha lenéznek, a föld forog.

925 Űsse guta, hadjunk békét a Tanácsnak,
Nyelét meg rezelték ma a Kalapácsnak.
Násó, velünk igyál, egyél, vígan legyél,
Ha gyenge vagy, éczakára zellért egyél.

BÉ REKESZTŐ

Csekély versünk vallyon hova czélozhatott?
930 Imé, beszédünkben meg magyaráztatott,
A Násó példája mire taníthatott,
Ércse, kinek füle bé nem dúgattatott.

A músa ugyan is tiszta szokott lenni,
Taníttya az Égben miként lehet menni;
Minden fértelmeket félre kell itt tenni,
935 Ha akar Minerva tejében részt venni.

912 I [A MUSÁK csak az utasításban szerepel.]
[A sor előtti utasításban:] II Enekelnek az Ovidius
vissza jövetésén és örülnek a Musák III Őrülnek a'
Musák Not: Tied vagyok r.

913 III seregünkbe

915 I teczik éh II tetzik hogy éh III tetszik hogy ég

921 I mikoron újra II—III mikoron megint újra

922 II—III fel önthet

923 III állítja ha le nézhet

925 II Nyelét össze szarták most a III meg
rezelték már

926 II egyél igyál

927 III éjtszakára vígan

928 II valyon mire III [A sor előtt:] EPILOGUS

929 III Imég beszédünkben

931 II füle kinek

Nem illik hozzátok űzni szerelmeket,
Nem kell gyakorlani a titkos helyeket,
Nem kell olvasgatni a buja könyveket,
Mellyek vesztegetnek sok szép személyeket.

940 Az minden Ifjúnak fő kötelessége,
Hogy bölcsesség teje legyen ékessége;
Kinek Apollóval vagyon szővecsége,
Annak van az Urak között elsősége.

945 Rúth a Legényeknek Éjczaka járkálni,
A Városba szellyel fel alá mászkálni,
Nem szükség senkinek szeretőt csinálni,
Testét rútitani, kedvesénél hálni.

950 A rossz szerelemből mik következzenek,
Mellyről Tánácsosink bőven beszél/enek,
Hallyátok, nem lehet mondani ellenek,
Meg büntetnek azért az Igaz Istenek.

955 Heléna szerelme Tróját eltemette,
Pijramus Thijsbóját halálba szerette,
De vérevel festé a Földet érette,
Leandért Herónák tüze el vesztette.

Hercules Pokolba könnyen le mehetet,
De bezzeg ki jőnni nehezen lehetet,
A szerelem sokat pokolba vezetet,
De csak ugyan kevés, ki vissza jőhetet.

960 Láttuk Ovidius kedves Feleségét,
Holtig meg maradt tiszta szüzességét,
Láttuk férje eránt langoló hivségét,
Melly meg oltotta a Császár keménységét.

965 Láttuk Barátnak allandóságokat,
A kik meg tartották hű barátságokat,
Halgattuk Násónak adott Tanácsokat,
Egek, illy Baratot teremcsetek sokat.

937 III gyakorolni

948 III következtenek

949 I beszél/enek II—III beszél/tenek

951 III ezért

953 II halálra

954 III festi

959 II csak igen kevés

960 II Láttuk

962 II Láttuk

964 II Láttuk

970 Láttuk virtusait ékes Perillának,
A midőn siratta esetet Attyának,
Könyvek olvasását tartá fő gondjának,
Őtt teszem például sok Kis aszszonykának.

975 Hogy ha ostoroznak téged az Istenek,
Szenvedd el békével, ne morogj ellenek!
A Géta Birák is, kik itt beszéllének,
Kérem, ne a buttykos mellett itéllyenek.

980 Nincs kedv a Poësis meg tanulásához,
Nem fognak örömmel ez drága munkához;
Pedig a ki nem tud versek irásához,
Nem tud a Deák könyv ékes Stilusához.

983 Már meg állott a mi Poëtai vérünk,
Mához esztendőre többeket igérünk,
Kivált oskolánkban ha több időt érünk,
Most pedig tőletek engedelmet kérünk.

A MŰ ADATAI

A dráma szövege ez ideig három forrásból ismert.

1. Az egyik Tóthfalusi Józsefnek 1787—1795 közt összeírt, ma kallódó gyűjteménye, melyből a drámát BERNÁTH közölte a 195—228. lapokon. A másoló szerint Losoncon előadták. Erről vall a címlap: „Lossontzonn produkált Tragediá(k) Nasonak szám kivetése, vissza hivatása, s oka” A kézirat a szereplő személyeket is felsorolta.

„Jázdó-Személyek:
Prologus
Augustus Császár
Két Consul
Négy Consiliarius
Ovidius Naso
Ovidius felesége
O.Leánya, Perilla
Venus Isten Asszony
Cupido
Ovidius két Barátai
Két Géták
Két Losontzi Deákok
Notarius
Morio
Novem Musae
Epilogus.”

968 I Látták II—III Láttuk
974 I—II beszéllenek III beszéllenek
975 II korso mellett

976 II kedvek poësis
982 III ha töb időt

Tóthfalusinál néhány sorral rövidebb a szöveg. Hiányzik kiadásunk 181—182., 283—285., 680—691., 800—801. sora. Viszont nincs meg máshol a kiadásunk 733. és 735. sora után itt olvasható 1-1 sor. A másolat több helyen tartalmaz romlott szöveget.

2. Legteljesebb szövegét az OSzKKt Oct. Hung. 517. jelzetű gyűjteménye, a **Virágos Kert** tartalmazza a 8b—26b lapokon. (A kéziratról lásd a 31. sz. alatti jegyzetet.)

A játszó személyek lajstroma csaknem azonos a Tóthfalusi másolatában olvashatóval. A szereplők neve után álló tájékoztató magyarázatok, a „színi utasítások” azonban annál jóval bővebbek, nagyobb számúak. Több olyan sora van, mely a másik két forrásban nem fordul elő.

3. Megvan Sárospatakon a Református Egyházkerületi Könyvtár 3405. számú (mikrofilmje a MTAK 5070/III. alatt) kéziratának, az ún. **Gyűjteményes Veteményn**ek a 353—391. lapjain is. (A gyűjteményről lásd a 33. sz. alatt közölt darab jegyzetét!) Címe itt: *Szomoru játék, melyben elő adatik Ovidius Násonak Augustus Császár alatt lett szám ki vettetése, annak oka, helye és vége*. Ez csupán az *oka* szóval teljesebb a **Virágos Kert** másolatának a címénél. Az egyes szerepekhez adott utasításokban középúton áll a fentebb említett két forrás között. Hiányoznak belőle azok a sorok, melyek Tóthfalusinál sincsenek meg, továbbá a 199., 215—218. és 693. Nem adja meg a kézirat a darab szereposztását.

Ebben a forrásban a „Bé rekesztő”-t befejező sor (kiadásunkban a 983. sor) és a szöveget lezáró vonal után „Furtsa Bé rekesztő” felirattal még az alábbi nyolc sor olvasható:

Szén égető szemét tsak tökére veti,
Hogy ki józanottam, alig van egy heti,
Csitt, egy szépet mondok, eb aki neveti,
Nints esze, ha bor van. ki a sert szereti.

De hitván, de rosszul teelt ez a Söre;
El szalad a kutya, ha teszen a köre.
Többet perorállok mához esztendőre,
Ez versek jutalma lész egy gatya löre.

A *Vége* záradék csak ezt követőleg olvasható.

SZERZŐ

Az iskoladrámának íróját, színre vívőjét nem ismerjük. Bernáth úgy közli mint Szászi János munkáját. Az ő szerzőségét bizonyító érvei azonban nem elég meggyőzőek, nincsenek rá adatok, hogy ő írta. Ismeretlen személytől származó drámaként közöljük.

FORRÁS

Forrása ismeretlen. Eredeti módon dolgozta fel a tárgyat. Ismert dolog, hogy Ovidius nem mehetett vissza Rómába a Pontus melletti száműzetéséből. Szerzőnk szerint azonban kilenc évi távollét után Augustus — tanácsosai beleegyezésével — megengedi hazatérését. Száműzetésének színhelyéül Losoncot teszi meg a szerző, ahová a latin beszédét nem értő két Géta irányítja. A Losoncon töltött idő alatt édeskevés esemény történik. A deákok borozgatnak Ovidiusszal, ez igéri, hogy jó poétát csinál belőlük. Ha figyelembe vesszük búcsúzásukat is (892—899. sorok), akkor is mindössze 77 sor jut a száműzetésre a 983-ból. A két gétával és a losonci deákokkal lejátszódó jelenetek közjátékszerű betétek a főcselekményben, mely Ovidius esetével arra tanítja a nézőközönséget, hogy kerülje a buja szerelmet.

Mint annyi más iskolajátékunkban, itt is szerepel Morio. Ízes magyarsággal mondott közbeszólásai (181—182., 283—285.), a császárnál, Ovidius feleségénél és lányánál (764—767., 796—803., 824—831.) levélhozóként ejtett szavai a komikus, népies hangot, hangulatot szövegeink meg a színpadon. Mindez benne élt az iskolai színjátszás hagyományában.

ELŐADÁS

Egyedül Tóthfalusinál szerepel a darab Losoncon játszott előadásként, csak ő beszél „Lossontzon produkált Tragédiá”-ról. Nem tudjuk, mikor adták elő. Tóthfalusi négy drámáról mondja csupán, hogy losonci tanulmányai során eljátszották. *Nasonak számkivetésén* kívül azonban nem említi a *Turnusnak szomorú történetét*, melyről pedig más forrásból biztosan tudjuk, hogy losonci tanulása alatt játszották.

Népszerűségét bizonyítja, hogy még két más gyűjteményben is megtaláljuk a szövegét. Ezekben is Naso Losoncon van száműzetésben. Ezért is kötjük a darabot a losonci református gimnáziumhoz. Feltételezhető természetesen, hogy pl. Sárospatakon is eljátszották, minthogy sárospataki iskoladrámák társaságában szerepel a gyűjteményekben.

ÉNEK. NÓTAUTALÁS

A darab végén, a „Bé rekesztő” előtt a műzsák Ovidius visszatérésének örülve énekelnek (912–927. sorok). A „Féltre bokor, hadd ugorjak örömemben...” kezdetű ének nótautalása: Tiéd vagyok, rabod vagyok drága kincsem.

A nótául idézett ének igen népszerű lehetett a XVIII–XIX. századforduló táján. Több korabeli kéziratos gyűjtemény közli, de kotta nélkül. A 12-es sorok 4 + 4 + 4 tagolásúak. Erre illő dallamot Pálóczi Horváth Ádám *Ötödfélszáz énekek* című gyűjteménye hármat közöl. Közülük azonban egyiket sem indokolt szövegünkkel párosítani.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunk szövegét a *Virágos Kert* című kéziratból vettük. Ezt a forrást I számmal jelöljük. Ez a másolat tartalmazza a legterjedelmesebb változatot, ez ad a rendező számára legtöbb tájékoztatást. A másoló nem végzett hibátlan munkát, de írása jóval kevesebb vétséget, szövegromlást tartalmaz, mint a másik két forrás. Néhány szótagszámhibát, értelmetlenséget, hiányzó betűt kijavítottunk. Anélkül, hogy erre a lapalji jegyzetekben utalnánk, a kéziratban helyenként rövidítve található szerepneveket mindig teljes alakban hozzuk. Mivel a kéziratok közül egy sem tagolja a darabot, kiadásunkban sem osztottuk részekre, bár a „Prologus”-on és a „Bé rekesztés”-en kívül a főcselekményt könnyű felvonásokra tagolni. A színtér változása alapján három fő részt különböztethetünk meg. 1) Az Augustus előtt játszódót Rómában, 2) Ovidius a Géták földjén, illetőleg Losoncon, 3) a megkegyelmezést és a költő hazatérését.

A variánsok összcállításánál figyelembe vettük a másik két forrást is. A *Gyűjteményes Vetemény* szövegére II-vel. Tóthfalusi másolatára III-mal utalunk.

A „jádzó személyek”, illetőleg névalakjuk változatos módon jelenik meg a szövegben. A szerepeket a kézirat eredeti szereposztását követően az első előfordulásuk rendjében sorba szedtük, és a szövegben a neveket eszerint egységesítettük. Így pl. a 398, 400, 404, 408, 414, 875. sor után olvasható *Consiliarius* helyett a *Tanácsos* megjelöléssel éltünk. Máskor az egyes szerepek elé kitéttük a névelőt, illetőleg elhagytuk azt, aszerint, hogyan szerepelnek a kéziratban első ízben. A rövidítéseket jelölés nélkül feloldottuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

61 *pozdérjája* — a. m. pozdorjája

65 A sor előtti tájékoztatás: Panaszkodik, hogy Ovidius megváltoztatta a költészet célját.

164 *nálám levő részt* — az örökséget

261 A *gránát* vörös színű féldrágakő; *meje fúvójára* — a ruhának a mellnél összeérő részére.

315 *esetét* — elestét, halálát

343 *orvosló ireket* — célzás *Remediorum amoris* c. művére.

351 A sor értelme: Horatius írt róla.

356 A *Pergaminára* — a pergamenre

389 *lépet* — csalétket

402 *mint jó fényen* — talán így volt: mind jó fennyen (= fennen)

483 *elmém meg csából* — eszemet vesztem

708 Álljatok meg, sötét (vad) géták, tudtok-e latinul?

- 710 Adjatok szállást a száműzött férfinak!
712 Nincs Jupiter bizony az ily vad tengeren.
714 Éppen nem virul itt a latin nyelv.
716 Vezessétek a jövevényt a vendégfogadóba!
718 Földetek megtermi-e a nemes bort?
720 Parancsoljátok meg, hogy ételt hozzanak a pénzemért.
722 Ó, a műzsák édes hazája, ó, skóla!
724 Ó, a földkerekség úrnője, az istenek hajléka, Róma!
737 *kis Karsába* — Valamilyen kocsmá lehetett Losoncon
739 *iszkorál* — iddogál
766 *czapot* — cápot, kecskebakot
800 *csap* — jégcsap
829 *pengyózza* — cicomázza
884 *absolutóriát* — felmentvényt, felmentő levelet

24.

SZÁSZI JÁNOS
TURNUSNAK SZOMORÚ TÖRTÉNETE

LOSONC, 1793. FEBRUÁR

[A SZEREPEK:

PROLOGUS
DRANCES
TURNUS
SATIRA
LATINUS KIRÁLY
LATINIA
IDMON

IRIS
JUNO
AENEAS
JUTURNA
JUPITER
EPILOGUS]

PROLOGUS

Régi nemes vérből eredett s ide gyült Uraságok,
Tiszteletes Rendek, virtusnak utára vezérink,
És kegyes Aszszonyaink, meg mondom, hogy mire tzélunk.
Aeneas, Turnus két híres régi Vitézek,
5 Kik felől azt haljuk, hogy az Isteni nemből eredtek,
A sok hartzok után ketten viadalra ki szálnak;
Mely viadálnak hogy leve vége, ki nyert feleséget,
És Olasz országnak mellyik leve végre Királya,
Meg mondjuk röviden, legyetek kérünk figyelemmel.
10 Turnus, olasz Nemzet seregnek erős Generállya
Népe szerentséjét hogy látta hanyatlani szörnnyen,
Lankadván erejek, szemeket függesztve magára,
És hogy nintsen egyéb már hátra, hanem fogadását,
Mellyet tett minapába, nekik bé tölteni szükség.
15 Tűzbe, haragba borul tüstént, vér szíve keményen;
Libia nagy homokos földén mint a vad oroszlán,
Hogy ha vadászoktól lövetik jól melybe keményen.
Kész meg vinni, hamar neki rázza nyakába serényét,
A bele lőt nyilat el töri, bátran lángot okádoz.
20 Turnus is így tüzeli magát, s. mérgébe bolondul.

DRANCES

Bezzeg, Turné, minap köpted a markodat,
Mert szembe nem láttad vitéz bajnokodat,
De már telyesítnéd tett fogadásodat,
De látom, a rosda fogta be kardodat.
25 Régen vár Eneas a fekete lére,
De már mikor kéne a dolgot végére
Hajtani, jéggé vál a Legényke vére,
Más is tud szájával győzni, de mit ére?
Azomba általam azt is meg tudhatja
30 Az Urfi, ha magát tsak ekkép fojthatja,
Lavinia szüztől bizony el mosdatja
Eneas, neki lész Latinus az Atytya.

TURNUS

Kész vagyok ellene pontba ki szálni,
Turnus az, a' kire fog ma találni.

35 A puha Trojai Nép nagy urának
Állani kelletik a parolának.

Öszve tsapok vele, köss vele frígyet;
Kérlek, Atyám, te ne rontsd el az ígyet.

40 Vagy ma karom pokol öblibe veszti
E szökevényt, de tovább nem ereszti,

Hogy ma napom deli fénye derüljön.
Ezt az olasz hada nézze vagy üljön.

Vagy pedig ő, ha lehet nyereséges,
Egybe király veje lesz, feleséges.

SATIRA

45 Turnus sebes tűzét valyon ki oldhatja?
Talán meg nyerheti bölts szívvel az Attya.

LATINUS KIRÁLY (*Turnushoz*)

Nagy szívű Nemes Ifjú, Országom szeme fénye,
Mennél virtusaiddal Másoknál nemeseb vagy,
Annál érdemeidhez Illőb. Ved be tanátsom,
50 Es halgas figyelemmel, Mert károd nem akarnám.
Éltes Daunus Atyádnak Van széles birodalma,
Sok nyert Városi vagynak. Nekem vagynak aranynyal,
Üstel tölts kamaráim. Mindég kész leszek ezzel
Én szolgálni tenéked. Vagynak Herczegi Dámák,
55 Kik pártába hevernek, A rangodhoz is illő.
A Laurentomi földön, Kérlek, meg ne neheztely
Rám, s. enged ki fejeznem, Dolgunkat ki fejeznem
Immár most te előtted, Bár ez tetszeni nem fog,
Értsd meg mindazonáltal. Lányom senki fiának
60 Engednem feleségül Nekem nem szabados volt,
Mert a nagy Jupitertől, Ő rendelte ki szentül,
Eneas Generálnak. És még a minapába
Jányom néki ajánltam. Minthogy mindazonáltal
Kedvesb Turnus előttem, Mint a Troja Vitéze,
65 És egy vérből eredtünk, Minthogy jó Feleségem

55 kevernek [Értelem szerint jav.]

Érted várja halálát, Nem gondoltam azokkal,
Fel bontám fogadásom, Jányom néki nem adtam,
Fegyvert ellene fogtam. Turné, látod azolta,
Mely sok baj követ engem. Mint hulnak katonáim,
70 Mely nagy kárra, veszélyre, Érted kellett adni.
Már két ízbe hagyattunk, Vérbe fagyva reményünk.
Nintsen hol lakozásunk, És tsendes maradásunk.
E' városba lehetne. Most is gőzöl amottan
A Tibris vize vérrel, Tsontal hinttve fejrlik
75 A környéki mezőség. Oh, mért változik elménk?
A mit néki fogadtam, Immár mért nem adom meg?
Lészen, vagy ha pediglen Turnus majd mikor el vész,
E nép s. a mi barátunk. Mert nem szenvedem, inkább
Őket nem fogadom bé, Mig életbe maradhat.
80 Mit mond a Rutulusság És e' számos Olaszság?
Majd így fog ki nevetni Engem, hogy magam adtam
Turnust, a' ki Leányom Meg kérette magának,
A' gyilkos keze közzé. Nézd el mostoha sorsunk,
Szánd meg kedves Atyádat, A kit nagy keserőség
85 Rongál Ardea földén.

SATIRA

Ezen fontos szókra Turnus nem enyhüle,
Sőt ez orvosságtól sebe öregbüle,

TURNUS (*Latinushoz*)

Értem, Atyám, magadat ne epeszed,
Sőt fiad a viadalnak ereszszed,

90 Mely vezet a Laurus koszorúra,
Kész vagyok érte ma szállani búra.

Fegyverem éle mivel kire fordul,
Mondhatom, általa vére ki tsordúl.

95 Van nyilam éles, ezerszer atzélzott,
Kész oda menni, szemem hova tzélzott.

Bátor az Annya homályba takarja
Őtet, el oltani Turnus akarja;

El se kerüli karom szaladással,
Majd fizetek neki dárda tsapással.

SATIRA

100 Látod-é, királyné, veszni tért fejedet?
Tartóztasd, ha lehet, hulatván könyvedet.

LATINIA

Turnus, érted mint zokogok, tekintsed,
Jányom is, Lavinia, a te kintsed,
Oh, meg öszült árva fejem reménye,
105 Gyámola, fénye!

Az Olasz fényes birodalma néked
Tartatik, vár; s. abba királyi széked.
E hanyatló ház is örökre szépen
Ál veled épen.

110 Egyre kérlek, öszve ne tsapj ma vélek,
Mert veszélyedtől, ha találna, félek.
A halál horgára veled kerülünk,
Sírba merülünk.

SATIRA

Jaj de piros, nézd el, Lavinia drága kis Aszony,
115 Mint ha beszédében rá tzéltott volna az Anyna.
Portzellán ajakán oly szépet láthat az Ember,
Mint mikor a hó szín elefánt tetemét tsiga vérrel
Bé kenik, és mutat a' mitsodás szép kellemetes tsínt;
A gyenge fejér Liliom mikoron melléje pirosló
120 Rósákat rakogatz, E' szűz ortzáji hasonlók.
E gyönyörű remeket Turnus, job volna, ne látná,
A szerelem tüze hogy ne ragadná a viadalra.

TURNUS (*Latiniához*)

Könyvedet, él fiad, érte ne tsorgasd,
A veszedelmet előtte ne forgasd,
125 Édes Anyám! Tsata helyre ki szálni
Mert akarok, s. Laurusra találni.

Idmon, eregy, követem, vigyed e' hírt,
Tégy vele sebjure mérgesített írt!

Hajdani Troja kegyetlen Urának,
130 Hogy ha vagyon neki kedve magának

Ellenem a viadalra ki szálni,
Turnus akar maga ellene álai.

Rostokot adjon azért seregének,
Melyre parantsolatot ma vevének

135 A Rutulus katonák. De mi ketten
Holnap reggeli hajnal eretten

Menni fogunk, mi magunkba, tsatára.
Szégyen is így hadakozni sokára.

140 A' tsata helybe fogunk Feleséget
Szerzeni, hartznak is adnia véget.

Kész segedelmem, erős buzogányom,
Földre le verve lesz, a kire hányom.

Jöszte, segítsd Eneast ma le verni,
A' maga véribe porba keverni.

145 Hertzegi tiszta fejét, ha tehetném
Háta megé, ma valóban szeretném.

Érzédé, Turnus erős keze perget?
Verd le ma engemet, a' ki keserget!

SATIRA

150 Hogy dühöszik Turnus, fuj, lángol szája keményen,
Két szeme vérbe forog, nintsen nyugodalma fejének.
A szilajos bika mint mikoron vért ontani készül,
Bömböl, igen nagy szarvaival ki mutatja haragját,
A fáknak neki hajt, és öszve tsap a levegővel,
Körmeivel fövenyet szór, jelt ad a viadalra.

IDMON

155 Most kapok egy levelet, haljunk szót a szeretőmtől.
Bontani kell szaporán, szép dolgokat irhat az ebbe.
Kedves Tiszteletes és nekem esméretes,
Irtam mindezeket félve, reménylve neked,
Trójai sántz közepén szüntelen ülve szepén.
160 Eneas is örül, Fegyvereket köszörül,
Melyeket Apja vere, A minapába nyere;
Turnust verni agyon kedve ki menni vagyon.
És hogy végre viszi e hadat ő ma, hiszi,
Biztat mindeneiket, Trojai hertzegeket.
165 Mondja, hogy ő nem fél, mert Jupiterbe remél,

A ki, mivel vele volt, Sok leve általa holt.
Küldött is követet Turnus elébe hetet,
Frigy tetszése felől küldte kiket leg elől.
Ezzel pontot adok, s hiv szeretőd maradok.

IRIS

170 Én vagyok Iris, A kit ama Nagy Fellegek Anyja,
Égi királyné küldte le menten, Mert vagyok annak
Szolga leánya, Posta tselédje, Mint ki mutatja
Fényes arannyal, Finum ezüsttel Czifra ruhám is.
Keskény utaskám, Mely van az égen, Jelt mutat erről,
175 Melyet ama bölts Phaebus ezer szép Szinnel előttem
Festeget ottan. Aszonyom ott egy Hegyre fel állott,
Nézi Latinus, Trója vitéze Tábori Népét.
Most Jujuturnát Hívja magához, A kinek öttse
Volt vala Turnus. Aszonya volt ez A patakoknak.

JUNO (*Juturnához*)

180 Nympha, kegyes hívem, téged szeret annyira szivem,
Hogy soha semmi nemet ennyire nem szeretett.
Jóllehet ártottál, mikoron kedvedre nyugodtál
Férjemmel. De azért ellened álni ki mért?
Hogy vélem élhetnél, e földről az Égbe mehetnél,
185 Sőt magam ezt akarám, bár haragudna reám.
Ugy akarom, értsed, hogy szivem azért *te ne* sértsed,
Jó Jujuturna, bajod, mely sokasítja jajod,
Szüntelen őrisztem Olasz országot, s. igyekeztem,
Mig birtam faromat, Tartani Turnusomat.
190 Turnusomat, látom, most oly viadalra botsátom,
Melybe horogra akad, élete félbe szakad.
Fő Uraságától vagynak rendelve magától
A Jupitertől. Ezek ellene mit tehetek?
Én magam é' hartzot, Turnus val/ melybe kudartzot,
195 Meg nem nézhetem itt, annyira ő keserít.
Itt az idő, kintsed, kérlek, könyörülve tekintsed,
Szive jegét melegítsd, a viadalba segítsd.
Hogyha lehet, véled, tudom azt, hogy tüzze fel élled,
Vér szemet így ha vehet, sorsa ma jobbra mehet.
200 Mit keseregsz? Látod, hogy vár lankadva barátod,
Élte veszélybe forog, nékie hányva horog.
Bánatidat szüntesd, Turnust ki keseríti, büntesd,
Menj szaporán, ne *heverj*, sok gyülevészt ma le verj!

205 Job, hadat indítsál, mint Turnusban szomorítsál,
Veszen ezer Regement, tsak legyen élete ment!
Enea kárának majd én elől állok okának,
Erte meg is felelek, tsapj te is öszve velek!

IRIS (*Junohoz*)

 Majd hijába megyen, hogy ha tovább halad,
 Turnust földhöz ütik, mig oda ér, szalad.

210 E' hiv Nympha, ki lett a Patakok feje,
 Nem kell várakozás, nem lehet itt heje.

 Lássák, Aszonyoméék, ott vagyon egy hegyen
 Latinus; kotsiján négy lovakon megyen.

215 Pompássan az egész Hertzezi nép vele,
 Boglárokkal elől ösz feje van tele.

 Két szép szürke tsikó Turnus urat viszi,
 Bárdot perget, örül; gyöz vele, mert hiszi.

 Ott a Romai Nép törsöke lép elől,
 Eneas, nagy Apó. A fija job felöl,

220 Askán hátra maradt, most az egész sereg
 Lodulnak sebesen, senki se fëntereg.

 Van nálok buzogány, oly sisak és pais,
 Mely égből adatott, érne sokat ma is.

225 A tegnap ki szabott helyre siet nagyon
 Minden; már Eneas s a fija ott vagyon.

 Áldoznak, hogy az Ég jönne segiteni
 Dolgát. Turnus is így ma fogja kezdeni.

 Osztán tésznek erős szent fogadásokat,
 Ugy fognak de hamar rontani kardokat.

230 Látják, esküszik is Enea már maga,
 Mindjárt érkezik, itt a viadal szaga.

SATIRA

 Esküszik Eneas, mint a pár hagyma tavasszal.
 Lám Aristides Ur mig élt, ezt nem cselekedte.

AENEAS

235 Te nap, a kék Egnek fénylőlámpásai,
Te föld, mellyért veszek és ennek halmai,
Ti Saturnus Urnak páros magzatai,
Jupiter Junoval, bal sorsom okai,

Te is, Felséges Már, a ki a hartzokat
Magad igazgatod s szünteted azokat,
240 Nymphák, kik a forrás vagy a patakokat
Bírátok, tanúknak hívom Nagyságtokat.

Hogy ha az Olasz győz, akkor illő léssen,
Menjenek a Foglyok a Városba készen,
Askán is e földtől végső butsut vészen,
245 S a Trójai had itt többé kárt nem téssen.

Hogyha pedig enyim lész az arany alma,
Melyet engedjen a Jupiter irgalma,
Nem lép az Olaszon Trojánok hatalma,
Nem kell sem országa, sem nyoltz köves malma.

250 Inkább azt akarom, hogy egygyek légyenek
E két népek, és egy törvénnyel éljenek.
Mind a két részről; a mely Istent tisztelnek,
Ugyanazt tiszteljék szabadon mindenek.

255 Az Apjokot hagyom ez hely Királynának,
Minden igyében fő igazgatójának,
Az én népem épít nékem, Leányának
Egy más várost, mellyet hiv Laviniának.

KÖVET

Alo, jó Bajazom, nézd, miként esküsznek,
Job lesz, ha mind ketten surgyéra feküsznek.

260 Azon jót alusznak, mint egy juhász bunda,
Mert sokat esküdni illetlen és sunda.

LATINUS KIRÁLY

Esküszöm a Menyre, földre, Tengerekre
És az Eneastol említett szentekre.
Latonától született páros gyermekekre
265 És a Pokolbeli nagy Fejedelmekre.

252 Mint

254 Az Apjokon [Értelem szerint jav.]

262 [A sor előtt csak:] LATINUS

Halja meg Jupiter ezen beszédemet,
Hogy semmi sem bontja fel szövetségemet,
Akármely bal Fátom találna engemet,
Arra nem veszt, hogy meg rontsam tett hitemet.

270 Bár a száraz föld a Tengerbe fakadjon,
A tenger szárazzá légyen s. el száradjon,
Bár az Ég Pokolba zuhogva szakadjon,
Csak hogy fogadásom illendő maradjon.

275 Mint e páltza többé élő fa nem leszen,
Magára zöldágot s. levelet nem vészen,
Árnyékával hasznot senkinek nem téssen,
Királyi páltza lesz mig tarthat egészen,

280 Ugy akarom, hogy az Eneás mondása
Állandó legyen, ne essen változása,
Mig az Égen leszen a Napnak járása,
Eneas vitéznek szent az ajánlása.

SATIRA

Mint szepeg Turnus, közelit halála,
Helyt az oltárnál tsak alig talála,
Lankad és sárgul aranyon ki vátná
285 Nénnye, ha látná.

JUTURNA

Már ez, Rutulusok, szégyen, ennyi deli Vitézért
Maga Turnus halni megyen, értetek ugy fizet bért.
Ti talán attól tartotok, hogy e gyülevész nép,
Mihelyest kardot rántotok, sáska módjára el tép?
290 Avagy talán szégyen szemre erőtkhöz nem biztok?
Hát örökös gyötrelmemre Ötsém vérivel hiztok?
Igaz hitemre felelek, tizünkre egy se jutna,
Ha mind özve tsapnánk velek, előttünk mind elfutna.
Ha Eneas gyözni talál, az Égig emeltetik,
295 Nem árthat neki a halál, örökké emlegetik.
Mi hazánkból ki hajtatunk kevély Urat szolgálni,
Ó, muljon e gyalázatunk, szerentsét kell próbálni!
Most hát kardot ragadjatok, itten ne heverjeteK,
Mindenbe példát mutatok, tsak engem kövesseteK!

SATIRA

300 Bezzeg füstbe méne Eneás szándéka,
Mert a Juturna volt ebbe akadéka.

Látom, mind két részről fegyvert ragadtanak.
Amott az Olaszok mely sok vért ontanak.

305 A Trojai Népek sem mindég hevernek,
Szélllyel tépnek mindent, vagy földre le vernek.

Homályba borítá őket a föld pora,
Mellyet setétebbé tesz a nyil zápora.

Latinus, Eneas, oh, be nem vélétek,
A mikor keményen amott esküvétek!

310 Már születésit is némelyik átkozza,
E' Turnust, de amaz Eneast okozza.

E' vér patakokba bokáig állanak,
Mivel mind két részről, tsuda, mint hullanak.

315 Oh, Jupiter, e két népet már tekintsd meg,
Feleségedet is haragjáról intsd meg.

JUPITER (*Junohoz*)

Oh, kedves feleségem, Meddig bünteted őket,
E harcz vége mikor lesz? Böltsen tudhatod ezt, hogy
A nagy Trója vitéze, Minthogy Menyei vérből,
Venus Isten Anyától Lett szentül eredése,
320 Hozzánk fel jön az Égbe; Melynek mulni sokára
Nem kel, nem lehet épen. Szűnyél ellene törni,
Had' el les helyedet már! Hozzád illik e már ez?
Hát a nagy Jupiternek Felséges Feleségét
Honnan érheti ily seb, S ily szörnyű szomorúság?
325 Enyhülj már valahára, Kérésemre hajolj meg!
A vég pertzre jutott már Mind két részről ez a Nép.
Eddig, jó Feleségem, Földön, Tengereken is
Üldöznöd szabados volt Eneas Katonáit;
Ily nagy hadba keverni, Hogy Lavinia szűznek
330 Ily gyászos lakadalma Légyen, végbe vihetted.
Ennél többre se ásis, Mert már ellened állok.

JUNO (*Jupiterhez*)

Nagy Jupiter, szentül tetszésedet értem ezentül,
Bár nehezen, de megyek, hogy veled égbe legyek.
En ugyan ezt másért nem tenném senki fíjájért,
335 Fegyverimet le vetem, Mert Jupitert szeretem.
Ezt egyedül kérem, mely kérésem, ha el érem,
Lesz sebemen olajom, félbe szakasztja bajom.

340 Ö majdon véget *vet e* hartznak is, egy Feleséget
Troja vezére veszen, tsendes örömbe leszen.
Troja nevét vesd el, s. az Olasz nemzet, ó, ne temesd el!
Tartson ez, a míg az Eg tart, nekem ez lesz elég.
Öltözetét neki ne tseréld el, nyelve vidéki
Nem leszen, ezt akarom, majd el is éri karom.
Légyen olasz vérből minden, Albáni gyökérből
345 A koronát viselő számos időkre kelő.

JUPITER (*Junohoz*)

350 Oh, szép Angyalom és Feleségem,
Enyhüljön tüzesült haragod már,
Mely terjedt bakatella dologból,
Immár kész vagyok, a mire kértél,
Érted mindezeket tselekedni.
E két népnek Olasz neme lészen,
Mindég a ruha béli szokása;
Szép nyelvével örökre maradhat.
Két Nemzet leszen egybe zavarva,
355 Másoknál leszen ez kegyesebb nép.
Meg lásd, téged örökre imádók.

JUTURNA (*Turnushoz*)

Jaj, Turnusom, tovább téged miképen segítselek,
Avagy dühös ellenséged kezéből hogy mentselek?
360 Már tovább nem maradhatok veled, hogy őriznélek.
O, hármaz gonosz magzatok, de hogy perelyek velek?
Ti Párkák, hogy nem bánjátok egyetlen egy hivemet?
Oh háрпиák, szaggassátok darabokra szívemet!
Hát ez a szüzességemnek meg rontása a bére?
Jupiter, oh bús éltémnek mért nem jutok végére?
365 Halhatatlaná mért lettem? Tán azért, hogy kinomat
Ne végezzem. Mit vétettem? El vesztém Turnusomat.
Nem vesztém el, de el mégyek pokol setét helyére,
Hogy ottan is véle légyek, mint igaz hiv testvére.
Te föld, szánd meg bal sorsomat, rejts mélységes kebledbe,
370 Hol végezhessem kinomat, hajtom fejem öledbe.

AENEAS (*Turnushoz*)

Miért késel még is, Turne, hová futol?
Halálos nyilammal egybe érlek utol,
Általam ebédre Pilatushoz jutol,
Butsut kell ma venedd Toronytól s. kaputól.

375 Akár hová fordítsd nyomorult fejedet,
Szed öszve erődet s. minden értelmetet,
Bár a Csillagokba rejtse nek tégedet,
Még is ki kergetem belőled lelkedet.

TURNUS (*Eneáshoz*)

380 Mord beszédid meg nem ijesztenek engem,
Oh, kemény szívű fene Tigris állat;
Istenek bántnak, Jupiter van inkább
Ellenem, és ront.

(*Szaladnak Olasz falhoz*)

EPILOGUS

El megyek én magam is, meg látom, hogy mire mennek.

(*Meg ölé Eneas*)

AENEAS

385 Meg öltem már Turnust, ott fekszik, lássátok,
Nymphák és Nénnyei, ott van, sirassátok!

Ha nem hiszik, itt van kardomon a vére.

(*Követhet, Idmonhoz*)

Te is mit fénteregsz, lodulj innen fére!

EPILOGUS

390 Mindeneket láték és mindeneket le beszéllek:
Turnus is itten, Szolnia hogy szün,
Eneas ragad ivet, Es egy mérgesített nyilt,
Hogy jól tzelbe vehette Turnust, minden erőből
Rá lövi oly iszonyú suhogással,
Mint mikoron Jupiter keze menykövet szor.
A sebesen repülő nyil Turnus elébe halált vitt.

395 Ertz paisát rontá, s. pántzélját széltibe bontá,
Hét szeres ez vala bár, most ese rajta de kár.
Czombja felett éré Eneas, bár másuva méré,
Mínthogy vérbe borult, földre rogyott, nyomorult.

Erre lett ijedt az Olasz Legénység,
400 El vészett Turnus, vele a reménység,
A sikoltáshoz foga minden és sir,
A ki miként bir.
Reng belé szörnyen körül a *hegy és völgy*,
A Ligetben ingadoz a tser és a tölgy,
405 Könyveket hullat Jupiter magában
Égi hazában.

Turnus a földről szemeit Eneasra függeszté.
Es már meg meg lankadt kezeit feléje ki terjeszté.

Igy szólt: érdemes én erre vagyok, gyere,
410 Úss által, ha karod földhöz ütött, vere.
Míg pedig ez lész. Kérlek ezekre,
Hogy ha te szíved Tud könyörölni,

Mert Anchises Atyád is volt másón könyörülő.
Kedves Daunus Atyámnak Vénségére tekintvén,
415 Töb Testvéreimhez takarits engem feleimhez.
Vagy te valóba vitéz, vagy csupa Hectori kéz,
Bajnokodat rontád, vérét özönébe ki ontád.
Lásd, Olasz, ezt akarom, nyujtom elejbe karom.
A Lavinia szüz legyen országos feleséged,
420 Már nem bánom. Odéb, kérlek, rajtam ne dühösödj.

Erre meg álla Vitéz Eneás Ur,
Néz körül, el veté vas buzogányát,
Szinte midön el enyészne haragja,

Látá, hogy egy szép Pantallér vagyon Turnus nyakában,
425 Melynek ára ezer Tallér. Rá esmér hamarjában,

Hogy ettől Pallást fosztotta Turnus, az Embertelen,
Ifjú éltét el oltotta ő. Hogy hagyná büntetlen?

Ezen látásra fel lobban nagy haragja sebesen,
Szive mérgesül, ujabban így szól hozzá tüzesen:

430 Hát te, ki Barátom jószágát viseled,
Illő-e, hogy még is gyengén bánjak veled?
Méltó jutalmadat most mindjárt meg leled,
Pallas öl meg téged, meg is érdemeled.

435 Ezzel ki ragadá spadélyát helyéből,
Mellyét által szurván, vért okád szivéből,
Fogyván a melegség minden teteméből,
Lelke nagy nyögéssel ki repül testéből.

440 Ily szomorú vége lett Turnus éltének.
Eneást fogadá a Király vejének,
Igazgatója lett Latium földének,
Itt vége a Musák szomorú versének.

A MŰ ADATAI

Az eddig ismert egyetlen forrás Tóthfalusi József ma lappangó gyűjteménye. Ebben a negyedik darab. (A gyűjteményről lásd a 31. sz. alatti jegyzetet!) Kiad. BERNÁTH 157—173.

A címlapon szereplő címet Bernáth adta a darabnak. (Az eredeti címet a szöveg előtt közöljük.) Ezt is meg a szereplő személyek felsorolását is Tóthfalusi kéziratából vehette Bernáth. Az előző daraboktól eltérőleg Tóthfalusi itt a szereplőket színre lépésük sorrendjében említi. A sorrendje azonban nem jó. Juturna és Jupiter között Satira is fellép, viszont Jupiter másodszori beszéde után Juno már nem kap szót; az „Epilogus” előtt Aeneasé az utolsó szerep.

SZERZŐ

Bernáth a protestáns drámák kiadásában, a bevezetésben (16. l.) Szászi Jánost tartja a dráma írójának, mivel, akárcsak a *Didonak szomorú történetében*, itt is váltakozik a magyaros és klasszikus verselés; mindkettőben szerepel Satira állandó közbeszólóként; Vergilius *Aeneise* volt mindkét darab forrása, és egyikben sincs vigjátéki elem, mint ahogy más iskolajátékban lenni szokott. Kétségtelen, hogy a két szomorújáték egy bokorba tartozik: a forrás feldolgozásában, a cselekmény megszerkesztésében, „dramatizálásában”, (hogy pl. az istenek mindkét darabban egyezkednek védenekéért), nyelvezetében és verselésében sok hasonlóság van a két darab között. Szászi János szerzőségét bizonyítottak tartjuk.

A Szásziról szóló jegyzetet lásd a 22. sz. alatti jegyzetben.

FORRÁS

A szerzőt Vergilius *Aeneis*ének a XII. éneke ihlette, közelebből a 1—237. és 793—952. sorok. Elhagyta tehát az Aeneas és Turnus párviadalát megszakító csatát, Aeneas megsebesülését és Venustól lett meggyógyítását, Lavinium ostromát, a másodszori párviadal megindulását. Az *Aeneis*ben lévő 238—791. sorok eseményeit narrátorként Satira mondja el mindössze 14 sorban. Kétségtelen, hogy a véres csatajeleneteket nem lehetett a színpadon megjeleníteni. A szerző más helyen is talál az eposztól eltérőleg új megoldásokat. Új szerepeket gondol ki. Turnus ellenfele, Drances beszédével indítja el a cselekményt: ő gúnyolja Turnust, hogy nem teljesíti fogadását (21—32. sorok). Idmon a szeretőjétől a trójaiak táborában írt leveléből tájékoztat Aeneas és társai készülődéséről (155—169). Iris, Juno „postacséldje” tudósít arról, hogy Juno egy hegyről szemléli a párviadalra gyülekezőket (170—179 sor), ő fest képet a két táborról, az áldozatok előkészítéséről (208—231 sor). Sokszor szólal meg a darabban Satira (45—46., 86—87., 100—101., 114—122., 149—154.,

232—233., 282—285., 300—315. sorok). A fentebb említett narrátori szereptől eltekintve ugyanazt cselekszi, amit más iskolajátékokban Morio szokott tenni, megjegyzéseivel ítéletet, bírálatot mond, figyelmeztet. De mint a *Didonak szomorú történetében* itt sem engedi meg magának a tiszteletlen beszédmodot vagy a tréfát. Egyetlen helyen hallható Morio-szerű megjegyzés, de nem Satirától, hanem egy másik, szintén új szereplőtől, a Követtől (258—261. sor).

Természetesen a forrásként fentebb említett sorokból a szerző nem vett át minden mozzanatot. Fordításról nem beszélhetünk. Általában hol bővebben, hol meg tömörebben adja elő a történeteket, de soha sem szóról szóra. Eltér az *Aeneistől* abban, hogy Aeneas nem dárdával, hanem nyíllal sebesíti meg Turnust a viadal végén. A két küzdő nem viaskodik a színen. Kissé különös megoldásként az „Epilogus” mondja el a viadalukat azután, hogy Aeneas már bejelentette, hogy megölte Turnust. Így az epilógusnak a darabban nem az a rendeltetése, mint általában az iskoladramákban lenni szokott. (A prolóógus is nagyobb részben a főcselekményt ismerteti.)

ELŐADÁS

Tóthfalusi a „losonczy Gymnasiumba producalt Tragedia”-ként említi a Turnus szomorú történetéről szóló darabot, de az előadás idejét nem mondja meg. Erről a Bécsi Magyar Hirmondó tudósít 1793. március 5-i számában: „Február 5-dik s következő napjain a Losontzi Reform. Gymnasium Exámenje. A szomorú játéokban a Poéták sokféle Magyar Versekkel Turnus halálát adták elő, a Virgilius Aeneás dolgairól irtt XII. Könyve szerént. A Jádzókból valamely különös Olasz alakos-mesterség ki nem tettett ugyan, de a Természet ki-pótolta azt a hibát. Természeti eggyűgyűséggel adtak-elő minden indulatokat, s a mesterség a regulától, mely tsak ugyan a természet, el nem vitte őket” (közli WELLMANN, 1982. 228. sz.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A dráma szövegét Bernáth közlése alapján adjuk. A szövegen egy-két helyen már ő is javított. Ezeket a javításokat, valamint a kevés számú igazítást lapalji jegyzetben tüntettük fel. A másoló a szöveget külsőleg csak „Prologus”-ra és „Epilogus”-ra tagolta, de amint feljebb mondtuk, tulajdonképpen ezek is a főcselekmény részei.

A szerepneveket egységesítettük. A címlap után a szerepeket fellépésük sorrendjében felsoroltuk, mivel a Tóthfalusi-féle szereprend zavaros és zavaró. Ezt az eredeti cím és a szöveg közt külön közöljük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 38 *ígvet* — a. m. ügyet
- 57 Romlott sor lehet, kétszer is előfordul „ki fejezmem”
- 133 *Rostokot* — pihenőt
- 172 *Posta tselédje* — Iris elsősorban Junónak volt hírvivője.
- 178 *Jujuturnát* — Juturnát: a verzláb kívánta meg az első szótag megkettőzését, akárcsak a 187. sorban.
- 217 *Bárdot perget* — bárdot forgat
- 221 *Jéntereg* — ténfereg
- 232 A sor második részét nem tudjuk megfelelően értelmezni.
- 233 A sor értelme: Aeneas áldozott az isteneknek, Aristides ezt nem tette. Arisztodémoszról van szó, akit Zeus villámmal sújtott le, mert hadi vállalkozása előtt nem kért véleményt a jóshelytől.
- 258 *Bajazom* — ? Talán a *bajza* tréfás megszólítás: te bohó
- 259 *surgyéra* — szalmazsákra
- 261 *sunda* — csúnya
- 360 *O hármás gonosz magzatok* — a három párka
- 424 *Pantallér* — vállszíj
- 434 *spadélyát* — kardját

25.

THETIS ÉS LYAEUS

LOSONC, 1793 KÖRŰL

[A SZEREPEK:

THETIS VAGY VIZ
LIEUS VAGY BOR

PERNEK IGAZÍTÁSA
CONCLUSIO]

THETIS ÉS LIEUS

avagy a' Viz és a Bor között az elsősről való Vetekedés
Iratott Lossontzonn 1793. diebus Canicularibus.

A PERNEK BÉ HOZATÁSA

Vala egy gazdagon el készült vendégség,
Hol a' sok ételbe s borba volt elégség,

Melybe, midön vélem mások is ittanak,
Barátim félholtan engem ott hagytanak.

5 Akkoron lelkeimmel (:mert testem el hagytam:)
Éppen a' harmadik égbe ragadtattam,

Holott meg rémülvén szörnyű képen féltem,
A' midön ily forma tsudákat szemléltem:

10 A' Biró Isten ült ítélő székibe,
Melyre lelkem kezdett rettegni féltibe,

Mert imé, előtte Thetis Lieuszal
Perlettek mint fel s al peres Processussal.

THETIS VAGY VIZ

Igaz biró, velem Lieus kotzodik,
Holott nékem méltob betsület adódik,

15 Mert midön e világ erődnek általa
Készült, a te Lelked engem táplált vala.

LIEUS VAGY BOR

Kérlek ne szóly, mert aláb valoval
Szokás kinálkozni eléb, asztán jóval.

20 Azért szerzett az Úr téged is elsőbe,
Hogy jobban tessek én mint job jövődőbe.

THETIS VAGY VIZ

Éltető állatja vagyok e világnak,
Fele az Emberbe levő okosságának.

Vetések viz nélkül semit is nem érnek,
A' szőlő tökéek is jó bort nem ígérnek.

LIEUS VAGY BOR

25 Sőt, haszontalanul kérkedő kigyó vagy,
A' vitzől félünk, ha a szivárvány nem nagy.

A' víz lopva árad, el hord sebességgel,
Várost, hidat meg ront, puffaszt betegséggel.

THETIS VAGY VIZ

36 Te az igaz Noët szégyenre juttattad,
Vele fiát, Kámot meg is átkoztattad.

Lót is, ki az Urnak hűséggel szolgálja,
A bor miatt mind két leányival hála.

LIEUS VAGY BOR

Bizony keveset ért az olyan vatsora,
A melybe bövséggel nints az Isten bora.

Az Ember is igen örül a szivében,
Midőn bőven vagyon bora pinczejében.

THETIS VAGY VIZ

Hajdan hogy a' számos Isráel ki szalatt
Egytomból Móses vezérlete alatt,

40 Engem akkor az Ur választott két felé,
Melyért a Nép s Móses az Istent tisztelé.

LIEUS VAGY BOR

Téged mint betstelent utra ki öntenek,
Engemet mint betsest hordóba töltenek.

Te szolgálsz a Paraszt s barmok italára,
De én az emberi szivnek vígságára.

THETIS VAGY VIZ

45 A Názáreusok engemet kedvelnek.
Mivel bennem élet orvosságot lelnek,

Mely a szent írásból ki tetszik valóba,
Mert meg gyógyultak sok betegek egy tóba.

LIEUS VAGY BOR

50 De ha téged iszik valaki, hát mit ér?
A' gyomrot püffeszted, roszt miattad a vér.

Dávid imádkozván, magát ehhez szabja,
Hogy el ne borítsa őt a Vizek habja.

THETIS VAGY VIZ

Naámánt győtrötte kinos bélpoklosság,
Meg nem gyógyithatta őt semmi orvosság;
55 De az Elizeus praescriptiot veve,
Hétszer a Jordánban fürdött, s jobban leve.

LIEUS VAGY BOR

Egy Jerusálemi Embernek sebei,
Melyeket vágtanak Tolvajok kezei,
60 Mind adig gyógyulni semmit nem kezdének,
Mig azokra jó bort böven nem töltének.

THETIS VAGY VIZ

Hogy Rafidimben az Izraél szomjuzott,
Engem Móses karja a köből ki huzott.
De a' ki részeges, vagy a bort kívánja,
Sokat köhög, s lépít kelevény ki hánya.

LIEUS VAGY BOR

65 Az Urnak Pohara mért van borral tele?
Miért vig az, a ki jól lakhatik vele?
Azért, mivel a viz csak a Földieké,
De a' bor egyedül a nagy Isteneké.

THETIS VAGY VIZ

70 Engemet a Kristus feljeb betsült másnál,
Mert vizet kért, midőn le ült egy forrásnál.

Sőt, mint Dávid mondja, Fel magasztaltatott,
Azért, hogy Patakból azután ihatott.

LIEUS VAGY BOR

A Kristus kenyeret rendelt utoljára,
Viz nélkül való bort a vég vatsorára;

75 Tehát a ki vizet tölt a bor közibe,
Vét az Kristus urunk ellen egyszéribé.

THETIS VAGY VIZ

Licé, esmérik a természetedet,
Dühös vagy, én oltom el merő tüzedet.

80 Az Irás szerint is a Viz foganatja
Az Isten Városát meg vidámithatja.

LIEUS VAGY BOR

A Lelki völegény együtt Salamonnal
Meg tanit, mi legyek én, mert ő azonnal,

Mihelyt a Meny Aszonyt vitte Menyegzőbe,
Borral erősíté szivét leg elsőbe.

THETIS VAGY VIZ

85 El vész szemek fénye, s. ugyan meg dühödnek,
A kik italodba igen gyönyörködnek.

Kedveskedel ugyan először szemeddel,
De majd mint a kigyó, meg ölsz a mérgeddel.

LIEUS VAGY BOR

90 Hát a te italod Méreggel van tele,
Mert Elizeus is sót hintett volt bele.

Azután Jézus is borra változtatott,
Midőn Menyegzőbe egykor hivatott.

THETIS VAGY VIZ

A' Sakramentomnak vagyok én kezdője,
Az Isten fiának keresztség ferdője;

95 Sőt, Szabadság lett a Törvény igájából,
Mikoron ki fojtam Jézus oldalából.

LIEUS VAGY BOR

Ha életet adsz a' keresztelkedőnek,
Miért vesztk azt el sokan, mig fel nőnek?

100 Ne ted, viz, magadat a borhoz, ki kérem,
Mert arról mondá az Ur, ez az én vérem.

THETIS VAGY VIZ

Olvasd Pál Apostolt, majd el fogod hinni,
Hogy jó az Embernek, hasznos, bort nem inni.

Mert a bor az Embert teszi tsufolová,
És a' részegítő ital háborgová.

LIEUS VAGY BOR

105 Az a Törvény, a mely adódott szent Páltól,
Semi képpen el nem tilt a bor italtól.

Sőt, int, hogy ha bajunk vagyon a gyomorral,
Nem vizzel kell élni, hanem tiszta borral.

THETIS VAGY VIZ

110 Én a Böltességhez vagyok hasonlatos,
Azoknak, kik engem isznak, használatos.

Ugy hogy, kik belölem eleget ihatnak,
Azok soha többé meg nem szomjúzhatnak.

LIEUS VAGY BOR

Az Urnak Pohara a mi Lelkeinket
Vidámitja, sőt, meg is részegit minket.

115 Bár légyen savanyú, s a hordója redves,
Még is, a mint mondják, a bor igen kedves.

THETIS VAGY VIZ

Jóllehet tenéked sok pártfogod vagyon,
Mind az által tsunya a bor ivó nagyon.

120 **És a ki részeges, az egy átaljában**
 Soha be nem mehet Isten országába.

LIEUS VAGY BOR

A Jézus biztatja a Menybe menőket,
Hogy uj borral fogja részeltetni őket.

Sőt, maga is iszik vélek, azt igéri,
De azért az ó bort, mert vére, dicséri.

PERNEK IGAZÍTÁSA

125 Ezeket a Biró, hogy jól meg vizsgálta,
 A' Bornak okait jobbaknak találta.

A Töb Égiek is mind fel kiáltának,
Helyes az Itélet, s ebbe maradának.

CONCLUSIO

130 Én pedig hogy hallám azok kiáltását,
 A' Birónak igaz itélet mondását,

Kivált hogy a jó voks a' borra reá ment,
Örültem, s. azokkal énekeltem Amen.

A MŰ ADATAI

Az itt közölt szöveg az 1787—1795 között Losoncon tanuló Tóthfalusi József-féle, ma lappangó gyűjteményben található. A második füzet legvégén állott. (Vö. BERNÁTH, 1899. 257—258., 403.) A darab címe alatt az alábbi megjegyzés olvasható: „Iratott Lossontzon 1793. diebus Canicularibus.” Az egész gyűjteményben ez az egyetlen dátum. Nem tudjuk, a leírás időpontját jelzi-e vagy esetleg az előadásét.

Az utóbbi esetben 1793-ban ez már a második előadás volt, mivel az első félévi vizsgák alkalmával, február havában *Didonak szomorú történetét* játszották. (Lásd a 22. sz. alatt!)

Kiadásunk szövegét Bernáth közléséből vettük (BERNÁTH, 1903. 229—236).

SZERZŐ

A szerző személye ismeretlen. Bernáth feltételezi, hogy az átdolgozást talán Szászi János végezte, de erre semmi bizonyítékunk nincs. A fentebb idézett cím alatti megjegyzésből arra is következtethetnénk, hogy Tóthfalusi esetleg „írója”, és nemcsak másolója volt a darabnak. Bizonyítani azonban ezt nem tudjuk. Mint-hogy csak Tóthfalusi feljegyzésében fordul elő, s mivel a latin forrás is Losonchoz fűződik, a losonci darabokkal egy csoportban közöljük.

FORRÁS

A *Víz és a Bor* vetélkedésének drámai formában való feldolgozásai közül egyet DÖMÖTÖR Tekla kiadott az RDME II. 397—415. lapjain. Forrása az OSzK Kézirattárának egyik XIX. századi kézirata (Oct. Hung. 39) volt. Dömötör a darabnak a XVII. századból való eredetére nem hoz fel bizonyítékokat. THALY Kálmán

azért tette keletkezését a XVII. század második felére, mert a kilencedik sorban a „kopányi loboncok hadnagjok” szerepel, és szerinte a „labancz” szó 1672-ben vagy 1673-ban keletkezett. (VÉ II. 124.) Ez azonban nem dönti el a XVII. században való keletkezését. Valószínűbb a XVIII. századból való eredete. Közlésétől azonban eltekintünk, mivel kiadták az RMDE-ben.

DÖMÖTÖR szerint a téma feldolgozását az OSzK Kézirattárában „összesen nyolc, részben egymástól eltérő feldolgozás őrzi” (i. m. 419). A feldolgozások három, egymástól jól megkülönböztethető csoportot alkotnak. A Dömötör által említett 1725-ből származó nyomtatott program (Fol. Hung. 1390. ff. 197—198) egyáltalán nem tartozik ide, egy egészen más jellegű piarista iskolai előadás volt ez. Az Oct. Hung. 517., Quart. Hung. 179. és a Quart Hung. 152. jelzetű kéziratok darabja a kötetünkben a 43. sz. alatt közölt iskolajáték. Az Oct. Hung. 39. számú kézirat csonka szövegét, ahogyan fentebb említettük, Dömötör publikálta. A felsorolt források közül csak a HÖLISCHER-KÓDEX, ennek XIX. századi másolata és a Fol. Hung. 1058. jelzetű kézirat szövege hozható összefüggésbe a jelen szám alatt kiadottal.

A vetélkedés tárgyával kapcsolatosan Dömötör — ahogyan ezt Bernáth is tette — a középkori anonim dialógust (*Goliae dialogus inter Aquam et Vinum*) említi egyik forrásként. Ezt Walter Mapesnek a nevéhez fűzik; az 1841-es Wright-féle kiadásból (87—92. lap) közzétette BERNÁTH (i. m. 237—240). A középkori versnek Magyarországon is számos latin és magyar hajtása van a XVII. századtól kezdve. Ezeket részben felsorolta VARGA Imre, mikor a *Bor és Víz pántolódásáról* szóló magyar verset két forrásból az RMKT XVII. századi sorozat 9. kötet 427—440. lapjain közölte az OSzK Kézirattára Fol. Hung. 1058. jelzetű kéziratának variánsaival együtt.

Ott felsorolta a goliárd dialógusnak magyarországi latin feldolgozásait is, és az OL Batthyány-lt. P. 1313. Kéziratok 267. cs. 494—497. lapjairól egyiküknek a szövegét is kiadta. (Uo. 717—720.) Ezek között a latin szövegek között helyenként eltérések vannak, terjedelemben, tartalomban azonban nagyjából megegyeznek. Szövegük rövidebb a *Goliae dialogus* szövegénél, 30—32 versszakosak. A Wright-féle szöveg 41 versszakából ezekben az alábbi strófák változatait találjuk: 1—7, 25—26, 10—11, 8, 24, 23, 15, 12, 22, 13—14, 19, 16—17, 27, 30—32, 37, 29, 40—41.

Az itt közölt magyar szöveg az eddig említett összes magyar és latin nyelvű feldolgozás közül jóval közelebb áll az 1747-ben színpadon megjelentetett vetélkedéshez, melyet a MTA Kézirattárának késői, Ms 1165/15. jelzetű másolata őrzött meg. (A papíron 1887-es postabélyegző és a szöveg másolójáéval azonos írású külső cím van: „*Tethis et Lyaeus. Carmina clericorum. Losonci iskolai dráma.*”) Címe: „*Extasis curiosa, quae uisa est et audita ingeniosa Lis inter Tethim et Lyaeum de rea proeminentia coram Tribunali divino litigantium argumentis ex sacro codice desumptis ab exstatico anonymo in scena Ao 1747 combibonibus oblata.*”

A latin nyelvű előadás 31 versszaka az alábbi módon állítható párhuzamba a Wright-féle szöveggel: 1—6, 15, 12, 23, 22, 13—14, 19, 16, 7, 25, 10—11, 8, 24, 23, 17, 27, 30—31, 37, 39, 40. A losonci változatban mindössze a 9., 27., 31. strófának nincs megfelelője. A magyarított átdolgozás 132 soros, 33 négysoros versszaknak felel meg, azaz kettővel bővebb a latinnál. Nincs a latinban megfelelője a magyar átdolgozás 25—28., 61—69., 113—124. sorának, összesen hat négysoros versszaknak.

Míg az RMKT XVII. századi sorozata 9. kötetében közölt magyar és latin nyelvű feldolgozásokról egyetlen adat vagy utalás sem mondja, hogy azokat előadták volna, az itt közölt szöveg latin forrása, magyar nyelvű feldolgozásának a Tóthfalusi-gyűjteményben való szereplése amellel szól, hogy azt színpadon megjelentették. Éppen azért, hogy jelen darabunk egy 1747-ben eljátszott iskolajáték fordítása, átdolgozása, szövegét közöljük a XVIII. század protestáns iskolajátékai között. Közreadjuk annak latin forrását is.

ELŐADÁS

A darab előadását a latin eredetinek színre vitele mellett az is valószínűsíti, hogy a Tóthfalusi-gyűjtemény más darabjait szintén eljátszották Losoncon, illetőleg Sárospatakon.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A Bernáth-kiadástól csak a központozásban térünk el.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 29—30 Vö. I. Móz. 9,21—25.
31—32 Vö. uo. 19,30—36.
40 Lásd II. Móz. 15,1—18.
45 *Názáreusok* — az Úr tiszteletére önmegtartóztatást (nazirságot) fogadtak, többek között, hogy bort nem isznak. Vö. IV. Móz. 6, 1—9.
47—48. Lásd Ján. 5,2—4.
51—52 Lásd 143. zsolt. 7.
53—56 Vö. II. (IV.) Kir. 5,1—14.
55 *praescriptiot* — parancsot
57—60 Lásd Luk. 10,30—37.
61 *Rafidimben* — a Hóreb hegység közelében; vö. II. Móz. 17,1—7.
70 *egy forrásnál* — a Jákob kútjánál; vö. Ján. 4,6—7.
83 Vö. Én. 2,4
90 Lásd II. (IV.) Kir. 2,19—22.
92 A kánai menyegzőről van szó: vö. Ján. 2,1—11.
93—94 Keresztelő János a Jordán vízében keresztelte meg Jézust; vö. Márk 1,9—13.
96 Lásd Ján. 20,34.
100 Az utolsó vacsorán mondotta.
101 Lásd Róm. 14,21 és Ef. 5,18.
107—109 Lásd II. Tim. 5,23.
113—114 Vö. Péld. 31,6.
121—124 Lásd Máté 26,29.
131 *a jó voks* — a kedvező ítélet

EXTASIS CURIOSA,

quae uisa est et audita ingeniosa Lis inter Tethim et Lyaeum de rea proeminentia coram
Tribunali divino litigantium argumentis ex sacro codice desumptis ab extatico
anonymo in scaena Anno 1747 combibonibus oblata

FUNDAMENTIM EXTASIS

Factum est convivium Liberale multum,
Epulis et poculis splendide excultum,
Illinc, postquam genio satis est indultum,
Reliquerunt socii me vino sepultum.

5 Tunc raptus in spiritu, non in carne gravi
Iamque fere tertium coelum penetravi
Et factus exanimis et totus expavi,
Dum haec mirabilia oculis spectavi.

10 Iusso tribunali sedet judex deus;
Tunc incipit spiritus trepidare meus
Et en coram iudice Tethis et Lyaeus
Litigant ad invicem et actor et reus.

Cím Thetin; [*scoena* után ? áll.]

6 coe<t>lum [A javítás ráírva.]

TETHIS

Iuste iudex, Lyaeus mecum aemulatur,
Ubi mihi merito maior honor datur,
15 Nam machina mundi dum fabricabatur,
Iam super me spiritus tuus ferebatur.

LIAEUS

Quid te, quaero, iuvat talia referre?
Mos est prius vilia chara post afferre,
Sic et Daeus [!] voluit te prius proferre,
20 Ut post te me biberent tum incolae terrae.

TETHIS

Christus ipse Dominus me honorificavit,
Tum quandum in puteo potum postulavit,
Et dum de torrente atestante David
Bibit et propterea caput exaltavit.

LIAEUS

Cur me deus purum neque tecum mixtum
25 Condidit, nec voluit me tecum commixtum?
Ergo qui post biberit vinum aqua mixtum,
Sunt adversus dominum et adversus Christum.

TETHIS

Hortatur Apostoli Pauli disciplina
30 Devitare serio vitra Lyaeina,
Quia virtus fallitur, ubi regnant vina,
Hinc multi a semita deviant divina....

LIAEUS

Illa allegata Pauli disciplina,
Nulla tenus vetat nobis bona vina,
35 Cum tethis sit stomacho saepius ruina,
Liaeus antidotum est et medicina.

TETHIS

Deffecerunt Naaman omnes spes humanae,
Nec proderant ullae medicinae sanae,
Hinc quoque Elisaeus consulit non vane,
40 Se ut lavet septies nudus in Iordane.

18 [Az *afferre* szóban az első *f* ceruzával *d-re* javítva.]

32 [A sor után álló pontok talán arra mutatnak, hogy kihagytak a szövegből.]

LIAEUS

Caesus a latronibus Ierosolomita,
Visus a praesbitero, visus a Levita,
Ejus tunc indubie deffecisset vita,
Ni fuissent vulnera vino delinita.

TETHIS

45 Me retenta respuunt nazareni vina,
Scientes, quod in me sit vitae medicina,
Quod ex evangelica patet disciplina,
Cum sanasset angelus *aegros* in piscina

LIAEUS

50 Sed quando potaveris quid tunc boni praestas?
Ventrem redis turbidum, stomachum infestas,
Unde super alias David res honestas
Orat ne te mergeret aquarum tempestas.

TETHIS

Noe, justus vir dormit *per te* denudatus,
Unde maledicit Cham, illius natus,
55 Et Loth per te labitur servus Deo gratus,
Cum suis filiabus vino ebriatus.

LIAEUS

Certe contemptibilis et nimis egena
Est illa, quae sumitur sine vino coena,
Sed tunc sunt viri potis omnia amoena,
60 Dum vino cellaria sunt eorum plena.

TETHIS

Tu Liace es rabidus ex natura rei,
Ego sum opposita tuae rabiei,
Nam scriptura teste Tethis non Liaei
Impetus laetificat civitatem Dei.

LIAEUS

65 Potus tuus pestifer est et venenatus,
Hinc at Elisaeo sale emendatus,
Et in me consulte fuisti mutatus,
Cum Iesus ad nuptias fuerat vocatus.

43 indutie

48 aegrotos [A szótagszám miatt jav.; a kéziratban a *rot* szótag ceruzával zárójelbe téve.]

49 [A *potaveris* szóban a *ve* szótag egykorú tintairással áthúzva.]

53 parte [Ceruzával javítva: per te]

61 L(y)iaei

TETHIS

70 Ratio confunditur, oculi coecantur,
 His qui tuis poculis vini oblectantur,
 Dum blande ingrederis primo recreantur,
 Sed tanquam a colubro demum trucidantur.

LIAEUS

 In plataeas funderis tanquam quid profanum,
 Ego ut quid nobile condor in arcanum,
75 Te potat in fluviis pecus rusticanum,
 Meus sed laetificat potus cor humanum.

TETHIS

 Certe salutiferum fructu se colenti
 Adfert terra proxima aqua defluenti,
 Datque fructus uberes Anno tum currenti,
80 Si succedat pluvia semina serenti.

LIAEUS

 Cibus sit quam sapidus ac quanto vis charus.
 Absque me si sumitur, videtur amarus,
 Tuo gaudet poculo pauper et avarus,
 Sed ego inebrians calix sum praeclarus.

TETHIS

85 Sacramenta fidei ego inchoavi,
 Quando dei filium in Jordane lavi,
 Et figuras veteris Legis consumavi,
 Dum de ejus latere dextro emanavi.

LIAEUS

90 Et si primam gratiam per te habet reus,
 Per me tamen homines plures salvat Deus;
 Nec est comparabilis thetis et liaeus,
 De quo dixit dominus, hic est sanguis meus.

TETHIS

 Ego sapientiae sum assimilata,
 Cujus potu guttura quae erunt potata,
95 Corda horum uisione erunt irrigata,
 Nec sitient amplius interna beata.

Sponsus Salamonicus bene te instruxit,
Quid ego sim Liaeus? quando sponsam duxit,
Nam hanc in vinariam cellam introduxit,
100 De cuius uberibus lac et vinum suxit.

TETHIS

Dextro templi latere meus est egressus,
Et per me sanantur animarum excessus,
Hinc originali Labe si quis pressus,
Talibus sum salubre lavacrum concessus.

LIAEUS

105 Quamvis per te gratia recens natis datur,
Tamen relabentibus donum hoc negatur,
Hinc vis mea potior abinde probatur,
Quam me sumens quoties, toties sanatur.

TETHIS

110 In egressu Israel plebis numerosae
De egipti finibus deducente moise,
Segregavit Dominus me miraculose,
Ut is canticum cantet deo gloriose.

LIAEUS

115 Qualia non cantica potito Liaeo
Canunt, dum tanti *per tincti* sunt ab eo,
Et qui bene potant ex hoc potu meo,
Hi decantant gloriam in excelsis Deo.

DELIBERATUM

120 Omnibus his Iudex debite pensatis
Vini rationibus tamen approbatis,
Clamant omnes Caelites vocibus illatis,
Pax in terra populis bonae voluntatis.

Hoc clamore excitus non parvum solamen
Hausi et audiens Iudicis dictamen,
Quod vinum praestantius aqua sit liquamen
Applausi cum reliquis et cantavi amen.

26.

KOMÉDIA ÉS TRAGÉDIA

MAROSVÁSÁRHELY, [1775—1777]

[A KOMÉDIA SZEREPEI:

MERCURIUS
ELŐJÁRÓ BESZÉD
IRIS
SPHINX
A HAZAFIU
SZOLGA
VAKMERŐ UTAZÓ
KRÉON

HIPPOMÉD
A TZIGÁNY
TZIGÁNYNÉ
PURDÉ
OEDIPPUS
KÖVET
MÚSÁK
KATONÁK]

[A TRAGÉDIA SZEREPEI:

ELŐJÁRÓ BESZÉD
HECUBA
ANDROMACHA
TALTHIBIUS
AGAMEMNON
PYRHUS
CÁLCÁS
CHORUS TROJANORUM

DAJKA
ASTYANAX
ULYSSES
LICTOR
EGYÜGYŰ RAB
HÉLÉNA
POLYXÉNA
KÖVET]

I.

KOMÉDIA

MERCURIUS

Salve festa cohors, populus melioribus annis.
Dignus ob officiis, quae colis ipse tuis.
Salve, quamque tibi denuncio, voce salutem
Accipe laurigeri, nomine vota Dei.
5 Accipe pulcri comi, nec nuncia sola Magistri.
Ipsum ast cum Musis suscipe sponte Deum.
Namque etiam docto Musas Helicone relicto
Ducit in hunc ad vos festus Apollo locum.
In varias hominum, que se formando figuras
10 Ad vos verba quidem sed simulata dabunt,
Quos adire pie patientia vestra rogatur.
Non si hoc officium forte negetis eis.

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

El vesztvén Orfeus szerelmes mátkáját,
Érte oly kedvesen verte musikáját,
15 Emberek nem lakván hogy a környék táját,
Vadak gyültek hozzá, halgatván notáját.

De e mi helységünk nints néptől ürülve,
Mert roppant sereget látok ide gyülve,
Felsőb, közép s alsób rendből elegyülve,
20 Figyelmetességre, mely vagyon készülve.

Várván vagy kétség kül Orpheus notáját,
Vagy Pindust frissittő, Apollo mustráját,
Vagy a Musák szépen hangitsálo száját.
De jaj, egybe rontják remények sajkját

25 Mindazok, kik tóllünk várván ilyeneket,
Mert ők mesterséggel győztek isteneket;
Mi pedig hallottuk csak az ő hireket,
De nem is esmérjük jól mesterségeket.

30 **Tsak azért mi magunk tartván határunkban,
Eléb királyt tészünk, mint volt szokásunkban.
Az után Trojára fordulván dolgunkban,
Siratyuk vég sorsát annak játékunkban,**

35 **Királyunk pediglen e szerint emeljük,
Hogy Thébét jelentse, ez helyet rendeljük,
Mely Thébé várossát oly sorsban képzeljük,
Ő Királyi székit hogy üressen leljük.**

40 **Haraguván pedig Juno ez Thébére,
Egy gonosz Sphinxet küld ki járo helyére,
Mely, nem felelhetnek ha meg meséjére,
Mind, kik ott el mennek, hánya tömletzére.**

**Ki midőn sokakat kerítne körmében,
(Melyet ti láttok, de nints Thébe hirében),
Kréon, ki fő, s tészí a királyt Thébében,
Kiált Jupiterhez várossa ügyében.**

45 **Kihez mindjárt küldi Jupiter postáját,
Meg izenvén, hogy Sphinx pusztítja hazáját,
Mely tsak ugy szünteti meg véres tsatáját,
Meg fejtven meséjét, ha bé dugják száját.**

50 **De látván azt Kréon, nagy dolognak lenni,
Igéri, királyá fogná hogy azt tenni,
Ki a Sphinx meséjét, meg fogná fejteni,
Melyre mind addig kezd mindjárt a nép menni.**

55 **Oedipus meg fejtven míg a Sphinx meséjét,
El űzi Thébétől e szörnyű métejét,
Kinek koronázza érte Kréon fejét,
Hogy bírja mint király Thébét s tágas hejjét.**

60 **Troja vég romlását mi pedig illeti,
Azt minden summáson akkor meg értheti.
Oedipusnak Thébe midőn beszélteti
Nyilván, melyben magát ő gyönyörködteti.**

**És így minden rendek, kik ide gyűltetek,
Kegyes grátziátok instáljuk tölletek,
Ezeket folytatjuk hogy míg elöttetek,
Minket figyelemmel itt el szenvedjetek.**

IRIS (a Juno postája)

65 Halyátok dolgait, Népek, Isteneknek,
Kik bár nem szenvedik sérelmit neveknek,
Még is hogy ne légyen helye mentségeknek,
Vétkeket izenik meg az embereknek.

Thébé is, im, Égig rakta gonoszságát,
70 Melyekkel sértette Juno méltóságát,
Az Egnek ki bírja fő királynéságát,
De ne gondoljátok, hogy méltatlanságát.

Engem, Thaumantistól a ki születtettem,
És természetemből Iris nevet vettem,
75 S a Királyné Juno Postájává lettem,
Tőlle követségben, im, ide küldtettem.

Ez Isten aszonymak hogy szolyam tetszését,
Melyről tette maga igaz rendelését,
Thébére bocsássa mitsa büntetését,
80 Ha nem siettetik meg engesztelését.

A Sphinx ez, el álván mely utját Thébének,
Mindeneiket, kik ez városba mennének,
Ha meg nem fejtenék titkát meséjének,
El fogná, s lennének prédái körmének.

85 Melynek, ki megtudni kíványa, formáját,
Ide jőjjön, s tartsa szemmel ez hely táját.
Most mindjárt jó nyomban, folytatya tsatáját,
Meg nem változtatja ha csak Juno száját.

SPHINX (Thébé utját el álja)

Pedig hogy ez helynek aszszonya lehettem,
90 Pedig hogy ohajtot tzelomra érhettem,
Ezt, hatalmas Juno, néked köszönhetem,
Mert Thébén, mint tetszik, már boszúm üzhetem.

Hercules fiain már ki potolhatom,
Anyám Echidnából, ha mi kárt vallottam.
95 A Styxre, kit keze miat szalasztottam,
Maradványit körmöm közé ha kaphatom.

Mert mind, ez Thébébe ki s bé ki itt mégyen,
Mig mesém értelmét keresi, mit tégyen,
(En fejemet érje, bár halálos szégyen),
100 Pluto ebédjére ha mindjárt nem mégyen.

A HAZAFIÚ (*A Thespiabéli Hazafiú menyén Thébében*)

Falun gazdaságot ki akar folytatni,
Kell annak várost is gyakran látogatni,
Mert holmi házához ha fog kívántatni,
Onnan lehet inkább azt ki pótolgatni.

105 Mert derekab vásár, látom, tsak ot léssen,
Mindenféle eszközt hol kap ember készen,
Melyekkel a Cseléd hasznos munkát téssen,
Két árrán is falun melyet meg nem véssen.

Ezért mégyek én is Thébébe vásárra,
110 Mert már ot a vásár meg lesz nem sokára.
Bíznám is, sajnállom, de dolgom szolgára,
Othon mert job küldnöm őt erős munkára.

SPHINX

Hallod-é?

HAZAFIÚ

Hozzám szólsz?

SPHINX

Ály meg, akár ki légy,

Ály meg!

HAZAFIÚ

Miért?

SPHINX

115 Azért hogy tőlem mesét végy,
Melyen mindjárt igaz magyarázatot tégy,
Másként egy nyomot is innen eléb nem mégy.

A HAZAFIÚ (*tsudálkozik*)

120 Lelkem, de miféle tsuda állat lesz a,
Mert ilyent, milyen ez, én nem láttam soha,
Bizony, tsak meg hallom, igaz mesét mond, ha,
Hallod-é, sietek, mesét mondjad hát ma.

SPHINX (*meséje a tseresznye mesében*)

Találd ki hát, mi az: mint bársony színemben
Piros vagyok, édes, mint nectár, ízemben,
Termetem keregdéd, szívem tsont melyemben,
Melyből hagyak gyakran magzatot helyemben.

A HAZAFIÚ

125 Hاللod é, mesédet jó rendin fel vettem,
 De siető utam, s időm nem tölthetem,
 Hanem ha meg térek, majd meg fejtegetem,
 De mit akarsz, hiszen, néked nem vétettem.

SPHINX

130 Vétettél s nem, osztán én azt nem kérdezem.
 Gyere tsak, hosszason mert nem ellenkezem.

A HAZAFIÚ

 Jaj, kérlek, bár tsak most egyszer botsásd kezem.

SPHINX

 Alo, furt, mit tetszik nékem, tselekeszem.

(A Thébébéli utazóval az álomról proponál mesét.)

 Hاللod é, hova Szöksz, tám nem látz engemet?

SZOLGA

 Falura, keresném hogy ott kenyeremet.

SPHINX

135 Ály meg, ha akarad kerülni körmömet,
 Most mindjárt, mit téssen, fejtsd meg e mesémet.

 Minden kihez mégyek, magam el szántában,
 Nyilt szemmel bár nem lát semmi valójában,
 De még is változván sokféle formában.
140 Meg retten én tőlem gyakran, de hijjában.

SZOLGA

 Hاللod é, nem tudom, mi féle állat vagy,
 Látom, kívánságod helytelen, s mégis nagy,
 Még is, hogy valamint én belém ne akagy,
 Meg fejtem, ha tudom, s ha nem is, békét hagy.
145 Meséd éjjel járó kísértetet téssen,
 Mert, mint mondják, jár az mindenkor mérészen,
 És bár semmi, s még is sok formát fel véssen,
 S el a gyenge szívet rettentí egészen.

125 131 [A sorok előtti HOSPEs ugyanaz a személy, mint a HAZAFIÚ]

133 [A sor előtt szereplőként:] UTAZO. [Másolási hiba, ezt a SPHINX mondja.]

141 [A sor előtti szerepnév tévesen:] UTAZO

150 S azt, minthogy csak épen étzaka láthatni,
Hogy béhunt szemekkel látható, mondhatni.

SPHINX

Mesémmel, rossz ember, hogy mérsz tsufolkadni?
Jöszte, tanulj mászor jobban okoskodni!

(*Sphynx a vakmerő utazóval az álomról való mesét tévén fel*)

155 Ho, héj, én egy lévén, öt részre ágazok,
Oszolnak háromra de megint mind azok,
Egy kívül, a melyet, egy helyán hármazok,
Abba még is erőt de többet hordozak.

160 És testem darabos, bár gyakor dombjával,
Még is, mikor régen volt kotzka hijjával,
Azt az én részemnek potolták hijjával,
Te pedig, ki it mész, fejtsd meg azt titkával.

VAKMERŐ UTAZÓ

Hallod é, mint értem beszéded, mese lesz.
Engem fejtésére de mit kénszerítesz?
Látom, egy fejtésért te bért nem készítesz,
Eb fejti, biz én nem, mesédel ide vesz.

SPHINX

165 Aly meg, mert most mindjárt adom bőv béredet,
A Styxre egyenest mert vetem fejedet,

VAKMERŐ UTAZÓ

It vagyok, gyere csak, mert eb fél tégedet.

SPHINX

Ugy, lád, erigy, mászor betsüld meg Sphinxedet!

KRÉON (*A Királyságról le mondott vén Kréon panasza*)

170 Mostohaságától a bal szerentsének,
Semmi népek anyit tám nem szenvedének,
Városokban lakni miolta kezdének,
Mint Királyi s nemes lakói Thébének.

167, 168 [A sor elől hiányzik a szerepnév.]

169 [A sor előtti szerepnév a sor feletti tájékoztatásban olvasható.]

175 Mert ennek azolta nem volt meg szűnése,
Miolta Cádmostól let építettése,
Melynek, hogy ne légyen hoszas beszélése,
Tsak időmben mondom, mint let szenvedése.

180 Mert tsak én időmben anyi viseltetet
Thébébe, hogy minden szív meg rettenhetet,
Mert az a Koronán leg elől kezdetet,
S Éppen a leg alsó rendig ki terjedet.

Im, Lajus, A Vejem tsak a minapában,
Ki Királyi páltzát tartot ez hazában,
Menvén, meg öletet, Delfisben utjában,
S Hagyta az országot máig is gyászszában.

185 Most pedig, de modját éppen nem tudhatam,
(Mert tsak sibongását a népnek halhatam),
S a nagy kárt, mely benne van, tapasztalhatam,
De mi okból légyen, azt ki nem mondhatam.

190 Thébéből ez uton mind, kik ki mentenek,
Már pedig ki s bé kell itt járni mindennek,
Régtől fogva mind egy lábíg el vesztenek,
Ugy, hogy hír mondok is vissza nem tértenek.

195 Már a várasiak hogy félnek ki menni,
S külsők is vásárra nem mernek bé jöni,
Kiktől a nép szokot pénzel élést venni,
Kezdett a városban oly szörnyű kárt tenni,

200 Hogy töb a Várasnak veszet felénél el,
Ki menvén az uton, vagy it ben éhséggel,
S az Egek nem lesznek ha tsak segítséggel,
Vagy egy vagy másképpen mind it el vesznünk kell.

Hanem, oh hatalmas Jupiter, ügyemet
Szánd meg, és halgasd meg esedezésemet,
S elégítsd meg egyszer már nagy inségemet,
Mert másként a halál minket mind it temet.

MERCURIUS

205 Kréon, buzgo Kréon, Thébé hiv Dajkája,
Engem hozzád küldött az ég nagy Királya,
Jupiter, ki fíja vagyok és Postája,
Hogy meg mondjam néked, a mit izent szája.

210 Mondván, meg hallotta esedezésedet,
Kíván is, mint lehet, segítni tégedet,
Mert fájlalja néped, s szánya inségedet,
De meg valya, nehéz könyitni terhedet.

215 Magatokra Junot mert boszszantattátok,
Egy kegyetlen Sphinxet ő botsátot rátok,
Meg szálván az utat, melyen ki jártatok,
Meg öl mindent, ki ot jár, s mégyen hozzátok.

220 Mely fog bizonyosan mind addig ot lenni,
S nem szűnik meg néped szörnyen emészteni,
Mig meséjét, melyet szokot elé tenni,
Nem fogja valaki néki megfejtteni.

Melyet meg fejtteni minthogy nehéz légyen,
Ha valaki akad arra, hogy el mégyen,
Hogy igaz meg fejtést Sphinx meséjén tégyen,
Meg érdemli tölled, hogy koronát végyen.

225 Mert az ugy a Sphinxet onnét el kergeti,
S Thébét boldogságba megint helyheztetni,
De, Kréon, már mit tégy, elméd jól értheti,
Azért veled valo szomnak végezeti.

KRÉON

230 Oh, Jupiter, holtig tisztelem nevedet,
Imádom, mig vérem foly, istensegedet,
Ki hozzám bocsátván ditső követedet,
Ügyemben oktatál, mit tégyek, hivedet.

235 Mert tudom már, ki jár hazám romlására,
Tudom, hogy a Sphinxtól éri minden kára,
S az ostromtol mégyen, ki mégyen dolgára,
Mihelyt jut valaki meséje titkára.

240 Im, azért esküszöm a Styx mély vizére
S Thébének léjendő job szerentséjére,
Hogy akár ki jut az mese értésére,
S meg fejtván, el űzi a Sphynxet meszére.

Lajusnak leg ottan ültetem székiben,
Koronáját tészem én magam fejében,
Tsak fogjon próbához, ki bizik eszében.
S segilye házamat ilyen inségében.

HIPPOMÉD (A Thébébéli Hippoméd szerentsét próbál)

245 Nem veszt, sem nem nyer, az ki semmit nem próbál,
De csak victoria le az bátrakhaz száll,
Im pedig, most minden előtt Királyság áll,
A Sphinx meséjére ki bízik hogy talál.

Ha veszek, had veszszek, egyet csak próbálok,
250 Bizony ma a Sphinxel én csak szembe szállok.
Hátha meséjének titkára találak,
Jól járok, Királyi Székben egybe állak.

SPHINX (Meséje a Sphinxnek a túzról)

Mese, mese, írják sok böltsek felöllem,
Hogy mint minden, ugy e világ is belöllem
255 Származván, végképpen meg ugyan én töllem,
Bár minden méltóság van távulab töllem.

S még e tudomány is felöllem hitetet,
Rollam neveztetni hogy Isten szeretet,
Sőt hogy Isten légyek soktól itéletet,
260 Azért fejtsd meg ezt, ha te szeretz életet.

HIPPOMÉD

Leg töb bölt tart erről ilyen itéletet,
Világ hogy Cháosbol előb teremtetet,
Mely akkor, hihetőb, könyü is lehetet,
De formát öltözvén, meg nehezítettet.

265 Mondják azt is, Isten hogy abban lakazat,
Sőt, hogy az Isten volt, de osztán változot,
E Cháos Világgá mikor állatozot,
Az után részekbe szélyel botsátkazat.

Azért mondathatik e Chaos Istennek,
270 Sőt, ha léssen vége Világon mindenek,
Hihetőb, Cháosi voltokra hogy mennek,
S így mesés szavaid Chaost jelentenek.

A TZIGÁNY (próbál)

Jaj, s. már magam milyen nagyságos ur lészek!
Ugyan bizony, látso most, jó dolgot tészek,
275 Jaj, mitsoda veres nadrágokat vészek,
A Cámpániáknak magam leszek eszek!

245 [A szerepnév a sor feletti tájékoztatásból való.]

253 [A szerepnév a sor előtti tájékoztatásból kiemelve.]

280 **Mert veres kalpagam le fityeg vállamon,
Puszumántos mente, nadrág lesz hatamon,
Sárga, babos tsizmám szép barna lábamon,
Ily nagy Ur lészek én majd, tsávék, magamon.**

De hátha ilyen Úr lészek én majdonra,
Ilyen üst, rut korbáts hág uri vállamra,
Ily lakat, serpenyő szép fényes markamra?
Mind it maradjatak ála, it halomra.

285 **TZIGÁNYNÉ
Gulé, miért hányod el a purtékákat?
Szoszkeré, mit tsinálsz ily derék munkákat?**

A TZIGÁNY
Hálgass, áts, nem tudod te a practikákat,
Majd ezüst s aranyból verek job formákat.

TZIGÁNYNÉ
Szegény Jánkó, szerit azoknak hol tészed?

290 *A TZIGÁNY*
Áts, most more lelkem, mert majd eszre veszed,
Király leszek.

TZIGÁNYNÉ
Baho, tám el ment az eszed?
Hogy lennél a, magad annyira mért teszed?

A TZIGÁNY
Hát a Sphinx meséjét, ha majd ki találom,
Király leszek, ládé, ész lakik it nállam.

295 **TZIGÁNYNÉ**
Hátha meg öl, Gulé, tölled osztán válom,
Had el, kérlek, tsak a purdimot sajnálom.

A TZIGÁNY
Hát nem ládd, hogy nállam vagyon ez a Pallas.
Inkáb fokig tolynám belé ez a nagy vas.

300 **TZIGÁNYNÉ**
No tsak gysá, erigy hát ez a munka káros,
Szed fel te ezt, mori, s légy magad vásáros.

279 hátamon
287, 293, 297, 308 [A sor előtt csak:] TZIGÁNY

290 [A sor előtt:] TZIGNÉ

PURDÉ

Anyám, én ot menyem, hadd nézzem Apámat,
Levágja a kardal mikor Sphinx Uramat.

TZIGÁNYNÉ

Erigy, rajko, erigy, lásd meg, mit tsinál ott,
De mond, meg ne törje ketté a szablyánkot.

SPHINX (*kérd a tzigánytól is*)

305 Tzigány, eléb mi vas szerit tsináltak,
Eléb fogot e vagy verőt tsináltak?

A TZIGÁNY

Mást kirdgy arról, mert vén vajdák se hallotak,
Készen mert még azok apánkról maradtak.

310 Jaj, tám ide jönél, tsak szívd meg magadat,
E pallastol, bizony mert vágom nyakadat,
Jaj, még is meg fogál, botsásd el Jánkodat,
De ne vigy hát, hiszem, Jánko tsak játzodat.

PURDÉ

Gulé déj, Gulé déj, jaj, s Apám meg ette,
Jaj a körme közöt szólni se engette,

TZIGÁNYNÉ

315 Szobin muro lelkem, tám meg nem győzhette.

PURDÉ

Ats, kérlek, apámat pokolba vetette.

TZIGÁNYNÉ

Jaj, muro, a Jankot,

PURDÉ

A Jánkot hogy nem él,
Apám kodé Sphingosz kapta el körmével.

TZIGÁNYNÉ

320 Jaj, jaj, szopéneszte marel tut gulé dél,
Jaj, muro gulorom, aranyom hogy vész el,

Jaj, jaj, gulé Székolesztro királyságisz,
Meg mondám, a sphinxhez, aranyom, miért mész,
Jaj, pipogyi bizony, pipogyi oda visz,
Jaj, s én is meg halni éretted volnék kiesz.

PURDÉ

325 Jaj, jaj, dádé, te ne madarász tut dellé,
Szo Sphingosz hadakozó szár el koléhé!
Jaj, gyönyörű Apám, jaj' aranyam Dádé!

TZIGÁNYNÉ

Elég, muro rajko, elég immár, álé!

PURDÉ

330 Szotekerél, jaj, jaj, tsoro moré se rosz.
Jaj, a kanalesztro, drágáná rajkorosz.

TZIGÁNYNÉ

Elég, muro lelkem, fogjunk már vásárhoz.
Gysá már, no, gysá.

PURDÉ

Jaj, inkább mennék apámhoz.

OEDIPPUS (*próbát tészén*)

335 Jollehet szép dolog királyá is lenni,
De virtustól sokkal betsesb pálmát venni,
Most pedig kettőre lehet egybe menni,
Annak, Sphinx meséjét ki fogná érteni.

340 Im, nagyra vihetném most én is nevetem,
Mert nem szült oly bután természet engemet,
Illetné királyi páltza is kezemet,
Azért egy próbára tsak vetem fejemet.

SPHINX (*Tészén Oedippusnak a Sphinx mesét, melyet meg is fejt*)

Hallod-é, találd ki, e mese mit tégyen,
Mi féle állat jár lábon, éjjel négyen,
Délbe kettőn, estve pedig hárman, négyen?
Mert ha nem, most mindjárt ér halálos szégyen.

OEDIPPUS

345 A gyermek a; mászván ki jár négy lábakon,
Jár kettőn, fel növén, mint telyes napokon,
Estve, az az, ha vén, jár bottal hármokon,
Ember az, ezt érted Sphinx a mesés szokon.

SPHINX

Jaj, mért találád ki, te gonosz, mesémet?
350 Ily nagy gyalázatba mért hajtál engemet?
Mert meg nem lábbalom biz e szégyenemet,
Hanem tsak el mégyek, s el veszem fejemet.

OEDIPPUS (*mégyen a Városba Kéronhoz*)

Én a Sphinx meséjét, Kréon, meg fejtettem,
Végképpen Thébétől melyet elkergettem,
355 Azért te is, a mit szájádból értettem,
Ad meg ígéreted, melyért próbát tettem.

KÖVET (*Kréonhoz Követ ot létében Oedippusnak*)

Örüly, Kréon, értünk ki buzogsz felette,
Örüly, egész Thébé, Cadmus nagy nemzete,
Örüly, mert ki törben néped kerítette,
360 A Sphinxet Oedippus meszsze el kergette!

Mert tsalárd meséjét mihely meg fejtette,
Mindjárt el ment, mert azt ugyan szégyenlette,
Magát, sőt, mind addig azon epesztette,
Míg magát bujjában kinya közt vesztette.

KRÉON

365 Igaz, Oedippus, mert ugy értem nevedet,
Igaz, hogy a Sphinxet messze el kergetted?
Imé, azért én (is) meg adom béredet,
Jövel, hogy királyá tegyelek tégedet.

It vagyunk, már e lesz im, király Thébében,
370 E koronát ennek tészem a fejében.
Ti meg őt, mint illik, tegyétek székiben,
Mert virtussal állot ez Lajos helyében.

KATONÁK (*fel emelvén székben teszik*)

Vivát! Vivát!

357 [A sor előtti szerepnév a színi utasításból kiemelve.]

MUSÁK (It éneklék a musák az első éneket)

375 Ah, fel támadt ismét Napunk fris egére,
Tekintvén az egek mert hazánk ügyére,
Koronánk tehetyük királyunk fejére,
A vitézlő népnek ki lesz már vezére.

380 Már ne tsufojjanak irigyünk bennünket,
Mert, ki vezérelje, lévén, már fejünket
Tudják; meg fordítjuk köztök fegyverünket,
Melyel meg boszuljuk, mint illik, igyünket.

Király, im, fülednek légyen értésére,
Esküszöm ez helynek Márs s Pallás fejére,
Hogy a mig testemnek tart tsak egy tsep vére,
Híved lészek, s te lész vitézségem bére.

385 Ah, lesz betsületi már a katonának!
Nem huzzák el bérit már fáradságának,
Mert rája lesz gondja vitéz királyának,
Kivel Márs mezején fog gyakran tsatának.

390 Király, a meddig tsak fel birom kardomat,
Érted fel áldozni kész vagyok magamat,
S esküszöm, hogy birom mig kisebb tagamat,
Tenéked ajánlom hív szolgálatamat.

KRÉON

395 Im, én egész Thébét kötöm már fejedre,
S egyszersmind képében esküszöm nevedre,
Hogy akár melyekben hivd segítségedre,
Mind végig alyánlya magát hívségedre.

OEDIPPUS

400 Vajha azért én is, mint meg kívántatnék,
Mindent ezen székből úgy igazgathatnék,
Mint tzéлом, s a szerint mindent folytathatnék,
Általom ez haza meg boldogittatnék!

Másként, a mi erőm s tehetségem léssen,
Azt mind a köz jóra fordítottom egészen,
A melyre, hogy légyek mindenkoron készen.
Tulajdon fejemre esküszöm mérészen.

373 [A MUSÁK a sor előtti tájékoztatásból
kiemelve.]

377 no; irigyünk. [Értelemszerűen jav.]

KÖVET (a Királyhoz)

405 Király, egész Thébé tiszteli nevedet,
Köszöntvén idvezli Királyi fejedet,
S kíványa, örökké hogy birhasd székedet,
Melyre méltóztattak Istenek tégedet.

410 El nézvén a mellett azon nagy terheket,
A gonoszok miat szenvedet melyeket,
Instálnak, hogy szerezz olyan törvényeket,
Melyek zabolázzák meg a rút vétkeket.

415 Főként ellenek ály a rút kevélyeknek,
Okai sok helyen kik sok veszélyeknek.
Mint szörnyű példái mások közt ezeknek,
Romlások lehet a trójai népeknek;

420 Kiknek a kevélység törte le szarvakat,
A kevélység tette porrá várasakat,
Jobban pedig képzeld hogy ő romlásokat,
Nézd el, míg árnyékban mutatyuk azokat.

II.

TRAGÉDIA

ELÖLJÁRÓ BESZÉD A TRAGÉDIARA

Hogy Troja fatumát lehessen érteni,
A szerint, mint azt mi fogjuk beszélni,
Kel nekünk summáját előbb beszélni,
A mely rövideden tsak ide fog menni.

5 Troját pusztítván a görögök egészszen,
Hekuba Trojai Királyné e lészen,
Érte rab sergével mig bőv sírást tészen,
A görögök haza menni lesznek készen.

10 De tengeri szélvész gátolván utjakat,
Hogy nem követhetik, busongnak, tzéljokat,
El hagyván Akhilles ekkor a poklokat,
Fel jó, s mondja hogy ő tartya hajójokat.

15 Mig nem az, őt kinek szerelme temette,
Polyxena, meg nem öletik felette.
Ezt Thaltibiustol a nép pedig vette,
Mert ezt tsak Akhilles néki jelentette.

20 Melyet Agamemnon nem akar engedni,
De kezd érte Pyrhus vélle veszekedni,
Mely hogy nagyobra is ne fogna terjedni,
Káلكás eleiben mennek perlekedni.

Kinek a bölts Káلكás röviden így felel,
Akhilles kérését teljesíteni kell,
Hektor fiának is Sőt vesztetni kell el,
Ne hogy még valaha attyáért keljen fel.

25 Melyért meg intetvén Hectortól álmában,
Andromaché rejti Atya kriptájában,
De Ulysses, jártas ki a practikában,
Meg tzáfolja ezen anyát fortélyában.

30 Mert mesterségesen őt addig sürgeti,
Megint fiát vélle míg elé véteti,
S osztán egy fen álló tornyára vezet
Trojának, s halálra ártatlant leveti.

35 Fordulván az után Polyxénára,
Midőn öltöztetik menyaszony modjára,
Mely dolog bízatot volt az Helénára,
Viszik, s ontyák vérét Akhilles sírjára.

40 Meg vívén ezeket a rab aszonyoknak
Egy követ, nyögésit indityák jajjoknak.
Hívják azonnal, hogy fogjanak utyoknak,
S így el menvén ezek, lesz vége dolgoknak.

ELSŐ ACTUS

HECUBA (*kesereg*)

Kit a job szerentse vévén job karjára,
Tet a ditsőségnek fel magos poltzára,
S ot ülvén, párkáknak nem hajt hatalmára,
Szemeit fordítsa rám s Troja várára.

15 Thaltibiustól
30 *Meg int*

41 *Akit* [A szótagszám miatt jav.]

45 Mert im, a mely kintsel telyes Asiának
Tartatot egy jeles, erős oszlopának,
S volt remekje Phaebus keze munkájának,
Lőn, jaj, eledele Vulcánus langjának.

50 S kinek mindenfelől fel segillésére
Jöttek a népek, kikhez terjedt hire,
Fegyverek fordítsák hogy ellenségire,
Oda van, s jaj, kele fegyvernek élire.

55 Mellette Rhésus is tsak hijában költ fel,
Élt ki a hét águ Tanais vizével,
Memnon is hijában jött napkeletről el,
Troját oltalmazza hogy segítségével.

60 Penthésileá se sokat segítette,
Aszony sergét bár a Pontusrol vezette
Ide, mert magával együtt itt vesztette,
Troját pedig fegyver s tűz meg emésztette.

65 Eörös kőfalai egymásra dőltenek,
Magas tornyai a földre fekütnének,
Jovai ellenség kezére költenek,
Házai pediglen tüzzel meg égtének.

70 Nem állot it senki a tűznek ellene,
Hogy prédálásával kárt többet ne tenne,
Könyebben általa sőt hogy erőt venne,
Az ellenség keze segítettene benne.

75 Fel ment annak füstü setét köd modjára,
S felleg helyet ült az Ég boltozatyára,
A nap is hogy buson nézne romlására,
Öltözöt fekete színű gyászt magára.

80 Mert a prédáló nép hogy belé mehetet,
Szörnyű ki mondani, miként dühösködöt,
Mely vér ontásokat Troja utzáin tett,
Mint rontot, mint rablott, pusztitot s égetet.

80 Van ezért, hogy e nép mivel legeltesse
Szemét, s álnok szivét min gyönyörködtesse,
Mert tiz esztendeig mit mind eddig lese,
Troja önön maga tóriben, jaj, ese.

Mert mondom az égi minden istenekre,
És Priamus Király s fiai fejekre,
Hogy nem a görögök jutották ezekre
Troját, hanem hoztam én veszélyt fejekre.

85 Ellenséget belé magam botsátottam,
Házait fáklyámmal fel én gyujtogattam,
Én rontottam falát, népét pusztítottam,
Egy szóval földit le, jaj, magam tapattam.

Mert egy égő fáklya tőlem születtetet,
90 Mikoron méhembben Páris viseltetet,
Ki a jövődöktől, mint meg íteltetet,
Ily szörnyű romlásnak oh, nagy kár, oka lett.

Jaj hát, édes hazám, meg mint sirassalak,
Jaj, Troja, szép Trojám, meg mint gyászoljalak?
95 Jaj, szörnyű romlásra a ki juttatalak,
Oh, miért hogy én is veled meg nem halak?

De, oh, aggot vénség, mi lele tégedet,
Troja esetén hogy, hullatod könyvedet?
Hisz azért már régen könyvezed szemedet,
100 Nem ládd, hogy egyéb is sebhette szivedet.

Vagy el felejtkeztél tám hazád sorsárol,
S azon üzet Pyrhus mérges boszszujárol,
Vagy Priamus igaz életed párjárol,
Kinek emlékezni irtozás dolgárol?

105 Mert láttam. Nyelvem is, jaj, de meg kötődik,
Mihelyt azon dolog elmémbe öklődik,
Priamuson Pyrhus hogy mint dühösködik,
Mig gyilkos keze közt élete végződik.

Melyet láttamra így mivel a kegyetlen,
110 Hogy őt az oltárrol le vonván véletlen,
Ösz haját tekervén kézre tiszteletlen,
Kardjával úgy veré által kiméltetlen.

S így e gyilkos Pyrhus kezének általa,
Ki Troja Királya immár jámbor vala,
115 Végképpen pusztulna, midőn Troja fala;
Maga is népe közt ekképen meg hala.

120 Mely halálát ugyan ő könnyen szenvedte,
Azért hogy Trojával éltét végezhetette,
De bezzeg én szívem ugyan meg sebhette,
Setét gyászom rajtam ugyan kettőztette.

Sokkal inkább, midőn fetrengvén vérében
Egész Troja éget lángoló tűzében,
Égettetvén, marad ő még is földében,
Oh, ki ne indulna fel ezen szivében.

125 De engem még nem tsak ezek kesergetnek,
Szivemben nem tsak é nyavalyák sebhethnek,
Körüllöm többek is mert még viseltetnek,
Melyek, oh, fájdalom, töb bura vezetnek.

130 Tsak az imint mely sok kintsei Trojának,
Melyeket meg tartot e rút nép magának,
Abbol hogy jutalmát végye munkájának,
Közöttök boszszumra, oh, fel osztatának.

135 Söt kotzkát vedrekben arra is vetének,
Mint mondják, a rabok hogy kiké lennének,
Kiknek számok közé engem is tevének,
Nagyob gyalázatra hogy innen vinnének.

140 Melyben egy igéri Kassandrát magának,
Véli más kotzkáját Anténor párjának,
Várja pedig sorsát sok Andromakhének,
Tsak én sorsom félő, vénhett Hé kubának.

Ezek s ily sok dolgok, melyek el borítanak.
Melyek rajtam semmit már rég nem tágitnak,
Nints oly erő, melyet meg nem tántorítanak,
Én szemeim könnyvet még is nem inditnak.

145 Ti is a sirástol meg miért szünnétek,
Aszszonyok, rabságon társaim kik létek?
Nem érzitek tám még, mily nagyot esétek,
Vagy panaszitokat el felejtettétek?

150 Kénszeritlek azért én ujra bennetek,
Bánatnak eresztvén hogy *megint* szivetek,
Keserves jajokat soljanak nyelvetek,
És bártsak Trojától butsut így vegyetek.

ANDROMACHA

Oh, Hékuba, mire kénszeritz bennünket,
Trojáért bánatnak hogy adván szivünket,
155 Sűrűen jajgassuk hogy veled estünket?
Nem most kezdjük mi ez kötelességünket.

Mert már *Ida* hóval tiszser fedeztetet,
Aratás Sigéum mezején tiszser lett,
160 Mielta az bánat gyászban öltöztetett,
S sűrű könyvezéssel szemünk öntöztetett.

Mert miolta Páris ülvén hajojában,
Ment Ménélausnak gonosz udvarában,
Hélénát el hozta tölle Asiában,
Azolta mind egyet sir szivünk magában.

165 De a gonosz, mely gyült fejünkre rakásra,
Minthogy elég okot ad a zokagásra,
Oh, vagyunk mi most is készek a Sirásra,
Tsak készits a veled való rend tartásra.

HÉCUBA

No hát, én siralmas házam hív népei,
170 Én menyem és méhem kedves gyümöltsei,
Ha meg illetenek szivem mély sebei,
Induljon ajkatok jajjos nyögései!

Gondolyan szivetek szörnyű panaszakat,
Nyelvetek fel szoval szolyan sok jajjakat,
175 Melyek meg hatván a Trojai partakat,
Visza hanghassanak keserves ekkokat!

És leg elsőbben is Hectort sirassátok.
Hectorom, zokogván, emlegesse szátok,
180 Mert mig élt, Hectorom volt erős bástyátok,
De holta után jöt a Sok veszély rátok.

ANDROMACHA

Oh, hol vagy Hector, szivünknek reménye,
Oh, hol vagy, valál ki hazánknak fénye,
Jaj, jaj, lábadnak a hartz szövevénye
Lett eseménye.

185 Lett ot mert gyilkos Akhilles kezével,
Bár soha nem birt karod erejével,
Még is kardjának, jaj, Troja estével
 Ölt meg élével.

 És így, jaj, keke gyilkos fegyverére,
190 Kinél nagyobbat e föld nem ismére,
Hogy véletlenül Troja földére
 Omlana vére.

 Oh, Hector, Hector, szívünk reménsége,
 Veled omlék le Troja erőssége,
195 S jaj, irigyidnek veled ditsőssége
 Lett nyeresége.

 Tsak azért érted szaggatjuk szívünket,
 Érted mint zápor, ontjuk böv könyvünket,
 Mig az nekünk is, ki birja fejünket,
200 Ontya vérünket.

HECUBA

 Oh, bus szivek, Hector meg éri ezekkel,
 Azért Priamusra rolla térjetekek el,
 És érte is panaszt reszkető nyelvekkel
 Szolyatok, s izzadjon ortzátok könyvekkel!

ANDROMACHA

205 Már rád forditjuk, Priamus, szemünket,
 Érted is ontjuk sürüen könyvünket,
 Jaj, de halálad irtoztat bennünket,
 S gyötri szívünket.

210 Sok Királyoknak mert ki valál Attya,
Löl Jupiternek véres áldozattya,
Vénségednek, mint Pyrhus azt láttya,
 Jaj, foganatya.

 Erre, jaj, Egek, ugyan hogy nézhettek,
 Ily szörnyű dolgot, Jaj, hogy szenvedhettek,
215 Másként méltó bért, kik így tselekedtek,
 Töbnyire vettek?

HECUBA

220 Barátim, Priamust nints, mért fályajjátok,
Nints, kivánt halálát hogy miért szányátok,
Helyette magatak inkább sirassátok.
Öt pedig örökké boldognak mondjátok!

Mert ő sem Pyrhusnak nem költ rab szíjjára,
Sem Agamemnonnak tsergő békojára,
Sem nem vette senki igáját nyakára,
Hanem szabadon ment Cháron hajójára.

225 Ment a meg holtaknak szabadon sergében,
Hol az Elyséus kies mezejében
Fel kapván, szemléli Hectort személyében,
S már sok Herosokkal örvendez szívében.

ANDROMACHA

230 Oh, bár, nagy Király, rut halált szenvedtél,
Örökké még is de boldoggá lettél,
Mert töb gonoszból ki azzal vétettél,
S meg menekedtél.

El pusztittatván mert hazád s jóságod,
Tsak a lehetet leg főb boldogságod,
235 Az holtak közt is ha te Királyságod
Lenne jóságod.

Oh, nagy Priamus, melyet meg tartottál,
Mert a Styxre is te azzal szállottál,
És Hectorodhoz boldogul jutottál,
240 Rá ha akadtál.

Mi, jaj, mi vagyunk, mi, szerentsétlenek,
Rabbá görögök mert minket tettek,
Nagy gyalázatra hogy innen vigyenek,
Ha haza mennek.

MÁSODIK ACTUS

TÁLTHIBIUS

245 Mely sok akadály a görögök dolgában,
Mikor valahova indulnak hajokban,
Most is hogy akarnak menni hazájokban,
Oh, mely rég gátolja egy ok szándékjokban.

245 [A sor előtt:] Tálthibuis

AGAMENNON

250 Mit sohajtasz, miért szolsz panaszos szokat?
Nem illet nyegődni, tsak gavallérokat.
Mond, ha tudod, mi is had tudjuk azokat,
Keressünk az utnak hogy helyesb modakat!

TÁLTHIBIUS

255 Meg mondom, reszketnek de, jaj, tetemeim,
Féltemben bádjadtak érzékenységeim,
A dolgon bádjadtak, mit láttak, szemeim,
De tartok, hogy nem is hiszik beszédeim.

260 Mert az olyan tsuda szokott gyanus lenni,
Melyet a természet ritkán szokott tenni,
De melyet én fogok még is beszélni,
Azt költemény gyanánt éppen nem kell venni.

Mert láttam, azért én tudom bizonyoson,
Hogy mikor az hajnal fel tetszet pirossan,
A föld meg rendülvén nagy s irtozatosan,
Neki ordította magát haragasan.

265 Ekkor minden erdők, fák meg reszketének,
Melyek táján nőttek az hely környékének,
Ida hegyei is ugy meg reszketének,
Hogy nagy kösziklái meg repedeznének.

270 De tsudáit nem tsak a föld mutogatta,
Hanem Neptunus is ereit láttatta,
Jötét Akhillesnek mert hogy meg tudhatta,
Előtte vizeit ő is mustráltatta.

275 Végre nagy hasadás igy lön a föld között,
A pokolrol ide melyen által ut jött,
Melyel Akhillesnek nagy árnyéka fel jött,
Es haragoson ily panaszas szokat tött.

280 No, ti háládatlan vak merő nemzetek,
Rám is egy kis ügyet mért nem vetettetek?
Mert hogy midőn osztást egy más közt tettetek,
Rollam telyességgel el felejtkeztetek.

Mert hogy midőn most is haza indultatok,
Érdemlet jutalmam töllem meg vonátok,
Tsak rajta, menyetek! De azt meg tudjátok,
Hogy azért száz képpen öntöm boszum rátok.

285 Mert tudom, tengerünk el nem kerültek,
Ekkor haragomat bizony megérzitek,
Mely miat utatak most sem követitek,
Hanemha eleit így annak vészitek.

290 Hogy a Polyxéna nékem botsáttatik,
Kinek szerelmétől vérem is vonatik,
De ugy, Pyrhus által ha meg áldoztatik,
Nékem sirhalmamra vére ki ontatik.

295 Ezekkel a földnek szálván üregébe,
Viszsa ment, s a föld is tért régi helyében,
Triton pedig álván nymfák seregében,
Himeni notát zeng vellek örömeben.

PYRHUS, AGAMEMNON, CÁLCSÁS

PYRHUS

300 Hallod Agamennon? Troját fel forgattad,
Mindenit barátid közöt fel osztottad,
Kinek pedig leg töb virtussát láthattad,
Akhillest, Atyámat abbol ki tagattad.

Mit gondolsz, mit szollasz már kívánságára,
Mit felelsz arra, kit kért maga számára?
Mert mint hallod, őt ha éri abban kára,
Meg válik, ki mégyen hazája partyára.

305 Másként, a sok közül kit kért ő magának,
Kezeim számára hogy meg áldoznának,
Meg adni tarthatad tsak bangalétának,
Mert a semmi bére égi virtussának.

310 Mert kérését ő ha ezzel egygyeztetné,
Meg válnék, Akhillest ki ki fizethetné,
Troja is virtussát mert fel nem érhetné,
Hát egy rab léány hogy meg elégithetné.

315 Hogy ne érdemlene mert valyon a sokat,
El kerülte volna ki ha ez hartzokat,
Élt volna boldogul Nestori napokat?
Vállalta fel mégis magára azakat.

320 Midőn férfiságát azzal ki vallatta,
Bár léány köntösben anya lappangatta,
Ulysses fegyverét hogy keze forgatta,
Mint néki Scirusban tsalva árulgatta.

 De még is a Sokat hogy ne érdemlene,
Ki midőn Telephus rátok haddal mene,
Testében fegyvere oly sebet ejtene,
Kardja kül orvossa hogy semmi ne lenne.

325 Ki Thébé várát is földig le rontotta,
Etzion meg győzni mint kel, meg mutatta,
Lyrnessus lakóit hozzátok hajtotta,
Briseis országát földre le tapotta.

330 Ki Scyllát, Tenedost ezeknek felette,
Lovaink legellő mezejekké tette,
Kinek az a nép is erejét érzette,
Mely a Caicusnak lakik környülette.

335 Ezek, Akhillesnek más s ily sok dolgai
Volnának másaknak leg főb virtussai,
Akhillesnek pedig voltak tsak utjai
Trojáig s hatalmas lábának nyomai.

340 De kinek utjai ilyenek valának,
Érnének alája mig magas Trojának,
Már midőn ot fogna annak ostromának,
Tsudálhad dolgait vitézlő karjának.

 E pedig, mint tudod, summája azaknak.
Ő vette meg várát a Trojaiaknak,
Ti pedig rontói voltatok falaknak,
S pusztítói régen gyűlt gazdagságaknak.

345 Hectort is ő ölte meg két kezeivel,
Kinek egész Troja nem birt erejével,
Memnont is ő verte által fegyverével,
Meg nem sebezhetet kit másként élével.

350 Penthésziléát is meg csak ő győzhette,
Ki midőn görögök szívét rettenthette,
Mert midőn két kezét hartznak eresztette,
Omlott le rakásra a nép környülötte.

355 Azért, Agamemnon, Atyám nagy ereit
El nézvén, gondolod ha meg érdemeit,
Tudom, telyesitted minden kéréseit,
Kérné is Argisnak ámbár sok szüzeit.

360 De azokért fejed ő nem gyülölteti,
Hanem Polyxénát, mint hallod, kéreti,
Vérével meg porát kinek öntözteti,
De szoly már, had lám, mi lesz szád feleleti.

Hát, Agamemnon, még sem felelsz ezekre,
Vagy tám nem érted meg enyi kérésekre?
A Trojaiaknak vagy talám kedvekre
Lenni kívánsz, s ezért nem botsátsz fejekre?

365 Hát betsesbek ezek Ifigeniánál,
Kit léányod lévén, áldozni nem szánál?
Hogy vette kegyelmét, kapván Diánnánál,
Helénaért terhes tsatázást Trojánál!

AGAMEMNON

370 Tudom, közönséges ez az Ifiakban,
Hogy ne zablázhassák haragjok magakban,
De Pyrhus nem azért van torkig azakban,
A nyavalya mert ő Familiájokban.

375 Minthogy alma meszsze nem esik fájátol,
Pyrhus is ezt azért kapta el Apjátol,
S ezért hányatik így most indulatyától,
Fel Thaltibusnak indulván szavától.

380 Pyrhus, gondolatid de ha jobbra térnek,
Ugyan ki omlása egy ártatlan vérnek
Mit használ sir halmán egy hires vitéznek?
Nemde, e' beszédid nem vakmerőn kérnek?

Mert azt meg gondolni mindennek kellek,
Hogy a győző fél is úgy tselekedhetik
A meg győztekkel, mint csak ők szenvedhetik,
Mivel tyrannusnak másként ítéltek.

376 Thaltibusnak

385 Már pedig országok tartos tsak azoknak,
Szelid törvényeket szabnak kik másoknak,
Kik léznek urai hát nagy országoknak,
Kel lenni azoknak nem Tyrannusoknak.

Mert magamra nézve, mi illet engemet,
390 Meg vallom örömet e gyengeségemet.
Nekem is hogy olykor fel futta szívemet,
A Szerentse, mikor fogta job kezemet.

De midőn most nékem leg szebben nevetett,
Álhatatlansága előmbe tetetett,
395 Mely minden büszkéket székekből le vetett,
Engem is egyenest ösvényre vezetett.

Mert már Priamusnak mostani sorsában
Láttzik, mi boldogság van a koronában,
Mert az ugyan rogyog külső formájában,
400 De belől veszélyt is foglalhat magában.

Midőn el gondolnám már így e dolgokat,
Jollehet meg győzni a Trojaiakat
Kivántam, s örültem rontani szarvakat,
Sajnálam más felől de ily romlásakat.

405 Másként mindeneket, miket szenvedtenek,
A bus népnek s setét éjnek köszönyenek.
Senkin pedig azért nem könyörültenek,
Az haragnak zablát mert nem vethetnek.

Ha mi azért éppen meg maratt Trojában,
410 Maradjon tovább is ép állapotjában,
Mert a mit tsak rajtunk tet volt boszszujában,
Azt mind ki fizette nekünk egy summában.

Távol légyen azért hogy meg ölettsék
A Szüz Polyxena, s vére ki ontassék,
415 S ugy valamely Isten neve meg sértessék,
Melyér büntetések én fejem kövessék.

Mert a vétkezők is, bár meg büntessenek,
Meg büntetik azt is de a nagy Istenek,
Kiktől lehet, még is nem álnak ellenek,
420 Azért, Atyámfia, tsak hadj békét ennek.

PYRHUS

S ugy, hát füstbe mégyen Akhilles egészszen,
S hát semmi jutalmat Akhilles nem véssen?

AGAMEMNON

Vészen, mert virtussa ditséretesb léssen,
S rolla, mig lesz az Ég, minden vallást téssen.

425 S ha azzal valamit hamva segittetik,
Sirhalma s hogy pora vérrel öntöztetik,
Mindjárt áldozatra barom rendeltetik,
Melyel egy anya is nem keserítettik.

430 De szörnyü dolog az, te, Pyrhus, melyet hánsz!
Embernek Emberrel áldozni nem kívánsz.
Mert bártsak ha magad semmi dolgot nem szánsz,
Atyádra ily motskot kenni miért nem bánasz?

435 Atyádrod azt hinni, mert lehetetlenség,
Soha nem volt benne mert oly kegyetlenség,
Bár viselte magát másként, mint ellenség,
Hanemha unszolta rá nagy kételenség.

PYRHUS

440 Oh, kegyetlen kevély görögök vezére,
Mert sokszor veszet már hozzád vérünk bére,
Nyilván Polyxéna gyujtot szerelmére,
S Akhillesnek azért szolsz így kérésére.

Melynek tsak azért is meg boszszulására,
Tud meg, hogy ma viszem Akhilles sirjára.
Ki ontom ma vérét boszudra, számára.
Ha ki fogna lenni de akadályára,

445 Tudja meg, belőlle adok Atyámnak bért,
Belőlle ontok ma Akhillesnek bő vért,
Másként is fegyverem rég Királyhoz nem fért,
Holot fel kötöttem én most is ezt azért.

AGAMEMNON

450 Tudom, Pyrhus, veted hogy azzal magadat,
Hogy Priamus vére festette kardodat,
De rég, ő Atyádhhoz midőn folyamodat,
Választ kérésére ő kegyelmet adott.

PYRHUS

Adot, mert hozzája ment instántziára,
Hectora testének vissza váltására,
455 Rám pedig, vén kezét vetvén dárdájára,
Jöt, s öltem meg én is ellenség modjára.

De Priamus véle ha szembe menni mért,
A te bátorságod az övével nem ért,
Mert te hozzá menni féltél békességért,
460 Midőn néked tölle kegyelmet Ájáj kért.

AGAMEMNON

Bezzeg, a te Atyád akkor nem fél vala,
Midőn fegyver nélkül hevervén lantala,
Holott hajoinkra ki ütvén, nyargala
Hector, s nagy vér ontást vet népünk általa.

PYRHUS

465 Lád, Hector is ekkor téged számba se vett,
Akhilles lantjától pedig félelme lett,
Ezért ő semmi kárt hajójába nem tett,
Tsak közelíteni is mert hozzá rettegett.

AGAMEMNON

Éppen, ha Priamus, kinek hajójára
470 Ment vala ellenség egyedül magára,
Attól félt volna már Hector valójára,
Ezt Pyrhusnak szégyen venni is szájára.

PYRHUS

Agamemnon, oda Priamus mehetett,
Mert az Akhillesben egy virtus lehetett,
475 Hogy midőn egy olyan Királyt meg ölhetet,
Néki kegyelmesen engedett életet.

AGAMEMNON

S hát azt te virtusnak vallod beszédeddel?
Mért hogy te meg ölted hát őt fegyvereddel?

PYRHUS

480 Azért, hogy oly vénnek, ha éltét vészed el,
Ekkor kegyességet véle tselekeszel.

AGAMEMNON

Ugy, de már másképpen fordult akaratad,
Mert egy gyenge szűznek halálát forgatad.

PYRHUS

Te léánt meg ölni vételked állatod,
A tám soha néked nem volt áldozatod?

AGAMEMNON

485 Hallod, más, a köz jók ha kényszeríttenek,
Nem állhatunk mivel azoknak ellenek.

PYRHUS

A foglyakat szabad meg ölni mindennek,
Ha tudod, mi törvény; mond, szoly ellent ennek.

AGAMEMNON

490 Olykor tám a törvény sokra eresztene
Minket, de szemérmünk mond soknak ellene.

PYRHUS

A meg győző félnek valami kellene,
Törvény, sem szemérem nem kap gántsot benne.

AGAMEMNON

495 Pyrhus, tulajdanit ki annyit magának,
Mint te, magad rabja az indulatjának.
Melynek kell engedni parancsolatjának,
Mit közönségesen hívnak furiának.

PYRHUS

Hallad, Agamemnon, mért hányod ezeket,
Ki meg mentettelek sok bajból titeket?

AGAMEMNON

500 Mit hányok, tsak azon eb természeteket,
Ama rosz Scyrosban tanoltál melyeket.

PYRHUS

Király, hallad, Scyros akár mi rosz légyen,
Égre gonoszsága, mint nektek, nem mégyen.

AGAMEMNON

Tsak hogy a tengerben egy szugolyék légyen,
Atyafiak közöt laknom ot sem szégyen.

PYRHUS

505 De tsak halgass, tudom familiatokat,
Atreus, Thiestes rut gonoszságtokat,
Meg ölvén gonoszul kik egyik mástokat,
Rut vér ontásokkal töltitek háztokat.

AGAMEMNON

510 Eredetet te tsak oly nemből sem vettél
Soha, tisztátalan ágybol mert születted.
És bár Akhillesnek magvából erettél,
De tölle, mikor tsak volt fraj, akkor lettél.

PYRHUS

515 Hallod, nem vesztet ő semmit frajságával,
Mert ugy is, ma ki ér az ő virtussával?
Ki véle nem ér nagy familiájával,
A mért e világot tölti hatalmával?

520 Néki anya, Téthis, bir sok Tengereket,
Birja és itéli a meg holt lelkeket,
Jupiter pedig bir földet és Egeket,
Ezektől Akhilles vett eredeteket.

AGAMEMNON

Az az Akhilles, kit Páris meg ölhetet,
Aszszonyi lágyságra ki volt születtetet?

PYRHUS

A kivel is Isten szembe nem mehetett,
Hanemha, mint Páris, utánna lest vetett.

AGAMEMNON

525 Pyrhus, meg ránthatnám másként is zabládat,
Jobbitni meg tudnám másként is hibádat,
De hogy rám ne kenhess semmi motskos vádat,
Igy dugom mindjárt bé haszontalan szádat.

530 Jöszte, Cálcsás, érted ki a fatumakat,
Mond elé igazán azoknak tzéljokat,
Mert azak egy ügyben adnak mi voxokat,
A Polyxénáról tészem tsak azakat.

506 Atheus

515 A ki [A szótagszám miatt jav.]

516 mert

CÁLCÁS

535 Király, e Summája a fátum titkának,
Fátumoknak engedsz ha kívánságának,
Meg kel áldoztatni ma Polyxénának,
Még pedig tetején Akhilles Sirjának.

540 A pedig így mégyen tsak végbe tsendesen,
Önként Polyxéna öltözvén színesen,
Menyaszony modjára ha lészen ékesen,
S öletik Pyrhustol így meg egyenesen.

De még a Fátumok meg itt sem állanak,
Omlani mert nemes vért is kívánának,
Ugy mint vérét a kis Astyanaxának
Még életben lévő Hector egy fiának.

545 Fen áló tornyára kinek kel vitetni
Trojának, s halálra le onnan vettetni,
Mert haza Akhilles nem fog eresztetni,
Mig nem fognak ezek véghez vitettetni.

CHORUS TROJANORUM

550 Oh, mely kétséges sorsa embereknek,
Mig vég partyakra lépnek életnek,
Ekkor is vége ki meneteleknek
Titkos ezeknek.

Mert azt se tudják, hogy midőn sirjába
Tétetvén, a test száll a föld gyomrába,
555 Meg hal é lelke azzal valójába,
Él vagy magában.

Mert ma nem tudja senki azt egészen,
Hogy ez a testből midőn butsut vészen,
560 Fel felé é vagy alá utat Tészen,
Vagy hová lészen.

S a lélek is tám, el mulik mint pára,
Mihelyt érkezik a rendelt órára,
Atropos szoros parantsalatjára,
Élte határa.

565 Mely ha ugy vagyon, rutul meg tsalodik,
Mind halhatatlan sorsra ki vágyodik,
Mert soha néki a melyről álmodik,
Meg nem adódik.

HARMADIK ACTUS

ANDROMACHA

570 Trojának Aszszonyi, miért kesergetek,
Oly bőv viz modjára miért omlik könnyvetek?
Mert ha Troja estén úgy sirhat szemetek,
Annak terhét még jól nem érzi szivetek.

Mert midőn az embert mély bánat sebheti,
Azt a szem sokáig nem is könnyezheti,
575 Mert azért a szivet ájjulás követi,
Vagy, mint nékem, el fogy könnyve, s nem öntheti.

Másként az én Trojám nem a tiétekkal,
Hanem kedves férjem, Hectorral fordult fel,
Kiért ázot szemem mind egyet könyvekkel,
580 Míg a bu szivemet jobban nem fogta el.

De a már egészszen úgy meg ett engemet,
Életben nem látnám hogy ha e kintsemet,
E lelkemtől szakatt egygyetlen egyemet,
Ohajtva kívánnám le tenni éltemet.

585 De tsak hoszszabbitja még e kints napomat,
Késleli valamint rég várt halálomat,
Mert benne kapom még vigasztalásomat,
Bár minden pillantat neveli kinomat.

De, egygyetlen egygyem, jaj, miért szülélek,
590 Egy gyenyge ág szálra hogy helyheztetélek?
Mert a mely lesekét utánnad szemlélek,
Jaj, hogy meg emésztnék, rebeg szivem, s félek.

DAJKA

Kérlek, Andromacha, mi lele tégedet,
Tám valami uj hir ülette füledet,
595 Fenyegeti mely töb gonoszszal fejedet,
Hogy így meg indulva kezded beszédedet?

ANDROMACHA

Oh, jaj, Dajka, kérlek, ne juttasd eszembe,
Mintha éppen vernél kést sebes szivembe,
Ugy meg háborittál érzékenységembe,
600 Hogy egy szoddal holmit juttatál eszembe.

DAJKA

Hogy, hogy? Szavaimban mik háborítottának?

ANDROMACHA

Azok, hogy még híjja Troja fatumának,
Melyeket szenvedni kell maradékának.

DAJKA

Hát még is nints vége nyomoruságának?

ANDROMACHA

605 Nintsen, mert meg nyilván a föld üregei,
Ki jönnek belőlle Troja irigyei,
Mint mondják, a görög népek fő rendei,
S hartzolnak ellenünk ugy is fegyverei.

610 De engem még nem csak ezzel ijesztenek,
Mert hazugságok is ezek lehettenek,
Hanem kiváltképpen azok rettentenek,
Melyek az hajnalba rajtam történtenek.

DAJKA

Kérlek ekkor ugyan valamit láttál tám,
S ezen háborodtál meg, midőn szolna szám?

ANDROMACHA

615 Igen, mert álmomban világosan látám,
Tudom, világosan be is telik az ám.

620 Mert az álom eset éppen hajnal felé,
Mikor tsalárd képben Morpheus jöt elé,
Ekkor bágyat szemem gyenge álom telé,
Melyben a nagy Hector jöt előmben elé.

De, jaj, ő nem vala most olyan színében,
Mint mikor villaga fegyvere kezében,
Pusztitván a görög népek seregében,
Rosa piros szinnel éget személyében.

625 Hanem le eresztvén a földre szemeit,
Mint fel öltözte volt gyászos köntöseit,
Ortzáján folytatta le sűrű könyveit,
S szolla hozzám ilyen nyögő beszédeit:

630 Andromakhám, szivem, szivem, kérlek kely fel,
Kely fel, mert ha egyszer, most szemességed kell,
Mért ha valahova mindjárt nem rejtéd el,
Egy Astyanaxunk véletlen vesztéd el.

 Én pedig, bár látnám Hektort ily formában,
635 Még is bádjatt szivem repdeset magában,
De, jaj, meg akarám fogni valójában,
El tűnnék, s meritté szivem nagy bujában.

 Mit gondolsz, már ekkor hogy én tselekedtem,
Ily kedves álmamból midőn fel ébrettem?
Astyanaxámot bezzeg felejtettem,
640 Hanem tsak Hektorom után esekedtem.

 De midőn szollanám érte sok jajjomat,
Látván, hogy hijában szollom panaszomat,
Astyanaxámra fordítottom magamat,
S kezdettem szemlélni benne Hektoromat.

645 Mert a lelkem, éppen, mint Hector, oly deli,
Oly kedves, magát is éppen úgy viseli,
Ugy, hogy midőn elmém Hectorom képzei,
Szemem Attya helyet egészszen bé teli.

 Mert ha jól el nézem minden mozdulása,
650 Ülése, kelése, mind teste állása,
Keze, lába, feje, szeme mozdulása
A Lelkemnek éppen Hectorénak mássa.

 Istenim, a hát meg valyon mikor léssen?
De én nem érem meg azt tán soha készen,
655 Trojáért fegyvere hogy még boszut téssen,
S fel épitti, mint volt, még egyszer egészen.

 Fiam, Astianáx, Fiam, édes kintsem!

ASTYANAX

 It vagyok, oh Anyám, parantsolj, édesem.

ANDROMACHA

 Jövel ide, kérlek, hogy benned tekintsem
660 Atyádat, s anyai tsokjaim rád hintsem.

Oh, egyetlen egyem, oh, két szemem fénye,
Én vérem, én tagom, Troja nagy reménye,
Mikor lesz, hogy hazád szörnyű eseménye
Fel épül, s általad ál még helyben kénye?

665 De jaj, feledékeny fejem, mit mivelek,
Im, kétséges virtust mig benned képzelek?
Atyádtól a végre bár adattak jelek,
Téged el rejteni szinte felejtelek.

DAJKA

670 Bizony, ha mint kezdéd álmod beszélni,
Mindenben a szerint talált a történni,
Fiad dolgát illő gondolora venni,
Mert alig álmod ha nem fog való lenni,

ANDROMACHA

675 Igaz, az rejtekben de hová tennélek?
Kintsem, mert annyi helyt Trojában nem vélek,
Ellenségid elől hová rejtenélek,
Hanemha egyebüt valahol szemlélek.

680 Másképpen meg vagyon Hectornak Kriptája,
Melybe temettette őt Troja Királya,
Lesz nyilván jo rejtek ennek kápolnája,
Tám tsak oda rejtem, Attya vigyáz rája.

Tsak oda is tészem, mert job helyt nem vélek,
Tsak, jaj, a holtak közt fátumitol félek.

DAJKA

Ugy, és hát félsz?

ANDROMACHA

Félek.

DAJKA

Én meg ugy itélek,
Ha félsz, jo jel az, mert él, fél a mely lélek.

ANDROMACHA

685 Bár élne, de fogom ha oda rejteni,
Hátha ki talályák mások beszélni.

667 Atyádról

668 Tégedet. [A szótagszám miatt jav.]

671 gondolová. [Értelemszerűleg jav.]

674 hely

DAJKA

Nem, mert akkor senkit ne hagy oda menni,
Hogy lássák, akarod mikor oda tenni.

ANDROMACHA

Hát hogy hová tettem, ha fogják kérdeni?

DAJKA

690 Kelletet szegénnek, mond, Trojában veszni.

ANDROMACHA

Ebből is mi haszon fog rá következni,
Mert tsak elejekben kell ugy is férkezni?

DAJKA

Semmi se. Fel lobbant haraggal, tsak meg hül,
Ne kapják, mert bánnak velle gyengén a kül.

ANDROMACHA

695 Ugy is hogy hagyom ott a lelkem egyedül?

DAJKA

Fogadd meg, mit mondok, meg lád, dolga mit szül.

ANDROMACHA

700 Tsak hát meg fogadom, ha vagyon ennyibe,
Bé vizlek, kedvesem, Atyád rejtekében,
Fiam, édes Fiam, jer Anyád keblében,
Hogy rejtselek Atyád temető helyében.

Jaj, ölembe mászszor, kintsem, mikor veszlek,
Hector Kriptájában ha immár bé teszlek?
Mert oly dolgot veled most tenni mérészlek,
Reszketnek bennem is melyért minden részek.

705 Oh, Hector, életem hajdoni hiv párja,
Szenveddel, hogy fijam kezem hozzád zárja,
Nyomoruságinknak mig kissebbül árja,
Mert most egyszer fiad segedelmed várja.

710 Te pedig, kedvesem, ez hely rejtekében
Menybé, s vond meg magad egyik szegletében,
Mert így irigyidnek tám nem jutz törében,
Mert it tsak nem keres tám senki féltében.

715 De, lelkem, hová futz, hová akarsz menni,
El rejtkezni tartod tám szégyennek lenni?
Nints mért, affélét most mert fére kel tenni,
S kel rossz szerentsénktől más tanátsot venni.

720 Tsak meny bé, szerelmem, mert egyéb nints, mit tégy,
Atyádé ezen bolt, idegenhez nem mégy,
Hiszem fátumitól akármi választ végy,
Akár ély, akár haly, job hogy Atyáddal légy.

DAJKA

Még is jó, egyedül hogy bé menni mére.

ANDROMACHA

Tsak rá vé, a lelkem, magát nagy későre.

DAJKA

Tsináld bé jól, kérlek, gyer innen meszére,
Ne hogy vélyék, állunk hogy itt őrzésére.

ANDROMACHA

725 Nem bánom, de szivem, jaj, mint háborodot,
Kedves Astyánax hogy már el maradot.

DAJKA

Halgass, kérlek, bár tsak most türd panaszodat!
Imhol jó Ulysses, majd meg halya szodat.

ANDROMACHA

730 Jaj, jaj, föld, hasadj meg, Hector ébredjél fel,
Jöj fel, s egyetlen egy szülöttemet rejtsd el!
Im it jó Ulysses, serény lépésekkel,
Személye fortélyra mutat sok szinekkel.

ULYSSES

735 Andromacha, be rég kereslek tégedet,
A görögök rabbá kik tették fejedet,
Általam, ad ide, kérik, gyermekedet,
Végképpen törölyék hogy benne férjedet.

740 Arra pedig ötet fátumi kiszttetik,
Vég képpen fegyverek mert le nem tehetik
Mind addig, még Hector fiát nem temetik,
Mert tölle másképpen magakat félthetik.

727 panaszadat. [A rím miatt jav.]

ANDROMACHA

Mit kérsz, tám azt néked Cálcs tanátsolta?

ULYSSES

Ezt ha Cálcs nem is, Hector jovalotta,
Fegyverünk rég olta ki is fárasztotta,
Mert maga véreből Fiát támasztotta.

745 Már pedig kik mitsa vérből születtek,
Leg aláb akkora rangra törekednek,
Mint mely tulkok derék tsordából erednek,
Már bornyu korokban tsordákat vezetnek.

750 Vagy mint mely kis szikra nagy tűznek hamvában
Maradván, meg éled, ha kap taplojában,
Még nagyob tüzet is gerjeszt az hazában,
Ily erőt gondolunk mi Hector fiában.

755 És így Astyánáx míg életben lészen,
Troját el pusztulva nem tartjuk egészen,
Mert félünk, hogy boszu állo fegyvert véssen,
Tromfat tromfal ütni lesz Trojáért készen.

760 Addig nem mozdítjuk ki innet lábunkat,
Míg e dolog nézt is nem érjük tzélunkat,
Azért job, magad se tartoztasd utunkat,
Ad fiad, hogy velle végezzük dolgunkat.

ANDROMACHA

Oh, bár tsak fiam ne juttatnád eszembe,
Mert vagyunk a kül is elég gyötrembe.
Bár volna a lelkem anyai ölembe,
Enyhülnék valamit tám reménységembe.

765 Mert a nem gyötrené leg aláb szívemet,
El é, meg holt, vagy mi lelte a lelkemet.
Tűz, fegyver, vad vagy mi éré a kintsemet,
Kiben vetem vala még reménységemet.

770 De, jaj, még miolta el estem mellöle,
Még pedig Trojában szakattam el tőle,
Semmit se hallottam az olta felöle,
Eddig tám vadak is ehettek belöle.

ULYSSES

775 Hallod é, ted fére színes beszédedet,
 Azzal nem fizeted ki Ulyssesedet,
 Mert így Isten aszszonyt győztem, nem tégedet.
 Hanem hol van, gyorsan mond meg gyermekedet!

ANDROMACHA

780 Hol van? Hol Priamus, hol Hector Trojával?
 Hol gazdag Frigia minden lakójával?
 Én Fiam is ott van sok atyafiával,
 Ott keresd, ha dolgoz Astyanaxával.

ULYSSES

 Mit tagadod, hiszen, el dugtod, szemtelen!
 De ha önként nem, majd ki vallad kéntelen.

ANDROMACHA

 Mit valyak, nem tudom, ha hol van, esztelen,
 Nem valhatam, vele bár bányál szertelen.

ULYSSES

785 Na csak, meg fordítlak majd erről tégedet,
 Mert elődbe teszem ha büntetésedet,
 Éri nyomban mely, ha tagadad, fejedet,
 Tudom, meg fordítottod bölts feleletedet.

ANDROMACHA

790 Azzal la, Ulysses, úgy többre fogsz menni,
 Hol miket, ha akarsz, belöllem ki venni,
 Halállal kelletik engem ijeszteni,
 Ki ugyan kívánnám életem le tenni.

ULYSSES

795 Ha úgy se, jól tudom, ki vallod más szerint,
 Rajtad mert tétetek majd mindenféle kint,
 Ki miat lát szemed ezer s meg ezer szint,
 Más pedig irtozik minden, ki rád tekint.

ANDROMACHA

800 Süs, főz, vérj, nyuz, égess, rongály ezer képpen,
 Tüzzel, vassal, vízzel, kinoztass sok képpen,
 Tömlötzel, rabsággal büntess mindenképpen,
 Semmit még sem szolok de vakmerőképpen.

ULYSSES

Sörnyű buzgóság az, fiadhoz melyel vagy,
Ily kemény szok közt is hogy a semmit se fagy,
Lád, az, Andromacha, bennünk is olyan nagy
Fiainkhaz, s néked kedvezünk a nem hagy.

805 Mert fel nem inditna ugy Cálcsás bennünket,
Hogy tsak kék féltenünk tulajdon fejünket,
Azért is fárasztyuk már rég fegyverünket,
Fiadtol de mi is félytyük gyermekinket.

810 Féltém én is tölle Télémachusomat,
Addig nem nyugtatam meg azért magamat,
Mig Fiad él, de mondom nagy bizonyomat,
Mihelyt meg hal, érem mindjárt vig napamat.

ANDROMACHA

Jaj hát, szegény fejem, szivem boszszujára,
Miért szolnék irigyim vigasztalására?
815 De tsak meg kell lenni annak utoljára,
Oh, fájdalom, titkod szold hát szabadjára.

Örűly, görög nemzet, hazám romlásában,
Örűly, mert kis fiam halt még meg Trojában.
Te pedig, Ulysses, néped táborában
820 Meny, s hirdesd, az igaz, mert ez valójában.

ULYSSES

S hát a görögököt ha majd fel bodított,
E szokot nékiek meg hogy bizonyított?

ANDROMACHA

Ugy, hogy ha valamint ezt meg hamisított,
Ekkor mindjárt fejem a Styxre taszított.
825 Mert ugy segillyenek fátumim engemet,
Ugy könnyítsék rajtam fekvő nagy terhemet,
Ugy nyugtassa a föld Hectort, hiv férjemet,
Szollom mely igazán én e beszédemet.

830 Hogy ő e világból már ki költöztetet,
Hogy setét boltyában már helyheztettet,
Hogy a holtak közé már által tétetet,
Bár temetése tsak ugy lett, mint lehetet.

ULYSSES (*szól magában*)

Nyilván Andromacha most engem meg nem tsal,
Mert fia holtáról esküvéssel is val.
835 Azért az hajokkal mehettek vigsággal,
Hogy ezt görögimnek mondjam hamarsággal.

De ugyan, Ulysses, most mit tselekedel?
Valyon görögiddel ezt mint hiteted el?
840 Nézd, meg jól, anyának szavát mint hiszed el,
Fia mellet a kül kinek semmi sem kel.

Nem ládd, hogy kész mindent fel venni magára,
Tsak azzal lehessen fiának hasznára,
Hát hamis hitet is ez valyon szájára
Venni miért félne, tsak jutna tzeljára?

845 Azért nyisd, Ulysses, fel mind két szemedet,
Ne hogy játzodtassan egy asszony tégedet,
Mert nyilván a Cálcsás nem tsal meg tégedet,
Tsak szemeskedj, s elé ved mesterségedet.

850 De ugyan nézze el ezt jól az ember bár,
Sir is ugyan ez, de alá s fel többet jár,
Néz mindenfelé, mint ki fél, hogy éri kár,
Inkáb fél az ilyen, mint busul, látom már.

Másként meg próbálok, mindjárt mint viheti.
855 Hallođ, Andromacha, s mélyen sebheti
Szívét más anyának, Fiát ha temeti,
Néked pedig inkább örvendeztetheti.

Mert ha fiad élne még most szerentsére,
Most vitetnék Troja tornya tetejére,
S le onnan vettetnék a földnek színére,
860 Ugy hogy szakadozna teste mind izzére.

ANDROMACHA

Jaj, féltemben szívem mint jég el olvada,
Vérem meg hült, testem, mint hotnak, bádjada,

ULYSSES

Nézzetek, né, ezen, bezzeg, meg raszkoda,
Bezzeg, ki tetzik it, mit eddig tagada.

865 **Mert hogy valamit félt, már ebből érthetem,
És hogy fia éljen, nyilván ítélnem,
Azért minél jobban lehet ijeszgetem,
Mert majd minden titkát úgy fel fedezgetem.**

870 Legények, hát néktek sietnetek úgy kel,
Rajta, ne késsetek kötelességte~~ekkel~~!
Hector fiát mindjárt most keressétek fel,
It valahol annya közél rejtette el!

875 Ott, ott, egy ajtóban jól meg vizsgáljátok!
Ugy, ládd, nézd eléb is! Hát még se kapjátok?
Meg van pedig, jól van, hozzátok, hozzátok!
Mit félsz, hátra mit nész? Most igazat látok.

ANDROMACHA

Bár félnék, a rajtam de szokot navalya,
Már pedig, ki mihez szokot, gyakorolya.

ULYSSES

880 Nyilván fiát félti, tsak hogy még titkolya,
De addig ijesztem, míg *egész* ki valya.

De uj fogást kezdek, s' ujjal ijeszgetem,
Rá fogom, hogy ura testét kivétem
A földből, s meg törvén, Tengerbe hintetem,
Mondván, hogy Cálcastól hogy másodszor vettem.

885 A mit a fátumok eddig kívánának,
Minthogy a görögök végre nem hajtának,
Cálcás által immár így parantsolának,
Hogy Hector lakoljon helyette fiának.

890 Ugy hogy Kápolnája földre terítették,
Testét meg égetvén, aprora töressék,
A tenger vizében úgy szélyel hintessék,
Akarjuk, hogy hajonk haza eresztessék.

895 Azért, minthogy fiát meg nem keríthetem,
Sirját fel bontani kéntelenítetttem,
Minthogy másként testét ki nem vétethetem.
Andromacha, jól lesz, ha eszt mivel tettem?

870 kötelességtel. [Értelemszerűleg és a szótag-
szám miatt jav.]

880 egészszen [A szótagszám miatt jav.]

ANDROMACHA

950 Jaj, de mit tsinálok magam sérelmemmel?
Im, mindjárt a kettőt egy veszedelemmel,
Fiamat s Hectorom testét vesztetem el,
Holt tám, ha kérem, lesznek kegyelemmel.

Vagy ha nem is, inkább meg egyebüt haljon,
955 Tsak rája oly szörnyü tere ne omoljan,
Attya holt porára vére ne omoljan.
Jaj, ily gond valakin földön van é valyon?

Azért tám tsak vallom ki tselekedetem,
Tám tsak gráziájok fiamhoz nyerhetem,
960 Ulysses lábához inkább magam vetem,
Ugy instálok néki, tám szivét illetem,

Oh, kérlek, Ulysses, halgass meg engemet,
Im, földig hajtottam előtted fejemet,
Enged meg e hibás tselekedetemet,
Előtted rejtettem hogy el gyermekemet.

965 Gondold meg, hogy mennél felyeb emeltettél,
Te annál sikamlob állásra léptettél,
Melyel annál jobban el köteleztettél,
Hogy azon könyörüly, kit igy meg ejtettél.

Kitsin fiamnak is tekints személyére,
970 Kérlek, Telemachus fiad életére,
Szánj meg, s ne hoz veszélyt nyavalyás fejére!

ULYSSES

Ad ki eléb, s ugy kérj kegyelmet fejére!

ANDROMACHA

Jaj, tsak el megyek hát, mert mit tudok tenni,
Tsak ki veszem szegént, mert mit tudok tenni.

ULYSSES

975 Héj, keljetek el, mert oda akar menni,
Anya fiát onnan akarja ki venni!

ANDROMACHA

Oh, Astyanáxom, jöj ki, szerelmesem!

ASTYANAX

It vagyok, oh anyám, parantsoly, édesem.

ANDROMACHA

980 Jöj ide anyai ölembe, kedvesem.
Hogy gyenge tetemed még meg ölelhessem!

It van, Ulysses, jaj, ti félelmetek,
It van; s e gyermek rettentí szívetek,
E nem ereszte már haza bennetek,
Bár ha siettek.

985 Ulysses előtt, jaj, fiam, ály térdre,
Meny eleibe úgy tiszteletére,
Nints a fejednek, bár vagy Hector vére,
Mert szégyenére.

990 Azért, mint tsak rab, úgy viseld magadat,
Vagy ha *te* nem érzed még ilyen sorsodat,
Azt, ki tanít, hogy mint folytassad szodat,
Köves anyádot!

ANDROMACHA - ASTYANAX

995 Priamus éppen úgy volt hajdanában,
Mikor Hercules tet sákmánt Trojában,
De ez meg szánván őt még is sorsában,
Hagyta javában.

1000 Ved, mondván néki, kézhez országodat,
S bird ezután is mint tulajdonodat,
De meg lásd, meg ne tsald barátodat
S. fő akarodat!

S így Hercules volt Priamus hasznára.
Azért, kik vágytok, ti is, pálmájára,
Nem vennétek é fel őtet példára
Már utoljára?

1005 Én pedig, im, it fekszem előttetek,
Ohajtván várom ti segedelmetek,
Nem kérem Atyám országát tölletek,
Mely a tiétek.

1010 Hanem zokogva tsak éppen azt kérem,
Hogy ne ontsátok ki ártatlan vérem,
Mert ha életem lesz tölletek bérem,
Meg azzal érem,

990 ha nem

1001 Primus

ULYSSES

Andromacha, nagyon illetet engemet
Kéréstek, úgy hogy tsak nem ontom könyvemet,
1015 De inkább sebheti fiaink szivemet,
Kiket, ha ez fel nő, mind halomba temet.

ANDROMACHA

S tám véled, hogy Troját e meg építetteti,
S a költsönt azután néktek meg fizeti?
De Troja reményét ha tsak ebben veti,
1020 Őt mostani hamva végképpen temeti.

Nem is kér tölletek e széles országot,
Bár nagy Attya ígért néki királyságot,
Hanem tsak éltéért instál szolgálást,
S holtig azért visel nállatok rabságot.

ULYSSES

1025 Hallod é, e dolog nem áll Ulyssesen,
De Cálcs nem hadja, hogy fiad élhessen,
Ki a fatumokat szolgálja értelmesen,
Mert az Istenektől vérszi egyenesen,

ANDROMACHA

1030 Oh, te álnokságnak szemtelen embere,
Te ravasz, te tsalárd, te korhel, te here,
Kinek soha senkit nem sebhets fegyvere,
Minden álnokságnak vagy te fő mestere!

Te, te éjjel szoktál ki prédát horgászni
Ki feleidet is tsak szoktad gyalázni,
1035 Fiam nyakában is kivánsz veszélyt rázni,
Már hogy senki nem bánt, mert nappal tsatázni.

ULYSSES

1040 Aszony, hallgass, engem esmérnek mindenek,
De a görög hajok rég el készültenek,
Hanem te, hallod é, ragadd kezét ennek,
Hozd utánnam, mert tsak e vége mindenek.

ANDROMACHA

Atkozot, jaj, jaj, hogy fosztasz meg engemet!
Ulysses, tsak addig had meg gyermekemet,
Mig meg siratom ez egyetlen egygyemet,
S önthetem rá bővön anyai könyvemet,

ULYSSES

1045 Enyit csak fátumid néked meg engednek,
Azért mi sem állunk ellent e kedvednek,
Nem bányuk, sirasd meg sorsát gyermekednek,
Hallod, héj, kedvez még kitsint e kisdednek.

ANDROMACHA

Jaj, oda vagy már te is, *én* gyámolom!
1050 Jaj, jaj, szememből, oh, hol vagy siralom?
Tölled is, kintsem, mindjárt, oh fájdalom,
Meg, imé, válom.

Mert, jaj, már meg ölt Ulysses törvénye,
El nyelt, kedvesem, irigyed örvénye,
1055 S örök homályba borult napod fénye,
Gyenge reménye.

Jaj, szép alakam, jaj, gyönyörűségem,
Jaj, drága kintsem, jaj, egy ditsőségem!
Oh, már ezután ki lesz reménységem,
1060 Késik ha végem?

Jaj, *a* kevély Pyrhust már ki szédítte,
Rabságom terhét meg már ki könnyítte,
Troja romlását meg már ki építte,
S bé ki kerítte?

1065 Ezeket tölled mert várjuk hijában,
Ragadnak mert majd atyádnak tornyában,
S le onnan vetnek, hogy véred honnyában
Folyna Trojában,

Jaj, de irtózás csak meg is gondolni,
1070 Néked, kedvesem, meg, jaj, hogy kel halni,
Mert ritkán lehet olyat tapasztalni,
Kel ha meg valni!

Hectorénál *is mert* gonoszab lészen,
Mert senki téged, jaj, vissza nem vészen,
1075 Se koporsóban, ámbár lesz a készen,
Senki se téssen.

1045 enkednek

1049 is gyámolom. [A szótagszám miatt jav.]

1061 Jaj kevély [A szótagszám miatt jav.]

1073 is az mert [A szótagszám miatt jav.]

ULYSSES

Anya, dugd bé, többet ne sirasd fiadat!
El tán nem végeznéd ma is panaszodat.

ANDROMACHA

1080 Jaj, kérlek, enged meg annyi grátziádat,
Mig szemét bé fogom.

ULYSSES

Gyorsítsd hát dolgadoat.

ANDROMACHA

Jaj, oda is vagy már, lelkem, egészszen,
Mert velem léted már tovább nem léssen,
Ulysses töllem mert mindjárt el vészen,
Lészesz ha készen.
1085 Immár, kedvesem, látom, meg kell lenni,
Meny el, egyebet most nem tudok tenni,
Job is Atyádhoz tám szabadon menni,
Rab hogy se lenni.

ASTYANAX

Jaj, jaj, Anyám, édes, jaj, ne hagy engemet!

ANDROMACHA

1090 Jaj, kintsem, hijában fogtad meg ölemet,
Hijában kívánod anyai szívemet,
Mert, jaj, nem nyujthatam már segítségemet.

Mert mint az Ölyv, szokot ki élni prédával,
A Szelid galambat ha kapja fiával,
1095 Egy aránt üldözi fiát az anynyával,
Ugy bánik én velem s veled szabadjával.

Azért, oh, kintsemtől szakadat szép alak,
Nints mod Ulyssesstől hogy meg tarthassalak,
Hanem, jaj, de érted tám mindjárt meg halak,
1100 Kéntelen atyádhoz, kintsem, botsáttalak.

Jaj, de immár tölled ha el szakasztatam,
Soha gyenge ortzád nem tsokolgathatam,
Oh, drága virágom, oh, kintsem, magzatam,
Szivem pihenését már miben kaphatam!

ULYSSES

1105 Hát még sir, gyermekét tőlle rántsátok el,
Ha még is meg fogja őtet, rugjátok fel!

ANDROMACHA

Jaj, jaj, jaj, gonoszak, mért ragadjátok el?
Tőlled, jaj, virágom, már hogy maradjak el?

EGYÜGYŰ RAB

1110 Istenem, ezektől Szenvedni menyit kell,
Bár tsak már valaha egyszer vinnének el!
Tsak most is a vén tromf miért pofoza fel,
Tsak hogy ő peszeget, s én voltam jó kedvel.

1115 De szerentséje, hogy nem ütöt más helyen,
Hiszen ha sírhatnék, lássa, ő rököljen,
Polyxenája is ot lássa, rököljen,
Mást ütessel arra de ne esztekeljen.

1120 Még Hectornénak se sok esze felette,
Egyet is a bolond hogy jajdul mellette,
De velem nem bánik ugy, az eb ellette!
Hiszem én mért sirjak, mivel érdemlette?

Eb sir, én bizony nem, egy szót is érettek,
Azt nekem ne mondják, sirj, mert meg kötöttek.
Hiszem mi e? Semmi ezzel meg nem ettek,
Söt, hogy meg kötöttek, azzal urrá tettek.

1125 Mert nem mondják, hogy nem eszel, ha nem vágsz fát,
Hanem ingyen adnak ennem, innom. Nohát,
Ezért sirassam én Hécubát s az Urát?
S Ha kérek, az Urak adnak is polturát.

1130 Tsak mindjárt azért is it minden láttára,
Tántzoló Hécuba aszszony boszszujára,
A kofának gyűljön hogy mérge torkára,
Félre, álo minden, frissen kádiára.

1135 Jaj, jaj, jaj, min! meg ütém, jaj, jaj, a faramat,
Ette volna meg a kutya a lábamat!
Mert nem jár jól, öszve rontám, jaj, magamat,
Nesze la, ne hibázd mászszor járásomat!

De jaj, még is csak fáj, nem gyógyul, mit tégyek?
Né, be sok Ur van ot, csak hozzájok mégyek.
Pénzt kérek töllek, hogy Urusságot végyek,
1140 Melyből aprodonként kívül rája kenyek.

NEGYESEDIK ACTUS

HÉLÉNA

Már látom, valamely nem vélt házasságban
Gyász, sirás, vér, fegyver, halál s gyilkosság van,
Általam kel végbe menni valóságban;
Bár ne légyek részes én e gyilkosságban.

1145 Most is Polyxenát meg tsalnom, im, mint kel,
Ki testvér volt Páris hajdoni férjessel,
Tudniillik, Pyrhus mintha őt venné el,
Gyászszából színesen kel öltöztetnem fel.

1150 Mely szint önként venni kel néki magára,
Hogy menyaszony modra Akhilles sirjára
Vitetvén, ölessék úgy meg ot számára,
De úgy, hogy ő néki nem leszen tudtára.

1155 Másként jo is, semmit hogy ő nem tud ebben,
Mert azzal halála esik csak könyebben.
Szegény feje hal meg hogy majd nem vélt sebben,
De nékem az esik sokkal terhesebben.

1160 Mert nékem kel ötet tsallál arra venni,
Színes köntöst önként hogy kíványon venni,
Melynek vétek nélkül nem lehet meg lenni,
Kéntelenítettém de még is meg tenni.

Másként miért hányom én ezt meg ennyire?
Mert a vétek terhe száll azok fejére,
Engem kényszeritnek kik az effélére,
Azért hozzá menvén, csak hajtam végére.

(Beszéli az ujságát Héléna:)

1165 Polyxéna édes, ujságot haljatak,
Mert meg elégedvén Istenek sattuatak,
Fordították jobbra veszélyes sorsotak,
Kivált rád nézt, melyet örömmel mondhatak.

1170 **Mert téged oly nemes férjhez rendelének,
Soholt is hogy jobbok néked nem esnének,
Bár Troja s Priamus véreid élnének,
S annak már szemei meg is kedvellének.**

1175 **Pyrhus ez, parantsol ki Thessáliának,
Létét Akhillestől ki vette magának,
E téged általam kér házas társának,
Hogy örökös tagja légy ágyas házának.**

1180 **Kihez, de hogy is ne, mihelyen hozzá mész,
Mert Isten aszony is, hid, erre volna kész,
Nagy Tethis, Péléus, Néréus menyek lesz,
Viszont rabságban ily nagy méltóságot vész.**

**Azért, Polyxéna, ujítsd meg kedvedet,
Változtasd szinessel meg gyász köntösedet,
Sok bud után mutasd már vig örömedet,
Mert vig kedv, fris köntös már illet tégedet.**

1185 **Melyet el ne mulass most mindjárt meg tenni,
Pyrhus előtt mert még úgy fogsz kedvesb lenni,
Mert vaj be sok leány fogná ma fel venni
Szép köntösét, ha kék mindjárt férhez menni.**

ANDROMACHA

1190 **E vala még héjja a mi gyötrelmünknek,
Mutassuk jeleit hogy vig örömünknek,
Hogy mindjárt kel férhez menni egyikünknek,
Holot keseregni kel Troján szivünknek.**

1195 **Mert férhez menésnek most éppen ideje,
Midőn még füstölög szörnyen Troja helye.
Mert ugyan ki volna annak kedvellője,
A mely házasságnak Héléna szerzője.**

1200 **Mert Görög országnak te mérges fajzása,
Te kurva, te pestis, te népek romlása,
Hymennek, szivednek rut nyájaskodása,
Nem lehet még elég kard vérrel izzadása.**

**Rajta, rut furia, kövesd tetzésedet,
Hozd bé még közinkbe véres hymenedet!
Mert még dühös szived meg nem elégedet,
Fáklyák helyet Troja tart tűznek tégedet.**

1205 De bezzeg mi, népe kik voltunk Trojának,
Ne örüljünk Pyrhus e lakadalmának,
Keseregjünk sorsát sőt Polyxénának,
Mert nyilván ő tzelja Héléna szavának.

HÉLÉNA

1210 Nem tzelom, ujtsam hogy fájdalmatokat,
De lám, nem vesztek ti vigasztalásokat,
Azért nem nyomhatom el sok panasztokat,
Holt én szolhatnék, mint ti, méltobbokat.

1215 Mert ti jajjotokat szabadon szoljátok,
Fejetek szabadon ti sirathatyátok,
S jajjait szolhatya, mint akarja szátok,
De én Párisért tsak titkon gyászolhatok.

1220 Pusztulásra jutot ti kedves hazátok,
Fenékkel fel fordult nagy hirű Trojátok,
És a kik szabadon eddiglen valátok,
Következet terhes szolgálat reátok,

De tsak könnyebitti a sérelmeteket,
Sokan szenveditek hogy büntetésteket,
Én pedig viselek bár nagyob terheket,
Egyedül hordozok még is mindeneket.

1225 Az imint réátok mind sorsot huzának,
Sors nélkül Uramnak de engem adának,
Kinek lészek tárgya, tudom, bosszujának,
Oh hogy kel szenvedni ennyit Héléának!

1230 Hogy én meg érdemlem, azt ne is mondjátok,
Azért, hogy miattam veszett el Trojátok!
Sőt Párisnak inkább tulajdonítsátok,
Mert engem kéntelen ő hozot hozzátok.

1235 De azzal Páris is semmiben nem vétett,
Maga mellé engem mert ő jus szerént vett;
Az ígélet szerént, mit néki Vénus tett,
Kegyelmes bírása midőn ügyében lett.

1240 Másként mi ez ügyet bizzuk más birora,
Hanem, Andromacha, kérlek, a köz jora,
Keserűségedet hogy hagyván mászszorra,
Polyxéna dolgát vegyük gondolora.

1212 méltobbokat [A rím miatt jav.]

Vegyük rá, valamint hogy gyászszát vesse el,
Mosdjék meg, s illendő módon öltözzék fel,
De, jaj, meg tölt szemem értetek könyvekkel,
S Szinte sirok, kérlek, de magad végezd el.

ANDROMACHA

1245 Igen, bizony, hogyne. De mért sir Héléna?
Azért, hogy meg tsaljon téged, Polyxéna.
De hallod, meny fére, te sántáló bénna,
Ulyssesnek tzélját most mindjárt mond meg na.

1250 Polyxénát le mely toronybol hányatya?
Vagy le kö szikláról melyről taszittatya?
Erről vagy amarrol? Vagy mi akaratya?
Tsak mond ki, mert szived el nem titkolhatya!

1255 Mert az akár melyik, végben inkább mégyen,
Mintsem feleséget Pyrhus töllünk végyen,
Hanem Polyxéna dolgát, mond, mi légyen,
Szoly no, ma, tovább is mert halgatnod szégyen!

HÉLÉNA

1260 Bár én reám nézt is Cálcs tanátsloná,
Hogy az én vérem is, mint fátum tartaná,
Akhilles sir halmán Pyrhus ki ontaná,
S életem unt végét kardra szakasztaná!

Oh, szép Polyxéna, követném estedet,
Kinek Pyrhus ontya ki majdég véredet.
Akhilles fel jövén, mert kívánt tégedet,
Pyrhus hogy áldozza meg néki testedet.

ANDROMACHA

1265 Igy, ládd, igy, Héléna, majd tzélod érheted,
Mert ugy Polyxénát majd örvendezteted;
Hogy frissen öltözzék, könnyen rá veheted,
Halálát előtte mihelyt emlegeted.

POLYXÉNA

1270 A, kedves, Héléna, nékem szád szollása,
Arra mert szivemnek volt egész vágyása,
Hazamba légyen hogy vérem ki folyása,
Már meg van szivemnek egész ujjulása.

1275 Már fel öltözhetem színes köntösömet,
Mert látom, mint kíván Pyrrhus már engemet,
E föld hogy temesse—

HECUBA

Jaj, pogány!

POLYXÉNA

testemet,

ANDROMACHA

Jaj, de szegény anya, talám ájjulál el!
Hogy hagyta, mint bánnak egyetlen egyeddel?
Hécuba, mi lele, Hécuba, ébredj fel,
Vizet, hogy mossuk fel, vizet sietséggel!

1280 Jaj, el most Hécuba, be könnyen alunnál,
Jaj szegény, végképpen most be könnyen hunnál!

POLYXÉNA

It a víz, Hécuba, kely fel, ne aludjál!
Hécuba, Hécuba, mi az?

ANDROMACHA

Pedig hogy még szollál!

HÉCUBA

1285 Jaj, be beteg vagyok, jaj, de Polyxénám,
Jaj nékem, gyümölsöm, jaj, már kit tsokol szám!
S hát még is, Akhilles, nem szünsz meg törni rám,
Soha, jaj, gyötreni engem meg nem szünsz tám?

1290 Mert rég sok gyermekim voltak körülöttem,
Kikre ekkor rendre tsokjaim hintettem,
Miattad azokat, jaj, de mind vesztettem,
És tsak ez egyedül marada mellettem.

1295 Ezt vélem vala, hogy lenne reménységem,
Nyugalmam, gyámolom, segítő mentségem.
Jaj, mindjárt ettől is de foszt ellenségem,
Oh, veled hogy én is nem érhetem végem!

ANDROMACHA

Nints miért, Hécuba, ugy emészd magadat,
Mert temeti Troja földbe Léányadat.
Értünk, értünk szoljad inkább panaszodat,
Nagyob kinra mert mi életünk maradat.

HÉLÉNA

1300 Hát ha tudnád, még rád mi fog következni,
Tudom, még magad is majd fognál könyvezni.

ANDROMACHA

S hogy, hogy, mert mi gonosz fog rám következni,
Melyről én nem tudtam volna értekezni?

HÉLÉNA

1305 A la, hogy fejetekek már sorsra hányattak.
S ki ki kié légyen, már ki kotzkáztattak.

ANDROMACHA

Hogy hogy, ugyan kérlek, engem kinek attak.

HÉLÉNA

Leg előb is téged Pyrhusnak osztottak.

HÉCUBA

Hát ugyan Cassáandra, mond meg, kinek eset.

HÉLÉNA

Cassáandra sors kívül Agamemnoné let.

HÉCUBA

1310 Hát engem is, mond meg, a kotzka kinek tet.

HÉLÉNA

Ulyssesnek, de tsak tzelja kívül vetet.

HÉCUBA

1315 Jaj, jaj, melyik biro volt olyan kegyetlen?
Melyik osztotato volt olyan szemetlen?
E sorsot osztotta, ki oly egyenetlen,
Engem Ulyssesnek hogy vetet, illetlen?

Már látom, hogy rajtam minden veszedelem,
Mert gonoszbul bánnak, mint rabbal én velem,
Oh, szivem emésztő nagy s kinos sérelem,
Jaj, nékem te lészesz mely szörnyü gyötrelem!

1320 Mert látom, Ulysses, hogy már rabod lészek.
Jaj, de szolgálatot néked én hogy tészek?
Mint fiam gyilkossát, kit én olybá vészek,
Oh, hogy inkább mindjárt it el nem enyészek!

1325 Másként már én magam tsak hijában szánom,
Ulysses, az hová tetzik, vigy, nem bánom,
Tsak vigy is, vigy, de ti, fátumim, kívánom,
Tüz, viz, fegyver, halál, jöjjetek utánnom!

1330 A tengerekre is velem el jöjjetek,
Mind addig ellenem kegyetlenkedjete,
Mig egy vagy másképpen minket el vesztete,
Ulyssesen egy kis boszut így tehetek.

1335 Jaj, Istenem, de ez ha lesz is, későre,
Addig leányomnak jó veszély fejére,
S ki foly a lelkemnek gyenge piros vére,
Jaj, né, *ihol* Pyrhus, it jö nem meszzére.

Jövel, Pyrhus, jövel, oh öly meg engemet,
Jövel, engem öly meg, ontsd ki én véretem!
Engem öly meg, én meg váltom gyermekemet.

PYRHUS

Féltre, anya, te is ne késleld kezemet!

1340 Nékem Polyxéna kívül senki se kell.
Jöszte te, Atyámnak hogy áldozalak fel,
Ő is érted holt meg, vész te is érte el!

POLYXÉNA

Jaj, jaj, jaj, Istenek, jaj, hová légyek el!

HÉCUBA

1345 Jaj, jaj, bártsak *erigy*, Istenek ostora!
Ha nem hajtasz semmit a könyörgő szora,
Öly meg leányommal engem is valora,
Engem is el fogad tám Achilles pora.

1350 Oh, kegyetlen, de tsak meg se hallod szomat,
Hurtzolod mint hohér gyenge galambomat?
Jaj, jaj, ki segitti már bádjat tagamat?
Oh, bár tsak láthatnám, mint vész, leányamat!

1355 **Jaj, de mint meg bánám tselekedetemet!**
Miért kérem, ki nem szán, ellenségemet?
Majd ha mégyünk, kérem Téthist, s az engemet
Meg szán, és majd vélek boritya fejemet.

ÖTÖDIK ACTUS

HECUBA

Jaj, jaj, jaj, egyedül árván mint hagyatám,
Egy leányomtól is meg, jaj, hogy fosztatám!
Tsak halálának is hírét nem halhatám!

ANDROMACHA

Jaj, én fiamat is eddig meg ölték tám.

KÖVET

1360 Oh, kin, oh, fájdalom, oh, Istentelenség,
Oh, szörnyü pogányság oh, nagy kegyetlenség!
Ilyet soha eddig tám nem lát ellenség,
Minden szív meg retten ettől, s nem lesz mentség.

1365 Mert ehez hasonlot nem látot soha szem,
Irtozom, midőn kel most is beszéllenem,
De tsak azt se tudom, el hol kel kezdenem,
A tiéden vagy az övén, s rendre mennem.

HÉCUBA

1370 Akár mi rendet tarts, nem sértz meg engemet
Azzal, tsak mond, ne tartsd függőben eszemet,
Mert mindenképpen tsak vesztem gyermekemet,
Fáj, s nékem mindenik emészti szívemet.

KÖVET

1375 Polyxéna Pyrhus által meg öletet,
Astyanáx le a toronybol vettetet,
Mindenik de olyan bátran viseltetet,
Mindenek előtt az hogy tsuda lehetet.

ANDROMACHA

Kérlek, beszély elé rendre mindeneket,
Mint veszték el e két ártatlan kintseket,
Hogy bártsak, mint végbe ment, haljam hireket.

KÖVET

Igy volt hát, ha tudni akarad ezeket:

- 1380 Hagytak a görögök egy tornyot Trojában,
A melynek Priamus álván ablakában,
Belöle a tsatát nézte hajdonában,
S igazgatta onnan folyon mi formában.
- 1385 Ebben vette fel is gyakran Unokáját,
Mutogatná néki hogy az harz tsatáját,
Attya midön hánná gyakran Márs kotzkáját,
S festné görög vérrel villogo szablyályát.
- 1390 E toronyhoz, mely rég Troja disze vala,
Most pedig a rut füst, tűz rutul mutskola,
Mindenfelől a nép s a népség nyargala,
Ugy hogy teméntelen Nép a körül álla.
- 1395 Es kik egy kevéssel hátréb szorulának,
Nézni elől mint hogy mind nem álhatának,
Némelyek tsak lábuj hegyekre állának,
Sokan pedig kik egy, kik másra hágának.
- Es kik ezekről is jól nem nézhetének,
Bár minden fát, falat emberek lepének,
A közeleb lévő hegyekre menének,
Hogy látnák halálát Hector gyermekének.
- 1400 Sőt, hogy meg szorultak ott is utoljára,
Midön egy nem térne sem falra, sem fára,
Mérte tenni azt is, a gonosz próbára,
Hogy hágot Hectornak szent kápolnájára.
- 1405 Így fel gyülvén a nép ennek nézésére,
Osztán Ulysses is érkezik későre,
Kis Astyanáxat vezetvén kényére,
Viszi egyenest a torony tetejére.
- 1410 A hová mihelyt ért fiad serénységgel,
Mintha oda maga ment volna készséggel,
Mindjárt körül nézet mindent szemességgel,
Viselte ot magát olyan keménységgel,
- 1415 Miképpen kölyke az erős oroszlánnak,
Midön keménysége még nints is szájjának,
Adná hogy jeleit ménykő haragjának,
Kemény agyargását mutatja fogának.

Eppen te fiad is aként tselekedet,
Ugy jelentette ki, hogy kitől eredet,
Melyet látván, a nép mind el keseredet,
Ulysses könyve is sőt tám meg eredet.

1420 De még is könyveit fiad meg tartotta,
Sőt, a míg Ulysses, mind Cálchás oktatta,
A Szent Istenekhez szavát fordította,
Maga magát önként ő le hajította.

ANDROMACHA

1425 Jaj, pogány Ulysses, ezt hogy mivelhette?
Mert a Busiris is azt nem tselekette,
Sem a Diomédes próbára nem tette,
Bár ő ember husban lovait étette.

1430 Mert kegyetleneb ő akár mely Scythánál,
Durváb akár milyen fene Colchitánál,
Mely lakik a Pontus végső határánál.
Jaj, már temetetlen teste is ot hogy ál!

KÖVET

1435 Nints mért, hogy oly testet valaki temessen,
Mert le esvén az a kövekre, egészen
Öszve szakadozot s romlot oly erősen,
Hogy el temetni is aztat ne lehessen.

Mert együt tsak nagyobb tagjai hagyattak,
S annak is tsontai mind öszve romlottak,
De a prob tetemi mind szélyel hullottak,
Fő, kéz, láb, azokban velők se marattak.

ANDROMACHA

1440 Jaj, így is, a kintsem, let mássa attyának!

KÖVET

Igy lévén meg dolga Astyanaxának,
Midön egy keveset ott rajta sirnának,
Meg ujjab dologra innen fordulának.

1445 Mivel Achillesnek temető helyére,
Rétéumnak épült mely azon helyére,
Hol az Aegeumnak rug ki tengerére,
Az egész sokaság egyenesen tére.

- 1450 S ott, minthogy az helynek kies sikságára
Nöt egy magos halom Théatrum modjára,
Melyen épült a sir Achilles számára,
Könyebben tért ennek minden látására.
- 1455 Még is minden helyet el fogot egészen,
A mely, midön tudná, a dolog mi lészen,
Arrol ki egy, ki más képpen szokot, tészen,
Ki nevet, ki pedig van sirásra készen.
- S így gyülvén fel a nép itt is a tsudára,
Éppen lakadalmi készület modjára,
Érkezik fáklyákkal Pyrhus utoljára,
Kit követ Héléna nyoszolyo modjára.
- 1460 A néptől, ki vétkét minthogy szégyenlette,
Jövén, szemeit a' földre függesztette,
S Polyxénát kézen fogva úgy vezette,
Őt pedig hátulrol feles nép követte.
- 1465 Kit személye szerint midön meg látának,
Mindenek ily gonosz szerentsétől szánnak,
S átkozzák szemtelen dolgát Héléának,
Miatta kel veszni hogy Polyxénának.
- 1470 Mert a mellett forgot hogy ily szerentsében,
S volt hogy életének gyenge idejében,
Volt igen deli is ékes *termében*,
S oly szép, mint a kit szült Vénus személyében.
- 1475 Ily személyt ily sorsban hát hogy el nézének,
Kik egy, kik más képen érte törödének.
Ki idejét szánnya, ki dolgát ügyének,
Leg töb fájlaloja még is szépségének.
- De sok szánoinak mi hasznát veheti?
Senki az haláltol mert meg nem mentheti.
Attya sir halmára fel Pyrhus vezeti,
S nyomában, *ártatlan*, mindenüt követi.
- 1480 Magát e gyenge szüz még nem is vontatta,
Bátran Pyrhus nyomát mindenüt tartotta,
A sir tetéjére még Pyrhus állatta,
S ott is rá egyenest szemét fordította.

1470 termében. [Az értelem és a szótagszám miatt
jav.]

1479 ártatlan. [Értelemszerűleg jav.]

A MŰ ADATAI

A marosvásárhelyi születésű Szigeti Gyula Mihály (1759—1837), előbb marosvásárhelyi, majd székelyudvarhelyi tanárnak a székelyudvarhelyi tudományos könyvtárban több mint 40 kötetre terjedő kéziratos gyűjteménye van. (HERMANN Gusztáv „Az ifjúság elméjét akarván világitani” Szigeti Gyula Mihály iskoladrámái. Korunk 1974. 121.) A XXIII. kötet latin chriákat, oratiókat, Phaedrus meséinek hexameterekben való átdolgozását, Marosvásárhely leírását, Szigeti latin életrajzát és egyéb latin nyelvű jegyzeteket tartalmaz. (BERNÁTH, 1902. 33.) Ennek a kötetnek a végéről közölte Bernáth a protestáns iskoladráma kiadványában *Komédia és Tragédia* címmel kötetünkben a jelen szám alatt újra kiadott darabot (BERNÁTH, 1903. 301—359.)

A XXIII. kötetben csak 1775-ös és 1777-es írások olvashatók, melyeket „partim sua, partim aliena” kézzel írt, illetőleg másolatot le Szigeti. A dráma nem Szigeti keze írása.

A darab a végén csonka. Polixena feláldozásának elbeszélése közben megszakad a szöveg.

A SZERZŐ

A Szigeti-féle gyűjteményben hiányzik az iskoladráma címét és feltételezhetően a szerzőre, az előadásra, a szereplőkre vonatkozólag felvilágosítást szolgáló levél. A szerzőt nem ismerjük, csak a másolatot Szigetiről vannak adataink. Fogarasi Sámuel pocsfalvi református prédikátor (1770—1830) *Önéletírásában* (kiad. JUHÁSZ István, Fogarasi Sámuel: Marosvásárhely és Göttinga. Önéletírás (1770—1799). Bukarest 1974) beszél arról, hogy Marosvásárhelyen Szigeti játszott a kollégiumi előadásokban. „Comœdiákat játszódtak régen kolegyumbeliék. én is Gyermek koromba emlékszem egyre, midőn a Praeceptor Szigethy Mihály, Sidonak volt öltözve; játszódtak ekkor benn a Kollegyumba, de a mint hallottam, még régebben a Tzigány Mezőn...

Ez a szerep minden bizonnyal a 27. sz. alatt közölt *Konok pereskedők* Izlot János kalmárjáé volt. Erre az 1780. április 29-én játszott darabra és a következő év áprilisában előadott, kötetünkben a 28. szám alatt kiadott, szintén Nagy Györgytől való *Legények intésére* illik, amit Fogarasi a kollégiumi színjátszás betiltásáról mond: „Mint hogy pedig régen a Kollegyombeli Komediákban ki satyrázták, tsúfolták az Udvarokat, Tanátsot, még a Királyi Táblát is, tehát mintegy 1780 tájatt meg tiltatott a Komoedia... (Vö. JANCsó Elemer, Iskolai színelőadás Marosvásárhelyt 1792-ben. Pásztortűz 1943. 234—235.) Fogarasi 1823-ban írta *Önéletírását*, amikor már nem emlékezett pontosan vissza az évre. Kétségtelen, vallomást tesz azonban arról, hogy Szigeti még kollégiumi praeceptorként is - annál inkább feltételezhető, hogy diákként! - részt vett a kollégiumi színjátszásban.

Később a székelyudvarhelyi iskola filozófiai tanszékének tanáraként „a felvilágosodás nyelvművelő programjával egybehangozón vallja munkáiban a színjátszás rendkívüli szerepét a nyelv ápolásában, kiművelésében” (HERMANN, i. m. 123.). Udvarhelyen diákszínpadot állított fel, drámákat fordított és írt. „Átdolgozott és eredeti darabjai melyekkel sajnos, a szakirodalom behatóan még nem foglalkozott — a francia felvilágosodás eszméinek a hatását tükrözik” (JANCsó Elemér, A magyar irodalom a felvilágosodás korában. Bukarest 1969. 301.).

1801-ben a székelyudvarhelyi iskolai színjátszást Szigeti Dugonics *Arany perecek* színpadra alkalmazott változatával, a *Matskási Júliával* indítja el. 1802-ben németből magyarra fordítja *A Szegénység és a szeretet*, 1803-ban a *Mellyik már a nagyobb Sido* c. darabokat. A *Szászsorszép* című vígjátékon kívül más címtelen darabot és egyéb magyarított színműveket is őriznek kéziratai. (BERNÁTH, i. m. 1902. 30—32; HERMANN, i. m. 123.)

Szigetinek ez a színműirői, fordítói és színjátszói tevékenysége mutatja, hogy az iskolai színjátszás nem ért véget a hivatásos színészet létrejöttével. Másrészt azonban a fentebb említett darabok nem megszokott iskoladrámák; Szigeti „nem az iskoladrámák hagyományát folytatta, hanem a világi színműirodalom új alkotásait karolta fel” (HERMANN, i. m. 123.).

FORRÁS

A két részből összeszerkesztett játék „komédia” felét a thébai szifnusz témakör szolgáltatta. Komédiának a cselekmény szerencsés végső kimenetele miatt minősíthető, továbbá a cigány próbálkozásának komikus elemeket is tartalmazó jellegénél fogva. A cigány, a felesége és a fia közti jelenet mintegy közjátékszerepet tölt be az előadásban. A nyelvi komikum jó eszközét alkalmazta az ismeretlen szerző a cigányasszony és a purdjéja

közt folyó beszédben. Ez a jelenet mindenképpen magyar találmány a játékban, erdélyi emberé, minthogy a cigányok nyelve erdélyi tájszólás. A Szfinx találós meséinek nagyobb része valószínűleg irott forrásra megy vissza, bár a vásárra tartó „thespiabeli hazafiú” olyan dolgokat akar vásárolni, melyek a cselédembernek hasznosak, de falujukban kétáron kaphatók. A következő szolga szereplő is falura menne, hogy ott keresse kenyérét. Ezek a mindennapi életből elcseszt figurák.

Nem valószínű, hogy a játék hosszabb, tragédia felét a magyar darab írója szedte össze klasszikus forrásokból, elsősorban Euripidész tragédiáiból (*Trójai nők*, *Hekabé* és *Andromakhé*). Mind a mondai anyag gazdagságában és pontosságában, mind annak igényes drámai feldolgozásában a tragédia kiemelkedik a szokványos magyarországi iskoladrámák közül. A tragédia forrására azonban ez ideig nem sikerült rábukkannunk.

ELŐADÁS

A darab előadásának idejéről, helyéről kézzelfogható bizonyítékaink nincsenek. 1775—1777 között másolták a kéziratba. Feltételezhető, hogy ebben az idő tájban került bemutatásra. HERMANN Gusztáv szerint a dráma jóval korábban keletkezett, mint amikor lemásolták (i. m. 123). Valószínű, hogy a *Komédia és tragédia* a marosvásárhelyi kollégiumban többektől emlegetett színjátszói szokás egyik dokumentuma az 1770-es évekből, még ha a darab valóban előbb íródott is.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Minthogy az eredeti kéziratához nem jutottunk hozzá, kiadásunk szövegét Bernáth publikációja nyomán adjuk. Bernáth a szöveget lapalji jegyzetei szerint néhány helyen kijavította. Javításait általában elfogadtuk. Az eredeti írásra ilyenkor is és abban a néhány esetben is, amikor Bernáthon túlmenőleg változtattunk a szövegen, lapalji jegyzetben utaltunk.

Kétségtelen, hogy a komédiát és a tragédiát egyszerre mutatták be. Bernáth kiadásában folyamatosan számozta a sorokat. Mivel azonban tulajdonképpen mégis két darab előadása történt egy és ugyanazon alkalommal, a címben is kifejezett két műfajé, kiadásunkban külön-külön sorszámoztuk az előadás két részét.

A szerepneveket egységesítettük. Megtartottuk, illetőleg visszaállítottuk a kéziratban (kiadásban!) az első előfordulásukkor használt alakot, így pl. a HOSPES helyett A HAZAFIÚT (I/125., I/131. sor) alkalmaztuk; a TZIGÁNY előtt mindig kitettük a névelőt stb. A szerepnevekben való kiigazításokra a lapalji jegyzetben hivatkoztunk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK AZ I. RÉSZHEZ

1—12 A sorok magyarul: Üdvöz légy, ünneplő sereg, jobb időkre méltó nép, ama tisztségeid miatt, melyeket ellátsz! Légy üdvözölve, fogadd el a babérkoszorús isten nevében a jóakarató köszöntést, melyet én közvetítek! Fogadd a vígság istenével nemcsak a Magisternek a köszöntéseit, hanem a műzsákkal együtt ide saját akaratából érkező istent. Ugyanis a bölcs Helikon elhagyása után Apollón erre a helyre hozza ünnepélyesen a műzsákat. A műzsák az emberek különféle alakjaira formálva magukat, nektek szinlelt beszédek adnak elő. Kéri, hogy jámbor türelemmel figyeljetek rájuk, ne tagadjátok meg ezt tőlük, ha kemény kötelesség is ez nektek.

22 *mustra* — szemle

38 *ki járó helyére* — a város kapujába

45 *postáját* — hírvivőjét

73 *Thaumantistól* — a szótagszámra való ügyelés is szerepet játszhatott, hogy *Thaumas*nak a birtokos esete került ide. (Az *au* diftongus egy szótagnak számít!).

79 *mítsa* — micsoda

93—94 A sorok arra utalnak, hogy a Szfinx bosszút akar állni azért, hogy Hercules megölte anyjának több (szörny)szülöttét, mint pl. a némeai oroszlánt, a lernai hidrát stb.

132 *furt* — el, tovább innét

155 *helyén* — a.m. híján

153—160 A sorok nem az álomról való mesét tartalmazzák, ezt a 137—140. sorokban mondta al a Szfinx; a tájékoztató megjegyzés oda való.

181 *Lajus* — Laiosz nem a veje volt Kreónnak; Laiosz felesége Iokaszté a testvére és nem a lánya volt Kreónnak.

241 *Lajus* (Laiosz) Kreón előtt volt a király.

267 *állatozott* — lett

274 *látso* — jó

280 *tsávék* — csávók, azaz cigánygyerekek, emberek

285 *Gulé* — kedvesem

286 *Szoszkéré* — minnek

287 *áts* — állj meg

290 *more lelkiem* — lelkiem

291 *Baho* — ?

296 *purdimot* — purdémát, a gyerekeimet

299 *gysá* — menj

300 *mori* — én (fiam)

306 *verót* — kalapácsot

313 *Gulé déj* — édesanyám, kedves anyám

315 *Szobin muro* — ? (A *muro* az első személyű birtokos névmás. A *szobin* esetleg rossz olvasat (másolat) szohin = szo hin helyett: mi van, lelkiem?)

318 *Apám kodé Sphingosz* — apámat az a Szfínx

319 *szopéneszte marel tut gulé dél* — *szo pénesz te marel tut gulé dél* = jaj, mit mondasz? Verjen meg a jó Isten!

320 *muro gulorum* — *mulo gulo rom* = kedves uram

321 *gulé Székolesztro* — *gulé széko lesztro* = az övé lesz a királyság

323 *pipogyi oda visz* - a szegény, odavisz (odavész)

325—326 *dádé, te ne madarász tut dellé || Szo Sphingosz hadakozsi szár el koléhé - dádé, te ne ma darász tut dellé || Szo Sphingosz hadakoziszárel koléhé* = jaj, te vén ember, nem félsz az Istentől, hogy a Szfínxsz hadakozik veled?

328 *álé* — rajta, eredj

329 *Szotekerél* — *szo te kerél* = mit csináljon? *tsoro moré se roz - tsoro moré serosz* = az árva (szegény) fejem

330 *Jaj, a kanalesztro drágáná rajkorosz* — *Jaj, akana lesztro drágáná rajkorosz* = jaj most az ő drága fiacskájának

373 A műzsák énekének nincs dallamutalása, dallamát nem tudtuk azonosítani.

381—392 Ezeket a sorokat nem énekelhetik a műzsák; hiányzik azonban a szerepnév. Legvalószínűbbnek látszik, hogy egy VITÉZ beszél.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK A II. RÉSZHEZ

53—56 Rhésus, a trójaiakkal szövetséges trák király nem „élhetett” a Tanaisz (Don) vizével. Tanaisz talán a thráciai *Tonzusz* romlott alakja, de ez a folyócska nem jelentős, nem hétégú volt.

102 A sor értelme: Pürrhosznak azon (Tróján) üzött (tett) bosszujáról.

146 *kik létek* — akik lettetek

176 *ekkokat* — ekhokat

296 *Himeni notát* — szerelmi éneket, nászdal

307 *bangalétának* — ostobaságnak, semmisségnek

356 *Argisnak* — elírás lehet Argosz helyett, melynek főhelye Argopolisz volt.

462 *lantala* — lantot pengetett. Arra történik utalás, hogy a haragvó Akhilleusz sátrában lantot pengetett, énekel, mialatt a trójaiak a görögöket szorongatták, már-már a tengerbe szorították.

503 *szugolyék* — zug

512 *mikor tsak volt fráj* — célzás arra, hogy Akhilleuszt az anyja lányruhában tartotta Szkürosz királyának udvarában.

524 *lest vetett* — Párizs lesből nyilazta le Akhilleuszt, mikor az Apollón szentélyénél Polüxénával találkozott.

570 *miért* — egy tagnak ejtendő

694 *a kül* — anélkül (Később is előfordul ugyanígy! A sor értelme: fellobbant harag nélkül gyengébben bánnak vele, ha lehült haragjuk).

745 *mitsa* — a .m. micsoda (Később is előfordul ugyanígy.)

806 *kék* — kellenék

880 A sor hosszabb egy szótaggal; a *de* vagy a *mig* feleslegesnek látszik. Vagy eredetileg *egész* állt az *egészszen* helyett?

973-974 A sorok második fele változatlanul ismétlődik; a másoló vétette el?

994 *Hercules tet sákmánt Trojában* — célzás arra, hogy Hercules elpusztította Tróját; Priamosz és Hészióné kivételével megölte a királyi család tagjait, mert a király nem tartotta meg ígését, hogy feleségül adja hozzá Hészióné.

1022 *nagy Attya* — Laomedon, akinek idejében Apollón és Poszeidon felépítette Trója falait.

1111 *tromf* — éhbetetlen öregember. A következő sorokból arra lehet következtetni, Priamoszról mondja. A más darabok Moriójára emlékeztető szerepben a szolgáló kegyelet nélkül beszél.

1112 *peszeget* — piszeget, siránkozott

1114 *rököljen* — sírjon, böggjön. A szó megismétlése a következő sor végén a másoló vétsége lehet.

1132 *kádiára* — ? Talán kádenciára?

1139 *Urusságot* -- orvosságot

1166 *satt-atok* — sarcotok

1168 *rád nézt* — rád nézve (vö. az 1257. sorral!)

1179 *menyek* — A meny itt egyszerűen a férfirokon feleségét jelenti, hiszen Néreusz pl. Pürrhosznak a dédapja volt.

1200 Egy szótaggal hosszabb sor.

1342 *Ő is érted holt meg* — célzás arra, hogy Parisz akkor nyilatkozta meg Akhilleusz, mikor az titokban találkozott Polüxenével, akit feleségül akart venni.

1429 *Colchitánál* — Kolchisz lakójánál; Kolchisz a Pontus keleti partvidékének a neve volt.

1445 *Rétúmnak* — a másoló tévedése lehet Sigeum helyett. Sigeum hegyfokán temették el Akhilleusz hamvait közös sírba Patroklosz és Antilokhosz hamvaival.

1459 *nyoszolyo modjára* — A nyoszolyó szó itt nem a menyasszony körül segédkező személyt, hanem magát a menyasszonyt jelenti.

27.

NAGY GYÖRGY
KONOK PERESKEDŐK

MAROSVÁSÁRHELY, 1780. ÁPRILIS 29.

[A SZEREPEK:

PROLOGUS	MÁSODIK ASSESSOR
[EPITOME TOTIUS COMOEDIAE]	HARMADIK ASSESSOR
GYERMEK	ÖTÖDIK ASSESSOR
BORI	HATODIK ASSESSOR
ERSOK	HETEDIK ASSESSOR
PANDA	NYOLCADIK ASSESSOR
DOROTIYA	KILENCEDIK ASSESSOR
SOFI	TIZEDIK ASSESSOR
SZÜLE	DEBITOR
PÁLINKÁS	CREDITOR
KAVALLIER	FŐ BIRO
DAMA	SIMON JÁNOS
IZLOT KALMÁR	KETSKÉS
MOMUS	JANITOR
ÁRVAI	HAJDU
PÁLOSI FERENTZ	PERES SÁMUEL
BÁTORI FARKAS	KOBORI TAMÁS
HANZSFURST	TRIBUNUS PLEBIS
SZOLGA BIRO	ORATOR
PASKULJ	CZIGÁNY
ELSŐ ASSESSOR	PROCURATOR TSALAI
NEGYEDIK ASSESSOR	PROCURATOR VAJAI
PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL	ETZETES ANDRÁS
PROCURATOR PELLAKI JOSEF	EPILOGUS]
NATARIUS	

TSEKÉLY COMOEDIA

mellyett Készített a mostani Poëseos Praeceptor, Nagy György.
Anno Domini 1780. mely is producaltatott 29-na Aprillis.

EPISTOLA DEDICATORIA

Scandere mando meos Majorum tecta libellos,
Sed vereor ne sim publicus ipse reus.
Humani generis nolo recludere culpam,
Hoc praestare tamen fabula nostra potest.
Ite mei properate *Domosque*¹ videre parati,
Este libri chari, qui² mihi semper erunt.
Dicite voce mea, ne vos contemnere lectos
Tentent e manibus rejiciantque suis.

AD LECTOREM

Quidquid in his poteris vitii reperire libellis
Oro favore tuo, Lector amice, *tegas*³.
Haec a me non sunt Scripta, ut mihi fama petatur.
Nunquam in *me famae*⁴ dira cupido fuit.
Majorum sed erat mandatum, quisque fatetur,
Ut renovem scriptis nostra theatra meis.
Dum tibi tempus erit, Lector, manus haec tua volvas⁵.
Dum venia facito, perlege scripta, vale.

PROLOGUS

Tiszteség halmának kies tetejére
Szeretett méltóságok, szívünk örömére
Akik vagytok Hazánk nagy ékességére,
Virtustok s nevetek ki terjedt meszére,

5 Tekintetes urak és tiszteletesek,
Felsőbb s alsobb rendek, nekünk mind kedvesek,
Játékunkra jőni kik engedelmesek
Vagytok, légyetek is már figyelmetesek!

1 *Domos que*
2 *charae quae*
3 *tegos*

4 *me famae*
5 *volval*

10 A kies tavasznak el érkezésével
El jött az az idő szép fel tetszésével,
Hogy régentén Róma törvénykezésével
Ne éljen, sem pedig fegyverkezésével.

15 Inkább egy játék a másikkal követte,
Törvényes székekett mely férre tétette,
A Tanáts házakat meg üresítette,
Törvénykezés magát így nem kedveltette.

20 Három Törvény tévő helyek meg vetettek,
Játék néző helyek hármok rendeltettek,
Melyekben nevetést akik gerjesztettek
Nagyobbat, jutalmak mindjár rendeltettek.

Mi is véget vetvén most tanulásunknak,
Fel tetszése indít vidám tavaszunknak,
Hogy újítsuk helyét tsekély játékunknak,
Nem az, hogy hírt, nevet szerezzünk magunknak.

25 Deákul kellene némelyek kedvéért,
Született nyelvünken az aszszony népekért,
Játékunk folytatjuk sokak tetszéseért,
Mert nem jádzunk tsak az értelmesebbekért.

30 Mig azért játékunk ez helyen folytatjuk,
Tsak igen tsekélyül magunkot mu/atjuk,
Jo indulatunkott hozzátok mutatjuk,
Őrvendünk, fületek hogy ha nem untatjuk.

35 Azt az egyett pedig ki kérjük tölletek,
Mikor ollyas dolgok érdeklik fületek,
Melyek meg eshetők, de nem köz veletek,
Beszédünk rosz vért ne indítson bennetek.

EPITOME TOTIUS COMEDIAE

40 Materiánk elsőbb a Kofákról lészen;
Egytől közüllők egy gyermek almát véssen,
Mint hogy tsalogatja, 's ki-ábálást téssen,
A többi fel indul, 's szitkokra van készen.

13 másikkal
15 üresseitette

17 vétettek
30 mutatjuk

Lármájok meg szűnik, beszélnek tsendesen;
Pálinkát vigyázza egy Szüle szemesen,
Tanál a komjánál, és iszik rendesen,
Egy lármát halnak, mind el futnak sebessen.

45 Egy Kavallier 's Dáma egybe találkoznak
Az Izlot Boltjánál, 's egybe szollalkoznak;
Ez vásárfiát kér, melyből szot okoznak,
Egymás természetét szolyák 's pantaloznak.

Izlot János kalmár meg rakott Boltjában
50 Árvai vásárol holminek javában,
Ugy hogy négy száz arany lészen egy summában;
Négyven aran felett lésznek nagy lármában.

Izlot kéri tőlle, Árvai tagadja,
Hogy azzal tartoznék, azért meg sem adja.
55 Haragjában Izlot a Boltját ott hadja.
De mihelyt árulo helyét el haladja,

Két erőss tolvajok rohannak Boltjára;
Keresik, mit kapnak, mennek a Ládára.
Tolvaj kiáltás lesz, és e nagy lármára
60 Békével el tammog mind kettő dolgára.

A Boltos Árvait Perbe tzeitáltatja,
Negyven Arannyokért Táblára hivatja,
Tiz Assessorokkal dolgát meg futtatja,
De magának maga romlását szorgatja.

65 Mert ő Árvaitol rutul meg nyeretik,
'S végre a Hajduktol tömlötzbe tétetik.
Az utánn egy ados ügye fel vétetik,
Birák eleiben attol terjesztetik.

Ámbár nagy interest Péter Pál fizetett,
70 Mellyet tsak nem rutul Huz János tőlle vett,
De mint *hogy* Proicator marka meg kenetett,
Péter igassága hamissá tétetett.

Simon János, aki Ketskésnek hátára
Elebb jokat ütött, mégyen a Táblára.
75 Tiszteket meg bérlí amannak kárára,
Ambár ő komázott, de vagyon hasznára.

80 Koborit keresi Peres jobbágjának;
De mint hogy ereje Documentumának
Nints olly, mint Kobori szép Armálissának,
Azért semmi haszna nints fáradságának.

Nép előljároja a tisztit follytattya,
Fontos beszédével az embert oktatja,
Egy Czigány causáját Táblára juttattya,
Ezzel játékunk is ott végét szakaszttya.

ACTUS PRIMUS

GYERMEK, BORI, ERSOK, PANDA, DOROTTYA, SOFI, SZÜLE, PÁLINKÁS

GYERMEK

85 Árva Gyermekek vagyok. Egyszer meg nőtt az Olt,
Véletlenül kedves Anyám beléje holt.
Az Apám pediglen ma hozzám be jött volt,
Látá, hogy ruhámon számtalan sok a folt,

90 Kőnyörüle rajtam, ada két petákat,
Potaléknak nyujtá hozzá egy sustákat,
Hogy azokkal végyek nádrágot s tizimákat,
Ne legyek oly rongyos, mint látsz más árvákat.

95 De a jó szerentse örömet rám hozza,
Mert egy kegyes ember meg ajándékoza,
Egy öltöző köntöst nékem adakoza,
A rongyosság alol e ként fel oldoza.

100 Igy hát már köntösre nints semmi szükségem,
Melyet Apám adott, meg van a költségem,
Mindjárt el vásállom, van most tehetségem,
Almát, diót vészek, elverem éségem.

BORI

Hozzám jőjj, kis Fiu, nézd az enyém mely szép!
Sehol meg nem rothadt az almám, jó és ép.

ERSOK

Eb szülte f. . . . , olyan mint egy fa kép,
Ki vásárolni jó, mindent magához tép.

105 A számát sem tudja, annyi pénze vagyon,
Attyáról sok maradt, ki pénzes volt nagyon.
Ezer forintokért egy tisztet vert agyon,
Mégis itt szigorog mind heven, mind fagyon.

Pénznek szeretete de igen nagy benne,
110 Egy két krajtzárokért, nem tom, mi is lenne.
Jobb volna pedig, hogy Bábaságra menne,
Ahol kívántatnék, betegeket kenne.

Nekem annyi pénzém ha volna rakásban,
Nem gyönyörködném it Dio vásárlásban,
115 Időmöt tölteném pálinka ívásban,
Vendégeskedésben s effélében másban.

PANDA

Jol szoll, Ersok Aszszony. Eb szülte szipája
Foltnak sem volna jo, oly rongyos szoknyája;
Sok pénzel tele van pedig a ládája,
120 Miatta nem kelhet más szegény almája.

Tegnap is egész nap mind itt szigorgottam,
Tsak egy fél potrát is de nem árulhattam,
A vén szipa miat nem boldogulhattam.
Egész ház-népestől mind étlen maradtam.

125 Mert a mit vásárlók, nékem a szokásom,
Estve abbol lesz egy kis vatsorálásom.
Lelkem tartya bennem tsak az árulásom,
Ha nem volna, sokszor lenne koplalásom.

Nem szánnám késemet benne meg forgatni,
130 A kontyát le tépni, 's haját ki szagatni.
A vásárlokat hogy meri tsalogatni,
Tsuf természetével minket szomorgatni?

DOROTTYA

Pandaszszony, hagyja el, a néki szokása,
Mely miat fejemnek vagyon busulása,
135 Mert immár mindennek az a köz mondása,
Zigányhoz hasonlit kofák kiáltása.

Szégyenlem, meg vallom, én olyan nem vagyok,
Ezért sok bánatim éjjel, nappal nagyok.
Egy kis hideg széltől, igaz, meg nem fagyok,
140 Rám költött motskokat magamon sem hagyok.

BORI

Mit szégyelsz? Bár törnéd egyeben fejedet,
Elsőbb gerendától tisztitnád szemedet!
A más szálkájára ugy vetnéd kezedet,
Hiszem tegnap előtt tsaptak meg tégedet.

145 Ezt kék 'szégyenlened s többeket illyeket,
Ezékért kellettnek hullatni könyveket!
Szépited magadat, holott mindeneket
Nyelveddel felyül mulsz. kik hallják ezeket.

Ott hadd hasonlítson minket cigányokhoz.
150 Kinek amint tetszik, a sátorosokhoz;
Nem illik ez a név hozzánk, árusokhoz,
Inkább, akik minket szapulnak, azokhoz.

El hiszem, irigylik szép mesterségünket,
Azért betsmérelnek ily rutul benünket,
155 Akarnák, ne tudnok folytatni éltünket,
Ha lehetne, szánkból kívennék étünket.

Na 's na, Panda Aszszony, hát kend rám miért zúg?
Egynek is, másnak is rólam fülébe sug,
Ártatlan fejemnek szörnyen ellene rúg,
160 Égetné meg hátát kednek a forró lúg.

Mind reám támadtak, már hová kell lennem!
Ked is, Ersok Aszszony, piszkáلودik bennem,
Nem tudja, ha pénzem van, azt el kell tennem,
Lesz oly idő, mikor jo lesz elő vennem.

165 Hogy a fiam el tart, én abban nem bízom,
Amit ő ád, attol, tudom, meg nem hízom.
Egy Gyermekeket is, eb, én nem Urfizom,
Köntösöm 's asztalom azért nem urizom.

GYERMEK

Még mindjárt vásárlók.

SOFI

170 Ide jőjj, angyalom,
Jobb az enyém, mint az! Azt törni unalom.
Több Diot adok én, még meg is potolom
Annyival, hogy kussmád meg telik, gondolom.

175 Másszor is hozzám jőjj, mindenkor töllem végy,
Édes kis angyalom, nézd meg jól, szemes légy;
Ama vén szipák meg tsalnak, ha oda mégy,
Mert a mit ők adnak, nem jo, 's az is tsak négy.

DOROTTYA

180 Magadot árulod, te lusta bestelen,
Nem árudat! Ezért repsedsz itt szüntelen,
És a vevők után kiábálsz szertelen,
Tábor után való, nem szégyelsz, szemtelen!

Erős vagy, még kapát kezedbe vehetnél,
Nagy erővel járo dolgokat tehetnél,
Kenyérsütő, főző szolgáló lehetnél,
Avagy a mezőre dologra mehetnél.

185 Egy erős katonát megbírnál valóban,
Aki háromszázszor ült már az hajóban,
Mesterségben örülsz ily alávalóban,
Itt süted a makkot mind nyárban, mind hoban.

190 Én, ha ifju volnék, itt nem korhelykedném.
Egyéb mesterségben inkább gyönyörködném,
Ám szegény vagyok, de addig mesterkedném,
Míg valami siros kontzra verekedném.

ERSOK

195 Te tsuf, leptzes szájú, ördögtől származott,
Pluto vitt volna el, mikor hozzánk hozott,
Nézd el, mind gyalázza másét, az átkozott,
El tsalja, ki tóllünk venni szándékozott!

SOFI

200 Hiszem, indebite kell nekem szenvednem,
E kofától meg sem lehet menekednem,
Ezért haragomban tám meg kell epednem,
Vagy nagyobb rosra is szükség vetemednem.

DOROTTYA

Indebite vagy te, lántzos porontsolta!
A vászon táblára ki tettek miolta,
Ilyen motskos rut szot nem hallék azolta,
Let volna Apádnak, mig születnél, holta!

205 Én a jámborságot mindenkor követtem,
Hamissággal soha kenyerem nem ettem,
Akit más szeretett, én is azt szerettem,
Mondja rajtad kül más, ha kinek vétettem.

SOFI

210 Perse, Dorottya Aszszony, kivált hogy korosult,
Kednek a szoknyája keveset porosult.
De ifjúságában ha feje borosult,
Keden az orrhideg gyakran meg bokrosult.

DOROTTYA

215 Perse, vagy te huros, attol is születél,
Rajtam ilyen motskot már kettőt ejtettél,
Még a körmöm közül meg nem menekettél,
De ma szurkot eszel, eddig ha nem ettél.

220 A nemes Kunságból vettem eredetem.
Uri szabadsággal bírt minden nemzetem,
De nem Persiából. Én inkább kérdeztem.
Ki 's mi vagy.

SOFI

Erre hát halja feleletem.

225 Lassan Dorottya nén', én kedtől nem félek,
Valamig testemben mulatoz a lélek,
Magamrol mindenkor oly formán ítéllek,
A kit meg nem bírnék, olyat nem szemlélek.

Denique én keddel miért hurtzolodom?
Ha tsufot tsufolok, magam tsufolodom.
Azzal ki fantum fant, én nem Pantolodom.
A pizok s motsokkal hogy hogy motskolodom?

DOROTTYA

230 Hát még sem fogod meg motskolodo szádod?
Hogy a süly hánya ki mind a két pofádod!
Boritsa meg szégyen neked is ortzádod,
Hajó törésthözó szél fujja sajkádott!

235 Denique vagyok én; *a vagy* te, s a voltál,
A tisztás utaktol sokszor el hajoltál.
Afféle dologgal te sokszor bajoltál,
Melynek mérge miat tsak hogy meg nem holtál.

233 avagy

Ha Biró lehetnék, s azt én meg nyerhetném,
Ha azt a hatalmat magamnak vehetném,
Én az ilyen ifju kofát meg sepretnem,
240 A város határán kívül kergettetném.

De hijában, mert *mind* arra nem mehetnek,
Tudosb Aszszonyok is Papok nem lehetnek,
Nagy hajuk bírakká aként nem tétetnek,
Törvény folytatásra fel nem vétettetnek.

245 Aszszony tsak Aszszony, nem hághat Uraságra,
Meg nyelvesebb is, Procuratorságra,
Én is hát hijában vágyok bíróságra,
Nints mért háritsálják, s néztek magosságra.

ERSOK

Jéjé, Komám aszszony, hogy tud úgy lármázni?
250 Ha így, a kukuban fognak még meg fázni,
A hajdukat tsak most láttam kün pipázni,
A lármára készek ők ide szánkázni.

DOROTTYA

Kezdjünk hát más dolgot! Ot Sofi magában
Had fujja a mérgét, amig egy summaban
255 Meg eped, vagy észszre térvén, nagy bujában
Két felől üstöket tsinál az hajában.

ERSOK

Hadjuk el, no, kérem, ezt a komorságot,
Másokott s minket is mutato rutságot,
Inkább beszélgessünk holmi furtsaságot,
260 Ki tud, mondja elé, valami ujságot.

PANDA

Tudok én egy szépet, tám ked is hallotta,
Aminap egy Aszszony addig tsalogatta
A katonát, miglen magához hivatta,
A Gazdának esett sérelme miatta.
265 Távul levén, utját haza fordította,
Katonát találta házában, s mondotta:
Mit keressz házomban, ördög kotzogatta!
Felettébb erőssen nem is pirongatta.

270 Ámbár meg érdemlé, de még sem álhata
A katona, s kárdját kezében forgatja
Ezzel nem elékszik, Gázdát meg fogatja,
Ártatlanul, szegényt rutul tapogatja.

280 De e mind tsak semmi; oly helyre téteti,
Holott a kis házat őrzi Hajdu Peti,
Porkolábbb szüntelen kívül kerülgeti,
Jaj, szegény gázdának, nyálát sem nyelheti.

DOROTTYA

Szollj igazat, fejed bé törík, itt be tölt.

PANDA

Be, mert ez az ujság nemtsak mesében költ.

DOROTTYA

Szegény, ha szabo volt, a most egyet sem ölt.

PANDA

280 Nem, mert a fog házban el hiszem nem tsőrölt.

Hát ked, Ersok Aszszony, mit hallott másoktól?
Tudom, nem irtozik furtsa ujságoktól.

ERSOK

Most igen gyötretem mert nagy bánatoktól.

PANDA

Mik azok, ha lehet szollani azoktól?

ERSOK

285 Most az aratáskor be fagyott volt az Olt,
A leányom férje jég alá oda holt.
Pedig, oh, mely furtsa termetű ember volt,
Nem érte volna meg ötet sok ezer bolt.

290 E tsak kisseb, fejem nagyobb bu bántotta,
Szegényt anyi dolog akadályoztatta,
Nem érkezet, Urát meg nem sirathatta,
Mely dolog szivemet meg haborította.

269 meg; álhatta [A rím miatt jav.]

BORI

295 Én is mondok egyet. Kétt éles kard nem fér,
Azt mondják, egy tokban, tudom, ked is rá tér,
Egy Aszszony menyével, mert rosz benne a vér,
Haljuk, mit tsináltak, s milyen benne az ér.

300 Jol fel pálinkászták elsőben magokat,
Be vették a borbol egy néhány kortyokat,
Az után egy másra raktak sok motskokat
A földnek nehéz volt tartani azokat.

De *e* mind tsak semmi, üstökbe mentenek,
Fejeken ami volt, mindent le téptenek,
Egész erejeből addig küsköttek,
Zuhe, mind a ketten *a* földre estenek.

305 Itt már a menetske felyül kerekedet,
A szegény öreggel mit nem tselekedet,
Kezeiből addig ki nem menekedett,
Mig egész testéből a vér ki serkedet.

Melyik itt a vétkes?

ERSOK

Az a tsuf menyetske.

BORI

310 Miért?

ERSOK

Anyossánál mert ő kissebbetske.
Hogy így tselekedett a bestelenetske,
Ugy nem tenne az ész nélkül való ketske.

315 Tsak hátrább, a jo meny velem ugy ne tenne,
Hogy engem meg verjen, anynyira nem menne,
Bár jo darabb botott két kezében venne,
Mert ugy bännám vélle, világ tsufja lenne.

BORI

320 Én itt az örögött mondom vétkesebbnek.
Már vén, néki kéne lenni eszesebbnek,
Engednie kéllet volna a kissebbnek,
Nem pediglen tenni magát nyelvesebbnek.

301 De mind [A szótagszám miatt jav.]
304 ketten földre [A szótagszám miatt jav.]

311 Ágyossánál [Értelemszerűleg jav.]
319 kissebbeknek

PANDA

Egyik eb, más kutya ebben a dologban!
Gyakran keresik, mi van az általomban.
Felkék tenni füstre őket egy horogban,
Vagy egy magos fábol messze ki nőtt fogban.

SOFI

325 Komám aszszony, kemed hallotta-e, mint járt
Néhai Ersok?

DOROTTYA

Nem, mondja elebb mindjárt.

SOFI

Pusztá András mester nem tett magának kárt,
Elmátkásította, melyet Ersok rég várt.

Kézfogása vala tegnap a f....nak.

DOROTTYA

330 No, igazán mondják, a válogatosnak
Lutskos vatzkor is jó, de nem az okosnak;
Mert a nem válogat, s tartatik tudosnak.

335 Menyi jó kérői voltak a tsufnak!
Kantzalisták s mások hozzája jártának,
Magos sarku tizimát s egyebet attanak,
Még is a lustától mind meg tsalattanak.

340 Az etzetes korso talált dugójára,
Toldozott foldozott szenyas sák feltjára
Tsuful fognak élni Világ tsudájára,
Melyet ked meg halhat nyilván nem sokára.

Hát azt tudja é ked, hogy Veres Sofia
Magát festi, s néki más két Attya fija,
A nénye s az ötse, Panda és Mária?
Ugy van, meg hidje, ked, hitelt kel adnia!

345 Nem elégszik meg ő azzal a szépséggel,
Melyet a természet ruházta bővséggel,
Azt az oltárt festik vétkes mesterséggel,
A melyek metszettek egész ékességgel.

329 [Az utolsó szóban kipontozás van:] f....nak

336 (tsalattattak) tsalattanak

346 melyet [Értelemszerűleg jav.]

SOFI

350 Ugyan, ugyan? Ugy van no, én nem hallottam.
Meg hiszem ugyan én, mert azt sajdítottam.
Sofi, oh be rut volt, szám rea tátottam
Ma, mikor a tehént tsordába hajtottam.

355 Tsak akkor jött volt ki az ágyos házából,
Olyan volt mintha jött volna ki sirjából,
Egy tsep vért fatsarni egész ortzájából
Nem lehetett volna lankadt pofájából.

360 Olyan volt, hidje el, mint a véren vert tyuk,
Ortzája lyukatos, mint a rostán a lyuk,
Nem tom, mi az oka, egyébbkor ugy látjuk,
Mint a rosa olyan, szánk is reá tátjuk.

SZÜLE

Komám aszszony, torkom, oh, mint meg száradott,
A nyelvem inyemhez szinte fel ragadott,
Tsak egy tseppet kérék Katitol, s nem adott,
Igy meg száradt torkom szárazon maradt.

365 Adjon tsak egy tseppet, a szom szinte eláll,
Torkomban rekedet a meg száradott nyáll,
Oh lelkem, jo komám, nem kell, mint az halál
Vagy mint a fának ded [!] töltöm utat talál.

370 Oh, koma, be jo vagy! Mint a kádba mégyen!
Azt kívánom neked, sok pálinkád légyen,
Minden ember rollad dítséretett tégyen,
Mélto vagy, hogy így fi feleségül végyen.

PÁLINKÁS

Újjön *le, ked*, ide, ked már erőtelen.
El is tölt az idő és egésségtelen.

SZÜLE

375 Az, de mikor iszom, fordulok hirtelen,
Kivált ha kezemben a korso szüntelen.

No ugyan hallottam, meg mondom, halgassa.

PÁLINKÁS

Mondja elő, ked, mig magát mulatgassa.

362 inyemhez [Olvashatatlanul áthúzgált szó fölé írva.]

373 leked
378 mit [Értelemszerűleg jav.]

SZÜLE

380 Etzetes Márisko, eb szülte lutskossa,
Hol emberek vagynak, mind egyben futkossa.

Templomot, piatzát tsupán azért járja,
Szívét sebesíti bánatunknak árja,
Mert ötét szívében senki bénem zárja,
Hogy kontyot fejére tégyen, alig várja.

385 Ezért már bé koslat sok féle helyeket,
Keresi, ha hol lát furtsa legényeket,
Magára tsitsomáz tzifra köntösököt,
Másoknak pénzekkel vásárlott lepleket.

PÁLINKÁS

390 Hát én mit hallottam? Tám ked is hallotta,
A szomszédom tegnap ugyan meg tiltotta,
Leánya ne menjen a tántzba, mondotta,
Ha külömben lészen, páltzáját mutatja.

395 Édes Attya szavát tartotta semminek,
Nagy lakadalmába megyen is Petinek
Mindjárt, huzzad jobban, kiálta Berkinek,
Hogy légyen jókedve a szegény Persinek.

400 No bezzeg, volt dolga, meg is tántzoltatták,
Két erős legények ugyan meg jártották,
A lelket belőlle szinte ki hajtották,
Szoknyája el hullott, oly rutul forgatták.

SZÜLE

Az ifjak megvetik tanátsát Attyoknak,
Meg utálják hasznos intesit Annyoknak,
Ellene rugodnak megtiltott dolgoknak,
Ellenségi, kik jot mondanak, azoknak.

405 Ugy is veszik hasznát, mint magok viselik,
Mindenek nyelveket illy szokra emelik,
Aki miképpen főz, gyomra aként telik,
E szokot mindenek igazaknak lelik.

410 E kevély leány is a tántzba el mégyen,
Anya tanátsát nem hiszi, hogy jo légyen,
Tántzba mégyek, ugymond, ő akár mit tégyen,
Már most fejét érte ottan nem várt szégyen.

415 Itt felejttem magam, de észre sem vettem,
Tám kednek is, koma, unalmára lettem,
Elmégyek, mert még ma tsak háromszor ettem,
Mácsszor is eljövök, kedet meg szerettem.

PANDA

Hát, Dorottyá, kednek volté jo vására?

DOROTTYA

420 Volt, az őrdög vigye Tatár országára!
Az ember itt repsed maga nagy kárára,
Egész nap alig gyűl két három krajtzára.

PANDA

En sem kaptam többet tsak három poltrákat,
Egy véka almájért adék két sustákat,
Mind őszve belőlle kaptam egy petákat,
Nints több, elvesztettem egy néhány dukkákat.

425 Oh, be alávalo a mi mesterségünk,
Nintsen ebben nekünk fél pénz nyereségünk,
Nem gyűlhet belőlle kívánt eleségünk,
Hadjuk el, itt űlni nekünk korhelségünk.

(N. B. Ekkor a sátor fel nyittatik.)

BORI

430 Jajha, Komám Aszszony, valjon mi lehet az?
Nagy lárma a boltban, részeg valami gaz,
Valaki más ellen haragra gyuladoz,
El futok, mert hátha majd őszve rugodoz.

435 Fel szedem árumot, elébb állok vélle,
Könnyen birok vélle, mint hogy nem sok féle,
Haladjunk, mert meg vág fegyvernek az élle,
Ugy hogy ki omolhat valakinek béle.

ERSOK

440 Lassan, komám Aszszony, várjon meg engemet,
Nekem is tám jobb lesz elvinni fejemet,
Mint sem el vesztenem kis nyereségemet,
Vagy meg rugdostatni fájdalmas testemet.

PANDA

Meg hidje, Dorottya, ott rossz dolog vagyon,
Mert osztyák a tántzot, s veszekednek nagyon,
Ki fut valaki, út haragjában agyon.

DOROTTYA

Várjon meg, ne fusson, engem itt ne hagyjon!

PÁLINKÁS

445 Lelkem, de mi dolog? Né, mind itt hagyának,
A vásárosok is mind el szaladának,
Ama hitván Boltra szájakat tátának,
Nints vásár, gügyimbol keveset ivának.

450 De ámbár nintsen most Palinkámnak árra,
A reggel házomnak jöttek ablakára.
Mint a méhek mennek mezők virágára.
Elég volt el adni három kupát mára.

455 Nints miért üljek itt, azért el rakodom,
Fel szedem árumot, haza vakarodom,
Feltúróm kezemet, s neki tsavarodom,
Egy vatsorát főzők, s az uramnak adom.

ACTUS SECUNDUS

Scena prima

KAVALLIER, DAMA, IZLOT JÁNOS boltos

KAVALLIER

Köteles szolgája.

DAMA

Igaz szolgálója.

Tartom szerentsémnek, hogy vagyok látoja.

KAVALLIER

460 Enyém a szerentse, vagyok tsokoloja,
Akinek nem voltam soha utáloja.

DAMA

Köszönöm az urnak nagy alázatosan
Hozzám szivessegét; látom bizonyosan,
Hogy ide utaza, tselekvé okosan,
Vagyon hasznom benne, tudom bizonyosan.

465 Méltoztassék az Ur é boltba bé menni,
Most modja van nékem vásárfiát venni,
Tiz, husz tallérokot, tudom kész le tenni,
Jo emlékezettel én is fogok lenni.

KAVALIER

470 Igen, tám szokása az a Léányoknak,
Hogy ők meg hálálják jo téték másoknak,
Joért jot ígérnek a Kavalléroknak,
De hamar fel rugják, nem hiszek magoknak.

475 A Dámák felettébb nagy tökéletlenek,
Sokat kajibába hamar kerittenek,
Vásárfiát kérnek, melyet ha nyertenek,
Sok Kavallérokat érte le festenek.

480 Ugy mond, nintsen esze. Né, tölle mit tsalék,
Hogy így rá szedhetem, be szerentsés valék,
Illy esztelen Legényt azért puhatalék,
Hogy ajándékjához ne keljen potalék.

Ők ajándékozni nem szoktak másakat,
Ha szerít tehetik meg tsalnak sokakat,
Gyakorolják dusztig nagy ravaszságokat,
Kokáknak nevezni meg lehet azokat.

DAMA

485 Nem tudom, mi okbol nevez ravaszaknak
Az Ur. Meg botsásson, ne mondjon azoknak,
Ne bestelenítse híreket másoknak,
Azt a szép titulust adhatják magaknak.

490 Egy kis Vásárfiát én nem azért kértem,
Hogy adjon, nem kell; nem tudtam, hogy meg sértem,
Magam vásárommal eddig is meg értem,
Hogy magam mulassam, erre azért tértem.

495 Hova kell ravaszabb a kavalléroknál,
Gyakran meg jelennek szegény Leányoknál,
Nem azért, hogy tetszők volnának magoknál,
Hanem tsak hogy töltsék idejek azoknál.

500 Huznak vonnak rajtok, amint tsak tehetik,
Leányok gondolják, személyyek kelletik,
Hogy tsak tsufság légyen, észre nem vehetik,
De ha meg tsalhatyák, fordulnak s nevetik.

Azért ravaszabbnak az Ur mondathatik,
Mert a kitől róka bőre le vonatik,
A rókánál sokkal ravaszbnak tartatik,
Magától az Urtól ez helyben hagyatik.

505 Az Urak egy Dámát ha meg kedvellenek,
Annyira bujják azt, tsudálják mindenek,
Mások tellyességgel épen nem kellenek,
Ha kellettenek is, már semmik lettenek.

510 De é tsak addig tart, mig találnak szebbet,
Vagy ki complementet téssen díszesebbet,
Amozt falba rugják, nyertek kedvesebbet,
Elsőbnél nem tartnak már bestelenebbet.

515 Kliméne, Klitie, példa it lehetnek,
Jó bizonytságot *is* kik eről tehetnek,
Dafné, mind szépségről mais ditsértetnek,
Nagy nemzetekért is méltán betsültetnek.

520 Ezek közül hármot Apollo szeretet,
Kikhez díszes maga viseletet tett,
De Leükothea hogy fel neveltetett,
És a természettől fel ékesittetett,

Klimene Klitie s Dafne már nem szépek,
Leükotheához képest tsak fa képek,
Mert vadnak ő benne szivet fogo lépek,
Apollot rosái hatják, melyek épek.

525 Iot is Jupiter tsak addig szerette,
Mig nem Kalistora szemeit vetette,
De mihelyt meg látta, ugy meg kedvelette,
Hogy meg utálotta szép Iot érette.

514 bizonytságot kik [A szótagszám miatt jav.]

519 Leükothoc

520 természettől (így) fel

522 Leükothoehoz

KAVALLIER

530 Enye, mint harakszom ez hitván Dámára!
Ha úgy van, ha nints is, a mi jó szájára,
Kimondja szívemnek nagy bosszuságára,
Ha fogom, le festem maga tsudájára.

535 Tsak azt nézem éppen, hogy hozzám illetlen,
A rut motskolodás előttem kelletlen,
Különben le raknám őtet kimiletlen,
Hibás természetét nem hagynám festetlen.

540 Elsőbb azt gondoltam, hogy talám tsak komás,
De nézd őtet, azért hogy már Dama, mint más,
Felvan nyalattattva, s köntösse tzitsomás,
Alánk legényekül szemtelen kapál s ás.

Félő, hogyha meg nem fogja motskos száját,
Az híre el járja egész országlását,
Mindhalálíg fogja viselni partáját,
Templom sepregetés poroza ruháját.

545 Elég példát tudok, aki rut nyelvéért
Őrdögnek sem kellett motskos beszédeért.
Későn vette észre, hogy nem termetéért
Kel a Dama, hanem szép viseletéért.

550 Nézze, ez az oka, hogy el hagyatattnak
A Dámák, mi töllünk falba rugattatnak,
Mert rossz természettel bírni találtatnak,
Ennek már ellene semmit nem mondhatnak.

555 Magára támasztam, nekem hogy kellene.
Ki szeretne olyat, ki rugod ellene?
Ez egy Kavallérhoz éppen nem illene,
Iszonyu kárára hogy mást segittene.

Ezek után pedig ajánlom magamat.

DAMA

560 Én is be fordítottam a Boltba utomot,
Nem halasztom tovább el szánt vásáromot,
Pántlikával kéne megkötni karomot.

János Uram, kednek vane jo vására?
E kis pántlikának mi lehet az ára?
Sokat ne mondjon, mert haragít magára.

IZLOT KALMÁR

Husz krajtzárért singe, kis Aszszony számára.

Scena secunda

MOMUS

MOMUS

565 Kelevényes sebet selyem tafotával
Bolonság raggatni aranyos ruhával.
Ugy, mit ember szégyel pirult ortzájával,
Azt be lapítani tzifra portékával.

570 Fekélyes sebb a bűn minden emberekben,
Mezittelen sebet szemlélek ezekben,
Virtusnak tartatik meg is némelyekben,
Azt be lapítani drága köntösökben.

575 A bűn az embernek *mezittelensége*.
Ugy, de a gonosz bűn méltán ellensége,
Mert a miat esett a porba épsége,
Jaj, hát ellensége nekie szépsége.

580 Most selyem, tafota bővön készítettnek,
Aranyal ezüstet megelegyítetnek,
Költsömben kért pénznel ezek megvétetnek,
Kelevényes sebek vellek fedeztetnek.

585 Egy okát, haljátok, gondoltam én ennek,
Ha sellyemből varrat ruhába heppennek,
Talám hamarébb meg tetszenek mindennek,
Kivált, hamég rántzos pofát kennek fennek.

585 Mas okát gondoltam, azt azért mivelik,
Gondolyák, hogy tóllók a bőven kítelik;
Vagy ha az illy köntöst gyakran nem viselik,
A Boltosnak nagy kár, s hasznát nem nevelik.

562 Ekis

564 [A sor előtti szerepnév:] JÁNOS

573 mezittelen sége

577 Mor [Értelemszerűleg jav.]

590 A ki a tükroét is rég fel találta volt,
Nem kár, hogy ez előtt sok idővel meg holt,
Mert káros találmányt ő ekkoron koholt,
Itten is tükroekkel televan ez a Bolt.

595 Hiszem a természet nem azért metszette
Az embert ékesen, s szép állattá tette;
Ne gondoljátok, hogy azzal fel készítette,
Hogy maga magának örüljön felette.

600 Hanem gyönyörködjék hogy más ember benne,
Mindenkor tükörül mások előtt lenne,
Melyből a természet ditséretet venne,
Mivel kész ő, hogy ily remek munkát tenne.

ACTUS TERTIUS

Scena prima

ÁRVAI MIHÁLY ur, KALMÁR IZLOT JÁNOS

ÁRVAI

Jo szerentsét János!

IZLOT KALMÁR

Köteles szolgálja.

ÁRVAI

Vane jo vására, kél é portékája?

IZLOT KALMÁR

Tsak kél, mert szakadoz az ember ruhája,
Vészi, hogy rongyallott ne légyen gunyája.

ÁRVAI

605 Egy kis vásárom van, én is azért jöttem,
Mindenkor, mi kellett, kegyelmedtől vöttem,
Igaz, az árrával adossá is löttem,
Még most is sebembe egy fél pénzt sem töttem.

610 De talám Kontora meg most is vehetek,
Van betsülletem, meg annyit le tehetek,
Kegyelmeddel számot addig nem is vetek,
Ha pénzt szerezhetek, mindent le fizetek.

615 Husz singet Flassernek mérjen a jóvából,
Zöld s karlat posztonak Százat fájnyából,
Jol bé szedek hamar Körmetz arannyából,
Mindenre ki telik abból a summából.

IZLOT KALMÁR

Eb adjon felet is tsak az Ur szovára
A dtam már eleget sok hazugságára.
Egy is, más is tsak jött, s vet az Ur számára,
620 Nem jött még etszer is seminek az ára.

Táplálgatja magát olyan reménységgel,
Hogy ezen két nap lesz aranya bővséggel,
Nem tudom, honnat lesz olyan sietséggel,
Mert bizony küszködik a nagy szegénységgel.

625 Tsak azért is mindjárt jerünk, számat vetünk,
Másként is, *ki tudja*, maholnap életünk.
Vagy az Ur elbuvik, s együtt nem lehetünk,
És a szám vetésre modot nem lelhetünk.

630 Nézze az Ur, egyszer elsőbb, hogy hozzám jött,
Akkor egy öltöző köntösnek valott vött,
Kontora vásárlot, s subscriptiot is tött,
Huszon két aranyal akkor adossá lött.

ÁRVAI

Igaz, az ugy vagyon, helyes számot vetett.

IZLOT KALMÁR

635 No mátszor az urtol egy tseléd küldetett,
E sok portékákat elő is szedettett,
Sokatskát vásárlot, de meg nem fizetett.

Ugyan is akkor husz süveg nád mézet kért.
Attam írásra, mely negyven aranyat ért.
Száz arany kelletik gyöngyért s drága kőért,
640 Hatvan arany ismét két fülön függőért.

Mátszor ismét az Ur maga személyesen
Jött hozzám, s vásárlot mindent bővségesen,
Száz sing tafotát, mely volt festve ékesen,
Ennek harmintz arany árra egyenesen.

645 Mászor mások által egy levelét adja,
Tsak nem esküvéssel melyben azt fogadja,
Péntzt ad, ha az arany százat meg haladja,
Tudom, hogy ezt az Ur maga sem tagadja.

Hítelbe attam az Ur kívánságára,
650 Posztot s egyebet is almorom(!) számára,
Ugy hogy öszveséggel mindennek az ára
Fel megyen száz és nyoltz kőrmőtz aranyára.

Nézze itt van!

ÁRVAI

Ugy van, én vásároltattam,
Hol egy, hol más kellett, mind innen hozattam.

IZLOT KALMÁR

655 Most is, nem régiben száz sing posztot attam,
Az Urnak kezében magának nyujtottam.

Ezért ígért volt is két száz forintokott,
No már együtt teszen négy száz aranyakott.

ÁRVAI

660 Tagadom, nem vettem magam mind azokott,
Ha a posztot vettem, mondj bár rám átkakot.

IZLOT KALMÁR

A negyven aranyam hát ekképen elvész.

ÁRVAI

Hogy veszhetnék az el, mit nem adott a kéz.

IZLOT KALMÁR

Attam, megesküdni most mindjárt vagyok kész,
Ha ugy nints, bár engem hordjon el a szélvész.

ÁRVAI

665 Ne esküdj, nem hiszek az esküvésednek,
Még fele sem igaz minden beszédednek,
Mint a kis kutyának, ugy hiszek hitednek,
Soholt nintsen mássa hitelenségednek.

670 Hogy mindent meg tsalhass, az az akaratod,
Örvendezsz szivedben, mikor megsalhatod
A tudatlan embert, ha hozzád kaphatod,
Meg nem menekedik, míg meg nem ronthatod.

675 Mint amely ördögnek talpa meg égetett,
Szádbo éppen annyi esküvés tétetett,
Esküszöl, hogy portékád jól készítetett,
Hány vásáros tölled reá nem szedetett.

680 Ilyen szokástok van nektek, Boltosoknak,
Valahányon vagytok, minden árusoknak,
Titeket tartani lehet ravaszoknak,
Hitván portékákat jó gyanánt adoknak.

IZLOT KALMÁR

 Láttatik most az ur csak semmit mondani,
 Hiszem, ki mit árul, nem kell azt szollani,
 Sőt maga javára inkább jovallani,
 Ezt meg bizonyítottam, ha tetszik hallani,

685 Maga az Ur, mikor feleségét kérte,
Kapott a szép Dámán, szinte meg holt érte,
Hogy meg tessék, magát felettéb ditsérte,
Pénzét, a mely nem volt, vékaval is mérte.

690 Lehet hát árunkra dicséretett tenni,
De a vevőnek is okosnak kel lenni,
Mi ditsérjük, azért nem kételen venni,
Hol minek az árán nem kell fetyül menni.

ÁRVAI

695 *Ugy van*, holmi mit ér, nem kell felyebb kérni,
Ugy az árusnak is hamissan ditsérni,
Inkább portékája, a mit szokott érni,
Azon túl ne menjen, erre reá kék térni.

IZLOT KALMÁR

700 Ezeket most az ur *itt* mi okból szolja?
Magam viseletem szüntelen motskolja,
A ki fogásokott szüntelen koholja,
Ezzel már ki fizett, talám azt gondolja?

ÁRVAI

Nem szoktam ok nélkül senkit pirongatni,
Felebarátomat magamra untatni,
De hogy kinek hidjek, méltó válogatni,
Nem hagyom magamat mástól megtsalatni.

IZLOT KALMÁR

705 Magát meg tsalatni ne hagyja, nem bánom,
Ami engem illet, én is meg kívánom,
Ha más nékem ados, ő járjon utánnom,
Az urnak nints pénze, rossz ember, nem szánom.

710 Nem is tsuda, hogy nints, a pompa meg észí,
Számptalan bálozás mert azt tselekeszí,
Ámbár millionként pénzt kézéhez veszí,
El fogy a pénz, magát koldussá is teszi.

715 Még is ha valamit jó helyre költene,
Ahol meghálálnák, nyujtani kellene,
Parnassus lakossin s máson segittene,
Ennek nem mondhatna senki is ellene.

720 Ad egy procatornak tíz husz aranyakott,
Aki téssen egy két vakarittásokott,
Musikásnak meg ad hat hét tallérokott,
Tsak Poéták nyelik a száraz kortyokott.

Eleitől fogva máskénté mind így volt?
Homérus Poéta mindenről böltsen szolt,
Ennél jobb verseket senki is nem koholt,
Semmi pénze nem volt még is, mikor megholt.

725 Már illyennek, az Ur ha segítségére
Adakoznék, volna *is* előmentére,
Szolgálna, mondhatom, nagy ditséretére,
Hogy pénze nints, senki nem vetné szemére.

ÁRVAI

730 Akár van, akár nints, semmi bajod vélle,
Nem lehet Erdélynek enyím épen fele.
Igaz, négy joszágom más kezére kele.
Vigyen el Lutzifer szekerének szele!

IZLOT KALMÁR

735 Az Ur el veszésem, tudom, hogy nem szánná,
Akkor örömében süvegét el hánná,
Véletlen halálom akarná; nem bánná,
A negyven aranyat mert más nem kívánná.

Egy szó olyan mint száz, azért is fizessen,
Ha magának nintsen, másoktól keressen!

ÁRVAI

Egy rossz ember engem illy rutul ne fessen!

IZLOT KALMÁR

740 Várjon meg!

ÁRVAI

El mehetsz, varju eltemessen.

Scena secunda

Két tolvallyok, 1-ső BÁTORI FARKAS, 2-dik PÁLOSI FERENTZ

PÁLOSI FERENTZ

Pajtás, van é költség?

BÁTORI FARKAS

Ami volt, el fogyott.
Aminap megfojték hiszem egy Hadnagyott,
A nékem testálva jó summa pénzt hagyott,
De még sints, mert tettem vesztegetést nagyot.

PÁLOSI FERENTZ

745 No, ugyan nékem sints, hát már mit tsináljunk,
Az élet modjára hogy még rá találjunk,
Innen elmenyünk e, vagy it tsak megáljunk?

BÁTORI FARKAS

Itt nem gondolhatom, hogy még ma prédáljunk,

750 Mert akik ez után eddig járkáltak,
Tudom bizonyoson másra fordultanak,
Mivel nem régiben oly hirt hallottanak,
Tolvallyok hogy feles számmal támadtanak.

PÁLOSI FERENTZ

755 Igaz, itt szerentsénk édes kitsi jára,
Hanem valamerre forduljunk prédára,
Mind itt korhelkednünk, avagy nem nagy kár a.

BÁTORI FARKAS

Jer, tsapjunk az Izlot megrakadt Boltjára!

PÁLOSI FERENTZ

Nem bánom, pajtásom, de ha otthon vagyok,
Félő, mint a disznót, a Boltba vér agyon.

BÁTORI FARKAS

760 Aminap fel adék, hallod, egy Hadnagyon,
Tőlle sem félek én ott is olyan nagyon.

Másként Izlott elment a sokadalomba,
Az egy szolgálója öről a malomba,
A vén Apja merült mély déli álomba,
De hogy jobban járjunk, siessünk azomba.

(Be mennek a Boltba)

PÁLOSI FERENTZ

765 Izlot hol szokta volt a pénzét tartani?

BÁTORI FARKAS

Ugy tetszik, e Boltban szogtam vásárlani.
Rá kapunk.

PÁLOSI FERENTZ

A fülem kezde sibongani,
Tsak közel nagy lármát képzelek hallani.

BÁTORI FARKAS

Tolvaly vagy?

PÁLOSI FERENTZ

A vagyok.

BÁTORI FARKAS

770 Hát mit teprenkedel,
Velem a bolt körül mért nem serénykedel?
Ha így, a kezemtől meg nem menekedel,

(És üti:)

Nesze, *ha nem hiszed, ez a tied, ted el.*

PÁLOSI FERENTZ

775 Hé, köember vagy te, pajtás, amint látom,
Meg vallo, erőssen fájdolgal az hátom,
Többé effélére a számot sem tátom.

BÁTORI FARKAS

Légy ember, az őrdög sem bánt ugy, barátom.

780 Rajta, katonáson vágd fel a ládákat,
Én is itt fel verem a fiokotskákot,
Hadd, el kaptam én már vagy két tarisznyákott,
S még hat aprobb izmos teli zatskokákot.

PÁLOSI FERENTZ

Elég biz a, pajtás, ezzel el mehetünk,
Mán tul már mindenre bővebben költhetünk,
Még is uri modon holtig megélhetünk,
Menyünk is, meg fognak, mert attol félhetünk.

BÁTORI FARKAS

785 Nem megmondottam é néked a mondóját,
Nem érzed é most is ütlékem ormoját?

PÁLOSI FERENTZ

Nem bánom, vigyük el a drágább posztoját,
Borostol huzzuk ki régeni hordóját.

BÁTORI FARKAS

790 Ha jól meg ehez, több falatott ehetsz,
Lassabban, ne siess, talám tovább mehetsz,
Oly félénk nyul szívű, tsudáalom, hogy lehetsz!

PÁLOSI FERENTZ

Meg látom, meg látom, majd te is mit tehetsz.

BÁTORI FARKAS

795 Ne fély a vakságtol, a mig látsz engemet,
Ígérem mindenben kész segedelmemet,
Kiontom éretted piroslo véremet,
Légy bátor, mig birom mind a két kezemet.

800 Kétszer hat, ugy tudom, tizenkettőt tészem,
Itt van annyi zatskó pénzel teli készen,
Négye a zatskoknak a főfő pénz léssen.
Négye nyereségből eredetet véssen.

Négye pedig hamis keresetéből gyült,
Arannyá a Mammon töredékjébe sült,
Melyet sok esküvés s az ugy segilyen szült.

PÁLOSI FERENTZ

Jaj, dobogást hallok, testem egészen hült.

HANZSFURST

805 Jaj, az Izlot uram szép boltját fel verték,
Annak vas zárait, látom, le tekerték,
Pénzét mindenünnet, ami volt, ki merték,
Tám a vén Apját is, szegényt agyon verték.

Tolvalyj! Tolvaj! Fogd meg!

PÁLOSI FERENTZ

810 Hej, pajtás, fussunk el,
Mert ha nem, pénteken ketten akasztanak fel!

BÁTORI FARKAS

Kapjad a négy zatskot!

PÁLOSI FERENTZ

Kapd fel, ha neked kell.

BÁTORI FARKAS

No, eb után Kurta, én el futok ezzel.

(A tolvaj kiáltásra későn érkezvén az hajduk így morgolodnak.)

HANZSFURST

815 Most kell idejönni? Hántson meg a medve,
Hogy szemlélnélek holnap meg meredve!
Már késő! Ám meg jött a Tolvajok kedve,
Edig fáradt lábuk futásnak eredve.

Tiis tsak nevettek, ha tolvalyt kiálttok,
 Nem mentek utánnok, még is mit tsináltok,
Ti, ti, akik amott bávoszkodva áltok,
 Ma holnap mind léztek törvénybe tzitáltok. Ha ha ha.

Scena tertia

IZLOT KALMÁR, ÁRVAI MIHÁLY ur, SZOLGA BIRÓ, NUMA PÁSKULY, az
 Árvai embere, két prokuratorok, 1. PELLAKI SÁMUEL, 2. PELLAKI JÓZSEF,
 NOTARIUS DEÁK Sámuel, 10 TABULAE ASSESSORES: 1. Aki fő biró is, 2. Boros
 János, 3. Kegyes Mihály, 4. Léhai Márton, 5. Burján Balás, 6. Ezzetes András, 7.
 Ember György, 8. Gondos Sándor, 9. Hamar Pál, 10. Szél Péter MOMUS.

IZLOT KALMÁR
 Szolga Biro Uram?

SZOLGA BIRO
 Mit tetszik mondani?
 Mi baja, és mit kel most igazítani?

IZLOT KALMÁR
 Az Urat nem tzéloom sokkal fárasztani,
 A dolog ebben áll, tessék meg hallani.

825 Árvai Mihály ur Boltombol sokat vett,
 Egyébb portékáért hiszem megfizetett,
 Posztoárrat, negyven aranyat le nem tett,
 Az urat már mostan busítnom kellett.

830 Azért, amint tartja az Ur tiszte épen,
 Admoneálja az irt Urat a képen,
 Tizenött nap alatt ha pénzt nem hoz szépen,
 Törvényen meg fogom, mint pintyét a lépen.

SZOLGA BIRO (*Admonicio*)
 Amaz híres nemes Suhal vármegyében
 Lako Izlot János e nap fel jötében,
 835 Nem jo vármegyének tsak az közepében
 Lakozo Árvai Mihály ur képében.

840 Kegyelmedet, Pásculyt, az irt Ur emberét
 Mostan keresteti, lelvén ennek szerétt,
 Hivatalom szerint töttem, s János perét
 Hírré tesztem, halyuk a dolognak erét.

Egyszer is másszor is a János Boltjában,
Árvai holminek vásárlot javában,
Pénzt egyszer sem adott, iratta listában,
Már két ezer forint vagyon egy summában.

845 Vagy száz sing posztónak az árrát tagadja.
Azt mondja nem vette, árrát meg sem adja.
Az írt árus Ember de kárát nem hadja,
Inkább a nagy Tengert lábbal tul haladja.

850 Egyébnek az árrát talán le fizette,
Izlot Jánost abban meg elégitette.
De száz sing posztónak árrát le nem tette,
Holott nyilván vagyon, hogy Jánostól vette.

855 Azért én általom Admonióltatja
Kedet az ur helyet, és tanátsoltatja,
A negyven Arannyát *ha bé* nem juttatja
Tizen ött nap alatt, Törvénybe hivatja.

860 Az írt árus ember kíván igazságott,
Mit a törvény ítél, s utál hamisságott;
De nem szenvedheti é nagy álnokságott,
Erről tudosítsa ked az Uraságott.

PASKULJ (*corrupte ut valachus*)

Érttem, hallom. Mindjárt az én Urhoz megyek,
Erről a dolgról hogy neki hirt tegyek,
De hogy enyim Urnak én jó ember legyek,
Meg kell, hogy az Urtol erről írás végyek.

865 Emellet kívánnya, én az Ur képében,
János jól forgodja egész erejében,
Ha ő nem mutatja jussa levelében,
Pénze sok, nem kevés, tégye erszényében.

870 Uram, minket János megadmoniólta,
Ha patru zets gálbin hamar nem tsinálta,
Tiz si ott napja pénzt János nem találta,
Rosz dolog ő nekünk mindjárt meg tsinálta.

Tiis csak nevettek, ha tolvallyt kiálttok,
 Nem mentek utánnok, még is mit tsináltok,
Ti, ti, akik amott bávoszkodva áltok,
 Ma holnap mind léztek törvénybe tztáltok. Ha ha ha.

Scena tertia

IZLOT KALMÁR, ÁRVAI MIHÁLY ur, SZOLGA BIRÓ, NUMA PÁSKULY, az
 Árvai embere, két prokuratorok, 1. PELLAKI SÁMUEL, 2. PELLAKI JÓZSEF,
 NOTARIUS DEÁK Sámuel, 10 TABULAE ASSESSORES: 1. Aki fő biró is, 2. Boros
 János, 3. Kegyes Mihály, 4. Léhai Márton, 5. Burján Balás, 6. Etzetes András, 7.
 Ember György, 8. Gondos Sándor, 9. Hamar Pál, 10. Szél Péter MOMUS.

IZLOT KALMÁR
 Szolga Biro Uram?

SZOLGA BIRO
 Mit tetszik mondani?
 Mi baja, és mit kel most igazítani?

IZLOT KALMÁR
 Az Urat nem tzélom sokkal fárasztani,
 A dolog ebben áll, tessék meg hallani.

825 Árvai Mihály ur Boltombol sokat vett,
 Egyébb portékáért hiszem megfizetett,
 Posztoárrat, negyven aranyat le nem tett,
 Az urat már mostan busítnom kellett.

830 Azért, amint tartja az Ur tiszte épen,
 Admoneálja az irt Urat a képen,
 Tizenött nap alatt ha pénzt nem hoz szépen,
 Törvényen meg fogom, mint pintyét a lépen.

SZOLGA BIRO (*Admonicio*)
 Amaz híres nemes Suhal vármegyében
 Lako Izlot János e nap fel jötében,
 835 Nem jo vármegyének tsak az közepében
 Lakozo Árvai Mihály ur képében.

840 Kegyelmedet, Pásculyt, az irt Ur emberét
 Mostan keresteti, lelvén ennek szerétt,
 Hivatalom szerint töttem, s János perét
 Hírré teszem, halyuk a dolognak erét.

Egyszer is másszor is a János Boltjában,
Árvai holminek vásárlot javában,
Pénzt egyszer sem adott, iratta listában,
Már két ezer forint vagyon egy summában.

845 Vagy száz sing posztónak az árrát tagadja.
Azt mondja nem vette, árrát meg sem adja.
Az írt árus Ember de kárát nem hadja,
Inkább a nagy Tengert lábbal tul haladja.

850 Egyébnek az árrát talán le fizette,
Izlot Jánost abban meg elégítette.
De száz sing posztónak árrát le nem tette,
Holott nyilván vagyon, hogy Jánostól vette.

855 Azért én általom Admonióltatja
Kedet az ur helyet, és tanátsoltatja,
A negyven Arannyát *ha bé* nem juttatja
Tizen ött nap alatt, Törvénybe hivatja.

860 Az írt árus ember kíván igazságott,
Mit a törvény ítél, s utál hamisságott;
De nem szenvedheti é nagy álnokságott,
Erről tudosítsa ked az Uraságott.

PASKULJ (*corrupte ut valachus*)

Érttem, hallom. Mindjárt az én Urhoz megyek,
Erről a dolgról hogy neki hírt tegyek,
De hogy enyim Urnak én jó ember legyek,
Meg kell, hogy az Urto! erről írás végyek.

865 Emellet kívánnya, én az Ur képében,
János jól forgodja egész erejében,
Ha ő nem mutatja jussa levelében,
Pénze sok, nem kevés, tégye erszényében.

870 Uram, minket János megadmoniólta,
Ha patru zets gálbin hamar nem tsinálta,
Tiz si ott napja pénzt János nem találta,
Rosz dolog ő nekünk mindjárt meg tsinálta.

ÁRVAI

875 Hadel, Pásculj, ott had rugodjék ellenem,
Szégyennek tartanám tőlle félemlenem,
A kutya ugatást el kell felejtennem,
Magam minden fityre nem kell epsztenem.

Ujjat huzok vélle, a mig tsak tehetem,
A negyven arannyat könnyen ki nem vetem.
880 Ha perrel, a Törvényt addig terjesztetem,
Mig mindenből ki fogy, s a jukba tétetem.

IZLOT KALMÁR

El tölt már az idő, még meg nem fizetett,
Árvai Mihály Ur engemet meg vetett,
Fáradságot, látom, az Ur hiljában tett,
Mennyen el még egyszer, ha nem terheltezt.
885 A parontsolatot fogja serénységgel,
Ennek erejével kívántato véggel,
Executiora tett kötelességgel,
És certifiályja Mihályt sietségel.

SZOLGA BIRO

890 Amaz híres Nemes Soholt vármegyében
Lako Izlot János e nap fel jötében,
Nem jo Vármegyének tsak a közepében,
Lakozo Arvai Mihály Ur képében,

Kegyelmednek, Paskulj, azt adja tudtára,
Ez előtt kevással tudositására
895 Volt az, hogy a negyven arany summájára
Gondja légyen, vigye Izlotnak számára.

De mind ez ideig tsak abban maradott,
Ki fizettette mind eddig haladott,
900 Fel tet szándékában hijában fáradott,
Egy parontsolatot im, kezembe adott.

Certificáltatja ennek erejével
Árvai Mihályt, mely légyen már hírével,
Ez után nyoltz napok szép el telésével
Executiot hoz készült fegyverével.

905 Azért fogságának színén légyen készen,
Akkor elégedést Izlot János vésszen,
Minden engedelmet s tréfát félre tésszen,
Azt követi épen, amit illő lésszen.

IZLOT KALMÁR

910 Immár a nyoltz napok szintén el töltenek,
Négy executorok énnékem kellenek,
Rendeljen a Tábla, kik véllem jőjjenek,
Árvai Mihályon kik probát tégyenek.

ELSŐ ASSESSOR

915 Négyet ki választunk erre a munkára,
Lehait, Szél Pétert ked kívánságára,
Hamar Pált, Etzetest, kik jok a probára,
Vigye el Árvai Mihály joszágára.

(Executiora mennek, akik közül a negyedik Assessor szol.)

NEGYEDIK ASSESSOR

No, Pasculy, el jöttünk Urad joszágára,
Hogy mindjárt foglaljunk Izlotnak számára.
Hát be botsáttaszé erre a munkára?

PASCULJ

920 No nem, én repellál, tsak forduly dolgára.

Uram az a Görög sok ember el hozta,
Mint a farkas ugy jött a dráku átkozta,
Dare jo nu lászát, szinte rá botozta,
Mert uram joszága meg akarta fozta.

ÁRVAI

925 Azt jol tselekedted, nints mit keressenek!
Rám mint egy tolvalyra hát miért jöttenek?
Hogy feltett szándéki jo végre menyenek,
Sárga aranyai bár bőven légyenek?

IZLOT KALMÁR

930 Tekintetes Uram, e parontsolattal
Menyen el, kérdje meg, milyen gondolattal
Volt Árvai, mikor repellált egy Boltal,
Reménységét toldja haszontalan foltal.

SZOLGA BIRO

Amaz hires, Nemes, sokszor neveztetett
Sohott vármegyében burokban született
935 Izlott János farkas tejjel neveltetett,
Általam tégedet Páskulj kerestetett.

Aminap mikoron emberek jöttek,
Hogy megelégedést Izlotnak végyenek,
940 Kelmed repellálván, bé nem mehettek,
Kednek fáradsági hijába lettenek.

Már most kegyelmednek azt adja tudtára,
Nyoltz napok el mulva, jöjjön a Táblára,
Adja okát akkor, s vigyázzon magára,
Miért nem ereszté maga Udvarára.

PASKULJ

945 Uram, az a Görög ismét meg mondotta,
Hogy én a sok ember bennem botsátotta,
Ked mennyen, a Tábla roszt megsínáltotta.

ÁRVAI

Had el, had rugodjék a kutya folytotta!

950 Mostani bajaim, igaz, hogy kevesek,
De mivel Törvényben nyernek a szemesek,
Kivált, még e mellett ha igen pénzsek,
Procuratort azért elmegyek, keresek.

IZLOT KALMÁR

Tekintetes Uram, halja kérésemet,
Árvai Mihály Ur tagadja pénzemet,
955 Válalja ellene indított peremet,
Izlot János vagyok, ha kérdi nevemet.

Az Urnak ajálom levelim kezére,
Magamat s causámot nagy böltességére,
960 Folytassa, mint legjobb, szívem öröme,
Hogy dolgom ne légyen fejem sértésére.

Imhol az causámnak ki folytatásáért
Adok két aranyat az Ur munkájáért,
Meg ennek felette jó indulatjáért,
Háladatos leszek tett szolgálatjáért.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

965 Ne fély, fel válalom, hallom már ügyedet,
Amint legjobban lesz, folytatom peredet
Nyilván vissza nyered Mihálytól pénzedet,
Hogy én hozzám jöttél, dítsérlek tégedet.

ÁRVAI (azon procuratorhoz)

970 Szolgája az Urnak, im az urhoz jöttem,
Halja meg, mi okon utat ide töttem,
Izlotnak Boltjából egyet s mást is vöttem,
Igaz, hogy mindenkor adossa is löttem.

975 De egykor az után ötet ki fizettem,
Többet kíván rajtam, mintsem vétettettem,
Az ördög vigye el, soha nem szerettem,
Negyven aranyakért perbe idéztettem.

980 Kérem igen szépen, folytassa peremet,
Hogy el ne veszesszem azt az kis pénzemet,
Kezében ajánlom minden leveletem,
Hajtsa is jó végre, mint leg jobb ügyemet.

Im, adok az Urnak most négy aranyakat,
Tegye el, s költhesse békével azokott,
Érttem midőn tézsen fáradozásokott,
Ha szerentsés léssen, adok még sokakott.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

985 Munkás lések híven az Urnak dolgában,
Amit véghez vinni lehet illy munkában,
Éjjet napot egyé teszek jo formában,
Meg nyerem, reméllem, Jánost egy summában.

IZLOT KALMÁR

990 Még egyszer az Urhoz intéztem utamat,
Im, itt van, el hoztam jo igasságomat,
Ebből meg értheti a kívánságomat,
Tudom, meg itéllik helyyesen jusomat.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

995 Bizony, Izlott Uram, már nem valóhatom,
Kegyelmed causáját nem is folytathatom,
Mert más sok dolgokban nagyon foglaltatom,
Hanem azt, mi tévő légyen, meg mutatom.

969 [A sor előtti szerepnév:] ÁRVAI UR
975 vigyel

976 intéztetem
986 munkával [A rím miatt jav.]

1000 Mennyen az Ötsémhez, hagyjon el másokott,
Igen szemes ember, tud kifogásokott,
Ha bíznak óréá akár mely dolgokott,
Serényen folytatja, s megnyeri azokat.

Tudom, hogy valólja, s serényen folytatja,
Ked is nagy örömét dolgának várhatja,
Kivált e levelem ha hozzá juttatja,
Fogja és vigye el, lész nagy foganatja.

IZLOT KALMÁR

1005 Én az Urhoz jőni kéntelenítettem,
Testvér Bátyától is ideküldtettem,
Árvai Ur ellen most én Actor lettem,
Folytassa ügyemet, melyet gerjesztettem.

1010 Im, az Urnak szántam szép két arannyomott,
Levélben elhoztam az igazságomot,
Továbbá hogy ide intéztem utamat,
E tzedulátskával hozám el magamot.

1015 Tessék megolvasni! Lássá mi van benne!
Oh, vajha nekem is örömömre lenne,
Szegény fejem egyszer boldogulást venne,
Az Ur által pénzem a kezemhez menne!

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL *(levele az ő Ötséhez,
Josephhez)*

1020 Kedves Ötsém, hozzám repültek két ludak,
Melyekkel nem érnek fából tsinált rudak.
Beszédem, igazság felet sem hazudok,
No, most kegyelmednek hásználni én tudok.

Kövér mind *a két* lud. Magam az egyiket
Meg mejesztem, úgy mint a kövérebbiket.
Küldöm kegyelmednek im, a kissebbiket,
Külömben mesze hal, a füle nem siket.

1025 Mejeszsze meg ked is, jól lehet ősztövér,
Ki tudja, hát ha még lesz belőlle kövér,
Szoval kel hizlalni, a szo leg többet ér,
Probájja meg, erre, tudom, hogy reá tér.

PROCURATOR PELLA KI JOSEF

1030 Ne fély; serénységgel ügyedet folytatom,
Árvai Mihályt is kezedbe adatom,
A negyven aranyat markodba juttatom,
Méltó kívánságod, hidd el, meg mutatom.

1035 Nintsen egyéb hátra, tsak fogjunk munkához,
Lássom, Bátyám Uram, mint nyult pennájához,
Vagy reggeli kaffe helyett pálinkához,
Mindjárt megtetszik, ki bizhatik inához.

(Ennek allegatioja.)

1040 Minthogy Actoratus nekem engedtetett,
Az Actor próbáljon, régen ítéltetett,
Azért beszédem most nyelvemre vétetett,
Minden hallja meg, ki Bíróvá tétetett.

Árvai Mihály Ur vásárlott listára
Sok izben Boltomból, s adtam egy szavára,
Holminek az árra fel ment nagy summára,
Ugy mint négy Száz sárga körmötz aranyára.

1045 A többit meg atta, negyven aranyakat
Nem ad, és tagadja szertelen azokat,
Holott töllem vette a Száz sing posztokat,
Mutatok én erről, ha kell, írásokat.

1050 A jedző könyvemből ezek ki tetszenek,
Mellyeket ujjaim fel is jegyzetnek,
Huszi Istvánnak is Törvényi költenek,
Erről a királyok melyet bé vettenek.

1055 Ugy mint Huszi írja, hogy a kalmároknak
Az meg engedtetet minden Boltosoknak,
Hogy, amit ők irnak, hinni kell azoknak,
Mikor holmit adnak hitelben másoknak.

1060 Tsak hogy ezen kívül az is kívántatik,
Hogy esztendő, nap, s mi mi áron adatik,
A jedző könyvekben együtt fel iratik.
Én is eként tettem, így is találtatik.

Azért az irt summát meg kívánom épen,
S méltó ítéletben vétetessék szépen.
A pénzem tagadja. Miért és mi képpen?
Meg vizsgálni s Törvényt kell tenni a képen.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL (allegatioja)

1065 Bezzeg jó volna az, ha meg engedtettnék,
Hogy ami én töllem egyszer fel jegyzetnék,
Felvételére jus mindjárt szerzettnék,
Így hamar időre én gazdag lehetnék.

1070 Mert így én is, Pál is meg tsalna másokat,
A jedző könyvében fel írna sokakat,
Méltó jusson kérné azután azokat,
Hamissan vehetné sok száz tallérokat.

1075 Azért a *dolognak* tsak az a Summája,
Hogy a mit fel jedzet az Ötsém pennája,
Vajjon én nevemet fel irtam alája,
S Töllem vétetett meg a ked portékája?

1080 Tehát valósággal ha meg nem mutatja,
Erős levelekkel meg nem bizonyítja,
Amit kap, magának tulajdonithatja,
Költségem kezembe kéntelen juttatja.

Az A. Betű alatt költ esketésemmel,
Mint igaz hamarán írott levelemmel,
Azt is bizonyítottam jó erősségemmel,
Méltatlan Bánik így én Szegény fejemmel.

1085 A második vallo, harmadik, negyedik,
S ötödik azt valja, úgy szintén hetedik,
Sok szegény legénnyel Ked úgy tselekedik,
Hamissan, mint szintén rajtam, kereskedik.

1090 Tessék az Uraknak ezt Törvényre venni,
Ígaz ítelletet nekem erről tenni,
A negyven aranynak kijének kel lenni,
Ha jól nem végzik, kész vagyok tovább menni.

1065 [A sor előtti szerepben:] PELLAKI SÁMUEL;
hameg

1073 adolognak

ELSŐ ASSESSOR

1095 Ebből már a kérdés: ki mivel tartozik,
Vajon Árvai most méltán rugodozik,
Vagy hogy Izlott jussa mellett fáradozik.
Szoljon erről, tölle aki nem irtozik.

1100 De a mig a lenne, s voxolásra mennénk,
Erről a dologrol ítélletet tennénk,
Szükség, hogy kezünkbe erősséget vennénk,
Mig felolvastatik, figyelemmel lennénk.

Notarius Uram, ked végye kezében
Ez írást, olvassa egész erejében,
Hogy haljuk, mi vagyon annak levelében,
Ne hű belé Balás szoljunk hevenyében.

NATARIUS (*Relatoria*)

1105 Kész szolgálatunknak ajánlása mellett s a t.

Első vala Hamis Péter, mindjárt lészen,
Kivel Hazug János elsőbb hitlést téssen.
Sohonnai András még magához véssen,
Kettőt: Mihályt, Mártont, s hitlésre van készen.

1110 Hatodik, Rut Josef elő állittatik;
Hetedik, Ett Ferentz mellé adattatik.
Ezek közül kiki erőssen vallatik,
Tsak éppen kettőtől semmi nem tudatik.

1115 Egy szájjal mi ötön azt tudjuk mondani,
Izlott János szokott sokakat rontani,
A vásárosokott tudja hodítani,
Sokakon hamissan sok pénzt fel rántani.

1120 Jol tudjuk mindnyájon eb kutya szokását,
Láttuk rosz modon költ Boltbeli írását,
Egy valakire irt számtalan sok rását
Ebül, ugy hogy soha nem hallottuk mássát.

1125 Ezen hét vallokat elsőbb meg eskettük,
Az után vallások írásban is tettük,
Szokot petsétünkkel meg erősítettük,
Alája nevünkött kezünkkel festettük.

1099 vennék [Értelemszerűleg és a rím miatt jav.]

1100 lenékk [Ugyanúgy.]

1105 [Csak egy sor van a strófából, a többi a szokványos formula miatt hiányozhat.]

1123 (vettük) tettük

Holmi Vármegyéi én, Perfidus János,
Es Infamis Tamás, aki nem hijjános.
Ambár az én Atyám, mig élt, volt Kalános,
De az eszetském ép, és nem bojtorjános.

HANZSFURST

1130 Minden ember félré, mert itt törvényt tésznek,
Esznek; hű, jo volna! Egy falást sem esznek.
Egy kevés ideig lassu szoval lésznek,
De akitől lehet, pénzt is sokat vésznek.

ELSŐ ASSESSOR

Ugy tartom, a dolgot mindenik értette.

MÁSODIK ASSESSOR

1135 Igen, ez az írás mert jól képzelte,
Már úgy is ítéllek, a Kalmár felette
Hogy Árvai Mihályt igen meg sértette.

HARMADIK ASSESSOR

1140 Az Ur nem jól ítél. Talám nem ett mára?
Hiszem a Kalmárnak esett itt nagy kára!
Vessük szemeinket az ő írására,
Azt nem irogatta maga nagy kárára.

NEGYEDIK ASSESSOR

1145 Nem írta kárára, sött inkább hasznára,
Mert aki szert tehet Körmözt aranyára,
Kivált vagy negyvenre, Szert tett jó Summára.
De hát ha az esik másnak rontására!

Itt is az a fortély könnyen meg eshetett,
Hogy a negyven aranny írásba tétetett,
Ámbár az irt poszto Boltból nem vétetett;
Azért az az urtól nem jól ítétetett.

ÖTÖDIK ASSESSOR

1150 Jól van, meg eshetik, de Huszti másként szol.
Ugyan is a Boltos, ha fel ír mindent jól,
Mit, mikor, jó árron kitől vásárlot s hol,
Igy már fel szabadul minden kétség alól.

Azért az irt Summát Izlotnak ítéllem.

HATODIK ASSESSOR

1155 Azt az ítélletet nem helyesnek vélem,
Mert esketéséből Mihálynak szemlélem
Izlot tsalárdságát, s hibásnak beszéllem.

Nintsen hát Izlotnak miért veselkedni;
Hamis uton modon szokott kereskedni,
1160 Azután ha hol tsak el mégyen kérkedni,
Nints hát jussa néki, ugy kel vélekedni.

HETEDIK ASSESSOR

Mi dolog, az Urak miről beszélnek?

ELSŐ ASSESSOR

Hé, héj, itt keményen izzadnak mindenek,
Hánnyák vetik, amik kérdésbe jöttek;
1165 Szemei álomban kednek merültenek?

HETEDIK ASSESSOR

Aluszom is, nem is, mi baja van vellem?
Lám hiszem itt vagyok, számokot nevelem.
Majd talám szüntelen elmémet terhelem?
Ne betsméreljen, mert rutul le nyelvelem.

1170 Akár hogy s akár mint, én Assessor vagyok,
E szék enyim, voltak mert Szüleim nagyok,
Egy kis hideg széltől, igaz, meg nem fagyok,
Titulust is nagyott Gyerme kimre hagyok.

1175 Másként is én arrol semmit nem tehetek,
Hogy Törvényt tanulo ember nem lehetek,
Mert kiknek, mint nekem, taknyos természetek,
Törvény tanulásra vélek nem mehetek.

MÁSODIK ASSESSOR

1180 Épen a rosz sokszor, hogy Törvény széket ül,
Akit a természet nagy ostobává szül,
A meg olvasztot vaj szájában is meg hül,
Aki Alkalmatos volna, a kül kerül.

1185 Azt nézzük, kinek van nagy familliája,
Sejemből, bársonybol készített ruhája,
A ki kísérgesse, tiz husz a szolgálja,
Nem azt, ha tele é feje koponyája.

NYOLCADIK ASSESSOR

Hadjuk el, tégyük le ezt a pántolodást,
Másoknak engedjük e tsuf pironkodást.
Szükség inkább, tegyünk ily tudakozodást,
Izlot, s Árvai közt ki bántotta a mást.

1190 Nekem edologban ez az ítéletem:
Azon pénznek felét én Izlotra vetem,
A mást Árvaira teszi feleletem,
Hogy más képen légyen, nyilván nem tehetem.

1195 Mert ha pénze nem volt ennek erszényében
Annyit vásárolni maga személyében,
Illetlen dolog volt esztelenségében,
Mivel azt jól tudta, hogy nints pénz kezében.

1200 Hibázott, azt mondom, a Boltos is sokat,
Mert meg tsalni szokot, ugy értem, másokot.
Hitelben ne adott volna sok posztokott,
Ha szenved, hát méltán szenved most károkat.

KILENCEDIK ASSESSOR

Izlot János jussát keresi helyesen,
Tanit mindent ő, hogy vigyázzon szemesen,

HETEDIK ASSESSOR

Nem tartozik Mihály, mondom egyenesen.

TIZEDIK ASSESSOR

1205 Mihály nem tartozik, szoljunk törvényesen.

ELSŐ ASSESSOR

Sogorság az Inctus, azért nem szolhatok,
Legalább tanátsot de ilyet mondhatok,
Izlot miért perel, okott nem láthatok.

MÁSODIK ASSESSOR

Az Ur hát ki mehet.

ELSŐ ASSESSOR

Ki, nem voxolhatok.

MÁSODIK ASSESSOR

1210 Itt, látom, a dolog nem igazittatik,
Hanemha votumból valami hozatik.

HARMADIK ASSESSOR

Jo lesz, mennyünk voxra, helyesen mondatik,
Ekként a dolognak vége szakasztatik.

TIZEDIK ASSESSOR

1215 Árvai nem ados, azt mondom semmivel,
Izlot elfogassék s szenvedjen testivel.

KILENCEDIK ASSESSOR

Én itt ellenkezem az Ur beszédivel,
Mihály elégitse Izlotot pénzivel.

NYOLCADIK ASSESSOR

Én pedik az elsött helyesbbnek itéllem.

HETEDIK ASSESSOR

1220 Én is mellé állok, mert jonak szemlélem.
Izlot meg fogassék, azt helyesnek vélem,
E külömben nem lesz, tsak a mint beszéllem.

HATODIK ASSESSOR

Én is.

ÖTÖDIK ASSESSOR

Én pedig nem, helyesb a második.

NEGYEDIK ASSESSOR

Helyesb az első, ha Izlot megbántodik.

HARMADIK ASSESSOR

Nem, mert az igazság így sárba nyomodik.

NEGYEDIK ASSESSOR

1225 Én azt mondom, Izlot tömlöttzbe dugodik.

Többen vagyunk hát, kik Árvai részére
Hajlunk, s Izlot mégyen porkoláb kezére.
Kednek, Notárius, légyen értésére,
Irja meg, mit adunk éként elméjére:

1230 A fizetés aloll Árvai oldassék,
Izlot a hajduktol ma árestaltassék,
És őrizet alatt tömlöttzben tartassék,
Árvai költsége vissza fordíttassék.

1231 Izlot hajduktol [A szótagszám miatt jav.]; árestaltassék

NATARIUS (Deliberatum)

1235 Mind a két részekről a mik bé adattak,
Fontban tétettettek, és meg vizgáltattak,
Az Actor leveli roszszaknak tartattak,
Az Inctuséiből ezek találtattak:

1240 Izlott János sokat huzatt vont másokon,
Mit véghez vihetett, véghez vitt sokakon,
Hogy meg fogattassék, méltó, hát az okon
Tömlöztbe dugassék, s tartassék lántzakon.

1245 Mig Árvai Mihály meg elégítettik,
Költség s fáradsága mind meg fizettetik,
De ő ne fizessen, jonak íteltétik,
Oka, mért fizessen, mert nem szemléltetik.

Sohol Vármegyei Táblán adattatott,
Mikor ezer hét száz nyoltzvan számláltatott,
Ebben a negyedik holnap irattatott,
Husz s kilentszer Phoebus szekere hajtatott.

MÁSODIK ASSESSOR

1250 Hajduk, jertek elé, fogjátok s vigyétek,
Ezt a boltos embert tömlöztbe tegyétek,
Az honnan mind addig el ne ereszzétek,
Mig nem mondjuk, s akkor vasbol ki vegyétek.

HANZSFURST

1255 Fogjátok, fogjátok, no én is segíttek,
A lábát meg fogom, ha meg engedítek;
Ha, Ha, Szegény embert hát hová viszítek?
Tudom, sok ablaku házba kíséritek.

MOMUS

1260 Nagy dolog az embert ily rutul rongálni,
Készebb lenni sok rosz dolgot meg próbálni,
A szegényt tömlöztbe kísértetni hálni,
Hogy sem mint két három krajtzártol megválni.

1265 Másként nem tsudáalom, mert nints pártfogyója,
A szegény legénynek Ügyét halgatója,
Találkozik inkább hamar meg rontoja,
Nints pénze szegénynek, azért nints szánoja.

1234 [A sor előtti utasításból: NATARIUS DEAK
SÁMUEL csak az elsőt vettük fel szerepnévként.]

1238 másokott [A rim miatt jav.]
1245 mert

- Ha pénz bővön volna Izlot erszényében,
Boldogabb let volna mostani ügyében,
Nem is eset volna hajduknak kezében,
Mellyet nem remélt egész életében.
- 1270 De reménységében imé, meg tsalatott,
Minden igazsága a sárba nyomatott,
Árvai Mihály Ur fel szabadított,
Kedves vigasztalás nélkül nem hagyott.
- 1275 Mert nálla aranyat bővön remélettünk,
Eddig is adott ő, melyet sebbe tettünk,
És akkor ő véle jó frigyét kötöttünk,
A törvény tételben irgalmasok lettünk.
- 1280 Atyánk fia is ő, hát kedveznünk kellett,
Fogni kell mindenkor az Atyafi mellett,
A farkas nem bántja, amit maga ellett,
Tiszt szegényt még eddig nem igen kedvellett.
- 1285 Tőlle az ajándék mert nem igen megyen,
A pénztelen ember nohát már mit tégyen?
Azt hogy a vállára malom követ végyen,
Mint sem az Uraknak peres társa légyen.
- A szegény legénynek szerentséje is bal,
Az hol az erőssek szántanak játékkal,
Ez kevésre mégyen ott, s van haladékkal,
Mert nintsen ereje, nem ér Bátyámékkal.
- 1290 Egy tudos ember is ezt szintén értette,
Midőn ilyen szokra nyelvét eresztette,
Aki bőr ládáját pénzel meg töltötte,
Magát mások ellen megerősítette.
- 1295 Ez okból gyakorta már tapasztaltatik,
Gonosz tévő pénzért haza botsáttatik,
Mikor a kis tolvaj fára akasztatik,
Akkor a nagy tolvaj meg szabadítottatik.
- 1300 Ajándék szívét az embernek lágyítja,
Az ítélő bírót annyira vakítja,
Hogy igazat nem lát, jól lehet sajdítja,
Igy az igasságot a sárba borítja.

1305 Vagy pedig a törvény addig halasztatik,
A szegény egy napról másra bízattatik,
Míg minden pénzétől vagy meg fosztattatik;
Nints pénze, törvénye már félbe hagyatik.

Vagy meg hal, el tölt már élete ideje,
Nem is tsuda, mert ha a szekér tengeje
Hájjal meg kenetik, utolja s eleje
Könnyen *tsusz*, és hoszszu utra van ereje.

Scena quarta

DEBITOR Péter Pál, CREDITOR Huz János, 2 procuratorok, PELLAKI SÁMUEL,
PELLAKI JOSEF, SZOLGA BIRÓ, Assessorok, HANZSFURST.

DEBITOR

1310 Tekintetes Urak, hazánk ékessége,
Ügye fogyottoknak kívánt reménysége,
Szegény fejemnek is egy gyönyörűsége,
Ime, van szívemnek nagy keserűsége.

1315 Nagy szorultságomban nem volt hová lennem,
Mert nem volt mire tsak kezemet is tennem,
Egy néhány pénzt költsön mástól kellett vennem,
De meg esék nékem, nagy bánat van bennem.

1320 Egyszer is, mátszor is el mentem másokhoz,
Akiknek tudom, hogy pénzek van, azokhoz,
És kik segítséggel vadnak szorultakhoz,
Még másszor is, ha kel, el mégyek házakhoz.

1325 A mennyi pénzt kértem tőlők, ők adtanak,
Az után is hozzám jo szívvel voltanak,
Interest felettébb nem is kívántanak,
Ha attam is, nem is, nem busítottanak.

De most utoljára bezzeg *rá* találtam,
Égy egy forintra öt garassal kínáltam,
Hogy vegye el, de nem eleget próbáltam,
Hatot kért, mely miat tömletzben is háltam.

1309 tsuf s hoszszu [Az értelem és a szótagszám
kedvéért jav.]

1326 réa [A szótagszám miatt jav.]

1330 Nem győzőm már tovább a nagy usorával,
Mások ezt fizetik tsak egy garassával,
Nem tudom, Huz János mit gondol magával,
Bezzeg gazdagodik ő a más sírjával.

1335 *Bé kellet* fizetnem hat hat garasokat,
Mert szenvedtem, a mint mondám, kudartzokat,
Évégre kerestem már meg az Urakot,
Aki meghalgtják a megbántottokat.

1340 E dologban nékem tanátsot adjanak,
Tudom, ily interest hogy nem hallottanak,
Még mások én rajtam ennyit nem huztanak,
Másként is törvények eről irattanak.

1345 Hogy senki ne végyen többet hat pénzeknél
Egy forintra, mely nem tudva mindeneknél;
Aki pedig többet máson huz ezeknél,
Nyomorultabb lészen ő más embereknél.

ELSŐ ASSESSOR

Hát annyit vett?

DEBITOR

Annyit attam két kezemmel,
Erősitem, ha kel mindjárt ezt hitemmel.
A rosz ember így bánt én szegény fejemmel,
Légyenek az Urak hát segedelemmel.

MÁSODIK ASSESSOR

1350 Ennek tsak a lészen hasznos orvossága,
Evocáltatásnak légyen hamarsága.
Ha világosságra jó nagy hamissága,
Elvétetik ebül gyűjtőt gazdagsága.

1355 Azért Szolga Bíró, ked hamar siessen,
Hogy hivatolának jól meg felelhessen,
Minden más gondokat magától elveszen,
Egy evocatiot hamar el kövessen.

DEBITOR

1360 No bizony a jo lesz, én is arra kérem,
Aki ily hamissan szopta az én vérem,
Evocálja, melyért az Urat dítsérem;
Meg perlem, sogorom bár legyen testvérem.

SZOLGA BIRO

1365 Egy nemes lakoja Nihil vármegyének,
Péter Pál, Bírája Inség vidékének,
Kegyelmet, Jánost, haza törvényének
Rontóját s szívoját Péter Pál vérenek,

Általom keresi, s azt adja tudtára,
Kegyemed igyekszet nékie kárára,
Haza törvényének szörnyű rontására,
Egy forintra vett hat garast usorára.

1370 A nemes táblára azért evocálja,
Kegyemed okait ott elő számlálja,
Ily nagy usorával mi okon rongálja.
Mához nyoltzad napon ott a Sárt kiálja.

1375 Mert az irt Péter Pál akkor azt mivel,
A mit az igazság s a törvény rendeli,
Procátora által száját fel emeli,
Még a fazakát is kednek el pereli.

CREDITOR

1380 Értem, hallom; eb az, aki semmit is fél.
Hordotta vollna el őtet a forgo Szél,
Egy jo procurator e világon még él,
Hozzá megyek, dolgom, tudom, jo Szárnyra kél.

DEBITOR

Instálom az Urat, válolja peremet,
Folytassa, mint legjobb, serényen ügyemet,
Én is nem sajnálom az Urtol pénzemet.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

1385 Meg lesz. Jo vagy, hogy meg kerestél engemet,

CREDITOR (*más Procurátorhoz*)

Ajánlom bajomat az Urnak kezére,
Amelyet is hajtson kívánt jo végére,
Udvarlani megyek az Urhoz estvére,
Sárga paripával; ugrik, jo a vére.

PROCURATOR PELLAKI JOSEF

1390 Tsak légy vesztegségben, a dolgod jól vagyon,
Akár ki ellened rugadozzék nagyon,
Nem lesz hatalma, hogy téged verjen agyon,
Sőt azt Tselekszem, hogy ő néked pénzt adjon.

(*Ennek allegatioja*)

1395 Tanátsbéli Urak, kik ide gyűltetek,
Ítélet tételre kik fel vétettetek,
Kiknek én nállam is vagyon tiszteletek,
Méltó, panaszomra hajtsátok fületek.

1400 Igaz, Actor Uram hogy egyszer hozzám jött,
Tsak nem földhöz ragadt, könyveket is öntött,
Igy szollott, adjak pénzt, egy helyre ados lőtt,
Költsön attam, melyet kezemből el is vött.

1405 Maga jo szántából minden forintokra,
Hat hat garast ígért, megesküt poklokra,
Hogy gondja is leszen ezen garasokra,
Emlékezik, tudom, ha akar azokra.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

Igaz az, ugy vagyon, mert Szorultságában,
Ígér ember, boldog tsak légyén dolgában,
De választást tenni kelletik szavában,
Amit mond, nem a van sokszor a májában.

PROCURATOR PELLAKI JOSEF

1410 Hát törvényt ellenem most miért indított?

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

Azért, hogy engemet rutul szomorított.

PROCURATOR PELLAKI JOSEF

De mivel?

*PROCURATOR PELLA*KI SÁMUEL

Azzal, hogy szinte kipusztított
Már minden pénzemből, ezzel nem vidított.

1415 Arrol az hazában rég törvényt irtanak,
Amelyet mind eddig meg is tartattanak,
Hogy, akik pénzt költsön másoknak adtanak,
Interest hat pénznél többet nem huzhatnak.

1420 Mert ez ellen a kik ha tselekettének,
Törvény ellen többet hat pénznél vettek,
A porontsolatnak hogy nem engedtenek,
Ki adott Summájok nélkül el lettenek.

1425 Az Ur ezen törvény ellen tselekedett,
Amint porontsoltak, annak nem engedett.
Az után másoknak véle ditsekedett,
Azért most kezemből ki sem menekedett.

Kivánom is méltán, hogy meg ítéltessek,
Az Ur nállam lévő pénzétől el essék,
Meg bántodásomért elég tétetessék.
Amit hamisson vont, vissza vétetessék.

*PROCURATOR PELLA*KI JOSEF

1430 Nem lehet, mert adta az Ur jo Szántából,
Erő szakkal ki nem vettem ládájából,
Amit az ember ad jo akaratyából,
Viszsa nem veheti másszor haragjából.

*PROCURATOR PELLA*KI SAMUEL

1435 Nem attam jo Szível, nem volt hová lennem.
Nagy szorultságomban máshoz kellett mennem,
Magamat az Urnak adossává tennem,
Sok interest attam, vissza lehet vennem.

*PROCURATOR PELLA*KI JOSEF

1440 Tégy jot, bár akárki, mostan a kuvaszszal,
Meg ugat érette. Még tavaly tavaszal
Én is pénzt attam volt, jól tevén egy gazzal,
Már perel érette, s én érjem meg azzal.

1445 Az adossok igen nagy háládatlanak,
Ha midőn pénzt költsön másoktól kaptanak,
Mikor meg kel adni, már elébb áltanak,
Sokat kértek, sokat adni sajnáltak.

Az Athenás béli Solon hajdonában,
Hogy sok adossokat látot hazájában,
Kiki boldoguljon hogy jobban dolgában,
Ilyen törvényt adott az idő tályában.

1450 Egy Attica Minat, mely annak előtte
Hetvenöt Dracmát ért, Száz Dracmává tötte,
S midőn a pénz árat meg öregbítette,
Az adosság terhét sokakrol el vötte.

1455 Bezzeg, sok adosnak é ma is jo lenne,
Ha a király néki ilyen törvényt tenne,
Hogy egy koppot peták egy márjásba menne,
Más tölle egy dántest aranyba el venne.

(N. B. It az ellenkező rész procuratorát titkon meg ajándékozá a Creditor, aki így szoll.)

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

1460 Ugy van, a dologtol de el ne távozzunk,
Oly régi példákat most ide ne hozzunk!
Sőt ki miben vétett, arrol tudakozzunk,
Hogy az ártatlannak sértést ne okozzunk.

Sok interest attam, azt nem tagadhatja,
Ugy hogy a törvény azt füstben nem hagyhatja.

PROCURATOR PELLAKI JOSEF

1465 Maga jo szántából atta, jo tudhatja,
Amint maga magát a dolog mutatja.

(Assessorok ítélet tételek)

ELSŐ ASSESSOR

Az ados maradjon meg eset kárával.

MÁSODIK ASSESSOR

Jo lesz.

1442 háládatlanok [A rím miatt jav.]

1446 [Előbb:] hajlékában

1450 Mina

1458 [A sor előtti utasításban az utolsó szó előtti:]
egy

1466—1469 [Minden szerepnévből hiányzik az
ASSESSOR szó.]

HARMADIK *ASSESSOR*

Jo.

NEGYEDIK *ASSESSOR*

Jo.

ÖTÖDIK *ASSESSOR*

Én is egyezem voxával.

HATODIK *ASSESSOR*

Én is.

HETEDIK *ASSESSOR*

Én is.

NYOLCADIK *ASSESSOR*

Én is.

KILENCEDIK *ASSESSOR*

Tsak menyen folytával.

TIZEDIK *ASSESSOR*

Jó lész, mert meg egyez a törvény utjával.

DEBITOR

1470

Jaj, elborította Szívem bánat árja,
Jaj, vigasztalását sohannan nem várja,
E bánat testemet koporsóban zárja,
Bánatomnak nintsen a világon párja.

1475

Jaj, mely rosszul szolgált nekem a Szerentse,
A Szegényt romlástól, látom, nints ki mentse,
De vagyon bövséggel, aki el rettentse,
Egyet kérdek, az Ur mit ért meg, jelentse.

1480

Van nekem két lovam, az egyik Szertelen,
Kövér, hasig érő füben jár szüntelen,
De a mellett benne az hiba éktelen,
Zabált, kaptzás, benna, járása kéntelen.

1485

A más legelődik tsak kopár helyeken,
A hol kevés fű van, el száradt réteken,
De olyan jo vérű még sints sok Székeken;
Ép, könnyű, mert által ugrik a kerteken.

Azt kérdem az Urtól, melyiket szeretné,
Ha választást adnék, hogy bátran vehetné.

*PROCURATOR PELLA*KI SÁMUEL

A te kérdésetet akárki nevetné,
Kezét bolond is az utolsora vetné.

DEBITOR

1490 Ime, nem jól szólla az Úr, meg tsalatik,
Maga nyelvén mint az haris meg fogatik.
Midőn szegény fejem a falba rugatik,
Az Urtól, ama dus dolga jól folytatik.

1495 Aki éltét tölti minden nap kényesen,
Asztala rakatik étkekkel ékesen,
Jó bortól van torka szüntelen nedvesen,
Köntőse testéhez szabatos helyesen,

1500 Sok vétkek terhétől de ő meg görbedett,
Nagy fősvénységének híre el terjedett,
Ez a Creditor, ki velem perlekedett;
Itt ama közmondás ám bé telyesedett.

*Ingrede*re: Roka bőr jó lesz a prémezni,
Esto fortis, szegény legény!

*PROCURATOR PELLA*KI SAMUEL

1505 Törvénykezni,
Nintsen tovább itten miért igyekezni,
Feladom causámot, nints mért verelytkezni.

Amit tudtam, minden töllem meg mondatott,
Nints több igazságom, csak ami hallatot.

HANZSFURST

Há, há, há, a kutya hijában hajtattott
Nyul után, tölle mert meg nem fogattattott.

1488 [A sor előtti szerepben hiányzik:] *PROCURA-*
TOR; *Ate*
1502 *In grede*re

1503 *for is*: Törvénykezni; [A sorközépi szerep-
névből hiányzik:] *PROCURATOR*
1508 [A sor előtt:] *HANZSFURST*

SIMON JÁNOS

Volt a szomszédomnak egy nagy bak ketskéje.
Két oldalán függött lombos szőrötskéje.

PROCURATOR PELLAKI SAMUEL

Ne mond hosszan.

SIMON JÁNOS

Jobban fel vészi elméje.

- 1530 E ketske meghágtá nagy lészás kertemet,
Rajta el prédálta szép veteményemet,
El rágtá virágos tsászár körtvélyemet,
El tapodta s mászta már meg ért epremet.
- 1535 De mi lész belőlle, magam el rejtettem,
Tovább nagy káromat mert nem szenvedhettem,
Egyszer jő, meg fogám, s fogait ki szettem.
Az Urához haza így el eresztettem.
- 1540 Szomszédom e dolgot mászol megértette,
Ketskéjéért magát szinte földé tette,
Dult, fut, a szitkokat szertelen hintette,
De nekem haragját ki nem jelentette.
- 1545 Én is e dolgot nem hagyám tsak magára,
Egy nehány estvénként mentem ablakára,
És ott nagy merészen füle hallottára
Mekegtem, mint ketske, néki boszujára.
- Egyszer a szomszédom szalad, kegyetlenül
Betsmérel, káromol engem szertelenül,
Egy vasvillával vér, hozzá szemtelenül
A testemet hágyá szinte lelketlenül.
- 1550 Fordulék, a dolgot nem vévén tréfára,
Még is egy jó görtsös volt magam hasznára,
Olyat vonék véle az egyik karjára,
El ejté a villát maga tsudájára.
- 1555 Neki már nem lévén semmi a kezében,
Jokat vonogaték nyaka környékében.
Mit mondok? Meg rontám az egész testében,
Tsak a lelkét hagyám nyugodni fészékében.

De hát ő egyszer kezd tolvallyt kiáltani,
Az embert sok felől azzal lázzasztani,
1560 No, János, magamban így kezdék szollani,
Majd rámára fognak tégedet nyújtani.

Igaz, hogy egy kisség elsőbb meg bodultam,
De a sok nép közül néki ki indultam,
1565 Szerentsémmel még is úgy meg szabadultam,
Hogy az után rajta magam el bámultam.

Magamban így szollék: no már hová legyek,
Nyilván Törvénybe ránt, jaj nékem! Mit tégyek?
Modját fel találtam, a Táblára mégyek,
Hogy ott az Uraktól hasznos választ végyek.

1570 Ez okon az Urhoz intéztem utomat,
Okos tanácsára ajánlom magamat,
Nyomjuk el, ha lehet, a peres társamat,
Még az Urnak szántam egy pár aranyamat.

PROCURATOR PELLAKI SAMUEL

1575 Ne félj, légy tsendesen, majd el igazítottom,
Minden igazságát úgy meg hamissítottom,
Itéllő Birájit es úgy meg vakítottom,
Hogy üres válaszszal őtet el taszítottom.

1580 Itéllő Birák, egy dolog adattatott,
Egy szegény causansnak baja hozzattatott
Hozzánk, mely én töllem jól meg hányattatott,
De ártatlannak ő tőlem taláztatott.

1585 A dolog ebben áll, mint velem értette,
Simon a szomszédját sokszor megintette,
Mivel a ketskéje kertét porrá tette,
Fogja el, nem; ismét oda eresztette.

Intés után egyszer kertében találá
A ketskét, mely kertét az előtt prédálá,
Néki álla, és mint tolvajt arestálá,
Fogait harapó fogoval dezválá.

1560 kezdték [Értelem szerint jav.]
1571 magamot [A rím miatt jav.]

1574 [A sor előtti szerepnév csak:] PELLAKI
SAMUEL
1578 adatott [A szótagszám miatt jav.]

1590 Az után tsak hamar egyben találkoztak,
Mindjárt a ketskéért egybe szollalkoztak,
A ketskés el kezdvén, rutul vagdalkoztak,
No osztán, kisség *egymás* ellen botoztak.

1595 De minthogy az hartzot ketskés indította,
Meg eshető sebit Simon sajdította,
Maga oltalmára botját fordította,
Sokkal vitézb lévén, amazt le taglotta.

Én már ugy itéllek, itt Simon nem vétett.

ELSŐ ASSESSOR

Nem.

MÁSODIK ASSESSOR

Nem.

HARMADIK ASSESSOR

Nem.

NEGYEDIK ASSESSOR

Nem.

ÖTÖDIK ASSESSOR

Nem.

HATODIK ASSESSOR

Nem, mentségre botot vett.

HETEDIK ASSESSOR

1600 Helyes.

NYOLCADIK ASSESSOR

Helyes, hogy ugy tégyen, kéntelen lett.

KILENCEDIK ASSESSOR

Az.

TIZEDIK ASSESSOR

Épen jól eset, ketskés méltán but ett.

(Ez alatt Ketskés bé áll, s így szoll)

KETSKÉS

Jaj nekem, szegénynek, én vagyok vertesen,
Jol meg potyolt hátam van most is sebessen,
Az átkozot, még is ő jára nyertesén,
1605 Igy jár az ártatlan, sokszor van könyvesen.

Nyilván az Urakat ő meg vakította,
És ajándékával magához tsatlotta,
Azt mondanám, néhány aranyát nyujtotta,
De nem volt, hanem ha mástol suhintotta.

Hanem láttam, mikor gyűjtött Dánteseket,
1610 Sajt formára metszet rut patás köveket,
Azzal tsábitá el nyilván ő ezeket.
Jaj, hogy szede réá ilyen eszeseket!

Volt neki, kurvannya, aranya soha is!
1615 Koldulással ette kenyerét Apja is,
Egy tehénén kívül nints egy marhája is,
Hogy jándékba vinne, nem volt egy sajtja is.

Tsak alig ha kő nints ebben a ruhában,
Dánteseket osztott az Urak markában.
1620 Egy roka fark fügött szokmánya aljában.
Tsak a tsirke haszon van ajándékában.

FŐ BIRO
Janitor?

JANITOR
Mittetszik?

FŐ BIRO
Jödögély béfelé!
Én hozzám egy ember é sákot emelé.
Nagy erővel hozá, majd meg szakadt belé,
1625 Nézd meg, mi van benne, s vid a pintze felé.

JANITOR
E kő, tám, valaki ezzel tsofolkodott.

1602 [A sor előtt a kiadásban nincs szerepnév.]

FŐ BIRÓ

Az arany helyett ő Dánteseket adott,
Még az Urakhoz is ilyen pénz akadott,
Nézzék.

ELSŐ ASSESSOR

Jaj, ebben is mind Dantes rakadott.

KETSKÉS

1630 Sok jeles példából nyilván tapasztalom,
Noha, ha meg valják, bizony nagy fájdalom,
Akinek pénze nints, élte aggodalom,
Ámbár oly nagy esze légyen, mint egy halom.

1635 Nem szollok itt most az Procurátorokrol,
Mert más itéllettel vagyok én azokrol,
Hozzájok el mennek Grófok szép házakrol,
Kalapjuk levészik előttök hajakrol.

1640 De akinek pénze vagyon nagy bővséggel,
Bátor ő küzködjék az együgyűséggel,
A már derék ember, látják szivességgel,
Akkár kihez mehet bátron serénységgel.

1645 Bolond ez a világ, pénzért tiszteltetik,
Kinek köntösse van, azért betsültetik.
Ámbár az a boltbol hitelbe vétetik,
Vagy az árra költsön komámtól kéretik.

Holott a természet, ha jól megfontoljuk,
Kevessel bé tellni őtet tapasztaljuk,
Ezt már, ha elménkben a mint van, gondoljuk,
Köntösért, pénzért nints mást miért uraljunk.

PROCURATOR PELLAKI JOSEF

1650 Lám, így okoskodik az ilyen éretlen,
Tsak orráig láto paraszt és értetlen,
No sogor, tsak gondold, nézd el, mely kegyetlen
Minden törvénytudo, a *mi* tsak illetlen.

1627 helyett Dánteseket [A szótagszám miatt jav.]

1650 [A sor előtt csak:] PELLAKI SAMUEL

1652 ketyetlen

1653 a mit [Értelemszerűleg jav.]

1655 Nem járkál tövésses kietlen mezőköt,
Éjszaka nem bukál rengeteg erdőköt,
Mikor én s ked szenved sanyaru esőköt,
Ő az meleg házban tölt boldog időköt.

1660 Két három betűt ír elme futtatásból,
A Törvénykezésben szol épen játszásból,
Nem áll semmi dolga nagy fáradozásból,
Sőt tsak tréfaságból s efféléből másból.

1665 Még is jándékot vár egy hív munkájáért,
Nagy jutalmat kíván vakarittasáért,
Süveglést meg várja egy toppantásáért,
Két három aranyat egy mozdulásáért.

Oh, tókkal ütöt fő, hogy kíván így szolni,
Üres fejével nem tudja meg gondolni,
Tsak gyermek korában miket kel kostolni
Az embernek, midőn igyekszik tanólni.

1670 Sokszor a Letzkéért jól meg kotoltatják,
Félen dült betűit fával támogatják,
Stylus irásáért halt bőrön ugratják,
A Signumért is fél lábra állittatják.

1675 Ezek még tsak semmik, hagyom az ilyeket.
Tanítás kíván mely sok költségeket,
Elő számlálni is ki tudna ezeket,
Feje szédül, aki tanitat gyermeket!

1680 Apám született jó familiából,
Ki volt vétettetve Tsászár adójából,
Sok kintseket gyűjtet ezüst bányájából,
Hallottam ezt még is tulajdon szájából:

1685 Ha adozott volna egész életében,
A nem került volna annyi költségében,
Menyit réám költött Musák seregében,
Amig neki voltam gondviselésében.

Mert idegeny helyen költött Szállásomra,
Emellett minden nap szokott asztalomra,
Hát még mennyit költöt tsak ruházatomra,
Számptalan sokakat tudos tanittomra.

- 1690 Hát midőn ki megyen Cancellariára
Az ember mennyit költ tsak paripájára!
Nagy bajjal jut Törvény meg tanulására,
Nem jut ahoz könnyen tsak egy két órára.
- 1695 Osztán nem kis munka dolgozni elmével,
Elmével, egyszersmind izzadni testével,
Sokszor inkább vágnék fát buta fejszével,
Mint sem dolgoznám egy Causát szerentsével.
- 1700 A tanult emberek már azért sá pattak,
Sztelenek s olyak, mint sirban halottak,
A sok tanulásban mert ők meg romlottak,
Mikor más jól alutt, akkor irogattak.
- 1705 Egy mester ember is nekem ingyen nem tett
Soha egy öltést is, sőt egyért tíz pénzt vet.
Még egy napszámos is olyan nem születet,
Aki *a munkára* ingyen vitettetet.
- Én jól emlékezem Deáki koromra,
Kinek halotja lett, volt mindjárt tudtomra,
Ingyen temetésre híván, jött ajtomra,
El is mentem sokszor, de esett káromra.
- 1710 Addig tanulássom mert félben hagyatott,
Nekem pedig ingyen ő nem varogatott,
Meg vette jutalmát, mikor dolgoztatott,
Ugy a napszámos is, aki kaszálgatott.
- 1715 Ha nem dolgozom hát ingyen más fiának,
Nints miért nevezzen engem kurvanyának,
Aki engem bé vall Procuratorának,
P... előmentét ha várja dolgának:
- 1720 Hogy sok rossz emberek nem találtatnának,
Huzomvonomok is soholt nem volnának,
Egyik a másiknak híven szolgálnának,
Viszontaglást bátron egymástól várnának.

1699 hallottak [Értelemszerűleg jav.]
1705 amunkára

1717 [A kiadvány szerint az első szó olvashatatlan.]

HANZSFURST

1725 Hát a Birák aztán hogy hogy élhetnének?
A *Procurator*nak *tyukot* nem vinnének,
A *Directorok*hoz nyullal nem mennének.
Konyhájok oly vigan nem füstölőgnének.

A Szeretem köztők ha nem Uralkodnék,
Költeni valo pénz gyakran nem hozodnék.
Hosszsan nyult asztalok, tudom, meg kurtodnék,
Ha, ha, ha erszények meg is lapossodnék.

FŐ BIRO

1730 Hajduk!

HAJDU

Parantsoljon.

FŐ BIRO

Jertek el, értsétek
Porontsolatomat hűséggel vegyétek,
Azt a tsalfos embert mindjárt keressétek,
Két fülénél fogva ide vezessétek.

(Elhozzák, s így szoll néki)

1735 Legény, te komázol, tsalod az Urakot,
Sajt helyet emeltél ide kő sajtokot.

SIMON JÁNOS

Kérem, az ur hogy mér mondani olyakot?
Hiszem én nem szoktam meg tsalni másokot,

Ugyan tsak hadd lássam én magam azokat!
Jaj, bizony nem láték soha kő sajtokot.

FŐ BIRO

1740 Jol van, el ne feleltsd e ravaszságokot,
Tud meg fenekedre hánnak lapátokot.

1745 Tekintetes Urak, Hazánknak fényei,
E tsalfás embernek sokak már tettei,
Itéljenek rólla, mint hozzák Bűnei,
S amint meg engedik, Hazánk törvényei.

1722 [A sor előtt:] HANZSFURST

1723 *Procurator*nak is [A szótagszám miatt jav.]

1724 *Dilectorok*hoz

1736 [A sor előtti szerepben csak:] SIMON

TIZEDIK ASSESSOR

Mit mondjak egyebet? Velünk bánt helyesen,
Ha meg tudott tsalni, mivelte eszesen,
Kellett volna nekünk vigyáznunk szemesen,
Nem pedig el tennünk Dántesit szelesen.

1750 Azért hogy így minket kajibába hajta,
Semmit nem találok, mit keresnünk rajta,
Másként is lak helye *nékie* tsak pajta.

SIMON JÁNOS

Mit Beszél most az Ur? Az hazám Nagy ajta.

KILENCEDIK ASSESSOR

Hadjuk el, nints esze, menjen el békével!

NYOLCADIK ASSESSOR

1755 Én is megegyezem az Ur beszédével.

HETEDIK ASSESSOR

Én sem ellenkezem ítélet tétével.

HATODIK ASSESSOR

Jó lesz, tsak hogy másszor legyen jobb elmével.

ÖTÖDIK ASSESSOR

1760 Igen is, jó leszen. De meg kell inteni,
Hogy ne mérjen mátszor minket meg sérteni,
Mert ha így tselekszik, meg fogja érzeni,
Sok ablaku házat fogja köszönteni.

NEGYEDIK ASSESSOR

1765 Nem kell most büntetést nekie okozni,
De külömben szovall eszére kell hozni;
Rutul bánunk vélle, holtig fog átkozni,
Czélunkban nem fogunk így meg tsalatkozni.

HARMADIK ASSESSOR

Én is reá álllok.

MÁSODIK ASSESSOR

Az épen jó leszen.
Ha pedig mivelünk ő másszor ugy téssen,
Akkor büntetése neki leszen készen,
Vagy háromszáz páltzát az Hajduktól véssen.

ELSŐ ASSESSOR

1770 Nohát hivassuk bé, adjuk fel ekképen!
Szollítsátok Simont, ide jőjjön épen.
No Simon, végeztünk rollad, amiképpen
Meg mondom tenéked, halgasd meg azt szépen!

1775 Mostan el botsáttunk téged békességgel,
De ha mátszor még élsz ilyen mesterséggel,
Éltedet folytatod, mint most, fesletséggel,
Fenekeddel fizetysz, tud meg nagy bővséggel.

MOMUS

1780 Görög Athénenek hires várossában,
Kilentz férfiaknak szép tisztos számában,
Ugy a Rómaiak tudos tanátságában,
A Senátoroknak akkori sorjában,

1785 Külömben senki is bé nem vétettetett,
Bizonyos summa pénzt mig nem gyűjtegetett,
Melyet a Tanátsal midőn szemléltetett,
Hogy bé vétettessék, mindjárt íteltetett.

Kétség kívül ezzel arra vigyáztanak
E két városokban, s ugy okoskodának,
Hogy a mely Tiszteknél sok pénzt találának,
A szegénységen nem huznának, vonnának.

1790 Pénzek levén tehát, könnyen megálhatnák,
Hogy a szegénységet ők ne szorongatnák,
Az ajándékokot nem is ohajtgatnák,
Magok keresményén élteket folytatnák.

1795 E mai világban nem így szemléltetik,
Sokszor hivatalba az olyan tétetik,
Kitől a szegények magokat félthetik,
Mert erszények ezek pénzéből tölthetik.

1800 Ha rajtam állana, vagy ha király lennék,
A Rómaiakkal én is arra mennék,
Senkit hivatalba addig bé nem tennék,
Mig előbb pénzéből jo számot nem vennék.

Scena sexta

PERES SÁMUEL, KOBORI TAMÁS, 10 ASSESSOROK, NOTARIUS Deák
Sámuel, FŐ BIRO, HANZFURST, MOMUS.

PERES SÁMUEL

1805 Tekintetes Urak, nékem jó Uraim,
Kik által jo végre mehetnek dolgaim,
Im, most az Urakhoz intéztem utaim,
Megmondom ügyemet, halják meg szavaim.

Egy Kobori nevű kis Familiára
Találtam, mely hajdon nagy Atyám számára
Szolgált egy ideig, és járt Ur dolgára,
Tsak hamar világot vetett a vállára.

1810 Egy Tamás nevű van e Familiában,
Kire rá találván ebben a hazában,
Certificáltattam mindjárt egy summában
E Tábla színére, mely áll jo formában.

1815 Jöttem az Urakhoz jo készülétekkel,
Contractussal s egyéb erős Levelekkel,
Meg álhatok, tudom, akárhol ezekkel,
Nints mod, akárki hogy ne nyerne ilyekkel.

1820 Én azért instálok nagy alázatosan,
Ügyemet folytassák nem haladékoson,
Hanem szerénységgel, ugyan tsak fontoson,
Mert az erősségek vagynak jo módoson.

1825 Magammal el hoztam ezen leveleket,
Hivatalok szerint nézzék meg ezeket,
Találhatnak benne sok erősségeket.
Tehetnek részemre jó ítéleteket.

Hogy Tamás jobbágyom, ezekből láthatni,
Melyeket nem lehet meg hamisíthatni.

1805 Megmondon

ELSŐ ASSESSOR

Bizzék az Ur bátran, megfognak futtatni,
És Kobori Tamást kezébe juttatni.

KOBORI TAMÁS

1830 Én is meg érkeztem füstös levélkével,
Nem szerette senki ezt keverésével,
Pest meget az házban való fekvésével,
Hanem a Királyhoz viselt hívségével.

1835 Ezt az én tulajdon nagy Apám szerette,
Midőn oldalára kardját fel kötötte,
Nézzék meg, a Király miképpen festette,
Petséttel s kezével meg erősítette.

ELSŐ ASSESSOR

Notarius Uram, ezen leveleket
Olvassa meg hamar az erősségeket.

NATARIUS

1840 Fel olvasom, félre teszek mindeneneket,
Melyekből tégyenek jó ítéleteket.

PERES SÁMUEL LEVELE

1845 Anno 1697 Die 14-ta Mensis Januarii Én Kobori
Pál nagy éhségtől kényszerítettvén a szükségnek
idején Tekintetes Peres Mihály Urtol, hogy az
éhségben meg ne haljak, egész házam népével e-
gyütt 30 véka búzát és 10 véka török búzát kér-
tem, melyeknek az árrát, nem lévén a honnan le
fizetnem, ajánlom és kötöm magamat és posterit-
1850 tassomat fiurol fiura örökös jobbágyul az írt
Tekintetés Peres Mihály Urnak és maradékának,
magam kezem írásommal megerősítvén. Peres Mihály.

MÁSODIK LEVELE PERESNEK

1855 Mi Muszta Pál, Véronica János, Hazug Péter és
Kéntelen Mihály, minyájon inség vidékiben la-
kozo emberek, igaz hitünk szerint tudjuk és
valjuk, hogy Pusztafalván commoralo Kobori Ta-

1860 más, nehai Kobori Pálnak maradványa, a ki is, mint régi Levelekből olvastuk, örökös jobbágyul a nagy szükségben le kötötte volt magát és minden maradékát nehai Tekintetes Peres Mihálynak, Tekintetes Peres Samuel Ur nagy Attyának, melyről adjuk ezen tulajdon kezünk írását.

KOBORI TAMÁS ARMÁRISSA

1865 Nos Pancratius Temulentus vini favente abundantia
Mente captorum Imperator, Dux ob vitium Cerebri
insipide loquentium, Sibi non Praesentium, in-
convenienter Agentium, Princeps Utopiae Amen-
1870 tiae, Castris Regnorum denique nondum inventorum,
in Sola mente existentium, Archidux Speluncae
Avernalis, in viam ebriosam incedentium Comes et
aliena bona inscio Domino Auferentium et viae
Insidiatorum etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium Signifi-
cantes, quibus expedit universis et singulis.

1875 Quod nos cum ad nonnullorum nostrorum Fidelium
Dominorum, Consiliariorum, Nostrorum Singu-
larem intercessionem nobis propterea factam,
tunc vero attentis et consideratis fidelitate et
fidelibus Servitiis Pauli Kobori de Ebrietas
Comitatus Ululantium adjacente, quae ipse nobis
et huic Regno nondum invento, et ut copiae juxta
1880 possibilitatis suae exigentiam in omnibus occa-
sionibus Fideliter exhibuit et inpendit, ac in
futurum quoque exhibiturus et inpensurus est.

1885 Eundem igitur Paulum Kobori e Statu abstemiorum
tanquam Conditione abjecta *in qua* Natus est, et
hactenus extitit, eximendum, ac incertum numerum
verorum plenis poculis Armatorum annumerandum,
agregandum, cooptandum, et adscribendum duximus;
per ut annumeramus, agregamus, Cooptamus, et ad-
scribimus; decernentes expresse ut a modo deinceps
1890 quoque Idem Paulus Kobori ipsiusque haeredes et
posteritates universae, pro veris et indubitatis
poculo Armalibus habeantur et reputentur. Omnibus

1862 Paneratius Temulent

1866 Caestri

1868 via

1870 Jnsidiatorom

1879 opiae

1880 sua

1884 inqua

1885 haetenus

1891 universa

1892 Armalis

- et Singulis iis honoribus, gratiis, Privilegiis,
 1895 indultis, Libertatibus et immunitatibus, quibus
 ceteri veri, nati et indubitati Potatores quo-
 modocunque de jure et consuetudine utuntur, et
 fruuntur, et gaudent, perpetuo uti, frui, et
 gaudere valeant atque possint, ita tamen, ut
 1900 idem Paulus Kobori ipsiusque haeredes et Pos-
 teritates Universae, bonis poculis, lagenis,
 Cantharis, aliisque adhuc necessariis instru-
 mentis, more aliorum poculis Armatorum bene
 instructi, ad mandata nostra, et successorum
 nostrorum Omnibus potatoris expeditionibus, tam
 1905 generalibus quam partialibus pro necessitate
 Regni potatorii susceptis semper fideles et
 ebrietati operam navare debeant, et sint adstricti.
 Et *nihilominus* Domum ejusdem *in dicta* possessione
 Ebrietas in Comitatu Ululantium existentem, ab
 1910 omni Censuum, taxarum, et contributionum nostrarum
 tam ordinariarum quam extraordinariarum Solutione,
 item Vineas nonarum pensione in perpetuum exi-
 mendas et supportandas duximus, pro ut exemimus,
 et supportamus praesentium per vigorem.
- 1915 Datum in Oppido Nostro Bibo, Die Vigesima quinta
 Mensis-Martii Anno Millesimo Sexcentesimo 7-mo.

ELSŐ ASSESSOR

Az Urak ezekből miként itéllének?

MÁSODIK ASSESSOR

- 1920 Ha több erősségi Peresnek nintsenek,
 Ezek ő néki csak semmit segítenek,
 Mert sok kifogások lehetnek ellenek,

HARMADIK ASSESSOR

Én is úgy itéllek Kobori részére,
 Ő nem mehet Peres Sámuel kezére,
 Mert a miket hozott a Tábla színére,
 Jobb lett volna, tette volna alfelére.

NEGYEDIK ASSESSOR

- 1925 Ugy vagyon.

1908 nihil ominus; indicta
 1912 itam
 1916 Sexcentesims

1918 [A sor előtt csak:] MÁSODIK
 1925 egyezen

ÖTÖDIK ASSESSOR
Vagyon.

HATODIK ASSESSOR
Ugy.

HETEDIK ASSESSOR
Meg egyezem benne.

NYOLCADIK ASSESSOR
Nints mod, hogy jobbágya a Peresnek lenne,

KILENCEDIK ASSESSOR
Hát ha processusán meg ujjitást tenne?

TIZEDIK ASSESSOR
Nem lehet, sőt ugy is tsak semmire menne,

1930
Mert Peres hozzon bár ezer Leveleket,
Pyrha idejében már régen költek,
A nagy régiségtől igen füstösöket,
Még sem rontja el az Udvarból nyerteket.

1935
Kobori Levele igaz kamárán költ,
Ámbár attól fogva már sok idő eltölt,
Ez ellen hát Peres tsak hijában tsőrölt,
Szalad sernek sem jó a mit köztünk örölt.

1940
KILENCEDIK ASSESSOR
Ezen ítéletre mindnyájon rá mégyünk,
Ennek meg állói, szükség, hogy mind légyünk,
Deliberatumot, jerünk, mindjárt tégyünk,
Majd el jó az ebéd, hazza menyünk s együnk.

ELSŐ ASSESSOR
Notárius uram, fogja fel pennáját,
Irja meg ekképen a dolog summáját,
Peres el vesztette ebül költ causáját,
Azért nem volt, miért fel tátani száját.

1945
NOTARIUS (*Deliberatum*)
Levelit meg ráztuk mind a két feleknek,
Peressét találtuk erőteleneknek,
Kobori Tamásét elégségeseknek,
Fontosoknak s igaz Kamárán költeknek.

1950 Jobbágya Peresnek Kobori nem leszen,
Szolgálatot úgy mint jobbágy ő nem teszen,
Szabadulást Peres vádja alol vésszen,
Melyről költ végzésünk ime, vagyon készen.

PERES SÁMUEL

1955 Meg vallom, miolta világra Születtem,
Sok Székes Táblákon s vármegyén perlettem,
Most is van, de nem sok, ha jól Számba vettem,
Egy hejján száz causám, s annyit gerjesztettem,

1960 De én még is soha ilyen boldogtalan,
Ted le, ne ved elé, éppen haszontalan
Ítélet tétiben tsupán tsak sotalan
Táblát nem találék, mint ez az oktalan.

1965 Ennek Assessori némelyek olyanok,
Kik minek előtte Táblára botlanak,
Vagy Pitymolik, amint Székelyek szollának,
Pálinkás poharak kezekben forganak.

1965 Ekkor Kaffé helyett szilva pálinkára
Szert teven, dúdálnak pokolnak modjára,
Ilyen készüléttel mennek a Táblára,
Ki bőffentik, a mik jönnek a buccára.

1970 Ugy mond, meg érdemli, azért büntetessék,
Fogjátok, s őrizet alá tétessétek,
Vagy határ pásztornak poltzra emeljétek,
Holot az sem tudja, tők vagy turos étek.

1975 Ma egy hete épen holmi visongások,
Egy kis széna rétrül valo háborgások,
Jöttek a Táblára, kissebbek, mint mások,
Mikor már volnának erről voxolások,

1980 Az egyik így voxol: fel kel akasztani.
Látván a Fő Biro, mit tud rá szolhatni?
Ugy mond, mert rét; ekkor a fület mozgatni
Kezdvén, imigy felel: meg kel kaszáltatni.

1968 buccára (pofára)

Némely azt sem tudja, ha más meg kérdené,
Mi a Tripartitum, s miképpen értené,
Irja *le nevét, ha más kénszérítené,*
Légyen Léhai Pál, I. K.-val festené.

1985 Hirét sem hallotta a Compilátának.
Hogy tudná ágait a törvény útjának?
Kőnyen meg nyugoszik votuman kosnyjának.
Magától *nem* ujit, nints sova szavának.

1990 Ez ötsém, e Bátyám, ki pedig azt nézi,
A Törvény tételt is a szerént intézi,
Ennek ha szolgálók, majd jó neven vészi,
Négy vagy ött nap kaszál, szolgálatját tészí.

1995 Más pedig azt nézi itélettétében,
No, még eddig voltam Fő Biro kedvében,
Most pedig eshetem nagy gyűlölségében,
Azért ugy voxolok, légyek kegyelmében.

2000 Kettő, három köztők alig találtatik,
Akiktől a dolog jól meg vizsgáltatik,
A Törvénynek orra ugy alkalmaztatik,
Hogy viasz modjára kőnyen nem hajtatik.

A prokatori oly ágyban születtettek,
Melyet a Furiák hárman terítették,
Az annyak is téjtől meg üresítették,
És így nyilván Roka téjjel neveltettek.

FŐ BIRO

2005 Protestálunk! Miért szol az ur illyeket,
Hirűnket gyalázo motskos beszédeket?
Es meg bizonítsa, haljae, ezeket,
Nem hadjuk, magunkban ha érűnk Pénteket!

PERES SÁMUEL

2010 Nem is kel busulni, én meg bizonyítottom,
Még az ember fiát rámára szorítottom,
Bánatnak patakját fejére todítottom,
Az Urak homályos szemeit meg nyitom.

1983 lenevet hamás kén szerítené
1988 ne
2001 születtek [A szótagszám miatt jav.]

2002 téritettek
2009 [A sor előtt csak:] PERES

2015 Rutul fenyegetnek, most vészem eszemben,
Tudják meg, még esnek az Urak kezemben,
Azért is el megyek, de nem ijettebben,
Ama nagy királyi Városban, Szebenben.

HANZSFURST

2020 Legény, ugyan hallék egyet a tanátsba,
Pedig nem vágtam ma fogamat kalátsba,
Ott azt végezték, hogy minden embereknek
Szabad lenni hét-hét szép feleségnek.

Már nem a Legények kérik a Szűzeket,
Sótt inkább a Szűzek minden Legényeket,
Amint *idéig* is sok izben meg esett,
Hogy ökröt magának a jászoly keresett.

2025 Bezzeg jó lenne ez, én is vigabb lennék,
Fárodzás nélkül uraságra mennék,

Tsak azért, hogy osztán meg házasodhatnám,
A feleségemet vigan tsokolgatnám.

2030 Ha, ha, a kérőkben ugyan válogatnék,
De ugy, ha lennének; s mentét tsináltatnék.

Mert ma barátkoznak Leányok azokkal
Tsak, kik vagy jó formák, vagy a Gazdagokkal,

Vagy a kik meg járták Academiákat,
És hoztak magoknak fodor parokákott,

2035 Hogy így a dologtól rá érkezhessenek,
Nagyobb Aszszonyságban végig élhessenek;

Hogy idejek magok tsitsomázásokra
Legyen, es tűkörbe kukutsolásokra.

2040 Legény, be jól járnék, bártsak meg kérnének,
Valami szép szűzők Férjeknek vennének.

Épen mint a számár, keményen dolgoznám,
És a tenyeremben szüntelen hordoznám,

A mint ez éneket minap éneklette,
Egy négy x es Leány magát kesergette, ha, ha, ha!

2023 Amint ez idéig [A szótagszám miatt jav.]

MOMUS

- 2045 Hajdan Hobbesius valot beszélgetett,
Hogy nem békességre az ember születtett,
Sőt veszekedésre, úgy mond, rendeltetett,
És a természettől erre segítettett.
- 2050 Igaz, az emberek még ma is ilyenek,
Mert egy nap sem telik, hogy ne pereljének,
Nints egy ora, melyben ne veszekedjenek,
Egy más ellen járnak, rugodnak mindenek.
- 2055 Oly nagyobb része az emberi nemzetnek,
Melyben jele nints jó lelki esméretnek,
Mert úgy látnak, sokak tégedet szeretnek,
De majd hátad meget fordulnak s nevetnek.
- 2060 Némely tele vagyon motskolodásokkal,
Hazugsággal, szörnyű tsufolodásokkal,
Ugyan hízik bele átkozodásokkal,
Ezekkel édeget mint pástetumokkal.

Scena septima

TRIBUNUS PLEBIS, ORATOR, PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

TRIBUNUS PLEBIS

- Vala a köz népnek nagy satztzoltatása,
Az elsőktől való szorongattatása,
Ugy hogy fel indítna akárkit romlása,
Azért nem meheti füstbe kiáltása.
- 2065 Imé, a Tanátsnak lón engedelmeből,
Hogy a nép válaszon szabad tetszéséből
Elöl járot maga felekezetéből,
A ki meg mentené őtet inségéből.
- 2070 Ezen hivatalba magam téttettem.
Arról már nem szollok, mivel érdemlettem,
A köz nép inségét búval szemléltettem,
Hogy ügyét folytassam, arra rendelttettem.
- 2075 Neveztetem a nép előljárójának,
Álnokság, tsalárdság ellen gyámolyának,
Hogy jó állapotja szegények dolgának
Általom lehessen jó vége sorsának.

2080 Azért a tanácsba mi dolgok folytatnak,
Azok én általom mind meg halgattatnak,
A köz Nép kárára ha mik találtatnak,
Egy Tiltommal töllem akadályoztatnak.

Igaz, a Tanácsba hogy bé nem mehetek,
Itéllő Birákkal törvényt nem tehetek,
De a mint meg mondám, akadály lehetek,
És a Biráknak meg tiltom itéletek.

2085 Azért már el jöttem, folytatom tisztemet,
A köz nép javára rendelem éltemet,
Mindenben ígérem nagy segítségemet,
Mostan pediglen elfoglalom székemet.

ORATOR

2090 A Felsőbb rendeknek köszöni általom
A Nép, mert élte volt eddig aggodalom,
Romlása magasson nőtt volt, mintegy halom,
De imé, adatott néki nyugodalom.

2095 Mert vagyon már, ügyét ki meg hányja vesse,
Az éh farkasokat meszsze el kergesse,
Kinek szárnya alatt tsendesen tölthesse
Életét, senki őt is ne kesergesse.

2100 Valakik szenvednek nagy méltatlanságot,
Ez által magoknak nyernek szabadságot,
Az el nyomtatandok hasznos orvosságot,
Melyért a nép mutat háladatosságot.

TRIBUNUS PLEBIS

A mi birtokodban van, nem kell el hadni;
Egy vak szerentsére bajos pénzt ki adni,
Ily kereskedéssel kik készek fáradni,
Többire semmivel szoktanak maradni.

2105 Ezen regulának ellenére járnak,
Kik a perből hasznos jövedelmet várnak,
Sok erszényen azért van vásása zárnak,
Mert fizetsz, ha perelsz, minden~~t~~ a tatárnak.

2110 A Per javaidnak vak vető kotzkája,
Magad pedig lészesz szerentse loptája,
Most ha tsendes vízen usz dolgod sajkája
Majd reménységednek lesz nem kis tsorbája.

2115 Akár kotzkára *ted pénzed*, akár perre,
Mind egy. Én találtom egy olyan emberre,
Ki felette bánta, hogy költést tett erre,
Noha pénze rá ment egy néhány ezerre.

2120 Minthogy a Szerentse egy helyt nem nyughatik,
Gyakran a kotzkás is frissen meg bukhatik,
De ismét egy szám is ki vonattathatik
Vagy egyszer, a melyel meg gazdagathatik.

E meg esni szokot egyszeri huzással,
A Pert pedig járnak sok hurtzalodással,
Költséggel eléggel, fő izzadozással,
Ha tekinted, még is maradsz a járással.

2125 Sokan akkor vészik eszekbe magokat,
Mikor a lapos gút hoszszu zatskajakat
Meg ütette, s távul nézik joszágakat,
Más nyelte el kövér meg hizlalt hájjakat.

2130 Ekkor, mint a szunyog, szélben musikálnak,
Mint emberek, hiszem, ők is ugy járkálnak,
De hátok girintzi tzipokat hajgálnak,
Nyugalmat magoknak soholt nem találnak.

2135 Ugy járnak mint régen járt volt a Medvével
Az Oroszlán. Ezek élvén szerentsével,
Egy számárt találnak, ennek a felével
De nem volt egyik is egyező elmével,

2140 A nyert préda felett addig vetélednek,
A számár lábai mig futni erednek,
Járnak utánna, de ingyen leselkednek,
Illy hajoba vágynak, akik perlekednek.

Innen vagyon már az, hogy gyakran meg esik,
A kik törvényesen javakat keresik,
Ez enyim, nem tiéd; azt mind addig nyesik,
Mig a magakét is végtére el veszitik.

2145 Jobb volna egy mással hát jól meg egyezni
Mindennek, mint tüzzel másra gerjedezni,
Felebarátodat romlásra sebezni,
S annak kis okból is költséget szerezni.

PROCURATOR PELLAKI SÁMUEL

A ki felette bölts, a bolondoskodik,
2150 Az Ur is, úgy látom, mélyen okoskodik,
A Törvénykezésről balul gondolkodik,
Meg tsalatik rutul, ki így agyoskodik.

A Per el vesztését sokszor mi okozza?
Az, hogy a ki a pert mi előnkbe hozza,
2155 Szoll, hogy már fel adja, s beszédit pofozza,
Azt, a mi fekete, fejérrel porozza.

TRIBUNUS PLEBIS

Igen Szép Mesterség a törvény tudása,
Felette hasznos is annak tanulása,
Tsak a kár, hogy hibás ki szolgáltatása,
2160 Melyért sok embernek száját égi kása.

A Törvény tudásnak fényes palotája,
Magában e Világ nyoltzadik tsudája,
De Szélét és hosszát, szemét annyi álja,
Hogy ha ki meg nézi, valoba tsudálja.

2165 Szép dolog más ember bajába szolgálni,
Dolgát valakinek magára vállalni,
És igyekezettel helyessel használni,
Midőn annak modját ki lehet találni.

Szokták azt nevezni Procuratorságnak,
2170 Ezek is papjai a szent igasságnak,
A kik nem örülnek a rut tsalárdságnak,
És az azzal járó fontos hazugságnak.

Ez hivatal is már szíves ajánlásnak,
Bírák szívek magok részekre hajtásnak,
2175 S külömb külömb féle gonosz kifogásnak
Lett Mesterségévé sok színű tsalásnak.

A Procuratorok mikor fel vállalják
A Pert, az embernek erszényit vizsgálják,
Ha tele vagyon, azt örömost szolgálják,
2180 A törvényt innen is, onnan is tzítálják.

Jobb Procuratornak azt szokták tartani,
Több szövevényes pert ki kész támasztani,
Bár nem tudja is azt el igazítani,
Ember, attól bátran el lehet mondani.

2185 Ezek, a mint ingyen semmit sem szólhatnak,
Ugy pénz nélkül semmit el sem halgathatnak,
Holott beszédekkel a mint használhatnak,
Ugy halgatásokkal sok ízben árthatnak.

2190 Az Aristodaemus jó versét szerzette,
Poëta kezeit pennára vetette,
Verset készít egykor, (kőrmét jól rá tette),
Demosthenes kérdi, mit adtak érette?

2195 Felel: egy Tálentum volt az ő jutalma.
Mondja Demosthenes, a nem arany alma;
Igy a vers Szerzőknek rosszul forog malma,
Kintseknek mert nagyra nem nődegél halma.

2200 Magam, Demosthenes, azért hogy halgattam,
Sokkal nagyobb hasznot egyszerre hajtottam,
Mert halgatni 's nem is károsnak hallottam
Proccatornak, magom hát ahhoz tartottam.

Nyelvit arany vizzel mert ha nem öntözöd
A Proccatornak, vagy *te* meg nem kötözöd
Ezüst lántzal, halgat, majd szól, de köszönött
Nints benne, ha szájjá méreggel töltözött.

2205 Ez az oka, hogy már nagyobb betsületi
Van a Proccatornak, s azt inkább szereti
Egy Ur hat Papnál is, mert e kejtsegteti
Egy s más fogadással, ezer igéreti.

2210 Ha meg lát egy rétet, 's régen hallotta volt,
Ez ezé volt, mikor a Nagy Apja meg holt,
Mondja, Nagysás Uram, kár, eddig hogy nem szolt,
Ellperlettem volna, annyira mint az Olt.

2215 Hallja, hogy beszéli egy Méltóságos Ur,
Félek, a Jozzágból a Sogor hogy ki tur;
Igy szól a' Proccator, bár légyek egy Mazur,
Ha *ki nem* dolgozom, híjába farag, szur.

2220 A Pap, noha ígér leg drágább jószágot,
A mely fejlől mülja az egész világot,
De minthogy ahoz köt sok nyomoruságot,
Azt gondolják, beszéll tsupa tréfaságot.

PROCURATOR PELLAKEI SAMUEL

2225 Meg vallo, hogy eddig szembe sokkal áltam,
'S akár tréfaloztam, akár mit tsináltam,
Mig azt meg nem győztem, attol el nem váltam,
De ilyen emberre soha se találtam,

2225 Mint Momus, ki régen mindent meg gyalázott,
Vagy Hercules minden állatott meg rázott,
Vagy Pluton akárkit mérgesen irányzott,
Demokritus pedig kit kit hahotázott.

2230 Procuratorokul ugy ezis falángot,
Szeme szája réánk lödöz tüzes lángot,
De ha kapok, adok majd énis husánkot.

TRIBUNUS PLEBIS

Nemes ember vagyok, az Ur rosz hurt rángot.

PROCURATOR PELLAKEI SAMUEL

2235 Általom a népnek párt foga lehet,
Nem tudom én, annál mítsoda jot tehet,
Látom, a beszédben ugyan sokra mehet,
Tám Gyermekek korában sok papirozt evett.

TRIBUNUS PLEBIS

2240 Nyelvére vigyázzon az Ur, jelt adatok,
Mindjárt minden ajtot, ha szoll, rá záratok,
Hajduk! fegyveresen itten strásáljatok,
Mig nem parantsolom, meg se mozduljatok!

PROCURATOR PELLAKEI SAMUEL

Én aláztatossan ha szollani mérek,
Az Urto, hibámrol engedelmet kérek,
Mindenben hívséget az Urhoz ígérek.

TRIBUNUS PLEBIS

Légyen, hadjátok el szavára rá térek.

Scena octava

CZIGÁNY, TRIBUNUS PLEBIS, PROCURATOR TSALAI, PELLAKI, VAJAI,
FŐ BIRO: Baksai László, 10 ASSESSOROK, NOTARIUS Deák Sámuel, MOMUS,
HANZSFURST.

CZIGÁNY (*a Tribunus Plebishez*)

2245 Méltóságos Uram, nagyon meg tsalattam,
'S egy Urnak köszönöm, hogy meg tsalattattam,
Meg vallom, Vásárban már sokat forgottam,
Leg jobb ló-tsíszárnak mindentől tartattam.

2250 Meg sem-is tsaltanak még eddig engemet,
Ha fel tekerhettem előre esemet,
De nem tam, mitsa sél üté meg fejemet
A minap, hát látom káros esetemet.

2255 Egy Urra találván, deres paripáját,
Mely keményen rágta atsél saboláját,
Gangason tartotta 's rángatta a sáját,
Igen meg kedvellém, 's kérdém árra táját.

2260 Mondja nékem as Ur: Csigány néked adom
Hus-vonás forintért. Én is meg ragadom,
Esküd, a sörén kül, mondván, azt tagadom,
Hogy hibája volna, 's magamhos fogadom.

Meg vesem, 's már egyszer ülek a hátára,
Addig pedig gondom volt abraklására,
Meg indulok akkor, hogy mennyek Kassára,
A Fő Fő Vajdánknak meg udvarlására.

2265 Mégyek, mégyek, igaz, hogy jól sarkantyustam,
A két águt ottan ottan fel is hustam,
Mikor jó kős földöt már assal utastam,
Le-sállok, hát susog, alig alig hustam.

2270 Kehes volt, as as Ur még is javallotta
Énnékem jó gyanánt, pedig azt mondotta,
A Deres sörin kül nints hiba. S miatta
Már káros, bánkodjék? Ros ás is, ki atta.

TRIBUNUS PLEBIS

Tzigány, nem komázol?

CZIGÁNY

Uram, valóságot
Beszéllek. Hogy hosnék ide tréfaságot?

TRIBUNUS PLEBIS

2275 Úgy hogy lombontatok hamar hazugságot.
Másként, ne fély, tészek néked igasságot.

Minthogy Nemes ember, Törvényel keressed,
Ne félted, peredet hogy igy el veszessed,
Meny Procurátorhoz, kezét kenegessed
2280 Pénzel, az, magaddal, meg jó, el hítesse.

CZIGÁNY

Köszönöm as Urnak jo tanáts adását,
És solgálatomra való ajánlását,
Jo sivel be vésem fontos oktatását,
Ha nyerek, meg adom jol as áldamását.

TRIBUNUS PLEBIS

2285 Okosan folytassad Czigány járásodat,
Ne hogy megbotoljál, 's meg üssed lábodat.

CZIGÁNY (*Tsalai Procuratorhoz*)

Órvendem, hogy frissen látom Nagyságodat.

PROCURATOR TSALAI

Hát mit hoztál, Czigány?

CZIGÁNY

Magamat.

PROCURATOR TSALAI

Magadot?

Mond elé bajodat!

CZIGÁNY

Meg mondja a levél.

PROCURATOR TSALAI

2290 Bizonyosan, Czigány, valami tsint tevé.
Bányászszá, tolvajjá, mi őrdőggé levél?

CZIGÁNY

Nésse meg csak az Ur, a Levél mit beszél.

(NB. Míg Tsalai olvassa a levelet, Pellaki procurator igy tsufolja a tzigányt.)

PROCURATOR PELLAKI SAMUEL

Hallod é hej, Koma, ma kukuba tesznek.

CZIGÁNY

Oly méltatlanságot tám nem tselekesnek.

PROCURATOR PELLAKI SAMUEL

2295 Vigyázz, mert az Hajduk most mindjárt itt lesznek.

CZIGÁNY

'S ha itt, én nem bánom, tudom, meg nem esnek.

PROCURATOR TSALAI

Hadja el, Collega, nézem a levelét,
Ebben kifordítva látom a kebelét,
Tegnap ellopott volt egy szürke tzedelét,
2300 Arról van az írás, vegyék ki a belét.

CZIGÁNY

Uram, ne tsufolkodj, solj as igassághos,
Légyetek jobb sível a szép Tsigánysághos,
Ha arra kell, as is mert tud a tsufsághos,
A pedig nem illik ilyen Urasághos.

PROCURATOR TSALAI

2305 Jol van, Czigány, jol van, bizd reám magadat,
Magomra vállalom ez ügyes bajodat,
'S el is igazítom majd minden dolgodat,
Tedd félre számomra tsak két aranyadat.

2310 Most menny el, továbbat forduly erre felé,
Nem hiszem két fertály ora telyjék belé,
Mig a te peredet magam adom elé,
Még egy két Birot is hajtok magom mellé.

(A Tzigány el-mennyen.)

2315 Tekintetes Praeses Ur 's más tanátsosok,
Kik észszel 's erővel vagytok hatalmasok,
Mondando beszédim bár igen fokosok,
Lésznek mind az által mély, alázatosok.

2293 [A sor előtt:] PELLAKI SAMUEL PROCURATOR
2294 [A sor előtt:] TZIGÁNY

2295 [A sor előtt csak:] PELLAKI SAMUEL
2236 [A sor utáni utasításban:] Inetus

- 2320 Azért figyelmesek légyetek, instálok,
Én hosszas processust mostan nem formálok,
Minél rövidebben lehet, proponálok,
De addig fel állok, amig procedálok.
- Egy Czigány volt nállam, tsak az elébb ment el,
(Rajta is szegényen tsak könyörűlni kell),
Lóvásárlására Régenbe ment volt fel
A vásárba, amint elé 's hátra jár-kel,
- 2325 Meg szemlél egy lovat, nézi a járását,
Akkor meg kedvelli minden mozdulását,
Kérdezi az után fortélyát 's szokását,
Halja Gazdájától illy commendálását:
- 2330 E lovat, azt mondom, magam is szeretem,
Tsak hogy Deres szőrű, azért ha meg vetem,
Igen furtsa fogás, de még se nevetem,
Káros, szegény Czigány, mentem, ha tehetem.
- 2335 Igaz, a szőrin kül hogy nintsen hibája
Annak, hanem bellöll vagyon egy tsumája,
Szuszog, mint a Török rosz égő pipája,
Rosz volt az adonak hát a paripája.
- PROCURATOR VAJAI (*az Inctus részire*)
Meg vallom, élesek az Urnak szavai,
Holott nem igazak ki gondolt vádjai,
Az Inctusnak vagynak méltobb panaszszai,
2340 Bár jól hallgossák meg a Tábla urai.
- Az Inctus adott volt még a vén Rupának,
A felperes Czigány néhai apjának,
Egy jó Szürke kantzát, 's mondta a fiának,
Add meg bártsak felét az egész summának.
- 2345 Admonitiot is ellene tétetett,
Attol ma is ados, még meg nem fizetett.
A pénzt, hogy fel végye, arra nem mehetett.
Jól esett hát, tromfra ha tromfot üthetett.
- 2350 Így Czigány Uramnak nintsen, mit keressen,
Jobb az adosságba az helyett fizessen,
Hogy attol már egyszer végként ment lehessen.

2339, 2341 Inetus

PROCURATOR TSALAI

Vigyázzon, édes Ur, félő, meg ne essen,

2355 Tudom, az Alperes egy kantzát adott volt
Rupának, de hamar az az árakban holt,
Mert annak is akkor hibájáról nem szolt,
Az ellenvetés hát hideg agytol koholt.

PROCURATOR VAJAI

Még egyet gondoltam.

PROCURATOR TSALAI

Halljuk, mondja elé!

PROCURATOR VAJAI

2360 Az Ur e dologba már ne szóljon belé,
Nékem, hogy szolgáljak, sebem sok pénz telé,
Az Ur is jól jár, ha szitt fazakam felé.

PROCURATOR TSALAI

Hát hogy igazittsuk a dolgot legjobban?

PROCURATOR VAJAI

Én el igazítottom, hogy ugyan meg koppan
Majd, midőn a Czigány itt előttünk dobban,
Beszélni kell véle minél nyájasabban.

TRIBUNUS PLEBIS

2365 Tiltom az Urakat, több egy szo se légyen,
Ügyét vállalni is az ollyannak szégyen,
Kit tsalárdság követ, valamerre mégyen,
Erről bizonságot bár akárki tégyen.

PROCURATOR VAJAI

2370 Arra így felelek: Tsak a szükölködik
Orvosságok nélkül, ki betegeskedik,
Az ártatlan ember mikor perlekedik,
Párt fogo nélkülis könnyen menekedik.

2375 Eszerint, a' minthogy annak van szüksége
Doktorra, a' kinek nagy a betegsége,
Nem pedig a' kinek szolgál egészsége,
Igy a jó embert is megmenti szentsége.

TRIBUNUS PLEBIS

Vége lenne már, ugy tudom, a Világnak,
Ha pártját nem fognák szegény igasságnak,
Igy is erőt véssen a sok hamisságnak
2380 Páltzája, amellyet gyakran rá is vágnak.

Igazság Papjai, ha kik még hol vagynak,
A földnek színéről szépen majd el fogynak,
Mert az igazságon többire fel hagynak,
A perbe azt tartom akadálnak, nagynak.

Sokan, kik a Törvényt itt, amott fojtatják,
2385 Ma a teli erszényt inkább fontolgatják,
Mint magát a dolgot; ezt tapasztalgatják,
Kik törvény szék előtt magok mutogatják.

Mert ha gazdag ember perel, bár ne légyen
2390 Igazsága, még is gyakran elő mégyen,
De a nyomorultat követi nagy szégyen,
Mert nem talál, aki szegénnyel jól tégyen.

FŐ BIRO

Tsak lassabban, az Ur mit hirtelenkedik!
2395 Miotla köztünk van, mind izetlenkedik,
Hatalma ha tovább tovább nevelkedik,
Osztán az Ördög is itt nem tiszteskedik.

A dolgot még közre nem is botsátattuk,
Dörgölő beszédit még is már hallottuk,
2400 A Törvényt eddig is, hiszem, ugy fojtattuk,
A Szegényt, az Árvát hogy meg nem fojtattuk.

A két Procurator a' dolgot fel adta
Mi légyen, a' mint ezt Pál, Péter hallotta.
Czigány Vásárának ha kárát vallotta,
Jol van, fogadását mert meg nem állatta.

2405 De a' Törvény tétel hogy jobb moddal folyjon,
A ki leg utolso, előb is a szollyon.

TIZEDIK ASSESSOR

Az Actor, nem bánom, akár mit forraljon,
Amit keres, szükség más részre oszoljon.

2393 [A sor előtt:] FŐ BIRO BAKSI LÁSZLÓ

2407—2463 [Valamennyi ASSESSOR névvel vagy névvel is szerepel a sor előtt.]

FŐ BIRO
2410 A hol Szél Péter Ur tett ítéletet már,
Hamar Pál Urtól is a dolog voxot vár,
Mert itt is a votum, mint másutt, rendre jár.

KILENCEDIK ASSESSOR
Töllöm a fel peres jo szot hijjába vár.

FŐ BIRO
Gondos Sándor Ur is tekintse meg e pert!

NYOLCADIK ASSESSOR
2415 Minthogy a Szollásra kaptam már én is szert,
Szollok a' dologhoz, noha már el tekert
Ítéletem szerint a Peres Czigány nyert.

FŐ BIRO
Már az Ur, Ember György adja ítéletét,
Tsak alig várhatom fontos feletét.

HETEDIK ASSESSOR
2420 Nem rontom az Inctus hírét, betsületét,
De bár igazábban fojtaná életét.

Az a szegény Tzigány rutul megsalattott,
A rosz lo mert rája jo gyanánt tudatott,
Amiatt, nyavalyás, ha kárba maradott,
Méltó, hogy meg nyerje, amit ő fel adott.

HATODIK ASSESSOR
2425 Kurtát meg esmérni könnyű a szőréről,
Rokát a Párdutztol tarkásult bőréről,
Mit érjen valaki, a tekintetéről
Lehet ítéletet tenni személyéről.

2430 A Czigányt, ha nézem, már az Őrdögöket
Képzem, mert meg tsalnak minden embereket,
Nyájason folytatták tsalfás beszédeket,
Vigye el Belzebak mind az ilyeneket!

ÖTÖDIK ASSESSOR
A kérdés mi valo, mire kell felelni?
Én még azt se tudom, kivel kell perelni.

2413 Ur tekintse [A szótagszám miatt jav.]
2418 Tak

2419 Inetus

ETZETES ANDRÁS

2435 Halya meg a kérdést (mért nem tud ügyelni),
Tzigányt vagy egy Urat kell inkább kedvelni?

ÖTÖDIK ASSESSOR

2440 Kétség-kül a dolgot ti meg fontoltátok,
Mint nagy bölts férfiak ahoz ugy szollátok,
Böltsebb nállatoknál nem vagyok, tudjátok,
Ha veletek tartok, hát ne tsudáljátok.

Amit íteltetek, én nem disputálok,
Mert magomban szálván, ha jól megvisgálok,
A dolgot, mint Biro aként ruminálok,
Amint Komám Uram mondja, ugy találom.

NEGYEDIK ASSESSOR

2445 Igazabb az Actor, mint az Inctus, látom,
De mint hogy Szél Péter, ki kedves sajátom,
Most itél Hamar Pál 's más Felebarátom,
Hogy mentsem a Czigányt, szájom fel se tátom.

2450 Mert félek, hogy töllők itéletet vészek,
Szép Gratiájokból el ki kopott lészek,
Tett itéletekben vállasztást nem tészek,
Alyon meg, nem bánom, amit forrolt eszek,

2455 Fő Biro Uram is, jól tudom, ugy itél,
Kit Birák serege retteg, és igen fél,
Nálla vig Tavaszom hogy ne borítsa Tél,
Oltalmat én nállom a Fel Peres nem lél.

HARMADIK ASSESSOR

2460 Nints esmeretségem semmi is ő vélek,
Mint jobbnak esmérem, rollok ugy itélek,
Ha azt mondom, amit szoll belől a Lélek,
Én a Fel peresbe hibát nem Szemlélek.

FŐ BIRO

Az Ur, a dologhoz mit szoll, Boros János?
Keden kül sem volna a' Tábla hijjános.

MÁSODIK ASSESSOR

Hállá ked, nem voltam soha én Czigányos,
Sem maskás, sem üstös, sem pedig kalános.

2465 FŐ BIRO
Most nem az a kérdés.

MÁSODIK ASSESSOR
Az Ur maga mondja,
Holott én nem vagyok senkinek bolondja.

FŐ BIRO
De hogy egy Czigányon nem jár a Föld gondja.

MÁSODIK ASSESSOR
Jól beszéll most az Ur, szeretem, ja, ja, ja!

FŐ BIRO
Jo, jo, de elég volt eddig Karitsálni.

2470 MÁSODIK ASSESSOR
Tudom, a dolgot is hogy kell meg próbálni.

FŐ BIRO
Mondja elé!

MÁSODIK ASSESSOR
Ha rét, meg kell azt kaszálni.
Most többöt nem szollok, ki mégyek sétálni.

FŐ BIRO
Egy szora, egy szora tessék meg állani!
Nem rét.

MÁSODIK ASSESSOR
Ha nem, töstént fel kell akasztani.

2475 FŐ BIRO
Nem érdemes.

MÁSODIK ASSESSOR
Meg kell hát szabadítani.

FŐ BIRO
Böltsen tudja a pert el igazítani.

2480 En a voxot immár régen ki mondottam,
Mai ítéletben meg sem is tsalattam,
Már, Notarius Uram, amint ezt folytattam,
Irja meg.

NATARIUS

Igen is, valamint hallottam.

(Ezen közben a Czigány a Procuratorához mégyen.)

PROCURATOR TSALAI

Jöszte Koma, jöszte, mert régen vártalak,
Tehetségem szerint én' oltalmaztalak,
Tsak ugyan el vesze a pered, szép alak,
De halgass, mert egyre, szépre tanítottalak.

CZIGÁNY

2485 Mire, Uram?

PROCURATOR TSALAI

Ne félj, meg jön lovad árra,
Tsak halgass a' társam bölts oktatására.

PROCURATOR VAJAI

No, Czigány, rá kaptál az élet modjára,
Senkinek, mint néked, nem leszel jobb vására.

CZIGÁNY

Hogy, hogy, Uram!

PROCURATOR VAJAI

2490 Ugy, hogy most ollyat tanulhatz,
Mellyel akár merre bátran el fordulhatz,
Vásárban akárkit észszel fejl mulhatz.

CZIGÁNY

Hatz, hatz néked! Nekem de meg dóglótt a hatz!

PROCURATOR VAJAI

Ha egy rossz lovad van, könnyű mást tserélni.

CZIGÁNY

Nem, Uram, mert osztán meg fognak itélni.

PROCURATOR VAJAI

2495 Észszel, mint erővel inkább lehet élni,
Olykor az esküvést nints miért kimélni.

A te kantzád, ámbár légyen kehes nagyon,
Annak a hibája a szőr alatt vagyon.
2500 Mondjad, hogy ha hibás, bár üssenek agyon,
A szörin kül, 's vesd el a ritzát a fagyon.

NOTARIUS (*Deliberatum*)

Az Actor és Inctus dolga meg-hányatott,
Es minekutána voxra botsáttatott,
Az alperes mellett több vox taláztatott,
E szerint a kiknek illik, ki adatott.

CZIGÁNY

2505 Eleget tanultam, vessen már a perem,
Ha egy vásárt érem, mingyárt lovam terem,
Ha sánta, sem bánom, a lábát meg verem,
Még a nagy Vajdát is, tudom, hogy meg nyerem.

(NB. Ezek így lévén, a Czigány látván a Momust rák modra jóni, ki fut. Az Assessorok látván a Momust, kiáltanak, akiket így tsufol.)

MOMUS

2510 Szép dolog, az ember magát nem esméri,
A mit ő tselekszik, tsupán azt ditséri,
'S Azt ha más követi, a lészen a béri,
A tzőlőnkős diszno éltét hogy eléri.

Mint a fazékasok surtza, ollya' léttem,
Tsufságul mindennek rutul ki tetettem,
2515 Noha ugy tudtomra semmit sem vétettem
Azal, hogy jöttemben a rákot követtem.

Tudom, hogy szembe kell akár kivel menni,
Azt bé vett szokásnak tapasztaltam lenni,
De hogy így mentem is, jo neven kell venni,
2520 Mivel e világ is így szokott ma tenni!

Már én hogy modizok azzal, kinek véték?
Hogy le katzagátok, jobbak nem levétek,
Amit tselekesztek, bár meg tekintnétek,
Mert tsupán tiétek ez a turos éték.

2525 Az esik nehezen, hogy meg nem gondolják,
Midőn mást nevetnek, magokat gunyolják,
A vissza fordultság palástját hurtzolják
Magokkal, 's a mit ér, soha se fontolják.

2530 Istenek az embert midőn teremtették,
Fől emelt formával meg ékesítették,
Még a szemeket is abban úgy ejtették,
Hogy elő nézzenek, azt észre vehették.

2535 De magokról mint egy el felejtkeztenek
A szemek, a' melyek régen fel néztenek,
A földhez egészszen le szegeztettenek,
Magok is az után mind meg görbettegenek,

2540 Mert ha meg tekintem a' földi birákat,
És Törvén szék körül való Hárpiákat,
A részre folytatták jobban caussákat,
A melyen szemlélnék több sárga poltrákat.

Ót, hat igaz Cato teng még a' világon,
Akik fel nem hagytak még az igazságon,
De a' többi inkább kap az hamisságon,
És hizlalja magát az ártatlanságon.

2545 Tsak nem Isten gyanánt kell őket tisztelni,
Eppen hogy előttök nem kell tértepelni[!];
Ha instál az ember, musz úgy süvegelni,
Akkor is sok szóval nem szabad terhelni.

2550 Meg esik, a törvényt hogy jól ki folytatták,
Végezéseket is Pronuntióltatják,
De a mellett pénzért azt úgy igazgatják,
Hogy el hal az ember, míg várakoztatták.

2555 A ki perel, annak nints tsendes orája,
Addig jár, el fárad minden tagotskája,
Még is nagy veszélyben forog vagyonskája,
Addig panaszol, míg el áll már a szája.

2538 'S Törvén [A szótagszám miatt jav.]

2543 [A kiadó szerint ez a sor kétszer van meg a kéziratban.]

2560 Most e Procatorhoz, majd a' máshoz mégyen.
E kisebb, de szükség hogy Birát is végyen
Maga mellé, még jobb, hogy négy, öt is légyen,
Majd igasságot is, hol illó, le tégyen.

Még is nem szűnnek meg mais perlekedni,
Holott azzal bajok szokott nevedni,
Sokszor kitsin bajból nagyba keveredni.
Lássák, ha a roszara készek vetemedni.

FŐ BIRO

2565 Momus, az átkozott, ennye be le feste,
Bár e Törvén szék azt soha se kereste!

HATODIK ASSESSOR

Hogy nem, Uram, hogy nem, Őrdög Lelke, teste
Mig el jön az estve, hogy légyen el este.

HANZSFURST

2570 Nagy eszű Atyáktól vettem eredetem,
Tisztséget viselő volt minden nemzetem,
A tudákos embert magom is szeretem,
Mert én is a vagyok, van is betsületem.

2575 Elég van ha, ha, ha, örülök érette;
Eszem is elég van, még talám felette.
Pedig meg tsalt Bátyám, a kutya kergette,
Mikor az osztáskor a' nagyobb részt vette.

2580 Hát nem értitek-é? No, az Apám megholt.
Az ő esze, melyjel megtölt volna tiz Bolt,
Reánk maradt ketten, mert tsak egy Bátyám volt,
Ebből meg osztottunk, de ő meg Jakabolt.

Magok igasságot az Urak tégyenek,
Mi tsak ketten vagyunk, testvérünk nintsenek,
Apám eszéből részt mások nem vettének,
Én 's Bátyám többet vett, láthatják mindenek.

2585 Ha vissza perelné az Ur az eszemet
A Bátyámtól, mellyel meg tsalt volt engemet,
Az Urral közölném a nyereségemet,
Ha, ha, meg ujjítnám mingyár köntösömet.

2567 [A sor előtt csak az assessor neve:] ETZETES
ANDRÁS

2569 [A sor előtt:] HANZSFURST

2581 igasságát
2582 testvérünk

EPILOGUS

- 2590 Mindenféle rendek, kik ide gyűltetek,
Kérésünkben minket meg nem vetettetek,
Tsekély játékunkra inkább fel jöttetek,
E nagy sziveséget ditsérjük bennetek.
- 2595 Köszönyük egyszersmind, hogy meg halgattátok
Beszélgetésünket, meg nem tsufoltátok,
Sőt a hol méltonak inkább találtátok,
Fel tett tzelünk szerint megis katzagtátok.
- 2600 Világi éltünknek haszontalanságát,
E tsekély példákban változandoságát
Aduk előtekbe maga boldogságát,
Hogy minden ugy nézze, mint mulandoságát.
- Egy játék néző hely e világ pusztája,
Játék az embernek mind vegig orája,
Sokszor vitézségért adatik pálmája,
El hervad hirtelen fényes koronája.
- 2605 Maga a természet játékát fojtatja,
Erre minden világ lakóit nogatja,
Hasznát, meg esik, hogy velünk kostoltatja,
De többször látjuk, hogy nézését untatja.
- 2610 Melyel kedveskedénk, e vala játékunk,
Nem esett éppen ugy, amint volt szándékunk,
Mert szüntelen hol egy, hol más akadékunk,
Mely az készületre volt nagy haladékunk.
- 2615 Sok fogyatkozásink ebben lehettenek,
Mert a Poetának oráji nintsenek,
Melyjek e munkára rendelték legyenek,
Más hivatala van, tudhattyák mindenek.
- 2620 Azért engedelmet egygyen egygyen kérünk,
Melyet ha meg nyerünk, titeket ditsérünk,
Ha pedig több időt ezután még érünk,
Játékunkra frissebb készülettel térünk.

Vége.

A MŰ ADATAI

A kéziratról, mely a *Comoediát* tartalmazza, annyit tudunk, amennyit GERENCSÉR István mond kiadásának (Adalékok a magyar iskolai drámák történetéhez. Bp. 1909) bevezető részében. Több más kézirattal együtt 1908-ban kapta egyik tanítványától, Dobolyai Sándor (+ 1907) Kis-Küküllő megyei tanító unokájától. A negyedív nagyságú füzet 99 levelet tartalmazott. Csupán az itt közölt darab másolatát őrzi. De hogy egykorú másolat-e, arról Gerencsér nem beszél. Így a kézirat keletkezésének idejét, másolóját nem ismerjük. Annyit tudunk, hogy ugyanaz a kéz írta le, mint Nagy György másik, Gerencsértől a fentebb említett kiadványban közölt darabját. (Lásd a következő szám alatt.) Egyik komédia kéziratának további sorsáról sincs tudomásunk, jelenlegi lelőhelyük ismeretlen.

Az 1780-ban a marosvásárhelyi Református Kollégiumban eljátszott *Comoediának* Gerencsér adta a *Konok pereskedők* címet. Mi is ezzel a címmel hozzuk. A kiadó még annyit közölt a kéziratról, hogy a harmadik felvonás hatodik scenábjában olvasható armális a kéziratot füzetbe kötött félév papírosra volt írva. Így mintegy külön betétjét képezte a darabnak.

SZERZŐ

A darab címlapja a szerzőt Nagy Györgyben, a poétai osztály tanítójában nevezi meg. KONCZ József A marosvásárhelyi ev. ref. Kollégium története (Marosvásárhely, 1896) című könyvében nem említi őt a kollégium tanárai, praceptorai között. Csak annyit mond róla, hogy mikor Fogarasi Pap Józsefet 1779-ben meghívták a bölcsészet és a matematika tanárárnak, a meghívó levéllel az ifjúság másodmagával őt küldötte hozzá Szászvárosba. A kollégium legrégebbi anyakönyvének 578. lapján ezt a bejegyzést olvashatjuk: „Ego Georgius Nagy subscribo legibus scholae Marosvás. anno 1772. die 27. jun.” (Gerencsérnél, aki ezt az adatot kiadványa bevezetésében a 27. lapon említi, ez a szó *subscriba* alakban szerepel. Lehetséges, hogy subscribam állt az eredetiben.) Vele azonosítjuk az 1780-ban és 1781-ben „Poëseos Professor”-ként szereplő drámaíróit. További sorsáról nem rendelkezünk adatokkal.

FORRÁS

Forrásutalás nincs, de nem is látszik, hogy Nagy György ilyesmit használt volna. Eredeti munkának tartjuk, melynek megírásában a korabeli bíráskodási visszasságok bemutatása volt a szerző legfőbb szándéka. Ezenfelül is bővelkedik a darab a mindennapi életből elesett mozzanatokban.

ELŐADÁS

A címlap szerint: „Anno Dni 1780. mely is producaltatott 29na Aprilis.” A prologusból, és az epilógusból is megállapítható, hogy előadták. Ezt azért említjük, mert a darabnak két latin ajánlása is van, ami arra mutat, hogy olvasásra szánták, a szerző a darab kinyomtatására gondolt.

A komédia azonban annyira életszerű, hogy semmiképpen nem kereshetünk benne könyvdrámát. Meggyőző Gerencsér érvelése, hogy mivel az igazságszolgáltatás fonákságait, a bírákat, ügyvédeket, a nemesi hatalmaskodást éles gúnnyal mutatja be, ez volt azoknak a daraboknak egyike, amelyek miatt 1780 tájt Marosvásárhelyen a komédiajátszást megtiltották. Erről így írt Fogarasi Sámuel *Önéletírásában*: „Mínt hogy pedig régen a kollégiumbeli komédiákban kisatyrozták, csúfolták az udvarokat, tanácsot, még az udvari táblát is, tehát mintegy 1780 tájt megtiltott a komédia.” (JUHÁSZ István, Fogarasi Sámuel: Marosvásárhely és Göttinga. Önéletírás (1770—1799). Bukarest 1974. 105.) Vö. GERENCSÉR kiadásának bevezető tanulmányában a 15—21. lapokkal!

Nagy György drámáját valószínűleg a poétai osztály növendékei játszották.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Mivel az eredeti kézirat lelőhelye ismeretlen, a szöveget Gerencsér István publikációja alapján adjuk. Az *Epitome totius Comediae* részt azonban, mely a dráma cselekményét ismerteti, és amelyet a kéziratnak megfelelően Gerencsér a harmadik felvonás végén az *Epilogus* előtt hoz, kiadványunkban a *Prologus* után közöl-

jük. Nagy György másik darabjában (*Legények intése* — lásd a következő szám alatt!) *A Comoedia Rövid summája az Elöl járó beszéd* után következnek. A summázásnak a darab előtt van a logikus helye, és nem annak a végén.

Betűhíven követjük Gerencsér kiadását. A szöveget azonban versszakokra tagolva, a mai központosítás szerint közöljük. Figyelembe vettük és feltüntetjük azokat a javításokat, amelyeket az első kiadó lapalji jegyzeteiben szerepeltet. Egy-két helyen javítottuk a sajtóhibákat, elsősorban a szótagszám elleni vétségeket. Egy részük bizonyára megvolt már a kéziratban. Gerencsér többször megkérdőjelezi ugyanis a szöveg egyik-másik szavát, illetőleg azt jegyzi meg, hogy a szó olvashatatlan. A szövegben ilyesféle okból néhány nehezen vagy egyáltalán nem értelmezhető passzust találunk. Feltehető azonban, hogy Gerencsér is követett el több olvasati hibát. Ilyennek gondoljuk pl. a *konás* szót *komás* helyett (537. sor), az értelmetlen *tsuf* olvasatot *tsusz* helyett (1309. sor; a kéziratban valószínűleg *tsus* állott), a feltehetőleg *tudua* szónak *tudna* olvasatát *tudva* helyett (1343. sor; kézírásban sokszor nincs különbség az *n* és az *u* írásképe között). Sokszor olvassa Gerencsér a kézirat *c* betűjét *e*-nek. Ez megfigyelhető a magyar szövegben és a latinban egyaránt. (Többször ad pl. *Inetus* olvasatot *Inctus* helyett; a latin nyelvű Armalisban *haetenust* *hactenus* helyett. Értelmetlenségeket tartalmaz egyébként a három latin betét más helyeken is.) Valószínűleg többször nem vette észre Gerencsér a szavak feletti rövidítésjeleket, ezért írhatott pl. *szeved*-et *szenved*, *ne-t*, *nem*, *Temulent*-et *Temulentus* (1862. sor) helyett. Lehetséges, hogy az ilyen hibás olvasatot nem ő, hanem már a kézirat másolója elkövette. Sajátosan jellemzi a kéziratot, hogy sokszor összeírja a szavakat, elsősorban a rövid elemeket, mint pl. *amint*, *demint*, *ekis*, *hamás*, *hameg*, *midolog*, *amunkára*, *ate*; *inqua*, *indicta* stb. Előfordul azonban ennek a fordítottja is, hogy egy-egy szót két tagban irt a másoló.

A nyomtatott szövegben néhány sor előtt (861., 929., 949., 1037., 1041., 1130., 1155., 1164., 1362., 1694.) hol az 1, hol a 2, hol meg a 3 szám áll. Ennek rendeltetését nem tudtuk megállapítani, a számokat kiadásunkban elhagytuk. Az 1530. sortól kezdődőleg a versszakok előtt l-től 7-ig terjedő sorszámozást találunk. Kiadásunkban ezt is elhagytuk. Nem jegyzeteltük a rövidítések — elsősorban a szerepnevekben! — feloldását.

Gerencsér kiadása a szerepnevek írásmódjában nagy tarkabarkaságot mutat. Egy-egy szereplő neve több változatban fordul elő a jelenetek előtti felsorolásban, a szövegben, illetőleg a kiadványban olvasható szereposztásban. Pl. IZLOT KALMÁR így: JÁNOS, KALMÁR IZLOT JÁNOS, IZLOT JÁNOS BOLTOS, leggyakrabban IZLOT KALMÁR. AZ ASSESSOROK néha sorszámmal, néha a nevéükön is, máskor pusztán nevéükkel szerepelnek. A szerepneveket kiadásunkban egységesítettük, minden esetben a szövegben a mondókájuk előtti első előfordulás alakját tartottuk meg.

Nem tudjuk, hogy az a hiányos szereposztás, melyet Gerencsér közöl, megvolt-e a kéziratban, vagy ő állította össze. A kiadványban ezt a szereposztást találjuk:

Szereplők

Gyermek	}	kofák
Bori		
Ersok		
Panda		
Dorottya		
Sofi		
Szüle		
Pálinkás asszony		
Gavallér		
Dáma		
Izlot János boltos		
Árvai Mihály, nemes úr		
Numa Páskuly, Árvai embere		
Bátori Farkas	}	tolvajok
Pálosi Ferenc		
Peres Sámuel	}	pörös nemesek
Kobori Tamás		
Cigány		
Péter Pál debitor		

Huz János creditor	
Simon János	} peres parasztok
Ketskés Pál	
Szolgabíró	
Deák Samuel jegyző	
Baksai László főbíró	
Boros János	} A királyi tábla bírái
Kegyess Mihály	
Léhay Márton	
Burján Balázs	
Etzetes András	
Ember György	
Gondos Sándor	
Hamar Pál	
Szél Péter	
Tribunus plebis	
Orator	
Pellaki Sámuel	} Procuratorok
Pellaki József	
Vajai	
Tsalai	
Janitor	
Hajdu	
Momus	
Hanswurst	

A darab nyomtatásban való megjelentetésére is gondoló szerző *Epistola Dedicatoriáját* és az *Ad Lectorem* ajánlást nem tekintjük az eljátszott komédia részének. Nem sorszámoztuk őket.

Fordításukat itt adjuk:

Ajánlólevél

Könyvemmet bebocsátom nagyjaink hajlékába. De tartok tőle, hogy magam is nyilvános bűnössé válok. Nem akarom elrejtetni az emberi nem vétkét, ezt tanúsíthatja színjátékunk. Menjetek, szülőtteim, siessetek meglátogatni az otthonokat. Kedves könyvek legyetek, ti, akik örökre az enyéim maradtok. Szóljatok az én szavammal, és elolvasás után ne dobjanak el kezükből megvetéssel.

Az olvasóhoz

Bármi hibát találnál is könyvemben, kedves olvasóm, hallgass róluK. Nem azért írtam én ezeket, hogy hírnevet szerezzek magamnak, soha sem élt bennem a hírnév utáni kevély vágy. Mindenki megvallja, hogy főnökeink rendelése volt, hogy írásaimmal színházunkat újból életre keltsem. Amikor időd lesz, Olvasóm, forgasd ennek lapjait. Rajta hát, bocsásd meg hibáimat, olvasd az írásokat! Ég veled!

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

4 *meszére* — messzire

11—20 A sorok arra utalnak, hogy a rómaiaknál bizonyos időpontokban (így tavaszkor is) törvénykezési szünet, ünnepség volt.

36 A sor utáni címben az *epitome* = röviden való elmondás (vagyis az egész komédia tartalma).

48 *pantaloznak* — pántolódznak, veszekednek. Lásd alább is!

- 64 *szorgatja* — szorgalmazza
69 *interest* — kamatot
76 *komázott* — tréfálódzott. Még többször előfordul.
90 *egy sustákat* — két garast vagy hat krajcárt. (Később is előfordul.)
108 *szigorog* — teng-leng, nyomorog
117 *szipája* — a szipa veszekedős vénasszony; szipirtó
122 *potrát* — polturát; másfél krajcárt érő ezüstpénz volt; poltrák alakban is előfordul, vö. a 421. sorral.
145 *Ezt kék* — ezt kell
178 *repsedsz* — henye módon ülsz. (Lásd később is: 419. sor.)
180 *Tábor után való* — tábori életre, rossz nőnek való
193 *leptzes szájú* — lepcsés szájú, sok beszédű
197 *indebite* — méltatlanul
202 A sor értelme: mióta a világon vagy. (Vö. TSz.II.936.)
209 A sor hosszabb egy taggal, vagy *Dorottyasszonyt* mondtak.
212 A sor értelme: az orra gyakran borvirágos lett
213 *huros* — lompos öltözetű; lusta
225 *hurtzolodom* — fáradozom, csigázom magam
227 *fantum fant* — fánton-fánt = nem külömb, hasonló
248 *háritsáljak* — tüzet piszkáljak, piszkálódjam
250 *kukuban* — tömlőcben (L. a 2293. sorban is!)
322 *általokban* — átalagban, azaz a hordóban
323 *Felkék tenni* — fel kellene tenni
334 *Kanzalisták* -- kancellisták, íródeákok, hites írnokok
343 *öise* — húga
368 Romlott sor, nem tudjuk értelmezni.
372 *így fi* — talán: egy fiú, azaz egy legény
420 *repsed* — rostokol
423 *petákat* — kis értékű pénzdarab, öt-, hétkrajcáros
424 *dukkákat* — dukátnak neveztek bizonyos (velencei, körmöci) aranypénzt.
448 *guyimbol* — pálincámból
474 *kajibába* — galibába, azaz bajba (Az 1775. sorban is.)
483 *dusztig* — dunsztig, a végletekig
484 *Kokáknak* — kukáknak? = butáknak
511 *falba rugják* — a későbbiek során még többször előfordul így, jelentése: farba rúgják.
537 *komás* — tréfás
564 *singe* — egy sing 62 cm. (Lásd alább a 845., 1047. sorban is.)
582 *heppennek* — betoppannak, leülnek
613 *Flassernek* — plaszternek [?]
650 *almorom [?] számára* — a bizonytalan olvasatú szó valószínűleg almárium; a kalmár ti. szekrényszám adott ruhaféléket Árvainak.
688 *vékaval* — A véka ürmérték, kb. 25—30 literes edény, kosár.
696 *reá* — Egy tagnak ejtendő, csak így jó a szótagszám.
718 *vakarításokat* — irkafirkálást. (Az 1663. sorban is.)
782 *Mán tul már* — mától kezdve már
786 *ültékem ormoját* — ütesem felcsattanását
812 *Kurta* — kutyanév
819 *bávoszkoáva* — hüledezve, szájtátva
830 *Admoneálja* — intse meg
833 *Suhalt vármegyében* — lásd a 889. sorban: Soholt vármegyében
861 *corrupte ut valachus* — hamisan, mint egy oláh
870 *Ha patru zets gálbin* — ha negyven sárgát (ti. aranyat)
871 *Tiz si [= si] ott* — tizenöt
879 *perrel* — olv. perel
887 *Executiora* — végrehajtásra
888 *certificdlyja* — értesítse
920 *én repellál* — én elutasítom, tiltakozom

- 922 *dráku* — ördög
 923 *Dare jo nu lászát* — de én nem hagytam
 939 *repellálvárñ* — megakadályozván
 1007 *Actor* — felperes (Még többször előfordul.)
 1022 *Meg mejesztem* — megkoppasztom
 1036 A sor utáni utasításban *allegatioja* = mentése, mentsége
 1037 *Actoratus* — a felperes képviselte
 1051 Huszti István ügyvéd, táblabíró, az egri jogliceum tanárának a magánjogot tárgyaló könyve (*Jurisprudentia practica seu commentarius novus in jus Hungaricum*. Budae, 1745. I-III.) közel ötven évig az igazságszolgáltatási gyakorlat kézikönyve volt.
 1085 *A második vallo* — a második tanú
 1105 *Relatoria* — jelentés, előterjesztés
 1120 *rását* — A rása egyfajta szövet.
 1126 *Perfidus* — nem becsületes
 1127 *Infamis* — rossz hírű, gyalázatos
 1131 A sor értelme nem világos.
 1186 *pántolodást* — veszekedést (A továbbiakban is sokszor előfordul.)
 1206 *Inctus* — alperes (Később is többször előfordul.)
 1211 *notumbol* — szavazásból
 1275 *sebbe* — olv. zsebbe
 1333 *sirjával* — olv. zsirjával
 1351 *evocáltatásnak* — megidézésnek
 1394 A sor utáni utasításban: *allegatioja* = bizonyítása.
 1450—1451 Egy attikai (athéni) mina 100 drachmát tett ki.
 1456 A sor értelme: hogy egy kopott ötkrajcáros peták húsz krajcár értékű ezüstpénz (= máriás) lenne.
 1457 *dántest* — a dantes = játékpénz, zseton. (Ld. még az 1610., 1619., és az 1627., 1629., 1749. sorokban is, de ajándéknak vélt *kő* jelentésben!)
 1481 *kaptzás* — kapcásnak hívják az olyan lovat, ökröt, melynek körömházán bizonyos baj van (TSz I. 1043); *benna* — olv. béna.
 1502 *Ingrederere* — Kezdj hozzá!
 1503 *Esto fortis* — Légy erős!
 1512 *Az által vetőben* — a tarisznyában
 1525 *két kész* — két kézzel
 1530 *lézsás kertemet* — vesszőből készült kerítésű kertemet
 1540 *fut* — a.m. fült
 1576 *es* — is
 1617 *jándékba* — ajándékba (Ugyanigy az 1662. sorban is.)
 1620 *szokmánya* — bekecse
 1670 *meg kotoltatják* — megültetik
 1672 *halt bőrön* — holt bőrön [?]
 1673 A *Signumért* — a nem latinul beszélés miatt kapott tárgyért, a plágáért
 1696 *buta fejszével* — életlen fejszével
 1750 *kajibába* — galibába, bajba
 1753 *Nagy ajta* — falu Háromszék megyében
 1809 *világot vetett a vállára* — elszökött
 1832 *Pest meget* — a kemence mögött
 1848 *posteritassomat* — leszármazóimat
 1855 *commorato* — lakó
 1862 A sor előtti *Armárisa* = armálisa
 1862—1916 A sorok magyarul: Mi, Részeg Pancratius, a bor nagy bősége idején a tébolyodottak császára, az elme fogyatékosága miatt dőre módon szólóknak, öntudatuknál nem lévőknek, helytelenül cselekvőknek vezére, Seholországnak, esztelenségnek, a még fel nem fedezett országok erősségének, az egyedül csak gondolatban létezőknek fejedelme, az alvilági barlangnak főhercege, a részegség útjára lépőknek, egyben az idegen javakat - azok tulajdonosának tudta nélkül - elvivőknek és az utonállóknak stb. ispánja.
 Jelen levelünkkel emlékeztetül adjuk mindenkinek és egyenként mindennek, akiket illet. Minthogy mi egyrészt némely hűséges urunknak, tanácsosunknak velünk szemben tanúsított különös közbenjárására nézve, másrészt pedig tekintetbe véve és megfontolva az ordibálók Ebrietas (= részegeskedés) megyéjéből való

Kóbori Pálnak hűségét és odaadó szolgálatait, melyeket ő maga nekünk és ennek a még fel nem fedezett országnak — vagyónának, saját képességének mértéke szerint minden alkalommal — hűségesen nyújtott és szolgáltatott, és a jövőre nézve is nyújtani és szolgáltatni szándékozik; elhatároztuk tehát, hogy ugyanazon Kóbori Pált, aki a bornemisszák rendjéből való, miután elvetette azt az állapotot, melyben született és eddig élt, onnét (ti. a bornemisszák rendjéből!) ki kell venni, és egyben a teli poharú igaz fegyveresek közé kell sorolni, velük egyesíteni, közéjük választani, hozzájuk számlálni; amiként közéjük soroljuk, velük egyesítjük, hozzájuk számláljuk, közéjük választjuk. Világosan kinyilvánítjuk egyben, hogy eszerint a jövőben is ugyanazon Kóbori Pál, annak örökösei és valamennyi leszármazója valódi és bizonyos poharas armálissal bírjon, és így tekintsek. Osztályrészülván nekik valamennyi és egyenkénti méltóság, kegy, privilégium, szabadság és mentesség, melyekkel a többi igazi, született és valóságos tivornyázó bármilyen jog vagy szokás révén él, élvezzi azokat, azoknak örvend, örökösen jogszerűen élhessen azokkal, azokat úgy élvezhessék s azoknak úgy örvendhessenek; de mégis úgy, hogy ugyanazon Kóbori Pál, annak örökösei és valamennyi leszármazója alkalmas poharakkal, boroskancsókkal, kupákkal és még más szükséges eszközökkel — hasonlóan más poharas fegyveresekhez — jól felszerelve, a mi és utódaink parancsára minden tivornya-expedícióra nézve, mind az általános, mind pedig az egyenkéntiek tekintve, a tivornyaország szükséglete szerint vállalkozva, mindig hűségesek legyenek; tartozzanak az Ebrietas támogatni, és erre kötelezve legyenek. És ezért ezen személy házáat, amely az ordibálók Ebrietas megyéjében a mondott jószágban vagyon, az adók, díjak, a mi rendes és rendkívüli illetményeinktől teljes egészében, szintűgy szöleit a nónákon esedékes kötelezettségtől örökre kivenni és mentesíteni határoztunk, miként jelen levelünk erejével is kiveszűk és mentesítjük.

Kelt a mi Bibo nevű városunkban március hónap 25. napján az 1607. esztendőben.

1930 *Pyrha idejében* — amikor Zeus vízözönnel pusztította el az embereket, Pürrha és Deukalion újította meg az emberi nemet.

1936 *Szalat sernek* — Olvashatatlan, vagy hibásan olvasott szavak lehettek a kéziratban; nem tudjuk értelmezni.

1968 *a mik jönnek a buccára* — Ami a szájukra jön.

1984 Hogy mi lehet a sor mögötti célzatosság, nem tudjuk.

1985 *Compilatának* — a *Compilatae Constitutiones regni Transilvaniae et partium eidem adnexarum* c. erdélyi törvénygyűjtemény 1645—1669 közt keletkezett. Célja, hogy az elavult, homályos törvények közül a gyakorlati igényeknek megfelelőket kiválassza. A törvénykönyvet I. Apafi Mihály erősítette meg.

1987 *kosnyjának* — nem tudjuk értelmezni. Vagy hibás olvasat, vagy a másoló elírása lehet.

2016 Szeben volt ezekben az időkben a Gubernium székhelye.

2044 *Egy négy x es Leány* — egy negyven éves leány

2045 *Hobbesius* — Hobbes, Thomas (1588—1679), kiváló jogbölcész, filozófus, természettudós, számos ilyen tárgyú munka szerzője. (*Elements of law natural and political, Human nature, De corpore politico, De cive* stb.)

2126 *gút* — guta

2139 *ingyen* — hiába

2211 *Nagysás* — összerántás nagyságból

2215 *Mazur* — szegény, koldus, bujdosó

2251 *nem tam, mitsa sél* — Nem tudom, micsoda szél.

2266 *a két águt* — a kantárszárát

2273 *komázol* — L. a 76. sor jegyzetében!

2275 *lombontatok* — lobbantotok

2299 *tzedelét* — paraszti szürke hosszú kabátot

2334 *tsumája* — daganata, fenéje

2359 *sebem* — olv. zsebem

2432 *Belzebak* — Belzebub

2443 *ruminádom* — ismételtetem magamban, megrágom

2469 *Karitsálni* — karattyolni

2500 *vesd el a rizát* — vesd el a rizát — tűnj el

2512 *tzólónkös disznó* — egy kártyajáték; durák; a sor értelme: elveszti a játékot, ő lesz a durák (jelentése: ostoba, tökfilkó)

2513 *fazékasok surtza* — a fazekasok köténye (ti. piszkos)

2540 *poltrákat* — L. a 122. sor jegyzetét!

2547 *musz* — muszaj

2580 *meg Jakabolt* — megcsalt, mint Jákob tette Ézsauval (I. Móz. 27.)

28.

NAGY GYÖRGY
LEGÉNYEK INTÉSE

MAROSVÁSÁRHELY, 1781. ÁPRILIS

[A SZEREPEK:

ARGYRIPPUS
MEGADORUS
HANZFURST
PHILOLAKHES
MOMUS
TOXILUS
KHARINUS
SATURIO
ARTEMONA
SÁRA

ARTEMONA
KASTIGO
SERVIO
LUCRIO
SYRUS
DAVUS
PAMPHILA
TISIFONÉ
HALÁL
SEPONO]

COMOEDIA

melyet készített sok foglalatosságai között a mostani
Poeseos professor Nagy György Marosvásárhelyen
M.DCC.LXXXI-dik esztendőben Szent György havában

ELŐL JÁRÓ BESZÉD

Uri vérrel fénylő Hazánk fő Att'yai,
Fényes eredettel szépült oszlopai,
Virtussal tündöklő Népünk tsillagai,
Méltóságos Urak Nemzetünk karjai,

5 Fejedelmünk mellett hívséges Nemesek,
Békesség Angyali és Tiszteletesek,
Hivatalotokban Gyorsok s hívségesek,
Kik vagytok egyenként nekünk is kedvesek.

10 Valamint hogy külső vagy belső szépséggel,
Báránnyi és szivet hajtó szelidséggel,
Aranynál is drágább szemérmességgel
Bíró aszszony népek és nagy kedvességgel

15 Ifjak, Szüzek és már megőszült fejüek,
Különben bárányi szelid életüek,
Leg felsőbb, középső és alsobb rendüek,
Egy szóval előttünk Nagy Tekintetüek.

20 Két nagy Tsászárai Roma Várossának,
A Julius Caesar maga Léányának,
Hádriánus pedig kedves napájának,
Halotti játékot hajdon tsinálának,

Mely gyászos játékra sokak el hívattak,
Holott ahoz illő dolgok is folytattak.
A vig Dolgok közé szomoruk adattak,
Melyekre a fel gyült sok népek halgattak.

25 E két Tsászárt erre de mi indította?
Tám Naziánséus éppen sajdította,
Ember életét ki játéknak mondotta,
Valahová a' Nap sugárit nyujtotta.

30 Játék nézni hívunk mi is benneteket,
Oh, valyha mondhatnánk olyatén Verseket,
Gyönyörködtetnének hogy oly személyeket,
Mint ti, 's nem untatnánk soholt fületteket.

35 Halotti Játéknak e nem készítettett,
De ugyantsak olyan formán intéztetett,
Hogy abban világi éltünk képzeltegett,
Mely viszontagságok közé tétettegett.

40 Ámbár nem munkája e tudós Elmének,
Sőt melynek tsak kevés folyása vizének,
De ha lett volna is jele bővségének,
Azt ki szároztotta hívsége terhének.

Mind az által, mint hogy ez idő folyása,
A kies tavasznak vigan mosolygása
És tanuló sergünk már régi szokássá
Int, hogy játékunknak légyen ujjítása.

45 Ugy tartjuk, hogy tzelünk talán el érhetjük,
Ha míg ezen helyen nyelvünk rebegtettjük,
Fületeket egyen-egyen meg nyerhetjük,
Mert nagy sziveteket magunkhoz vehetjük.

50 Mig azért játékunk siet fő tzeljára,
Melyet véghez vinni rendeltünk is mára,
Ha ti készek lésttek meg halgatására,
Készek léstünk ennek meg hálalására.

A' COMOEDIA RÖVID SUMMÁJA

55 Egy ifju kavallér bizván az inában,
Mint hogy pénze bővön vagyon ládájában,
'S minden álapotya foly is jó formában,
Hogy meg házasodjék, el szánya magában.

60 Kérkedezik, fenn lát jó szerentséjében.
Egy öreg Ember is ezt vivén eszében,
Kiványa oktatni tsendes beszédében,
De kevésre mehet igyekezetében.

Mert egy hizelkedő ereszkedvén melé,
Ki a levet tudja tsapni minden felé,
Inye szerint való dolgokat hord elé,
Melyel még nagyobb port, amin/ volt, önt belé.

65 Házasodni viszi egy Özvegy Dámához,
Azon közben bízván jó tisztartájához,
Udvarát rá bizza, ki tud e munkához,
Végre feleségét el viszi házához.

70 A jó Gazdaságot már ketten folytatyák,
Fijakat praeceptor által taníttatyák,
Ki a jó Praeceptor, szörnyen hántorgatyák,
Kis leánykájokat Dajkával tartatyák.

Két ifjak el hagyván magok hazájokat,
Udvari életre el szányák magokat,
75 Ajánlyák szívesen jó szolgáltyokot,
Tsak szolgáltyokért lássák jutalmokat.

Egy Udvari Legény ezeket biztatya,
Jó élet módjának, mond, ott van divatya.
Mert a bornak javát minden nap ihatya,
80 Magát a munkában meg sem is ronthatya.

Jollehet egy Órög őket ijesztgeti,
Udvarban lévő sok vétket emlegeti,
De még is semmire őket nem veheti,
Mert nagy az Udvarnak előttek kelleti.

85 Viszi egy ifju az Aszszonyhoz magához,
Ki el kötelezi maga Udvarához,
De nincs szerentséjek ehez a munkához,
Nagy változás járul mert az Úr házához,

90 Egybe vész az Aszszony a' maga Urával,
Fúria is ott lesz véres páltzájával,
Az Aszszonyt Dühössé teszi hatalmával,
Végre az halál le vágja kaszájával.

Számot vétet az Úr a Tisztartójától,
Ki kárban esvén, és tartván nagy bajától,
95 El szőkik tsak hamar az Ur Udvarától,
Melyért a Praefectus szenved az Urától.

100 Az említet Őrög régi beszédére
Rá emlékezteti hasznos intésére,
De ekkor már az Úr későn tér eszére,
Itt játékunk is jut a' maga végére.

ELSŐ ACTUS

Első scena

ARGYRIPPUS, MEGADORUS

ARGYRIPPUS

Uri ágyból valok eleim voltak,
Fiuról fiura országot birtanak,
Vitézi karjokkal sokat hartzoltanak,
Hírekkel, nevekkel messze hatottanak.

105 Volt az Atyám is nagy ember bizonyára,
Senki porázt néki nem húzott orrára,
Birodalma kinyult a föld határára,
Sok országot 's kincset hagyott rám, fiára.

110 Kivántom én is azt nem el tékozlani,
Minden uton modon sőt szaporítani,
Az Atyám példáját előttem tartani,
Hogy Szegénység házom ne fogja bántani.

115 Tudván azt, hogy jó is még ifjú korában
Az Embernek kintset gyűjteni ládjában,
Szaporitást tenni minden jószágában,
Melyből vigan éljen meg aggott korában.

120 Gyűjtöttem is annyit, (nem kérkedem vele),
Hogy egy nagy Orzágnak szinte enyém fele,
Sok bővös ládáim vagynak pénzel tele,
Nintsen miatt nem bánt szomorúság tele.

Tékozlást Pénzemből ha nem fogok tenni,
De ha akarnék is mértéktelen lenni,
Ámbár igyekezzem milliókra menni
A költségben, mégis lesz végig mit enni.

99 Ekkor. [A szótagszám miatt jav.]

125 Mert tul az hegyen van egy olyan jószágom,
Melyből minden Nap jö ennyi gazdagságom,
Hogy számlálásában van nagy fáratságom,
Kintsem nézésében töltöm ifjúságom.

130 Akkár merre vessem, fordítsom szememet,
Látom mindenfelé tsak a' sok Pénzemet,
Akkár merre felé nyújtsom ki kezemet,
Kezem mindenfelé éri sok kintsemet.

135 Azért hát boldognak mondhatom magomat,
Tsak hogy ezek felett látom egy hijomat,
Meg untom valoban magánosságomat,
Üressen szemlélem egy társtól házomat.

140 A madár sem szeret magános életet,
Erre nézve bé jár hegyet és ligetet,
Addig ösztönözi őtet a szeretet,
Egy párt lelvén, attól hal jó feleletet.

Azután vígan foly élete társával,
Párját édesgeti hangitsálásával,
Ölölgeti hívét gyengén két szárnyával,
Kit fel nem tserélne é Világ javával.

145 Nem jó hát nékem is tsak egyedül élnem,
Jobb magános éltem párossal tserélnem,
Nints is attól semmit nékem miért félnem,
Hogy Szép Páromat ne lehessen szemlélnem.

150 Mert el jó én hozzám, akár kit ha kérek,
Tudják hogy házomban kintstől alig férek,
E mellett szépséggel akárkivel érek,
Tudom hát, szégyennel hogy vissza nem térek.

MEGADORUS

155 El halgatnám, fiam, kérkedékenységed,
Megvallom, igen nagy a te büszkeséged,
Igaz, meglehetősen testedben szépséged,
De bizony sajnállom nagy esztelenséged.

129 veszem; fordí som

136 [A házomat, a magamat után írva.]

140 <Mig párt látván> [Fölírva:] Egy párt
lelvén.

150 kintsől

Hogy mered magadat boldognak mondani,
Holott annak senkit nem lehet tartani,
Bár pénze tudassék halmanként állani,
160 Mig nem fogják földbe őt takarítani.

A napot, tudod-é, nem a fel jötéről,
Sőt inkább Dítsérni lehet lementéről,
Úgy ember életét nem a kezdetéről
Szokták meg ítélni, sőt inkább végéről.

165 Kérlek, meg ne vessed tanáts adásomat,
Nézd meg fejemen már meg őszült hajomat,
Ez is bizonyítja jó tanításomat,
Régtől fogva jó- 's rosz tapasztalásomat.

ARGYRIPPUS

170 Ne mutassad, Apó, meg őszült hajadot,
Égesse meg a tűz füstös Szakáladot,
Hogy sok vastag rántzok szántyák homlokodat,
Azért még Kátonak ne gondold magadat.

175 Még őszül az ember, de nem tsak a jóban,
Sok ebül őszültet láttam én valóban,
Sokak hajókáznak végig oly hajóban,
A melyel eveznek Stix fekete tóban.

180 El-hiszem, hogy te is, amig ifjú voltál,
Sok gonosz dolgokat szüntelen koholtál,
Mástol lopot édes mézeket kostoltál,
Még ifjú korodban, kár, hogy meg nem holtál.

Hogy hozzám szollani merészelsz, bámulok,
Nagy haragom miatt szinte el ájulok,
Tám azt gondolod, hogy még én rád szorulok,
Ily tanáts adóra sírva nem borulok.

185 A mi kis eszed volt, szállott az inadban,
Tsak a füstös [!] hártya, maratt meg agyadban,
Eredgy, jobb lesz, végy egy mankotskát markodban,
Kullogj, tanáts ado légy magod házodban.

MEGADORUS

190 Fijam, fijam, kérlek, ne bolondoskodjál,
Hogy roszszadra volnék, úgy ne gondolkodjál,
Ily őróg emberrel, jaj, ne tsufolkodjál!

186 [A *füstös* szó első tagjában javítgatás.]

ARGYRIPPUS

Jobb néked, Apó, hogy haza vakarodjál.

MEGADORUS

195 Hald meg csak, mit mondok ugyan valójában,
Nem vagyok én Juno, a ki hajdanában
Sémeléhez bé ment Béróe formában,
Vén formát mutatván teste állásában.

200 Volt a Semelének nagy veszedelmére,
Mert oly rossz tanácsot ada elméjére,
Hogy mikor Jupiter játszódnék kényére
Velle, ajándékot kérjen szerelmére,

Kért is ajándékot a Vén tanásából,
Hogy oly készülettel Jupiter házából
Jöjjön, mint Junohoz, semmit formájából
El ne hagyjon hozzá nagy ajándékából.

205 Meg adá Jupiter, mit kért, Semelének,
Nagy veszedelmére de leve fejének,
Mert Jupiter tüzzel mene Szerelmének
Házába, 's leg ottan vége lőn élének.

210 Én nem olyan örög tanács adó vagyok,
Kiknek kétszíniséggel tele vagyok agyok.

ARGYRIPPUS

Hát milyen?

MEGADORUS

Olyan, hogy hírt utánom hagyok,
Mert tanácsadásim hasznosok és nagyok.

215 Avagy csak az egyben ha szómat fogadod,
'S meg öszült fejemnek tanácsát halgatod,
Sokkal boldogabbnak magadot mondhatod.

ARGYRIPPUS

El kezdett dolgomban szívem mit untatod?

Ugyan csak, hogy lássam, mit akarsz, mond elé,
De mint hogy életed siet vége felé,
Igen ne erőlkedj, mert meg szakadsz belé,

195 Béróc

199 kényére [Előbb:] kedvére

204 hozzám [Értelem szerint jav.]

MEGADORUS

220 Hald meg, nyelvem magát hát mire emelé.

Hogy az házasságról téged le verjelek,
Nem az a szándékom, se hogy ijeszszelek;
Mert oly házasságot mindenkor tiszttelek,
Melyben tsendességben élnek mind két felek.

225 Kívánlak különben tégedet inteni,
Ha meg nem fognálak szavammal sérteni,
Sok rosszszat elődbe fogok terjeszteni,
Nints mod házasságot melytől megmenteni.

230 Sok bánatok szoktak házasokra gyűlni,
Mellyeket másképen el lehet kerülni
Annak, ki e poltzra nem vágyódik ülni;
Házasság tüzétől te is meg fogsz sülni.

ARGYRIPPUS

Miért, Apó, miért, hadd lám, böltselkedjél?

MEGADORUS

235 Ha meg házasulsz, lesz kivel veszekedjél,
Ifjú észszel akár miként vélekedjél,
Nints mod, hogy ő velle ne bestelenkedjél.

240 Mert ha egyet mondasz, ő mond hetven hetet,
Szép kérdésedre ad mérges feleletet,
Mikor mutatsz hozzá komor tekintetet,
Mint ha már pokolból huznál itéletet.

Már az ilyen élet egész veszedelem,
Untalan kinozza szívét égedelem,
Kelése, fekvése tsak Lelki győtrelem,
Az Egekből sem száll néki segedelem.

ARGYRIPPUS

245 Nem úgy, Apó, nem úgy! Meg nem haragittom,
Ha látom haragját, jó kedvét indítottom,
Mikor szomorkodik, mindjárt meg vidítom,
A visszás életet eként el hárittom.

MEGADORUS

250 Ha magad elsőnek akarod tartani,
Mind férjfi hatalmad alá őt hajtani,
A tsendes életről le kel úgy mondani,
Mert nints mod magadra nem haragítottani.

255 Ő magát nálladnál böltsebbnek állítja,
Ámbár böltsességed az eget hasítja,
Szavadra ellent mond, 's a szot szaporítja,
Míg rut tzivódásra férjét fel indítja.

ARGYRIPPUS

Ahá, az a dolog nem a Világ gondja,
El hallgatom, légyen úgy, a mint ő mondja,

HANZFURST

Ugyan szollak, Bátsi, oda vagy, ja, ja, ja!

MEGADORUS

260 Lészesz bizonyal így a Világ bolondja.

A mely férjfi ebben engedelmeskedik,
Tudd meg, felesége feljül kerekedik,
Hogy ő böltsebb, mindjárt azzal ditsekedik,
Fejed pedig kontytól meg nem menekedik.

265 Ha az egyik rosszszat akarod kerülni,
Sajkád fog még nagyobb veszélybe merülni,
A bánat fejedre seregenként gyülni,
Sokak meg szoktak ez dologban sérülni.

ARGYRIPPUS

270 Meg próbálok elsőbb lassan mindeneket,
Szollok néki egy két nyájas beszédekert,
Meg vonom ő tőlle a fenyitékeket,
Igy tám el kerülünk veszekedéseket.

275 Ha ezzel nem mégyek ő vélle semmire,
Az után nem kezdek szollani kedvére,
Ha nem használ, ütek nyaka környékire,
Intézek végtire jókat girintzire.

Tudom bizonynyal, hogy végre meg jámborul,
Nem viseli magát én hozzám komorul.

MEGADORUS

- 280 Hej, nem jó az, mikor ember arra szorul,
A feleségét hogy meg üsse, 's fához nyul.
- Egy paraszt példában e képpen szóllanak,
A mely ebet bottal nyul után hajtanak,
Nyulat nem fog; úgy kik fára szorultanak,
Feleségekből jót ők nem tsináltak.
- 285 Volt ám nékem is egy, hiszem, szép termetű,
Mosolygással telyes, kedves tekintetű,
De különben mérges Aspis természetű,
Kivált utoljára Skorpió életű.
- 290 Veszlet volna régen az édes Annyában,
Vagy fulat volna meg még polás korában,
Vagy mikor elsőben indultam házában,
Romlot volna öszve kereken falában,
- Nem let volna nékem oly sok gond képemen,
Nem nevettek volna mások életemen,
295 Fejér haj sem volna talán még fejemen,
Sem rántz az ortzámon, 's görbeség testemen.
- Éltünk volna együtt mind végig tsendesen,
Hamit szolot roszul vagy pedig helyesen,
Mindent reá hagytam volna egyenesen,
300 'S nem visgáltam volna dolgait szemesen.
- De mint hogy férjfinak magamot tartottam,
Hibás tanátsára könnyen nem hajlottam,
Midőn rosz dolgait láttam vagy hallottam,
El nem szenvedhettem, sőt meg pirongattam.
- 305 Nem is tarthatom én az olyant Férjfinak,
Sőt egy haszontalan bestekurafinak,
Valaki meg hódol Márinak, Susinak,
Elent mondani is nem mér szavainak.
- Pipe pásztoroknak tenném az illyeket,
310 Fejéről le vonnám vagy a süvegeket,
Fel kontyálnám arra érdemes fejeket,
Bálvány gyanánt tartják kik feleségeket.

315 Igaz, minden aszszony elsőbb próbálgatja
A Férjét, és otton otton tsokolgatja,
Mézes beszédével addig tsalogatja,
Mig hatalma alá a Férjét hajthatja.

Ha egyszer fel kaphat, vesd le bár nyakadról,
Mint balhát, ha le nem rázod a lábodról,
320 Felyebb mász, mardossa bőredet válladról,
Igy az aszszony fel mász fejedre talpadrol.

ARGYRIPPUS

Látom, a vén ember tsak bolondoskodik,
Végre elméje is meg homályosodik,
Hogy tsak ő az ember, lám, úgy okoskodik,
Azért mind szüntelen praeceptoroskodik.

325 Veszsen el pokolban, nem kell tanítása,
Tsak egy hagymát sem ér nagy okoskodása,
Szívemet úgy sérti ajaka mozgása,
Mint mérges kigyónak fájdalmas marása.

MEGADORUS

330 Jól van, fiam, jól van, látom eszed hogy jár,
Néked a jó tanáts nem használ, oh, nagy kár,
Ha még szomra nem térsz, légyek rosz ember bár,
Addig el nem telik két tavasz és két nyár.

ARGYRIPPUS

335 Mennyel, ne jövendölj, hát ha réád vágok,
Pusztulj, mert ma ezzel nyakad körül hágok,
Míkor kenyere van, én málét nem rágok,
Pusztulj, itt előtted az ösvények tágok!

HAZFURST

340 Ha, ha, szegény Apó szinte roszszul jára,
Semmit nem néztenek fejér szakállára,
Mert sokat prosmitált az Űr boszszujára,
Azt gondolta talám, hogy ez az ő vára.

Második scena

ARGYRIPPUS ÉS PHILOLÁKHES, MOMUS

ARGYRIPPUS

Jöszte, pajtás, jöszte, hozott a Szerentse!
Ki az, tám azért jó, hogy szívem rettentse?

PHILOLÁKHES

Nem azért, sőt inkább, hogy kedved jelentse,
Kinek jószágán van mind búza, mind lentse.

ARGYRIPPUS

345 Ugyé, pajtás, vagyon nékem tehetségem,
Hogy én eltarthatom kedves feleségem,
Lesz ruházatyára bővséggel költségem,
Ugyé, szükség, hogy már legyen segítségem?

350 Szólj igazán! Ugyé, bírok ezerekkel,
Pénzem hever, tudod, tiz bial bőrekkkel,
De ha nem ékesül házom gyermekekkel,
Mire gyűjtem, és mit tsinálok ezekkel?

355 Még is egy vén ördög, görbe mind két válla,
Itt vala, 's szüntelen nékem prédikála,
Azt gondolja, hogy tsak a böltesség nálla,
Szinte reá vágék, mert tsak prosmítála.

PHILOLÁKHES

360 Egy feleséget az Úr tisztességesen
El tarthat, ruházhat, tudom, bővségesen,
Nagy sok gazdagsága ki terjed szélesen,
A mint a dolog van, szollok egyenesen.

Én egy Gavalérnak az Urat szemlélem,
Egy asszonyt régálni alkalmasnak vélem,
Hogy fejére üljön, nem hadja, itélem,
Tsendes életeket egy más közt reméllem.

ARGYRIPPUS

365 Ugy van, amit mondasz, szeretlek pajtásom.

PHILOLÁKHES

Hogy fel nem pofozá, vagyon bámulásom,
Azt a vén ördögöt, kit bánt káromlásom.

366 pofozza

ARGYRIPPUS

Hidd-el, pajtásom, hogy nintsen nékem másom.

PHILOLÁKHES

370 Lám, azt akarná, hogy nótelen maradna
Az Úr, 's maga után magzatot ne hadna,
Hogy a híre meszsze földre ne haladna,
Jobb volna, az a Vén ha már meg fulladna.

375 Nagy kárára szolgál az Familiának,
Ha kiben élhessen, nints dísze házának,
Mi haszna embernek, ha él tsak magának,
Nem hágy magzatot, 's nem szolgál hazájának?

380 Ártalmas élni az embernek sokáig,
Ha él hetven, nyolczvan esztendő tájáig,
Már azt tudja, övé mind a Dió fáig,
Böltselkedik, holott látt csak az ágáig.

Kivánnya, hogy mások tőlle tanuljanak,
Akármit bőfföntön, arra hallgassanak,
Ha pedig szavának ellene mondanak,
Akkor zúgolódást ő tőlle hallanak.

385 Második gyermeknek a Vén tartattatik,
A régiektől is helybe hagyattatik,
Már a millyen böltnek a gyermek láttatik,
Szintén olyannak a Vén is mondathatik.

390 Mind gyermekségből áll evése, ivása,
Gyermekség alvása 's minden mozdulása,
Gyermekség járása, gyermekség szollása,
Bizonyítja gyerkek között játszódása.

395 Nem is tsuda, mert az spiritus testekben,
Kivált mely bőven volt az agy velejekben,
El fogyott, mely tette őket elméjekben
Gyengékké, 's haboznak azért beszédekben.

400 Azért nem egyébre valók, tsak tűz tenni,
El tudnak az ágytól a tűz helyig menni,
Tsak az hasznok, hogy ház őrzők tudnak lenni,
De nem lehet őket ennél többre venni.

Reszketnek, ha nézik másoknak dolgokat,
Gyalázzák, motskolják a jelen valókat,
Az éig dítserik a rég el mulokat,
Emlegetik minden órában azokat.

ARGYRIPPUS

405 Jól mondod, az a Vén szolt hát hazugságot,
Javallod, mint látom, a szép házasságot.

PHILOLÁKHES

De kiis szeretné a magánosságot,
Mert abban nem látok semmi boldogságot?

410 Ha pedig embernek vagyon felesége,
Vayon dolgaiban *fele segítsége*,
Mikor következik hamar betegsége,
Felesége által meg jó egészsége.

415 Mert az utánna jár, gyógyítja szüntelen,
Ha mikor ehetnék, enni főz hírtelen,
Ha magát viselné külömben, disztelen,
Amaz tsinogatja, szépítti szertelen.

420 Ha valaholott fáj, van ki tapogassa,
Szomoruságában meg vigasztalgassa,
Van szeretetéből ki meg tsokolgassa,
Gyenge kezeivel szépen ápolgassa.

MOMUS

Van bizony, haragra a ki fel indítsa,
Bestelen szájával motskolja 's rutítsa,
Kolikásnak 's ilyen attának szólítsa,
Eb ágyba szültének 's bolondnak alítsa.

425 Ha betegeskedik, félre áll mellőle,
Dúvagy meg, fulladj meg, azt hallanád tőlle,
A lelkét ki úzni kész volna belőlle,
Még nem is nézheti, el mégyen előlle.

430 Hogy ily sok betegség az huntzfutban légyen,
'S engem szomoruvá ő a miá tégyen,
Ha tudtam volna azt, szégyen vagy nem szégyen,
Nem lett volna mod, hogy feleségül végyen.

ARGYRIPPUS

435 Akkár hogy 's akkár mind házasodni mégyek,
Tovább nem tűrhetem, hogy egyedül légyek,
Szükség, hogy házamon jobb rendelést tégyek,
Meg kell lenni, hogy ma feleséget végyek.

PHILOLÁKHES

440 Tudok én, az Urat elviszem hozzája,
Igaz, hogy egy kisség dísztelen ortzája,
De tsordával vagyon mezőben marhája,
Pénzel pedig tele nyoltz bőrös ládája.

Ez előtt egy férje, meg vallom, hogy már volt,
De amint értettem, ez előtt rég meg holt,
Maga is e dolog iránt énnékem szolt,
Szerezsem őt férjhez, bár légyen Német 's Tot.

445 Van egy kis fija is, jár az oskolában,
És egy leánykája még van az polában,
Kit dajkája szoptat 's hordozza markában,
De e semmi, mert van pénze nagy summában.

450 Abból a gyerkeket el lehet tartani,
Fel sem megyen, lehet meg is marasztani,
'S azzal maga pénzét meg szaporítani,
Kell a költséget is meg sugarítani.

455 Tsak az az egy bajos, hogy az a Menyetske,
Mellyet komendalok, kisség idősetske,
Ortzájais, amint látom szeplősetske,
De külömben siska, mint a kartsu kecske.

460 Már azért az egyért ha meg nem szereti,
De gondolom, még is az Úr meg nem veti,
Mihelyt meg szemléli, mingyárt meg kéreti,
Mert igen módosok maga viseleti.

Nem is kell mindenkor nézni a szépséget,
Sőt, maga férjéhez léjendő hűségét,
Mert a szépnek látyuk inkább fesletségét,
Rítkán szüzességét, bőven kevélységét.

465 Oh melly sokan vagynak, kik abban vesztenek,
Hogy nékiek tsak az szépetskék kellenek,
Magok viseletek nem nézik millyenek,
Melly miatt şok ifjak hálóba estenek.

470 Egy Poéta régen jól szolt valójában,
Kinek szépsége van teste állásában,
Ritkán van böltesség annak az agyában,
Sok gonoszság lakik a szíve tályában.

475 Az is igaz mondás, hogy akik szépséggel
Bírnak, azok tele vagynak kevélységgel,
Mindent meg tsufolnak, vagynak elsőséggel,
Magok pedig torkig rakvák veszetséggel.

480 Ritkán betsüllik meg ez okon férjeket,
Holtig kedvelleni lehetne mellyeket,
Szemek széjjel vigyáz, ha látnak szebbeket,
Ha látnak, ajánlják azonnal sziveket.

Nem illyen, akire most ajánlásom néz,
Szívében, szájában lakozik édes méz,
Ládájában bővön arany, ezüst és réz,
Amelly azt illeti, boldog lesz az a kéz.

485 Ha él, ezzel jól él mind végig kedvére,
Ha meg hal, szert téssen nagy summa pénzére,
Ez is lesz az Úrnak nagy elő mentére,
Mert kintsének hire ki terjed messzére.

490 A két gyermekeknek kell valamit vetni,
Tsak mint mostohákat akként kell szeretni,
Ha az Úr akarja, könyű azt tehetni,
Az Anyok javából nem kell részeltetni.

ARGYRIPPUS

Jó lesz, jere, vezess hozzája, barátom,
Úgy van-é, vagy nintsen, mit mondál, meg látom.

PHILOLÁKHES

495 Én az hazugságra szájam fel sem tátom,
Mert meg vallom, félttem páltzától az hátom.

ARGYRIPPUS

De vallyon lészené nálla betsületem,
Remélled-é azt hogy ötet el nyerhetem,
'S rövid idő mulva házamhoz vihetem?

472 tályába [A rím miatt jav.]

PHILOLÁKHES

,500 Az Urat biztatja ebben feleletem.

Az Úr olly kavallér, kinek látására
Méltó menni messze földnek határára,
Amint hogy eddig is jöttek tsudájára,
Kivált, mikor köntöst szépet vett magára.

505 Egyenes termete, szeme ragyogványa
Mosollyog, szívet hat annak szivárványa,
Természetnek látszott, ha szól tudománya,
Az Úr ennek nyilván remek találmánya.

510 Ilyen Kavallérnak lehet betsületi,
Ki az, aki előtt ne volna kelleti?
Mindennek az Urról jo az ítéleti,
Az az Aszszonyság is, tudom, meg szereti.

A sót, azt mondják, a vén juh is nyalja.

ARGYRIPPUS

A talám ugyan vén...

PHILOLÁKHES

515 Nem az, szómat halya,
Igaz, már hanyatlik, szám mégis javolja,
Mert a férjét tudom, hogy ő meg uralja.

ARGYRIPPUS

Jó lesz, jere, menyünk!

PHILOLÁKHES

520 Jőjjön, el vezetem.
Az Urat, meg vallom, erőssen szeretem;
Mostan szándékomban az az ítéletem,
Hogy az urat hamar hozzája tehetem.

Harmadik scena

ARGYRIPPUS, TOXILUS, PHILOLAKHES

TOXILUS

Az Urat, meg vallom, sajnállom valóban,
Foglalatoskodik, látom, most nem jóban,
Két kézt vágyakodik egy olyan hajóban,
Melly bizonynyal viszi gyászos koporsóban.

ARGYRIPPUS

525 Hogy, hogy, de mit beszélsz?

TOXILUS

Akar házasodni.

Hogy mér az Úr özvegy aszszonyra vágyodni?
Szándékába meg fog bizonytalódni,
Ha nem tudott eddig, tanul káromkodni.

ARGYRIPPUS

Miért?

TOXILUS

530 Mert az özvegy férjnek adattatik,
Ha egyszer vagy másszor meg haragítottatik,
Szájában, szívében méreg találtatik,
Tőlle simbelésnél egyéb nem hallatik.

535 Az első férje jobb volt, azt hánytorgatja,
Vagy van oka, vagy nints, azt gyarkan siratya,
Mellyel jámbor Férjét rutul szomorgatya,
Minden uton modon magára untatya.

540 Ugymond: ha lehetne, az első Férjemet,
Kőrmömmel ki ásnám az édes kintsemet,
Nem szánám érette ki ontni véretem,
Tsak fel támaszthatnám az édes Lelkemet.

Jaj, melly jó jámbor volt, halálig sajnálom,
Soholt e világon őt fel nem találom,
Ezt a tsufot pedig halálba utálom,
Jaj, nem szerethetem, én ettől megválom.

545 Gyenge esze szerint eként okoskodik,
Mondván, húsna sem jó leve a második,
Igy jár, ki másodsor férjhez vakarodik,
De okosságában tsak bolondoskodik.

550 Ha vitt magával, 's volt holmi vagyonkája,
Két három garassa 's három négy marhája,
Tsak azon jár neki szüntelen a szája,
Hogy téged emberré tett az ő ládája.

Mit gondoll már az Úr, s mit felel ezekre?

ARGYRIPPUS

555 Nintsen most szükségem ilyen beszédekre,
Te szolga vagy, viselj gondot egyebekre,
Nem bízom magamat szolgálai eszközre.

TOXILUS

560 Tudom, hogy tanátsot még az Úr tőlem kér,
Mert, amint szemlélem, olly feleséget nyér,
Kivel együtt a nagy házba még el sem fér,
Mert annak nyelvével még egy kofa sem ér.

ARGYRIPPUS

565 Nő, meny el dolgodra, bizd reám azokat,
Mikor nyelveskedik, hányok rá botokat,
Ha gyaláz, meg nyitom mingyárt az ajtókat,
Ki lóditom, 's ütök a nyakára jókat.
Hová löll, Barátom, tám el felejtetted,
Amiről azelőtt ígéreted tetted?
Egy özvegy aszszonyhoz szívemet késztetted.
Jer, menyünk el hozzá, amint jelentetted!

PHILOLÁKHES

570 Nem bánom, menyünk el, nem léssen kárára,
De ki visel addig jó gondot házára?

ARGYRIPPUS

Vagyon tisztartóm az jószágom számára,
Merek bízni mindent jó vigyázására.

Negyedik scena

ARGYRIPPUS, KHARINUS, PHILOLÁKHES

ARGYRIPPUS

575 Jer, Tisztarto, végyed parantsolatomat!
Talám vetted észre az akaratomat?
Látod is már útnak induló lábomat,
El mégyek, rád bízom egész jószágomat.

580 Arattass, kaszáltass, gyűjtettes bugjákat,
Vigyáz, jól rakjanak minden kalongyákat,
Jó helyen jártassad az hizló marhákat,
Egy szóval folytassad a nyári munkákat!

Hajts ki aratásra vagy két jószágokat,
A Gyötrit, a Türit, munkára valókat,
Haza ne botsássad míg minden lábokat
Le nem vágnak, s raknak husz nagy asztagokat!

KHARINUS

585 Érttem, hallom, az Úr parantsolatjára
Kiis hajtom őket ere a munkára,
Tisztemet fojtatom az Urnak hasznára,
Ha lehet, nem lészek semmiben kárára.

De hát készüljeké a lakodalomra,
590 Vigyázzak ebben is az hivatalomra?

ARGYRIPPUS

Ne! Gondod legyen más parantsolatomra!
Hogy ha haza jövök, ne jőjjen káromra,

Ott ő nálla magam öszve eskedtetem,
A lakodalmat is ottan készítettem,
595 Minden költséget az övéből tétetem,
Magam keresményem most nem vesztegetem.

Elég vagyon néki, belőlle ki telik,
Úgy hogy őt pénzéért mindenek tisztelik,
Másként kedvességem azzal is nevelik,
600 Hogy ne költsek, van ott elég, azt felelik.

Jól vigyázz, én ezzel utamnak eredek,
Tsak attól félek, ha kudartzot szenvedek,
Mert a mere mégyek, az út nagy meredek,
Jaj, hát ha nem kellek, bumba el senyvedek.

PHILOLÁKHES

605 Azon tsudálkozom, hogy tud az Úr félni.
Azis, aki szokott tsépe után élni,
Magárol mindenkor kész ő úgy itélni,
Hogy egy feleséget lehet néki lelteni.

Hát az Úrnak, kinek vagyon sok jószága,
610 Olly igen félelmes mostan házassága?

ARGYRIPPUS

A szeretetett nem szerzi gazdagsága
Senkinek, hanem csak maga furtsasága.

PHILOLÁKHES

615 Elég furtsa az Úr! Hát ki ne szeretné?
A leg szebb Dáma is, tudom, meg nem vetné,
Sőt ha magájévé valahogy tehetné,
E Világ folyását osztán csak nevetné.

ARGYRIPPUS

No hát, menyünk el már, többet ne daráljunk!

PHILOLÁKHES

Jó lészén, nem bánom. Egy kisség meg áljunk,
Mert ha meg érkezünk, előbb mit tsináljunk.

ARGYRIPPUS

620 Akkor estve léssen, menyünk bé 's ott háljunk.

Mingyárt nem jelentem, mi szándékkal vagyok,
Minden fel tételt más nap reggelre hagyok,
Mert úgy okoskodik némellyeknek agyok,
Ha estve kérsz leányt, kárid léznek nagyok,

625 Mert soha szerentsés nem lesz a házasság,
Lészen az az élet csak utálatosság,
Dolgomban hogy légyen hát foganatosság,
Azt követem, amit javal az okosság.

MÁSODIK ACTUS

Első scena

KHARINUS, SATURIO

KHARINUS

Biró, hol vagy?

SATURIO

Uram, mit fog parantsolni?

KHARINUS

630 Figyelmezz jól reá, mit fog szájam szolni!
Az idő, látom, fog hamar meg bomolni,
És a fellegekből bőv esső omolni.

Azért, míg az idő kedvez szándékunknak,
Fojása jól lehet az aratásunknak,
635 Hajtsd ki lakossait egész jóságunknak,
Hogy jószága dolga jól folyjon Urunknak.

Kétszáz hatvan embert hajts ki a tarloba,
Százat a lapáji széles kaszálóba,
Ezek után te állj jó móddal valóba,
640 A munkát fojtassák ne csak héba-hóba.

Hajts ki kilentzvent a szőlőbe kapálni,
Majd tovább szándékom hozzájok sétálni,
A kapások után magam fogok állni,
Nints mod az resteknek kezemtől meg válni.

SATURIO

645 Uram, két holnapja, hogy hajtjuk szüntelen,
Az Ur dolga rajtok épen teméntelen,
Mely miatt már vagynak szinte mezítelen,
A koplalás miat gyermekek színtelen.

KHARINUS

650 Hogy pártjokat fogod, talán jól fizettek,
És közben jároul azzal téged tettek,
Azt gondolod, hogy már ment emberek lettek?
Hajtsd ki, ha még eddig mind meg nem döglöttek!

Szánom állapotjok, rolla mit tehetek,
Az Úr parantsolja, tovább nem mehetek,
655 Kegyelmes hozzájuk bizony nem lehetek,
Hajtsd ki, mert más modot ebben nem lelhetek!

Ha mind el dőlnek is ottan a munkában,
Jol forgosad magad Urunk tarlojában,
A ki restes, üssed mindjárt egy summában,
660 Hogy hibá ne essék Urunknak dolgában!

SATURIO

Értem, uram. Tzipot kell é nekik adni?

KHARINUS

Nem kel azután egy tseppet is fáradni.

SATURIO

Ha nem az Ur ebbe belé fog maradni,
Mert könnyű nekik étlen megfulladni.

KHARINUS

665 Hozzon kiki maga a tarisnyájában
Tzipot, Turot, málét, 's hánynya a gyomrában.

SATURIO

Ugy, uram, de hát ha nints a kamarában?
Meg kék azt gondolni ugyan valójában.

KHARINUS

670 Nem tehetek rolla, hiszen valósággal,
Hogy valami^t Urunk szerzet fáratstsággal,
Ha adnák, meg ennék ők azt hamarsággal,
'S tsak hamar maradna a nagy pusztasággal.

675 Nem hiszem, hogy nints, mert birnak sok földeket,
Földös urak adott nékik melyeket.
Már ha jól trágyázzák, 's mivelik ezeket,
Szerezhetik minden napi kenyereket.

Emellett ad nékik bőven jóságokat,
S ezeken jól épült tsürt, pajtát s házokat.

SATURIO

680 Igen imitt-amott egy-két támaszokat,
Nem egyébre, hanem tsak tüzre valokat.

KHARINUS

A' nem igaz mondás, akárki láthatja,
Sőt, ha házok bomol Urunk újítatja,
Magát kegyelmesnek hozzájuk mutatja.

SATURIO

685 Szinte embereit koldussá juttatyta.
Ott lehet a jóság, ha nints ki mívelje.

670 valamint [Értelem szerint jav.]

KHARINUS
Hogy ne volna!

SATURIO
Van, ki igájok nevelje,
Nincs köztök, ki maga életét kedvelje,

KHARINUS
Mert mikor időt kap, Bálnak ne szentelje.

SATURIO
Ugy, de egy napjok sints, az Uram tudhatja.

690 KHARINUS
Van.

SATURIO
Nints, mindenik az Ur dolgát folytatja,
Már két holnapja, hogy testét nem nyugtatja,
És a sujos igát tsak alig vonhattya.

695 Tsak gondolja az Ur, támasztom magára,
Ez az idő vagyon a nyári munkára,
Ezt pedig fordítják az urak dolgára.
Már ugyan valóban nekik nem nagy kára?

700 Többire olyanok Urunk emberei
A kiknek nintsenek semmi tselédei,
A kik lehetnének nagy segítstsegei,
Tészik az Ur dolgát tsak magok kezei.

Kiknek nints marhájok, többire olyanak,
Kiknek van is, látom, mind estig szántanak,
Hogyha vagy egy napot magoknak kaptanak,
A fáradt marhával nem dolgozhattanak.

705 KHARINUS
Eredj, abban néked nintsen semmi károd!
Látom, még neked sints hegyen épült várod,
Ezzel most az ajtot előtted bezárod,
Tisztdeből le vetlek, s az Ur dolgát járod.

710 SATURIO
El megyek, uram, el, és úgy tselekeszem,
Magyaró páltzámot a kezembe vészem,
A joszágot hajtom, hivatalom tészem,
Tsak tiszttem maradjon, fergodik két kezem.

Második scena

MOMUS

MOMUS

715 Az emberi nemzet midőn teremtetet,
Az egygyik ugymint más, egy rangba helyhetet,
Egygyik a másiknak felylyebb nem tétetet,
Urrá, se szolgává egy sem rendeltetet.

720 Minden rendeltetet egy aránt munkára,
Mikor Prometheus esze azon jára,
Hogy készülne ember ki formálására,
Ingyen nem is ügyelt külömbség dolgára.

Hogy vagyon, hogy még is az egygyik dolgozik,
A másik házában kényesen nyujtozik,
Az egygyik a tereh alatt sohajtozik,
Magos palotában más vigan lakozik?

725 Az egygyik a szőlő tövét kapálgatja,
Meg száradott torkát tsak vízzel ásztatja,
A más kantso mellett, Vivát, kiálgatja,
Az árnyékban kantsot vigan hajtogatja?

730 Az egygyiknek nyakát napfény feketéti,
Vétkes mesterséggel a más fejeríti,
Egygyiknek homlokát sós víz sebesíti,
A másnak modja van, 's szüntelen szépíti?

735 Az egygyik jó reggel mégyen a mezőre,
A más kinyujtotta lábát lepedőre,
Egygyik szüntelen jár melegre, esőre,
Más magas fa alá ül gyenge szellőre?

740 Az egygyik neki áll, rág tsak száraz málét,
A kenyérről mondot még az atytya válét,
A más komlós tzipot a szájában hany 's vét,
'S néki vendégségre hét napot ad egy hét?

Az egygyik le fekszik tsak a kopasz fára,
A más fejét tette puha párnájára,
Az egyik foldozott köntöst vont tzojmjára,
Más aranyinat rakat bővön nadrágára.

- 745 Az egygyik parantsol, a más meg míveli,
Egyik káromkodik, más még is tiszteli,
Hatalmas páltzáját egyik felemeli
Az ellen, ki neki javait neveli.
- 750 Az egyik, ha hibáz, mindgyárt büntettetik,
A más, ki vétkeesebb, nem is említettik,
Az egyik a magas Égig tiszteltetik,
A más kis hibájért rutul pökdösetik.
- 755 Ez szüntelen fárad, de nem ő magának,
Musz, páltzával hajtják dolgozni urának,
Minden jövedelme amaz munkájának
A fenekét nyomja emez ládájának.
- 760 Amit amaz keres teste romlásával,
Emez praedálja el vígan lakásával,
Amiért az fáradt ásoval, kapával,
Ez azt vesztegeti sok bálozásával.
- Mondjátok meg nékem, ezt már mi okozza,
Illy nagy külömbséget ember közt mi hozza.
Egyik ur, a szolga; amaz ezt pofozza,
Hogy nékie keres, ez amaszt átkozza.
- 765 Ime, fel találta elmém tehettsége,
Ennek oka tsupán világveszettsége,
Elfajult, el áradt e föld kereksége,
Mellynek ellent nem áll senki szerénysége.
- 770 Egy Tiszt tarto is most ez előtt nem sokkal
Éle ezen helylyen irtoztato szokkal,
Mond, ha meg döglük is éhel halásokkal
A jobbágy, hajtsd még is munkára botokkal.
- 775 Valosággal Tigris, a *Kujon* fajzotta,
Scorpio ikrával az anynya tartotta.
A Tojást vér szipo tsuf kigyó kotlotta,
Mellyből e világra ötet kibontotta.
- 780 Hajtja kegyetlenül, szinte halálokig,
Szegény jobbágyokat négy öt holnapokig,
Holott a király egy heten két napokig,
Adot rá hatalmat, leg feljebb hármokig.

Azt mondja, hogy *ez* az Ur parantsolatja,
El hiszem, mert ő is éppen azt mutatja,
Hogy ő is tsak olyan, a kutya fajzatta,
Őrvend, akár miként ládáját dughattya.

785 Hidjetek énnékem, ha én király lennék,
Az emberek között más rendelést tennék,
A sujos igából egyikről el vennék,
Mindent egyenlővé tételre rá mennék.

790 Ha minden keresné sujjos munkájával
A pénzt homlokának nagy izzadásával,
Meg látnám, ha olyan fen látna sorsával,
De nem kevélykednék, tudom, vagyónával.

HARMADIK ACTUS

Első scena

ARGYRIPPUS, ARTEMONA

ARGYRIPPUS

Immár enyém vagy te, kedves Feleségem,
Minden dolgaimban fele segitstségem,
795 Jó életünk iránt vagyon reménységem,
Mert előttd, látom, vagyon kedvességem.

Fogjunk már jó moddal az élet modjához,
Folyamodjunk egymás tanásadásához,
Egyikünk se nyuljon sebhető nyiljához,
800 Hogy sajkánk érkezzék tsendes révpartyához.

ARTEMONA

Ugy van, kedves férjem, ahol van tsendesség,
Fel találtatik ott a kívánt békesség;
Az hol pedig nintsen a szép egyenesség,
Vagyon ott mind testi 's mind lelki epesség.

805 Értsünk egyet elsőbb házunknak dolgában,
Ime, két gyermekim vagynak egy sorjában,
Légyünk hívségesek ezek tartásában,
Hogy bé irattasunk jó szülék számában.

810 Imé, a fiam jár heted esztendőben,
Minket ne átkozzon hogy ő jövődőben,
Taníttatásában, hozzá illendőben
Igyekezzünk, mert már szükség ez időben.

815 Egy jó Praeceptor kell, aki ezt taníttsa;
De nem olyan, aki haragra indíttsa,
Sem ki tanulásra korbáttsal szoríttsa,
Hogy íránta szívem meg ne szomoríttsa.

Nem kell ugy veretni, mint paraszt gyermeket,
Sőt meg kell engedni néki sok vétkeket.

ARGYRIPPUS

820 Tőlle ha meg vonják a fenyítékeket,
Elsőbb okoz néked majd könyves szemeket.

Mert ha tágon tartják elsőbb zaboláját
A Gyermek lonak, 's nem huzzák meg a száját,
Sok fortély szállja meg, *baly* a szive táját,
Azzal nem huzod le Török bőv Gatyáját.

825 Így a gyermeket is, ha hagyák magára,
'S vétkiért nem ütnek néki a farára,
Felül a Praeceptor 's az atytya nyakára,
Nem lesz hazájának bizonynyal hasznára.

830 Nem tartnak kényesen sok szégén gyerkeket,
Vétkeért szenvednek sokszor üttéseket,
De látszik is rajtok, mert elő menteket
Szüléik szemlélik, 's örvendik ezeket.

835 Tiszteket viselnek, minthogy érdemesek,
Mert a tanulásban nem voltak restesek,
Mellyért sok urfijak lehetnek könyvesek,
Hogy sok alatvalok lettenek kedvesek.

840 Tudnék én számlálni nagy vérből letteket,
Kényesen tartottak szüléjek mellyeket,
Nem is viselhetnek ők semmi tiszteket,
Mert leg kisebbé sem tudnak törvényeket.

Nints mod, hogy valamit okosan szoljanak,
Két három rendetskét tisztán leirjanak,
Mikor szolnak, hiszem valamit mondanak,
De ugyantsak azért még othon kotlanak.

845 Nem szolgálnek ezek semmit hazájoknak,
Sem esze fejeknek, sem szava szájoknak,
Nem tudnak szolgálni semmit királyoknak,
No hát, már mi hasznok ezen tsuf majmoknak?

850 Nem szégyenünkre van ugyan valójában,
Hogy sok fiak vagynak a tiszték számában,
A kik szülöttetek füstös kalibában,
Gyermekinknek húznak porázt a nyakában.

855 Tudom hogy magokat azzal ketstsegtetik,
Tiszttség nekik nem kell, mert ők nem szeretik.
Nem, bizony, mert tudják, hogy el nem érhetik,
Alkalmatosabbnak mert más esmértetik.

ARTEMONA

Addég, édes kintsem, szemem hogy nézheti,
Hogy a Praeceptora téltül ütegeti,
Fejét és hátuját fával veregeti?

ARGYRIPPUS

860 Jó az, mert az jora aval integeti.

ARTEMONA

Jol vagyon, légyen hát a ked akarattya,
Tudom, hogy nem roszra ötet taníttatja,
Azt hozza atyai szíves indulatja.

ARGYRIPPUS

Nem kényeskedik az ebszülette fattya.

ARTEMONA

865 Már ha ez eképen el fog igazodni,
A kis leánykának Dajkát kel fogadni,
Mellynek nem is lehet sokára maradni,
Minden uton modon ebben kel fáradni.

ARGYRIPPUS

870 Énis azt akarám éppen most mondani,
A kis Leánykának Dajkát kell tartani,
És ugyan okosan meg kell választani,
De hogy mijen légyen, mit tudsz rá szollani.

ARTEMONA

875 Szép természetnek kell lenni a Dajkának,
Rósa szín pirosnak, fejér ortzájának,
Barna szivárványnya márvány homlokának,
Hogy díszére légyen a ked udvarának.

880 Még a Gyermekre is vigyázzon szüntelen,
Ne tartsa étzer is ötet mezítelen,
Járása, ülése ne légyen dísztelen,
Dajkaságra, ezek nélkül elégtelen.

Teje légyen siros 's bővön mind két felől,
Melly a jó tartástól szaporodjék belől,
Fogai légyenek, mind hátul, mind elől,
Hogy étlen ne keljen fel az asztal mellől.

ARGYRIPPUS

885 Ugy van, a Dajkákban ezek szükségesek,
Ha szép természetük és egészségesek,
A kised Gyermek mellett jó szemesek,
Ezek ha meg vagynak, mind elégségesek.

890 Kivált a szemesség ugyan kívántatik,
De ez sok Dajkában fel nem találhatik,
Mínthogy nem gyermeke, amely rá bizatik,
Nem sajnálja, ha az akár mint bántatik.

895 Ez okon találunk, ha nézzük, sokakat,
Uri rendek közül testben romlottakat,
Óh, fájdalom, görbék és rút puposakat,
Dajkák roszszasága meg ette azokat.

Második scena

MOMUS

MOMUS

- 900 Oh, meg veszett világ nagy együgyüisége!
Nem látja, a mi jó, ennek böltessége
Tsupa vakoskodás minden szemessége,
Ezért van szívének sokszor epéssége.
- Keresnek tanítót gyermekek számára,
De meg parontsolják annak jó formára,
Mondván, ne üssen ked néki se hátára
Az édes kintsemnek, se a kis farára.
- 905 Még is meg kívánják, hogy az jól tanuljon,
Fenyítették nélkül is a könyvekhez nyuljon,
'S annak idejében tisztségre járuljon,
Már ezen a dolgon akárki bámuljon.
- 910 Keresnek dajkákat magok gyermekeknek,
Fejér, pirosságát nézik személyeknek,
Nyájasan beszélni ha tud mindeneknek,
Ha van kövérsége szép fejér testeknek.
- 915 Meg vizsgálják azt is, ha vagon bőv teje.
Ha piros, és vagon tápláló ereje,
Emellett ha nem sok az el tölt ideje,
Ez a Dajkaságnak, mondják, a veleje.
- 920 Holott nem kellene nézni a természetét,
Hanem meg vizsgálni tiszta természetét,
Mind addig ártatlan maga viseletét,
És ha jól őrzette drága betsületét.
- Mert a mijen tejet a kis gyermek éssen
Dajkájától, olyan természetet vészen.
Ha dajka vétkeknek tévője merészen,
A Gyermek, kit szoptat, olyan lesz egészen.
- 925 Ha feslett életű, és kutya a vére,
Ha haragnak mérge rakodott szívére,
Irigység, gyűlölség ha néki vezére,
Mind ezek rá szólnak az ő kisedére.

930 Az édes Anya szül szeplő nélkül sok vért,
A mely felyül halad kárbunkulust s nagy bért,
De sokat a Dajka teje rútul meg sért,
Természet vizsgáló már erre sok rátért.

Ma is ditsértetik sok nemző jó Atya,
Kinek tiszta élte a felhőket hatja,
935 De minthogy Gyermekeit fajtalan szoptatja,
Világ tsufja lészen ártatlan magzatja.

Nem kellene bízni az ilyen kezére
A szegény gyermeket és nevelésére,
Hanem az olyannak, kinek tiszta vére,
940 Hogy lenne gyermeke nemzete diszére.

E mellett, midőn kap a gyermek lábára,
Házban alá 's fel tud járkálni, magára
'S az nyelve kereke kész fordulására,
Vigyázzon a Dajka szok tisztaságára.

945 Ama példa beszéd helyesen mondatik,
Uj edénytől milyen iz bé szívattatik,
Míg lesz egy tserepe, az el nem hagyatik,
Tsorba korában is sőt fel találtatik.

950 A kiseded Gyermeke is mászkáló korában,
Amely veszett szagot bé szíva magában,
Azzal szagoskodik szép ifjúságában,
Magával viszi el a koporsojában.

Harmadik scena

ARGYRIPPUS, ARTEMONA, SÁRA

ARGYRIPPUS

Momus, az átkozott, ugyan prédikála,
Nagy tudatlanokká minket ő tsinála,
955 El kezdet dolgunkban nagy gántsot találá,
Meg vallom, valóba nagy dolgot próbála.

Másként olyan szokott lenni az ő szája,
Minervának sem volt előtte munkája,
Kedves, akit ditsér Musák musikája,
960 Előtte hibás volt Neptumus probája.

ARTEMONA

Hadja el, édesem, mert valót beszélt,
Ebben a dologban egyet értek véle.

ARGYRIPPUS

Ugy, de le tsufola, láddé nem kiméle.

ARTEMONA

Semmi, mert nem sérte fegyverének éle.

965 Immár olyan Dajkát tehát tudakozzunk,
A kis leány mellé valahonnot hozzunk,
Tiszta természetet rosszal ne foldozzunk,
Veszélyt gyermekünknek hogy mi ne okozzunk.

ARGYRIPPUS

970 No, abban sok Atya és Anya vétkezik,
Hogy Dajkából rossz vér bizonytal férkezik
Gyermekekbe, mellyel a jót le vetkezik.
Egy jó Dajkát tudok, most mindjárt érkezik.

975 Ez az, a kit látok; imé, meg érkezett,
Tudom, hogy rossz erkölcs ebben nem férkezett,
Ettől nem sajnállok sem aranyt, sem rezet,
Töstént meg szegődöm, fogok véle kezét.

Hát léss-e dajkája 's tartod Leányomat?

SÁRA

980 Egyeből sem látom én semmi hasznomat,
Egy darabb ideig el hagyom házamat,
Mostan dajkaságra el szántom magomat.

ARGYRIPPUS

Szolgálatodért mit kérsz egy esztendőre?
Mert jó lesz meg kötni a bogot előre.

SÁRA

985 Minthogy az Ur vette a dolgot kérdőre,
Kivánságom tészem eként felelőre.
Légyen negyven forint a pénznek summája;
De minthogy szakadoz az ember ruhája,
Az is kell, sellyemből ruhája, szoknyája,
Járjon ki minden nap bornak egy kupája.

ARGYRIPPUS

990 Én még többet adok a ruházatodra,
Igen jó gondom lesz a te tartásodra,
Csak hogy te is vigyázz jól hivatalodra,
Hogy minket abban ne haragíts magadra.

ARTEMONA

995 Én is azt mondom, hogy vigyázz a Gyermekekre,
E mellett magad ne add rossz erkölcsökre,
Szemed ingyen se vedd már a Legényekre,
Mert ők igen sokat visznek a vizekre.

1000 Gyermekeim tisztán tartsd, ferezd egy nap kétszer,
De szoptasd szüntelen, ha kell tizenhétszer,
Minden nap dél tájban el alasztod éjszaker,
Ide 's tova járnod ne legyen soha szer.

Továbbá, midőn kezd a gyermek szollani,
Tiszta magyar szöket kell neki mondani,
Trágár beszédekre nem kell tanítani,
Mert nagy korában is meg fogja tartani.

SÁRA

1005 Érttem, meg fogadom, és úgy tselekeszem,
Az én hivatalom hiba nélkül teszem,
De úgy, ha jól iszom, és jó ételt eszem,
Azért a gyermeket már magamhoz veszem.

Negyedik scena

ARTEMONA, ARGYRIPPUS, KASTIGO, SERVIO

ARTEMONA

1010 No már, édes kintsem, szert tevének dajkára,
De még azt sem kérdök, mi a neve?

ARGYRIPPUS

Sára.

ARTEMONA

Eleget ígérénk.

ARGYRIPPUS

Semmi nem nagy kára.

ARTEMONA

Tán jó gondja léssen Gyermekek tartására.

1015 E' már mind meg lehet. Elöttem nagyobb áll,
Az ember Praeceptort jotskán ritkán talál,
Némelyt, jó volna, ha el vinne az halál.

ARGYRIPPUS

Im, fel tételemben te most meg gátolál.

ARTEMONA

Hogy, hogy?

ARGYRIPPUS

Egy Praeceptort én már tudakoztam,
Nem kell, mert ha rossz lesz, azt mondod, én hoztam.
A Gyermekek is, ha nem tanul, én okoztam.

ARTEMONA

1020 Ezzel ked szándékát nem akadályoztam.

ARGYRIPPUS

Igen, mert ti néktek az a szokásokat
Aszszonyokul, hogy mást hamar le rakjatok,
Mások dolgaiban gántsot találjatok,
Haszontalanságért másban akadjatok.

1025 A Colégyomot is meg látogatjátok,
Ha az úrfi haját borzasan látjátok,
A szegény Praeceptort rutul motskoljátok,
Haszontalan ember, azon jár a szátok.

1030 Holott nem tudjátok, tanítás miben áll,
De szemetek gántsot akár miben talál,
Igy szoltok, a korhelt vigye el az halál,
Te is, ki így szóllál, tsak épen most valál.

1035 Már ha én szereznék a Gyermekek számára
Praeceptort, bár hatott hire ég boltjára,
Azt el pironogatnád fülem hallatára,
S engemet okoznál szívem boszszujára.

1040 Nem azt nézitek ti, vagyon-é fejében,
Virtusáért vagyon másoknak kedvében,
Aki jámbor ugyan, furtsa természetben,
Fijatok adjátok annak a kezében.

Holott a Tudomány a furtsa termettel
Ritka együtt, vagyok olyan itélettel.
Miért vontok még is ahoz szeretettel?
Nem lesz fíjad körül nagy igyekezettel.

ARTEMONA
1045 Én kedre nem bízom az én tetszésemet,
Nem tanítja, tudom, az én Gyermekeket,
A ki nem keresi énnékem kedvemet,
Ha nem furtsa, rája nem vetem szememet.

ARGYRIPPUS
1050 Ugyé? Tám Praeceptort magadnak keresnél,
Akinek kedvében te magad bé esnél?

ARTEMONA
Mi lehet hasznosabb nékem a kedvesnél,
Lakik é gondolat akár mely eszesnél?
Szerzettem is én már, aki nékem tessék,
Nem is félek tőlle, hogy szememre vessék,
1055 Hogy ügyetlen légyen, és le pökdöstessék.

ARGYRIPPUS
Vigyázz magadra, hogy lábod meg ne essék!

ARTEMONA
1060 Ha jó nem lesz, bár az én ortzám piruljon,
Nem félek miatta, hogy könyvem tsorduljon,
Rá hajtja fíjamat, hogy gyorsan tanuljon,
Hogy jó előmentén örömem ujljon.

Ma meg is érkezik parantsolatomra,
Mert fíjamra gondom van, mint én magamra.
Im hol van.

KASTIGO
Eljöttem tett fogadásomra,
Tsak hogy fáradságom szolgálna hasznomra.

ARTEMONA

1065 Kész é kegyelmed, hogy fiam tanítgassa,
A tudományokra serényen oktassa,
És a jó erkölcsre elein szoktassa,
Hogy így kegyelmed is jutalmát várhassa?

KASTIGO

1070 Ha a kis Urfitskát magom taníthatom,
Ha az tanulásra jó kedvét láthatom,
Kit Hazánk fényének lenni gondolhatom,
Egy nagy szerentsémnek én méltán mondhatom.

1075 Mert egy olyan Urfit, kinek édes Attya,
Virtusit nemzete között villogtatja,
Tehetsége szerint a ki taníthatja,
Szerencsésbnek magát másoknál mondhatja.

1080 Mert lehet az iránt néki reménysége,
Hogy a kit oktatótt híven serénysége,
Még valaha leszen Haza ékessége,
Magának is fűghet attól békessége.

ARTEMONA

Már hát ezek szerint alkalomra mégyünk,
Tanítása iránt rendeléssel légyünk,
Hogy ki mihez tartsa magát, értést végyünk.

KASTIGO

Az alkalomrol nints szot is, miért tégyünk.

1085 Szegődött bér, osztott kontz, mások ugy vélnék,
A ki jól köt, jól old, még ugy is beszélnek,
De e Symbolummal tsak az olyak élnek,
Történhető kártol akik inkább félnek.

1090 Én pedig magomat tsak Grátziájára,
Bizom; gondolkodom én olyan formára,
Az Aszszony nem tzelez senkinek kárára,
Kivált az ilyenek, mint én, van hasznára.

ARTEMONA

1095 Jobb is, bízza magát szabad tetszésemre,
Tsak hogy légyen gondja kedves gyermekekre,
Mert a tanulása ha leszen kedvemre,
Nyilván szert téssen ked jó téteményemre.

1076 Szerencsésebbnek. [A szótagszám miatt jav.]

SERVIO

Domine Praeceptor, hallgaték szavára,
Ne bizza ked magát más Gráziájára,
Tudja, nem jó bizni hájat a kutyára,
1100 Fel nyeli, 's ereszti meg ehült gyomrára.

Mi történt volt kedem, nem juté eszében?
Egy urfit tanított Musák seregében,
A fizetés iránt az úr tetszésében
Meg nyugodt, nem kötött a szegődségében.

1105 Nem teljesítette az Ur, mit fogadott,
Mert csak két vagy három petákotskát adott,
Midőn pénzt kért, onnat majd futva szaladott,
Csak a száraz kortyal képen maradt.

KASTIGO

1100 Lódulj el dolgodra, ehez semmit nem tudsz!
Fizettek elegett, Mit letsegsz, mit hazudsz,
Mit szállasz dolgomba? Majdég rossz tántzra jutsz,
Tűz tenni, sepreni, jobb lesz, ha haza futsz.

SERVIO

1115 Jó lesz, jó lesz, tudom, még panaszkodik,
Hogy semmit nem adtak, rutul átkozodik,
De én csak nevetem, ha haragoskodik,
Mert az el múlt dolog vissza nem hozódik.

KASTIGO

Számba sem kell venni, gyermek, had beszéljen,

ARTEMONA

1120 Hogy meg ne fizetnék, ked attól ne féljen!
Sőt még kétszeresen adok, úgy ítéljen,
Csak éppen jó moddal fíjam körül éljen.

KASTIGO

Meg lesz bizonyosan, magamat ígérem,
Csak hogy az Aszszonytól az egyet ki kérem:
Fiát bizza reám, tzelom így el érem.
Ha a fenyítéket rám bizza, dítsérem.
1125 Tsudálkozom rajta, találatnak mások,
Kiknek, oh, nagy szégyen, olyan a szokások,
Azt mondják, hogy elég a pirongatások,
Urfihoz nem illők a korbátsolások.

1,130 Melyből bizonyosan már a következők,
Az Urfi mint borju közinkbe férkezik,
Mint tulok tsak maga kényén igyekezik,
Végre scholából mint ökor ki költezik.

1135 Azért, az Urfinak ha lesz heverője,
Vagy ha lesz nem szabad dolognak tévője,
Ha meg vonítgatja Praeceptor veszzője,
Miért lett, az Aszszony ne légyen kérdője.

1140 Én a magom dolgom hűséggel folytatom,
Korbátsomnak sujját gyakran kostoltatom,
Hivatalom szerint melyel megmutatom,
Hogy még az Urfitkát nagy poltzra juttatom.

Mert a mint igaz az, hogy tövis szurással,
Rosa szedés együtt járkál kéz bántással,
Igy az Uraság is elsőbb szigorgással,
Álmatlanság, 's korbáts sujja kostolással.

ARTEMONA

1145 Én egészen bízom a kemed kezére
Tanulása modját nagy böltsességére,
Ne engedje jární a maga kényére,
Hogy valaha légyen nemzete díszére.

KASTIGO

1150 Nemzete díszére lészen bizonyára,
Tsak hogy szabad légyen ütni a farára,
Melyért a Praeceptor kis kutya módjára
Ne betsméreltessék maga boszszújára.

Ötödik scena

KASTIGO, LUCRIO

LUCRIO

Domine Praeceptor, egy kisség el mégyek,
Hogy Atyám Uramtol immár butsut végyek.

KASTIGO

1155 Innet egy nyomot sem, bár én kujon légyek.

LUCRIO

Hát ha meg pirongot, én osztán mit tégyek?

KASTIGO

1160 El estél fíjatskám, Apád, Anyád mellől,
Már a kényességnek vége minden felől,
Azt kel néked járnod, amit fuvok előll,
Eredj Óskolában, meny az ajtón belől.

LUCRIO

Meg vallo, hallottam, sokat panaszszokat,
Kik meg nem betsülték jó Tanítójokat,
Mikor munkálódták nékiek javokat,
Akkor dérel, durral viselték magokat.

1165 Ha a Praeceptorok őket pirogatta,
Vagy ha rosz tétékért plágával sujtotta,
Nekik nagy haragjok származott miatta,
'S a jo tanáts adás sziveket untatta.

1170 De mi lett belölle? Bátor ők éljenek,
'S Familiájokkal nagyon kérkedjenek,
De hogy tudatlanok, másnak nem kellenek,
Utálják, semminek álitják mindenek.

1175 Már én magam előtt tartván e példákat,
Meg nem utálo, a fenyítő páltzákat,
Hogy ember koromban lássak jó órákat,
Betsüllöm mindenkor a kedves Musákat.

Én, Praeceptor Uram, szavát meg fogadom,
Az intést hasznosnak lenni nem tagadom,
Igy én társaimat még felyül haladom.

KASTIGO

1180 Én is néked épen e tanátsot adom.

NEGYEDIK ACTUS

Első scena

DAVUS, SYRUS, PAMPHILA

SYRUS

Minek hívnak téged, hallodé, Barátom,
Mert udvari forma vagy te, amint látom.
Én is, sok munkától mert fájdogál hátom,
Füstös kalibámat Udvarral felváltom.

DAVUS

1185 Egy rongyos legényke voltam ez hazában,
Dávus nevem, voltam szegények számában,
Szolgálatra jöttem az Ur udvarában,
Most már vagyok részem jó élet modjában.

SYRUS

1190 Tehát az udvari életet isméred,
Amint látom, nagyon hozzá húz a véred.

DAVUS

Te is még szerentsés lészesz, ha el éred.

SYRUS

De ugyan tsak had lám, azt miről dítsered.

DAVUS

1195 A köntös igen szép, amelyben jártatnak,
Számomra sok féle ételt tsináltatnak,
Borral is többire étel közt itatnak,
Emellett feletébb nem is dolgoztatnak.

1200 Tsak egy két orátskát teszen egy summában,
Amit dolgozgatom kedvemből napjában,
Meg sem fáradhatok abban a munkában,
Lehet azt mind írni tsak játék számában.

Nem kényszerítetem mezei munkára,
Sarlora, kapára, 's a kinos kaszára,
Mely van az embernek teste romlására,
Testének romlása élete fogytára.

- 1205 Nem bú kállok soha rengeteg erdőket,
Ha nem ha vadászok, 's kerülgetem őket,
Nem szenvedek szápor és havas esőket,
Nem járkálok bokros tövisses mezőket.
- 1210 Mikor a falusi izzad nagy munkában,
Mert ez a nagy iga vagyon a nyakában,
Ha meleg van, ülök egy fa árnyékában,
Ha hideg, ha eső, meleg palotában.
- 1215 Hijában kérkedik szabo a singével,
Tsak hátrább varga is, tseresült körmével,
Tsizmadia, félre lapos fenekével,
Mert élete nem ér udvari éltevel.
- 1220 Büdösült tsáváját szötsnek sem kívánom,
Szedjen szappanyos is kutya szart, nem bánom,
A sok letzke járást deáktol sem szánom,
Még a prokátort is számlálom utánnom.
- Mert ennek élete Ixion forgása,
Kinek kerekének nintsen meg állása,
Nints a prokátornak soha nyugovása,
Mestersége néki élte kurtulása.
- 1225 Pap életénél is az enyém tsendesebb,
Igaz, hivatala hogy tisztességesebb,
De ő nállamnál egy tseppel sem kedvesebb,
Fizetésem iránt az Uram szemesebb.
- 1230 Mert ad nékie tsak öt hat kalangya bért,
Amely is még eddig tsak annyi márást ért,
Amint erre maga a pap is reá tért,
De nékem paripát és egyebet ígért.
- 1235 Udvari életem hát méltán javallom,
Az élet senkinek, bizony, nem unalom,
Hogy Udvarba elébb nem jöttem, meg vallom,
Mind éltem fogytaig szivemből fájlalom.
- 1240 Jo udvarban lakni akármely ifjaknak,
Mind a Legényeknek 's mind a Leányoknak,
Mert ezek is hasznot szereznek magoknak,
Ha szavát fogadják magok aszszonyoknak.

1205 bukalok
1218 kutya sz...

1232 's [A szótagszám miatt jav.]

Ugyan is járnak ők olyan köntösökben,
Aranyos ezüstés drága selymesekben,
Még a Papnéknak is nints részek melyekben,
Nem is forgattanak soha is kezekben.

1245 Dolgok ezeknek is áll igen kevésből,
Mosásból 's napjában egy-egy ház Seprésből.
Aszszonyokat reggel fel öltöztetésből,
Tsak játékból egy kis gyapjat mivelésből.

1250 Dolog nélkül többet töltik idejeket,
Egy szóval el érik mindenben kedveket.

PAMPHILA

Ugyan, nem tréfából mondjaé ezeket?

DAVUS

Mind igazak azok, mondék a melyeket,

Még ezeken kívül többek is volnának,
Melyek akárkit is Udvarhoz vonnának.

PAMPHILA

1255 Én is bé állanék, ha bé fogadnának,
Szolgálatomért jo fizetést adnának.

1260 A Bátyámmal együtt magunkat el szántuk
Udvarba, mert mi azt örökké kivántuk,
Mely hogy eddig haladt, sok izben meg bántuk,
Egy őróg Atyánkat mert el hagyni szántuk.

Meg vallom, mondom, hogy az Udvar szerettem,
De arra még eddig én szert nem tehettem,
Mely miatt szememből sok könnyet ejtettem,
Sőt még álmomban is éjjel emlegettem.

1265 Mert aki nem próbált udvari életet,
Az, mondják, hogy a tud kevés betsületet,
Ha mit kérd valaki, modos feleletet
Nem tud reá tenni, nem tud tiszteletet.

1270 Én ugyan nem tudom, ez után mit érek,
De látván példákat, ezekre rá térek,
Udvarban lakokat mindenkor ditsérek,
Modosabb, serényebb sokkal azok vérek.

1275 Kérem azért kedet nékem most szolgáljon,
Az Aszszonya előtt engem commendáljon,
Nem hiszem, nállamnál hogy jobb frajt találjon,
Járjon bé nagy helyet, 's akármit próbáljon.

SYRUS

1280 Magom is bé állok akár mi félére,
Pohárnoknak, akár kaffé főzésére,
Vagy tsatlosnak mindjárt az Ur tetszésére,
Tudom, szolgálatom lesz az Ur kedvére.

DAVUS

Értem, véghez viszem, az Urhoz bé mégyek,
Hogy commendatit rollatok jot tégyek,
Írántatok hamar feleletet végyek,
Ha bé nem fogadnak, én akármi légyek.

Második scena

MEGADORUS, SYRUS, PAMPHILA

MEGADORUS

1285 Hajdon egy Poeta ily szot vett nyelvére,
Ki szert akar tenni kegyesség helyére,
Ne vágyék udvari gonosz tsemegére,
Mert Udvar Virtusnak nints elő mentére.

1290 Tsudálkozom nagyon sok bolond ifjakon,
Hogy miért kapdálnak még is Udvarokon,
Holott az Udvarban a történt sokakon,
Kása égetésnek van jele szájakon.

1295 Ezekben a drága Virtus meg folytatik,
Hijában valóság inkább találtatik,
Rosz erkölcs, részegség sőt gyakoroltatik,
A tiszta életnek nyoma sem láttatik.

1300 Hogyha valakiben még kisded korában
Tündöklik az Virtus, mely volt az Attyában,
El veszi Udvarban valo lakásában,
Nints vételnél egyébb benne nagy korában.

Mert mihelyt az ifjú Udvarban lakhatik,
Vétekre mint viasz könnyen hajtatatik,
Minthogy sok vétkeknek fészke ott láttatik,
A Virtus szikrája benne meg oltatik.

1305 Mint a kövér földbe, ha konkoly hányatik,
Még a jó buza is attól elnyomatik,
Igy az Ifjú is, ha vétkek közt tartatik,
Jó erkölts gyökere benne meg folytatik.

1310 Nem is lehet azon semmit tsudálkozni,
Hogy az Udvar szokott nagy romlást okozni,
Mert szoktak minden Nap ott vigan lakozni,
Sok jó ételt enni, 's Bakhusnak áldozni.

1315 Szemlélik szüntelen a sok bujaságot,
Melyre a bor szerez nagy hajlandoságot,
Meg is szokták már az dologtalanságot,
Örömet kapdalják e kedves ujságot.

1320 Még minek előtte rosznak a vétkeket
Lenni meg tudnák, már követik ezeket,
Mellyek édesittik mint méz az inyeket,
El is hódítják, oh fájdalom, sziveket.

Valamiképen hogy meg feketíteni
Fejért könnyebb, barnát mint fejrre teni,
Úgy könnyebb ezekbe vétkeket hinteni,
Mint sem a Virtusra őket serkenteni.

1325 Midőn okosokká végtére tétetnek,
'S Az Udvert el hagyni ha kényszerítetnek,
Hogy vétkek el hagyák, arra nem mehetnek,
Mert a bűn lántzával ők meg köttetnek,

1330 Azért minden Atya Pliniust kövesse,
A ki azt mondja, hogy senki ne kergesse
Gyermekeit Udvarba, hogy ott elveszesse,
Hanem Lykurgushoz inkább idézgesse.

1335 A Tekenős békák híres Indiában,
Mikor a Nap fénylik magassabb boltjában,
Nagyon gyönyörködven a Nap sugarában,
Uszkálnak a tenger tsendes állásában.

1340 Az uszás közben el felejtik magokat,
A Nap melege meg száraztván házókat,
A Vízbe bé huzni nem bírják hátokat,
És okozzák magok megfogatásokat.

Igy a kik Udvarban folytatják élteket,
Igérek magoknak arannyos hegyeket,
De annak bílintse meg fogja kezeket,
Hogy el ne hagyhassák meg szokott vétkeket.

PAMPHILA

1345 Apo, mind igazat nem fogsz te beszélni,
Lehet az embernek még tisztán is élni,
Meg őrzöm magamat, nem kell attól félni,
Életem modját nem félek fel tserélni.

1350 Van is becsületi a serény szolgának,
Jól véghez vívője ki Ura dolgának,
'S Mindenben javára vagyon Aszszonyának,
Melyért is jutalmat várhat ő magának.

MEGADORUS

1355 Hej, Leánykám, tsak úgy beszélsz, amint érted.
Rosz fel tételedben magod mit kísérted?
Udvari étellel magadat meg sérted,
Roszszat a jó helyett magadnak ígérted.

1360 Egy kisség van ember Urának kedvében,
De mikor nem venné ingyen is eszében,
Meg akad mint Klitus Nagy Sándor törében,
Vagy mint Parmenio kint ereszt testében.

Lysimakhus esett oroszlán szájában,
Zéust is Falaris egykor haragjában
Meg usztatá a Stix fekete tavában,
Anaxagoras is meg romlik tagjában.

1365 Miért szemléltessem Harpagust veletek,
Prexaspé is tudva lehet előttetek,
Előtökbe példát most többet nem vetek,
Illyen tántzban lehet néktek is részetek.

1370 Mert az Udvar olyan fazék, mely mérget főz,
Melyből orrába fut soknak halálos gőz,
Némelyt hatalmának szarvával öklöldöz,
Némelyt pedig mérges beszéddel lövöldöz.

1375 Ha jámbor lész, és mást nem akarsz követni,
'S Minden vétkes dolgot magodtol el vetni,
Sok más hejja hujják le fognak nevetni,
Udvarbol szándékjok téged ki kergetni.

1380 Az árulkodásnak vagyon nagy divatja,
Mely szegény fejedet bánatra juttatja,
Mert mikor ellened más száját koptatja,
Az Ur mind el hiszi, a kutya fajzatja.

PAMPHILA

Vádokat ellenem hijában koholnak,
Meg mentem magamat, mikor el vádolnak.

MEGADORUS

Ugy is szándékosban téged meg gátolnak,
Mert sokan léznek, kik te ellened szólnak.

1385 Kitsiny egy bárány, ha sok farkos kergeti,
Matska előtt egér ha fut, csak neveti,
Mert tudja, hogy körmét el nem kerülheti,
Nyullal kutya szája sujját érezteti.

1390 A jámboron is az port hamar el ütik,
Tolvajság bélyegét homlokára sütik,
Még a kegyesen is, nem gondolom, esik,
Mert ártatlan éltét sok farkasok lesik.

1395 Továbbá, még a ki Udvarban lakozik,
Minthogy ő ott igen keveset dolgozik,
A dolog tételről így el unatkozik,
Hogy dolgos emberré soha nem változik.

1400 Jól tudja köntössét magán simogatni,
Tzifra pántlikáját sok helyre raggatni,
Másoknak szemekbe jól tud hunyorgatni,
De a mi szükséges, nem tudja folytatni.

Innen van, hogy a ki feleségét hozza
Udvarból, még anyatejét is átkozza,
Miért vett Udvarból, magát bolondozza,
Veszedelmét néki bánatja okozza.

1405 Magom is hallottam sokaknak szájokból,
A kik Feleséget hoztak Udvarokból,
Hogy ők Tisifonét vitték ki pokolból,
Kinek egész haja áll mérges kigyokból.

1410 Ezek hát titeket most fel serkenthetnek,
Udvari élettől is el rettenthetnek,
Mert következése udvari életnek
Olyan, melyet mások végre meg nevetnek.

SYRUS

1415 Hadd el, hadd el, Hugom, láddé tsak bolondoz,
Nints egy fél lot esze, nyelve tsak kalandoz,
Meny el haza, Apó, vén vagy már, imádkozz,
Majd számodra Káron egy üres hajot hoz.

1420 Jere, ne hadjuk el fel tett szándékunkat,
Az Ur 's Aszszony előtt jelentsük magunkat,
Ajánjuk hűséggel ott szolgálatunkat,
Az után kövessük más egyéb dolgunkat.

HANZFURST

Magam is el mégyek, ott én is jól élek,
Teritet asztaltól hiszem én sem félek,
Innya meg fogadnak engem, úgy itélek,
Rikoltok, ujjujju, mikor bort szemlélek.

ÖTÖDIK ACTUS

4

Első scena

ARTEMONA, ARGYRIPPUS, DAVUS

7

1425 ARTEMONA
Uram, tegnap előtt én nagy kárt vallottam,
Egy gombos töm, mellyet húsz pénzelt váltottam,
El lopták, a melyért nagyon buslakodtam,
De orvosságáról im, így gondolkottam.

1430 Minden tselédeket tömlőtzbe vettessünk,
Utánnok keménnyen mindjárt eskettessünk,
Holnap huszat, huszat mindenre ütessünk,
Hogy így bizonyosak, ki dolga, lehessünk.

ARGYRIPPUS

Bezzeg, Feleségem, elég lesz e mára.
Hát egy gombos tőért, melynek husz pénz ára,
1435 Minden tselédeket huzzunk oly rámára,
Hogy tömlőtznek tégyük keserves kinnyára?

Másként is mind egyik, tudod, nem lophatta,
Hanem egy. Mért szenved minden hát miatta?
Jol esett, azt a tőt ha jol el dughatta,
1440 Mert szemességre az aszszonyt tanította.

ARTEMONA

Mit beszél? Lopásra ked nékik utat ad?

ARGYRIPPUS

Nem adok, haragszom, de bizonyára rád.
Hogy mindent meg veress, ugyan hogy gondolád?
Másként az aszszonyok hajlandok, mint a nád.

1445 Ha valaki gyengén bánik ti veletek,
Ti meg nyergelitek, van annyi eszetek,
Néked is sok dolgod, melyet nem szeretek,
De akaratidnak még zabolát vetek.

1450 Akaratom ellen ma is tselekedtél,
Udvaromban két rosz ifjokat bé vettél,
Melyel nagy haragra engem gerjeztettél,
És bizony, csak alig, hogy szurkot nem ettél.

ARTEMONA

Ugyan, mit beszél, ked, talán én fogadtam?

ARGYRIPPUS

Te fogadtad, magad, én még szot se adtam.

ARTEMONA

1455 Jaj, miért hogy régen én meg nem fulladtam,
Illyen álnok ember kezében akadtam!

ARGYRIPPUS

Te fogadtad, vissza nem mondom szavamat,

ARTEMONA
 1460 Jaj, jaj, mondja vissza, meg ölöm magamat,
 El bujdosom, mindjárt el hagyom házamat,
 Jaj, fel nem találom az első Úramat!

ARGYRIPPUS
 Ott az Ut, el mehetsz a' Pokol torkában!

ARTEMONA
 Mondja, ked fogadta őket Udvarában!
 Mindjárt meghalok most ebben az orában,

ARGYRIPPUS
 Ha meg halsz, el férhetsz a földnek gyomrában.

ARTEMONA
 1465 Mondja vissza!

ARGYRIPPUS
 Én nem.

ARTEMONA
 Jaj, jaj nagy bánatom,
 Oda vagyok!

ARGYRIPPUS
 Davus, hald parantsolatom,
 Fogd meg, fogd meg!

DAVUS
 Uram, az az akaratom.
 Elájult, pulsussát tám meg tapogatom.

ARGYRIPPUS
 1470 Vidd a belső házba, tudom kutyaságát,
 Tsak éppen a baja, hogy az hazugságát
 Helybe nem hagyom, s nem hiszem Hutzfutságát,
 Fekesd le, és jöj ki, lássuk ravaszságát.

1475 Kutyás természetét lássátok, Istenek!
 Valyon az aszszonyok ilyenek mindenek?
 Mert ha mind ilyenek, és jobbak nintsenek,
 Tsudálom, férjeknek mi módon kellene.

Második scena

DAVUS, ARGYRIPPUS, SYRUS, PAMPHILA

DAVUS

1480 Nintsen az aszszonynak legkisebb baja is,
Fel költ, jár a házban, meg indult szava is,
Igy nyomorgott vélle az első Ura is,
Kilódhatik vélle még az Ur maga is.

Az első Férje is így epedt bújában,
Nagy veszekedés volt minden nap házában,
Férjét s mást is motskolt huszszor egy oráb'an,
Tám a vitte földbe oly ifju korában.

ARGYRIPPUS

1485 Eddig természetét nem vettem eszemben,
De mihelyt ő egykor talál' oly kedvemben,
Keserves kinra jut, ha fogom kezemben,
Mint apró mák, olyá tézsem tenyeremben.

SYRUS

1490 Engemet is tegnap házába fogada,
Mindjárt a vállom közt jó dutzakat ada,
Szörnyü mérgében tsak hogy meg nem fullada,
Szeme, mint az öklöm, akkorán puffada.

1495 Mérgében két kezét rágta, szörnyen dúlt fült,
Még a vár sem volt jo, amelyből ő ki butt,
Az Uram is mintha nem tam, még mire jut,
Ha tsak hamarjában meg nem üti a gut.

PAMPHILA

1500 Velem is rutul bánt, hajom ki szaggatta,
Haragjában fogát rutul tsikorgatta,
Szegényfejem lába közi le taglatta,
Lelkemet fészkiből szinte ki hajtotta.

Tsak a szeretse, hogy engem meg nem öle,
Öszve rontott testtel futék el előle,
De ha meg nem halok, el mégyek mellőle,
Gyilkos, azt már soktol hallottam felőle.

- 1505 Azért is haragszik reám oly nagyára,
Természet alkotta testem jobb formára,
'S minden Nap öltözöm szép Dáma modjára,
Néki pedig szállott sok rántz pofájára.
- 1510 Ez okon irigyli Dali termetemet,
Rosával mosolygo szép tekintetemet,
Igen erőssen félt az Urtól engemet,
Ezért már üldözi álrtatlan fejemet.
- 1515 Az Ur joságával szüntelen vissza él,
Még meg is nyergeli, addig nem lesz két tél,
Mínthogy az Ur jámbor, még egy tseppet sem fél,
Magát főnek tartja, akár merre jár 's kél.
- 1520 Pedig aszszonyokul mi azt meg valhatjuk,
Nagy böltességünket akár mint mutatjuk,
Észszel férfiakat fejül nem mulhatjuk,
Azért hát szájunkat hijában koptatjuk.
- Oh Juno, ki lakasz a Magas Egekben,
Szánakozzál, kérlek, sokak keserveken,
Indulj fel meg sértett szívek kéréseken,
Szálj le az Egekből setét fellegeken!
- 1525 Régen kisebbségnek, tudom, nem tartottad
Le szálni a Poklot, meg is látogattad,
Onnét Tisifonét, fel is indítottad,
Büntetésül sokak szivekbe hajtottad.
- 1530 Kérlek, most is hald meg nagy sohajtásomat,
Általa indítsd fel gyilkos aszszonyomat,
Tedd dühössé, a ki ki tépte hajomat,
Segítséged által had áljam boszszumat.

Harmadik scena

TISIFONÉ, ARTEMONA, HALÁL

TISIFONÉ

Hová mégy, hová futsz olyan nagy sebessen,
Hiszen eddig nem volt, ki téged kergessen,

ARTEMONA

1535 Jaj, mi ez, jaj, ki vagy? Pokol eltemessen,
A ki fel öltöztél és jársz oly veressen!

Jaj, be tsuf állat ez, szemei tüzesek,
Haja szálai is kigyokkal telyesek,
Minden lépései tunyák és restesek,
1540 Szeme pillantási méreggel telyesek.

TISIFONÉ

Pluto Országának Isten Aszszonykája
Vagyok, de most lettem Junonak postája,
A kit szépen tisztel egek palatája,
Ide jövémnek tsak ez a summája.

1545 Hallatott híre roszt seledetnek,
Oda vagy, Aszszonykám, vége életednek,
Mérget adok enni veszendő Lelkednek,
Készítess koporsót halando testednek!

Nesze, ez a tied, tedd el, meny el vele,
1550 Érkezik tsak hamar halálodnak tele,

ARTEMONA

Jaj, minden részetském méreggel el tele,
Jaj, oda vagyon már vig kedvemnek fele!

Nints halál, nints Pokol, emberek nintsenek,
A kiket itt látok, vad Disznok mindenek.
1555 Jaj, be sok szamarak ide fel gyűltenek,
Nem hiszem, halálnak hogy ezek keljenek.

HALÁL

Itt vagyok, itt vagyok. Miért emlegetél?

ARTEMONA

1560 Jaj, mint akarom, hogy most ide jöhetél,
Jaj, be szép vagy, ily szép állat hogy lehetél,
Jo, hogy ide jövéél, 's engem meg nem vetél.

Mond meg nékem, kérlek, elsőbb is nevedet,
Apádat, Anyádat és lako földedet,
Megvallom, tsudállom ékes termetedet,
Jaj, be szép legény vagy, add ide kezedet!

HALÁL

1565 Nevemet, ha kérded, igen esméretes,
Halál, mely nevezet nagyon ditséretes,
Az Apám Erébus, igen nevezetes,
Az Anyám pedig Nox, kedves, kelemetes.

1570 Hatalmom ki terjed a Földnek szélére,
Napkeletre, Délre 's Nap enyészetére,
Hideg Kalistonak fagyos lak helyére,
Tsak épen hogy nem ment az Egek egére.

1575 Királyok, hertzegek vagynak hatalmomban,
Gazdagok, koldusok egy aránt markomban
Vagynak, és kerülnek mindenek hálomban,
Méltán kevélykedem hát ily nagy rangomban.

1580 Járásom is nagyon minden tsudájára,
Most itt vagyok, jutok majd Tot országára,
Fel hágok a király nagy palotájára,
A mely építettett kőszikla modjára.

Nem akadályoztat időnek forgása,
Tél, Tavasz, Nyár és ősz egymást fel váltása,
Engem meg nem gátol vizeknek folyása,
Sem a mély tengernek meszsze el nyulása.

1585 Szép, rut, közép szerű, mind egy én előttem,
Senkitől szégyennel még vissza nem jöttem,
Valaki nyakába éles kaszám töttem,
Káron hajójába egybe le küldöttem.

ARTEMONA

1590 Meg vallom, valoba hatalmad igen nagy,
Nem is tsuda, mert lám, furtsa Kavallér vagy,

HALÁL

Az vagyok, azért hát töllem te se szalagy,
Készűly, mert el viszlek, enyim vagy, prédát agy!

Negyedik scena

ARGYRIPPUS, DAVUS

ARGYRIPPUS

Davus, hej, az aszszony itt fekszik, nézzétek,
Nézzétek, tám meg holt, az házba vigyétek!

DAVUS

1595 Meg holt.

ARGYRIPPUS

Akár hova, nem bánom, tegyétek,
Vagy el temessétek, vagy fel füsteljétek.

DAVUS

1600 Meg holt, meg holt, látom, az Ur vér szipoja,
Minden Nap Lelkének meg szomoritoja,
Szegény fejünknek is rutul rongálója,
Jaj be jól bánt velle az halál háloja.

Ötödik scena

ARGYRIPPUS, HANZSFURST

ARGYRIPPUS

Megholt feleségem, jaj, de be későre!
Megmondta volt nékem egy ifjú előre,
Mely jó hogy élete nem nyult jövődre,
Soha nem vágnám ily szívem epesztőre.

1605 Ezt nagy szerentséim közti számlálhatom,
Hogy már életemet velle nem utálom,
Azt az egyet pedig, bizony, meg mutatom,
Hogy feleség után lábom nem koptatom.

1610 En el hiszem, sokan hogy találkoznának,
Kik özvegységre, nem bánnák, ha jutnának,
Mert feleségeknek ha tort tsálhatnának,
Testekben, lelkekben ők megnyugodnának.

HAMSFURST

1615 Tova is vagyon egy, kinek felesége,
Nem fél segítsége, sőt nagy ellensége,
Minden nap kétszer van néki könyörgése,
Hogy véssze Pokolba Lelke epessége.

1620 Amaz, amaz né, né, a ki kátzag tova,
Kinek felesége épen pokol kova,
Kiráól nem hallatik senkinek jó szova,
Inkább sajnálná, ha meg halna egy lova.

ARGYRIPPUS

Eddig mind vesződtem házas életemben,
Ha csak reá néztem, 's öklődött szememben,
Mintha vertek volna egy kést a szívemben,
De már tudom, nyukszom testemben, Lelkemben.

1625 Ez is nagy öröme indítja szívemet,
Pluto elragadván már Feleségemet,
Javaiból gyűjtem 's töltöm erszényemet,
Gazdagsággal szerzem meszsze is híretem.

1630 Imígy, amígy tartom a két Gyermekeket,
Az alatt kezemben tartom erszényeket,
Két három poltrával ki szurom szemeket,
Töllem senki, mi volt, nem kérdi részeket.

MOMUS

1635 Oh, veszendő pénznek vétkes kívánása,
Oh, ember szívének csak kintsen járása,
Oh, Astrea szűznek földet elhagyása,
Kegyesség tüzének oh, meg aluvása.

1640 Ez is midőn adta magát házasságra,
Nem nézett egymás közt tsendes párasságra,
Hanem szíve vágyott pénzt hajto jóságára,
Nem az feleségre, hanem gazdagságra.

Azért egy özvegyet el véve Magának,
Nem mintha tetszenék személye párjának,
Sőt, hogy üressége teljék ládájának,
Pénz szerelme oka csak házasságának.

1645 Bitangolja a két árvák jóságokat,
Szánnya meg Jupiter az Ők tartásokat,
Meg tudják, ha látják, rossz állapotjokat,
Hogy ők eltemették Apjokat, Annyokat.

HATODIK ACTUS

Első scena

ARGYRIPPUS, SEONO

ARGYRIPPUS

1650 Esztendeje elmúlt, hogy számot nem vettünk
A tisztartotól, kit e jóságban tettünk,
A melyben bizonyal nagyot is vétettünk,
Mert tudom, hogy nagy kárt mi azzal szerzettünk.

1655 Ked, Prefectus Uram, mennyen el hozzája,
Lássa meg, miként foly oeconomiája,
Végyen számot tőlle, akármit mond szája,
Lássuk, ha mindent jól fel irt e Pennája.

SEONO

El mégyek, kész vagyok parantsolatjára,
Számot vészek tőlle ugyan jó formára,
És ha meg adósul, vetem kalodára,

ARGYRIPPUS

1660 Nemes ember, kezét ne vesse magára!

De különben semmit haza törvényében
El nem kell mulatni meg büntetésében,
Ha meg adosodik tisztviselésében,
Semmit el ne vigyen fel kelhetőjében.

Második scena

SEONO, KHARINUS

SEONO

1665 Minthogy esztendeje el múlt már, mi olta
Számot ked nem adott, az Ur parantsolta,
Jőjjenek, lássam, hogy van jóságga mivolta,
Építette é ked, vagy el tékozolta.

1670 Én ugyan el hagyom az aprobb dolgokat,
Kendert, gyapjat, szőszőt, 's pujka tojásokat,
Tserép edényeket, semmire valokat,
Mások szokták számba vétetni azokat.

1675 Azért számot adjon tsak a gabonákról,
Mindenféle nagyobb és kisebb marhákról,
Emellett borokkal telyes kamarákról,
Készé ratioja ezen portékákról?

KHARINUS

1680 Kötelességem volt, el is készítettem,
Mert az Ur jövését előre értettem,
Tudom, e jóságot nagyon építettem,
Tessék is meg nézni, amit fel jedzettem.

Kilentz ezer véka buzát el vetettem,
Amelyből husz ezer kalangyát gyűjtettem,
Melyet a tsűr mellé mind bé helyeztettem,
Nyoltzad részét vetni el is tsépeltettem.

1685 Zabot ha száz vékát az Aszszony dombjára,
Mely aratáskor ment husz száz kalangyára,
Török buzát százat a Bába halmára,
Ment a termés tizen nyoltz ezer vékára.

1690 Husz ezer veder bor kezembe adatott,
Tiz ezer az idei mustul kinyomatott,
Harmintz ezer együtt hogy fel számláltatott,
Ebből kilentz ezer az Urhoz hajtatott.

1695 Hatszáz szarvas marhák kezembe jötenek,
Két száz négy a dögbe de meg döglettenek,
Juh négy ezer, de meg méhtelyesültenek,
Belöllek négy százat kutyák meg ettenek.

1700 Ezeket e szerint tessék meg visgálni,
Buzát ki méretni, marhát megszámlálni,
A mi kárt a dög tett, fogom meg próbálni,
'S a mint fel jedzettem, ugy fogja találni.

SEPONO

E ratio hiszem meg van ő magában,
A mint le iratott kedtől egy summában,
De nagy kárt okozott a szarvas marhában,
A bor termésében és a gabonában.

1705 Kilentz ezer véka buzát el vettetett,
Melyből tsak husz ezer kalangyát gyűjtetett,
Holott más tisztarto, ha annyit hintetett,
Leg alább száz ezer kalangyát köttetett.

1710 Hogy két száz négy marhák dögben el estenek,
Ezek el hullási ked miatt lettenek,
Mert parantsolatot kemednek tettek,
Hogy hajtsa oda, hol marhák nem döglenek.

1715 De Kemed forgatta itt magát restesen,
A tsordát nem hajtá másuvá sebesen,
Meg is rontá marhánk a dög keservesen,
Ennek már az oka kemed egyenesen.

1720 Borunk sem termett oly bőven, mint másoknak,
El hiszem, kedvezet ked a kapásoknak,
Szöllő nem látta tám számát munkásoknak,
Vagy sok időt adott reggeli álmuknak.

Már ezen károkat meg is betsültetjük!
Buzában, marhában a kárt egybevetjük,
És kedet cautio alá tétetjük,
Végre pedig a kárt meg is fizettetjük.

Harmadik scena

KHARINUS

KHARINUS

1725 Meg esék énnékem Diószeg vására,
Bezzeg rá találék az élet modjára,
Artatlanul szegény fejem miként jára,
Hallgassatok, Egek, szájam panaszszára.

1730 Jo, nemes Atyáktól vettem eredetem,
Jokkal bővölködő volt minden Nemzetem,
Nékem is bőven volt annyi keresetem,
Hogy tisztességesen lett volna életem.

- 1735 Udvari tisztségre de én vágyakoztam,
Mig fel is találtam, addig kíváncsoztam,
Véletlenül' azzal de kárt is okoztam,
Koporsomig tartó nem várt sírást hoztam.
- 1740 Hivatalom híven mindenben folytattam,
A mivel tartoztam, el sem is mulattam,
A miben Uramnak kárát sajditottam,
Nagy igyekezettel azt el fordítottam.
- Hogy buzája annyi, mint másszor, most nem lett,
Engem hamis uton ennek okául tett,
Mert bőv áldást töllünk mostan az ég el vett,
Buzája mind porrá a jégtől tétetett.
- 1745 Szél, zápor, kő eső öszve ütköztenek,
Zabot, buzát, szöllő fákat le nyestenek,
Áldást is emberek melyet reméltenek,
A mint érdemlették, ezek elvettenek.
- 1750 Tudom, hogy némelyek erről ugy szolanak,
Jég esőt nem tsak az egek botsátanak,
Garbantzás Deákat magok is láttanak,
Kinek szava által jég esők hullanak.
- 1755 Egy köpenyegben áll az egy to partyára,
Addig mond egy könyvből mások hallatára,
Mig a to jól meg fogy, egy sárkány hátára
Felülvén, el viszi a felhők tájára.
- 1760 Már azt a Deákat a ki meg boszszantja,
Annak boszszujában a könyvét ki ontja,
Mert jég eső által buzáját el rontya,
Szöllő fáját karo mellől mind le bontja.
- Én pedig haragra tám nem ingerlettem
E Deákat, véle mert nem beszéltem,
Sőt azt is, hogy nintsen, nyilván megérttem,
Uramnak hát ezzel kárt nem is szerettem.
- 1765 Tudom azt, hogy Czéres sokszor haragjában,
Midőn gyönyörködik az ember magában,
Látván a sok áldást kövér határában,
Jéggel buzáját el rontja egy summában.

1770 Ugyan maga Czéres a szánto marhára,
Nagy pestist botsát az ember tsudájára,
Hogy mérte kezeit vetni Leányára,
A kit ő el szánt volt tisztesség halmára.

1775 Ezekre már az Ur ő maga feleljen,
Az Isten Aszszonnyal, Czeressel pereljen,
Kit megharagított, szépen engeszteljen,
Ő az vétkes, engem nints mért betsméreljen.

1780 De jól tudom, légyek ámbár én büntelen,
Nem gondolván azzal ő, az Istentelen,
Rutul bánék velem, és meg huz szertelen,
Mert oroszlán ellen bárány elégtelen.

Perbe ránt, és minthogy Ur ő Pokolban is,
Atyám fia, őtet úgy nézik ottan is,
És a tengelyt kenni meg tudja jobban is,
Nékie ítélnék tudom hamisson is.

1785 De a mig el várnám gonosz esetemet,
'S nékie fizetném kis gyűjteményemet,
Meg oldani jobbnak tartom kerekemet,
És talám intézem erre szökésemet.

Negyedik scena

ARGYRIPPUS, SEONO

ARGYRIPPUS

1790 Nintsen a tisztarto, üsse meg a ragya,
Talám elébb álla, 's minket ide hagyja.
Már az adosságot soha meg nem agya,
Ha bé érném, mindjárt kiesnék az agya.

1795 Kednek is egyébre igen nagy a szája,
Miert nem vigyázott hát jobban reája?
Ott maradott volna bár tsak portékája,
Ezért még kemednek tekereg a mája.

SEONO

1800 Örzője nem vagyok én senki fijának!
Miert nem parantsolt az Ur a strásának,
Hogy gondját viselje jo tisztartojának?
Kérem, hogy kedvezzen egy kisség szavának!

ARGYRIPPUS

Ezzel a páltzával most mindjárt rád vágok,

SEPONO

Jaj, szégyeltemben akkor követ rágok,
Nemes ember vagyok, vagynak igazságok,
Ha megüt, törvényben perrel fejül hágok.

ARGYRIPPUS

1805 Veszsz el, hogy szememmel soha ne lássalak,
Mint ördög a tőmjént úgy megutáltalak,
Pusztulj, kőrmődről, ha foglak, le rántolak,
Bánom, udvaromba hogy bé fogadtalak.

SEPONO

1810 Az Urnak kenyerét még keveset ettem,
Bánom, még is bánom, hogy oly bolond lettem,
Magom kenyeremen eddig nem élhettem,
Még is magomat más bolondjává tettem.

1815 Minden barátomnak méltán kommandálom,
Mivel rajtam esék 's magamon próbálom,
Az Udvarat kerülje, mert az mérges álom,
A mérget, mint halált, hát méltán utálom.

1820 Kivált képen kinek vagyom, miből éljen,
Udvari életet azzal ne tseréljen,
Inkább mint az ördög temjéntől úgy féljen,
Nagyobb boldogságot magának ne véljen.

A ki könnyen lehet magának gazdája,
'S vagyom egy két pénze és tsendes háztája,
Nintsen, miért légyen másoknak szolgája,
Szabadságát másnak ne vesse alája.

1825 A farkas azt kérdi egyszer a kutyától,
Mitől volna küvér. Mond, jól lakásátol;
Jól vendégettetik minden nap Urától,
Mert udvarát őrzi tolvaj lopásátol.

1830 A kutya életét elsőbb meg szerette,
De a kopot nyakát hogy meg tekintette,

1830 [A sort követő szöveg csonka, hiányzik a levél felső része. A következő levélnek is hiányzik a

fele. A prózai rész a töredékes sorok tartalmát adja.]

1835 Már rollam is minden ember úgy ítéljen,
Szolgaságban lenni, nem hiszem, szemléljen.

HETEDIK ACTUS

MEGADORUS ÉS ARGYRIPPUS

[Megadorus szemére hányja Argyrippusnak, hogy intését nem fogadta meg:]

MEGADORUS

Ugy é házasságra, nints senki, mért lépjen,
Hogy feleségével szüntelen senyvedjen.

ARGYRIPPUS

1840 Itt vagyé, jo Apo, hozott a szerentse,
Bánattól szívemet, nintsen, ki meg mentse,
Ég, Föld azon vagyon sőt, hogy el rettentse,
Hallgasd szívem buját

1845 Amit jövendőltél nékem hajdonában,
Mind bé tellyesedett ugyan valójában,
Melyet csak tréfának az idő tájában
És lehetetlennek véltem oly formában.

[Elmondja, hogy házassága mennyi bajt hozott rá. Gazdagsága is jórészt tönkrement, cselédei szétszéledtek, s most:]

Elpusztult, mit szerzett régentén két karom,
Ha ládámban pénzem keresni akarom,
a láda kopasz fenekét vakarom.

[De mégis nyugodtabb és megelégedettebb, mint házas korában volt:]

1850 feleséggel én nem veszekedem,
a becstelen száját nem szenvedem.

Nem sok kívántatik egy ember számára,
Nints szükség tselédek káros sokságára.

1842 [Csak fél sor van a kiadásban.]

1849, 1850—51 [Csonkult sorok.]

A MŰ ADATAI

A darab kéziratáról, származásáról, sorsáról lásd az előző szám alatt közölt komédia jegyzetét.

Dobolyi Sándor hagyatékából került elő az a 64 ép és 2 félig leszakadt levelet tartalmazó negyedív nagyságú füzet, ahonnan a komédiát *Legények intése* címmel GERENCSÉR István először közölte. (Adalékok a magyar iskolai drámák történetéhez. Bp. 1909. 143—206.)

SZERZŐ

A címlap megnevezi a szerzőt: Nagy György, 1781-ben a marosvásárhelyi református kollégium poétai osztályának praeceptorá. (Lásd róla az előző szám alatti jegyzetet!)

FORRÁS

Mint az előző komédiában, ebben is több helyen találunk éles társadalombírálatot, a felvilágosodás szellemére jellemzően az egyenlőség megvalósulásának igényét. Ugyanakkor a darab a nevelésben a gyermek testi fenntartásának szüksége és haszna mellett foglal állást.

A negyedik felvonás első jelenete a protestáns iskoláknak a vizsgaelőadásokkor többször játszott mester-ség-certamenjeire emlékeztet. A varga, a szűcs, a szabó, a deák, a prókátor, a pap foglalkozásánál jobb az udvari élet. Ugyanennek a felvonásnak második jelenete viszont már rámutat az udvarban élés veszélyeire. A dráma végkicsengése pedig egyértelműen ellene bizonykodik.

Lehetséges, hogy a kortársak Nagy György drámájában az udvari élet kicsúfolását látták, és a *Konok pereskedők*nek a „tanácsot, még az udvari táblát is” „kisatyrozó” előadása után (1780) ez a játék tette rá a pontot, hogy Marosvásárhelyen — legalábbis egy időre — „megtiltatott a komédia”. (Vö. FOGARASI Sámuel *Őnéletírás* 115—116. — JANCsó Elemér, Iskolai színelőadás Marosvásárhelyt 1792-ben. Pásztortűz. 1943. 235.)

ELŐADÁS

1781. április havában játszották, feltehetőleg a poétai osztály tanulói.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kézirat lelőhelye ismeretlen lévén, a szöveget Gerencsér közlése nyomán adjuk. Betűhíven követjük kiadását, de a szöveget versszakokra tagoltuk, s a könnyebb olvasás végett a mai központosítást használtuk.

A kézirat írásmódjáról, Gerencsér publikációjáról, és javító eljárásunkról ugyanazt mondhatjuk, mint az előző darabnál. A megjegyzéseket lásd ott.

A szerepneveket itt is egységesítettük.

Mint hogy a kiadványból itt sem derül ki, hogy a szereposztás megvolt-e a kéziratban, vagy Gerencsér állította össze (valószínűbb ez utóbbi!), a dráma előtt olvasható szereprendet itt közöljük.

A SZEREPLŐK:

ARGYRIPPUS, gazdag nemes	SATURIO, udvarbíró
ARTEMONA, felesége	SÁRA, dajka
LUCRIO, gyermekük	DÁVUS, udvari cseléd
KASTIGO, ennek praeceptorá	SYRUS
SERVIO, szolgálja	PAMPHILA } vidékiek
MEGADORUS, öreg ember	MOMUS
PHILOLÁKHES, Argyrippus pajtása	TISIFONÉ

TOXILUS, szolga
KHARINUS, tisztartó
SEPONO, prefektus

HALÁL
HANSWURST

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 192 *haza vakarodjál* — hazatakarodjál
259 *Ugyan szollak* — bizony szólok, bizony figyelmeztetek
276 *giritzire* — hátára
309 *Pipe pásztoroknak* — libapásztoroknak
339 *prosmítált* — feleselve beszélt (A 356. sorban is.)
362 *régálni* — kormányozni, uralni
424 *alítsa* — vélje, gondolja, de lehet *állítsa* is.
426 *Dúvagy meg* — gebedj meg
452 *sugarítani* — olv. zsugorítani, szűkebbre fogni
456 *siska* — a szónak számos jelentése van; a TSz ismeri 'boszorkány', 'huncut', 'sebes', 'hitvány' jelentését is.
523 *Két kézt* — két kézzel, nagyon
532 *simbelésnél* — zsembelésnél
577 *bugyákat* — boglyákat
578 *kalongyákat* — gabonakereszteket, szénaboglyákat
583 *lábokat* — lábon álló gabonákat
606 *tsépe után élni* — szegény emberként élni, aki cséphadaróval keresi kenyerét.
638 *lapáji* — lapos, lapályos
688 *Bálozásnak ne szentelje.*
693 *támasztom magára* — magára hagyom, magára bízom
731 *sós víz* — izzadság
738 *válét* — búcsút
741 *kopasz fára* — deszkaágyra
743 *tzomjára* — combjára; a comj alak régen elterjedt volt.
754 *Musz* — muszáj, kell
773 *Kujon* — zshivány, gazember (Előjön az 1155. sorban is.)
779—780 *A Mária Terézia alatt hozott (1767) rendelkezésekre történik utalás.*
804 *epésség* — keserűség, bánat (A 898., 1616. sorban is.)
823 *baly* — olv. baj
930 *kárbunkulust* — drágakövet
999 *el alasztod* — elaltatod
1039 *jámbor* — itt együgyű; furtsa
1087 *symbolum* — foglaló, előleg
1106 *petákotskát* — petákot, öt-hat krajcárt
1166 *plágával* — tenyeressel, tenyérbe csapással
1213 *singével* — mérőrúdjaival
1230 *márjást* — húskrajcárnyi értékű ezüstpénzt
1334 *magassabb boltjában* — az égbolton magasabban
1391 *A bizonytalan olvasatú nem talán a meg vagy az én szórontása, ezek rossz olvasata lehet.*
1414 *fél lot* — fél lat; 1 lat = 1,75 dkg
1490 *dutzakat* — hátbaütéseket
1495 *A sornak nem világos a mondanivalója.*
1496 *gut* — guta
1542 *postája* — hírvivője, követe
1611 *tsálhatnak* — csinálhatnak
1622 *öklődött* — ötlött
1631 *poltrával* — polturával; a poltura másfél krajcárnyi pénz volt.
1670 *szőszöt* — csepűt, kenderhulladékot
1676 *ratioja* — számadása

1681 Gerencsér megjegyzése szerint a kéziratban — másolási hiba következtében — a számadást Sepono végzi.

1699 *fogom meg próbálni* — majd megvizsgálom

1725 A sor értelme: pórul jártam, megesett nekem a vásár (Diószeg Bihar megyében híres vásárhely volt).

1745 *kő eső* — jégeső

1770 *tsudájára* — csodálkozására

1771—1772 Ceres lányát, Proserpinát Zeus az alvilág királyához adta feleségül anyja tudta nélkül.

1796 *tekereg* — összecsavarodik

ME Központi Könyvtára

MISKOLC

